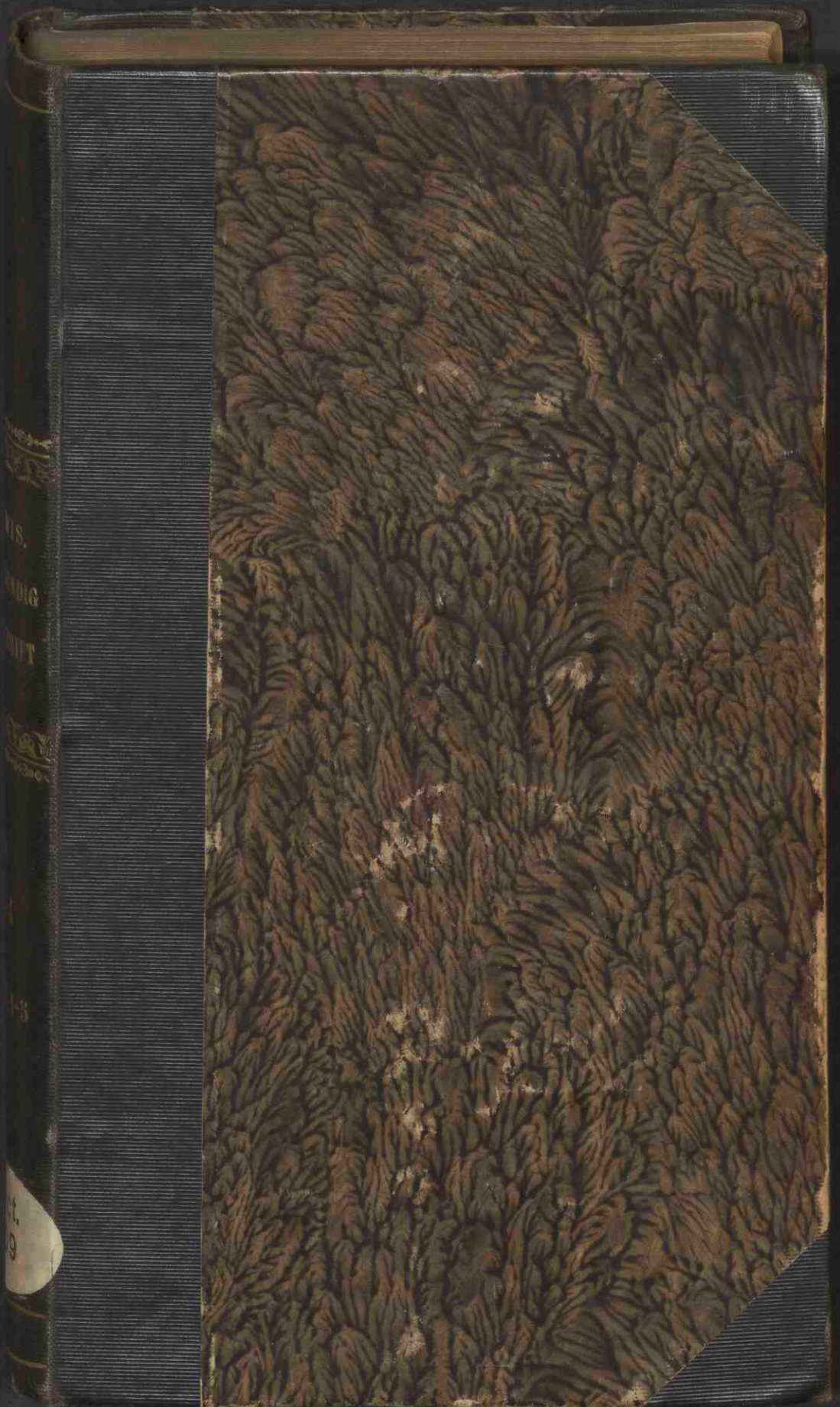

Themis : regtskundig tijdschrift : verzameling van bijdragen tot de kennis van het publiek- en privaatrecht.

<https://hdl.handle.net/1874/433925>

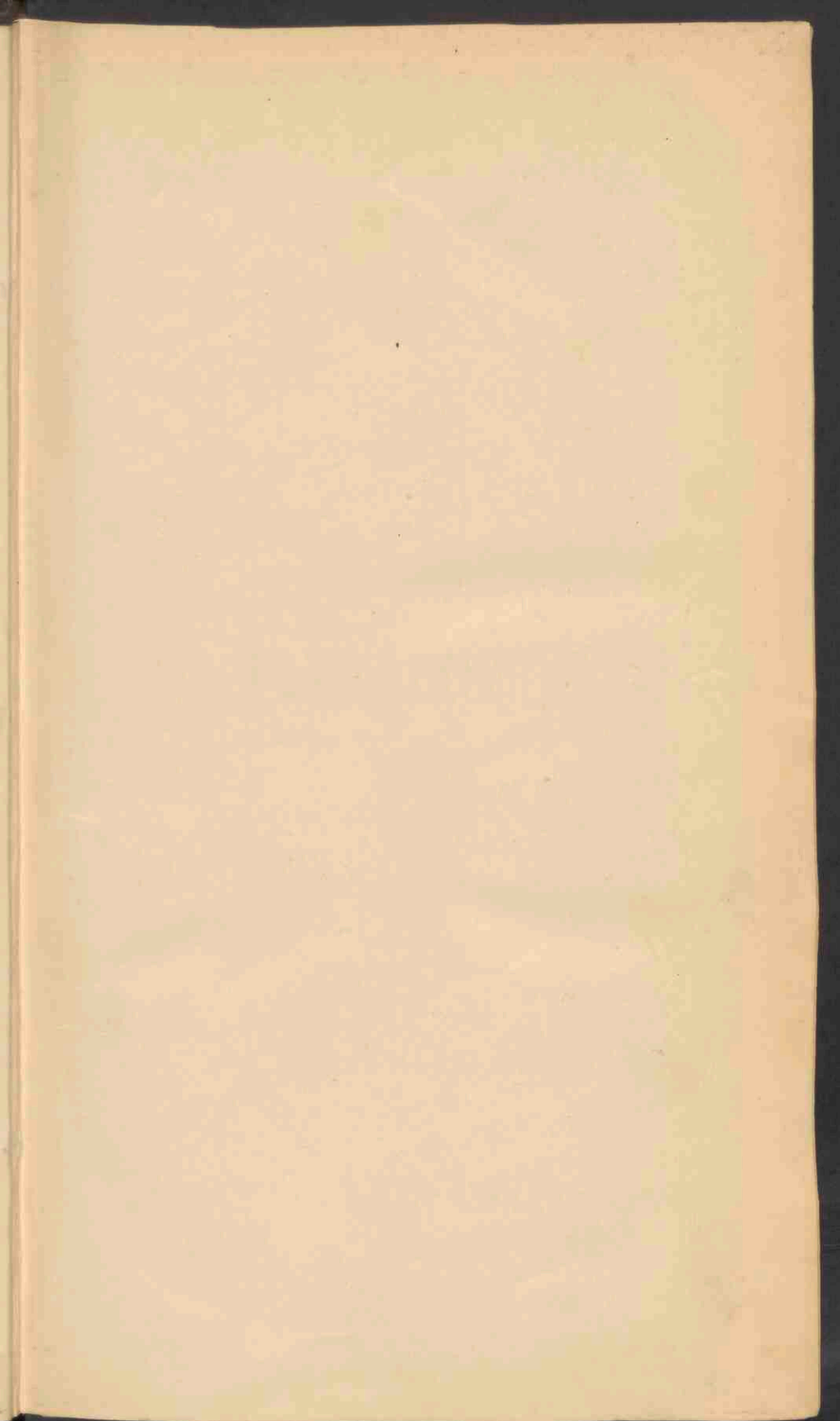

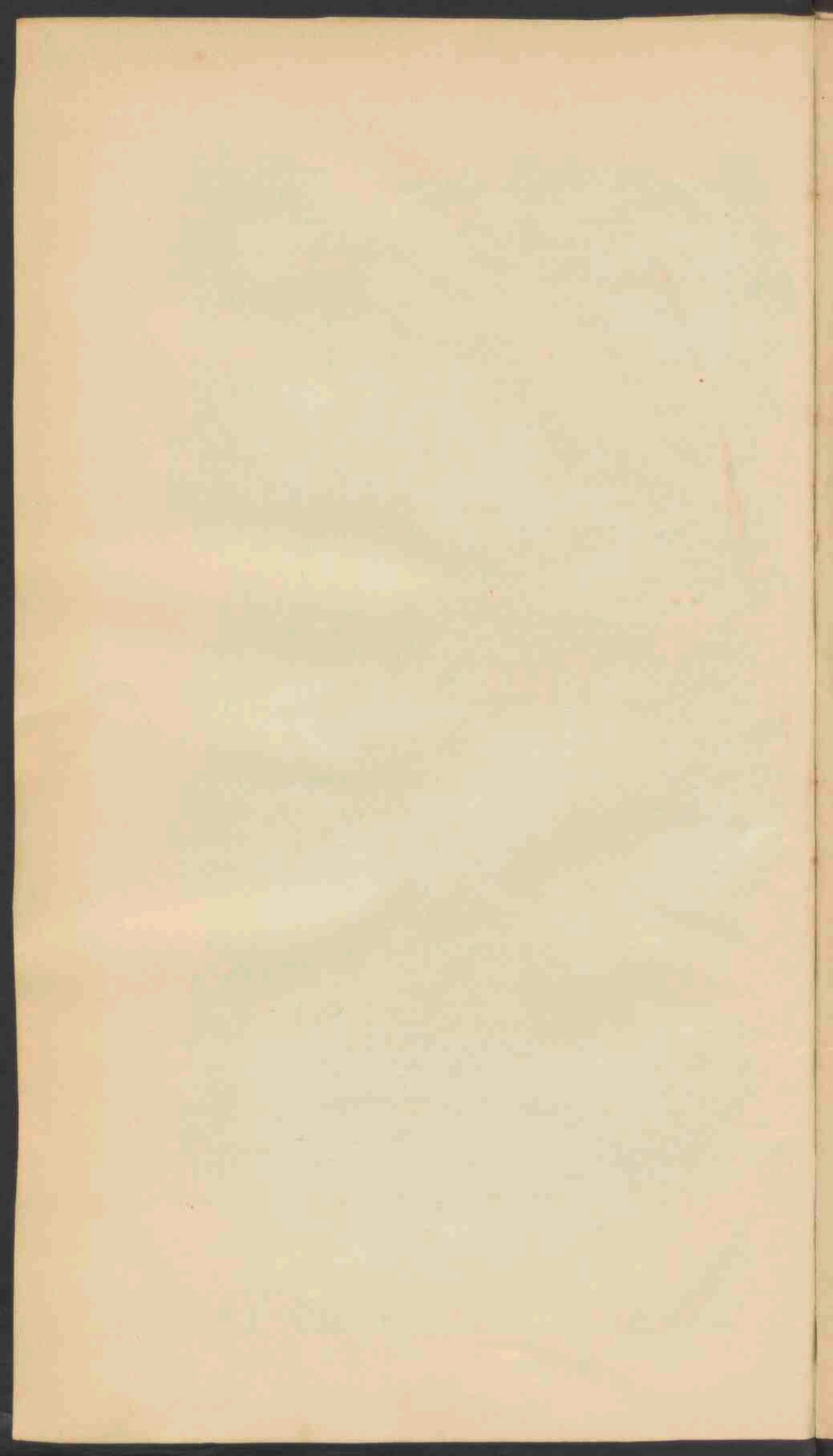
MS.
NO. 19
19

19

V.V.
~~20~~
F

THEMIS.

THEMIS.

GEDRUKT TE 'S GRAVENHAGE,

BIJ J. ROERING.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0341 1398

26 D.
f. 8° 107
L. oct. 5009

THEMIS, REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT,

DOOR

M.^R DAV. H. LEVYSSOHN, MR A. DE PINTO,
MR N. OLIVIER EN MR G. M. VAN DER LINDEN.

— o o o —
VIJFDE DEEL. — 1844.

(MET HET REGISTER OVER
DE VIJF DEELEN).

1829-1844

's Gravenhage,
J. BELINFANTE,
1844.

THEMIS

RECHTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

M. N. OLIVIER EN M. G. M. VAN DER LINDEN,
M. DAV. H. AERTSDIJK, M. A. DE PINTO.

TWEE DEEL — 1811

(ZIE HET REGISTER OVER
DE ZIE DEEL)

DE WITTEKAMER
1811

INHOUD.

STELLIG REGT. (NEDERLANDSCH)

	Bladz.
STAATSREGT. — De magt des Konings naar de Grondwet,	
door Mr. A. DE PINTO, Advokaat te 's Gravenhage.	1.
<i>Iets over het Rijk en zijne inwoners, naar de bepalingen der Grondwet, door Mr. L. METMAN, Advokaat te 's Gravenhage. . . . .</i>	113.
<i>Idem. (Vervolg en slot). . . . .</i>	379.
BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — Over het toestaan aan eenen verweerder van eenen termijn om, na een op de teregtzitting gehouden getuigenverhoor, nog nadere getuigen te doen hooren, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN.	31.
<i>Bedenkingen over art. 510 van het W. van B. R., door Mr. P. A. DE LANGE, Advok. te Alkmaar. . . . .</i>	<i>138.</i>
<i>Beschouwing van art. 881 en 619 B. W., door Mr. J. E. GOUDSMIT en C. W. OPZOOMER. . . . .</i>	<i>249.</i>
<i>Betooq dat de uitlegging, door den Hoogen Raad, bij arrest van 14 April 1843, gegeven aan het hypotheekensstelsel van het Burgerlijk Wetboek, in strijd is met de beginselen van dat stelsel, door Mr. J. J. VAN STEENBERGEN, bewaarder der Hypotheken, enz. te Zwolle. . . . .</i>	<i>263.</i>
<i>Iets over art. 959 van het Burgerlijk Wetboek, en over onwaardigheid in het algemeen, door Mr. F. A. T. WEVE, Advokaat te 's Gravenhage. . . . .</i>	<i>400.</i>
<i>Kan de vrouw, op welker verzoek is uitgesproken de scheiding van tafel en bed, op grond van mishandelingen, vallende in de termen van art. 264, n.º 4,</i>	

- B. W.*, de aan haren man bij huwelijksche voorwaarden gedane schenking van tegenwoordige en bepaalde goederen herroepen? door Mr. M. ELJSSELL, Procureur bij den Hoogen Raad. . . . . 418.
- STRAFREGT, STRAFVORDERING. — *Ecnige opmerkingen omtrent de bevoegdheid tot het geven van getuigenis der waarheid in foro criminali*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advokaat te 's Gravenhage. . . . . 40.
- Over het regtsgerolg der verklaring der beleedigde partij dat zij hare klagte intrekt, in de gevallen waarin, zonder die klagte, geene nasporing of vervolg kon geschieden*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, Advokaat te 's Gravenhage. . . . . 148.
- Wat heeft de Wetgever door MOEDWILLIG MISBRUIK VAN VERTROUWEN in art. 56 der Wet van 11 April 1827, Sibl. n.º 17, houdende oprigting van Schut-terijen over de geheele uitgestrektheid des Rijks, bedoeld?* Door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN. . . . . 174.
- KOOPHANDELSREGT. — *Commanditaire vennootschappen met aandelen aan toonder*, door M. A. DE PINTO. 276.
- Iets over art. 518 van het Wetboek van Koophandel*, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, Advok. te 's Gravenhage. 297.

ALGEMEENE REGTSGELEERDHEID.

- Vlugtige bedenkingen, aangaande het onlangs voorgedragen stelsel van eenzame opsluiting der gevangenen en de herziening der militaire wetgeving*; door Mr. D. TIEBOEL SIEGENBEEK, Officier van Justitie te Leiden en Lid van de Commissie van administratie der Militaire strafgevangenis. . . . . 181.
- Over de regten van liefdadige gestichten en godshuizen op de goederen der daarin ontrangen personen*, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN. . . . . 195.
- Iets over de Taal van het Burgerlijk Wetboek*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN . . . . . 308.
- Idem. (Tweede artikel)*. . . . . 459.
- Over het burgerlijk regt van vreemdelingen in de Nederlanden*, door Mr. N. OLIVIER, Adv. te Leiden. . . . 425.
- Over den regel: nul ne plaide par procureur*, door Mr. C. J. FRANCOIS, Procureur bij den Hoogen Raad. . . . . 439.

REGTSGESCHIEDENIS.

Het Wetboek van Strafrecht voor Pruisen, door Mr. W. WINTGENS, Advokaat te 's Gravenhage. . . . . 61.

BOEKBEORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

- Beiträge zur Völkerrechts-Geschichte und Wissenschaft, von Dr. K. TH. PÜTTER, ausserordentlicher Professor der Rechtswissenschaft an der Königl. Universität zu Greifswald. (Leipzig 1843, 221 bladz. 8.º); door Mr. G. W. VREEDE, Hoogleeraar te Utrecht . . . . . 91.*
- Wetboek van Burgertijke Regtsvordering, vergeleken met het Romeinsche en Fransche regt, onder toezigt van Mr. S. P. LIPMAN. Amsterdam, bij MEYER WARNARS en J. C. VAN KESTEREN 1841. — 400 bladz. in 12.º; door Mr. C. J. FRANÇOIS, Procureur te 's Gravenhage. . . . . 99.*
- Bijdragen tot het onderzoek naar de regtsbeginselen omtrent Dijk- en Polderzaken door Mr. A. G. BROUWER. Te Gorinchem bij A. VAN DER MAST, 1843, 60 bl. in gr. 8.º; door Mr. N. OLIVIER. . . . . 108.*
- Het Nederlandsch Wetboek van Burgertijke Regtsvordering naar deszelfs beginselen ontwikkeld, en door formulieren in praktijk gebragt, door Mr. A. OUDEMAN, Advokaat bij het Provinciaal Gerechtshof van Groningen, met eene Voorrede door Mr. H. NIENHUIS, Hoogleeraar in de Regtsgeleerde faculteit te Groningen. Tweede deel, Groningen, J. H. WOLTERS, 1843, 320 bl. in 8.º door Mr. A. DE PINTO. . . . . 237.*
- De Eeds-leer, naar Christelijke en Regtsgeleerde beginselen, door Mr. J. J. L. VAN DER BRUGGEN, te Leiden, bij S. en J. LUCHTMANS. 1844. — gr. 8.º 480 bladz., door Mr. C. J. FRANÇOIS. . . . . 328.*
- De bevoegdheid der Kantongeregten, Arrondissements-Regtbanken en Provinciale Gerechtshoven (eene Bijdrage tot verklaring en toepassing der Wet op de regterlijke organisatie en het beleid der Justitie) door Mr. VAN GORKUM, Procureur en Regter-plaatsvervanger bij de Arrondissements-Regtbank te Roermonde. Leijden, bij H. W. HAZENBERG EN COMP. 1844, 141 bladz., — door denzelfden. . . . . 336.*

- Het Nederlandsch burgerlijk regt, naar de volgorde van het Burgerlijk Wetboek*, door Mr G. DIEPHUIS, Doctor in de Regten en in de Letteren, Advokaat bij de Arrondissements-Regtbank te Appingedam. Eerste Aflevering, te Groningen, bij J. B. WOLTERS, 1844, IV. 208 bladz. in gr. 8.º, door Mr. N. OLIVIER. 355
- Specimen juridicum inaugurale de origine et progressu testamenti factionis, jure Romano, quod defendit F. A. T. WEVE*, Lugd. Bat. 1844, door Mr. DAV. H. LEVYS-SOHN. . . . . 369.
- M. J. DE LANGE, *Dissertatio juris mercatorii de societate anonyma. Almariae apud H. COSTER*. 1844. 96 pp. in 8.º, door Mr. N. OLIVIER. . . . . 374.
- Handleiding tot de Nederlandsche Wetgeving*, door Mr. J. S. VERNEDE, Lid van het Hoog-Militair Geregts-hof; tweede aflevering, bevattende de *Wet, houdende Algemeene Bepalingen der Wetgeving van het Koninkrijk en het Burgerlijk Wetboek*. Utrecht, bij J. G. VAN TERVEEN EN ZOON, 1844. 8.º door Mr. G. M. VAN DER LINDEN. . . . . 477.
- ACADEMISCHE LITERATUUR. — N. J. G. SMALLENBURG, *Diss. jurid. inaug. continens quaestiones quasdam juridicas de dissolutione matrimonii absentiae alterutrius conjugis causa*. Lugd. Batav. 1844. — 55 pag. in 8.º door Mr. A. DE PINTO . . . . . 243.
- SJOUKE HARKEMA BEKKER. *Dissert. jurid. inaug. de quaestione ean commodanti, qua tali, adversus commodatarium competat rei usui datae vindicatio*. Gron. 1843, 8.º, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS. 361.
- H. F. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, *Specimen juris publici inaugurale de hospitio militari. Traj. ad Rhen.* 1844, 124 pag. in 8.º door Mr. A. DE PINTO. . . 486.
- BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD. 112, 248, 375, 490.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VIJFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH.)

STAATSREGT. — *De magt des Konings naar de Grondwet*, door
Mr. A. DE PINTO, Advokaat te 's Gravenhage.

Het was gedurende den laatstvoorgaanden winter, dat ik mij met eenige vrienden bezig hield met een gemeenschappelijk onderzoek onzer grondwet. Mij viel onder anderen de opzettelijke behandeling te beurt van de zesde afdeeling van het tweede hoofdstuk, *van de magt des Koning*; en het zijn de aantekeningen, daarvan destijds gehouden, welke ik thans, eenigzins omgewerkt en tot een geheel gebragt, den lezers der *Themis* aanbied.

Ik laat eenige algemeene aanmerkingen aan de behandeling van de afzonderlijke Artt. der afdeeling (Art. 53—69) voorafgaan.

De Koning is het hoofd van den Staat; maar hij is niet, wat vroeger de Stadhouder was, de eerste en tevens erfelijke *ambtenaar* van den Staat: de beginselen van het constitutioneel staatsregt, die ook aan onze Grondwet ten grondslag liggen, dulden het denkbeeld niet, dat van den Koning een gewoon *ambtenaar* maakt: een ambt, een post vooronderstelt hij hem, die daarmede bekleed is, *verantwoordelijkheid* voor de rigtige en wettige waarneming daarvan; een constitutioneel

Themis, V Dl. 1 St. 1844.

Koning is nimmer verantwoordelijk, hij kan dit nimmer zijn, of het geheele begrip eener constitutionnele monarchie valt in duigen.

De Koning is het hoofd van den Staat; hij is, als zoodanig, bekleed met de uitvoerende magt en met het algemeen bestuur; alles wat noodig is om de wetten van het land ten uitvoer te brengen, en in de toepassing eene geregelde werking te verzekeren, behoort tot zijne bemoeijenissen.

Eene eigenlijke definitie van de koninklijke magt vinden wij in de Grondwet niet; wij vinden alleen in deze afdeeling en op andere plaatsen van de Grondwet aan de Kroon eenige bepaalde regten opgedragen. En hieruit zijn twee verschillende meeningen ontstaan omtrent het beginsel der koninklijke magt. Vóór alles is het noodig die meeningen aan een opzettelijk onderzoek te onderwerpen, en daaromtrent eene bepaalde partij te kiezen; want, VAN HOGENDORP (VIII, 237) heeft het te regt gezegd: «de geest en inhoud der geheele Grondwet moet dus in het oog gehouden worden bij ieder afzonderlijk punt van deze afdeeling, ten einde den eenvoudigen en natuurlijken zin van hetzelfde wel te vatten.»

Sommigen beperken de magt des Konings tot die regten, welke hem in deze afdeeling of elders in de Grondwet uitdrukkelijk gegeven worden; anderen leiden uit de onloochenbare daadzaak, dat de Koning geregeerd heeft vóór de Grondwet, en ook uit Art. 11 derzelve, af, dat bij den Koning is verbleven de zoogenaamde *volheid van magt* (*plenitudo potestatis*), krachtens welke hij zou hebben behouden alle die regten, welke hem bij de Grondwet niet zijn ontnomen, of aan andere Staatsmagten opgedragen.

Onder de voorstanders der eerste meening telt men den Heer THORBECKE (bl. 104—107). VAN HOGENDORP laat zich over de vraag niet regtstreeks uit; hij leert (VIII, 236), dat de Grondwet aan den Koning *de uitvoerende magt* heeft opgedragen *in den uitgestrektsten zin*; maar *uitvoerende magt*, hoe ruim ook genomen, is nog geheel iets anders, dan de zooge-

naamde *plenitudo potestatis*; en om zich te overtuigen, dat VAN HOGENDORP deze met die woorden niet bedoelde, en dat hij den Koning integendeel geene andere regten toekent, dan die welke hem grondwettig *gegeven* zijn, behoeft men slechts zijne algemeene beschouwingen op deze afdeeling in derzelve geheel te lezen. «Het algemeen bestuur, zegt hij op bl. 237, waar het hier op aankomt, is niet alleen een bestuur ingevolge van de voorschriften der Grondwet uitgeoefend; maar ook een bestuur gegrond *op alle de wetten*, die, het zij *uit hoofde van de Grondwet*, het zij *overeenkomstig met dezelve* gemaakt zijn. *De uitvoering der wet* in den ruimsten zin is het algemeen bestuur. Zoo *ver en ook verder niet* gaat deze afdeeling, » enz. Het is dus de Grondwet alleen, en geenszins een soeverein gezag daar buiten gelegen, welke hij erkent als eenige bron der koninklijke magt. « Het bestuur is geene wetgeving, het is de uitvoering der wet » herhaalt hij op bl. 238.

En in der daad, zoo wel de geschiedenis, als de aard eener Grondwet in het algemeen en de uitdrukkelijke bepalingen der onze, schijnen zich tegen deze anti-constitutionele leer van eene *plenitudo potestatis* te verzetten.

Wat de geschiedenis betreft, mag het voorzeker niet worden uit het oog verloren, dat in niet ééne onzer vroegere staatsregelingen het soeverein gezag zoo ver werd uitgestrekt. Art. 32 der Grondwet van 1814 zeide wel: «de soevereine vorst pleegt alledaden *van de soevereine waardigheid*, na de zaak in overweging te hebben gebragt bij den Raad van State.» Wel kon misschien uit dat Art. de leer der volheid van magt eenigermate worden verdedigd, ofschoon het ook toen nog de vraag bleef, wat Art. 32 verstond onder de woorden: *daden van soevereine waardigheid*, en of het daarmee wel iets anders bedoelde dan die soevereine waardigheid, zoo als die in de Grondwet was beschreven. In dien zin ten minste schijnt VAN HOGENDORP het Art. te hebben opgevat, toen hij hetzelfde, meer verduidelijkt, dan gewijzigd of veranderd, overnam in Art. 3 zijner schets:

« de Souvereine Vorst pleegt alle daden van de souvereine waardigheid in den Raad van State ; aan het hoofd van de stukken wordt gesteld : de souvereine vorst in den Raad van State , enz. »

Doch wat hiervan zij , in de tegenwoordige Grondwet heeft men dat Art. uit die van 1814 niet overgenomen ; men heeft zich integendeel vergenoegd met de afzonderlijke regten des Konings te omschrijven , zonder eene algemeene bepaling van zijne magt te geven , met te *ontleden* zoo als de Heer THORBECKE het noemt , zonder *zamen te vatten* ; ja , wat meer is , RAEPSAET in zijn *Journal* bl. 76 en 77 , leert ons dat men met opzet zoo gehandeld heeft , en dat de algemeene voorschriften omtrent den aard der Koninklijke magt door de commissie voorgedragen , juist daarom verworpen zijn , « parce qu'il était dangereux d'établir les pouvoirs par des définitions qui présentent trop de vague , à raison de leur généralité ; et que le gouvernement dans des temps difficiles , en tire toujours son avantage. »

Tot dus verre de geschiedenis , waaruit , indien ik mij niet bedrieg , duidelijk genoeg blijkt , dat , wat dan ook de vroegere Grondwet moge bedoeld en gewild hebben , die van 1815 zonder eenigen twijfel alle denkbeeld eener zoogenaamde *plenitudo potestatis* uitsluit. Raadpleegt men nu den aard en de strekking van den constitutionnelen regerings-vorm , men komt ook langs dien weg tot hetzelfde besluit. Wat toch is eene Grondwet ? Het is hier de plaats niet ons in afgetrokkene beschouwingen over deze vraag te verdiepen ; is het eene overeenkomst tusschen Volk en Vorst , waarbij hunne wederzijdsche regten en verpligtingen geregeld worden ? of wel is het eene gunst door den Oppermagtigen vorst aan zijne onderdanen verleend , en waarbij hij een deel zijner magt afstaat ? — Het antwoord , dat hierop gegeven moet worden , is eigenlijk onverschillig voor de vraag die ons thans bezig houdt. Altijd is het zeker , dat de Grondwet , als wet of als overeenkomst , is de Hoogste Wet van het land , die de regten en tevens de

pligten van de onderscheidene staatsmagten regelt; neemt men dat niet aan, dan beteekent eene Grondwet in der daad niets. Beschouwt men haar als eene soort van overeenkomst tusschen de Natie en den Koning, dan zal men zeggen dat in den regel eene overeenkomst regten *geeft* en geenszins *beneemt*, en dat bij gevolg, zoo lang het tegendeel niet duidelijk blijkt, iedere der partijen aan het staatsverdrag, aan de overeenkomst, alleen die regten ontleent, die haar bij dezelve uitdrukkelijk zijn gegeven. Neemt men daarentegen het laatste aan en ziet men in de Grondwet niets anders dan het gevolg der Koninklijke gunst en genade, waarbij de Koning een deel zijner magt afstaat ten behoeve van het Volk, ook dan nog schijnt men het er voor te mogen houden, dat de Koning gerekend moet worden bij dezelve te hebben afstand gedaan van alle die regten, welke hij zich niet uitdrukkelijk heeft voorbehouden, vooral wanneer men in die Grondwet noch een *algemeen voorbehoud*, noch eene opsomming aantreft van die regten, welke door het hoofd van den Staat worden afgestaan.

En dit brengt mij ten slotte tot de geschrevene bepalingen van onze Grondwet, waarover, na al het bovenstaande, wel niet veel zal behoeven gezegd te worden. Ik vraag alleen of niet met de leer der *plenitudo potestatis* in der daad deze geheele afdeeling overtollig wordt, en zou behooren te worden vervangen door de eenvoudige bepaling, dat bij den Koning alle magt en alle regt berust, hetwelk niet door de Grondwet aan een ander gezag in den Staat is opgedragen? of het ten minste in die vooronderstelling niet veel meer logisch en regtskundig zijn zou te bepalen, welke regten de Koning *niet*, dan welke hij *wel* heeft behouden? Wat toch beteekent het, en waartoe is het noodig te verklaren: de Koning heeft het regt van de munt; de Koning heeft het regt van gratie, indien de Koning die regten evenzeer hebben zou, al zeide de Grondwet het niet, indien de Koning krachtens zijne volheid van magt *alles* doen mag, wat hem bij de Grondwet niet is verboden?

Ik besluit uit dat alles, dat men in de Grondwet omschre-

ven vindt *alle* de regten der Kroon, en dat alles wat men daar niet in vermeld vindt, daartoe ook niet behoort.

Men vindt dan ook, geheel in overeenstemming met dat beginsel, in de Grondwet den waarborg, dat de grenzen, aan het koninklijk gezag gesteld, niet straffeloos kunnen worden overschreden, in de ministeriële verantwoordelijkheid en in de Artt. 75, 76 en 77.

De Ministers, en niet de Koning, zijn verantwoordelijk voor de daden der regering: want, hoe zeer die onverantwoordelijkheid en onschendbaarheid des Konings niet met zoo vele woorden in de Grondwet geschreven staat, het is een onmiskenbaar gevolg van de verantwoordelijkheid der Ministers, en het is een eerste levensbeginsel tevens van den constitutionnelen regeringsvorm.

Reeds in 1815 werd door de commissie het voorstel gedaan om in de Grondwet de onschendbaarheid des Konings uitdrukkelijk te waarborgen; doch de eenige reden, waarom dit voorstel toen verworpen is, schijnt juist daarin gelegen te zijn geweest, dat men te regt begreep, dat onschendbaarheid des Konings noodzakelijk moest gepaard gaan met verantwoordelijkheid der Ministers. Het één en het ander werd daar ook gezamenlijk voorgedragen: « que la personne du Roi est sacrée et inviolable; que les ministres sont responsables, » etc. Maar nu werd de verantwoordelijkheid der Ministers in de Grondwet van 1815 niet opgenomen, ja zelfs *wilde* men die verantwoordelijkheid toen niet, om welke redenen dan ook; dat blijkt vooral duidelijk uit hetgeen RAEPSAET ons van de beraadslagingen mededeelt in zijn *Journal*, bl. 78 en 79. En daarmede verviel natuurlijk het geheele voorstel.

Bij de herziening in 1840 kwam men op dit punt terug; in de afdeelingen der tweede kamer (*Handel*, I, 44, 67, 108, 135, 167) werd bijna eenstemmig het verlangen te kennen gegeven om aan het hoofd dezer afdeeling een Artikel te plaatsen, waarbij zou gezegd worden dat de Koning niet verantwoordelijk is voor de daden zijner regering. De reden

waarom de regering begreep te moeten weigeren aan dezen wensch te voldoen, komt hierop neder (*Handel*. I, 227), dat de onverantwoordelijkheid van den Koning en de onschendbaarheid van zijnen persoon nimmer is betwijfeld geworden, maar in het geheele staatsregt van Nederland gelegen is; dus met andere woorden, dat het niet noodig is, omdat het van zelve spreekt. En hoezeer ik het nu met den Heer THORBECKE eens ben, dat het deszelfs nut kon gehad hebben het beginsel zelf te verheffen tot een grondwettig voorschrift; en hoezeer hetzelve zeer zeker beter daar had te huis behoord, dan die menige reglementaire bepalingen, welke men in onze Grondwet aantreft, en die na verloop van jaren eene hoogstnadeelige werking hebben, daar zij de handen binden zoo wel van de gewone wetgeving als van de regering bij het invoeren van nuttige en noodzakelijke verbeteringen in het staats-bestuur: zoo wordt niettemin juist door dit antwoord alle twijfel omtrent het bestaan van het beginsel onmogelijk.

In *Frankrijk* heeft men voor de koninklijke onschendbaarheid zoo zeer gezorgd, dat dáár bij de wet strafbaar gesteld wordt: « quiconque par voie de publication, fait remonter au roi le blâme ou la responsabilité des actes de son gouvernement » (Art. 4 der wet van 9 Sept. 1835.)

Bij ons bestaat zulk eene wet niet; doch het ware misschien wel te wenschen, dat eene soortgelijke bepaling in het aanstaande Wetboek van Strafrecht wierd opgenomen; dat ware te meer doeltreffend, omdat de ondervinding schijnt te leeren, dat de ware begrippen van ministeriële verantwoordelijkheid en koninklijke onverantwoordelijkheid nog niet overal vaste wortels geschoten hebben.

Anders ten minste is het moeilijk te verklaren, hoe een Arrest van den Hoogen Raad, dat ook in der tijd veel opspraak baarde, heeft kunnen beslissen, dat (door *Hooge Regering* wordt aangeduid de *persoon des Konings*, aan wien, volgens de Grondwet van den Staat, te gelijk met de konink-

lijke waardigheid, tevens de *hooge regering des lands is opgedragen*.

Ik bedoel het bekende Arrest in de zaak van de *Tolk der Vrijheid*, medegedeeld in *Weckbl.* 162, en hetwelk aanleiding gaf tot eenen pennenstrijd in het *Regtsg. Bijbl.* I, 97—100; 113—117; 129—134 tusschen de Hoogleeraren THORBECKE, die hetzelfde bestreed op gronden, die naar mijn oordeel moeilijk zijn te wederleggen, en DEN TEX, die hetzelfde tegen die aanvallen trachtte te verdedigen.

Ik wil gaarne erkennen, dat het niet onmogelijk is *facto* den persoon des Konings te hoonen en te beleedigen, schoon men in plaats van hem letterlijk te noemen, zich quasi bedient van de woorden *hooge regering*; maar te stellen met den Hoogen Raad, dat *regtens hooge regering* beteekent den Koning, dat dus *Koning* en *regering* synoniem zijn, dat is, dunkt mij, eene groote constitutionele dwaling, en het is eene verregaande verwarring tusschen de twee zoo geheel van elkander verschillende begrippen van *Koning* en *regering*, welke in een constitutioneel land met verantwoordelijke Ministers niet scherp en zorgvuldig genoeg van elkander kunnen gescheiden worden. Was de Koning inderdaad de *hooge regering*, dan moest ook hij wettelijk en zedelijk voor de handelingen der *hooge regering* aansprakelijk zijn; en zoo lang het tegendeel van dien waar is, en met groote letters in het Staatsregt geschreven staat, is die leer in der daad niet te verdedigen.

Ik ga thans over tot de afzonderlijke behandeling der onderscheidene regten van den Koning, voor zoo verre die in deze afdeeling behandeld worden. Die regten zijn: beheer der buitenlandsche betrekkingen (Art. 55); regt van oorlog en vrede (Art. 56); regt van verdragen (Art. 57); oppergezag over de vloten en legers (Art. 58); opperbestuur over de buitenlandsche bezittingen (Art. 59); opperbestuur van de geldmiddelen (Art. 60); regt van de munt (Art. 61); verheffing in den adelstand (Art. 62); beschikking over ridder-orden (Art. 63—65); regt van gratie (Art. 66); regt van dispensatie (Art.

67); beslissing van geschillen tusschen twee of meer provincien (Art. 68).

Alle die regten hebben dit met elkander gemeen, dat zij allen zijn onvervreemdbaar; en dat derhalve noch de Koning noch de gewone wetgever daarover kan beschikken of dezelve aan een ander gezag in den Staat afstaan. De regten der Kroon zijn door den Grondwetgever vastgesteld niet in het belang van den Koning, maar in het belang der Natie.

Gaan wij thans over tot de beschouwing der koninklijke regten ieder op zich zelve.

1°. *Beheer der buitenlandsche betrekkingen.*

In de eerste plaats geeft Art. 55 aan den Koning *het bestuur* der buitenlandsche betrekkingen; wat echter dat bestuur (of wat hetzelfde is, zoo als de Heer THORBECKE (bl. 115) te regt aanmerkt, dat opperbestuur) is, zegt de Grondwet niet; het Art. doet ons alleen als een onderdeel daarvan kennen de benoeming en herroeping van gezanten en consuls: en dat door hem evenzeer benoemd en ontslagen worden de gezantschaps-secretarissen, is niet twijfelachtig; nog schijnt daartoe evenzeer te behooren de leiding en het bestuur van alle diplomatieke zendingen en verrigtingen, en wat men verder opgenoemd vindt in de Artt. 136—139 der Staatsr. van 1798, waar men het bestuur der buitenlandsche betrekkingen uitvoeriger en vollediger omschreven vindt. Art. 136 dier Staatsregeling droeg de bepaling der tractementen en defroijementen der gezanten en consuls op aan het tegenwoordigend ligchaam. Ons Art. zwijgt daarvan, terwijl Art. 60 integendeel aan den Koning overlaat de regeling der bezoldiging van *alle* ambtenaren, die uit 's lands kas betaald worden, onder de verplichting nogtans om dezelve te brengen op de begrooting van den Staat.

Bij Art. 55 wordt aan den Koning derhalve in het algemeen gegeven het bestuur der buitenlandsche betrekkingen; de

regten in de beide volgende Artt. behandeld, zijn uitvloeisels en gevolgen van dat bestuur.

2°. *Regt van oorlog en vrede.*

Dat regt geeft Art. 56 aan den Koning alleen; en in der daad de vraag of er oorlog zal gevoerd worden, is niet wel vatbaar voor eene beslissing in eene openbare vergadering der Staten-Generaal. Intusschen moest volgens de vroegere Staatsregelingen eene oorlogsverklaring altijd worden voorafgegaan door een besluit van het wetgevend ligchaam. De Grondwet van 1814 was de eerste, die, in Art. 37, dat regt gaf aan den souverainen vorst, onder de verplichting van *kennisgeving* aan de Staten-Generaal. Ons Art. heeft dit voorbeeld gevolgd, doch deze laatste verplichting iets verder uitgestrekt, door er bij te voegen, dat de Koning zijne kennisgeving doet vergezeld gaan van alle de openingen, *welke hij met het belang en de zekerheid van het rijk bestaanbaar oordeelt*. Het is echter duidelijk, dat aan den Koning—alléén de beslissing wordt overgelaten van de vraag, welke openingen het belang en de zekerheid van den Staat gedoogen? en dat hij zich derhalve ook van *alle* opening onthouden kan, indien hij vermeent, dat het belang en de zekerheid van het rijk er geene toelaten.

De Staten-Generaal hebben geen ander middel om eenen oorlog, dien zij strijdig achten met 's lands belangen, te doen eindigen, dan door het weigeren der gelden tot het voeren van denzelfven benoodigd. Doch dit regt bestaat inderdaad meer in naam dan in der daad, en het geval is bijna niet denkbaar, waarin het oirbaar zijn zou daarvan gebruik te maken. Wanneer er eenmaal oorlog is, *moet* er geld zijn om denzelfven te voeren, en kan dit niet worden geweigerd zonder groot gevaar voor de onafhankelijkheid en de veiligheid van het land, en men mag hierom misschien met den Heer THORBECKE (bl. 118) zeggen: « Intusschen kan men den twijfel niet

ontwijken of, zoo de vertegenwoordiging, gedurende den oorlog, hoogst zeldzaam meester zal wezen van haar neen, haar ja meer dan vorm is? »

3°. *Regt van verdragen.*

Een ander gevolg van het bestuur der buitenlandsche betrekkingen, waarover handelt Art. 57: « insgelijks wordt aan den Koning opgedragen het regt om alle andere verbonden en verdragen te doen sluiten en bekrachtigen. » En hieruit volgt, in de eerste plaats, dat *bij den Koning alleen* berust het regt van tractaten; een verdrag kan gesloten zijn namens den Koning, door een gewoon of buitengewoon gezant; *regtens* echter is zulk een verdrag zeer zeker niet verbindende, zoolang het door den Koning niet is bekrachtigd (geratificeerd), hoezeer dan ook de niet-ratificatie van een namens den Koning gesloten verdrag in de diplomatie een vreemd en ongewoon verschijnsel zijn moge.

Een tweede gevolg hiervan is, dat de Koning (behoudens ééne uitzondering, waarover nader) de meest uitgebreide bevoegdheid heeft om *het rijk* door tractaten aan vreemde mogendheden te verbinden, onder gehoudenheid alleen om van het gesloten verdrag kennis te geven aan de beide Kamers der Staten-Generaal, *zoodra hij oordeelt*, al weder, dat het belang en de zekerheid van het rijk zulks zal toelaten. Die kennisgeving aan de Staten-Generaal is echter eene formaliteit, welke de vreemde mogendheid, waarmede gecontracteerd is, niet in het minste aangaat; voor haar is het verbond voldongen, en zij heeft het regt de naleving daarvan te vorderen, zoodra het door den Koning bekrachtigd is. Verzuimt deze te voldoen aan de verplichting, die de Grondwet hem oplegt *vis à vis* van de Staten-Generaal, dan kan de Minister daarvoor worden ter verantwoording geroepen; maar het kan niets ontnemen aan de kracht van het verdrag, dat eenmaal wettig is gesloten.

Volgt echter uit die algemeene en onbepaalde bevoegdheid om verbonden te sluiten ook, dat voor de ingezetenen verbindend zijn alle verbonden door den Koning gemaakt, ook die welke in strijd zijn met de Grondwet of de algemeene wetten van den Staat? — Ik geloof dat niet; de Grondwet kan nooit bedoeld hebben door Art. 57 den Koning te verheffen tot wetgever; de Gwt., wanneer zij den Koning het regt gaf om verbonden met vreemde mogendheden te sluiten, kan daarbij niets anders op het oog gehad hebben dan die zaken, welke, naar de algemeene regelen van internationaal regt, gewoonlijk het onderwerp van tractaten uitmaken; maar zij heeft zeer zeker niet bedoeld dat de Koning bij tractaat zou kunnen beschikken over den persoon en de goederen der ingezetenen, of daarbij inbreuk maken op de privaat-regten der burgers, hun bij de Grondwet en de wet gewaarborgd. Art. 72 geeft aan den Koning de bevoegdheid om bij besluit te regelen alle maatregelen van inwendig bestuur; maar nog nooit heeft iemand daaruit de gevolgtrekking afgeleid, dat daarom ook verbindend is alles wat de Koning voorschrijft in een stuk, dat den vorm heeft van een besluit van inwendig bestuur, en evenmin zal dan ook wel verbindend zijn datgene, wat op zich-zelf kennelijk strijdig met de wet is, alleen omdat het staat in een tractaat. Men denke b. v. eens aan het geval, dat de Koning bij tractaat den ingezetenen eene belasting had opgelegd ten behoeve eener vreemde mogendheid, zal daardoor de Nederlander verplicht zijn die belasting op te brengen? zal de Nederlandsche regter hem daartoe nu kunnen veroordeelen, krachtens een tractaat, door den Koning buiten de grenzen zijner grondwettige bevoegdheid gesloten? Ik kan het niet denken.

Er bestaat over deze vraag een Arrest van den Hoogen Raad van 25 Junij 1841 (*Weekbl.* 221), waarbij de volgende twee stellingen worden aangenomen: 1° dat de mededeeling aan de Staten-Generaal ontwijfelbaar gevorderd wordt met het doel, dat deze, in geval van ongrondwettigheid, daartegen

zouden kunnen opkomen ; 2° dat uit het stilzwijgen der Staten-Generaal na de kennisgeving zou moeten worden besloten tot de wettigheid van het gesloten tractaat. Uit deze leer, zoo zij gegrond ware, zou van zelve volgen, dat de regter ieder tractaat, tegen hetwelk de Staten-Generaal *niet zijn* opgekomen, moet toepassen, zonder te mogen treden in eenig onderzoek naar de wettigheid van deszelfs inhoud, ofschoon de regter, ook naar de gevestigde jurisprudentie van den Hoogen Raad, verplicht noch zelfs bevoegd is om regt te spreken uit een koninklijk besluit, hetwelk hij meent in strijd te zijn met de wet.

Ik houde echter die beide stellingen voor onjuist; want, behalve al het reeds aangevoerde, nergens in de Grondwet wordt aan de Staten-Generaal de bevoegdheid gegeven om *op te komen* tegen een tractaat, dat door den Koning is gesloten of bekrachtigd; zij ontvangen daarvan eenvoudig *mededeeling*, meer niet; doch zij hebben geen regt van goed- of afkeuring. Het tractaat, dat eenmaal gesloten is, derhalve, kan alleen worden verbroken, ontbonden of buiten werking gesteld door hen, die het gemaakt hebben. En uit het *niet-opkomen* van hem, wien de wet *het regt om op te komen* niet geeft, valt voorzeker niet te redeneren.

Ik verwijs voor het overige naar het werkje van den Heer A. BAKKER, getiteld: *de regtsmagt der Rijn-Scheepvaartregters, in verband tot de magt des Konings en het aangaan van verdragen*, waarin het Arrest van den Hoogen Raad, opzettelijk, en, zoo ik meen, op goede gronden, is bestreden.

Ik voeg hierbij ten slotte nog, dat VAN HOGENDORP, in zijne *Bijdragen*, VIII, 155, het Art. in denzelfden zin verstaat, als ik, wanneer hij zegt: « bij nadere overweging is het echter blijkbaar, dat bij ons de verdragen en verbonden, door den Koning gesloten, niets kunnen inhouden strijdig met de Grondwet, noch verdere wetten. » De Heer THORBECKE (bl. 123) daarentegen schijnt van een ander gevoelen: « Men kan zeggen, zegt hij, de Grondwet maakt op het volkomen regt des

Konings om het rijk door diplomatische overeenkomsten te verbinden, slechts ééne uitzondering. Zij sluit dus andere uitzonderingen buiten.» — Op zich zelve kan ik dit wel toegeven; doch ik zou meenen, dat hier niet zoo zeer sprake is van eene uitzondering, dan van den meerderen of minderen omvang van het regt zelf.

Op den regel van Art. 57 is nogtans ééne uitzondering; wij vinden die in het laatste lid van hetzelfde; in gevalle de verbonden en verdragen *in tijd van vrede* gesloten mogten inhouden eenigen afstand of ruiling van een gedeelte van het grondgebied des rijks of van deszels bezittingen in andere werelddeelen, worden dezelve door den Koning niet bekrachtigd, dan nadat de Staten-Generaal op dezelve hunne goedkeuring hebben gegeven. — In *tijd van oorlog* derhalve kan de Koning alléén ook zulke verdragen sluiten, zelfs zonder medewerking der Staten-Generaal en zulks met afwijking van de bepalingen der Artt. 227—232 over veranderingen in de Grondwet; want daar de Grondwet zelve in Art. 1 het grondgebied van den Staat omschrijft en bepaalt, is iedere wijziging daarin tevens eene verandering in de Grondwet. Het is bovendien in het oog loopende, dat de magt des Konings hier in der daad al zeer ver uitgestrekt is, vooral wanneer men bedenkt, dat afstand of ruiling van grondgebied zeer zeldzaam in vollen vredes-tijd, doch meestal bij vredes-verdragen, en dus *in tijd van oorlog* geschiedt, zoodat in den regel de toestemming der Staten-Generaal *niet* zal worden vereischt. Het is dan ook om die redenen, dat RAEPSAET zich reeds in de commissie tegen het Art., bepaaldelijk tegen die onderscheiding tusschen tijd van vrede en tijd van oorlog verklaarde, zoo als hij ons verhaalt in zijn Journal, bl. 74 en 75: «Je ne trouvé pas, zegt hij onder anderen, la distinction entre le temps de paix et de guerre établie ou reconnue par aucun bon publiciste, et je la crois contraire, en tout temps, aux droits d'un peuple libre, dont il n'est pas permis de trafiquer sans son consentement; qu'accorder ce droit au roi en temps de guerre, c'est détruire

le droit des états sur les démembrements et échanges en temps de paix puisqu'il sera toujours aisé au roi de provoquer un simulacre de guerre pour s'autoriser à consentir à une aliénation que les états se refusent de sanctionner. » — Intusschen vereenigde zich de meerderheid niet met deze en andere redenen van tegenstand van RAEPSAET, en het Art. werd aangenomen. Bij de herziening kwam men op het punt terug; de afdeelingen wilden de woorden *in tijd van vrede* zien vervallen (*Handel. I, 41, 67, 83, 108, 136, 205*); doch aan dien wensch werd geen gevolg gegeven.

Ik moet nog doen opmerken, dat de uitdrukking: *in tijd van vrede*, alles behalve duidelijk, misschien alles behalve juist, is; want, daargelaten, dat er tijden kunnen geboren worden, waarin men eigenlijk noch vrede noch oorlog heeft, zoo als wij die beleefd hebben, zou het de vraag kunnen zijn, of de Koning, terwijl het land in oorlog is met ééne mogendheid, met eene andere geen tractaat van ruiling of afstand sluiten mag zonder toestemming der Staten-Generaal? dat zulks de meening niet was van hen die het ontwerp voordroegen (en evenmin van hen die het goedkeurden); en dat men zijne ware meening beter hadde uitgedrukt, indien men, in plaats der woorden: *in tijd van vrede*, geschreven had, *die geene vredesverdragen zijn*, geloof ik met den Heer THORBECKE (bl. 123). Dit belet echter niet, dat het Art. duidelijk genoeg spreekt, algemeen is, en volstrekt niet onderscheidt; in het geval, dat ik bedoel is er oorlog, en meer vordert het Art. niet.

De slotbepaling eindelijk van het Art. heeft, niet lang geleden, bij gelegenheid van het eind-tractaat met België van 5 November 1842, dat behalve den afstand van grondgebied over onderscheidene andere onderwerpen liep, aanleiding gegeven tot eene andere vraag.

Sommigen namelijk beweerden, dat het verdrag, omdat het ruiling en afstand van grondgebied inhield, geheel moest worden goedgekeurd; anderen daarentegen wilden het onderzoek

der Staten-Generaal beperken tot die bepalingen alleen. Bijna alle de dagbladen en periodieke geschriften hebben zich destijds met die vraag bezig gehouden. Het zij genoeg onder de voorstanders van de laatste meening te noemen den Heer THORBECKE in de *Leidsche Courant* van 23 Januarij 1843, en onder die van het eerste den Heer VREEDE in zijn *Iets over de goedkeuring van verbonden en verdragen door de Staten-Generaal met een' terugblik op het vroeger staatsregt dezer landen*. En deze was ook de meening van VAN HOGENDORP, die (X, 1), sprekende van het verdrag met Engeland van 1824, hetwelk, behalve eene vaststelling van ons grondgebied, ook inhield eene regeling van den onderlingen handel tusschen onze bezittingen en de Engelschen, daarvan zeide: « dat verdrag heeft moeten bekrachtigd worden door de Staten-Generaal uit hoofde van eenigen afstand van grondgebied bij ruiling. Art. 52 der Grondwet schrijft de bekrachtiging voor. » Diezelfde leer eindelijk is bevestigd door de wetgevende magt, welke het geheele Belgische tractaat goedkeurde bij de wet van 4 Februarij 1843, (Staatsbl. n.º 3).

De voorstanders van het eerste gevoelen beroepen zich op den letterlijken inhoud en den grammaticalen zin van Art. 57; zij die het laatste voorstaan verdedigen hetzelfde met de bedoeling van den grondwetgever en de *ratio legis*. De reden, waarom de goedkeuring der Staten-Generaal vereischt wordt, zeggen zij, is eenig en alleen gelegen in den afstand van grondgebied, en geenszins in de overige bepalingen, welke in het tractaat mogten gevonden worden; de Koning-alléén zou daarover mogen beschikken bij een afzonderlijk tractaat; en er bestaat geene reden, hem daaromtrent minder regt toe te kennen, omdat daarin te gelijk zijn opgenomen andere bepalingen, waarover hij-alléén geen meester is. Op zich-zelfen is dit waar; aan die *ratio legis* valt zeker niet te twijfelen; dezelve blijkt voldoende uit het Art. zelf; dezelve blijkt ook uit het medegedeelde door RAEPSAET t. a. p.; doch, indien ik gedachtig ben aan den regel, die ons leert dat geene uit-

breidende of beperkende uitlegging te pas komt, dat geen onderzoek naar de vermeende bedoeling des wetgevers geoorloofd is, indien de letter der wet duidelijk is, dan vinde ik in die redeneringen geene vrijheid, om het Art. iets te doen zeggen, wat deszelfs duidelijke woorden niet uitdrukken; het Art. spreekt niet van toestemming der Staten-Generaal tot afstand en ruiling van grondgebied; het spreekt van verdragen *die afstand en ruiling inhouden*; *dezelve*, zegt het, worden door den Koning niet bekrachtigd, dan nadat *dezelve* door de Staten-Generaal zijn goedgekeurd; *dezelve*, dat is duidelijk *die verdragen*, waarvan zoo even gesproken is; ik zie geenen kans om dat op iets anders te doen slaan.

De strijd, die er tusschen de Regering en de Staten-Generaal over de goedkeuring van het Belgische tractaat gevoerd werd, leverde het vreemde schouwspel op, dat geene der strijdende partijen meer magt voor zich zelve vroeg, maar dat integendeel ieder die op hare wederpartij wilde overbrengen; de sleutel van het raadsel scheen daarin gelegen te zijn, dat het tractaat meer dan ééne bepaling inhield, waarvan geen van beiden gaarne de verantwoordelijkheid op zich nam. De zwa-
righeid zou misschien gemakkelijk te vinden zijn, indien de regering er voortaan toe kon besluiten, om, wanneer er moest onderhandeld worden te gelijker tijd over afstand van grondgebied en over andere zaken, het eerste te maken tot het onderwerp van een afzonderlijk tractaat, en als zoodanig alleen aan te bieden aan de goedkeuring der Staten-Generaal.

4°. *Oppergezag over de vloten en legers.*

Art. 58 geeft aan den Koning het oppergezag over de vloten en legers, en het regt om de militaire officieren te benoemen en te ontslaan, of, *daartoe termen zijnde*, op pensioen te stellen. Of er termen zijn tot pensionering of tot ontslag, staat aan de beoordeeling van den Koning alleen; het Art. be-

perkt hem in dat vermogen niet; die onbegrensde vrijheid schijnt wel eens aanleiding tot misbruik te hebben gegeven; zij heeft ten minste meermalen klagten doen geboren worden.

5°. *Opperbestuur over de volkplantingen.*

Art. 59 geeft aan den Koning *bij uitsluiting het opperbestuur* over de volkplantingen en bezittingen van het rijk in andere werelddeelen. Daartoe bepaalde zich de Grondwet van 1815 in Art. 60. Bij de herziening in 1840 werden daarbij gevoegd een tweede en een derde lid:

« Aan de Staten-Generaal zullen in den aanvang van elke zitting worden medegedeeld de laatst ingekomene staten van ontvangsten en uitgaven van de gemelde volkplantingen en bezittingen. »

« Het gebruik van het batig slot, beschikbaar ten behoeve van het moederland, wordt bij de wet geregeld. »

Wat moet hier onder *opperbestuur* verstaan worden? geeft dit den Koning ook de bevoegdheid om *wetten* te maken voor de koloniën, zonder medewerking der Staten-Generaal? — Neen, volgens den Heer THORBECKE, in zijne *Aant.* a. h. Art., en in zijnen *brief aan een lid der Staten-Generaal over Art. 60 en 128 der Grondwet.* — Ja, volgens anderen: Zie o. a. *Regtsg. Adviezen*, bl. 2—5.

Volgens RAEPSAET (bl. 70) zou VAN HOGENDORP, wiens gezag altijd van groot gewigt is, waar het aankomt op den juist zinn der bepalingen van de Grondwet, de vraag, of dit Art. aan den Koning de *wetgevende magt* geeft over de koloniën met ja hebben beantwoord.

Indien men evenwel leest, wat VAN HOGENDORP over het onderwerp later geschreven heeft, dan mag men de juistheid dezer aantekening zeer in twijfel trekken. Het is zoo, in zijne *Bijdr.* VII, 364, schrijft hij, dat het schijnt, dat bij ons het bestuur over de bezittingen *gerekend wordt* zich uit te

strekken tot het maken van wetten. Men mag echter daarbij niet uit het oog verliezen, dat werkelijk, sedert wij hersteld zijn in het bezit der overzeesche bezittingen, de wetgevende magt over de koloniën altijd is uitgeoefend door den Koning-alleén. Dit is een feit, waarvan de waarheid niet te betwijfelen valt, en nu is het juist de vraag, of de schrijver bij die woorden niet meer op het oog had datgene wat gebeurde, dan wat regtens is. Het eerste inderdaad is zeer waarschijnlijk, indien men zijne geheele redenering in haar verband leest, en indien men let op de onmiddellijk volgende woorden: het bestuur is de toepassing en de uitvoering van de wet. — Doch die waarschijnlijkheid klimt tot zekerheid, wanneer men hem later in hetzelfde werk (VIII, 164—166) stellig en duidelijk de stelling ziet verdedigen, dat de Koning alleen is opperbestuurder en geenszins wetgever voor de koloniën: «zoo regelt dan ook, zegt hij o. a., de wet den staat der koloniën, en het opperbestuur is bij uitsluiting in handen van den Koning.»

Wat is er nu van de zaak? De vraag is van het uiterste gewigt; maar zij is ook daarom van alle zijden door anderen breedvoerig behandeld en toegelicht, en ik meene mij daarom tekunnen bepalen tot eene zoo veel mogelijk beknopte uiteenzetting van de gronden, die mij het gevoelen van VAN HOGENDORP en THORBECKE doen omhelzen.

De wetgevende magt wordt, naar de voorschriften der Artt. 79 en 106, uitgeoefend door den Koning en de beide kamers der Staten-Generaal, als vertegenwoordigende het geheele Nederlandsche volk, zonder dat daar eenig het minste onderscheid wordt gemaakt tusschen wetgeving voor het moederland en wetgeving voor de koloniën, zoodat de vraag eigenlijk hierop neder komt, of inderdaad bij Art. 59 eene uitzondering op dien algemeenen regel is vastgesteld, ten behoeve van de koloniale wetgeving?

Het Art. spreekt van opperbestuur: de woorden echter bestuur, opperbestuur, oppergezag beteekenen noch grammaticaal, noch in het algemeen in eenen staatsregtelijken zin,

noch ook, waarop het hier voornamelijk aankomt, in de taal der Grondwet, *opperheerschappij*. Dit laatste blijkt niet alleen uit de Artt. 55, 58 en anderen, maar vooral ook uit het op Art. 59 onmiddellijk volgende Art. 60, hetwelk aan den Koning wel geeft het *opperbestuur*, maar geenszins de *opperheerschappij* en *wetgeving* over 's rijks geldmiddelen; en nu is het toch, zonder eene bepaling, die zulks uitdrukkelijk zegt, moeilijk aan te nemen, dat aan hetzelfde woord in twee op elkander onmiddellijk volgende Artt., eene zoo geheel verschillende beteekenis zou moeten gehecht worden.

Het blijkt daarenboven uit Art. 72 duidelijk, dat de Grondwet wel degelijk onderscheid vooronderstelt tusschen *bestuur* en *wetgeving*, ook voor de koloniën van den Staat. Wanneer toch al kan worden volgehouden, dat onder *opperbestuur* ook *wetgeving* kan worden begrepen, dan kan toch zeker nimmer nog worden beweerd, dat onder *algemeene maatregelen van INWENDIG BESTUUR*, welke ruime beteekenis men aan die woorden ook geeft, kan zijn begrepen de bevoegdheid om *wetten* te maken.

In het stelsel dus, dat ik bestrijde, zou uit Art. 72 moeten volgen, dat de Koning verplicht is den Raad van State te hooren over de *reglementen van algemeen bestuur*, doch niet over *de wetten* voor de koloniën; dat dus, met andere woorden, 's Konings regten meer zouden beperkt zijn voor het mindere, dan voor het meerdere.

De twijfel, die er vroeger bestond, moge nu door de gehoudene beraadslagingen in 1840 (*Handel*. I, 192, 211, 217, 257, 277, 278; II, 216—239) niet volkomen zijn opgelost; maar zoo veel, is, dunkt mij, zeker, dat die althans niet in het voordeel der koninklijke wetgevende magt zijn uitgelopen. Wat dan ook de slotsom daarvan moge geweest zijn, het staat vast, dat bij het tegenwoordige Art. 59 aan den Koning wel *expressis verbis* is opgedragen de geheel vrije beschikking over de koloniale geldmiddelen, hetgeen trouwens niet

eens noodig zou geweest zijn, indien hij dat recht reeds uit Art. 60 der Grondwet van 1815, of uit het eerste lid van het tegenwoordig Art. 59 bezat; maar dat aan den Koning integendeel daarbij niet met uitdrukkelijke woorden wordt toegekend de onbepaalde soevereine magt over alle die andere onderwerpen, welke in den regel behooren tot de attributen der wetgevende magt. De uitzondering derhalve, bij het tweede en derde lid van Art. 59 voor de koloniën vastgesteld op de algemeene voorschriften der Artt. 79 en 106, bij de wet alleen zijnde beperkt tot de zaken der finantien, kan ik geene vrijheid vinden om die uitzondering willekeurig over alle andere zaken uit te strekken, en om die uitzondering, door dezelve ook van toepassing te maken op de niet uitgezonderde gevallen, tot regel te verheffen.

Ik kan eindelijk niet inzien, dat iets van dat alles wordt wedersproken, maar ik geloof integendeel dat het veeleer wordt versterkt, voor zoo veel noodig, door den Franschen text van het, in zoo verre bij de herziening onveranderd gebleven Art. 60 der Grondwet van 1815. De woorden toch *direction suprême* in dat Art. en in de Artt. 56 en 61, kunnen evenmin als het Hollandsch « opperbestuur » beteekenen *opperheerschappij*.

Maar, vraagt men, en dat is de grootste tegenwerping, wordt Art. 59, in dien zin opgevat, niet ten eenemale overtollig, vermits, de magt des Konings voor de koloniën geene andere zijnde, dan die van het moederland, het tamelijk onnoodig zou kunnen schijnen, daaromtrent eene opzettelijke bepaling in de Grondwet op te nemen?

Ik antwoord in de eerste plaats, al ware dat eens zóó, dan nog zou de overtolligheid van het Art. geenszins kunnen regtvaardigen eene geheel verkeerde uitlegging van hetzelfde; maar ook dan nog ware het oneindig beter die overtolligheid te erkennen, dan het Art. te doen zeggen wat het niet zegt, en wat bovendien in lijnregten strijd zijn zou met andere bepalingen der Grondwet. Aldus deed men de Grondwet, om

haar tegen het ééne gebrek te verdedigen, in een ander veel grooter vervallen. En dit is te minder aannemelijk, omdat in allen gevalle Art. 59 dan nog niet het eenige zijn zou, hetwelk in de Grondwet gerustelijk zou kunnen gemist worden, zonder dat zij daarom iets hoegenaamd minder zeggen zou. Zoo is, om van geene andere voorbeelden te spreken, Art. 142 toch eigenlijk niets anders dan eene geheel noodelooze herhaling van datgene wat reeds, schoon met minder woorden, gezegd is in Art. 81.

Maar daarenboven de zwaarigheid laat zich gemakkelijk genoeg oplossen, wanneer men in de eerste plaats het Art. in verband brengt met andere bepalingen van de geschrevene Grondwet, en hetzelfde in de tweede plaats toetst aan de geschiedenis van het koloniaal staatsregt.

Wat het eerste betreft, Art. 59 kan door den Koning *alleen* te bekleeden met het *UITSLUITEND opperbestuur* over de koloniën, daarmede hebben willen aanduiden, dat derhalve in de koloniën *niet*, gelijk in het moederland, een deel van het inwendig bestuur of opperbestuur mag worden overgedragen op gewestelijke en plaatselijke besturen.

Wat het tweede aangaat, de geschiedenis, deze geeft, meen ik, eene volledige oplossing van het raadsel. Het Art., vergeleken met de gelijksoortige bepalingen, voorkomende in alle de vroegere staatsregelingen, had hoofdzakelijk ten doel, om voor het vervolg te beletten, dat ooit weder, onder welk voorwendsel ook, de overzeesche bezittingen zouden kunnen gebracht worden onder het bestuur van bijzondere maatschappijen, en tevens om voortaan en voor altijd af te schaffen de beide *raden van bestuur* voor den Oost- en West-Indischen handel en bezittingen zoo als die vroeger onder de staatsregelingen van 1798 (Art. 232, 234, 236) en van 1801 (Art. 47) bestaan hadden. Het is onnoodig hierbij langer stil te staan; deze gechiedkundige waarheid kan niet betwist worden; zij is in het breede niteengezet en met onwedersprekelijke gronden gestaafd door den Heer THORBECKE; en alles wat hij daar-

over zegt vindt deszelfs bevestiging in hetgeen VAN HOGENDORP t. a. p. leert over de geschiedkundige aanleiding tot het Art.

6°. *Oppebestuur over de geldmiddelen.*

Gelijk wij reeds zoo even zagen heeft de Koning ook het *opperbestuur*, doch niet de *vrije beschikking* over de *algemeene geldmiddelen*, Art. 60. Dat over de provinciale en plaatselijke wordt aan de gewestelijke en plaatselijke besturen overgelaten. Het is voor het overige hier de plaats niet om dit onderwerp, dat te huis behoort in het achtste hoofdstuk der Grondwet; *ex professo* te behandelen.

Hier zij alleen opgemerkt, dat, als een gevolg van het bestuur over de geldmiddelen, de Koning *regelt* de bezoldiging van alle collegiën en ambtenaren, die uit 's lands kas betaald worden, en dezelve brengt op de begrooting der Staatsbehoeften. En uit deze laatste verplichting van den Koning volgt, dat geen ambtenaar de hem door den Koning toegelegde bezoldiging kan vorderen, zoo lang niet de daarvoor op de begrooting uitgetrokken gelden door de Staten-Generaal zijn toegestaan. Hetzelfde Art. voegt er voorts nog bij eene uitzondering voor de regterlijke ambtenaren, die door *de wet* wordt geregeld, gelijk dat dan ook geschied is bij de tabellen, gevoegd bij de wet op de R. O.

Kan de Koning ook, krachtens dat Art., *pensioenen* verleen, en daaromtrent bepalingen maken? Neen, een pensioen is geheel iets anders dan bezoldiging; *bezoldiging* is betaling voor het werk dat men doet; *pensioen* is eene belooning voor vroeger bewezene diensten aan hem die niet meer werken kan of wil. De Grondwet geeft daarover den Koning de beschikking niet; de pensioenen kunnen dus alleen door *de wet* worden geregeld. Het is intusschen te betreuren dat men in 1840 niet heeft toegegeven aan het verlangen om dit in de Grondwet uitdrukkelijk te bepalen (*Handel*. I, 42, 84, 109, 136, 167,

168, enz.), niet omdat het daardoor twijfelachtig wordt, of de Koning-alléén de noodige bepalingen daaromtrent zou kunnen maken; maar omdat het stilzwijgen der Grondwet aanleiding kan geven tot verkeerde gevolgtrekkingen, en sommigen zou kunnen brengen in den waan, dat de zaak zelve ongrondwettig zijn zou, en dus voor geene *wettelijke* regeling vatbaar.

7° *Regt van de munt.*

In een onmiddellijk verband met het opperbestuur over de geldmiddelen, staat het regt van de munt. Art. 61 geeft ook dit regt aan den Koning, met *vrijheid* om zijne beeldtenis op de muntspeciën te doen stellen. Dat laatste is echter facultatief: *hij vermag*; de Koning *kan* dus, des verkiezende, dat nalaten, en zelfs eene andere beeldtenis op de munt doen slaan. Ook dat onderwerp, als meer onmiddellijk behoorende tot het achtste hoofdstuk, kan hier geene breedvoerige behandeling vinden; alleen zij opgemerkt, dat het regt van de munt ook zich alleen bepaalt tot *bestuur*, en geenszins uitgestrekt kan worden tot daden van *wetgeving*. Zie voorts Artt. 198 en 199.

8° *Verheffing in den adelstand.*

Van eenen geheel anderen aard zijn het regt om te verheffen in den adelstand en dat om te begiftigen met ridderorden. Van het eerste handelt Art. 62:

« De Koning verheft in den adelstand: al wie door den Koning in den adelstand verheven wordt, brengt de brieven van adeldom ter kennis van de Staten zijner Provincie, en deelt aanstonds in de voorregten daaraan verbonden, bijzonderlijk in de bevoegdheid, om beschreven te worden in de ridderschap, mits voldoende aan de vereischten voor dezelve bepaald. »

Men ziet hieruit, dat de Koning bij de verheffing in den adelstand aan geene regels hoegenaamd is gebonden. De woorden: *voor bewezene diensten*, door de commissie van 1815 in het Art. gevoegd, *pour ne pas prostituer la noblesse à prix d'argent*, zijn daaruit later op het verlangen des Konings weder verdwenen. Zie RAEPSAET, bl. 70, 159.

Al wat er verder in het Art. volgt is geheel reglementair, en behoort als zoodanig in de Grondwet eigenlijk niet te huis. In de afdeelingen werd in 1840 ook het verlangen geuit, om dat alles te doen vervallen, en alleen de eerste zinsnede te behouden. Maar die wensch bleef onvervuld. Zie *Handel.* I, 42, 137.

Het Art. gewaagt slechts van één voorregt van den adel, de *bevoegdheid* namelijk om beschreven te worden in de ridderschap. De adel-alléén is echter daartoe niet voldoende; men moet bovendien voldoen aan de andere vereischten voor de ridderschap bepaald bij de provinciale ridderschaps-reglementen, bedoeld in Art. 129.

Van de overige voorregten zwijgt de Grondwet. Volgt daaruit dat die alleen bij *de wet* kunnen worden geregeld? Ik zou het niet denken; de Koning verheft in den adelstand; en bij het stilzwijgen der Grondwet, vooral bij het gemis van eenige andere daartoe aangewezen magt, komt het mij voor, dat ook de Koning die regten kan bepalen, mits natuurlijk niet in strijd zijnde met de algemeene wetten; die voorregten zijn dan ook werkelijk omschreven bij twee koninklijke besluiten van 13 Februarij 1815 (Staatsbl. n.º 15), en van 26 Januarij 1822 (Staatsbl. n.º 1). Die voorregten zijn voor het overige van weinig beteekenis, het voornaamste is dat de edelman van regtswege gequalificeerd is tot de jagt in het geheele grondgebied zijner Provincie.

Tot de grondwettige bepalingen over den adel behoort nog het tweede lid van Art. 65, hetwelk misschien beter ware geplaatst geweest achter Art. 62. Bij hetzelfde wordt vastgesteld, dat het in het vervolg geen Nederlander geoorloofd is vreemden

adeldom aan te nemen, zelfs niet met toestemming des Konings; het verbod is onbepaald.

9°. Ridderorden.

Ook hierover is de Grondwet tamelijk uitvoerig; dat onderwerp wordt behandeld in de Artt. 63, 64, 65.

Ridderorden worden door eene wet, op het voorstel des Konings, ingesteld. In het algemeen heeft ook de tweede kamer der Staten-Generaal het regt om voorstellen van wetten te doen, Art. 114 volg. Op dezen regel heeft men hier eene uitzondering; waar het de instelling geldt van ridderorden behoort het initiatief uitsluitend bij den Koning. Welke de reden zij dezer uitzondering, durf ik niet verzekeren.

Er bestaan bij ons, gelijk bekend is, twee ridderorden, namelijk: de militaire Willems-orde, voor militaire verdiensten, ingesteld bij de wet van 30 April 1815 (Staatsbl. n.º 33); en de orde van den Nederlandschen Leeuw voor burgerlijke verdiensten, ingesteld bij de wet van 29 September 1815, (Staatsbl. n.º 47.)

Vreemde orden mogen door den Koning en door de Prinsen van zijn Huis, met zijne toestemming worden aangenomen, mits daaraan geene verpligtingen verbonden zijn, Art. 64. Hieruit volgt, dat, in geen geval door den Koning of de Prinsen van den bloede, eene orde kan worden gedragen, waaraan wel verpligtingen verbonden zijn; en dat deze dus in dit opzigt minder regt hebben dan de overige onderdanen des Konings. Ook deze mogen, wel is waar, geene vreemde orden aannemen, zonder bijzonder verlof des Konings. Maar ten hunnen opzichte maakt het Art. die onderscheiding niet; en niets schijnt dus den Koning te verhinderen hun verlof te geven tot het aannemen eener vreemde orde, ook als daaraan verpligtingen verbonden zijn.

Eindelijk bepaalt nog Art. 65, dat gelijk verlof des Konings noodig is tot het aannemen van vreemde titels, waardigheden

en charges; al weder zonder onderscheid of daaraan al of niet verplichtingen verbonden zijn.

10°. *Regt van gratie.*

Art. 66 zegt: « De Koning heeft het regt van gratie, na ingenomen advies van den Hoogen Raad der Nederlanden. »

Over dit Art. kan men, behalve de *Aant.* van den Heer THORBECKE, nog raadplegen H. G. BUMA, *diss. de jur. grat.*, GRON. 1823, en H. VOLLENHOVEN, *diss. continens quæst. jurid.*, HAG. COM. 1839. De laatste is beoordeeld en grootendeels bestreden in de *Themis* I, 127—131.

Wat verstaat het Art. eigenlijk onder het regt van gratie?—*Gratie* is de algemeene benaming, en sluit in zich het regt zoo wel van remissie of geheele kwijtschelding van straf, als dat van commutatie of vermindering van straf. Dit ten minste komt mij voor niet twijfelachtig te zijn.

Ik geloof echter niet, dat hetzelfde in zich sluit het regt van abolitie. Abolitie toch is geheel iets anders dan gratie; gratie is alleen vermindering of kwijtschelding van straf; abolitie daarentegen neemt alle de gevolgen van de veroordeeling weg, en vernietigt het geheele vonnis (*abolitio post sententiam*), of wel het stuit den loop der justitie en het belet het geheele regterlijk onderzoek (*abolitio ante sententiam*). LEGRAVEREND leert reeds, en te regt, in zijn *Traité de la législation crim.*, dat abolitie geheel iets anders is dan gratie, en dat het eerste in het laatste niet begrepen is. En dit gevoelen wordt gedeeld door de Hooggeleeraren THORBECKE, *Aant.* 158—160, en DEN TEX, *Regtsg. Bijdr.* V, 402, 403. Men zie hierover nog MEIJER's *consultatiën*, XVII—XXIV.

En nu is het zeker moeilijk aan te nemen, dat de Grondwet den Koning het regt van gratie met ronde woorden geven zou, en dat zij over dat van abolitie zou zwijgen; indien zij hem dit evenzeer wilde opdragen. Een regt als dit, van zoo grooten omyang, van zoo veruitziende gevolgen, kan moeilijk

stiltwijgend worden aangenomen. En men kan dit te minder indien men bedenkt, dat de Grondwet van 1814 aan den Souvereinen Vorst gaf en het regt van gratie en dat van *abolitie* (hoezeer, zoo het schijnt, alleen *post sententiam*); en dat de Grondwet van 1815 wel het eerste, maar niet het laatste overnam.

Bij de herziening had men wel verlangd het Art. te verduidelijken, door te spreken, op het voorbeeld van Art. 38 der Staatsregeling van 1806, van gratie van straffen, bij regterlijk vonnis opgelegd, maar deze poging leed, zoo als alle anderen van dien aard, schipbreuk op de weigering der regering.

De Koning moet op ieder verzoek om gratie het advies inwinnen van den Hoogen Raad, zonder echter aan dat advies gebonden te zijn. Hetzelfde is van toepassing op straffen door den militairen regter uitgesproken, hoezeer de Hooge Raad voor als nog niet de hoogste regter is voor militaire misdrijven; het Art. onderscheidt echter niet, het spreekt van *alle gratie*; en, indien het waar is dat in militaire zaken nog bij voortdoring wordt ingewonnen het advies van het Hoog Militaire Geregts-hof en niet dat van den Hoogen Raad, (ofschoon ik meen het tegendeel vrij zeker te weten) dan is dit zeker met Art. 66 niet wel te rijmen. Zie *Ned. Jaarb.* II, 230.

11°. *Regt van dispensatie.*

Dispensatie is het regt om iemand te ontheffen of vrij te stellen van de algemeene bepalingen der wet. Art. 67 handelt daarover.

In den regel kan hij-alléén die de wet maakt, *de wetgever*, de wet veranderen, of, in bijzondere gevallen, dispensatie verleenen; dat is dus bij ons de Koning en de Staten-Generaal. Dit beginsel is zoo zeker, dat de Grondwet het niet eens noodig oordeelde, hetzelfde uitdrukkelijk vast te stellen, maar dat

zij gemeend heeft te kunnen volstaan met alleen op te nemen de uitzonderingen van dien regel, de gevallen waarin de Koning-alléén dispensatie verleenen kan. Die gevallen zijn twee in getal :

1°. Die waarin *de wet* aan den Koning alleen het regt van dispensatie toekent. Voorbeelden daarvan vindt men in de Artt. 86, 111 B. W. enz.

2°. Wanneer de Staten-Generaal niet vergaderd zijn, mits voldoende aan de volgende voorwaarden: 1° er moet zijn *een bepaald verzoek*; 2° dat verzoek moet gedaan zijn door *een bijzonder persoon*, doch niet door een ambtenaar, *als zoodanig*, of door een collegie; 3° de zaak moet geen uitstel kunnen lijden; en in zaken van justitie moet zijn ingewonnen het advies van den Hoogen Raad; 4° de zaak moet behoorlijk worden onderzocht bij het departement van algemeen bestuur, hetwelk zulks aangaat; 5° de Raad van State moet gehoord zijn; 6° eindelijk moet als uitslag van dat onderzoek gebleken zijn, dat de gevraagde vrijstelling in billijkheid vereischt wordt. — Boven en behalve dat alles moet door den Koning bij de eerstvolgende vergadering der Staten-Generaal worden opening gegeven van alle door hem alzo verleende dispensatiën.

Het regt van dispensatie, met beleid en voorzigtigheid gebruikt kan weldadig werken; maar hier vooral moet men zich wachten voor misbruik, waarvan eene algeheele verlamming van de kracht der wet het onvermijdelijk gevolg wordt. Te regt zegt VAN HOGENDORP VIII, 240: « zoo lang de oefening van dat regt van dispensatie binnen de gestelde grenzen blijft, in overeenstemming met den geest der Grondwet, is er geen schadelijk gevolg van te vreezen. Maar indien het verder uitgestrekt wierd, strijdig met den geest der Grondwet, zoo zou de geheele wetgevende magt daarmede van aard veranderen, en op losse schroeven gesteld zijn. »

Te betreuren is het, dat men die les zoo weinig gedachtig geweest is, en de uitzondering in de praktijk in waarheid tot

regel gemaakt heeft. De Heer THORBECKE leert ons (bl. 163), dat men in 1840, gedurende de laatste 25 jaren, geen verzoek tot dispensatie bij de kamers gebragt had; en dat bovendien (bl. 165) gedurende eene reeks van jaren aan de Staten-Generaal niet eens opening was gedaan van de verleende dispensatiën.

§ 12°. *Beslissing van geschillen tusschen de Provinciën.*

Het laatste regt van den Koning, waarvan hier gewaagd wordt, is de beslissing van geschillen tusschen twee of meer Provinciën:

« De Koning beslist alle geschillen, welke tusschen twee of meer Provinciën zouden mogen ontstaan, wanneer hij dezelve in der minne niet kan bijleggen. » — Art. 68. Zie hierover eene verhandeling in de *Regtsgel. Bijdr.* X, 574—593.

Het Art. heeft de vraag doen ontstaan, of hetzelfde toepasselijk is op *alle geschillen*, van welken aard ook, dan wel alleen op *eigenlijke administratieve geschillen*? — De *ratio legis* schijnt wel voor het laatste te pleiten; ik geloof echter niet, dat men, waar de Grondwet zoo algemeen spreekt als hier, het Koninklijk regt op die wijze, alleen op grond eener vooronderstelde bedoeling, mag beperken; men kan dit te minder, indien men bedenkt, dat eene vroegere Staatsregeling (1801, Art. 64) sprak van *alle zaken derzelver bestuur betreffende*; en dat die beperkende uitdrukking in alle volgende Staatsregelingen en ook in de tegenwoordige Grondwet niet zijn opgenomen, ja zelfs dat in 1840 het voorstel om dezelve te herstellen buiten gevolg bleef. Zie *Handel.* I, 42, 43, 137.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Over het toestaan aan eenen verweerder van eenen termijn om, na een op de terechtzitting gehouden getuigenverhoor, nog nadere getuigen te doen hooren door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, advocaat te 's Gravenhage.*

Het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering maakt onderscheid tusschen het houden van getuigenverhoor in summiere zaken en in die van gewone behandeling. In de eerste moet het bevolen en belegd worden overeenkomstig de bepalingen voorgeschreven voor het houden van getuigenverhoor bij den kantonregter; (1) in den regel beveelt in de andere de regter dat het zal plaats vinden of voor eenen regtercommissaris of ter terechtzitting (2); in enkele zaken van gewone behandeling evenwel is het een gebod van de wet dat het verhoor altijd ter terechtzitting gehouden moet worden. (3) Voor het houden des verhoors voor eenen regtercommissaris worden bij art. 207 en volgende van het Wetb. van Burg. Regtsv. afzonderlijke voorschriften gegeven; ten aanzien van het verhoor ter terechtzitting in gewone zaken wordt bij art. 206 Wetb. van Burg. Regtsv. het nakomen bevolen der regelen, voorgeschreven in summiere zaken.

De wet kent dus slechts twee wijzen waarop getuigenverhoor gehouden zal worden: namelijk of ter terechtzitting, alwaar het altijd in summiere en in sommige gewone zaken moet, en in de overige gewone zaken kan plaats hebben, of voor eenen regtercommissaris, welke wijze alleen in gewone zaken in toepassing te brengen is. Elke dezer wijzen van getuigenverhoor heeft zijne afzonderlijke bepalingen.

Het bestaan van dit verschil heeft aanleiding gegeven tot het ontstaan der vraag, of indien er een getuigenverhoor op de terechtzitting gehouden wordt, dan voor het sluiten van

(1) Art. 200, W. v. B. R.

(2) Art. 204, W. v. B. R.

(3) Art. 825, W. v. B. R.

het proces-verbaal nog aan de bij dat verhoor verwerende partij kan worden toegestaan, dat er eene volgende teregtzitting worde aangewezen, ten einde zij daar nog andere getuigen tot het leveren van tegen bewijs doe hooren? Deze vraag, welke voor de praktijk zeker van gewigt is, is reeds meer-malen ter sprake gekomen, en bij onderscheidene regterlijke uitspraken verschillend beslist. (1) Het komt mij voor dat hare beantwoording minder moeilijkheden oplevert dan dit bestaand verschil van gevoelens zoude doen vermoeden, en de volgende gronden tot eene toestemmende beantwoording dringen.

Het is een vaste regel in onze geheele wetgeving dat daar waar der eene partij een bewijs geoorloofd is, de andere partij daardoor van zelf het regt heeft om met tegenbewijs daartegen op te komen. Deze regel is in het bijzonder ook uitgedrukt overal waar van getuigenbewijs sprake was. Waar de een door getuigen wil bewijzen is *tegenbewijs* door getuigen *van regtswege vrij*. (2) Deze regel is de wettelijke sanctie van de onbetwistbare waarheid dat niemand onverhoord mag veroordeeld worden: en dit hierop steunend regt moet ongestoord kunnen worden uitgeoefend. Daarin dus ligt reeds een grond om aan te nemen, dat geene belemmering of versteking van dat regt plaats mag

(1) Aan de verwerende partij is eene verlening van termijn tot het doen hooren van nadere getuigen vergund bij een vonnis der Arrond.-Regtb. te Sneek van 14 November 1858, bevestigd bij arrest van het hof van Friesland (Weekbl. v. het Regt, n.º 287); eveneens bij een vonnis der Arrond. Regtbank te 's Gravenhage van Januarij 1844; en in een geding tot scheiding van tafel en bed bij een vonnis der Arrond. Regtbank te Rotterdam van 15 Junij 1840; toestemmend is almedede vraag beantwoord in een arrest van het hof van Overijssel van 29 Mei 1858 (Regtsgel. Bijbl., 1845 bladz. 649.); het verleenen van een naderen termijn is geweigerd bij een vonnis der Arrond. Regtbank te Leeuwarden van 4 April 1842 (Weekbl. van het Regt n.º 287) en bij eene der Arrond. Regtbank te Amsterdam van 4 October 1844, aangehaald in een opstel van Mr. C. H. B. Boor, waar deze die weigering bestrijdt, en dat geplaatst is in het Regtsgel. Bijb. 1842, bladz. 781 volg.

(2) Art. 103, 199, al. 5, 216 W. v. B. Rvord.

hebben zonder eene uitdrukkelijke wetsbepaling. Te vergeefs evenwel zal men in het Wetb. van Burg. Regtsv. naar een artikel zoeken waarbij den regter verboden wordt om ook voor den verweerder op het getuigenverhoor eene teregtzitting aan te wijzen waarop hij alle zijne of nog meerdere getuigen kan doen hooren, dan hij reeds daartoe heeft doen opkomen.

Het regt van tegenbewijs door getuigen is uitdrukkelijk verleend. Hierin ligt opgesloten dat hy, die dat regt heeft, met vrucht getuigen moet *kunnen* doen hooren. Hem moet dus de gelegenheid openstaan om getuigen te doen hooren, wanneer hij *weet* wat hij door tegenbewijs moet wederleggen: mitsdien wanneer hij weet wat door de partij met de verklaringen harer getuigen schijnt bewezen te zijn. Deze wetenschap heeft hij eerst nadat het verhoor van de getuigen der partij is afgelopen. Want de wetenschap die hij vooraf bekomt aangaande hetgeen de partij gezegd heeft te willen en te zullen bewijzen stelt hem nog niet volledig in staat om te oordeelen wat hij al belang heeft te wederspreken en met tegenbewijs onwaar te maken. Immers hij is er vooraf onkundig van of soms de verklaringen der getuigen van de wederpartij niet zoo onbeduidend zijn zullen, dat het leveren van tegenbewijs geheel onnoodig mag gerekend worden; hij weet niet vooraf welke omstandigheden nog ter sprake komen of welke feiten door de getuigen zelve nog opgegeven worden kunnen buiten degene welke hem bekend waren uit de punten, waarover het verhoor gevraagd of bevolen was, en welke desalniettemin zijn belang medebrengt te wederspreken. Wáárvoor hij dus hebbe tegenbewijs te leveren leert hij eerst kennen uit het *gehouden* verhoor, weet hij eerst volkomen wanneer het verhoor is afgelopen. Dan staat hem de gelegenheid tot het leveren van tegenbewijs open, krachtens den uitgedrukten wil des wetgevers. Nu zoude het eene ongerijmdheid zijn te veronderstellen, dat deze gemeend had dat de verweerder op het getuigenverhoor dan dadelijk alle getuigen bij de hand moest hebben om tegenbewijs te leveren zelfs over feiten en omstandigheden, welker ter

sprakekomen niemand vooruit had kunnen zien, en nog geheel onbekend aan den verweerder konden zijn. Zal deze dus waarlijk gebruik kunnen hebben van zijn regt van tegenbewijs, dan moet hem eene nadere gelegenheid openstaan om dit tegenbewijs te kunnen leveren. Het ligt dus in den aard der zaak dat de regter de bevoegdheid hebben moet om ook hem daartoe eene teregtzitting open te stellen. Daaruit volgt dus reeds van zelve dat de regter ook *zonder* uitdrukkelijke verdere wetsbepaling die bevoegdheid hebbe; de bevoegdheid namelijk om *witvoerlijk* te maken het bij art. 103 en 199 W. v. B. Rvord. zoo onbepaald den verweerder toegekend regt van tegenbewijs.

Geen uitdrukkelijk verbod bestaande zoo is bij de wet derhalve den regter de magt *niet* ontzegd om eenen naderen termijn te verleenen, en tevens *is* hem daartoe de bevoegdheid verleend bij de wet, alhoewel in geene bepaling van het Wetboek zulks uitdrukkelijk gezegd wordt.

Om de bevoegdheid der regtbanken te betoogen heeft men doen gelden, dat bij art. 216 Wetb. van Burg. Rvord., handelende over getuigenverhoor voor eenen regter-commissaris, wel bepaald was dat «indien de wederpartij, ten gevolge van het getuigenverhoor, noodig mogt oordeelen om voor tegenbewijs nog nadere getuigen te doen hooren, zij daartoe bij het proces-verbaal van het getuigenverhoor verzoek doen moet, en de regter-commissaris haar dan een termijn zal verleenen, met bepaling van den dag en het uur waarop dat nadere getuigenverhoor zal plaats hebben,» maar dat dit alleen gold voor het getuigenverhoor voor den regter-commissaris en geenszins voor dat ter teregtzitting gehouden: *qui de uno dicit negat de altero*: dat in den 2 Titel, I Boek, van het W. v. B. R., waarin de bepalingen voor het afnemen van het getuigenverhoor voor den kantonregter vervat zijn, en waarnaar bij art. 200 en 206 W. v. Burg. Rvord. voor het getuigenverhoor ter teregtzitting der Arrond. Regtbank verwezen wordt, geen dergelijke bepaling is gezet, als in art 216 voor

het verhoor bij den regter-commissaris te vinden is: dat derhalve de regter zich geene magt of bevoegdheid mag aanmatigen, welke hem bij de wet niet is verleend. (1)

Dat betoog dier onbevoegdheid evenwel, waarbij geen bepaaldelijk verbiedend wetsartikel aangevoerd wordt, en hetwelk tot uitkomst heeft, dat aan den meerderen, der Arrond. Regtbank onthouden wordt, wat de wet uitdrukkelijk aan den minderen, den regter-commissaris geeft, is mijns inziens minder juist.

De Arrond. Regtbank kan volgens art. 199 W. v. B. R. een getuigenverhoor bevelen op verzoek van eene der partijen, maar zij kan het ook doen ambtshalve. Bij dat artikel heeft de regter dus stellig de bevoegdheid erlangd om in alle zaken, waar een bewijs door getuigen bij de wet is toegelaten, het zij in summier zaken, hetzij in die van gewone behandeling, altijd een getuigenverhoor te gelasten, zoodra hij zulks ter beslissing der zaak nuttig en noodig rekt. Deze bevoegdheid, eens *in het algemeen* gegeven, maakt dus eene nadere bepaling noodeloos, waarbij hem die bevoegdheid nog voor *bijzondere* gevallen zoude worden verleend. Ten aanzien dus der bevoegdheid eener regtbank behoeft men voor de geldigheid van een bevolen getuigenverhoor in bijzondere gevallen geene bijzondere wetsbepaling aan te voeren. De algemeene bepaling is daartoe voldoende, want daar is de bevoegdheid voor bijzondere gevallen in opgesloten. Integendeel zoude juist eene afzonderlijke bepaling der wet noodig zijn waarbij in bepaalde gevallen die bevoegdheid opzettelijk den regter ontnomen werd om alzoo eene uitzondering te maken op den algemeenen regel, in art. 103 en 199 W. v. B. R. vord. vervat.

Het geven van een uitstel aan eene verwerende partij om nadere getuigen te doen hooren en ten einde zij alzoo gebruik kunne maken van het haar toekomend regt om tegenbewijs

(1) Deze zijn hoofdzakelijk de gronden geweest waarop bij het boven aangehaalde vonnis der Arrond. Regt. te *Amsterdam* van 4 October 1842 het verzoek tot bepaling eener nadere teregtzitting is afgewezen.

te leveren is voorzeker van minder gewigt dan het ambtshalve bevelen van een door geene der partijen verzocht getuigenverhoor. Tot dit laatste, dit meerdere heeft de regter ongetwijfeld de bevoegdheid. Zoude dus de regter die in *alle* zaken dat meerdere vermag volgens eene algemeene wetsbepaling, het mindere niet vermogen in sommige, namelijk in summiere en in enkele gewone zaken? Of zoude daartoe nog eene afzonderlijke bepaling noodig wezen om hem ook die bevoegdheid voor het mindere op te dragen? Zoude niet veeleer eene afzonderlijke bepaling noodig zijn om hem in dat mindere zijne bevoegdheid te ontnemen?

Door het niet bestaan eener dusdanige beperkende bepaling, en ofschoon er geene is, (1) die aan de regtbank uitdrukkelijk de bevoegdheid geeft tot verleening van eenen termijn aan den verweerder, vermeen ik dat wel degelijk de regtbank die bevoegdheid heeft.

De wetgever heeft een ruim regt van verdediging willen geven, hij heeft gewild dat den regter zooveel mogelijk de toedragt der zaken, waarbij zijne beslissing wordt ingeroepen, naar waarheid zoude bekend kunnen worden: hij heeft beiden daartoe in staat gesteld: van daar dat den verweerder het regt van tegenbewijs, den regter de bevoegdheid gegeven is om ambtshalve zelfs getuigenverhoor te kunnen gelasten.

Met dit regt en die bevoegdheid strookt niet, dat eenen verweerder geen nadere teregtzitting zoude kunnen worden opengesteld om nieuwe getuigen te doen hooren.

Voor den verweerder geldt niet dat hij *paratus ad litem venire debet*; hij wordt geroepen en moet zich verdedigen. Hij

(1) Het is in het boven aangehaalde opstel van Mr. C. H. B. Boor reeds te regt opgemerkt, dat art. 104 W. v. B. R., bepalende dat, indien eene der partijen verlenging verzoekt van termijn tot het hooren der getuigen gesteld, dit incident dadelijk zal beslist worden, kennelijk doelt op eene geheel andere zaak, en wel daarop, dat eene der partijen, den termijn, door den regter in zijn interlocutoir vonnis gesteld tot het houden des verhoors, zoude willen verlengd zien. Dit blijkt duidelijk uit al. 3 van het voorgaande art. 105.

weet niet welke feiten bij een getuigenverhoor kunnen ter sprakeen ten zijnen laste gebragt worden. Daartegen echter moet hij zich kunnen verdedigen. Te willen dat hij met getuigen, onmiddelijk na het hooren der getuigen zijner partij, tegenbewijs levere is het onmogelijke willen. Indien hij niet onmiddelijk zijne getuigen bij de hand heeft, hem te versteken van de gelegenheid om de waarheid den regter te doen kennen, is hem het regt van tegenbewijs, dat de wet hem onbepaald gegeven heeft, inkorten, is hem als het ware zijn regt van verdediging ontnemen.

De regtbank kan ambtshalve een getuigenverhoor bevelen. Zij kan zulks al hebbe er reeds op verzoek van eene der partijen een verhoor plaats gehad, en al zij er door den verweerder geen verzoek gedaan om zijnerzijds nog nadere getuigen te mogen doen hooren. Den regter kunnen nog altijd sommige punten, welker bewezen zijn hij voor de beslissing der zaak noodig oordeelt, hetzij aan den kant des eischers, hetzij aan dien des verweerdens niet genoeg opgehelderd toeschijnen, en met volle bevoegdheid, krachtens art. 103 en 199 W. v. B. R., kan hij het bewijs door getuigen nog van die punten aan eene der partijen opleggen. Wanneer hij dit nu kan zonder dat de verweerder een naderen dag tot het hooren van getuigen verzoekt heeft, waarom zou hij het hooren van nadere getuigen niet meer mogen gelasten ingeval de verweerder daartoe wel verzoek gedaan had? En toch wordt hem de bevoegdheid daartoe in dit geval ontzegd door hen, die bij de bepalingen over het getuigenverhoor van den 2 Titel 1 Boek, van het W. v. B. Rvord. een met art. 216 gelijkkluidend voorschrift noodzakelijk achten. — Het komt mij voor dat dus ook hier duidelijk blijkt, dat in de algemeene bevoegdheid bij art. 103 en 199 gegeven om ook ambtshalve een getuigenverhoor te mogen bevelen stellig de bevoegdheid ligt opgesloten om aan de verwerende partij haar verzoek te mogen toestaan van eenen naderen dag te bepalen om nog andere getuigen te kunnen doen hooren.

Maar wat uit de bepaling van art. 103 en 199 volgde ten aanzien der bevoegdheid van de regtbank, dit gaf nog geene magt aan den regter-commissaris. Om hem dezelfde bevoegdheid te verleenen was dus in de wet eene afzonderlijke bepaling noodig. Vandaar dat voor hem art. 216 is geschreven, zonder hetwelk hij geene bevoegdheid hebben zoude om eenen naderen termijn te verleenen en dat voor de regtbank dusdanige bepaling niet gegeven is. Ware den regter-commissaris die bevoegdheid niet gegeven dan zoude de verweerder tot het verkrijgen van eenen naderen termijn zich altijd wederom tot de regtbank moeten wenden. Om dezen omslag en deze noodeloze vertraging te voorkomen is bij de wet den regter-commissaris op dit punt eens voor altijd dezelfde bevoegdheid gegeven, welke der regtbank zelve uit art. 103 en 199 reeds toekwam.

Deze is, mijns inziens, de eenige reden voor het bestaan van art. 216. Wel verre derhalve dat de wetgever hier eene uitsluiting heeft bedoeld, en den regter-commissaris eene magt heeft willen verleenen, die hij der regtbank onthouden wilde, zoo heeft hij integendeel den regter-commissaris willen geven wat hij der regtbank reeds toegekend had. Zeer ten onregte zou dus hier van toepassing gemaakt worden, *qui de uno dicit, de altero negat*. Het dunkt mij ook eene minder juiste wijze van wetsuitlegging om bij gevolgtrekking uit eene bij de wet aan eenen gecommiteerde verleende bevoegdheid te willen afleiden, dat aan de committerende regtbank zelve diezelfde bevoegdheid bij de wet geweigerd zoude zijn. De mindere zoude dan eene magt hebben, grooter dan den meerderen zou zijn gegeven.

In die gevallen ook waar verhoor van getuigen op de terechtzitting niet verplichtend is, en de regtbank of deze wijze van verhoor of die voor den regter-commissaris naar willekeur kan bevelen, zou het toch van de regtbank afhangen of zij al dan niet den verweerder in staat wilde stellen om eenen naderen termijn te kunnen erlangen. Zij zou immers zulks altijd

doen door het verhoor voor den regter-commissaris te bevelen. Hoe is het nu denkbaar dat de wetgever haar wel die willekeurige magt gegeven zoude hebben en haar nogtans zou hebben willen ontzeggen de bevoegdheid om zelve te doen, wat zij gedaan kan krijgen door opdragt aan eenen regter-commissaris, over welks beschikkingen, indien tusschen partijen over dezelve verschil of door partijen verzet tegen dezelve ontstaat, zij eindelijk toch weder zal moeten oordeelen?

Er is nog meer. Wanneer een eischer op zijn verzoek een getuigenverhoor heeft doen houden, dan is daardoor de verweerder niet verstoken om ook zijnerzijds te vragen om tot het leveren van bewijs door getuigen te worden toegelaten. De bevoegdheid daartoe is hem bij de wet niet ontnomen, evenmin als het der regtbank ontzegd is om aan den verweerder een bewijs door getuigen toe te staan. Des verweerders gronden voor dit verzoek zullen door de regtbank worden beoordeeld, en wigtig bevonden zijnde zullen er in de wet geene bepalingen zijn om hem zijne vordering te weigeren. Er zal dus een tweede getuigenverhoor kunnen plaats hebben: en dit zal overeenkomstig de wet zijn. — Hoe is daarmede nu overeen te brengen, dat, indien de verweerder op de terechtzitting, waarop reeds getuigen gehoord zijn, voor de sluiting van het proces-verbaal, verzoekt dat hij nog getuigen mag doen hooren, en bij dat verzoek gronden aangeeft (en de wigtigheid dezer moet toch ook door den regter worden beoordeeld,) (1) het dan in strijd met de wet wezen zou, wanneer hem eveneens eene terechtzitting werd opengesteld om zijne getuigen te doen hooren? Dat dit in strijd met de wet wezen zoude, terwijl de wet het wel veroorloven zou, wanneer het verhoor der getuigen des eischers niet voor de

(1) Bij het boven aangehaald arrest van het hof van Overijssel is eerst het regt des verweerders tot het verzoeken, ende magt des regters tot het verlenen van eenen naderen termijn erkend, maar daarna om de ongenoegzaamheid der gronden, waarop het verzoek gedaan werd, dit niet toegewezen.

regtbank maar den regter-commissaris gehouden werd? dat dit in strijd met de wet zoude zijn, terwijl zonder zoodanig verzoek de regtbank ambtshalve hem het bewijs door getuigen van dezelfde punten zoude kunnen opleggen?

Bevoegdheid heeft de regtbank bij art. 114 W. v. B. Rvord. erlangd om indien niet op de bepaalde teregtzitting het bevoelen getuigenverhoor kan afloopen, het verdere hooren tot eenen naderen dag uit te stellen. Wanneer zij dit vermag, dus de magt heeft om het getuigenverhoor af te breken en het sluiten van het proces-verbaal uit te stellen, waarom zoude haar dan de bevoegdheid ontnomen zijn om een gelijk uitstel te geven ten einde de verweerder de gelegenheid hebbe om zijn bewijs door getuigen nog nader aan te voeren omtrent punten, welker belangrijkheid de regtbank bij de beoordeeling der gronden van des verweerdere daartoe gedaan verzoek erkend heeft?

Het komt mij mitsdien voor, dat de ontstentenis eener bepaling voor de regtbank, als bij art. 216 voor den regter-commissaris gegeven is, hoegenaamd geen grond oplevert om tot eenstelsel te komen, dat zoo in allen deele overigens met de verdere wetsbepalingen en den wil des wetgevers in strijd schijnt.

STRAFREGT, STRAFVORDERING. — *Eenige opmerkingen omtrent de bevoegdheid tot het geven van getuigenis der waarheid in foro criminali*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advocaat te 's Gravenhage.

Het is een zonderling verschijnsel in de regtspractyk, dat over het algemeen de quaestien over het mijn en dijn, gelijk men oudtijds gewoon was te spreken, meer belangstelling inboezemen, dan die zaken, waar het zelfs het leven

des menschen kan gelden. — En behoorde niet het tegendeel plaats te vinden? Of — zijn wij zoo verbasterd, dat wij, waar het de vrijheid, den goeden naam of het leven betreft, ons daarover niet bekommeren, maar eerst dan met ijver werkzaam zijn als burgerlijke regtsgedingen der kennismeming des regters worden onderworpen.

Is het de meerdere belangrijkheid van het regtskundig verschil, dat hiervan de reden is? — Maar zijn dan de criminele quaestien niet reeds om belangrijkere motieven met zorg te behandelen? Is het meerder geldelijk voordeel, dat men van burgerlijke dan van strafzaken trekt, de grond der vooropgezette waarheid? Verre van ons, hierop een bevestigend antwoord te geven. De regtspraktijk moet in geen ambacht ontaarden: geldzucht blijve vreemd aan den pleitbezorger.

Waarom zijn uitsluitend de jongere advocaten met de behandeling der criminele zaken belast? Waarom is de ingenomenheid tegen criminele zaken zoo groot, dat de oudere practici die veelal niet op zich nemen? Het is onverantwoordelijk, den beschuldigde die behoeftig is, zijne diensten te ontzeggen, als men het bewustzijn mag hebben, al is het slechts op grond van meerdere ondervinding, eenen jeugdigen ambtsbroeder vooruit te zijn. Het is even onverantwoordelijk, zich door een vooroordeel tegen de criminele practijk te laten wegslepen, en zich te onthouden van goed te doen waar men dit zou kunnen, — men doet daardoor kwaad.

Of verdient de beschuldigde a priori geene belangstelling; of schaamt gij u, hem die van misdaad wordt beschuldigd te verdedigen? — maar de beschuldigde is nog geene schuldige, en daarom ook heeft hij aanspraak op belangstelling, op bijstand, op verdediging. (1) Hij toch is het die ter openbare teregtzitting moet verschijnen gebukt onder den last eener beschuldiging, geboren uit eene veeltijds langdurige instructie, het resultaat

(1) Zie Mr. A. DE PINTO, over de verdediging van beschuldigten. *Themis*, I, bl. 19 en volgg.

veelal van verklaringen van personen tot het afleggen derzelve door geenen eed gebonden (1), van eigene opgaven, die zoo zij tegen den beschuldigde pleiten, onherroepelijk worden beschouwd (2), van de opvatting van den Regter-Commissaris, van de uitdrukkingen die deze of zijn Griffier bezigt, — van het onderzoek van het publiek ministerie, dat, ik zal niet zeggen, altijd eenzijdig leest, altijd schuld zoekt, maar toch meestal uit andere en min gunstig, ten aanzien van den beschuldigde, gestemde oogen de zaak beschouwt.

Ik stel mij den zoodanigen voor, ik stel mij hem voor, die, terwijl oneindig veel tegen hem pleit, inderdaad onschuldig is (3). Wat moet in zijn binnenste niet al omgaan? De instructie heeft zoovele bezwaren tegen hem opgeleverd, dat de teregtstelling is bevolen, en eene acte van beschuldiging is opgemaakt met de zwartste kleuren afschilderende, hetgeen de ongelukkige niet kan uit den wegruimen, ofschoon zelf bewust van onschuld. Zijne hoop is op zijnen verdediger gevestigd, maar, ach arme, zijne financiële positie ontzegt hem de vrije keuze! Hij moet zich met hem, die hem wordt *toegevoegd*, te vreden stellen, en die toegevoegde kan geen der oudsten zijn (4).

(1) Art. 62 Weth. van Strafv. gedooft niet, dat zij die door den Regter-Commissaris worden gehoord, een' eed afleggen. Dit Artikel bevat eene verandering, die wij geene verbetering kunnen noemen. — « Welk eene bepaling! en toch het Hof cognosceert op dit onderzoek! » zeggen de Heeren Mrs. J. J. UITWERF STERLING, F. A. VAN HALL, C. A. DEN TEX en J. VAN HALL in hunne aanmerkingen op het ontwerp, 1829 bl. 95. — Het is eene gevaarlijke leer, vooral bij het bestaan der voorschriften omtrent het wettig bewijs. Ouderdom en ziekelijkheid van bestolenen zal de verschijning voor het hof kunnen verhinderen, en eene vrijspraak, om gebrek aan bewijs, doen volgen. De verwijzing naar het hof op verklaringen, voor welke waarheid de bloote belofte weinig waarborg geeft, is gevaarlijk. Het belang zoo wel van den verdachte als van de maatschappij had het tegendeel gevorderd.

(2) Zie *Themis* III, bl. 260.

(3) Die gevallen mogen zeldzaam zijn, onmogelijk zijn zij niet. Zie Weekbl. van het Regt, N.º 405, bl. 215.

(4) Zoo wordt de bepaling van Art. 160 verstaan luidende: « de raadslic-

Ware de mensch minder onvolmaakt, gevoelde ieder zijne plicht ten volle, waren maatschappelijke instellingen vrij van alle gebreken, (pia vota!) geen ambtenaar van het openbaar ministerie, geen regter-commissaris, geen regter ter *teregtzitting* zou a priori schuld veronderstellen, maar schuld *ten volle* bewezen willen hebben, alvorens voor schuldig te houden, — eene schuldigverklaring te durven uitspreken.

Het bewijs in het criminele, gelijk wij dat thans in het Wetboek van Strafvordering vinden, is een onvolledig zamenstel, waarmede wij het weder sinds meer dan vijf jaren doen, en het ongelukkig gevolg van voorschriften daaromtrent is, dat de bijeenpakking van enkele omstandigheden deszelfs bestanddeelen voldoende geacht wordt om te kunnen veroordeelen, men zich daarmede kan dekken. Men heeft niet meer noodig.

Tot dat bewijs behoort dat door getuigen, en twee zaken, die mij zijn opgedragen geweest, nopen mij daarover eenige woorden ter neder te schrijven.

Het bewijs door getuigen is geen zeker bewijs. — De voorschriften daaromtrent zijn voorbehoedmiddelen tegen ligtvaardige veroordeelingen.

De bevoegdheid tot het geven van getuigenis in verband met de waarde der verklaringen vinden wij in het Wetboek aldus omschreven:

«Art. 432 Wetb. van Strafv. Tot het geven van getuigenis in strafzaken zijn allen bevoegd die daarvan niet zijn uitgesloten bij

Art. 188 (luidende). Als getuigen zullen niet mogen worden gehoord, en kunnen zich verschoonen:

1.° Bloedverwanten of aangehuwden van den beschuldigde of van een' zijner mede-beschuldigten in de opgaande en nederdalende linie.

2.° De broeders en zusters of behuwd broeders van den beschuldigde of een' zijner mede-beschuldigten; mitsgaders de

den aan de beschuldigten toegevoegd, worden gekozen uit de *advokaten*, de praktijk uitoefenende binnen de gemeente, alwaar het hof zitting houdt.»

ooms en moeijen, ook aangehuwden en broeders- en zusterskinderen.

3.º De echtgenoot des beschuldigten of die van een' zijner medeschuldigten, zelfs na de echtscheiding.

4.º De aanbengers, wier aangiften door de wet met geld beloond worden.

Het hooren der voorschreven personen brengt geene nietigheid te weeg, indien zij getuigenis hebben afgelegd met gezamenlijke toestemming van den procureur-generaal en van den beschuldigde.

Zij kunnen zelfs zonder die toestemming door het hof worden toegelaten, om zonder eedsaflegging inlichtingen te geven voeg hierbij art. 445.

Art. 190. Zullen niet anders dan tot het geven van inlichtingen en zonder eedsaflegging kunnen worden gehoord :

1.º Kinderen, die den vollen ouderdom van zestien jaren niet hebben bereikt.

2.º Personen, die wegens gebrek aan verstandelijke vermoogens onder curatele zijn gesteld, hoezeer zij bij tusschenpozen het gebruik hunner verstandelijke vermoogens mogten hebben.

3.º Personen, die eene onteerende straf hebben ondergaan, of zich te zake van een misdrijf, waartegen lijf- of onteerende straf is bedreigd, in hechtenis bevinden.

Art. 435. In de beoordeeling der waarde van de getuigenis moet de regter bijzonder acht geven op de onderlinge overeenstemming der getuigen; op de overeenstemming der getuigenissen met hetgeen van elders aangaande de zaak in het geding bekend is; op de beweegredenen welke de getuigen kunnen hebben gehad om de zaak op deze of gene wijze voor te dragen; op de levenswijze, de zeden en den stand der getuigen, en in het algemeen op alles, wat op derzelver meerdere of mindere geloofwaardigheid invloed zoude kunnen hebben.

Ziedaar de leer der vigerende wetten voor zooveel ons onderwerp betreft. Wat eigenlijk door *getuigenis* wordt verstaan,

leert de wet niet, en het is misschien beter, dat het is achterwege gebleven, want zij is niet altijd in hare definitien even gelukkig geweest, maar heeft integendeel op meer dan eene plaats het: *omnis definitio in jure periculosa est* bevestigd. Ik zal mij niet wagen aan het voorstellen eener goede definitie, maar vraagt men wat eene getuigenis *niet* is, dan is het de omschrijving die het ontwerp van wetten omtrent het bewijs aan het Staatsbewind der Bataafsche republiek, door de commissie tot het ontwerpen van een algemeen burgerlijk en lijfstraffelijk wetboek in 1804 overgegeven, daarvan geeft, dus luidende: « Getuigenis is eene duidelijke verklaring van hetgeen iemand *meent* waar te zijn omtrent eenige gebeurtenis of daad van een ander. » Ik verbeeld mij, dat deze omschrijving lijnregt strijdt met het tweede lid van Art. 434 Wetb. van Strafv., en geloof, dat de getuigenis bestaat in de opgave van hetgeen iemand zelf gehoord, gezien of ondervonden heeft betrekkelijk de beschuldiging, en welke opgave voor den regter onder eede (of onder belofte voor zooveel de doopsgezinden betreft) wordt gedaan (1); — zonder dat ik nogtans deze mijne beschouwing voor eene volledige definitie zou willen doen doorgaan.

Het antwoord op de vraag, wie bevoegd zijn, om in strafzaken getuigenis af te leggen, vindt men in Art. 432: het zijn allen die in Art. 188 en 190 daarvan niet zijn uitgesloten, d. i. allen die in die artikelen worden opgenoemd. Ieder die dus niet in die artikelen valt, is tot het geven van getuigenis bevoegd.

Art. 188 moet in den aanhef dus worden gelezen: « Als getuigen zullen niet mogen worden gehoord en kunnen zich *van het geven van inlichtingen* verschoonen; want bij hem die *niet* als getuige *mag* worden gehoord, kan geene bevoegdheid bestaan om zich van het afleggen van getuigenis te verschoo-

(1) Deze definitie zou voor ons minder goed wezen, omdat de wetgever ook het verklaren zonder eedsaflegging, *getuigenis der waarheid geven*, en *getuigenis afleggen* gelieft te noemen. Zie b. v. Art. 65.

nen, dat is om wel getuigenis af te leggen, (*qui potest nolle, potest et velle*), zoo zou het tweede gedeelte van den korten aanhef van dit Art. het eerste gedeelte omverwerpen.»

Op het laatst van dit Art. wordt gesproken van het *hooren* der in hetzelfde opgenoemde personen, hetgeen niet anders is dan het *hooren als getuigen* gelijk men zich in den aanhef uitdrukt, en dat ditzoo moet worden verstaan toonen de woorden *indien zij getuigenis hebben afgelegd* die kort na dat *hooren* worden gelezen.

Het artikel bevat een omhaal van woorden, die verbaast; — behelst een verbod, waaraan te gelijk wordt gederogerd, op het voetspoor van Art. 322 C. J. C. De weglating daarvan zou doelmatig geweest zijn, gelijk zij doelmatig werd geoordeeld door de Heeren Mrs. UITWERF STERLING, F. A. VAN HALL, C. A. DEN TEX en J. VAN HALL in hunne aanmerkingen op het ontwerp, in 1829 uitgegeven.

In het ontwerp las men: «Als getuigen zullen niet mogen worden opgeroepen noch gehoord, 1 enz., 2 enz., 3 enz., 4 enz.» zonder de bovenaangehaalde slotbepaling.

Bij de wet van 5 Junij 1830, Staatsbl. n.º 31, luidt ons Art. «Op straffe van nietigheid zullen als getuigen niet mogen worden gehoord, enz.» mede zonder die slotbepaling.

In de wet van 24 April 1836, Staatsbl. n.º 23, Artt. 16 en 17 vindt men den veranderden aanhef en de nieuwe bijvoeging.

Wie zijn die personen, die niet mogen worden gehoord als getuigen? De hierboven opgenoemde.

In n.º 2 vind ik in *mijne* (1) officiële editie: «de broeders en zusters of behuwdbroeders en zusters van den beschuldigde, of *een'* zijner mede-beschuldigten» enz. Willen die woorden *of een'* zeggen *of van eenen*. Ik geloof taalkundig ja, want den vierden naamval leerde ik in mijne kindsheid dus te mogen schrijven. Maar waarom staat dan in n.º 1 *of van een'*; in n.º 3

(1) *mijne*, want zelfs elk exemplaar van de officiële editie is niet gelijk-luidend. Men schijnt enkele vellen te hebben overgedrukt zonder de titelbladen door eerste en tweede editie te onderscheiden.

of *DIE VAN een'*. — Ik erken, dat deze opmerking wat spitsvondig kan heeten, maar wat voor den regtsgeleerde meer gewigt moet hebben, is de vraag: waarom lees ik in hetzelfde nummer 2 in de aangehaalde wet van 5 Junij 1830, waarvan de officiele uitgave een allernaauwkeurigste afdruk behoorde te zijn, maar dit niet is (1) *of een* zonder apostrophe of afscheidingsteeken en alzoo in den eersten naamval. Quid inde? Dat volgens den officielen tekst der wet in het Staatsblad te vinden, een mede-beschuldigde niet als getuige mag worden gehoord en zich van het geven van infichtingen kan verschoonen. Vraagt men, wat ik hieromtrent geloof, dan is het, dat de apostrophe in het Staatsblad abusivelijk is weggelaten.

Geldt het criminele zaken, nummer 3 van Art. 190 geeft den regter het vermogen, om *den medebeschuldigde* (2) tot het geven van inlichting zonder eedsaflegging te hooren! maar hoe in correctionele en politie-zaken? Zal de medebeklaagde ter zake van eenvoudigen diefstal b. v. als getuige kunnen gedagvaard, en onder eede moeten gehoord worden? Ik geloof neen, want het is ook *zijne* zaak, waarin hij daarom geen getuige zijn kan.

Maar de medebeklaagde die vrijgesproken is, — hij kan als getuige optreden; — de wet verbiedt het niet. Ik herinner mij, dat van twee beklagden door de correctionele Regtbank te *Leiden* een was vrijgesproken de ander veroordeeld, doch deze laatste van het vonnis in hooger beroep zijnde gekomen den vrijgesprokene voor het Hof als getuige heeft doen dagvaarden, die aldaar onder eede (ik mag het nu gelooven, alleen *om zijne vrijspraak*) alle schuld van den appellant heeft afgeweerd, en op zich heeft geladen. Het hof heeft, gelijk te verwachten was, naar Art. 435, geen geloof aan die schoon beëdigde verklaring gehecht.

(1) Zie de door Prof. H. NIENHUIS aangeduide twee belangrijke fouten in Art. 92 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, officiele uitgave, te vinden in het Regtsgeleerd Bijblad VI, bl. 51 en volgg.

(2) «Hem, die zich ter zake van een misdrijf, waartegen lijf- of ootterende straf is bedreigd, in hechtenis bevindt.»

Het zoo straks aangehaalde nummer 3 van Art. 190 ontzegt hem die eene ootereende straf heeft ondergaan de bevoegdheid tot het afleggen van getuigenis (scil. onder eede). Een arrest van het Provinciaal Geregthof van Holland heeft beslist, dat de zoodanige niet wegens meened kan worden vervolgd. Er werd geoordeeld, dat hij die in het geheel niet bevoegd is een' eed te doen, geen valschen eed doen kan. De criminele veroordeeling is alzoo een vrijbrief daartegen: hij kan straffeloos meenedig zijn! of niet meenedig zijn, omdat hij gestraft is.

In nummer 4 van Art. 188 wordt bepaald, dat niet als getuigen mogen gehoord worden, de aanbengers, wier giften door de wet met geld beloond worden.

Dat met geld beloonde aanbengers van het geven van getuigenis worden uitgesloten, is zeer goed, doch de reden van deze bepaling bestaat ook dan, wanneer deze belooning verleend wordt, zonder door de wet te zijn aangewezen. Onder nummer 4 behoorden derhalve de woorden *door de wet* te worden weggelaten. Zie STERLING c. s. l. l. bl. 203.

Wie onder die door de wet met geld beloond wordende aanbengers te verstaan zijn, is onzeker, maar men zou mogen vragen, zoo de commisen daarmede niet worden bedoeld, wie dan? — gelijk wij ergens te regt vonden opgemerkt.

Zijn het soms de spionnen, of hoe men die lieden noemen moge, die door de policie worden gebruikt om op het spoor van het kwaad te komen, om van het aanstaand plegen van eenig misdrijf te worden geprevenueerd, en welke lieden gewoonlijk zijn van het minste allooi, tot het kwaad aanzetten en behulpzaam zijn, veeleer dan de denunciateuren van voorgenomen kwaad te blijven. Dit middel anderzins geschikt, want met schelmen, zegt men, vangt men de schelmen het best, onttaardt dikwijls geheel.

Het bewijs dat deze geheime handlangers der policie geld daarvoor ontvangen of hebben ontvangen is hoogstmoeijelijk; en zal dit dan nog als eene belooning door de wet beschouwd worden?

Zijn die geheime agenten der politie bevoegd om als getuigen op te treden? Helaas, ik geloof *ja*, zoolang zij zich bij het mededeelen van het voorgenomen kwaad door anderen aan de politie bepalen.

Maar ik ontken die bevoegdheid tot het geven van getuigenis, zoo het bewezen is, hetzij dat zij auctores en fautores of socii delicti zijn.

Het is niet algemeen bekend, hoe het in zijn werk gaat, en betreurenswaardig is menig geval onder omstandigheden, die zeer dikwijls plaats hebben, en om zoo te spreken, het daglicht niet mogen zien.

Een uit het tuchthuis ontslagene (en de zoodanige doet het minste nadeel, want Art. 190 nummer 3 weert hem van beëdigde getuigenis), een persoon die laag genoeg is, om voor een weinig gelds eenen medemensch in het ongeluk te storten, zoekt in aanraking te komen met menschen die geen kwaad willen doen, maar door hunne omstandigheden zwak en niet altijd bestand zijn tegen verzoeken. Hij geeft hun eene gelegenheid b. v. tot diefstal aan de hand, maakt hun dat smakelijk, bepaalt met hen den tijd, en hij wordt hun verrader. De politie wordt er van geprevenueerd, en de verleide personen gearresteerd in flagranti door de hen afwachtende politiebeambten. De laaghartige zet hen niet alleen aan, maar vergezelt hen, en beloofde straffeloosheid maakt, dat hij niet als medepligtige wordt beschouwd. Het is geen *provoquer à l'action*, het is geen *aider ou assister l'auteur AVEC CONNAISSANCE*, de animus delinquendi is bij hem niet, zegt men, en dan verschijnt die Judas in het gerigt, durft Gods naam in te roepen tot waarborg voor de waarheid zijner opgaven, en getuigt *tegen* dengenen, die door hem op de bank der beschuldigen is nedergezeten.

Men kan, hoe ingenomen ook met eene te verdedigen zaak, den beschuldigen niet altijd gelooven, omdat hij soms groot belang bij ontkentenis of verkeerde voorstelling kan hebben, en daarom urgeer ik niet of de beweerde verleiding; maar het

vergezellen bij het plegen van het kwaad geloof ik dat reden genoeg moest zijn, om den zoodanigen niet in den tweestrijd tusschen zijn belang en de waarheid te brengen.

Men hoore de toedragt, NB. volgens de acte van beschuldiging, in het crimineel geding tegen zekere H. Z. en K.

« Uit de instructie resulteert, dat N. T. v. R., koopman, vischer en arbeider wonende onder *Kralingen*, met deze beschuldigen in kennis geraakt, bij herhaling door hen is aangezocht, om te zamen diefstal te plegen, hetgeen door hem steeds is geweigerd, tot dat zij op 19 Maart 1842 hem bepaaldelijk hebben te kennen gegeven voornemens te zijn, in dien nacht zich tot dat einde naar de onder *Kralingen* gelegen woning van den bouwman CORNELIS VAN DER HOEVEN te zullen begeven, hem uitnoodigende hen te vergezellen, wanneer hij begrepen heeft in het belang der justitie te zullen handelen door zijne toestemming daartoe te geven, doch tevens den Burgemeester van *Kralingen* daarvan te moeten onderrigten, ten einde deze de noodige voorzorgen zoude kunnen nemen, om de schuldigen op heeter daad te kunnen overvallen.

» Dat hij zulks gedaan heeft, en, met overleg van dien Ambtenaar, en na de verzekering te hebben bekomen, dat hij persoonlijk geene geregtelijke vervolging te dier zake te vreezen had, besloten heeft, zich te houden als wilde hij den diefstal medeplegen, en de schuldigen (1) die volgens gemaakte afspraak ten 12 ure hem aan zijne woning kwamen afhalen, ZELVE met ZIJN' boot naar de woning van dien bouwman heeft gebragt.

» Dat HIJ aldaar een vengstertje naast de deur heeft GEOPEND, en daardoor naar BINNEN GEKLOMMEN zijnde, de voordeur heeft ontsloten, waardoor de drie beschuldigen naar binnen zijn gegaan.

» Dat de aanbrengrer N. T. v. R. in den stal is ontdelit, werwaarts hij zich tot na den afloop van het vervolgen der schuldigen (N.B.) had begeven, en niet is aangehouden.»

Onder die omstandigheden zijn de drie beschuldigen *schuldig* verklaard aan poging tot diefstal met INKLIMMING.

Hij die het kwaaddoen, zoo al niet heeft aangeraden, wel verre is geweest van hetzelfde te ontraden, neen maar integendeel daaraan heeft deel genomen, het krachtdadig heeft begunstigd, behoort tot degenen, die het getal der misdadigers doen toenemen. De zoodanige verdient in regten geen geloof, vooral als hij voor deze zijne ondiens der maatschappij bewezen beloond wordt, al is het niet door de wet. De wet had ook hierin behooren te voorzien. Het bewijs toch moet volledig, maar het moet ook zuiver zijn. — Ook zonder voorafgaande raadgeving, aansporing tot het kwaad is de medehelper medeplichtig. Door die medehulp is hij de verleider, de eenige dien de maatschappij vooral te vreezen heeft, de dubbel strafwaardige.

De veroordeelden hadden, in mijn oog, geene schuld aan v. R.'s inklimming.

De inklimming mogt straffeloos door v. R. geschieden; zij die de deur, door den ingeklommen v. R. geopend, zijn binnengetreden, zijn wegens zijne straffeloze inklimming gestraft.

Den coadjutor mali als getuige te zien optreden, strijdt met het menschelijk gevoel, en behoorde in een beschaafd land waarlijk niet te worden geduld.

Ik heb deze zaak tot staving van mijn gevoelen aangevoerd, dat het bewijs eerst dan volledig kan heeten wanneer het zuiver en boven alle verdenking is, en als ik in de instructie konde lezen, dat de meergenoemde persoon aarzelende en in schijnbaar verlegene houding de informatie aan den Regter heeft gegeven, die hij zeide niet gaarne in tegenwoordigheid der beschuldigten te herhalen, en zelfs te weigeren, die bij confrontatie vol te houden, dan zeg ik, dat ik niet konde verwachten, dat aan zijne schoon beëdigde verklaring geloof zou worden gehecht; maar ik voeg er den wensch bij, dat de regter eenmaal door de wet moge worden gebonden, de zoodanigen niet onder eede te hooren.

Zie hier eene kort daarop behandelde zaak.

J. O. stond voor het hof terecht en is veroordeeld ter zake

van poging tot diefstal bij nacht in het pakhuis van zijn' meester. In die zaak trad voor het hof als beëdigde getuige op zekere M. S. een smid, die bij den meester des beschuldigen zich had vervoegd en dezen verhaald, dat de beschuldigde was bij hem gekomen, om hem over te halen, om te zamen de koperen bladen uit gemeld pakhuis te ontvreemden, en hem had verzocht een' sleutel te maken, om daarmede de deur van dat pakhuis te openen, naar een later te brengen afdruksel. De meester had hem geraden daaraan te voldoen, om de ontdekking te bevorderen. Hij heeft den sleutel gemaakt, den meester geschreven, dat de sleutel klaar was, en gevraagd hoe te doen als de beschuldigde wil, dat hij M. S. de deur zal openen, en in welken brief nog te lezen staat: *als gij hem beet hebt, zal ik weggaan*: hij heeft met den beschuldigde afgesproken op zekeren bepaalden nacht de onderneming te doen. De meester had den volgenden Zaterdag nacht, zoo het kon, daartoe aangewezen. De politie was geprevenueerd en zoude zich ter plaatse bevinden. De meester zeide in de instructie: ik heb het grendelslot, dat buiten aan de deur is, en in de stijl schuift, oogenschijnlijk, doch niet geheel, gesloten, zoodat, bijaldien de sleutel niet juist in het slot pastte, het slot echter, zonder breken gemakkelijk open te maken was. Ik heb dat aan den smid verhaald. Ik heb den smid belooning beloofd, toen hij het eerst over de zaak kwam spreken. —

Diezelfde smid is te dezer zake vervolgd, doch de raadkamer der regtbank heeft overwogen, dat, om eene daad als misdadig aan eenen dader toe te rekenen, noodzakelijk vereischt wordt, dat dezelve zij bedreven met het opzet, om zoodanige daad te plegen, welke de wet onder bedreiging van straf verbiedt; — en dat de materiele daden van M. S. noch met dusdanig opzet, noch met eenig ander schuldig oogmerk zijn bedreven, denzelve niet als misdrijf zijn toe te rekenen, vooral als hij met medeweten eener wettige autoriteit heeft gehandeld, — en de raadkamer heeft hem ontslagen.

Het plan werd volvoerd, de ongesloten deur, door wien

weet ik niet, opgeduwd. J. O. kwam binnen, en werd gearresteerd. De *f* 10 waren door den smid verdiend. De zoon des gearresteerden kort daarna zijnen vader ziende overbrengen, riep deze veelbeteekenende woorden uit: «Was het daarom, vader, dat die roode smid u is komen roepen!»

J. O. is te dier zake veroordeeld tot te pronkstelling en een confinement van 6 jaren, maar niet wegens diefstal met valsche sleutels gepleegd, niet wegens diefstal met meer dan een persoon.

Wat moet er in het binnenste van dien beëdigden getuige zijn omgegaan, toen hij bezig was dien sleutel te vervaardigen? Wat zou hij voor *f* 20 vervaardigd hebben? Misschien . . .

Ik erken, dat mijne verontwaardiging mij bij de verdediging ver heeft gedreven, en dat ik de positie van mijn' client benijdenswaardig achtte in vergelijking van die van dezen getuige.

Regtsgeleerden, zoovelen gij zijt en regtvaardigheid zoekt te bevorderen, verheft uwe stemmen luide, opdat de wetgeverden zoodanigen van het geven van getuigenis were.

Hij moge den ongelukkigen J. O. die de schavotstraf heeft ondergaan, die in den kerker zucht, en misschien nog jaren zuchten zal, niet tot het kwaad hebben aangezet, maar hij heeft den sleutel gemaakt, hij heeft J. O. vergezeld.

Res bona est, non exstirpare sceleratos, sed scelera.

Laat men die omstandigheden als non revelatie beschouwen en die bij de wet tot elke misdaad uitstrekken. De maatschappij heeft er het grootste belang bij.

Stel, dat gij weet, dat A. plan heeft B. dood te schieten, moogt gij dan, mits de politie prevenierende, hem een geladen pistool geven, hem vergezellen naar het voorgenomen slachtoffer; moogt gij meer doen, moogt gij den moord doen plegen, of, zoo er wel andere misdaden *ex auctoritate policiae* vel *ea sumente* maar deze niet mag geschieden, moogt gij het zoover laten komen, dat hij op het punt is, het schot te doen vallen, om de strafbare poging te doen ontstaan? — maar een oogenblik

toevens en het is te laat. Gij zijt straffeloos, en getuigt tegen hem, en op het schavot zal hij sterven.

Zoo dan heeft de slechte mensch het in zijne magt, om zijnen medemensch, die zwak genoeg is om naar slechten raad te hooren, den schandelijksten dood te doen sterven.

O! hij zij geen getuige, die in zoodanige betrekking tot den beschuldigten heeft gestaan; wiens eigenbelang evenzeer als zijn eigen belang daarbij is betrokken. De maatschappij zal het toejuichen wanneer hij als volstrekt onbevoegd tot het geven van getuigenis in zoodanige zaak wordt verklaard. Men bevroede toch het belang der zuiverheid van de getuigenis. De beloonde aanbrenger, de beloonde medehelper, de beloonde getuige biedt geen waarborg hoegenaamd voor de ontdekking der waarheid, waartoe het regterlijk onderzoek moet leiden, en tot welk einde de bewijsleer bij de wet is gesanctionneerd.

Art. LXIV der Criminele Ordonnantie van Keizer KAREL V, verwerpt de beloonde getuigen, laat hen niet toe, maar verklaart hen strafbaar.

Ik laat hier volgen hetgeen in het boven aangehaalde *Ontwerp* van 1804 omtrent het *getuigenbewijs* voorkomt.

Art. 1. Tot bewijs van eenige betwiste zaak kunnen ook worden aangevoerd de getuigenissen van andere menschen.

NB. Art. 2. Getuigenis is eene duidelijke verklaring van 't geen iemand meent waar te zijn omtrent eenige gebeurtenis, of daad van een ander.

Art. 3. Gelijk alle meenings-verklaring, zoo moet het getuigenis zijn duidelijk, bepaald, en rechtstreeks ter zake, over welke hetzelfde wordt gevorderd, dienende.

Art. 4. Het getuigenis moet bekleed zijn met redenen van wetenschap, ten einde ook daaruit bijzonder de waarde van het getuigenis zelve te kunnen beoordeelen.

Art. 5. Het is dus niet genoegzaam, dat een getuige verklaart te weten,

of overtuigd te zijn, dat hetgeen hij verklaart, waarheid is, maar hij moet den grond, op welken zijne wetenschap of overtuiging rust, opgeven.

Art. 6. Een getuigenis, bij 't welk de gepaste reden van wetenschap niet is uitgedrukt, heeft geen kracht van bewijs.

Art. 7. De rechter moet dan ook, bij het ondervragen, of beëdigden der getuigen, op de bepaalde reden van wetenschap aandringen.

Art. 8. Over het algemeen kan elk, die in staat is zijne meening te kennen te geven, getuigenis geven, waar omtrent bijzonderlijk ook gelden de regels, in *de inleiding, derde hoofdstuk, van de meening en wilsverklaring* opgegeven.

Art. 9. Sommigen echter worden van de bevoegdheid tot het geven van getuigenis uitgesloten, en zulks of uit eigen hoofde, of uit hoofde van betrekking der Personen voor, of tegen welken het getuigenis dienen moet, of uit hoofde der zaak, in welke het gevorderd wordt.

Art. 10. Onbevoegde getuigen uit eigen hoofde zijn :

1. Allen, die door eenig ziels- of ligchaams-gebrek verhinderd zijn van de gebeurde zaak eene zekere wetenschap te verkrijgen, of die hunne wetenschap niet op eene ontwijfelbare wijze kunnen te kennen geven.

2. Alle kinderen, beneden de veertien jaren oud, in burgerlijke zaken.

3. Alle personen, beneden de twintig jaren, in lijfstraffelijke zaken.

NB. 4. Alle meinsbedigen, of die zich tot het geven van getuigenis hebben laten omkopen, of eenige belooning ontvangen of doen toezeggen.

5. Allen, die wegens misdaad, eerloosheid ten gevolge hebbende, veroordeeld, of in rechten betrokken zijn.

Art. 11. Uit hoofde der betrekking tot de personen, voor of tegen welken het getuigenis dienen moet, zijn onbevoegde getuigen :

1. Bloedverwanten en nabestaanden.

2. Voogden, opzieners en weezen onderling.

3. Persoonlijke vijanden.

4. Gebroodde bedienden.

Art. 12. Uit hoofde der zaak, in welke het getuigenis gevorderd wordt, zijn onbevoegde getuigen :

NB. 1. Allen, die bij de zaak rechtstreeks of zijdelings belang hebben.

2. Allen, die, in dezelfde zaak, eene der partijen als voorspraken bedienden, of bediend hebben.

Art. 15. Deze onbevoegdheid der getuigen is weder of volstrekt en zonder uitzondering, of betrekkelijk en gewijzigd door de plaats hebbende omstandigheden.

Art. 14. Volstreckte, en zonder uitzondering onbevoegde getuigen zijn allen, die uit eigen hoofde niet kunnen getuigen.

Art. 15. Omtrent de betrekkelijk onbevoegde personen, gelden de volgende regels.

Art. 16. Het getuigenis van Nabestaanden, in de op- en nedergaande lijn, ook dat van echtgenoten, broeders en zusters, mag niet worden aangenomen, wanneer 't zelve gericht is tegen hunne nabestaanden, van misdaad beschuldigd of verdacht.

Art. 17. De opgave dier personen, tot ontlasting van den beschuldigten of verdachten misdadigen, mag worden aangenomen, doch bekomt nimmer op zich zelve kracht van bewijs.

Art. 18. In burgerlijke zaken is het getuigenis ten nadeele hunner nabestaanden op zich zelf voldoende tot bewijs, ten zij hetzelfde uit eenigen anderen hoofde ongenoegzaam ware.

Art. 19. Het getuigenis ten voordeele van nabestaanden is op zich zelf een volledig bewijs, wanneer deze nabestaanden zelve, bij ontstentenis van genoegzaam bewijs, tot den eed zouden worden toegelaten.

Art. 20. De regels, in art. 16, 17, 18 en 19 voorgesteld, gelden ook ten aanzien van voogden en opzieners, met betrekking tot hunne weezen, en wederkeerig.

Art. 21. Persoonlijke vijandschap maakt onbevoegd tot het geven van getuigenis tegen zijnen vijand.

Art. 22. De gebroodde bedienden zijn onbevoegde getuigen voor hunne meesters, zoo lang zij in derzelve dienst zijn.

NB. Art. 23. Die bij de zaak, in welke het getuigenis gevorderd wordt, rechtstreeks, of zijdelings belang hebben, zijn onbevoegde getuigen.

Art. 24. Ten aanzien van misdaden evenwel, wordt de persoon, tegen wien de misdaad gericht was, niet geacht belang te hebben bij de gerechtelijke vervolging dier misdaad.

Art. 25. Die als voorspraken eene der partijen bedienen, of bediend hebben, zijn, ten aanzien dier zaak, geheel onbevoegde getuigen, wanneer derzelve getuigenis is ten voordeele hunner meesters.

Art. 26. De rechter vermag geenen volstrekt onbevoegden tot het geven van getuigenis toetelaten.

Art. 27. Die belang en redenen vermeent te hebben, om de personen der tegen hem dienende getuigen te wraken, mag dezelve aan den rechter voordragen, op zoodanige wijze, als bij de plaats hebbende manier van procederen gebruikelijk is.

Art. 28. Die zich van eenig getuige ten zijnen voordeele bedient, kan denzelfden, indien zijn getuigenis tegen hem wordt ingeroepen, niet wraken.

Art. 29. Over het algemeen is elk gehouden om, daar toe behoorlijk geroepen, getuigenis der waarheid te geven.

Art. 30. Die aan deze verplichting niet vrijwillig voldoet, kan daar toe door gepaste rechts-middelen genoodzaakt worden.

Art. 31. Die, ondanks de aangewende rechts-middelen, hardnekkig weigerig blijft getuigenis te geven, moet in burgerlijke zaken aan hem, die bij het geven van dat getuigenis belang heeft, de schade, uit zijne onwilligheid gesproken, vergoeden.

Art. 32. Die, bij het onderzoek van gepleegde misdaden, weigert getuigenis te geven, moet als wederspanning aan 's rechters bevelen beschouwd en behandeld worden.

Art. 33. Van de verpligting tot het geven van getuigenis worden vrijgesteld :

1. Allen, die uit eigen hoofde, en volstrektelijk onbevoegde getuigen zijn.
2. Nabestaanden in de op- en nedergaande lijn onderling, echtgenooten, broeders, zusters, voogden, opzieners, weezen, in zaken rakende de zoodanigen, tot welken zij in eene der genoemde betrekkingen staan.
3. Voorspraken in zaken, rakende hunne meesters.

Art. 34. Hij, die geroepen zijnde tot het geven van getuigenis, vermeent wettige redenen te hebben voor zijne weigering ten dien aanzien, moet dezelve redenen aan den rechter voordragen, en zich naar deszelfs beslissing gedragen.

Art. 35. Onderwerpen van getuigenis zijn alle mogelijke daden en gebeurtenissen.

Art. 36. Meeningen, redeneeringen, gevolgtrekkingen en besluiten zijn geene onderwerpen van getuigenis.

Art. 37. De getuige vermag dat geen alleen optegeven, 't geen hem zelf, omtrent de daden, of derzelver omstandigheden, door ondervinding bekend is.

Art. 38. Het staat echter vrij aan den Rechter, en aan hem, die zich van het gegeven getuigenis bedienen wil, uit hetzelfde, bij wettige redeneeringen, besluiten tot bewijs afteleiden.

Art. 39. Het getuigenis kan worden afgelegd.

1. Voor den rechter.
2. Voor een openbaar, en, door de plaatselijke beschikkingen, daartoe bevoegd persoon.

Art. 40. In burgerlijke zaken zijn beide opgenoemde wijzen even geldig.

Art. 41. In het onderzoek van gepleegde misdaden, moeten de getuigen persoonlijk hun getuigenis afleggen voor dien rechter, die over die misdaad oordeelen zal.

Art. 42. Indien echter de getuigen, of onder het gebied van eenen anderen rechter wonen, of zich aldaar bevindende, uit hoofde van wettige oorzaken, niet spoedig genoeg zouden kunnen verschijnen, is het genoegzaam, dat zij hun getuigenis afleggen voor den rechter van de plaats, alwaar zij zich bevinden.

Art. 43. Het getuigenis kan worden afgelegd, of bij wijze van een aaneengeschakeld verhaal der zaken, of bij bepaalde antwoorden, op bepaaldelijk voorgestelde vragen.

Art. 44. In beide gevallen, moet in het hoofd van het getuigenis uitgedrukt worden :

1. Des getuigens voor- en toenamen.
2. Deszelfs ouderdom, zonder dat het genoegzaam zij in het algemeen ter neer te stellen, dat hij van genoegzamen ouderdom tot het geven van getuigenis der waarheid zij.
3. Deszelfs woonplaats.
4. Deszelfs beroep, of kostwinning.

Art. 45. Wanneer de rechter, of bij het ondervragen van den getuigen, of bij het beëdiging van denzelfden, daartoe aanleiding of nuttigheid meent te vinden, kan hij aan denzelfden nog de volgende algemeene vragen voorstellen.

1. Of hij aan een' der twistende, of wel aan den beschuldigten vermaagschapt is, en in welken graad?
2. Of hij ook eenige vijandschap of haat tegen denzelfden voedt, en uit welke oorzaak?

NB. 3. Of hij bij de zaak, over welke het getuigenis loopt, of in derzelve gevolgen, ook middelijk, of onmiddelijk belang heeft?

4. Of hem ook eenige geschenken gegeven, beloften of bedreigingen gedaan zijn, om hem tot het geven van getuigenis in het algemeen, of van eenig bepaald getuigenis in het bijzonder, overt halen?

Zoo ja, welke?

Art. 46. Op het einde van zoodanig verhoor, moet altijd nog deze algemeene vraag worden voorgesteld:

Of aan den getuigen, ten aanzien der zaak, over welke het getuigenis handelt, ook nog eenige andere, of meerdere bijzonderheden bekend zijn?

Zoo ja, welke?

Art. 47. De vragen dierhalven, welke aan een getuigen worden voorgelaten, moeten de volgende verëschten hebben.

Art. 48. Tot bevordering van duidelijkheid, moet elke afzonderlijke omstandigheid in eene afzonderlijke vraag worden voorgesteld.

Art. 49. De voortestellen vragen moeten aan den rechter, ter overzigt, in handen worden gesteld.

Art. 50. De rechter heeft het vermogen, om die vragen, welke hem ongeoorloofd voorkomen, uittewisschen, en is niet gehouden, die aan de getuigen voortestellen.

Art. 51. Wanneer het geval, in het vorig artikel bedoeld, plaats heeft, ten aanzien van vragen, door den openbaren aanklager tot onderzoek van misdaad overgegeven, spreekt hij daar over eerst met denzelfden, die echter gehouden is, zich aan des rechters uitspraak te gedragen.

Art. 52. Wanneer zoodanige ongeoorloofde vragen, door eene der twistende parthijen, in burgerlijke zaken zijn opgegeven, welke de rechter meent niet te mogen voorhouden, moet hij daarbij doen aantekenen de korte opgave der redenen, welke hem daartoe bewogen hebben.

Art. 53. Elke getuige moet zich, ten aanzien van de door hem geöpperde bedenkingen, tegen de eene of andere voorgeselde vraag, gedragen naar de beslissing van den rechter.

Art. 54. De rechter is niet alleen gehouden, de door hem goedgekeurde vragen aan den getuigen voortstellen, maar is tevens verplicht, om derzelve waaren zin en meening aan denzelfen voortehouden.

Art. 55. Even zoo moet de rechter, wanneer het gegeven antwoord niet op de vraag sluit, dit aan den getuigen onder het oog brengen, en hem, ten dien einde, het waar verstand der vraag ontvouwen.

Art. 56. De rechter moet evenwel zorgen, dat het door den getuigen gegeven antwoord, zoo veel mogelijk, met zijne eigene woorden en uitdrukkingen worde opgeteekend.

Art. 57. Indien eene vraag zoo duister of twijfelachtig ware, dat ook de rechter daarvan den waaren zin niet vatten kon, mag op derzelve beantwoording niet aangedrongen worden.

Art. 58. Die, op aanvraag, of ten behoeve van eene der twistende partijen, eenig getuigenis heeft afgelegd, kan, door de tegenpartijen, op tegenvragen voor den rechter worden gehoord.

Art. 59. Deze tegenvragen zijn bepaaldelijk dienstig, om van den getuigen de nadere omstandigheden aftevragen, welke hij, in zijn vorig getuigenis, of geheel verzwegen, of minder bepaald heeft opgegeven, of ook wel om het duistere en schijnbaar strijdige van zijne eerste opgave uitteleggen, en optehelderen, en hem over de gepaste redenen van wetenschap te onderhouden.

Art. 60. Zoodanige tegenvragen moeten dus alleenlijk loopen over die daden, omtrent welken het eerste getuigenis handelt.

Art. 61. Zoo echter, bij het afleggen van het eerste getuigenis, eene aanmerkelijke omstandigheid mogt verzwegen zijn, welke op de waare meening van het getuigenis, en de beslissing der zaak zou invloed hebben, mag ook de getuige, op die omstandigheid, bij de tegenvragen nader gehoord worden.

Art. 62. Zoo geheel nieuwe daden moeten worden onderzocht, dan behooren daartoe nieuwe en afzonderlijke vragen te worden opgemaakt; behoudens het vermogen, om alsdan, ten dien opzichte, de aangevoerde getuigen te kunnen wraken.

Art. 63. Voor het overige moeten, ten aanzien dezer tegenvragen, dezelfde regels worden in acht genomen, welke hiervoren zijn voorgescreven.

Art. 64. Elk getuige moet afzonderlijk gehoord worden op de vragen, of tegenvragen, die hem worden voorgesteld.

Art. 65. Geen getuigenis heeft op zich zelv' kracht van bewijs, dan wanneer het voor den rechter met eede bevestigd is, volgens de voorschriften, hierna optegeven.

Art. 66. Een onbeëdigd getuigenis heeft alleen kracht van aanwijzing.

Art. 67. Wanneer evenwel, door eene tusschen beide komende dood, de getuige is verhinderd geworden, zija afgelegd, en onder eede aangeboden getuigenis te beëdigen, moet hetzelfde voor beëdigd gehouden worden.

Art. 68. De rechter oordeelt, volgens de wetten, of het afgelegd getuigenis bewijs, dan slechts vermoeden en waarschijnlijkheid oplevere.

Art. 69. Een getuigenis kan geen kracht hebben, dan ten opzichte van de eigenlijke zaak, welke de getuige verklaart zelve ondervonden te hebben.

Art. 70. Het overeenstemmend getuigenis van twee onbesprokene en bevoegde getuigen kan op zich zelv' een volledig bewijs opleveren.

Art. 71. In de overeenstemming van meer getuigen, en derzelve getuigenissen, is de kracht van het bewijs gelegen.

Art. 72. Hoe zeer wel niet in de veelheid der getuigenissen hare eigenlijke kracht gelegen is, zoo geeft echter de meerdere overeenstemming, tusschen meer getuigen, vermeerdering van zekerheid.

Art. 73. Hoe vele getuigen tot bewijs van sommige onderwerpen, als bij voorbeeld uiterste willen, en diergelijken, vereischt worden, wordt bij de behandeling dier onderwerpen zelve bepaald.

Art. 74. De overeenstemming, welke tot volledig bewijs vereischt wordt, moet bepaaldelijk plaats hebben, omtrent het voorgevallene zelve, en de hoofdomstandigheden daarvan.

Art. 75. Voor zoo verre het mogelijk is, dat enkele omstandigheden aan den eenen getuigen bekend, en aan den anderen onbekend zijn, kunnen derzelve verschillende opgaven aan de waarde van het getuigenis zelve niets ontnemen, mits daardoor het wezen der zaak niet onzeker worde.

Art. 76. In het getuigenis van één persoon is nimmer volledig bewijs gelegen.

Art. 77. Ook in de opgave van zoogenaamde *singuliere* of bijzondere getuigen, ligt geen bewijs.

Art. 78. Door een zoogenaamd *singulier* of bijzondere getuigen, moet verstaan worden een zoodanige, die, ten aanzien der opgave van zekere bepaalde daden en omstandigheden, op zich zelyen staat.

Art. 79. Hoe vele zoodanige *singuliere* getuigen, elk van afzonderlijke omstandigheden verklarende, ook te berde gebragt worden, nimmer kan hunne opgave, vereenigd, als een volledig getuigenis op zich zelve beschouwd worden.

Art. 80. Uit het vastgestelde, bij het vorig artikel, evenwel moet niet worden opgemaakt, als waren zoodanige op zich zelve staande verklaringen van geene waarde hoegenaamd, tot bewijs, daar zij wel degelijk, als vermoedens en aanwijzingen van invloed op de beoordeeling zija kunnen.

Art. 81. Ook moet de opgave van zoodanige personen, welke uit

eenigen hoofde ongeschikte getuigen zijn, niet zonder uitzondering verworpen worden, maar kan als eene aanwijzing tot opheldering der waarheid veel toebrengen.

Art. 82. De onmogelijkheid der getuigenissen maakt het getuigenis krachteloos; de onwaarschijnlijkheid maakt hetzelfde verdacht.

Art. 83. Tegenstrijdigheid tusschen de getuigenissen maakt dezelve krachteloos of verdacht.

Art. 84. Opruiming der schijnstrijdigheid, door behoorlijke verklaring, doet het getuigenis van kracht blijven.

Art. 85. Uit twee of meer tegenstrijdige getuigenissen, is dat alleen van kracht, hetwelk met andere bewijs-middelen overeenstemt.

Art. 86. Zonder zoodanige andere beslissende bewijs-middelen, zijn zij alle krachteloos.

Art. 87. Die zijn getuigenis op goede gronden herroept, blijft een geschikt getuige.

Art. 88. Bij het ondervragen der getuigen, moet de rechter naauwkeurig letten op de houding, waarmede, en den toon, waarop deze hunne verklaring afleggen.

Art. 89. De rechter moet met de meeste naauwkeurigheid naargaan, of de getuigen ook eenig belang hebben, om het gebeurde bij vergrooting of verkleining optegeven, of de waarheid in het geheel of gedeeltelijk te verzwijgen.

Art. 90. In 't algemeen moet, uit de levenswijze, de zeden, de waardigheid, de trouw der getuigen, hunne geloofwaardigheid worden opgemaakt.

REGTS-GESCHIEDENIS.

Het Wetboek van Strafrecht voor Pruissen, door Mr. W. WINTGENS, Advokaat te 's Gravenhage.

Er is misschien geen deel der Regtswetenschap, waarvan de beoefening tot meer wezenlijke uitkomsten leiden kan, dan de onderlinge vergelijking der verschillende wetgevingen. Terwijl daardoor over de algemeene beginselen der wetten ruime gezigtspunten worden geopend en juiste begrippen gevormd, zoo wijst die studie tevens in de bijzondere bepalingen de gapingen en gebreken aan en worden hervorming en verbetering alzoo krachtig bevorderd.

Bovenal kunnen zij, op wie de zware taak rust om een Wetboek van Strafrecht te zamen te stellen, zeer veel aan die hulpbron ontleenen, om zich al het goede der bestaande wetgevingen toe te eigenen en daardoor hunnen arbeid te verbeteren en tevens aanmerkelijk te verlichten. De Nederlandsche Wetgever is op dat gunstige standpunt geplaatst. Reeds sedert lang verbeidt ons Vaderland eene eigene Strafwet en hoezeer daarvan reeds een gedeelte is vastgesteld, laat het zich aanzien, dat ook dit wederom aan eene algemeene herziening zal onderworpen worden. In dien stand van zaken kon het niet ondienstig zijn de aandacht op *Pruissen* te vestigen, waar de regering in den aanvang des vorigen jaars aan de vergaderingen der Stenden van de verschillende provincien een ontwerp van een Wetboek van Strafrecht ter beoordeeling heeft toegezonden, hetwelk in dit opzigt als een der merkwaardigste voortbrengselen van wetgeving der nieuwere tijden mag worden aangemerkt en door iederen beoefenaar van het strafrecht, maar bovenal door hen, die met soortgelijken arbeid zijn belast, verdient te worden gekend en geraadpleegd. (1)

Groote verwachtingen mag men reeds vooraf koesteren van eene voordragt, welke als wet zal moeten strekken voor den magtigen Pruisischen Staat, waar de regtswetenschap een zoo hoogen trap heeft bereikt en in welke een regtsgeleerde als VON SAVIGNY de betrekking van Minister van Justitie bekleedt (2); wanneer men tevens nagaat

(1) Over de geschiedenis van het Strafrecht in Pruisen zie: KEMPER, *Inleiding op het Crim. Wetb. voor het Koninkrijk Holland*, bladz. 41 en volg.; FEUERBACH, *Lehrb. des Peinl. Rechts*, 12^e uitg. § 6, noot g, n° 6, pag. 14; MITTERMAIER, in *Archiv des Criminalrechts*, jaarg. 1857; KAPPLER, *Handb. der Lit. des Crim. Rechts*, pag. 129 en volg. *Themis*, deel 5, bl. 265 en volg.; *la Belgique Judiciaire*, tom. I n° 62, tom. II, n° 19, en *Preussens Rechts- und Gerichts-verfassung. Erfurt* bij F. BARTHOLOMAEUS 1844.

(2) De bedenking of VON SAVIGNY alzo niet handelt in strijd met zijne meermalen geuite afkeuring van Wetboeken (blijkbaar uit zijn geschrift: *Vom Beruf unsrer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft* en uit zijne beschouwingen in zijn *System des heutigen Römischen Rechts*, d. 1

dat de regering, bewust dat het hier geldt een der grootste en gewigtigste werken van wetgeving, waarvan de bepalingen in zoo velerlei opzigt met de belangen van alle klassen des volks in verband staan, hierin niet dan met de grootste omzigtigheid is te werk gegaan, ende lessen der ondervinding raadplegende, zorgvuldig den toestand en de behoeften van den tegenwoordigen tijd heeft in het oog gehouden; — dat achtereenvolgens verschillende commissien zijn belastgeworden met de bijeenbrenging der noodige bouwstoffen, met de bearbeiding van het eerste ontwerp, met het onderzoek daarvan en verdere omwerking en dat hiertoe mannen gekozen zijn, die gedurende vele jaren in de verschillende Provinciën der Monarchie in de gelegenheid waren geweest praktische ondervinding op

bladz. 166 volg.) vervalt bij een nader onderzoek, waaruit blijkt, dat zijne afkeuring zich geenszins tot Strafwetboeken uitstrekt. Inhoud en strekking van zijn bekend werkje over de Codificatie, bepaaldelijk ook zijne voorbeelden, allen geput uit Burgerlijke Wetboeken, toonen aan, dat VON SAVIGNY voornamelijk, zoo niet uitsluitend Burgerlijke Wetboeken heeft voor oogen gehad. Men vergelijkte hieromtrent vooral de *Encyclopaedia Jurisprudentiae* van den hoogleeraar DEN TEX § 284, bl. 277, en volg. — Vooral verdient het opmerking, dat VON SAVIGNY in zijne § 9. «*Was bei vorhandenen Gesetzbüchern zu thun ist;*» (*vom Beruf*, enz., bl. 153.) bepaaldelijk ten aanzien der Duitsche landen, waar niet de Fransche Code (*eine überstandene politische Krankheit*, gelijk hij zegt), maar het Pruisische landregt en het Oostenrijksche Wetboek gelde; eene gewigtige uitzondering van zijnen regel aanneemt: «*Man würde mich missverstehen*, zegt hij, *wenn man diese Meinung so deuten wollte, als ob damit die Abschaffung der Gesetzbücher für etwas wünschenswerthes erklärt wäre*,» enz. De plotselinge terugneming der Wetboeken houdt hij niet voor wenschelijk: 1° omdat dezelve groote verwarring zou veroorzaken; 2° omdat zij onstaatkundig zijn zou; 3° omdat die Wetboeken eenen meer beperkten werkkring hebben, niet zoo uitgestrekt als die der Fransche Wetboeken. En hij besluit dienvolgens op bl. 156: «*Also von Aufhebung ist nicht die Rede, wohl aber ist ernstlich zu bedenken, wie die Uebel vermieden werden können, die bei unrichtige Behandlung der Gesetzbücher eintreten dürften.*» In de Pruisische Monarchie buiten de Rijnprovincie bestaat nu wel geen afzonderlijk Strafwetboek, maar het *Preussische Allgemeine Landrecht th. II, tit. 20* is van Criminelen inhoud en staat alzoo met een Wetboek gelijk. Uit dit een en ander volgt dus, dat VON SAVIGNY thans in zijne nieuwe betrekking geheel in overeenstemming handelt met zijne vroeger kenbaar gemaakte gevoelens.

te doen; — dat na dien arbeid dier verschillende commissien het ontwerp aan het onderzoek der hoogste Staatscollegiën is voorgelegd geworden, om, na ook daar rijpelijk te zijn overwogen, aan het oordeel van de vergaderingen der Stenden der verschillende provinciën en van het algemeen te worden onderworpen. (Verg. *Denkschrift betreffend den Entwurf des neuen Strafgesetzbuchs* in de *Allgemeine Preussische Zeitung* van 9 Januarij 1844.)

Door de welwillendheid van een lid der Stendenvergadering van de Rijnprovincie of Rijnpruisen heb ik een exemplaar bekomen van dit ontwerp, in 1843 te *Berlijn* gedrukt, (*Entwurf des Strafgesetzbuchs für die Preussischen Staaten, nach den Beschlüssen des Königlichen Staatsraths. Berlin, 1843, 4.º*) met eene toelichtende memorie omtrent eenige aan de provinciale Landdagen voorgestelde vraagpunten (*Denkschrift über die zur ständischen Berathung gestellten Fragen des Strafrechts 4.º 58 bl.*) en eindelijk ook de aanmerkingen der commissie (*Ausschuss*) uit dertien leden der Stenden van de Rijnprovincie te zamen gesteld, op het ontwerp, met de beantwoording der vraagpunten. (*Entwurf des Strafgesetzbuchs mit den vom Ausschusse in Antrag gebrachten Abänderungen. 4.º 166 bl.*)

Ik heb mij voorgesteld een beknopt overzicht van dit ontwerp te leveren, minder om hetzelfde volledig te doen kennen, dan wel om door de hoofdtrekken aan te geven anderen tot nader onderzoek aan te sporen, wier roeping medebrengt, daaruit voor onze wetgeving voordeel te putten.

In Januarij 1843 werd door de regering de laatste hand aan het ontwerp gelegd en in Februarij werd hetzelfde toegezonden aan de leden der Landdagen van de provinciën *Pruissen, Pommeren, Polen, Brandenburg, Silesien, Saksen* en *Westfalen*, wier vergaderingen op 5 Maart werden geopend. Dit had eerst later plaats met den Landdag van de Rijnprovincie, welke op 14 Mei 1843 werd geopend, en die zich dan ook met eene klagte aan den Koning heeft gewend, dat het ontwerp

niet eer ter onderzoeking aan de leden was rondgedeeld, (1) waarop een wederleggend antwoord is gevolgd van den Minister van Binnenlandsche Zaken von ARNIM, hetwelk als bijlage tot den *Landtags-Abschied* wordt gevonden in de *Allgemeine Preussische Zeitung* van 10 Januarij 1844.

Met wantrouwen en bezorgdheid werd het ontwerp in de Rhijngewesten te gemoet gezien en men herinnert zich de spanning en beweging der gemoederen bij de ontvangst. Afkeuring viel het ontwerp aldaar allerwege ten deel. Men was beducht de instellingen van regtspleging, welke in deze streken uit de Fransche tijden zijn bewaard gebleven, met de invoering van het nieuwe Wetboek te zien verdwijnen en de openbare en mondelinge behandeling voor gezworenen voor het inquisitorisch geding te moeten ruilen.

Die vrees bezielde ook den Landdag en werd op 1 Julij door denzelfden aan den Koning bekend gemaakt, waarbij men 't verlangen uitdrukte, dat de regering er toe zoude besluiten om een nieuw ontwerp, geschoeid op de leest van den Franschen *Code Pénal*, te doen samenstellen.

Bij den *Landtags-Abschied* der Rhijnprovincie (*Allgem. Preuss. Zeitung* van 9 Januarij 1844) heeft de Koning hierop het navolgende geantwoord:

« Wij hebben met misnoegen opgemerkt, dat Onze getrouwe Stenden geen onbevangen en onbevooroordeeld onderzoek bij derzelve beraadslagingen over het ontwerp eener Strafwet hebben ingesteld. Daar evenwel Onze getrouwe Stenden het gevoel van hare commissie tot onderzoek van het ontwerp als het hare hebben aangenomen en aan Ons voorgelegd, zoo zullen Wij hetzelve op gelijke wijze als van de overige provinciale Landdagen, bij de reeds aangevangene afwerking dezer gewigtige wet, in rijpe en zorgvuldige overweging nemen.

(1) Ook de andere Landdagen hebben zich beklaagd, dat niet gelijktijdig met dit ontwerp eene regeling der Strafvordering was voorgesteld geworden. Zie *Preussens Rechts- und Gerichts-Verfassung*, bl. 227 volg.

Themis, V Dl. 1 St. 1844.

» Wij verwerpen echter het voorstel om een nieuw ontwerp van Strafwet op de Fransche wetgeving gegrond, te doen vervaardigen, daar Wij het Ons steeds tot een hoofddoel hebben gesteld om Duitschen zin en Duitsche beginselen in alle opzigten te bevorderen.

» Het voornemen om *één en hetzelfde* Strafwet in de Pruisische Monarchie in te voeren, hetwelk het goede, waar dit ook gevonden wordt, in zich vereenigt, is reeds door Z. M. Onzen Heer Vader in het *Landdags-Afscheid* van 26 Maart 1839 aan den Landdag der Rhijnprovincie kenbaar gemaakt. Wij zijn in dit voornemen nog bevestigd door den eenparigen wensch van alle de overige zeven Landdagen. Wanneer overigens Onze getrouwe Stenden als hoofdgrond van hun voorstel de vrees aanvoeren, dat het tot wet verheffen van het aangeboden ontwerp het wezen der bestaande regtspleging in gevaar zoude brengen, zoo zullen zij zich door de nevensgaande memorie van Onze Ministers van Justitie kunnen overtuigen, dat dezelve is ongegrond, terwijl zulks geen plaats grijpen kan, bij den meermalen door Ons uitgedrukten wil, om die regtspleging ongeschonden te bewaren. »

Deze memorie nu onderteekend door de beide Ministers van Justitie MÜHLER en VON SAVIGNY, is zeer belangrijk voor de kennis der beginselen, waaruit men bij de zamenstelling van het ontwerp is uitgegaan. Dezelve heeft ten doel om de meening van den Landdag der Rhijnprovincie, als of het ontwerp van het nieuwe Strafwetboek niet met inachtneming der aldaar gevolgde vormen van Regtspleging zoude bestaanbaar zijn, te wederleggen en om alzoo de verontruste gemoederen tot bedaren te brengen.

Het zoude mij te ver heenleiden in eene uitvoerige beschouwing van den inhoud dezer memorie te treden, welke echter ook vooral daarom zoo zeer de aandacht verdient, dewijl zij de mogelijkheid doet zien om, met behoud der Fransche instellingen, welke ook wij, schoon gewijzigd, hebben over-

genomen, echter de classificatie van misdaden, misdrijven en politie-overtredingen (*crimes, délits et contraventions*) te laten varen en een ander en beter systema te kiezen, volgens hetwelk dan nu in de Rhijnprovincie de Politiegeregten kennis zullen nemen van alle strafbare handelingen, welke met eene politiestraf worden bedreigd; de Landgeregten, als strafregter, zullen oordeelen over alle misdaden waarvan het maximum der straf eene vijfjarige vrijheidstraf niet te boven gaat en eindelijk de uitspraak over de overige misdaden aan de Hoven van Assises verblijft.

Bij die memorie heeft men overigens niet verzuimd met betrekking tot vele punten in eene vergelijking te treden der bepalingen van den *Code Pénal* en die van het ontwerp en de buitensporige gestrengheid van het Fransche Wetboek in vele opzichten aan te wijzen, met de eenigzins spotachtige aanmerking dat de verlichte bewoners der Rhijnprovincie voorzeker zoodanige gruwzaam wreede bepalingen niet als een deel hunner instellingen, welke zij als overeenstemmende met hunne zeden en gewoonten zouden wenschen te behouden, kunnen aanmerken.

Het ontwerp zelve is verdeeld in twee deelen, waarvan het eerste de algemeene beginselen behandelt en het tweede de bijzondere misdrijven en derzelve straffen bevat. Het eerste deel is verdeeld in twee titels, welke handelen over Misdrijven en Politie-overtredingen. De eerste dezer titels is wederom gesplitst in zeven afdeelingen.

De eerste afdeeling bevat eenige algemeene bepalingen, omtrent de toepassing der strafwetten, grootendeels overeenkomende met die welke in den eersten titel van ons Wetboek van Strafvordering worden aangetroffen. Alle door Pruisische onderdanen binnen- of buitenlands gepleegde misdrijven moeten naar de wetten van den Pruis.ⁿ Staat worden bestraft § 1. — Die wetten zijn ook toepasselijk op vreemdelingen,

die, wegens binnen- of buitenlands gepleegd misdrijf, voor de Pruissische Regtbanken worden vervolgd, met uitzondering wanneer er is gepleegd eene daad buitenlands en strafbaar volgens de Pruissische wet, doch waartegen door de buitenlandsche wetten geene straf is bepaald en welke geen misdrijf oplevert tegen den Pruissischen Staat of deszelfs onderdanen § 2. — Andere soortgelijke misdrijven, welke dit laatste kenmerk niet dragen, mogen alleen vervolgd worden met goedkeuring van den Minister van Justitie, § 3; eene bepaling welke bij de commissie uit de stenden der Rhijnprovincie geen bijval vond, omdat men den loop des regs niet van die voorwaarde wilde afhankelijk doen zijn. — Op misdrijven van militairen zijn de bepalingen van het Wetboek slechts dan toepasselijk, wanneer het Militair Wetboek geene anderen inhoudt § 4. — Het denkbeeld des wetgevers schijnt mij op deze wijze juister uitgedrukt, dan zulks in art. 5 der wet van 10 Junij 1840 (Staatsbl. n.º 20) heeft plaats gehad. — Eindelijk vindt men nog in deze afdeeling het algemeen beginsel, dat onbekendheid met de strafwet den misdadiger alleen dan tot verontschuldiging kan verstrekken, wanneer uit de omstandigheden blijkt, dat hij geheel buiten staat was te weten, dat zijne daad was ongeoorloofd § 5, alsmede dat het regt van den beleedigde op schadevergoeding onafhankelijk is van de straf des misdadigers § 6.

De tweede afdeeling behandelt de onderscheidene straffen en stelt als hoofdbeginsel dezelfde bepaling voorop, welke in art. 1 van ons Wetboek van Strafvordering en art. 1 der wet van 10 Junij 1840 (Staatsbl. n.º 21) wordt gevonden, dat op geen misdrijf eene andere straf mag worden toegepast, dan die welke de wet daarop vaststelt § 7. — Vervolgens worden de straffen vermeld en, zoo men aan ons ontwerp wel eens te groote verscheidenheid en weelde in dit opzigt moge verweten hebben, in vrij wat ruimere mate zoude deze tegenwerping tegen het Pruissische kunnen gelden, hetwelk in § 8 niet minder dan zestien strafsoorten opsomt.

Het eerst komt hier in aanmerking de Doodstraf, de éénige straf welke volgens het Ontwerp in het openbaar wordt ten uitvoer gelegd. Het verdient opmerking, dat in de bij het ontwerp gevoegde memorie de vraag niet wordt onderzocht, of de doodstraf al dan niet moet behouden blijven, maar alleenlijk hoe dezelve behoort te worden uitgevoerd. Alleen de vorm, niet het wezen der straf wordt hierbij door de Regering ter sprake gebragt en men stelt voor dezelve te doen plaats hebben door onthoofding, eene wenschelijke bepaling in *Pruissen*, waar volgens het Landregt vijf verschillende zeer wreede doodstraffen nog heden ten dage, ofschoon zeldzaam, worden toegepast.

In de tweede plaats komt voor de Tuchtstraf, levenslang of tijdelijk, wanneer dezelve ten langste 25 jaren en ten minste één jaar kan bedragen. De daartoe veroordeelden zullen zwaren arbeid moeten verrigten en zijn van de beschikking over hun vermogen verstoken §§ 11 en 12. (verg. art. 29—31 *C. P.* en art. 23 en 24 der wet van 10 Junij 1840 (Staatsbl. n.º 21). Deze straf zal worden toegepast op misdrijven, in welke het eergevoel op verregaande wijze is gekwetst en waarin de blijken aanwezig zijn van een hoogen graad van bedorvenheid, onverschillig welke de persoon zij, die zich aan dezelve heeft schuldig gemaakt. Ook dit is eene voorwaartsche schrede in *Pruissen*, waar tot hiertoe volgens het Landregt en latere verordeningen de straffen minder naar den aard der gepleegde handeling, dan wel volgens den maatschappelijken stand des misdadigers worden afgemeten en bepaald. Dit ontwerp is echter van dit euvel niet geheel bevrijd gebleven. Alleen voor de zwaarste vrijheidstraf heeft men het beginsel van gelijkheid van allen voor de wet aangenomen, maar bij de beide lagere trappen, namelijk strafarbeid en gevangenis, is bepaald dat dezelve voor lieden van eene hoogere klasse, naar beoordeeling van den regter, zullen bestaan in vestingstraf en vestingarrest §§ 13—19. Bij de Stenden der Rhojn-

provincie vonden deze bepalingen dan ook eenparige afkeuring. (1)

In de vijfde plaats stelt het ontwerp voor lichgamelijke tuchtiging, uit te voeren binnen het gerechtsgebouw of de gevangenis. Men weet, hoe dit voorstel in de Rhijnprovincie werd ontvangen, hoe krachtig de openbare meening zich tegen deze straf liet hooren. Bij de stenden werd dezelve eenparig afgekeurd met de betuiging, dat men deze in de Rhijnprovincie sedert lang niet meer gebruikelijke straf alleen dan weder in de wet zoude moeten schrijven, wanneer men het voornemen kon hebben opgevat om de achting voor de waardigheid van den mensch gewelddadig uit het gevoel des volks te verbannen.

In andere deelen van den Pruisischen Staat dacht men evenwel anders over deze straf en meent men dezelve niet te kunnen ontberen om den lageren trap van beschaving, waarop aldaar de mindere volksklasse is geplaatst. — Het was dus voor den ontwerper van het Wetboek uiterst moeilijk hier te beslissen. Men dacht een uitweg te hebben gevonden door deze straf alleen als bijkomend en geheel overgelaten aan het oordeel des Regters vast te stellen; maar zelfs onder deze bedingen ondervond dezelve in de westelijke deelen des Rijks een zoo levendigen en algemeenen tegenstand, dat het niet te verwachten is, dat de Regering aldaar immer hare voordragt als wet zal vaststellen. Het is niet te voorzien

(1) Het mag zonderling geacht worden dat bij dit ontwerp niet is gedacht aan de invoering van een penitentiair stelsel. De Koning van *Pruissen* laat zich intusschen veel aan dit onderwerp gelegen liggen en te *Berlijn* worden reeds de toebereidselen gemaakt tot het bouwen eener Pennsylvanische gevangenis naar de plannen van *Rustelhuber*. Bij dit ontwerp is hierop geen acht geslagen, alsof de aanneming van zoodanig stelsel geene verandering zoude brengen in de afmeting der straffen; en het schijnt nog onbeslist of dit ontwerp dienvolgens zal worden gewijzigd, dan wel of het penitentiair systema daarvan afgescheiden zal worden ingevoerd, iets hetwelk voor de stelselmatigheid der wetgeving niet is te wenschen.

hoe, zonder de eenheid van het Wetboek te breken, aan deze moeilijkheid zal worden te gemoet gekomen.

De verdere straffen zijn geldboete; verbeurdverklaring van sommige voorwerpen; ontzetting van ambten en ongeschiktverklaring om dezelve in het vervolg te bekleeden; degradatie, wanneer ambtenaren in rang worden verminderd; verlies van pensioen; onbevoegdverklaring om een bedrijf uit te oefenen; verlies der eerregten; bannissement; verbanning uit eene plaats of district en eindelijk het stellen onder het toezigt der politie, eene straf door het ontwerp aan het Fransche Strafwetboek ontleend.

Voorts treft men hier bepalingen aan omtrent de verwisseling, welke tusschen de verschillende vrijheidstraffen zal kunnen plaats hebben § 46; eene bepaling, welke de goedkeuring der Stenden der Rijnprovincie niet heeft weggedragen;— omtrent de verandering van geldboete in gevangenisstraf bij onvermogen volgens een zekeren maatstaf § 47; en eindelijk bevat § 48 het zeer billijk en navolgenswaardig voorschrift, dat, wanneer de voorloopige gevangenis buiten schuld van den veroordeelde langer heeft geduurd dan noodig was, de vrijheidstraf of geldboete ook in die verhouding zal worden verminderd.

In de derde afdeeling vindt men de voorschriften omtrent opzet en onachtzaamheid. Of een misdrijf met opzet of door onachtzaamheid is gepleegd, wordt aan de beoordeeling van den regter overgelaten § 51, eene bepaling, welke men uit ons ontwerp bij de herziening als overtollig heeft gemeend te kunnen weglaten.

Een misdrijf wordt geacht met opzet te zijn gepleegd, wanneer hetzelfde in dier voege is tot stand gekomen, als met het voornemen van den dader overeenkwam; of wel wanneer het gepleegde misdrijf wel niet geheel en al met het doel des daders overeenkwam, maar toch uit de omstandigheden blijkt, dat, bij de bestaande mogelijkheid dat hetzelfde plaats greep, dit niet ten eenemale met het voornemen des daders strijdig

was. Opzet wordt niet uitgesloten door dwaling in den beleedigden persoon of in de aanleidende oorzaak § 52. Indien de daad een gevolg gehad heeft, hetwelk niet lag in de bedoeling van den dader, zoo moet, ten zij in bepaalde gevallen het tegendeel zij vastgesteld, de daad alleen met betrekking tot het voorgestelde doel als opzettelijk, — met betrekking tot het onwillekeurig plaats gehad hebbende gevolg, als uit onachtzaamheid voortgesproten worden beschouwd en wordt de straf in dat geval geregeld naar de bepalingen omtrent zamenloop van misdrijven § 53. Soortgelijke bepalingen worden in het tot hertoe vastgesteld gedeelte van ons Wetboek niet gevonden.

De vierde afdeling behandelt het volbrengen van en poging tot misdrijf.

De bij de wet bepaalde straf is alleen dan ten volle toepasselijk, wanneer het misdrijf geheel is volvoerd § 54; een beginsel mede bij het Nederlandsch ontwerp aangenomen. Poging is strafbaar, wanneer dezelve zich door eene zoodanige handeling heeft geopenbaard, welke als een begin van uitvoering van het voorgenomen misdrijf is aan te merken § 55. — De strafbaarheid van poging is grooter, naarmate deze de volvoering van het misdrijf meer nabij is en het niet tot stand komen dier volvoering minder aan den wil des daders is toe te schrijven § 56. Poging tot misdrijf is strafbaar, ofschoon de dader zich van ongenoegzame middelen moge bediend hebben of de daad zij gepleegd aan een voorwerp, jegens hetwelk de onwettige daad geen plaats grijpen konde § 57.

Wat nu betreft de straffen door het ontwerp op poging tot misdrijf gesteld, zoo onderscheidt hetzelve de volbragte poging (wanneer de dader al wat van zijne zijde gevorderd werd om het misdrijf te plegen, heeft aangewend, maar daarin alleen door van zijnen wil onafhankelijke omstandigheden is verhindert) van de meer verwijderde: — in het eerste geval worden de straffen verminderd in nagenoeg dezelfde verhouding als bij art. 3 der wet van 10 Junij 1840 (Staatsbl. n.º 22); in het

laatste wordt de straf meer aan het oordeel des regters overgelaten.

Levert eene als poging strafbare daad buitendien een op zich zelf staand misdrijf op, zoo wordt de straf geregeld naar de bepalingen omtrent zamenloop van misdrijven § 61. Eindelijk wordt nog bepaald dat hij die uit eigen beweging het volvoeren van het reeds begonnen misdrijf laat varen en maatregelen neemt tot verhindering van het nadeel, van straf zal verschoond blijven, ten zij de poging een op zich zelf staand misdrijf oplevert, in welk geval de daarop gestelde straf moet worden toegepast § 62.

De bepalingen omtrent de hoofddaders en medepligtigen worden gevonden in de vijfde afdeling. — De straf door de wet op het misdrijf gesteld is toepasselijk 1° op de hoofddaders, die zelve en onmiddellijk de misdadige handeling hebben gepleegd, 2° op hen, die zich van anderen tot het volvoeren van het misdrijf hebben bediend of dezelve opzettelijk daartoe hebben overgehaald (*auctores intellectuales*) en 3° op hen, die tot het volvoeren van het misdrijf of om hetzelfde te bevorderen, zoodanige hulp hebben verleend, zonder welke in de gegevene omstandigheden, het misdrijf niet zou kunnen gepleegd zijn (hoofdmedepligtigen) § 63. Volgens § 64 wordt de *auctor intellectualis* (*Anstifter*) gestraft met de straf op de poging van het misdrijf gesteld, wanneer buiten zijnen wil het voorgenomene misdrijf geen plaats vindt, eene bepaling waartegen de Stenden der Rhijnprovincie zich terecht hebben verklaard, daar in dit geval niets dan een bloot voornemen bestaat, hetwelk op zich zelve niet strafbaar kan zijn. — Voorts vindt men hier de bepalingen omtrent komplot of zamenspanning. In dit geval worden allen als hoofddaders aangemerkt en ligt daarin tevens eene verzwarende omstandigheid.

Zamenspanning is daarenboven op zich zelve en zonder dat het voorgenomene misdrijf is opgevolgd, als niet volvoerde poging strafbaar §§ 65—68. Hiervan onderscheidt het ontwerp echter die vereenigingen, welke het bij voortdu-

ring plegen van misdrijven ten doel hebben (benden), in welk geval de straffen zelfs kunnen worden verdubbeld § 69.

Hij die, behalve in geval van zamenspanning, willens en wetens het door een ander te plegen misdrijf door raad of daad begunstigt, zal, voor zooverre hij niet als hoofdmedepligtige moet worden aangemerkt (§ 63 n.º 3), als medepligtige gestraft worden § 70. Dit onderscheid van hoofdmedepligtigen en medepligtigen vond bij de Stenden echter geen bijval.

De straf van den medepligtige wordt in eene mindere verhouding dan die van den hoofddader vastgesteld en zal nooit meer dan $\frac{2}{3}$ van die straf mogen bedragen § 71. Vervolgens wordt hij strafbaar verklaart, die kennis dragende van een misdrijf daaruit voordeel geniet of, met betrekking tot een reeds gepleegd misdrijf, den dader of de medepligtigen op eenigerlei wijze begunstigt. De straf vervalt, indien zulks zonder eigen belang heeft plaats gehad bij ouders of andere familiebetrekkingen §§ 72—74. — Ten slotte dezer afdeling wordt het niet te keer gaan van een misdadig voornemen en het niet aangeven van een gepleegd misdrijf behandeld. Is het eerste opzettelijk nagelaten door ouders, voogden, opvoeders, leermeesters of heeren, wanneer zij dit konden zonder eigen gevaar of van anderen, zoo zijn zij als medepligtigen te beschouwen van de misdrijven gepleegd door de personen onder hun opzigt geplaatst; ingeval van onachtzaamheid als begunstigers. Niet-aangifte is alleen dan strafbaar, wanneer men den waren dader van het misdrijf kent en tevens weet, dat een onschuldige deswege wordt vervolgd § 77, eene bepaling welke in ons strafregt verdient te worden overgenomen.

De zesde afdeling behandelt de redenen, welke strafbaarheid *uitsluiten* of *opheffen*. Alleen aan hen, die het onregtmattige hunner handeling kunnen inzien en in staat zijn dezelve na te laten, kan een misdrijf als zoodanig worden aangerekend § 78. De Regering heeft bij de memorie van toelichting der vraagpunten, mede de vraag geopperd, of de tijd van ontoc-

rekenbaarheid bij jeugdige misdadigers niet tot den vollen ouderdom van 12 jaren moest worden uitgestrekt en er als hare meening bijgevoegd, dat dit verkiesselijk was boven de bepaling, dat zulks aan de beoordeeling des regters zoude worden overgelaten. De Stenden der Rhijnprovincie gaven echter aan dit laatste voorschrift de voorkeur, op grond dat voor deze toerekenbaarheid niet in het algemeen een bepaalde leeftijd kon worden vastgesteld. Volgens art. 10 der wet van 10 Junij 1840 (Staatsbl. n.º 24), zal bij ons, misdrijf begaan door kinderen beneden de 10 jaren oud, als niet toerekenbaar worden beschouwd. — Misdrijf is voorts niet toerekenbaar aan doofstommen, waanzinnigen, razenden, slaapdronkenen, voor zoo verre zij zich in eenen staat van geheele bewusteloosheid hebben bevonden § 79. Aan hen die zich opzettelijk door drank of andere middelen in een zoodanigen toestand hebben gebracht, om alzoo een vroeger voorgenomen misdrijf te plegen, zal die daad als met opzet gepleegd worden toegerekend; terwijl wanneer de misdadiger zich zonder zoodanig opzet in dien bewusteloozen staat bevond, door den regter uit de omstandigheden moet worden beoordeeld, of het misdrijf hem als uit nalatigheid of onachtzaamheid voortgesproten kan worden aangerekend §§ 80—83; bepalingen welke de voorkeur schijnen te verdienen boven art. 4 der boven aangehaalde wet.

Ter dezer plaatse vindt men vervolgens de bepalingen omtrent noodweer, welke hier beter zijn geplaatst dan in art. 16 en 17 titel 11 en art. 8 en 9 titel 12 van het tweede boek van ons ontwerp en evenzeer wat den inhoud betreft, de voorkeur boven dezelve schijnen te verdienen.

Daden gepleegd in regtmatige noodweer zijn niet strafbaar. Deze wordt geacht aanwezig te zijn, wanneer iemand bij eene onregtmatige aanranding van zijn persoon, eer of bezittingen, niet met zekerheid op de oogenblikkelijk noodzakelijke bescherming der overheid kan rekenen en hem, behalve feitelijke zelf-verdediging, geen ander zeker middel ten dienste staat, om het dreigend nadeel af te wenden § 84. Noodweer

heeft plaats zoowel tot afkeering van eene bedreigde, als van eene reeds begonnen aanranding en ook tot het terugbekomen van zaken, waarvan de aanvaller zich reeds heeft meester gemaakt § 85.

Niet alleen hij die aangevallen of bedreigd wordt, maar elk die hem verdedigt of bijstand verleent, heeft het regt van noodweer § 86.

Noodweer mag niet verder worden uitgestrekt, dan derzelve doel vordert § 87. Indien uit de omstandigheden blijkt, dat de aangevallene uit schrik of angst de perken eener geoorloofde verdediging is te buiten gegaan, zoo mag hem dit niet worden aangerekend § 88. — In andere gevallen moet de regter naar de omstandigheden beoordeelen, of de overschrijding dier grenzen als een opzettelijk of uit onachtzaamheid voortgesproten misdrijf te beschouwen zij § 89. — Hij die in noodweer een ander heeft gedood of zwaar verwond, is gehouden op straffe eener geldboete van ten hoogste 200 thalers of gevangenis van ten hoogste 3 maanden, zoo spoedig hij daartoe in staat is, hiervan aan de overheid kennis te geven § 90. Ook buiten het geval van noodweer zijn daden, gepleegd met het doel om zich zelven of anderen uit een dringend gevaar te redden, voor zooverre zij de afwending van hetzelfde ten doel hebben en zich daarbij bepalen, niet strafbaar; maar ook hier is op dezelfde straf eene dadelijke kennisgeving aan de overheid noodzakelijk § 91.

Deze bepalingen komen mij doelmatiger voor dan die welke in het Nederlandsch ontwerp worden voorgedragen. De bepaling van art. 16 tit. 11 boek 2 alsof geen regt van noodweer zoude kunnen bestaan, zoolang men den aanval door eene *veilige ontwijking* kan ontsnappen, (1) schijnt mij vooral minder

(1) Misschien heeft de Nederlandsche ontwerper hier gevolgd het gevoelen van sommige schrijvers over het *Natuurregt* op dit punt, b. v. HAUS, *J. N.* § 89: « *qui aggressorem, cui fuga, modo tuta sibi neque ignominiosa, subducere sese potuerit, vulnerare solum aut occidere maluit, INJUSTE egisse censendus est;* » maar dan had het tweede vereischte, dat de vlugt niet lafhartig zij, mede in aanmerking moeten komen.

wenschelijk toe. Men mag toch niet vergen, dat hij die onregtmatig aangevallen wordt, zich op de vlugt zoude moeten begeben, om niet strafbaar te worden, door zich, gelijk een man betaamt, te verdedigen. Soortgelijke angstvallige bepaling, geloof ik niet, dat tot hiertoe in eenige wetgeving wordt gevonden en het zoude mij leed doen, wanneer de Nederlandsche het eerste voorbeeld zoude geven van eene bepaling, die met het gevoel van eer niet zeer is overeen te brengen.

Nadat als de laatste grond, waardoor strafbaarheid wordt *uitgesloten*, wordt opgegeven het bevel van eenen hooger ambtenaar, volgen de gronden, welke de strafbaarheid *opheffen*. Hiertoe behoort vooreerst de uitspraak des regters, waarbij het ontwerp onderscheidene belangrijke bepalingen voegt betreffende buitenlandsche vonnissen §§ 93—97. Ten anderen wordt daarbij gerangschikt de verjaring, die echter niet wordt toegelaten bij misdrijven, waarop de doodstraf is gesteld of aan wier onderzoek de misdadiger zich door de vlugt heeft onttrokken; maar alleen dan, wanneer geen geregteijk onderzoek tegen hem is ingesteld, of hetzelfde is opgegeven of achtervolgd door eene vrijspraak van de instantie. De tijd voor de verjaring gevorderd verschilt van één tot 20 jaren, naarmate de straf op het misdrijf gesteld, zwaarder is §§ 98—101. Als derden grond vindt men de vergiffenis van den beleedigden persoon opgegeven, in die gevallen, waarin de vervolging van de aangifte van een' bijzonder persoon afhankelijk is §§ 102—104 en eindelijk den dood des misdadigers § 103.

De zevende afdeeling eindelijk betreft de toepassing (*Zumesung*) en tevens de verligting en verzwaring der straffen. — Wanneer de wet op een misdrijf eene straf heeft gesteld welke verschillende graden heeft of aan den regter de keuze tusschen verschillende straffen heeft overgelaten, zoo moet de regter dit regelen naar de omstandigheden welke de strafbaarheid van den misdadiger vermeerderen of verminderen, en die in het ontwerp worden opgegeven § 107. Deze opsomming van

dertien verzwarende of verliggende omstandigheden werd afgekeurd bij de Stenden, die verkozen dit liever geheel over te laten aan het oordeel des regters, dan eene zoodanige reeks vast te stellen, die toch nimmer volledig konde zijn.

Het ontwerp bepaalt vervolgens in welke gevallen eene zwaardere of lichtere straf moet worden toegepast, dan bij de wet is vastgesteld.

Verliggende omstandigheden zijn 1. de jeugd van den misdadiger. Men is van het beginsel uitgegaan, dat er van den staat van geheele ontoerekenbaarheid geen plotselinge overgang kon plaats hebben tot dien van geheele toerekenbaarheid en er alzoo hiertusschen een tijdperk gelegen is, waarin wel eene straf, maar niet met alle de gestrengheid der wet moet worden toegepast. Dit tijdperk is bepaald tot de volle 16 jaren zijn bereikt, gedurende hetwelk aan het oordeel des regters wordt overgelaten te beslissen of de daad al dan niet toerekenbaar is; zoo neen, dan vervalt de straf, zoo ja, dan wordt dezelve aanzienlijk verminderd § 112. De jeugdige gevangenen zullen altijd in afzonderlijke strafgestichten worden opgesloten en deze straf zal naar de omstandigheden ook in lichamelijke tuchtiging kunnen worden veranderd § 113. — 2. Berouw, indien de misdadiger zelve de kwade gevolgen zijner handeling heeft verhinderd of vergoed of zich zelve heeft aangegeven, terwijl hij anders vermoedelijk niet zoude zijn ontdekt geworden. 3. Bevel van personen, aan wie men gehoorzaamheid of bijzondere eerbetooning is verschuldigd. 4. Geweld of bedreigingen van anderen. 5. Lichtere strafbepaling in de buitenlandsche wet, wanneer het misdrijf buitenlands door vreemdelingen is gepleegd.

Verzwarende omstandigheden zijn daarentegen : 1. Zamenloop van misdrijven; in geval door ééne en dezelfde handeling meerdere misdrijven zijn gepleegd, moet de straf op het zwaarste misdrijf gesteld, worden toegepast; terwijl wanneer er meerdere daden zijn gepleegd, ook zoo mogelijk de verschillende straffen vereenigd op den misdadiger toepasselijk

zijn §§ 118—122. 2. Herhaling van misdrijf. Deze wordt echter alleen bij *gelijksoortige* misdrijven als verzwarende omstandigheid aangenomen; eene doelmatige en navolgenswaardige bepaling, want er moet verband bestaan tusschen het eerste en het volgende misdrijf, om tot de meerdere strafbaarheid van dit laatste te kunnen besluiten. Intusschen is hierop in de wet van 10 Junij 1840 (Staatsbl. n.º 25) geen acht geslagen.

De hierop nu volgende tweede titel van het eerste deel behandelt de Politie-overtredingen en bepaalt daarop als straffen, vermaning, geldboete van ten hoogste 50 thalers, gevangenis van ten hoogste 6 weken, lichgamelijke tuchtiging in zeer bijzondere gevallen en verbeurdverklaring van sommige voorwerpen. Poging is hier niet strafbaar en de verjaring heeft plaats met zes maanden. §§ 127—140.

Nadat alzoo in het eerste deel de algemeene beginselen zijn aangewezen, worden in het tweede de onderscheidene misdrijven en hunne straffen omschreven en bepaald.

De eerste titel handelt van *Hoogverraad*, dat is de aanslag 1. tegen het leven of de vrijheid des Konings; 2. om het Koninklijk Huis, den Koning of den Troonopvolger te verwijderen of de orde van troonopvolging te veranderen; 3. het gebied van den Staat geheel of gedeeltelijk aan de heerschappij des Konings te onttrekken en 4. om de Staatsregeling gewelddadig te veranderen § 141. (verg. art. 1—3 en 6 van den 1sten titel van het bij ons voorgedragene tweede boek.) De Stenden van de Rijnprovincie waren van meening dat hiermede niet op ééne lijn moest worden gesteld de aanslag gerigt tegen het Deutsche Bondgenootschap, zoo als in het ontwerp is bepaald § 142, maar dat zulks in den titel over landverraad te huis behoorde. Gelijk bij onze artt. 4, 5 en 7 wordt aanslag en zamenspanning reeds als ten uitvoerlegging van

het misdrijf aangemerkt, doch in afwijking van onze bepalingen ook de poging met den dood gestraft. De voorge- dragene bepalingen zijn echter verre van de buitensporige gestrengheid van het landregt (deel 2 titel 20 art. 91) waar zelfs de meest verwijderde deelneming met den dood wordt bedreigd.

De tweede titel behandelt het *Landverraad*; dat is wanneer Pruisische onderdanen zich met eene vreemde mogendheid verstaan tot het voeren van oorlog tegen den Pruisischen Staat of het Deutsche Bondgenootschap en wordt bestraft, indien de oorlog werkelijk is uitgebarsten, met den dood; zoo neen, met levenslange tuchthuisstraf. Men rekende bij de Stenden der Rijnprovincie de verandering dezer straffen in tienjarige tot levenslange tuchthuisstraf en vijf- tot tienjarige strafarbeid doelmatig; (vergelijk art. 9, titel 1, boek 2 bij ons.) De volgende bepalingen komen grootendeels overeen met onze artikelen 8, 11—13 van den eersten titel, waarbij de doodstraf echter minder veelvuldig is toegepast.

De derde titel spreekt van majesteitschennis en belediging aan de leden van het Koninklijk Huis aangedaan (verg. art. 9 en 14—18, titel 17 van ons tweede boek).

In den vierden titel worden de misdrijven tegen den Pruisischen Staat in deszelfs betrekkingen tot andere Staten behandeld als: 1. Verraad, (verg. art. 13, 16 en 20, titel 1 van ons 2de boek). 2. Landverhuizing, zonder voldaan te hebben aan de bestaande verordeningen en aansporing daartoe en tot desertie (verg. art. 12, 6° eod.) 3. Daden van vijandschap tegen bevriende Staten (verg. art. 14) en belediging van vreemde regenten en gezanten.

De vijfde titel spreekt over schending van den eerbied voor de Regering of de Overheid door woorden, geschriften, afbeeldingen en anderzins; schending der zoogenaamde ambt- en dienstee, enz. en de zesde over misdrijven tegen het openbaar gezag, als 1. afscheuring van ter openbare bekendmaking aangeplakte verordeningen en van zegels; 2. ongeoorloofde eigen

rigting, welke, behalve in de bij de wet bepaalde gevallen, alleen is geoorloofd tot beveiliging tegen willekeurige stoornis van bezit of bewaring; tot terugbekoming daarvan van hem die zich heimelijk of op slinksche wijze heeft meester gemaakt, wanneer deze op heeter daad wordt betrapt en de hulp der overheid waarschijnlijk te laat zoude komen, en eindelijk tot verdrijving van hem, die zich zonder daartoe bevoegd te zijn in eens anders bezittingen indringt of tegen zijn uitgedrukten wil daarin verblijft. Eigen rigting mag echter niet verder gaan, dan haar doel vordert en tot terugbekoming van voorwerpen van geringe waarde mogen geene gewelddadige en voor het leven of de gezondheid gevaarlijke middelen worden aangewend § 191. — 3. Bevrijding van gevangenen. 4. Terugkomst van een verbannene. 5. Rebelle. 6. Oproer. 7. Tumult en eindelijk 8. Opruijing door redevoeringen en adressen van staatkundigen inhoud bij Volksvergaderingen.

De zevende titel over verbodene genootschappen en de achtste over misdrijven tegen de Hoogheidsregten en Regalien besluiten de reeks der staatsmisdaden.

De negende titel behelst de misdrijven, welke met betrekking tot de Godsdienst worden gepleegd. 1. Openbare Godslastering, welke wordt gestraft met gevangenis van één tot zes maanden. 2. Beleediging eener Godsdienstige gezindheid in *Pruissen* bestaande of toegelaten, door woorden, geschriften of daden en 3. stoornis der Godsdienstoefening (verg. art. 29—31 van titel 2). 4. Misbruik der Godsdienst tot het afleggen van bijzondere eeden. Hij namelijk die onder eede iets verzekert of belooft, is, wanneer dit niet voor een' openbaren ambtenaar heeft plaats gehad, strafbaar met geldboete van ten hoogste 50 thalers of gevangenis van ten hoogste 6 weken § 243.

Meineed en eedschending maken het onderwerp uit van den tienden titel. Hij die voor eenen openbaren ambtenaar als partij, het zij zelve of door eenen gevolmagtigde, of als getuige of deskundige, opzettelijk een valschen eed aflegt of

die wanneer de eedsaflegging der getuigen of deskundig en vóór het verhoor plaats vindt, den afgelegden eed opzettelijk schendt, is schuldig aan meineed en wordt gestraft met het tuchthuis van 3 tot 10 jaren en voorts gesteld onder toezigt der politie. Indien het misdrijf is gepleegd ten einde daaruit voordeel te trekken, zal er eene geldboete van 200 tot 2000 thalers bijgevoegd worden § 243—248. — 2. Onbedachtzame eed, wanneer de meineed niet opzettelijk, maar door schuld is gepleegd, is strafbaar met gevangenis van niet minder dan drie maanden tot strafarbeid van hoogstens twee jaren. — 3. Valsche herroeping van een eed. — Als algemeene bepaling wordt hier bijgevoegd, dat dezelfde straffen met de helft vermeerderd, toepasselijk zijn op hem die iemand tot het plegen der bovengenoemde misdrijven heeft aangezet of verleid § 254; eene bepaling, welke in ons Wetboek verdient te worden overgenomen. 4. Eedschending, wanneer namelijk iemand handelt in strijd met eene onder eede gedane borgstelling of belofte, strafbaar met verlies der eerregten en gevangenis van ten minste 3 maanden of strafarbeid van hoogstens 2 jaren (verg. afd. 6, titel 8, boek 2).

De elfde titel bevat de misdrijven tegen de eer. De Regering heeft aan de overweging der stenden de vraag onderworpen of laster als een bijzonder misdrijf tegen de eer moest worden aangemerkt, dan wel of dezelve, even als bij het landregt, niet van andere belediging moest worden onderscheiden. Op het voetspoor van alle nieuwere wetgevingen stelt de Regering voor hiervan af te wijken en laster zwaarder dan gewone hoon te bestraffen, waarmede de Stenden der Rhijnprovincie zich hebben vereenigd, mits de laster in het openbaar zij gepleegd. Hij die tegen beter weten aan iemand eene zoodanige handeling ten laste legt, waardoor deze zich aan een misdrijf zou hebben schuldig gemaakt of aan de verachting blootgesteld, pleegt laster § 258. Valsche beschuldiging bij de overheid wordt als een hooger grad van laster aangemerkt en als zoodanig zwaarder gestraft § 259. — 2. Kwaadsprekerij

(übele Nachreden) wanneer men, wel niet tegen beter weten aan, maar zonder de waarheid te kunnen bewijzen, een' ander' het bovengemelde ten laste legt § 260. Indien echter de waarheid van hetgeen gezegd is bewezen wordt, zoo kan zulks zelfs niet als hoon worden bestraft, ten zij het op zoodanige wijze en onder zulke omstandigheden geschied zij, waaruit blijkt, dat het met het doel om te beledigen heeft plaats gehad § 262. Tot bewijs der waarheid zullen de bewijsmiddelen, welke een aanmerkelijk oponthoud zouden ten gevolge hebben, slechts in zoo verre worden aangenomen, als uit de omstandigheden blijkt, dat zij niet met het doel om de zaak te vertragen worden aangevoerd § 263. (verg. tit. 17 van het 2de boek.) 3. Hoon. Men heeft bij dit ontwerp beter geacht, geene bepaling wat men door hoon te verstaan hebbe, in de wet op te nemen (verg. art. 2, titel 17, boek 2), en de beoordeeling daarvan mitsdien aan het oordeel des regters te moeten overlaten. Men meende dat evenmin als het begrip van eer en goeden naam bij de wet door eene definitie kon worden bepaald, evenmin bij een algemeen voorschrift behoorde te worden vastgesteld, waarin het hoonende van eene daad is gelegen, waarbij zoo veel afhangt van de bijzondere omstandigheden; beschouwingen mede toepasselijk op den wil om te beledigen en die door de stenden der Rhijnprovincie werden gedeeld. Wat de straf aangaat, is men natuurlijkerwijze van het tot hiertoe in *Pruissen* gevolgd beginsel om dezelve te regelen naar den stand van den beledigden persoon en den belediger, afgeweken. Het landregt onderscheidt drie standen, namelijk den boeren- en gemeenen burgerstand, den hooger en burgerstand en den adel, de officieren en de raden des Konings. Men gevoelt welk een aantal bepalingen worden gevorderd om de straffen af te meten naarmate de hoon door personen van denzelfden stand onderling, of van hooger en aan minderen of omgekeerd is aangedaan. En dit is zelfs niet genoeg, maar er bestaan in *Pruissen* nog bijzondere bepalingen omtrent belec-

digingen tusschen burgerlijke personen en militairen , en zelfs met onderscheid of laatstgemelde zich al of niet in werkelijke dienst bevinden. De vraag is daarbij dikwijls moeilijk tot welken stand iemand moet worden gerekend te behooren. Bij het ontwerp is de meerdere of mindere strafbaarheid aan de beoordeeling des regters overgelaten.

Vermits ook in ons tweede boek (titel 13), is beproefd wettelijke bepalingen omtrent tweegevecht daar te stellen , heb ik het niet onbelangrijk geacht, hier den twaalfden titel in zijn geheel over te nemen.

§ 287. Uitdaging tot tweegevecht met doodelijke wapenen en aanneming van zoodanige uitdaging zal gestraft worden met eene gevangenis van 4 weken tot 6 maanden.

§ 288. Deze straf wordt verdubbeld, wanneer er is uitgedaagd tot zoodanig tweegevecht, hetwelk noodzakelijk den dood van een' der partijen moet ten gevolge hebben of wel met bepaling dat hetzelfde zoolang zal voortduren tot dat een der partijen zal zijn gedood.

§ 289. De straf op uitdaging en aanneming gesteld, vervalt, wanneer de partijen voor den aanvang, van het tweegevecht hebben afgezien.

§ 290. Tweegevecht zal gestraft worden met gevangenis van ten minste 3 maanden of vestingarrest of vestingstraf van ten hoogste 10 jaren; wanneer een der partijen is gedood, zal de vrijheidstraf niet minder dan 2 jaren mogen duren.

§ 291. Wanneer in een tweegevecht van den in § 288 vermelden aard een der partijen is gedood, zal de straf bestaan in vestingstraf van 5 tot 20 jaren, en wanneer dit niet heeft plaats gehad, in vestingstraf van 2 tot 10 jaren.

§ 292. De straf (§§ 290 en 291) zal op elk der partijen naar gelang zijner schuld en met opzigt tot de aanleiding van het tweegevecht en deszelfs meer of minder noodlottigen uitslag worden toegepast en bijzonder worden verzwaaard :

1°. Jegens dengenen, die door den aard der belediging of anderzins, boosaardig, het zij als uitdager of uitgedaagde, tot het tweegevecht aanleiding heeft gegeven; en

2°. Wanneer het tweegevecht zonder getuigen heeft plaats gehad.

§ 293. Wanneer een der partijen door opzettelijke overtreding der overeengekomene regelen van het tweegevecht is gedood of verwond geworden, zal de overtreder naar de algemeene bepalingen omtrent doodslag en verwonding worden bestraft.

§ 294. Zij die eene uitdaging hebben overgebracht (*Kartell-träger*) zullen worden gestraft met gevangenis van ten hoogste 6 maanden.

§ 295. Al wie iemand opzettelijk tot tweegevecht met eenen derden heeft aangezet, vooral wanneer zulks heeft plaats gehad door betooning van of bedreiging met minachting, zal, wanneer het tweegevecht is gevolgd, met gevangenis van niet minder dan 3 maanden of strafarbeid van ten hoogste 3 jaren gestraft worden.

§ 296. De getuigen zullen worden gestraft met gevangenis van ten minste ééne maand, ten ware zij ernstige pogingen hebben aangewend om het tweegevecht te verhinderen of deszelfs nadeelige gevolgen te keeren.

§ 297. De bij een tweegevecht geroepene geneeskundigen zijn niet strafbaar en ook niet verplicht om het te houden of plaats gehad hebbend tweegevecht aan de overheid kenbaar te maken, ten zij deze zulks vordert.

De dertiende titel bevat de misdrijven tegen het leven en de gezondheid en is verdeeld in drie afdeelingen, waarvan de eerste over de misdrijven tegen het leven handelt. Deze zijn: 1. Moord, wanneer iemand met voorbedachten rade is om het leven gebragt, waarop de doodstraf is gesteld § 298. 2. Doodslag, wanneer iemand opzettelijk, maar niet voorbedachtelijk, in drift (*im Affekte*) is gedood, (verg. art. 1, tit. 11 boek 2 en de daarop gemaakte aanmerkingen) strafbaar met tienjarige

tot levenslange strafarbeid of tuchthuisstraf § 299. Boven is vermeld hoe volgens § 52 het al of niet aanwezig zijn van opzet moet worden beoordeeld, waaruit blijkt dat men bij dit ontwerp meer het doel van den misdadiger tot maatstaf der strafbaarheid heeft gekozen, dan in het onze, waar alleen op het materiële feit wordt gelet en hij die den wil om te dooden niet heeft gehad, echter voor alle de gevolgen van zijne daad wordt aansprakelijk gesteld. Het ontwerp onderscheidt daarom 3. het geval dat de dood het gevolg van mishandeling is geweest, zonder dat de wil om te dooden heeft bestaan, in welk geval eene lichtere straf is bepaald, die zelfs kan worden verminderd tot strafarbeid van één tot 3 jaren, wanneer uit den aard der handeling blijkt, dat de dood daarvan niet waarschijnlijk het gevolg zoude geweest zijn, en tot gevangenis of strafarbeid van 6 weken of 3 jaren, indien er provocatie heeft plaats gehad. 4. Doodslag in een strijd van meerderen. 5. Vergiftiging, wanneer het al of niet bestaan van opzet om te dooden niet in aanmerking komt § 307. 6. Kindermoord, alleen van *onechte* kinderen, (in afwijking van a. 18 tit. 11 b. 2, hetwelk deze misdaad ook tot echte kinderen uitstrekt), strafbaar met tienjarige tot levenslangestrafarbeid of tuchthuisstraf. 7. Hij die een doodzieke of doodelijk gewonden op diens verlangen om het leven brengt, wordt gestraft met gevangenis van ten minste 3 maanden of strafarbeid van hoogstens 3 jaren § 310; terwijl 8. hij die een' ander' tot zelfmoord behulpzaam is, wordt gestraft met strafarbeid van één tot 3 jaren § 311; beide bepalingen zijn echter door de Stenden der Rhijnprovincie afgekeurd. — 9. Eindelijk is voorzien in het geval dat iemand door onachtzaamheid eens anderen is omgekomen en wordt ten slotte, als algemeene bepaling, hierbij gevoegd, dat de dood als het gevolg der gedane belediging wordt aangemerkt en toegerekend, zonder onderscheid of die belediging in andere gevallen door hulp van de kunst had kunnen geheeld worden; of de dood door tijdige en doelmatige hulp kon zijn voorgekomen en of ook de belediging door de bijzondere ligchaamsgesteldheid

van den overledene of door toevallige omstandigheden doodelijk is geworden § 313. Vervolgens treft men in deze afdeeling de bepalingen aan omtrent afdrijving der vrucht §§ 314—316; (verg. a. 23—28 tit 12 boek 2) omtrent het verlaten van hulpbehoevende personen (verg. tit. 15 boek 2) en het heimelijk begraven. (verg. a. 6 en 7, tit. 7 boek 2.) — In de tweede afdeeling wordt gehandeld van verwondingen en misdrijven tegen de gezondheid. Het ontwerp onderscheidt de eerstgemelden in zware en ligte. Zware, welke met nadeelige gevolgen voor de gezondheid of met gevaar van zulke gevolgen zijn verbonden; ligte, waarbij zulks niet aanwezig is §§ 322 en 326. Als verzwarende omstandigheid komt daarbij in aanmerking, of de gekwetste daardoor van een zijner zintuigen is beroofd geworden, zwaar verminkt geworden of ongeschikt tot zijne beroepsbezigheid of vervallen in eene zielsziekte, waarvan geene gegronde hoop op herstel bestaat § 323. Voorzeker is deze maatstaf als meer in de natuur der zaken gegrondvest, te verkiezen boven de zoo wisselvallige en ongelijkmatige ongeschiktheid tot werken gedurende 20 dagen, welke het Nederlandsche ontwerp daarvoor gekozen heeft. Wijders komen hier voor 2. letsel door vergif toegebracht en 3. uit onachtzaamheid ontstaan; 4. mededeeling eener aanstekelijke ziekte, en eindelijk 5. verminking van zich zelve om den militair dien dienst te ontkomen. De derde afdeeling bevat de hiertoe behoorende politie-overtredingen.

De veertiende titel bevat de misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid, als wederregtelijke gevangenhouding, menschenroof, schaking, dwang, bedreiging en schending van eens anders woonplaats. De vijftiende titel stelt eenige bepalingen vast omtrent misbruik en overschrijding van het regt van tucht of kastijding. De zestiende behelst de misdrijven tegen de goede zeden, als bloedschande, echtbreuk, dubbel huwelijk, verkrachting, ontucht met bewusteloze personen, verleiding, tegennatuurlijke ontucht, grove kwetsing der eerbaarheid, openbare schending van dezelve en koppelarij.

De bepalingen omtrent echtbreuk zijn de navolgende :

§ 377. Echtbreuk eener gehuwde vrouw wordt gestraft met gevangenis van 3 tot 6 maanden, en van een gehuwd man met gevangenis van 6 weken tot drie maanden. Dezelfde straf, als op den echtbreukigen echtgenoot, is toepasselijk op den ongehuwden medepligtige; wanneer ook deze is gehuwd, zoo zullen beiden worden gestraft met gevangenis van ten minste 6 maanden.

§ 378. Er kan alleen dan eene straf wegens echtbreuk worden uitgesproken, wanneer op grond daarvan eene vordering tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed is ingesteld. Op den schuldigen echtgenoot zal tegelijk met de uitspraak omtrent de echtschending of de scheiding van tafel en bed de straf (§ 377) door den regter van ambtswege worden toegepast.

§ 379. Indien de vordering tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed wordt ingetrokken vóór de uitspraak, zoo vervalt alle verdere vervolging tot straf wegens echtbreuk; wanneer echter door twee gehuwde personen echtbreuk is gepleegd en aan beide zijden door de beleedigde echtgenooten eisch tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed is gedaan, alleen voor zoo ver die vordering aan beide zijden wordt ingetrokken.

§ 380. De vervolging tot straf van den medepligtige, gelijk mede van hen die het plegen van het misdrijf door hunne bemiddeling of door het verschaffen van gelegenheid hebben bevorderd, zal na de uitspraak omtrent de echtscheiding en de scheiding van tafel en bed voor den gewonen regter plaats vinden.

Diefstal en verduistering (*Unterschlagung*) maken het onderwerp uit van den 17^{den} titel. Onder de verzwarende omstandigheden wordt hier ook vermeld, wanneer diefstal des nachts heeft plaats gehad; dat is volgens het ontwerp van een uur na zonnenondergang tot een uur vóór zonnenopgang § 407. 3°. (verg. art. 17, t. 18, b. 2). De 18de titel handelt over roof en afpersing; de 19de over bedrog en ontrouw. De omschrijving

van bedrog is zeer algemeen; hij die tot benadeeling van eens anders regt, hetzij tot eigen voordeel of niet, denzelven arglistig in eene dwaling brengt en daardoor schade veroorzaakt, pleegt bedrog § 448 en zal worden gestraft met gevangenis van niet minder dan 14 dagen of strafarbeid van ten hoogste 5 jaren en geldboete van 50 tot 1000 thalers § 449. Er worden echter in § 450 een groot aantal verzwarende omstandigheden opgegeven, wanneer zelfs vijfjarige tuchthuisstraf kan worden uitgesproken. Ontrouw is het bedrog gepleegd door personen aan welken eenig beheer is opgedragen.

De 20ste titel handelt over valsheid: 1 in de munt; 2 in geschriften; 3 in zegels, stempels, enz.; 4 door het arglistig verplaatsen van grenspalen; 5 in merken op koopwaren gesteld. De 21ste titel bevat de misdrijven tegen standsregt en familieregts. De eerste zijn o. a. aanmatiging van titels, waardigheden, ordeteekenen, uniformen of ambtskleedingen, terwijl de tweede soort onderschuiving en verwisseling van kinderen, aanmatiging van familieregts enz. bevat. — De 22ste titel spreekt over bankeroet; en de 23ste over strafbaar gewin, als 1. Woeker, wanneer men van zijnen schuldenaar hoogere interessen bedingt, dan de wet veroorlooft, of wel bij leening de terugbetaling eener grootere som, dan de schuld werkelijk bedraagt. Indien iemand in den tijd van één jaar zich meer dan eens aan woeker heeft schuldig gemaakt of wel indien hij de handeling zóó heeft ingerigt, dat de woeker zoude verborgen blijven, zal hij met gevangenis van niet minder dan 6 weken en geldboete van 50 tot 1000 thalers worden gestraft § 485. 2. Nadruk, waaromtrent naar bijzondere verordeningen wordt verwezen. 3. Verhinderung van de vrijheid van bieden; 4. Verbodene spelen; 5. Onregmatig gebruik van te pand gegevene zaken; 6. Ontvreemding van eigene zaken; 7. Ontvreemding van zaken die te pand zijn gegeven of in beslag zijn genomen; 8. Het onvrij maken van schepen, door buiten weten des schippers of der reeders verbodene goederen mede te nemen en 9. Schending van geheimen.

De 24ste titel handelt over beschadiging van eigendom ; de 25ste over de misdrijven gevaarlijk voor het algemeen , als afdwijing van hoogere en lagere arbeidslooenen ; met gedane levering bij aanneming , verkoop van schadelijke voorwerpen ; verbreiding van aanstekende ziekten ; het veroorzaken van stranding of overstroming en brandstichting ; — de 26ste over misdrijven tot den handel betrekkelijk ; — de 27ste over aanmatiging , ongeoorloofde verkrijging en onregtmatische overdragt van ambten ; de 28ste over de misdrijven van ambtenaren en de 29ste over die van geestelijke personen.

Het was mijn voornemen niet hier meer dan een zeer oppervlakkig overzicht van dit in vele opzichten merkwaardig ontwerp , het laatste voortbrengsel van Duitsche wetgeving over dit onderwerp , te leveren. De ruimte , aan dit opstel in een tijdschrift te verleenen , zoude ook eene meer uitvoerige behandeling hebben verboden.

Het ontwerp bevat zeker zeer veel wat niet overeen komt met onze instellingen en beginselen ; maar met betrekking tot stelselmatige verdeeling , juistheid en volledigheid der bijzondere bepalingen en ook in vele hoofdbeginselen , verdient het de betrachting van den opvolgenden wetgever in vrij ruimere mate dan de fransche *Code Pénal*. Zij die in Nederland thans tot de zamenstelling van een Wetboek van Strafrecht zijn geroepen , kunnen het Pruissisch ontwerp niet onopgemerkt laten rusten en wat daarin voortreffelijks wordt gevonden moet aan onze Strafwet worden toegeëigend en in verband gebracht met die grondbeginselen , welke door Nederlandsche zeden en instellingen worden gevorderd. Mogt dit verslag , door de aandacht op dit ontwerp te hebben gevestigd , iets hiertoe kunnen bijdragen.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

Beiträge zur Völkerrechts-Geschichte und Wissenschaft. Von Dr. K. TH. PÜTTER, ausserordentlicher Professor der Rechtswissenschaft an der Königl. Universität zu Greifswald. (Leipzig 1843, 221 bladz. 8.º)

Wij kondigen dit verdienstelijk werkje vooral daarom aan, dewijl hetzelve in 't bijzonder gewijd is aan de opheldering van een belangrijk, duister tijdvak der Geschiedenis van het Volkenregt. De schrijver geeft namelijk van bladz. 47—186 eene *Geschiede des Mittelaltrigen Völkerrechts*; — een onderwerp, dusverre alleen behandeld in het zeldzaam werk van ROBERT WARD: *An inquiry into the foundation and history of the Law of Nations in Europe, from the time of the Greeks and Romans to the age of Grotius* (1).

Zoude inderdaad van de VI^{de} tot de XVI^{de} Eeuw weinig meer dan de bloote naam, of een zeer onbepaald, valsch begrip van het *Jus Gentium* te vinden zijn? (2) Kan men eensklaps van de Grieken en Romeinen 1000 jaren overspringen, en met H. DE GROOT, of, gelijk anderen, met VICTORIA, SOTO, SUAREZ en ALBERICO GENTILI beginnen? — Zelfs WHEATON, de Gezant der Vereenigde Staten van Noord-Amerika bij het Pruissische Hof, in zijne onlangs verschenen *Histoire des progrès du droit des Gens en Europe depuis la paix de Westphalie jusqu'au Congrès de Vienne*, (Leipzig, 1841) stelt bladz. 9, dat « le droit des gens pendant le moyen âge a toujours été confondu avec le droit Romain. » (3)

Maar, hoe weinig hadden de Romeinen zelve het Volken-

(1) London, 1795, 2 deelen 8.º

(2) Z. VON ONPTEDA, *Litterat. des gesämm. sowohl natürl. als positiv. Völkerrechts*, Regensburg 1785, I Th. s. 165.

(3) Daarentegen zegt MARTENS, *Précis du droit des gens moderne de l'Europe*, I, § 15. « A la chute de l'Empire romain cette science (*Jus Gentium*) n'échappa point au naufrage commun. »

regt beoefend? Hoe weinig kon die wetenschap hunne aandacht trekken, toen bijna de geheele, destijds bekende Aardbodem hunne Alleenheersching eerbiedigde?

De reeks van schrijvers, door H. DE GROOT vermeld, wier arbeid hem in meerdere of mindere mate, bij de zamenstelling van zijn onvergankelijk *Regt van Oorlog en Vrede* was te stade gekomen, scheen een grondig onderzoek uit te lokken. — Vanwaar, van wie hadden hunne voorschriften opzigtelijk het kriegsregt ontleend de Godgeleerden FRANCISCUS VICTORIA, HENRICUS VAN GORINCHEM, WILHELMUS MATTHAEI? — Van wie de Regtsdoctoren JO. LUPUS, FRANCISCUS ARIAS, JO. DE LIGNANO, MARTINUS LAUDENSIS? — Hoe hadden zich COVARRUVIAS EN VASQUEZ aan de eene zijde, BALTHAZAR AYALA, ALBERICUS GENTILIS aan de andere, gevormd? Hoe eindelijk BODINUS, HOTMAN EN FABER? (1)

Zoolang men den fakkel der Geschiedenis miste; zoolang *middeneeuwen* en *middernacht* hetzelfde beteekenden, konde men de verwaarloozing van die uiterst moeilijke taak ontschuldigen. — Maar, dit verzuim is niet verschoonlijk sedert de uitgave van den *Codex Juris Gentium Diplomaticus* van LEIBNITZ, en van de reuzenwerken van BARBEYRAC, DEMONT, RYMER, LÜNIG, GEORGISCH en anderen. — Bovendien is die taak vrij wat verligt door de, op het voorbeeld van den even schranderen, als onvermoeiden KLUIT, sints vijftig jaren in het licht gegeven Registers van verbonden en verdragen van allerlei aard. — De *Guide Diplomatique* toch van G. F. v. MARTENS, of *Répertoire des principales Loix, des Traités et autres Actes publics jusqu'à la fin du XVIIIe Siècle*; (2) het reeds vroeger uitgekomen geschrift van den Deen QUISTGAARD, (3) *Index Chronologicus sistens foedera pacis etc. ab anno 1200 ad annum 1789*, en het *Répertoire historique et chronologique des Traités conclus par la Couronne de Dannemarck, depuis Canut-*

(1) GROTIUS, *de Jure Belli ac Pacis*, Proleg. § 57, 58, 55.

(2) Berlijn 1801, 2 deelen.

(3) Ten jare 1792.

le-Grand (1) jusqu'à 1800 avec un extrait des principaux articles, door den Heer H. C. DE REEDTZ in 1826, met eene voorrede van den Staatsraad ENGELSTOFT te Göttingen ter perse gelegd, zijn navolgingen van den hoogstnuttigen *Index Chronologicus, sistens Federa Pacis, Defensionis, Navigationis, Commerciorum, Subsidiarum, Limitum et alia*, in 1789 door den Nederlandschen Geleerde aan hen, die de vroegere en latere betrekkingen van den Staat met vreemde Mogendheden niet alleen in Europa, maar ook in andere Werelddeelen wilden kennen, geschonken. (Van het jaar 1276 tot 1789.)

Met den, in den bloei zijner jaren weggerukten schrijver (2) der bekroonde *Verhandeling over de afschaffing der Kaapvaart*, (3) overtuigd, dat het getal dergenen, welke het Staats- en Volkenrecht beoefenen en daaraan door de Geschiedenis een weldadig licht bijzetten, « in de Nederlanden zeer gering is, » en dat elk, naar vermogen, trachten moet, het geboorte-land van HUGO DE GROOT, in de kennis van dat recht, « deszelfs ouden luister te hergeven, » hebben wij ons verplicht geacht, deze voorafpraak ter inleiding tot de beoordeeling van de nasporingen van den Heer PÜTTER aan het hoofd van dit artikel te plaatsen.

Immers, men heeft den onsterfelijken DE GROOT wel eens verweten, dat hij niet uit het Staatsleven van latere eeuwen, maar bijna uitsluitend uit de Dichters, Wijsgeeren en Redenaren der Oudheid, of uit de Kerkvaders de waarheid van zijne lessen staaft. — Maar toch, nevens dat gezag, nevens het Romeinsch en Canonisch Recht, voegde hij, waar het pas gaf, de wetten der verschillende Germaansche en andere Volksstammen, die der Duitsche Keizers, der Fransche, Spaansche en Deensche Vorsten. (4) — Dat hij tot die bronnen niet meer

(1) Dat is sedert 1016. (1 deel, 242 bladz. 8.)

(2) Mr. F. E. BERG VAN MIDDELBURGH.

(3) Utrecht, 1828. Bladz. 9.

(4) Zoo vermeldt PÜTTER bl. 156 te recht een door H. DE GROOT aangehaald Gewijsde van het Hof van Holland van den jare 1458. (*de Jure Belli ac Pacis*, L. III, c. 1, § 5, n.º 4; cap. 6, § 6.)

zijne toevlugt nam, is den beroemden Man waarlijk niet te wijten. — Doch, zoo wij gelukkiger zijn; zoo wij voor de toelichting van het Volkenregt van Europa vóór de Hervorming hulpmiddelen bezitten, naar welke onze groote Landgenoot te vergeefs omzag, dure pligt eischt, dat wij die gebruiken. — Zie het onderscheid tusschen BYNKERSHOEK en den edelen Delvenaar; hoe de eerste in de *Quaestiones Juris Publici et Privati*, in de Verhandeling *de Foro Legatorum*, niet slechts de schrijvers van het Staats- en Volkenregt, maar bovenal openbare Staatsstukken, Placaten, Tractaten van den jongsten tijd laat spreken. — Welnu: de verordeningen, gezantschappen, verbindtenissen en andere handelingen der Grafelijke Regering, der Staten, der aanzienlijke Gemeenten, de *Memorialen* der Geregtshoven, door de noeste vlijt van een' MIERIS, VAN IDINGA, DE MAUREGNAULT, SCHWARTZENBERG, BONDAM, KLUIT, MEERMAN, NIJHOFF, DE JONGE en anderen medege- deeld, leeren ons, welke de betrekkingen van onze voorouders met het buitenland in die dagen geweest zijn, welke beginse- len en vormen daarbij in acht werden genomen. — De stede- lijke beschrijvingen, Handvesten en Privilegien bieden tot dit onderzoek al dadelijk een' schat aan.

De *Beiträge* van den Heer PÜTTER, aan den geleerden EICHHORN opgedragen, zijn, zooverre het tijdvak der mid- deneeuwen aangaat, gesplitst in de volgende paragrafen:

1. MOHAMEDANISCHES Volkerrecht. *Grundlage; Glauben und Verfassung. Kriegsgrund; Kriegsrecht; Friedensrecht; Gesand- tenrecht.* De Koran, het *Jus Militare* van RELAND, onder den titel: *Türkisches Kriegsrecht* (Hannover 1716) de *Histoire de St.-Louis* van JOINVILLE (1) leverden daartoe de bouwstoffen.

(1) « Or en Patennis il y a, » zegt de edele Ridder, « une très-mauvaise coutume. Car quand entre le Souldan et aucun des Roys d'icelui país en- voient leurs messagiers l'un à l'autre pour avoir ou demander trêves et l'un des princes se meurt, le messagier s'il est trouvé, et que la trêve ne soit donnée, il sera prisonnier de quelque part que ce soit; soit-il messagier du Souldan ou du Roy. » — PÜTTER, s. 59, 79.

2. KIRCHLICHES Volkerrecht. Grundlage u. Entwicklung der Kirche; Ihre Macht und Gewalt; (Tregua Dei; Gottesgerichte, Interdict. (Bekriegung der Ungläubigen u. Ketzer. (de Haeretici onderscheiden van Schismatici) Kriegsgrund gegen Ungläubigen u. Ketzer; Kreuzzüge, Kriegerrecht; Ritterliches Kampf, u. Kriegerrecht; Keine Kriegsgemeinschaft mit Ungläubigen gegen Christen; Kirchliches und Mohamedanisches Volkerrecht.

3^a. CHRISTLICHES Kriegsvölkerrecht; — Übertretung christlicher u. Kirchlicher Gesetze; (gebod van Keizer FREDERIK I, A. 1187 de Pace. « Firmiter sancimus, ut quicumque alii damnum facere — intendat, tribus ad minus ante diebus — diffiduciet eum). » Verfassung; Kriegsgebrauch; (PHILIPPE DE COMINES. « Or selon mon avis, entre toutes les seigneuries du monde, dont j'ai connaissance, où la chose publique est mieux traitée, et où il y a nuls édifices abbattus ny demolis pour guerre, c'est Angleterre; et tombe le sort et le malheur sur ceux, qui font la guerre. ») Ritterliches kriegsrecht. — Bij deze gelegenheid beroept zich PÜTTER, naar aanleiding van EICHHORN's (1) *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, § 241, op de ten jare 1247 door den Roomsche-Koning Graaf Willem II van Holland afgelegde riddergelofte, waartoe, onder anderen, behoorde: viduas, pupillos, ac orphanos, in eorum necessitate protegere; *injusta bella vitare*; *iniqua stipendia renuere*; *pro liberatione cujuslibet innocentis duellum inire*; *republicam illibatam in vigore suo permittere*; *bona feudalia regni vel Imperii nequaquam alienare* (2). Daarna worden deze onderwerpen behandeld: *Gefangene*, (ontslag op het woord van eer; rantsoen.) *Kriegsverträge*.

3^b. CHRISTLICHES Friedensvölkerrecht; Einleitung. (De twee stellingen (3): « Regem de regno suo Papae subesse temporaliter, recognoscere debere regnum suum a Papa », en :

(1) II^{de} Deel, bl. 149 volg. De vijfde uitgaaf verscheen te Göttingen in 1845.

(2) *Magnum Chronicon Belgicum* ad A. 1247.

(3) PÜTTER, bl. 102, 111.

« Regem in temporalibus subesse Papae, sc. *ratione peccati* ») *Rangordnung*; *Volker-Ceremoniel*. Nog in 1701, weet men, beklaagde zich de Paus over den Keizer van Duitschland, wegens de verheffing van den Keurvorst van Brandenburg tot Koning van Pruisen, « sans considérer qu'il n'appartenoit qu'au St.-Siège de faire des rois. » (1) Wijders *Gegenseitige Anerkennung*; *Lehengerichte*; *Fremdenrecht*; *Gastrecht*; — (DE GROOT, *Inleiding tot de Holl. Rechtsgel.* I B. 13° Deel. *Inboorlingen*. — *Uitlanders*. — *Poorter-ding* — *Gastding*.) *Standrecht*. (Verhandeling van H. C. CRAS; RAEPSAET, *Analyse de l'origine et des progrès des droits civils, des Belges et Gaulois, Oeuvres complètes* T. IV, §. 162—164, *droit d'aubaine* (*wildvang*), *jus attractus, d'epaves*, (2) onderscheiden van *estagiers* (*stragiers-goed*). — Vervolgens spreekt de schrijver afzonderlijk, hierbij meest PARDESSUS, SCHUBACK en DREYER volgende, over de wijzigingen, beperkingen en vernietiging van het strandregt; over de daartegen door den Paus, door den Duitschen Keizer uitgevaardigde bevelen; over het bergloon, door den Regter, naar het gevaar, waaruit het geborgene gered was, te begrooten; (3) over de reclame van eigendom, met name aan de Hanzesteden (4) verleend; — bepaaldelijk ook staat PÜTTER stil bij het in Frankrijk uitgeoefend *Albinagium*, van welks harde toepassing, behalve bevoorregte steden en volken, ook gezanten, geestelijken, reizende geleerden en studenten waren uitgezonderd. (5) — In Denemarken kon men het *Dana-arf* afkopen. — In Duitschland oorsprong der *gabella*

(1) Verg. PÜTTER, bl. 118 en LAMBERTY bij GÜNTHER, *Europäisches Völkerrecht in Friedenszeiten*, II^{de} Deel, bl. 445.

(2) Zie over deze vooral FLOQUET, *Hist. de l'Echiquier de Normandie*.

(3) PÜTTER, bl. 122, 127.

(4) Over deze handelt hij in 't breede bl. 137—148. — BENE's geschrift: *de Nederlanden en het Hanseverbond*, bleef hem, naar het schijnt, onbekend.

(5) Bladz. 150, 151 volg. Ook waren de geestelijken, hoogleeraren en studenten vrij van lijfswang wegens schulden van hunne landgenooten. Bladz. 150.

hereditaria — census hereditarius, detractus realis, quindena. — Tot het onbelemmerd handelsverkeer behoorden het vrij geleide (*Geleitsrecht*) en vrijdom der allerwege verschuldigde tollén en andere regten. Hier verwijst de schrijver tot het *Glossarium* van DUCANGE (1) in v. v. *Avaria, Anchoragium, Carratura, Exclusaticum, Foraticum, Gabella, Geranium, Hansa, Halla, Mensuraticum, Modiaticum, Nautaticum, Passagium, Pedagogium, Plateoticum, Palifectura, Ponderagium, Pontaticum, Portaticum, Portulaticum, Pulveraticum, Ripaticum, Rotaticum, Teloneum, Transitura, Viaticum.*

Lezenswaardig is nog het onderhavig werk wegens de maatregelen van wedervergelding (*représailles, lettres de marque*). Opmerkelijk zijn de aldaar bijgebragte Staatsstukken uit de XIII^{de} en XIV^{de} Eeuw. — Er moest blijken van regtsweigering vóór men geweld bezigde. — « Ut de requisiti in reddenda justitia defectu constet illi, qui *marcham* indicere voluerit per litteras regias vel alia publica instrumenta, antequam ad dictam *marcham* faciendam procedat. » (2) — Dit leidt verder tot nasporingen wegens het pandbeslag en de gijzeling (*arrestum*) van den vreemden schuldenaar en diens landgenooten; — hierna tot het *embargo*, (3) en de vrije vaart en handel der onzijdigen naar vijandelijke havens. — (Bladz. 153—156, te vergelijken met de meer volledige berigten van WHEATON, *Hist. des progrès du droit des Gens*, §. 11, p. 50—57.)

Het laatste, niet het minst gewigtig punt van onderzoek is dat van het *Staatsverkeer der Vorsten*, van hunne persoonlijke ontmoetingen en onderhandelingen achter traliën, (4) of in het midden der rivier, van eene of andere brug, enz. — Andere,

(1) Bl. 135. — Verg. hierbij Mr. W. E. J. BERG, *Specimen Historico-Juridicum de Vectigalium ac Tributorum in Hollandia Historia tempore Comitum*. (1854.)

(2) Ordonnantie van PHILIPPE LE BEL. PÜTTER, bl. 150.

(3) De Dissertatie van den Heer KARSEBOOM *de Navium Detentione, quae vulgo dicitur embargo*, (1840) wordt niet door PÜTTER vermeld.

(4) Moord van JEAN SANS PEUR. Bladz. 165, 164. — LODEWIJK XI. — KAREL DE STOUTE.

Themis, V Dl. 1 St. 1844.

niet zóó achterdochtig, kwamen wel eens onder de schaduw van een' statigen boom te zamen. (1) — Men leest van eene regtspraak in strafzaken, door den Koning van Engeland, gast des Konings van Frankrijk, over een Franschman, schuldig aan diefstal, geoeffend. « Consideratum fuit, quod Rex Angliae illà regià praerogativà et hospitii sui privilegio uteretur et gauderet. » (2) — Het *Gesandtenrecht* werd wel eens geschon- den. De schrijver herinnert aan het verhaal, hoe een Pausselijk Legaat door VISCONTI te *Milaan* gedwongen werd eene bul van *excommunicatie*, welke hij den Dwingeland bragt, zelf op te eten. (3) — Gezanten, tot eene andere Mogendheid afgevaardigd, werden op het vreemd grondgebied, hetwelk zij doortrokken, niet als zoodanig erkend. (4) — Wat de geloofsbriefven en berigtschriften betreft, bij deze wordt van een wèlgeschreven opstel van ALFRED REUMONT: *Italienische Diplomaten und Diplomatische Verhältnisse* van 1260—1550, (5) van COMINES en FLASSAN gebruik gemaakt. — Bl. 175—177 spreekt PÜTTER van de nu en dan geweigerde *ratificatie* van gesloten verdragen, of van de bekrachtiging van deze met wèglating van een of ander artikel; ook van de goedkeuring door de Stenden des Rijks. — *Bemiddelaar* (*Vermittler*) was dikwerf met vrucht de H. Vader, die naar alle landen boden des vredes afzond. — Vroeger zelfs was hij nog meer *Scheidsman* (*Schiedsrichter*) en een minnelijk vergelijk werd tusschen de geschilvoerende Magten getroffen. (6) — In de XIV^{de} en XV^{de} Eeuw beriepen zich de Vorsten meer op het oordeel en de tusschenspraak van hunne *Pares*. Zoo traden de Fransche Koningen herhaaldelijk als scheidslieden op. (7)

Wat van het begrip en den aard van het Volkenregt, van

(1) Bl. 159, 160.

(2) Bladz. 161.

(3) Bladz. 170.

(4) Verg. hierbij VATEL, *Droit des gens*, L. IV, Ch. 7, § 84, 85.

(5) F. v. RAUMER, *Hist. Taschenb.* 1841, s. 575—515. (Neue Folge.)

(6) Bladz. 179—184.

(7) Bladz. 185.

de grondtrekken dier wetenschap bij de Joden, Grieken en Romeinen gezegd wordt, en de historische nasporingen omtrent de middeleeuwen voorafgaat; wat, als toegift, van bladz. 189—221 nopens het *regt van onderzoek ter zee* wordt medegedeeld, is onbestemd, oppervlakkig en wordt bij andere schrijvers juist, grondiger ontvouwd. — Het tijdvak zelfs der middeleeuwen is vatbaar voor menige aanvulling. (1) — Drukfeilen, als *KLAIT* voor *KLUIT*, *BONANING* voor *BONAMY*, schijnen aan de verwijdering van *Greifswald* en *Leipzig* te moeten worden toegeschreven. — Maar, liever prijzen wij deze proeve ter lezing en behartiging aan, en hopen dat hetgeen in Vaderlandsche oorkonden voorkomt, bij voorbeeld in die, welke de President *DE MAUREGNAULT* (2) voor ons heeft be waard, op gelijke wijze door een' onzer Regtsgeleerden zal bewerkt worden.

G. W. VREEDE.

Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, vergeleken met het Romeinsche en Fransche regt, onder toezigt van Mr. S. P. LIPMAN. Amsterdam, bij MEYER WARNARS en J. C. VAN KESTEREN 1841. — 400 bladz. in 12°.

De *proces-orde* wordt te regt onder de meest gewigtige en

(1) Zie b. v. *KLUIT*, *Hist. Crit. Com. Holl. et Zeel. Cod. Diplom. n.º* 294. Charter aan de stad *Aardenburg* verleend, — (26 Aug. 1286) ten behoeve der aldaar handeldrijvende Spanjaarden, Duitschers en andere vreemdelingen.

(2) *Juridique Observatien.* ('s Gravenhage 1758.) Bladz. 201 volgg. *Brieven van Represaille. Verbod van handel en scheepvaart* bl. 206—210; *uitvoer van koorn*, bl. 214 volgg. *Over de verleening van konvooi ter haringvaart*, bl. 221—227; *over prijs en buit, en de regten der onzijdigen*, bl. 250 volgg.; *over de vergoeding van schade aan deze verscheidigd*, bl. 247 volgg.; *over de verklaring van «quade prinse»* bl. 260 volgg.; *Instructien voor Ambassadeurs*, bl. 271 volgg. — *Weigering van afkondiging van een aflat*, bl. 211. (Alles uit de XV^{de} Eeuw.)

meest moeilijke takken der wetgeving gerangschikt, omdat aan derzelver regelmatigigen gang zoo vele belangen zijn verbonden, doch de wetenschappelijke beoefening van dien tak der regtsgeleerdheid heeft niet dezelfde mate van belangstelling mogen ondervinden, welke aan de overige deelen der regtswetenschap is te beurt gevallen.

De invoering van het Nederlandsch Wetboek van Regtsvordering heeft welligt die belangstelling eenigzins aangewakkerd, en het mag gezegd worden, dat de vergelijking met het Romeinsche en Fransche regt, en vooral de historische en critische overzigten vóór elken titel geplaatst, welke in de door den Heer TIJDEMAN, onder toezigt van den Heer LIPMAN, bezorgde uitgave van dit Wetboek, gevonden worden, veel bevatten, dat den weg banen kan tot eene wetenschappelijke beoefening van dat belangrijk gedeelte der wetgeving.

Het moge waarheid zijn, dat het voor den regter, voor den pleiter en pleitbezorger voldoende is de les te betrachten: leest het Wetboek, en herleest het Wetboek! Komt er in eene bijzondere zaak een twijfelachtig punt ter beslissing of behandeling voor, men sla VAN DEN HONERT's Handboek op, en veelal zullen de deliberatien licht verschaffen, soms ons in 'tduistere laten omdolen: maar veel van hetgeen onduidelijk of twijfelachtig schijnt, zal geene aanleiding tot misverstand geven, indien men zich eerlijk afvraagt, wat de bedoeling des wetgevers zal geweest zijn. PIGEAU, CARRÉ, BERRIAT ST. PRIX blijven wij met vrucht raadplegen; en waarlijk dat is voor de praktijk, voor het dagelijksch leven der regtsgeleerden, zoo als dat bestaat tusschen regters, advocaten en procureurs meer dan voldoende.

Doch zouden wij daarom bij onze wetenschappelijke oefeningen de proces-orde met minachting bejegenen? Neen, voorwaar. De beoefening der regtsvordering moge minder aantrekkelijk zijn voor den regtsgeleerde; de *vera juris philosophia* zal hem niet bij elke schrede, welke hij op het dorre

veld doet, vergezellen, maar het *aequum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos efficere cupientes*, zullen wij toch, ook door die oefeningen, de *vis ac potestas legum* leeren kennen. Ook bij de wetenschappelijke behandeling der regtsvordering zullen den regtsgeleerde voor den geest zweven die woorden van ULPIANUS uit de l. 1, § 1, D. *de Just. et Jure*. De geschiedkundige onderzoekingen moeten niet verleiden tot nietswaardig tijdverbeuzelen, waartoe men ligtelijk vervallen zou, indien de geschiedenis om de geschiedenis alleen, en niet om de lessen, welke zij geeft, wordt nagespoord. De ondervinding is ook in deze de beste leermeesteres, en indien men bij de daarstelling van wettelijke bepalingen den grootsten prijs stelt op de ervaring van kundige practizijns, zal dan iemand de geschiedenis verwaarloozen, en niet bedenken, dat hij eigen ondervinding de ervaring der eeuwen kan worden gevoegd.

De vrucht van zoodanig onderzoek zou kunnen zijn eene groote verdraagzaamheid voor de wezenlijke of vermeende gebreken der bestaande wetgeving; eene verdraagzaamheid, niet geboren uit onverschilligheid, laauwheid, of onkunde, maar het uitvloeisel van warme belangstelling en grondige kennis. Niets is nadeeliger voor de regtsstudie, dan die kreet om eene algeheele herziening, welke door zoo vele bevoegde beoordeelaars zoo luide wordt aangeheven; wij worden daardoor gehouden in dien provisionelen toestand, waaronder de studie, zoo lang de Fransche Codes gelden, zoo veel geleden heeft: men leert de ingevoerde Wetboeken al weder als voorloopige bepalingen te beschouwen, welker aanwezen van korten duur zijn zal om weder door andere te worden vervangen. Zoo ligt wordt bij veler oefening als hoofddoel gesteld om bij twijfelachtige uitdrukking of bedoeling aan den wetgever de ongerijmdste bepaling toe te dichten; men leert twijfelingen opperen, waar eigenlijk geen twijfel bestaat.

Nuttig kan de wetenschappelijke behandeling genoemd worden, wanneer men er door overtuigd wordt, dat een ge-

schreven Wetboek van regtsvordering niet op alle vragen , en alle voorkomende gevallen antwoord geven kan ; dat naast de geschrevene wet de praktijk staat , en staan moet ; — niet hetgeen men noemt *de slenter* van praktijk ; maar de wijze van behandelen van processen , in den geest der wet , zoo als de pleitbezorgers die in het belang der zaken , welker behandeling hun is toevertrouwd , volgen , onder het oog en met goedkeuring van het regterlijk collegie . Men zal uit de geschiedenis ontwaren , hoe dikwijls maatregelen genomen zijn om kwade praktijken voor te komen , die wel verre van ze te voorkomen , ze in de hand werkten , en er het grootste aansloksel toe waren .

De geschiedkundige behandeling kan ook het grootte voordeel te weeg brengen , dat ze eene verbetering der bestaande wetten voorbereidt . Het is meermalen opgemerkt , en bij de invoering der wetboeken heeft een kundig regtsgeleerde er opzettelijk voor gewaarschuwd , dat het stellen en beantwoorden van *quaestien* niet zeer voordeelig is voor de grondige studie van het regt , in den tegenwoordigen stand der regtsgeleerdheid namelijk . De tijd van *quaestien-maken* , onvermijdelijk in de praktijk , moest voorbij zijn ; die behoort , ten minste die moest behooren , tot een vroeger tijdperk der regtswetenschap . De regtsgeleerden van onze dagen , gevoed door het *Corpus Juris* , dat practische handboek bij uitnemendheid , moesten meer hoofdzakelijk hun werk maken van het systema des regts . Er zijn werken van duitsche geleerden , die ons daarin voortreffelijk voorgaan . Is dit nu waarheid bij het burgerlijk regt , het is in dubbele mate waar bij de regtsvordering . Men loopt gevaar een' geest van chicane te voeden door die oneindige *quaestie-makerij* , zonder nut , ja tot nadeel van de wetenschap .

Er is iets , dat de beoefening der regtsvordering in de zamenleving der regtsgeleerden minder belangrijk doet zijn ; maar dat zoo veel kan toebrengen om de wetenschappelijke beoefening meer aanlokkelijk te maken . De oude regel : « point

de griefs, point de nullité,» of «nullité sans griefs n'opère rien» was lang verbannen geweest; die regel is nu hersteld; niet elke veronachtzaming van een op zich zelve soms weinig beduidend voorschrift, zal nietigheid te weeg brengen. Van daar dat afgesneden zijn vele haarkloverijen, vele kunstig, en niet kunstig zamengestelde drogredenen om gepleegde verzuimen te vergoelijken, of aan de straf van nietigheid te ontrukken. De wetenschappelijke beoefenaar wordt daardoor minder afgeleid van eene ruime beschouwing; de wetenschap der procedure loopt daardoor minder gevaar eene geschiedenis te worden der chicane.

In vele opzigten kunnen de wettelijke bepalingen omtrent het burgerlijk proces beschouwd worden als instructien voor de procureurs, voor welker getrouwe naleving de regter zorg moet dragen. Van daar welligt, dat de wetenschappelijke beoefening der proces-orde geen' gelijken tred gehouden heeft met de studie der overige takken der regtswetenschap; welligt wordt de regtsvordering nog te veel beschouwd als eene specialiteit, slechts voor enkele personen belangrijk, en het is daaraan toe te schrijven, dat er wel handboeken, en commentarïen geschreven worden, met hunne duizend en ééne quaestie voor de praktijk hoogst nuttig, ja onmisbaar, doch van minder voordeel en belang voor de wetenschap, dan eene geschiedkundige en vergelijkende behandeling zou kunnen te weeg brengen.

Wij voegen deze regelen bij de vermelding van den titel van het werk van Mr. TIJDEMAN, omdat het ons voorkomt van groot belang te zijn voor de regtsgeleerdheid, dat zijn werk onder ons op den juisten prijs worde geschat.

Hier te lande, waar men welligt zeggen kan, dat, behalve de hoogleeraren aan de Hooge en Doorluchte scholen, geen afzonderlijke stand van regtsgeleerden ex professo bestaat, en de regtsgeleerdheid slechts beoefend wordt door hen, die hun werkkring gevonden hebben in de praktijk, door regters, pleiters en pleitbezorgers (men vergunne mij door die laatste

benaming de procureurs aan te duiden) loopt de wetenschap veel gevaar verdrongen en verstikt te worden door de eenzijdige rigting, welke bij elk wetenschappelijk onderzoek de vraag doet oprijzen: welk dadelijk nut er aan verbonden is. Zou zou een oppervlakkig en eenzijdig oordeel al ligtelijk den twijfel opperen, of eene vergelijking met het romeinsche regt als iets anders kon worden beschouwd dan als eene *curiositeit*. Na het reeds gezegde, behoeven wij die vraag niet te beantwoorden.

Het is ons voornemen niet, het werk van Mr. TIJDEMAN te beoordeelen. In een regtskundig tijdschrift echter, 't welk eene afdeeling heeft opengesteld voor Boekbeoordeeling en Verslagen, was hetzelfde reeds te lang onvermeld gebleven, en ik heb gemeend eenige woorden te mogen voegen bij die vermelding. Mijn eenig doel is de aandacht der regtsgeleerden een oogenblik op de regtsvordering te vestigen, in de hoop, dat welligt een hunner, zich aansluitende aan de overzigten van TIJDEMAN, eenige schreden verder doen zal op het door hem ingeslagen pad. Die overzigten worden gekenmerkt door beknoptheid en zaakrijkheid; er komen vragen en wenken voor, die aanleiding tot nadenken geven kunnen, en die de vrucht schijnen te zijn van een naauwlettend onderzoek.

Bij ieder artikel van het Wetboek zijn de n^{os} der gelijklopende artikelen van het Fransche Code de Procédure aangeteekend, alsmede die, ter vervanging of verandering van welke onze nieuwe bepalingen strekken. Ook de Fransche Decreten, de procedure betreffende, zijn, waar het te pas kwam, vermeld. De aanhaling van romeinsche wetten is spaarzaam, en met oordeel geschied. Doch waartoe deze aankondiging verder uitgebreid? Het boek is gewis in aller handen, en voor hem, die het slechts openslaat, is de wijze van behandeling dadelijk zichtbaar.

Als eene proeve der wijze van behandeling door Mr. TIJDEMAN gevolgd, zij het ons vergund met hem na te gaan, hetgeen hij bij den *eersten* titel van het tweede boek, algemeene rege-

len omtrent geregelijke ten uitvoerlegging van vonnissen en authentieke akten inhoudende, heeft aangeteekend.

De schrijver noemt de ten uitvoerlegging van het verkregen vonnis een der belangrijkste gedeelten der geheele regtspleging. Hierdoor toch worden, voor zoo veel zulks van de regterlijke magt kan afhangen, de vruchten der gevoerde procedures aan den overwinnaar verzekerd. Allezins te regt verlangt hij eenvoudigheid van vormen, spoed en zekerheid in de wijze van vervolging, en bezuiniging van geregtskosten, en hij verliest niet uit het oog dat dit alles moet gepaard gaan met de zorg, dat hij tegen wien het vonnis wordt ten uitvoer gelegd, evenmin deszelfs kracht kunne ontzenuwen, als zonder behoorlijke gelegenheid om, bij genoegzame middelen, er vrijwillig aan te voldoen, door deszelfs geregelijke ten uitvoerlegging worde overvallen. De ondervinding, voegt hij er bij, heeft echter tot dus verre, helaas! niet bewezen, dat dit toppunt van volmaakt- heid, volkomen bereikbaar zoude zijn; maar het behoort zoo veel te meer overal, waar zich daartoe de gelegenheid opdoet, een punt van ernstige overweging uit te maken, in hoe verre de wetgever welligt door een geheel verschillend stelsel, of door wijziging van enkele bepalingen aan het beeld, het- welk hij noodwendig voor oogen heeft gehad, meer zoude kunnen zijn nabijgekomen.

De schrijver bepaalt zich bij het geven van dien wenk, en het plan van zijn werk gedoogde voorzeker niet, om dit punt uiteen te zetten. Zoo komen er meerdere wenken voor, bij voor- beeld, bij de vermelding op bl. 17, dat bij het Nederl. regt, art. 94, de regtsregel *nullité sans griefs n'opère rien* is in practijk gebracht, lezen wij: wanneer men tot de beginselen van regts- pleging opklimt, zoude het te bezien staan, of het persoonlijk belang van den gedaagde de eenige maatstaf moest zijn van het al of niet uitspreken der nietigheid, en of niet de publieke orde ook hare eischen heeft, welker handhaving boven het geldelijk voordeel van den individu behoorde te wegen.¹

Zoo vinden wij op bladz. 69 aangeteekend de opmerking, dat

art. 140 niet bepaaldelijk zegt, dat de daàr vermelde soorten van processen summier *zullen* en moeten behandeld worden, maar dat die *vatbaar* zijn voor summiere behandeling. Het is ten deze, voegt hij er bij, gelijk omtrent de geheele procedure, eene vraag van het meeste gewigt, in hoe verre men van eenige, vooral van eene exceptieve, bepaling vermag afstand te doen.

Menigvuldige opmerkingen van dezen aard zal men in de overzichten aantreffen; en daarop vooral is onze meening gegrond, dat het werk verdient bestudeerd te worden, en men zich de beknoptheid en zaakrijkheid, waarmede het gesteld is, ten voorbeeld stellen mag.

Wat nu de algemeene regelen omtrent ten uitvoerlegging betreft, vinden wij eene korte aanwijzing, hoe de regel «*extra territorium jus dicenti impune non paretur*» van lieverlede is beperkt, en welke middelen zijn aangewend om dien regel in de toepassing te doen wijzigen; vervolgens wordt een woord gezegd over de executie van vonnissen in een vreemd land geweest, en daarna geeft de schrijver het een en ander betrekkelijk de slotsom van zijn onderzoek omtrent het verschil in de ten uitvoerlegging, zoo als die bij de latere wetgevingen, en in het Romeinsche regt bestond.

Hoewel men des schrijvers beknoptheid alle regt moet laten wedervaren, zal toch welligt eenige meerdere uitvoerigheid bij dit gedeelte door sommigen gewenscht worden. Gelijk terecht wordt aangemerkt, zijn de onderscheidene bepalingen van het Romeinsche regt te dezen aanzien geheel onverklaarbaar zonder een overzicht van derzelve zamenhang zoowel met de proces-orde in het algemeen, als in het bijzonder ook met de overige middelen van zekerheid tegen onwil of onvermogen des schuldenaars. En al is men met een en ander eenigzins bekend, dan toch blijft de procedure bij ten uitvoerlegging niet zonder moeilijkheden.

De reden daarvan zal wel hierin gelegen zijn, dat menig Keizerlijk rescript, en menige plaats uit de pandecten een ant-

woord of eene voorziening in een bijzonder geval behelst , en dat daarenboven in vele der wetten de casuspositie , gelijk wij het zouden noemen , niet geheel volledig is voorgesteld.

Zou het ook mogelijk zijn , dat de vlijtige beoefening van die veelvuldige wetten uit het corpus juris , die tot de executie in meer of minder dadelijk verband staan , zou kunnen leiden tot de oplossing van het vraagstuk , in hoe verre , gelijk de schrijver zich uitdrukt , de wetgever welligt door een geheel verschillend stelsel aan het beeld , hetwelk hij noodwendig voor oogen heeft gehad , meer zou kunnen zijn nabijgekomen.

Die bevoegd is die vraag te beslissen , moge het antwoord geven. Wij zijn geneigd het er voor te houden , dat zoodanig geschiedkundig onderzoek ons leiden zou tot de overtuiging , dat het toppunt van volmaaktkeid wel nimmer bereikt zal worden.

Na de korte uiteenzetting , of , zoo als de schrijver het noemt , na zijne herinnering aan de beginselen des Romeinschen regts , wordt aangewezen , hoe het verschil van beginselen oorzaak is , dat bij onderscheidene bepalingen omtrent het executoriaal beslag , behalve de Romeinsche wetten tot de eigenlijke in beslagneming betrekkelijk , ook plaatsen zijn aangehaald , welke naar het Romeinsch regt alleen tot de *missio in bona* behoorden , en wederkeerig bij de behandeling der middelen van bewaring van zijn regt sommige bepalingen zijn toegepast , welke te Rome alleen bij ten uitvoerlegging van vonnissen konden gelden.

Met een woord wordt gesproken van de executoriale kracht van authentieke acten , waaromtrent in het Romeinsch regt niets bepaalds voorkomt : en eindelijk iets over de geschillen over de ten uitvoerlegging van vonnissen der kantonregters , welke voor de Arrondissements-regtbanken moeten gebragt worden.

Wij eindigen hiermede deze aankondiging , en herhalen den wensch dat de arbeid van Mr. TIJDEMAN een leidraad en aanmoediging zijn moge voor eene wetenschappelijke beoefe-

ning der regtsvordering, en dat die vruchten moge dragen voor de regtswetenschap, en op die wijze de proces-orde meer en meer moge volmaakt worden. Daardoor zal aan de maatschappij dienst bewezen worden, want wie beaamt niet de woorden, waarmede het voorberigt van Mr. LIPMAN aanvangt, en welke wij bij het begin van ons geschrijf overschreven: «Onder de meest gewigtige en meest moeilijke takken »der wetgeving wordt te regt de proces-orde gerangschikt, aan »welker regelmatigen gang zoo vele belangen zijn verbonden.» De Heer LIPMAN eindigt zijn kort voorberigt, waarin hij alleen zegt, dat de bearbeiding van deze uitgave des wetboeks eeniglijk aan zijnen vriend TIJDEMAN behoort, met het woord algeheele *herziening*. Mogten velen de wetgeving beoefenen, als zij; — de *herziening* zou goede vruchten dragen.

C. J. FRANÇOIS.

Bijdragen tot het onderzoek naar de regtsbeginselen omtrent Dijk- en Polderzaken door Mr. A. G. BROUWER. Te Gorinchem bij A. VAN DER MAST, 1843, 60 bl. in gr. 8.º

Deze *Bijdragen* bewijzen, hoe moeilijk het is van vooroordeelen terug te komen. Het helderste betoog, de bondigste redenen zijn meestal onvermogen om eene eenmaal opgevatte dwaling te doen inzien en op den waren weg terug te brengen.

De aanmerkingen, door mij in het voorlaatste nummer der *Themis* tegen den heer BROUWER gemaakt, gelden in zeer ruime mate ook tegen dit geschrift. Orde, juistheid van betoog, naauwkeurigheid zoekt men hier even vruchteloos. Even weinig verwachtte men hier iets nieuws; ik zal mij dus bij eenige korte woorden kunnen bepalen.

De groote fout van den heer BROUWER ligt daarin, dat hij aan enkele punten blijft hangen, uit deze het geheel beoor-

deelt, zonder het te hebben overzien. Van daar die verwarring, die gelijkstelling van zeer verschillende begrippen. Uit dat gebrek vloeit het voort, dat hij in het regt van beschikking eenen vrijbrief ziet tot de meest willekeurige beschikking. Van daar dat hij geheele onafhankelijkheid ziet, waar hij geene voortdurende tusschenkomst der overheid ontdekt. Een organismus moet hem een raadsel wezen, of sluit de zelfstandige werkzaamheid der deelen ieders ondergeschiktheid aan het geheel uit?

Even weinig als vroeger is de S. in een onderzoek naar het wezen der poldergenootschappen getreden. Het zijn zedelijke lichamen, zegt hij, en dat is hem genoeg. Inderdaad is het dit niet; dat alleen bewijst niets vóór of niets tegen hem. Daartoe komt het op de vraag aan of het publiek-regtelijke of privaat-regtelijke zijn. Wanneer wij de bestemming der poldergenootschappen aandachtig beschouwen, kan er moeilijk bij iemand twijfel rijzen of zij behooren tot de eerste soort van zedelijke lichamen. Is het belang, waarvoor zij waken, geen *algemeen* belang?

Het Burgerlijk Wetboek regelt alleen en kon ook alleen regelen hunne *burgerlijke* betrekkingen, niet die jegens de overheid. Bij de publiek-regtelijke komt het juist op deze laatste hoofdzakelijk aan. Hun leven is in de hand der overheid. Zoude deze over de hoofdzak (de zedelijke lichamen zelve), beslissen kunnen, maar niet over de bijzaak (hunne eigendommen van welken aard ook)? Dit ware eene ongerijmdheid stellen.

Van daar mag men niet met den S. van *verkrege*n regten der poldergenootschappen op hunne tegenwoordige inrigting spreken. Alleen bij privaat-regtelijke zoude dit mogen gebeuren. De heer BROUWER spreekt steeds van eene *overeenkomst*, door welke waterschappen ontstaan zouden zijn. Al name men die aan, wat bewees dit anders dan den eersten oorsprong? Ontstonden misschien steden en dorpen ten gevolge van den uitdrukkelijken wil des wetgevers? ontstond op die

wijze de Staat. Zekerlijk niet; maar dan moet de S., zal hij zich-zelfen gelijk blijven, ook den Staat en de gemeenten tot de burgerlijke zedelijke lichamen brengen. Zoo gevaarlijk is het, op één enkel punt lettende, daaruit gevolgen te trekken tot het geheel, dat bijna alles, wat in deze *Bijdragen* voor den privaat-regtelijken aard der poldergenootschappen heet te strijden, met even veel of liever met even weinig grond voor dien van de gemeenten en den Staat kan aangevoerd worden. Bij al de redeneringen vergeet de S., dat de wetgever op dien verschillenden oorsprong van publiek-regtelijke zedelijke lichamen zag, ze daarom in op openbaar gezag *ingestelden* en *erkenden* onderscheidt, naarmate zij aan den uitdrukkelijken of niet uitdrukkelijken wil des wetgevers hunnen oorsprong te danken hebben.

Op eene opmerkelijke wijs heeft de heer BROUWER zich van het geschiedkundig terrein teruggetrokken. Zelf had hij er de zaak het eerst op gebracht. Hij gevoelt thans daarop geheel geslagen te zijn en spreekt daarom met minachting van de geschiedenis. Zeker geen verstandig man roept haar in, ten einde daaruit te bepalen, wat tegenwoordig regtens is; wordt het daarom onverschillig te weten hoe men de zaak vroeger beschouwde?

Menig voorbeeld zoude men aan kunnen voeren van de verwarring van begrippen, op welke men telkens stoot, van de onbegrijpelijke wijze, op welke hier van het Burgerlijk Wetboek gebruik gemaakt wordt; van de gebrekkige wijze van redeneren des schrijvers. Een paar voorbeelden moge hier voldoende wezen.

In den even slecht gedachten als slordig gestelden titel van het Burgerlijk Wetboek *over de zedelijke lichamen*, noemt de wetgever deze *vereeningingen van PERSONEN*. Hij sluit daardoor stichtingen, enz. uit; ontkent daardoor aan deze in der daad een juridisch leven. Wanneer men nu evenwel deze als personen erkent, onder de zedelijke lichamen medetelt, dan spreekt het immers van zelf, dat niet alle bepalingen, voor

vereenigingen van personen gemaakt, ook op de zoodanige, gelijk stichtingen, welke geene vereenigingen zijn, toepasselijk kunnen zijn. Iets dergelijks heeft met de poldergenootschappen plaats; deze zijn vereenigingen van *erven*, niet van *personen*. Onbegrijpelijk komt het den heer BROUWER voor, dat niet al de regels, voor de laatste gesteld, ook de eerste zouden treffen. Hij wil eene uitdrukkelijke uitzondering in de wet. Behoeft men iets anders te doen dan hem naar de definitie zelve van art. 1690 B. W. te verwijzen?

De S. noemt de betrekking der enkele leden tot de gemeenschap eene *persoonlijke*, geene *zakelijke*. Hij beroept zich daartoe op zijne zoogenaamde overeenkomst. Vloeit dan de verplichting niet enkel uit de ligging der erven voort? Is zij niet aan het bezit van den grond gebonden? De persoon is hier geheel onverschillig. Ook tegen onzen wil verbindt ons het erf. Wanneer hier geen zakelijk regt bestaat, zal men er niet ligt vinden.

In den *Gids* van Augustus 1843 had de heer THORBECKE gezegd, dat de goederen der poldergenootschappen *publiek eigendom* waren. De heer BROUWER brengt dit over (bl. 27) als beteekenende eigendommen *van den Staat*. Op gelijke wijs zoude men kunnen beweren, dat de eigendommen der gemeenten, volgens den schrijver, het eigendom zijn van *bijzondere personen*.

Wil men den betoogtrant des schrijvers geheel leeren kennen, men leze hetgeen hij omtrent de betrekking tusschen *maatschap* en *zedelijke lichamen* opgeeft. Art. 1690 B. W. zegt: BEHALVE DE EIGENLIJKE MAATSCHAP erkent de wet ook *vereenigingen van personen als zedelijke lichamen*, enz. Hieruit maakt de heer BROUWER op (bl. 35), dat de *zedelijke lichamen*, eene bijzondere soort van het geslacht *maatschap* zijn. *Maatschap* heeft volgens hem twee soorten, *de eigenlijke maatschap*, over welke in het Burgerlijk Wetboek de negende titel van het derde boek handelt, en *zedelijke lichamen*, van welke de tiende titel van dat boek spreekt. Dit alles volgt uit die

veelbeteekenende woorden: BEHALVE DE EIGENLIJKE MAATSCHAP. Zij beteekenen dus niet, dat ook maatschappen vereenigingen van personen, doch geheel verschillend van zedelijke lichamen zijn, maar dat een zedelijk ligchaam eene soort van maatschap is. Is het wonder, dat het groote verschil tusschen beide den schrijver verborgen bleef?

Dit voorbeeld kenmerkt te zeer de kracht van redenering, in dit geschrift voorkomende, om er iets meer bij te voegen.

N. OLIVIER.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

— In de jongste maanden zijn bij onderscheidene Regtbanken en Hoven uitspraken gevallen over de kracht en strekking van het besluit van den Souvereinen Vorst, van 24 Aug. 1814 (dat onafgebroken onbekend is gebleven) en van de wet van 16 Nov. 1814. De vraag daarbij is of verscheidene steden en plaatsen op eene verbindende wijze zijn gerangschikt onder de vestingen der 1° of 2° klasse. Tevens komt daarbij in aanmerking de verbindbaarheid hier te lande van het Keizerlijk decreet van 9 Dec. 1811, in verband met de vroegere Fransche wet van 10 Julij 1791. — De Hooge Raad heeft een en ander, voor de stad Zutphen, ontkenkend bestist, bij arrest van 29 Dec. 1845. (Zie *Weekblad van het Regt*, n.° 467 en ook n.° 472).

— Wij ontleenen aan eene statistieke opgave van de regtspleging in de Rhijn-Provincien de volgende bijzonderheden: « De 1595 burgerlijke regtsgedingen hangende voor het Hoog Gerechtshof te Keulen, gedurende den loop van het regts-jaar 1842—1845, zijn allen afgedaan, met uitzondering van 87; bij de 8 Regtbanken van eersten aanleg zijn aangebragt 11,827 Burgerlijke Zaken, waarvan in 10,501 uitspraak gedaan is; de 125 vredegeregten beslissen jaar door jaar meer dan 109,000 Burgerlijke en even zoo vele Politie-zaken. »

— Een Fransch afgevaardigde is dezer dagen van plagiaat overtuigd. De Heer SPAUJT, gewezen Advokaat-Generaal, ook in Nederland bekend, had in 1814 te Brussel een werkje uitgegeven, getiteld: *Dialectique legale*; de Heer HORTENSUS DU CORBEAU-ROUSSELIN-ST.-ALBIN, te Parijs, had dit geschrift vóór weinige jaren laten nadrukken, onder zijnen naam, met verandering van den titel, te weten in dien van *Logique Judiciaire*. Hij had er juist een nieuwen druk van doen gereed maken, met bijvoeging van eene *Logique de la conscience*.

Drukverbetering:

Op blz. 525 van den vorigen jaargang, staat, boven het eerste vak der tabel: *desertie*; lees: *detentie*.

Museum

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VIJFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH.)

STAATSREGT. — *Iets over het Rijk en zijne inwoners, naar de bepalingen der Grondwet; door Mr. L. METMAN, Advokaat te 's Gravenhage.*

Bij de discussien over eene zeer belangrijke aangelegenheid, hoorde men, voorleden jaar, in de Tweede Kamer, spreken van een' tijd, toen de Grondwet wel was geschreven, doch niet werd gelezen, veel min naauwgezet nageleefd. Ik wil niet onderzoeken, of de lessen van het treurig voorleden zóó gunstig op die naauwgezette naleving gewerkt hebben, als men zou mogen verwachten, maar zeker is het, dat de Grondwet in de laatste tijden, meer dan vroeger, is gelezen, overwogen, en in hare bedoeling en strekking nagegaan.

Onder degenen, die zich met mij over dit verschijnsel verheugden, behoorden eenige vrienden, met welke ik, ook ten gevolge mijner professie, meermalen in aanraking kwam. Het denkbeeld, om de practicale werkzaamheden, door eene gemeenschappelijke overweging van de bepalingen onzer Grondwet, af te wisselen, rees op; het lachte ons toe, en werd weldra ter executie gelegd.

Met genoegen herinner ik mij de avonden, in 1842—1843, tot dat einde afgezonderd. De spreker, de verhandelaar, of

hoe men hem noemen wil, die de vruchten van zijn onderzoek of van zijne overwegingen over een gedeelte der Grondwet aan zijne medeleden moest mededeelen, had dikwerf geene gemakkelijke taak. Hij was de vraagbaak: hij moest weten op te geven, hoe deze of gene bepaling in ons Staatsverdrag was opgenomen; in welken zin die moest uitgelegd worden; in welken zin ze in toepassing was gebragt; wat, bij eene gewenschte herziening der Grondwet, verandering behoefde, en wat niet al. Dat dit alles tot menigvuldige wisseling van denkbeelden aanleiding gaf, valt ligt te begrijpen, maar meer bevreemdend zal het misschien dezen of genen toeschijnen, dat, op zeer weinige uitzonderingen na, over de belangrijke punten eenstemmig door ons werd gedacht. En toch was dit het geval.

Een onzer heeft zijne aantekeningen over het hoofdstuk, handelende van de *magt des Konings*, opgeslagen, uitgewerkt en de vruchten van zijn' arbeid, in het vorig nummer van dit Tijdschrift, aan het publiek medegedeeld. Dat voorbeeld wenschte ik thans te volgen, in de hoop, dat ook deze bijdrage iets zal toebrengeu tot meerdere kennis aan onze Grondwet; tot hare naauwgezette naleving, maar tevens tot de bevestiging der overtuiging, welke de mijne is, dat, in het belang der regering zoowel als der natie, de herziening niet langer kan of mag uitgesteld worden. (1)

Vóór ik echter daartoe overga, kan ik mij niet onthouden, eenige weinige algemeene bedenkingen of opmerkingen mede te deelen, welke schier bij de behandeling van ieder hoofdstuk werden gemaakt.

(1) Merkwaardig zijn de woorden door VAN HOGENDORP reeds in 1820 gebezigd: «Onze Grondwet is onlangs gemaakt en stemt overeen met den Staat en onze maatschappij. Alzoo deze Staat gedurig vordert, zal er een tijd komen, dat de eene of andere grondwettige instelling niet meer met denzelfen strooken zal, doch dan kan deze instelling grondwettig gewijzigd worden, en op dien tijd hopen wij, dat de Regering zelve wijs genoeg zal zijn, om de verandering voor te dragen.» (*Bijdragen*, V, bl. 148 en 149.)

In de eerste plaats vroegen wij ons meermalen af, tot welk einde toch vele bepalingen, die op zich zelve misschien geene nadeelige strekking hadden, tot grondwettelijke, tot fundamentele voorschriften zijn verheven? Aan eene opsomming in de Grondwet van alles, wat het Staatsregt van een volk betreft, kan niet gedacht worden. Er zijn beginselen, die het noodzakelijk gevolg zijn der betrekking tusschen den Vorst en de ingezetenen; die voortvloeijen uit den aard en het wezen van iederen Staat. Wat daartoe betrekking heeft moet weggelaten worden, zoo omdat het overbodig is, als omdat het, verkeerd uitgedrukt, of verkeerd begrepen, groote moeilijkheden kon doen ontstaan. De ontwikkeling daarenboven van een beginsel van algemeen staatsregt kan in eene Grondwet nooit volledig geschieden. Uit de vermelding der eene of andere bepaling wordt zoo ligt besloten, dat het niet vermelde ook niet regtens zou kunnen wezen: eene dwaling welke, voornamelijk bij de uitlegging der Grondwet, zeer nadeelige gevolgen na zich kan slepen.

Zal evenwel eene Grondwet haar eigenaardig karakter niet verliezen, dan moet zij alleen bevatten de algemeene beginselen van het bijzonder staatsregt eens volks. Eene afdaling tot voorziening in punten van klein en ondergeschikt belang, moet geheel vreemd wezen aan de regeling der groote trekken van het staatkundig gebouw. De beginselen moet men in den aard der wetten vinden aangewezen: de uitwerking daarvan behoort aan de wetgevende of aan de uitvoerende magt.

Bij de bestaande Grondwet is men van die leer veelvuldig afgeweken, en het heeft nergens anders toe geleid, dan om den geregelden gang van zaken te belemmeren, en de invoering van gewenschte, door een ieder als hoogst noodzakelijk erkende, veranderingen tegen te gaan. Wil men daarvan een sprekend bewijs, zoo sla men op het achtste hoofdstuk, handelende *van de defensie*, en de daar voorkomende speciale bepalingen omtrent de gewapende magt, vergeleken met hetgeen

de ondervinding , reeds in de eerste jaren na de wording van het vereenigd Koninkrijk der Nederlanden , als gebrekkig of onuitvoerlijk heeft aangewezen , zullen u doen zien , dat tegen de verbetering der wetgeving op de militie en de schutterij geen grooter struikelblok bestaat , dan die grondwettelijke regeling van punten van ondergeschikt belang.

De Grondwet eindelijk bevat , daaraan zal tegenwoordig wel niet meer worden getwijfeld , te veel reglementaire bepalingen. Die bepalingen voornamelijk zijn geheel vreemd aan het begrip van een staatsverdrag , van eene Grondwet of van de grondslagen des staatsgebouws. De ontwerpers der Grondwet van 1815 schenen daarvan doordrongen , toen zij zich in het rapport aan den Koning aldus uitdrukten : « Verre was » van ons de trotsche waan , in alles te willen voorzien , alles te » regelen , en wij hebben aan de ondervinding van lateren tijd » ook haar deel ter volmaking van dit werk gelaten ; dikwijls » hebben wij alleen de fondementen gelegd , waarop uwe wijs- » heid , door andere raadslieden en den tijd zelven voorgelicht , » de inrigtingen vestigen zal , welke nu meer aangewezen , dan » daargesteld zijn , en daarna , zonder schadelijke overhaas- » ting , maar tevens zonder onnoodig dralen , opgetrokken , » het gebouw volmaken zullen , waarvan wij de omtrekken » geteekend , de grondslagen gevestigd hebben. » Maar hun ontwerp voldeed in dit opzigt niet aan de toezegging. 't Is waar , van vele aangelegenheden werden slechts de ruwe omtrekken gegeven , maar bij andere daalde men tot in de geringste bijzonderheden af. De voorbeelden daarvan zijn menigvuldig , en onder de eerste bezwaren , welke , na de invoering der Grondwet van 1815 , daartegen werden aangevoerd , behoorde dan ook het verwijt , dat er te veel reglementairs in de Grondwet is opgenomen.

VAN HOGENDORP (*Bijdr.* I bl. 155 en 156) ontkende het feit , waarop de beschuldiging rustte , niet , maar gaf als reden van versooning op , dat de reglementen , onder de revolu-

tionnaire regeringen van vroegere dagen , door de uitvoerende magt gemaakt, dikwijls de wetten ten eenemale omverwierpen.

Of die reden in 1815 voldoende kon geacht worden , om, tegen het eigenaardig begrip eener *Grondwet*, daarin voorschriften van reglementairen aard op te nemen , wil ik niet beslissen ; maar zeker komt het mij voor , dat die reden , in dezen tijd , bij eene herziening , niet zou kunnen gelden.

Wanneer toch de uitvoerende magt werkelijk , bij reglementaire bepalingen , van de beginselen der Grondwet afwijkt , moet de waarborg der ingezetenen gelegen zijn of in de regterlijke magt , of in de Staten-Generaal.

Hebben de maatregelen , door de Ministers genomen , betrekking op onderwerpen , waarvan de kennisneming bij de leden der regterlijke magt behoort , geen twijfel lijdt het , of de ingezetenen zullen , in de onafhankelijkheid en zelfstandigheid dier magt , het veiligste schild hebben tegen de aanmatigingen van het Bestuur.

Betreffen deze maatregelen daarentegen andere onderwerpen , niet tot de kennisneming der regterlijke magt behoorende , zoo geeft art. 159 der Grondwet aan een' ieder de bevoegdheid zich tot de Staten-Generaal te wenden ; en deze , die gezworen hebben de Grondwet niet alleen te zullen onderhouden en handhaven , maar ook , bij geene gelegenheid en onder geen voorwendsel hoe ook genaamd , daarvan te zullen afwijken of toestemmen , dat daarvan afgeweken worde , moeten , in dat geval , voor de handhaving van de regten der ingezetenen waken.

Baat die toevlugt tot de regterlijke magt , of tot de Staten-Generaal niet , men houde zich verzekerd , dat de bloote opneming in de Grondwet van deze en gene reglementaire bepalingen geen beteren waarborg tegen eene ongeoorloofde uitbreiding van gezag of tegen willekeur zoude opgeleverd hebben.

Eene andere bedenking , meermalen bij ons opgerezen , is

deze, dat de stijl der Grondwet zeer veel te wenschen overlaat. Dat gebiedende, dat duidelijke, dat kernachtige, 't welk bij uitstek aan den wetgever moet eigen zijn, mist zij ten eenemale. Het is als hadden de ontwerpers hunne denkbeelden aan anderen, die van de zaak geen juist begrip konden vormen, medegedeeld, ten einde ze op het papier te brengen. Op duistere uitdrukkingen of gerekte volzinnen stuit men telkens. Nooit is dit misschien beter aan het licht gekomen, dan sedert een bekend letterkundige de Grondwet alleen uit dit oogpunt beschouwd, de aandacht op de mislagen tegen taal en stijl gevestigd, haar, in de voorrede van zijn geschrift, een *prulwerk* geheeten heeft.

Wat is intusschen meer noodzakelijk bij het ontwerpen van wetten, maar vooral van eene Grondwet, dan juistheid van uitdrukking? Bij het schrijven eener verhandeling, van een betoog of van ieder gewoon opstel, moge het aangaan, dat men, over eene zaak goed nagedacht hebbende en tot een vast besluit gekomen zijnde, aan de uitboezeming zijner gedachten vrijen loop geeft; maar bij het maken van wetten zette men geen stap voorwaarts, dan met de uiterste voorzigtigheid. Ieder woord zal later van alle zijden overwogen worden, om er den vermoedelijken wil des wetgevers uit te leeren kennen; en eene uitdrukking welke, oppervlakkig beschouwd, alleen gebezigd is, om den volzin welluidend of een denkbeeld duidelijker te maken, heeft niet zelden tot de levendigste discussien aanleiding gegeven.

Wordt de van alle zijden gewenschte herziening der Grondwet ondernomen, zoo make men zich, ook in dit opzigt, de lessen der ondervinding ten nutte: men vorme zich eerst een juist en klaar denkbeeld van de zaak, die men tot grondwettelijk beginsel wil verheffen, en legge er zich daarna op toe, om dat denkbeeld in de beste bewoordingen uit te drukken. Die laatste taak is niet zoo gemakkelijk, als velen schijnen te gelooven. Menigmaal zag men ontwerpen van wet voorgedragen en aangenomen, die meer overeenkwamen met de taal van

verhandelaars, dan met den bevelenden toon des wetgevers. Soms tijds is de wetgever zelfs in den toon van het gemeenzaam onderhoud gevallen, en verhaalt hij, goedig als een praatvaer, in art. 1 en 2, wat hem er al toe geleid heeft, om art. 3 en 4 te maken.

Van deze algemeene opmerkingen ga ik thans over tot het eigenlijk onderwerp dezer bijdrage, de mededeeling namelijk van eenige beschouwingen, naar aanleiding van het eerste hoofdstuk der Grondwet.

Dat hoofdstuk handelt, blijkens het opschrift, over twee geheel onderscheidene zaken: 1° over de verdeeling van het Rijk, en 2° over eenige regten der ingezetenen.

In de artikelen 1 tot 3 wordt opgegeven, hoe het Rijk is verdeeld, met bijvoeging der bepaling, dat de regeling van de grensscheiding der provincien, voor zoo verre eene verandering noodig is, bij de wet zal geschieden.

Al dadelijk doet zich hier de vraag op, of de opsomming der provincien, waaruit het Rijk bestaat, wenschelijk is, dan wel of het beter is, daarvan in de Grondwet geen gewag te maken.

Ik aarzel niet, mij voor het laatste gevoelen te verklaren.

Uitgaande van het hierboven reeds aangewezen beginsel, dat eene Grondwet alleen de grootte beginselen van het staatsregt eener natie moest omschrijven, en dat al wat overbodig is, moet achterwege gelaten worden, zie ik niet in, welke nuttigheid het hebben kan, dat men hier de provincien achterevolgens ziet opgenoemd. Zou Noord-Brabant, Gelderland, of welke provincie ook, niet een gedeelte van het Rijk uitmaken, wanneer art. 1 werd gemist? Zou het Rijk, zonder dat artikel, minder dan thans, zamengesteld zijn uit de verschillende provincien? Ik geloof niet, dat iemand dit ligt zal beweren.

Maar tot welk einde wenscht men dan die vermelding?

Daaromtrent schijnen twee gevoelens te bestaan.

Sommigen beweren, dat de territoriale omschrijving onmisbaar is, omdat het bestaan en de attributen van provinciale

Staten een der hoofdbestanddeelen zijn der Grondwet. Die meening drukte de regering uit in de *Memorie ter beantwoording van de processen-verbaal der afdeelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dubbelen getale, omtrent de dertien wetten*, en zij voegde er bij: «Zonder de opnoeming der provincien, welker Staten een zoo wezenlijk en belangrijk deel hebben in de behandeling van zaken, en welke de kiezerscollegien zijn voor de leden der vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, mag eene Grondwet, op het beginsel van het aanwezen en op de staatkundige werking van provincien berustende, niet wel denkbaar geacht worden; en de stellige aanduiding en opnoeming dier provincien is dan ook daarbij onvermijdelijk, omdat, bij gebreke daarvan, de bepaling van het getal van afgevaardigden ter Tweede Kamer uit iedere provincie, welke voorzeker alleen in de Grondwet kan plaats vinden, niet mogelijk zoude wezen.» (*Handel.* III, 202.)

Te regt echter zegt de Heer THORBECKE, (I, 3.) dat die reden, door het Gouvernement bijgebracht; zeer aan twijfel onderhevig schijnt, «want men kon eene optelling als die van art. 81, en andere de provincien aangaande bepalingen, zeer wel, gelijk in andere Grondwetten, hebben, zonder art. 1 en 2.»

Het argument is, dunkt mij, voor geene wederlegging vatbaar. Maar het tweede gevoelen, door VAN HOGENDORP en THORBECKE aangevoerd voor de wenschelijkheid of noodzakelijkheid, dat de verdeeling des Rijks in de Grondwet worde uitgedrukt, komt mij ook voor, aan gegronde bedenking onderhevig te zijn.

«De omschrijving van land en volk» zegt VAN HOGENDORP, (*Bijdr.* VIII, 217,) «is het natuurlijk begrip van eene Grondwet,» en, volgens THORBECKE (I, 2,) brengt het begrip eener algemeene Grondwet mede, dat zij in de eerste plaats het landgebied beschrijve en verdeele, of althans de regelen der verdeeling vaststelle.

De gegrondheid dier opmerking wil ik niet geheel ontken-
nen. Het kan zeer overeenkomstig zijn met de regelen der
logica, dat de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden
in de eerste plaats beschrijve, uit welke deelen dat Koninkrijk
bestaat, vooral wanneer die deelen eene gewigtige rol in de
werking der Staatsmachine spelen; de natuurlijke gang der
denkbeelden móge dat schijnen te vorderen, maar de groote
vraag mag, vermeen ik, alleen deze zijn: wat meer nut en
minder nadeel oplevert, het opnemen der territoriale ver-
deeling in, dan wel hare weglating uit de Grondwet. En dan
schijnt mij de weglating verre te verkiezen.

Bij het gemis der verdeeling kunnen er geene twisten ont-
staan, waartoe de artikelen 1 en 2 meermalen aanleiding ge-
geven hebben. Men heeft namelijk wel eens de bedenking
geopperd, of de Kolonien van den Staat tot het Koninkrijk der
Nederlanden behooren, daar men er in de grondwettige om-
schrijving van het Rijk geene melding van gemaakt ziet, en
in der daad zou die omschrijving, om juist te wezen, ook onze
Kolonien moeten bevatten. Werd daarentegen in art. 1 ook
van de Kolonien gesproken, zoo zouden er, met betrekking
tot de toepassing van verscheidene bepalingen der Grondwet,
weder nieuwe bezwaren geboren worden.

De Grondwet kan alleen veranderd worden op de wijze bij
art. 227 en volgg. omschreven. Art. 2 nu bepaalt, dat de pro-
vincien hare vorige grenzen behouden: dit is alzoo een grond-
wettelijk beginsel, waarvan niet schijnt te kunnen afgeweken
worden, en desniettemin geeft art. 57 den Koning de be-
voegdheid, in tijd van oorlog, eenig grondgebied af te staan
of te ruilen, en de grenzen der provincien te veranderen. Op
die wijze zoude aan art. 2 der Grondwet worden gederogeerd,
iets dat, regtens, noch door eene gewone wet, noch door een
verdrag kan geschieden. (THORBECKE I, 122.)

Indien men nu hierbij in aanmerking neemt, dat de om-
schrijving van het grondgebied niet noodig is om de regten
tusschen Vorst en Volk te regelen, of eenig ander beginsel van

het staatsverdrag uit te drukken, dan zal haar gemis, bij verscheidene voordeelen, geen meerder nadeel kunnen opleveren, dan het gemis eener omschrijving of bepaling van hetgeen men door **GRONDWET** te verstaan hebbe, gehad heeft.

De *Tijdgenoot* (IV, 163 en 164) verklaart zich ook voor het hier ontwikkelde gevoelen, en merkt op, dat onderscheidene staatsregelingen geene omschrijving van grondgebied bevatten.

De twee eerste artikelen der Grondwet geven echter ook tot beschouwingen van een' geheel anderen, en wel van een' historischen of volk-regterlijken aard, aanleiding. Volgens art. 1 bestaat het Rijk, o. a., uit het hertogdom Limburg, behoudens de betrekkingen van dat hertogdom, met uitzondering der vestingen Maastricht en Venlo en van derzelver kringen, tot het Duitsche verbond; terwijl, volgens art. 2, het hertogdom Limburg bestaat uit dat gedeelte der voormalige provincie van dien naam, hetwelk bij de tractaten van 19 April 1839 daarvan niet is afgescheiden.

Hoe, op welke wijze, en krachtens welke bepalingen of overeenkomsten, is Limburg in dien zonderlingen en tweeslagtigen toestand gekomen? De beantwoording dier vraag, welke, gelijk van zelve spreekt, niets zal zijn dan de eenvoudige vermelding van eenige tot het gebied der geschiedenis of van het volkenregt behoorende feiten, zal misschien niet onbelangrijk geacht worden.

In art. 6 van het tractaat, den 30 Mei 1814 te Parijs, tusschen de verbondene mogendheden en Lodewijk XVIII gesloten, lag de kiem van het toekomstig Koninkrijk der Nederlanden: «La Hollande, placée sous la souveraineté de la maison d'Orange, recevra un accroissement de territoire.» Zie daar den uitgedrukten wil der magten, die het lot van Europa gingen regelen.

Reeds toen schijnt het plan bestaan te hebben, dat er een voormuur tegen Frankrijk zou worden opgericht, dat Frankrijk, hetwelk in de laatste jaren zulk een verbazenden invloed op het lot van het overige gedeelte van Europa had uitgeoefend.

Die voormuur zou Nederland zijn, maar hoe, en op wat wijze, moest nader worden bepaald. Binnen twee maanden zouden gevolmagtigden der onderscheidene Mogendheden te Weenen bijeenkomen, om de schikkingen te maken, welke door het Parijsche vredes-tractaat noodzakelijk waren geworden.

Ten gevolge der beraadslagingen te Weenen gehouden, of liever van den wil der groote Mogendheden, kwam den 31 Mei 1815 het tractaat tot stand, waarbij de oprigting van het Koningrijk der Nederlanden werd bepaald. De Nederlanden werden de voorhoede van Duitschland tegen Frankrijk, maar hetzelfde denkbeeld, dat daartoe ten grondslag legde, deed ook Luxemburg in het nieuwe Rijk opnemen, onder bijzondere verplichtingen jegens of betrekkingen met den Duitschen Bond. Het zal wel niet betwijfeld worden, wat BÜLAU in het *Staatslexicon* van VON ROTTECK en WELCKER, Ve *Luxemburg*, opmerkt, dat de staatkunde één punt in de Nederlanden verlangde, waar Duitschland de geheele nieuwe schepping van het Koningrijk krachtdadig kon verdedigen. Luxemburg, daartoe uitmuntend gelegen op de grenzen van Duitschland en van Frankrijk tevens, met eene sterke vesting, zou van den Bond troepen ontvangen, ten allen tijde gereed, den toegang tot de Nederlanden aan de Franschen te betwisten.

Maar het belang of de begeerlijkheid der groote Mogendheden, of van sommigen hunner, vorderde meer.

Tusschen de twee linien (Walram en Otto), waarin het Huis van Nassau in 1255 verdeeld werd, bestond eene overeenkomst, krachtens welke al de bezittingen van dat Huis steeds als tot één enkelen Staat behoorende zouden worden beschouwd, ten gevolge waarvan tusschen beide linien een regt van wederkeerige erfopvolging werd vast gesteld. Die overeenkomst is in 1736, en eindelijk in 1783, door de acte, bekend onder den naam van *Nassauischer Erbverein* bekrachtigd geworden. (Zie: *Des fürstlichen Gesamthauses Nassau im Jahre 1783 erneuerter Erbverein*, bij MARTENS, *Recueil des principaux traités etc.* II, 405.)

De bezittingen in Duitschland, waarop die overeenkomsten betrekking hadden, waren de vorstendommen Dillenburg, Dietz, Siegen en Hadamar. Het huis van Oranje had echter in 1803, voor den gedwongen afstand van de stadhouderlijke waardigheid, bij een tractaat tusschen Pruissen en Frankrijk, tot schadevergoeding ontvangen Fulda en eenige andere bezittingen in het zuidelijk gedeelte van Zwaben.

Dit alles moest, aldus begreep het de staatkunde, aan den Koning van Pruissen worden afgestaan, en de afstand geschiedde bij art. 5 van het tractaat van 31 Mei 1815.

Luxemburg, 't welk toch bij Nederland moest gevoegd worden tot behoud van het Europeesch staatkundig evenwigt; Luxemburg, 't welk om diezelfde reden, tot den Duitschen Bond in eene bijzondere betrekking gesteld werd, konde zeer gereedelijk gezegd worden den Koning der Nederlanden tot schadevergoeding te zullen strekken voor Dillenburg, Dietz, Siegen en Hadamar. In art. 3 werd dan ook, als in het voorbijgaan, van die schadeloosstelling gesproken, en bij art. 6 werd bepaald, dat de vroegere familie-overeenkomsten, betreffende de erfopvolging in die bezittingen, op het Groot-Hertogdom Luxemburg van toepassing zouden zijn.

Er was echter den 4 April 1814 eene familie-overeenkomst gesloten, waarvan hier ook gewag dient gemaakt te worden. Daarbij was bepaald, dat de landen van Nassau zouden komen onder het oppergezag van Prins FREDERIK, zoodra de Prins van Oranje de souvereiniteit der Nederlanden zou aanvaarden. Maar die landen van Nassau waren nu aan den Koning van Pruissen afgestaan, en het heette, dat Luxemburg daarvoor was in de plaats gekomen. Het belang van onzen Staat, en niet minder dat van Europa, vorderde, (althans zoo drukte zich de commissie tot herziening der Grondwet van 1814 uit), dat Luxemburg nimmer en in geen geval kon ophouden een gedeelte van het Koningrijk uit te maken; Luxemburg konde alzoo niet onder het oppergezag van Prins FREDERIK komen, en bij de Wet van 25 Mei 1816 (Stbd. n.º 25) werd aan Zijne

Kon. Hoogheid eene schadeloosstelling toegekend wegens het gemis van zijn regt van opvolging in de Nassausche Staten.

Met betrekking tot het vereenigen van Luxemburg met het Koningrijk, was den Koning, bij het tractaat, de bevoegdheid gegeven, zoo te handelen, als hij raadzaam zou oordeelen: *la faculté est réservée à Sa Majesté de faire, relativement à la succession dans le Grand-Duché, tel arrangement de famille entre les Princes ses fils, qu'elle jugera conforme aux intérêts de Sa Monarchie et à Ses intentions paternelles.*» (Art. 3.)

«Aldus begon,» om de woorden van een beroemd schrijver te bezigen, «het Koningrijk der Nederlanden, met schulden belast, van volkplantingen ontlast, met vestingen verrijkt, in de Europesche staatkunde gewikkeld, vergroot, vermeerderd, het troetelkind der verbondene Mogendheden, zijne schijnbaar schitterende loopbaan.» Waar die loopbaan ons zou heenvoeren, heeft de ondervinding van 1830 en volgende jaren geleerd.

Luxemburg, met uitzondering der vesting en van haren strategischen omtrek, deelde in de Belgische revolutie, en de moeilijkheden, met betrekking tot dat Groot-Hertogdom gerezen, waren de wezenlijke of de voorgewende redenen, waarom de onderhandelingen der diplomatie maar niet tot een definitief resultaat gebragt konden worden.

Volgens art. 2 van het protocol der Londensche conferentie van 20 Januarij 1831, zou Luxemburg, als onder een anderen titel dan Belgie, door de Vorsten van het Huis van Nassau bezeten, bij voortduring een gedeelte uitmaken van den Duitschen Bond. Doch het nationaal congres protesteerde, den 1 Februarij daaraanvolgende, tegen die beschikking omtrent Luxemburg: de vroegere vereeniging van het Groot-Hertogdom, alsmede van het grootste gedeelte van Limburg met Belgie, en de vrijwillige toetreding hunner ingezetenen tot de Belgische revolutie, werden als de redenen van dat protest, en als de titels van het regt van Belgie opgegeven.

De gevolmagtigden der groote Mogendheden weken van hunne beginsels af. De zoogenaamde 18 artikelen werden voorgesteld: de questie over Luxemburg zou later tusschen België en den Koning der Nederlanden, in overeenstemming met den Duitschen Bond, geregeld worden. De toetreding van den Koning der Nederlanden ontbrak er echter aan, even als die aanvankelijk ontbrak aan de latere voorstellen der conferentie, bekend onder den naam der 24 artikelen. Hierbij was intusschen eene verdeeling van Luxemburg en Limburg voorgeschreven.

In 1838 trad eindelijk ook de Koning der Nederlanden toe tot de 24 artikelen. Hetzelfde deden de agnaten van het Huis van Nassau en de Duitse Bond, voor zoo ver Luxemburg betraf. De 24 artikelen ondergingen echter nog eenige, doch in ons nadeel strekkende wijzigingen, en eerst daarna kwam het tractaat van 19 April 1839 tot stand.

Een gedeelte van Luxemburg werd daarbij aan België afgestaan, doch daartegen ontving de Koning der Nederlanden eene schadeloosstelling in grondgebied in Limburg, terwijl er werd bepaald, dat hij de alzoo verkregen landstreken zou bezitten, hetzij in hoedanigheid van Groot-Hertog van Luxemburg, hetzij om met Holland vereenigd te worden. Eindelijk werd nog vastgesteld, dat de Koning der Nederlanden zich met het Duitse Bondgenootschap en de Agnaten van het Huis van Nassau zou verstaan over de schikkingen, die de zoo even gezegde regeling met hen noodzakelijk zoude kunnen maken.

Die schikkingen werden weldra gemaakt. Den 27 Junij 1839 namelijk werd te Wiesbaden eene overeenkomst geteekend, opgenomen in het bijvoegsel tot de Staatscourant van 2 Nov. van dat jaar, waarbij nu wijlen de Hertog van Nassau voor zich, voor den Erfprins, en zijne verdere nakomelingen, alsmede voor zijn' broeder, Prins FREDERIK van Nassau, tegen eene schadeloosstelling van f 750,000, afstand deed van de regten, aan de Walramsche lijn van het Huis van Nassau, op

het aan België afgestane gedeelte van het Groot-Hertogdom Luxemburg toegekend.

Den 16 Augustus vandat jaar deed de Nederlandsch-Luxemburgsche gezant eene mededeeling aan de Deutsche Bondsvergadering. Daaruit bleek onder anderen het voornemen van Zijne Maj. om «in de plaats van het door het 2de artikel van het Londensche verdrag afgestane gedeelte van het Groot-Hertogdom Luxemburg, met het geheele Hertogdom Limburg, zoo als het toen door Hoogstdenzelven was gevormd, tot het Deutsche Bondgenootschap toe te treden.» Daarbij werd echter gevoegd, dat Zijne Maj., ofschoon zich voorbehoudende het Hertogdom Limburg onder dezelfde staatsregeling en hetzelfde bestuur met het Koninkrijk der Nederlanden te brengen, daaraan echter de verzekering verbond, *dat die omstandigheid aan de toepassing der staatsregeling van het Deutsche Bondgenootschap op het vermeld Hertogdom in geenen deele hinderlijk zijn zou.*

Op deze beschikkingen verleende de Bondsvergadering den 5 September hare goedkeuring. In het daarvan opgemaakte besluit vindt men wijders de volgende belangrijke zinsnede: «De Bondsvergadering vindt in de verklaring van Zijne Majesteit, dat, onverminderd de gelijke Grondwet en het gelijk »bestuur van het Hertogdom Limburg met het Koninkrijk »der Nederlanden, de toepassing der Bondswetten op het Hertogdom Limburg op geenerhande wijze zal worden verkort, »den zekersten waarborg, dat de wijsheid van Zijne Koninklijke Majesteit maatregelen zal nemen, geschikt om de »botsingen voor te komen, die anders welligt uit deze betrekkingen zouden kunnen ontstaan.» (Zie het aangeh. Bijv. tot de Staats-courant.)

De Minister van Buitenlandsche zaken, dat besluit der Bondsvergadering aan de Staten-Generaal, in de zitting van 1 Nov. 1839, mededeelende, voegde er bij, dat de Koning Groot-Hertog het zich tot plicht zou stellen, ter vervulling der wenschen van het Deutsche Bondgenootschap, alle botsingen door gepaste maatregelen te verhoeden.

Zoo is dan Limburg, met uitzondering van Maastricht en Venlo, en hunne kringen, door de beschikkingen der diplomatie en ten gevolge van een' zonderlingen zamenloop van gebeurtenissen, in een' hoogst moeilijken toestand geplaatst. Wil men er het bewijs van, men lette slechts op den oorsprong van den Duitschen Bond, en het doel zijner oprigting, en men vergelijkte daarmede eenige der bepalingen van onze Grondwet. Die vergelijking zal de overtuiging geven, dat de Bondsvergadering waarlijk niet ten onrechte sprak van botsingen, welke uit die onderscheidene betrekkingen van Limburg zouden kunnen ontstaan, en dat het gemakkelijk viel, namens den Koning Groot-Hertog, maatregelen ter voorkoming van botsingen toe te zeggen, doch zeer moeilijk die te nemen.

Den oorsprong van den Duitschen Bond vindt men in art. 6 van het Parijssche tractaat van 30 Mei 1814. «De Staten van »Duitschland zullen, behoudens hunne onafhankelijkheid, »door een algemeen verbond zijn vereenigd.» Bij de bondsacte van 8 Junij 1815 werd, als het doel dier vereeniging, opgegeven de handhaving der inwendige en uitwendige zekerheid van Duitschland, en der onafhankelijkheid en onschendbaarheid der verbonden Staten. Maar die acte werd den 8 Junij 1820 aangevuld door eene eindacte, welke als de Grondwet van het Deutsche Verbond beschouwd kan worden.

Als beginsel werd, o. a., aangenomen, dat de vrijwillige afstand der souvereiniteit van een tot het Verbond behoorend grondgebied, zonder de toestemming van allen, geene plaats kan hebben, dan ten voordeele van een ander bondslid. Onze Grondwet daarentegen geeft (art. 57) in tijd van vrede aan den Koning en de Staten-Generaal, en in tijd van oorlog aan den Koning alleen, de bevoegdheid, afstand te doen van een gedeelte van het grondgebied des Rijks. Kunnen hieruit geene moeilijkheden ontstaan, of door welke maatregelen zullen die voorgekomen worden?

Grooter nog zijn de bezwaren, welke noodwendig moeten voortvloeijen uit de bepaling, dat de bondsleden, in geval van gevaarlijke bewegingen, tot wederkeerig hulpbetoon verplicht

zijn. Nederland kan een tegenovergesteld belang hebben met dat, waarvoor de bondstroepen te velde trekken: — de Nederlandsche militie kan bezwaarlijk buiten de bepalingen van het achtste hoofdstuk der Grondwet gesteld worden; — hoe zullen en hoe kunnen die botsingen opgeheven worden?

Ik doe dezelfde vraag met betrekking tot de middelen, waaruit de kosten van een leger op den voet van oorlog moeten gevonden worden; tot de vrijgeveige bepalingen onzer Grondwet omtrent de drukpers, en de vrij wat minder vrijgeveige bepalingen der Duitsche Bondsvergadering, en tot zoo vele andere beginselen van ons Staatsregt, die in meerderen of minderen strijd zijn met de vereeniging van den Duitschen Bond. Waar men zich wendt, overal stuit men op bezwaren en botsingen, het onvermijdelijk gevolg van den tweeslagtigen toestand, waarin Limburg geplaatst is.

Maar heeft Nederland, heeft Limburg, of hebben beiden misschien zich in deze gedrochtelijke zamenvoeging heil en gewin voorspeld? Men heeft allen grond dat te betwijfelen.

Omtrent de gevoelens, de wenschen en de verlangens der ingezetenen van Limburg hebben zij, die de beschikking van dat land als hunne taak beschouwden, zich weinig of niet laten gelegen liggen. Men zou al zeer weinig ervaren moeten zijn in de geschiedenis der staatkunde, vooral van de laatste jaren, wanneer men vermeende, dat de toestemming of de goedkeuring van de belanghebbende natien, zoo deze zijn klein in magt, gevraagd wordt als de grootere Mogendheden zich met het schikken en het regelen van hun lot bezig houden. Schoon nu het gevoelen der Limburgers over de vereeniging met Nederland niet is gevraagd, hebben zich echter in der tijd verscheidene stemmen doen hooren, welke het bewijs opleverden, dat de toestemming, ware ze werkelijk verlangd, niet zou gegeven zijn.

En Nederland? De regering gaf, bij de discussien over de veranderingen in de Grondwet van 1815, twee hoofdgronden op, waarom de vereeniging van Limburg met Nederland

wenschelijk scheen. Het vrije verkeer namelijk van Nederland, Maastricht en Venlo, met Limburg als Nederlandsch gewest, en de regelmatigheid der grenzen, uit een huishoudelijk en uit een krijgskundig oogpunt.

Doch het gevoelen der regering werd niet algemeen gedeeld. Reeds merkte de Heer GROEN VAN PRINSTERER in zijne *Bijdrage tot de herziening der Grondwet*, blz. 4, op, dat het verkiesselijk was, in het belang en van Limburg en van het Rijk, dat gehalveerde gewest even als Luxemburg te laten onder een afzonderlijk bestuur. Bij de beraadslagingen over de Grondwetsherziening in 1840 verhieven zich dan ook vele stemmen in de Tweede Kamer tegen die vereeniging. Men wenschte Limburg uitsluitend door den Koning beheerd te zien even als Luxemburg: men kon het belang niet ontdekken, dat het Vaderland bij de aanwinst van die landstreek bij zijn gebied zou bezitten. Men vreesde, dat de betrekking van die landstreek tot den Duitschen Bond groote moeilijkheden en nadeelen voor het Vaderland, bij vervolg van tijden en verandering van omstandigheden, zou opleveren. (Zie o. a. *Handel*. III, 403.)

Tot heden toe zijn de geruzen zwarigheden telkens geschikt, maar daarom nog niet opgeheven geworden. De dagbladen (men zie b. v. het Handelsblad van 11 en 24 Februarij 1843; het Journal du Limbourg van 14 Februarij en 5 maart 1843, en de Arnhemsche Courant van 22 Februarij 1843,) behandelten het onderwerp in een verschillenden zin, en niet altijd zoodanig, dat de opheffing der bezwaren er gemakkelijker door gemaakt werd. De verschijnselen van de laatste dagen hebben waarlijk niet gestrekt, om het heilrijke der vereeniging te bevestigen, en eene, mogelijk niet zeer verwijderde, toekomst zal allen twijfel, zoo die nog mogt bestaan, wegnemen.

Ziedaar kortelijk opgegeven, hoe Limburg, ten gevolge van de Belgische revolutie, als provincie van Nederland gescheiden, ten gevolge dierzelfde revolutie, als hertogdom er mede is vereenigd geworden, behoudens zijne betrekkingen tot het

Duitsche verbond, gelijk art. 1 der Grondwet zegt. Wat intusschen die woorden: *behoudens de betrekkingen* van Limburg tot het Duitsche verbond al in zich sluiten, is niet gemakkelijk te beantwoorden. Hij die zich ten taak stelde, om, met de Bondsacte en de verschillende besluiten der Bondsvergadering in de eene, en onze Grondwet in de andere hand, de oplossing dier vraag te beproeven, zou zich waarlijk verdienstelijk maken, en een helder licht kunnen verspreiden over een onderwerp, dat, nu Limburg eenmaal met Nederland vereenigd is, een naauwkeurig onderzoek overwaardig is. Ware dat onderzoek ingesteld geweest door hen, die in 1840 tot de herziening der Grondwet moesten medewerken, de door niemand dan door de regering gewenschte toevoeging zoude voorzeker veel heviger, en met meerdere kennis van zaken, zijn bestreden geworden.

Bij de beschouwing van het eerste artikel der Grondwet doen zich nog onderscheidene andere vragen op, wier behandeling de grenzen dezer bijdrage te verre zou overschrijden, dan dat ik iets meer zou doen dan er eenigen van aan te wijzen.

Zoo rijst al dadelijk de vraag op, hoe, *quo jure*, Luxemburg, volgens de Grondwet van 1815 een integrerend deel van Nederland uitmakende, zonder de medewerking van zijne vertegenwoordigers, uit de herziene Grondwet is gevallen, en tevens, *quo jure* Limburg, bij de herziening in 1840, almede niet in de Staten-Generaal vertegenwoordigd, in de Grondwet is opgenomen geworden? Het antwoord, in der tijd door de regering op deze en soortgelijke vragen gegeven, beveelt zich meer aan door eenvoudigheid, dan dat hetzelfde het redelijk verlangen van hen, die tot de herziening moesten medewerken, konde bevredigen. «Den gang door de regering, ten aanzien van het Groot-Hertogdom Luxemburg gevolgd,» zeide de Minister van Buitenlandsche Zaken (*Handel. III, 199*) acht zij geregtvaardigd door eene der hoogste wetten, die der noodwendigheid.» Elders heette het (*Handel. IV, 99*): «Het

»zijn de omstandigheden, niet de regering, welke het Groot-
»Hertogdom Luxemburg op deszelfs tegenwoordig standpunt
»gebracht hebben.»

Eene andere vraag, die naar aanleiding van art. 1 zou kunnen gedaan worden, is, of, nu er in de Grondwet geene melding gemaakt wordt van Luxemburg, de bepaling van art. 28, dat de Koning geene vreemde kroon kan dragen, wel geheel ongeschonden is, en of de omstandigheid, dat de Koning reeds zoo vele jaren de Groot-Hertogelijke kroon gedragen heeft, bij het duidelijk en stellig voorschrift der Grondwet, wel iets kan afdoen? Onder hen, die deze vraag ontkennend beantwoorden, behoort de *Tijdgenoot*. (Deel IV, bl. 233 en 234.)

Maar een derde punt, en daarop wenschte ik eenigszins nader de aandacht te vestigen, is de toestand waarin Maastricht, Venlo en de kringen dier vestingen geplaatst zijn.

Deze beide steden werden in 1632 door Prins FREDERIK HENDRIK op de Spanjaarden veroverd, en onder de magt van de Staten der Vereenigde Nederlanden gebracht. In het Groot-Placaatboek, Deel II, bl. 622 en 650, vindt men de artikelen, houdende de voorwaarden, waarop de overgave aan den Prins geschiedde.

Venlo werd echter weder in 1637 door Spanje veroverd, waarvan het gevolg was, dat wel Maastricht *en 't ressort van dien*, maar niet Venlo, in art. 3 van het Vredes-Actaat van Munster werd opgenoemd onder de steden en plaatsen, door de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden bezeten, en waaromtrent bepaald werd, dat dezelve aan de Staten zouden blijven «in alle ende deselve rechten en deelen van souverainiteyt en superioriteyt, niet uytghesondert, en even gelyck als »sy waren houdende de provintiën van de Vereenighde Nederlanden.»

In 1673 werd Maastricht ingenomen door LODEWIJK XIV, maar Zijne Alder-Christelyckste Majesteyt verklaarde, bij art. 8 van den Nijmeegschen vrede (1678), «aan de Heeren Staten-Generaal wederom syne oude vriendschap te willen betoonen,

en daervanby die occasie eene particuliere preuve te zullen geven, door Hun Hoog Mogenden onmiddelijk na het uitwisselen van de ratificatien des tractaats te zullen herstellen o. a. in de possessie van de stad Maastricht. »

Venlo kwam weder, bij den Utrechtschen vrede, aan Hun Hoog Mogenden. Op het laatst der vorige eeuw bezweek die stad echter even als Maastricht voor de Fransche wapenen, en toen nu den 16 Mei 1795, te 's Gravenhage, het tractaat van Vrede en Alliancie tusschen de Fransche en de Bataafsche Republieken gesloten werd, moest de Fransche Republiek eene, aldus gequalificeerde, billijke schadeloosstelling erlangen voor de steden en landen, die zij, na verovering op de Bataafsche Republiek, aan deze zou teruggeven. Deze schadeloosstelling bestond: 1° uit Hollandsch of Staats-Vlaanderen, en 2° uit Maastricht, Venlo en hetgeen daaraan behoort, gelijk ook alle anderedaarbij ingesloten bezittingen der Vereenigde Nederlanden, gelegen ten zuiden van Venlo aan de beide oevers der Maas. (Zie art. 13 van dat tractaat, o. a. opgenomen in ROGGE'S *Tafereel van de geschiedenis der jongste omwenteling*, bl. 531 en volg.)

Toen Frankrijk, bij den val van NAPOLEON, in 1814, weder tot zijn vorig grondgebied beperkt werd, vervielen Maastricht en Venlo van zelve, en zoo men wil, jure postliminii, aan de Nederlanden. Beiden waren begrepen onder de provincie of het landschap Brabant, hetwelk, volgens art. 54 der Grondwet van dat jaar, bestond uit alle landen en steden, voormaals bekend onder den naam van Generaliteits-Landen, en uit zoodanige andere, als in lateren tijd verkregen en daarbij gevoegd waren.

Opmerkelijk is het intusschen dat Maastricht vóór 1794 slechts gedeeltelijk onder de souvereiniteit stond der Staten-Generaal, die er wel hunne eigene krijgsbezetting hadden, maar het begeben van vele burgerlijke betrekkingen aan den Bisschop van Luik moesten overlaten. Het was voornamelijk op dezen grond, dat het provisioneel Gouvernement in België,

in 1830, aan de Londensche conferentie eene nota indiende, waarbij het regt van Nederland op Maastricht werd betwist (*Recueil de pièces diplomatiques*. La Haye, 1831, p. 17.); een-gevoelen dat, door de gevolmagtigden der vijf concilierende Mogendheden, bij eene nota van 1 December 1830, krachtig werd bestreden. (*Ibid.* p. 22.)

Maastricht en Venlo, benevens hunne kringen, staan alzoo tot den Duitschen Bond in geene betrekking, en zij kunnen, welk ook, bij afwisseling van tijden, het lot van het overige gedeelte van Limburg zal wezen, bij het ontvangen eener andere bestemming, onmogelijk naar dezelfde beginselen worden beoordeeld. In hoe ver de geschiedenis dier vestingen, waarvan ik de hoofdtrekken heb medegedeeld; in hoe ver hunne van de provincien des Rijks verwijderde ligging; in hoever, eindelijk, de verschillende aard en zeden hunner bevolking, of de bij deze bestaande sympathien voor naburige Rijken, invloed op hun toekomstig lot zullen uitoefenen, kan niet worden bepaald, en men handelt voorzeker het voorzigtigst met, op alle die omstandigheden acht slaande, zich wel er van te doordringen, dat eene enkele niet voorziene gebeurtenis niet zelden de fraaiste gissingen en berekeningen heeft doen falen.

De art. 2 en 3 handelen over de grensscheidingen der provincien. Art. 2 bepaalt, in substantie, dat de provincien hare grenzen behouden, en art. 3, dat de grensscheidingen, zoo eene nadere regeling wenschelijk mogt zijn, alleen door de wetgevende magt kan geschieden.

Behalve de opmerking door den Heer THORBECKE (I, 11,) gemaakt over de niet duidelijke uitdrukking in art. 3, dat *de meer juiste bepalingen, welke nader omtrent de grensscheidingen der provincien onderling noodig en dienstig mogten geoordeeld worden*, bij eene wet zullen worden geregeld, schijnt de redactie nog wel iets te wenschen over te laten. Waartoe toch in de Grondwet moet worden uitgedrukt, dat bij die Wet, welke de grensscheidingen zal regelen, zoowel de belangen

der ingezetenen als het gerijf der algemeene administratie moet worden in acht genomen, verklaar ik niet te begrijpen. Het spreekt immers van zelv', dat de wetgever, die over het meerder of minder wenschelijke eener verandering eener provinciale grensscheiding zal statuieren, daarbij moet letten op al datgene, wat die verandering in het algemeen belang des Vaderlands nuttig doet zijn. Even goed zoude men er hebben kunnen bijvoegen, dat men moet acht geven op de regten van bijzondere gemeenten, en op wat niet al. Het behoort niet tot de taak van den Grondwetgever een leerboek van staatsregt te schrijven, en aan den gewonen wetgever de regelen op te geven, die deze, bij de beoordeeling der wijze, waarop het algemeen belang zal kunnen beoordeeld worden, moet volgen. Komen de denkbeelden van den Grondwetgever en van den gewonen Wetgever omtrent die regelen overeen, dan is het opnemen van het voorschrift in het staatsverdrag overbodig; zijn die denkbeelden daarentegen met elkander in strijd, zoo zal de gewone wetgever, gedachtig aan zijne verpligting, om het algemeen belang met al zijn vermogen te bevorderen, den raad des Grondwetgevers aan dat algemeen belang stilzwijgend ondergeschikt achten, en handelen als ware de raadgeving, of, zoo men wil, het voorschrift niet in de Grondwet opgenomen.

Maar waartoe, en deze bedenking betreft iets meer dan den vorm, waartoe in art. 2 der Grondwet het behouden der oude grenzen, als een fundamenteel beginsel van ons staatsregt, aangegeven, en dadelijk daarop, in art. 3 gezegd, dat dat beginsel door den wetgever meer of min op zijde kan gesteld worden? Zijn die oude grenzen der provincien zoo heilig beschouwd, dat men er slechts in een zeer enkel of bijzonder geval is van afgeweken, wanneer namelijk de vorige grenzen onzeker waren en er behoefte was aan meer juiste bepalingen? O neen! De wetten van 3 December 1817, (Stbd. 32) *betrekkelijk de grensscheiding tusschen Drenthe en Groningen*; van 18 Nov. 1818, (Stbd. 38) *waarbij Luik-Gestvl tot de pro-*

vincie Noord-Brabant overgaat; van 27 April 1820, (Stbd. 13) houdende bepalingen omtrent de grensscheidingen der provincien Gelderland en Holland (zuidelijk gedeelte), en verscheidene anderen leveren er het bewijs van.

Wil men in de Grondwet de bepaling opnemen, dat de grensscheidingen der provincien alleen door den wetgever kunnen veranderd worden, men drukke dat denkbeeld in eenvoudige, duidelijke bewoordingen uit, maar men late dan ook de bepaling weg, dat de oude grenzen niet mogen worden veranderd. (ГРОУВЕКЕ I, 11—13.)

Ik stel mij, bij deze korte beschouwing, niet ten taak te onderzoeken, of het wenschelijk zij, dat bij eene eventuele Grondwetsherziening de indeeling van het Rijk in provincien eene verandering onderga. Veel is daarover in utramque partem gezegd, en nog meer kan er over gezegd worden. Ik wil uitgaan van het denkbeeld, dat onze historische herinneringen, de bijzondere aard onzer instellingen, onze zeden en onze gewoonten, ja misschien wel het meest de regten der onderscheidene provincien zich tegen eene andere verdeling verzetten, maar dan komt het mij nog voor, dat zoowel art. 2 als art. 3 uit de Grondwet zouden kunnen weggelaten worden.

Volgaarne geef ik mijn gevoelen voor beter, maar ik vermeen dat, bij weglating der artikelen 2 en 3, de stand van zaken niet anders zal zijn dan tegenwoordig. Is dat werkelijk het geval, dan zal het wel zeker wezen, dat die bepalingen geheel overtollig zijn.

Laat men eens aannemen, dat er niets in de Grondwet werd gezegd van de grenzen der provincien: welk gevolg zou dat stilzwijgen hebben? Zouden de provincien dan grooter of kleiner kunnen gemaakt worden bij Koninklijke besluiten? Ik meen dit te kunnen betwijfelen, omdat in verschillende artikelen der Grondwet, en speciaal in art. 81, het bestaan der provincien aangenomen wordt; omdat uit geene der artikelen, handelende van de magt des Konings, de bevoegdheid van Zijne Majesteit kan afgeleid worden tot het veranderen

der provinciale grensscheidingen, het geval van tractaten in tijd van oorlog alleen uitgezonderd, en eindelijk, omdat bij het veranderen der provinciale grensscheidingen tevens over de regten niet alleen van provinciën, maar ook van bijzondere gemeenten wordt beschikt, hoedanige beschikking zeker alleen door de wetgevende magt kan geschieden.

Maar ook wanneer men uitgaat van het wenschelijke, dat in de Grondwet uitdrukkelijk de bevoegdheid tot het veranderen der provinciale grensscheidingen aan de wetgevende magt wordt opgedragen, schijnt er eene gewigtige aanmerking op art. 3 te kunnen gemaakt worden. De provinciën hebben een grondwettig bestaan, en op dat bestaan mag, behalve door de wetgevende magt, niet de minste inbreuk gemaakt worden. Dit beginsel is duidelijk en de reden er van is ligtelijk te bevroeden. Maar ook de onderscheidene gemeenten in ons Vaderland hebben, schoon ze niet uitdrukkelijk in de Grondwet zijn opgenoemd, een grondwettig bestaan; zij hebben hunne bijzondere regten, hunne eigene besturen, en de menigvuldige besluiten door den Koning, omtrent de opheffing van sommige gemeenten, of de regeling harer grenzen genomen, schijnen bezwaarlijk te kunnen worden overeengebragt met de derde afdeeling van het vierde hoofdstuk der Grondwet, handelende van de plaatselijke besturen.

Dezelfde reden, waarom aan den wetgever de bevoegdheid, om veranderingen te brengen in de grensscheidingen der provinciën, is gegeven, bestaat er met betrekking tot de grensscheidingen der gemeenten. Wil men dus het eene in de Grondwet opnemen, zoo zal ook het andere niet achterwege mogen blijven.

Eindelijk verdient het wel eenige overweging, of het niet wenschelijk zij, wanneer men in de Grondwet eene bepaling omtrent de opdracht aan de wetgevende magt der bevoegdheid tot het veranderen der provinciale grensscheidingen, wil opnemen, die bepaling in verband te brengen met art. 57. In tijd van oorlog kan de Koning, in tijd van vrede kan alleen de

wetgevende magt, bij tractaat, een gedeelte van het grondgebied overdragen, en alzoo de provincien verkleinen en hare grenzen veranderen. Die bevoegdheid des Konings is dus eigenlijk eene uitzondering op het grondwettelijk te voren gestelde beginsel, en bij art. 3 diende alzoo van de uitzondering eenige melding gemaakt te worden.

Wanneer ik nu het gezegde over de drie eerste artikelen der Grondwet, met het oog op eene herziening van ons staatsverdrag, te zamen trek; wanneer ik daarbij aanneem, dat Limburg in denzelfden tweeslagtigen toestand blijft, en dat de Koning de bevoegdheid behoudt om, in tijd van oorlog, bij traktaat over een gedeelte van het grondgebied te beschikken, zoo breng ik alles terug tot deze twee stellingen: 1° dat de drie eerste artikelen der Grondwet zouden kunnen vervangen worden door één artikel van dezen of soortgelijken inhoud: «De Grondwet is, voor zoo ver Limburg betreft, alleen van toepassing, behoudens de betrekkingen van dat hertogdom tot het Duitsch Verbond;» en 2° dat, zoo men omtrent de verandering der grensscheidingen iets in de Grondwet uitdrukkelijk verlangt op te nemen, het tweede artikel de volgende bepaling zoude kunnen bevatten: «De grenzen van het rijk, van de provincien en van de gemeenten kunnen alleen door de Wet worden veranderd, met uitzondering van het geval, » voorzien bij art. 57.»

(Het vervolg hierna.)

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Bedenkingen over art. 510 van het W. v. B. R., door Mr. P. A. DE LANGE, Advokaat te Alkmaar.*

Het is bekend, dat de moeilijkheden, het gevaar en de kosten, die een gevolg waren der omslagtige formaliteiten van eene executie van vast goed onder de Fransche wetgeving,

het verlangen bij het meerendeel der leden van de Staten-Generaal tijdens de herziening onzer Wetboeken deden ontstaan, om de onherroepelijke volmagt tot verkoop, welke men hier of daar reeds beproefd had bij het vestigen van hypotheken te bedingen, bij de Wet te erkennen en dat de regering op den herhaalden aandrang der afdeelingen aan dat verlangen gehoor gaf.

Het denkbeeld, dat men door de executie te vereenvoudigen «eene wezenlijke dienst aan de ingezetenen bewees, vermits bepaaldelijk bij onderzetting van geringere perceelen de »geldschieters worden afgeschrikt hun geld te leenen uithoofde »van de kostbaarheid der uitwinning (1), schoot wortel en bragt, toen men later bij het Wetboek van B. R., eenige gevolgen regelde, eene nieuwe scheut voort, die, zoo het ons toeschijnt, weinig past bij de overige bepalingen onzer Wetboeken, of niet volgroeid is.

Ik bedoel de bepaling van art. 510 W. v. B. R., die in strijd is met de algemeene beginselen betreffende de verdeling der opbrengst van executie en daarom niet in ons Wetboek deugt, of, als uitzondering beschouwd, beter ontwikkeld en met de overige wetsbepalingen in verband gebragt had moeten worden.

Zien wij eerst welk geval zich art. 510 voorstelt. Een tweede hypotheekhouder heeft beslag gelegd op het verbonden goed en volgens art. 508 aan den eerst ingeschreven hypotheekhouder, die het beding van art. 1223 gemaakt heeft, binnen vier dagen na de overschrijving van het beslag in de registers van den bewaarder der hypotheken, daarvan kennis gegeven.

Deze eerst ingeschrevene maakt gebruik van zijne onherroepelijke volmagt en verkoopt het verbonden perceel naar plaatselijk gebruik, na alvorens aan den executant dertig

(1) Assen, *Het Nederl. Wetboek vergeleken met het Wetboek Napoleon*, pag. 454.

dagen te voren den dag van den verkoop te hebben betekend. Art. 509.

Nu volgt art. 510, dat veronderstelt, dat de crediteur mandataris den koopprijs van den koper ontvangt; dat hem veroorlooft van de ontvangen koopsom zijne vordering aan hoofdsom, interessen en kosten af te houden en hem gelast het restant ter griffie van de regtbank te deponeren.

Eene rangregeling kan alleen aanwijzen aan wien het gedeponeerde geld moet worden uitgekeerd, indien de belanghebbers zich onderling niet kunnen verstaan; maar dan ontstaat reeds dadelijk de vraag, zal in die rangregeling ook de crediteur mandataris moeten worden begrepen, aan wien men immers niet kan overlaten op eigen gezag het quantum zijner vordering voor hoofdsom, interessen en kosten te bepalen? Ik vermeen dit ontkennend te moeten beantwoorden. Waartoe toch zou de Wet den crediteur veroorloven zijne vordering daarvan af te houden, indien hij later door eene rangregeling zich nog het bedrag moest laten toewijzen? De crediteur mandataris is betaald; door de betaling wordt de schuld vernietigd, daarmede gaat ook de hypotheek te niet en als gevolg daarvan is hij verplicht te roijeren. Na roijement der inschrijving, na vernietiging der schuld, nog in eene rangregeling te worden opgenomen, productie te doen als ware men niet voldaan, zou doelloos zijn. De rangregeling kan slechts loopen over eene som die nog verdeeld moet worden.

De geopperde zwarigheid laat zich ook gemakkelijk oplossen. Die meer van den koopprijs afhoudt, dan hem toekomt, deponeert niet, wat hij deponeren moest, en kan op dezelfde wijze genoodzaakt worden zijn depôt te verbeteren, als men hem tot het deponeren zelve zou kunnen dwingen, indien hij alles onder zich hield.

Eene andere vraag, die uit art. 510 voortvloeit, is veel belangrijker, namelijk deze, of de koper geregtigd is dadelijk na de betaling (of na het depôt), de doorhaling der inschrijvingen te vorderen, of dat hij alleen door de rangregeling het

gekochte perceel van de hypotheeken kan doen zuiveren? Bij eene eerste beschouwing zal men het welligt zelfs niet voor twijfelachtig houden, en de rangregeling ook voor den kooper volstrekt noodzakelijk achten.

De verkoop van den onherroepelijk gemagtigden schuldeischer, bij art. 510 verondersteld, is een executive verkoop, en 551 en volgende Art. wijzen aan, dat de kooper de rangregeling moet vragen, dat alleen dit middel tot eene zuivering van zijne perceelen kan leiden. Bij eene willige verkooping is de kooper zelfs verplicht binnen eene maand die rangregeling te doen openen, zoo hij tot eene zuivering wil komen, en nergens is bij de Wet een ander middel voorgeschreven; ja het blijkt zelfs uit de deliberatien bij de Staten-Generaal, tijdens de herziening van de wet der hypotheeken, dat men geen ander middel gewild heeft. Door de derde afdeeling werd voorgesteld, dat door geregte consignatie van den koopprijs de kooper het gekochte perceel van alle inschrijvingen zou kunnen bevrijden, welk voorstel later door den Heer FRETs bij de openbare beraadslagingen op nieuw is aangedrongen «door het beroep op de »ondervinding van vroegere jaren, toen uit kracht van eene »executoriale verkooping het goed gezuiverd werd en het »provenu door of van wege het geregt aan de daartoe geregte schuldeischers bij preferentie of concurrentie uitbe- »taald, of verdeeld, of wel ten hunnen behoeve in bewaring »gelegd werd.» (VOORDUIN ad art. 1259 B. W.)

Dit voorstel werd echter door de regering, om redenen, wier gewigt men niet ligt zal achten, verworpen en de rangregeling als het eenige middel van zuivering waarbij ieders regten volkomen bewaard bleven, aangewezen.

Men kan nog aanvoeren dat de onherroepelijke volmagt in de Wet is opgenomen om de executie te vereenvoudigen; maar dat men na de executie tot het gewone regt terugkeert. De Wet erkent bij art. 1253 van het B. W. slechts drie wijzen waarop de hypotheeken te niet gaan: het te niet gaan der

hoofdverbindtenis, de afstand van den schuldeischer en de rangregeling — niet de geregtelijke consignatie.

Ofschoon het gewigt dier gronden erkennende, kan ik mij echter met dit gevoelen niet vereenigen. Het is waar, dat in 1834 bij de beraadslagingen over het B. W., het voorstel der derde afdeeling geen bijval vond, maar drie jaren later werd art. 510 in het Wetb. van B. R. ingeschoven en daarmede toch werd werkelijk die geregtelijke consignatie aangenomen.

Dit artikel geeft den eerst ingeschreven crediteur, die het beding van art. 1223 B. W. gemaakt heeft, het regt om den koopprijs te ontvangen en zich zelf daaruit te betalen, onder den last om het restant ter griffie te deponeren. Tegen dat regt van den crediteur staat dus de verplichting van den koper over, om hem te betalen, of het regt bij art 510 verleend, beduidt niets.

Bij eene willige verkoop moet de koper, die zijn perceel wil zuiveren, binnen eene maand eene rangregeling doen openen. Die rangregeling zal aanwijzen aan wien hij moet betalen; en hij behoudt derhalve den koopprijs tot dit is uitgewezen.

Bij eene gewone executie van vast goed is de koper en de partij tegen welke beslag gelegd is en elke crediteur geregtigd de rangregeling te provoceren, maar ook in dat geval houdt de koper den koopprijs terug tot dat de rangregeling hem beveelt aan wien hij zal betalen. Volgens art. 1259 kunnen er zelfs gevallen bestaan, waarin hij eerst na verloop van jaren zal kunnen betalen, telkens namelijk als er hypotheek voor voorwaardelijke schulden verleend is.

Heeft daarentegen de verkoop plaats door den onherroepelijk gemagtigde, de koper zal volgens art. 510 dadelijk moeten betalen, hoe vele en welke hypotheeken er ook ingeschreven mogten zijn.

Dit artikel veronderstelt niet, dat de crediteur mandataris de eenige ingeschrevene was, want het spreekt zelfs van een

tweeden crediteur, die de executie begonnen was; en bovendien in dat geval zou het depôt overbodig zijn en de crediteur alleen als lasthebber, rekening en verantwoording aan zijnen debiteur en lastgever hebben te doen.

Art. 510 heeft derhalve ter wille van den eerst ingeschreven crediteur, opdat deze op eene spoedige, gemakkelijke en onkostbare wijze het bedrag zijner vordering zou terugkomen, de geregtelijke consignatie, die in 1834 was verworpen, ingevoerd.

Een noodzakelijk gevolg dier bepaling is, dat voor den koper dadelijk ook het perceel gezuiverd moet worden.

De aard der zaak brengt reeds mede, dat hij die bij geregtelijke uitwinning koopt en uit kracht der wet betaalt, ook regt heeft te vorderen, dat het verkochte hem vrij geleverd worde.

Eene rangregeling is voor den koper, nadat er betaald, nadat er geregteijk gedeponeerd is, volstrekt doelloos. Er kunnen op hem geene borderellen tot betaling worden afgegeven, er kan niet meer bevolen worden dat wegens voorgdijen of andere voorwaardelijke schulden een gedeelte van den koopprijs op het perceel gevestigd zal blijven, want hij heeft betaald en wel naar aanleiding van eene wetsbepaling, die, ofschoon indirect, hem toch stellig beveelt te betalen. Wat de uitslag der rangregeling zij, het is hem onverschillig, hij heeft er geen belang bij te weten, wie geregtigd zijn tot het gedeponeerde.

Bij de gewone executie heeft de koper belang bij de rangregeling, omdat deze hem aanwijst, wien hij moet betalen. Is er een, die het hem toegewezene niet wil aannemen, de koper kan het geregteijk aanbieden, consigneren en vervolgens hem dagvaarden tot roijement voor het bedrag der betaalde som; maar wordt het ter griffie gedeponeerde niet door den batig gerangschikten crediteur in ontvang genomen, dan zal de koper het hem niet kunnen aanbieden en er is geen middel om roijement te verkrijgen. Want treedt het depôt ter

griffie zelve voor de consignatie in de plaats, dan moet het regt tot roijement dadelijk bij den kooper geboren zijn zoodra het geld ter griffie is gekomen.

De rangregeling brengt geene verandering in den toestand van den kooper te weeg.

De kooper heeft uit kracht der wet betaald. Al wordt er derhalve nimmer eene rangregeling gehouden, dan zullen de ingeschreven crediteuren noch op hem persoonlijk, noch op het verbonden perceel ooit eenig regt kunnen uitoefenen.

Die bij executie koopt, is alleen voor het bedrag van den koopprijs verbonden; zoodra hij dien koopprijs wettig betaald heeft, kan hij derhalve voor niets meer aansprakelijk zijn en het perceel is voor niets meer verbonden. De crediteuren hebben derhalve inschrijvingen op een perceel, dat niet meer ten hunnen behoefte is verbonden. Zij staan daardoor tegenover den kooper volkomen gelijk met hem, die eene inschrijving heeft genomen op een perceel, dat niet aan hunnen debiteur, maar aan een derde behoort. Afscheiden van eene rangregeling heeft die derde, heeft ieder die een perceel bezit, dat vrij is van hypotheek het regt om te provoceren dat de inschrijvingen die er op mogten bestaan, zullen gerooijerd worden. In het eene geval is de inschrijving van den beginne af van geene waarde; in het andere geval is, door de betaling van den koopprijs, het verband op het perceel opgeheven en van onwaarde geworden.

Maar strijdt hiertegen niet art. 1253. B. W., hetwelk vermeldt, dat hypotheek te niet gaat door vernietiging der hoofdschuld of door afstand of door rangregeling? In het gestelde geval is de hoofdschuld niet vernietigd, de crediteuren hebben geen afstand gedaan, dus blijft er alleen rangregeling over. Ik antwoord, dat artikel 1253 geene andere wijzen uitsluit en dat in art. 510 W. v. B. R. nog eene vierde wijze van vernietiging is aangenomen, want gelijk wij reeds gezien hebben, het gedeponeerde geld alleen is voor de schuld verbonden. Het perceel is dus vrij en de vraag blijft dan alleen of de kooper

die dat vrije perceel bezit geregigd is regtstreeks van de crediteuren de doorhaling hunner inschrijvingen te vorderen of die alleen door middel van rangregeling kan provoceren.

Dat de betaling van den koper aan de crediteuren de verplichting oplegt hunne inschrijvingen te roijeren blijkt nog indirect uit de gevolgen.

Gesteld dat er voorwaardelijke hypotheeken zijn ingeschreven, dan zal de rangregeling die niet kunnen doen roijeren — dit beletart. 1259 B. W. en zoo zouden dan na betaling van den koopprijs toch deze hypotheeken op het perceel, dat er niet meer voor verbonden is, gevestigd blijven.

Wat zal verder het gevolg zijn, indien de geheele koopsom niet zoo veel bedraagt als de eerst ingeschreven schuld; als de crediteur-mandataris niets deponeert — zal men dan eene rangregeling houden over *nihil*?

De kosten van rangregeling zijn preferent op den koopprijs, doch van waar zullen die preferente kosten komen als er niets gedeponeerd is? De eerste schuldeischer, die zich zelf betaald heeft, kan niet gedwongen worden terug te geven, wat hij wettig ontvangen heeft. Indien men aan art. 510 eene bedoeling en eenig uitwerksel wil toekennen, dan zal het moeten zijn dat de crediteur-mandataris zonder rangregeling dadelijk zijne vordering betaald krijgt.

Is de koper echter genoodzaakt eene rangregeling te provoceren om het perceel te doen zuiveren, dan moet die rangregeling ook buiten zijne schade kunnen geschieden, en de kosten op het bedrag der koopsom verhaald kunnen worden, en zoo zullen de art. 510 en 557 regtstreeks tegen elkander strijden.

Indien men daarentegen aanneemt dat de koper dadelijk na de betaling het regt heeft roijement der inschrijvingen te vorderen, dan staat het den overigen crediteuren te beoordeelen of het gedeponeerde voldoende is, om daaruit de kosten van rangregeling goed te maken en nog eene bate aan een of

meerderen te doen uitkeeren — dan is de rangregeling aan de *belanghebbenden* overgelaten.

Art. 510, in verband gebragt met art. 1259 B. W., levert groote moeilijkheid op; maar, het zij men den kooper het regt toekent, om dadelijk het roijement der inschrijvingen te vorderen, het zij eene rangregeling te provoceren, na de betaling volgens het eerstgenoemde artikel wettig gedaan, wordt de bepaling van het andere artikel onuitvoerbaar. Het bedrag, waarvoor die voorwaardelijke crediteur batig wordt gerangschikt, zal ter griffie gedeponeed blijven, indien de belanghebbenden zich onderling niet kunnen verstaan; maar de inschrijvingen mogen het verkochte perceel, waarvan de koopsom wettig betaald is, niet drukken.

Aannemende, dat de kooper niet tot eene rangregeling zijne toevlugt behoeft te nemen, kan hij dan dat roijement dadelijk na de betaling of na het depôt vorderen? Mijns inziens dadelijk na de betaling, dan heeft hij aan zijne verplichtingen voldaan. Zoo hij van het depôt moest afhangen, dan zou hij afhankelijk wezen van de daad des crediteurs, die deponeren moet.

Ware dit ook de wil des wetgevers geweest, dan had art. 510 niet alleen moeten bepalen, dat aan den executant; maar ook dat aan den kooper kennis gegeven zou worden van het depôt. Aan den kooper wordt geene kennis gegeven, en ook hieruit trek ik weder het gevolg dat de wetgever den kooper na de betaling als zonder belang heeft beschouwd.

Die onzekerheid, wanneer de crediteur-mandataris zal deponeren, leidt tot eene andere bedenking tegen art. 510. Wat indien hij niet deponeert? dan zal het zakelijk regt der latere hypotheekhouders in eene personele vordering tegen den crediteur-mandataris opgelost zijn. Want nadat de betaling voor den kooper geschied is kan er noch tegen hem persoonlijk noch tegen het door hem gekochte perceel eenig regt door de andere schuldeischers worden uitgeoefend.

De gunst, die men den eersten hypotheekhouder door

gemak van executie en van betaling heeft willen bewijzen, tast hier voor de overige crediteuren het beginsel zelve van het hypotheek-regt aan.

Dit is niet quaestieus, dit volgt volstrekt uit de bepaling van art 510. Van het oogenblik dat de koper betaalt tot op dat, wanneer de mandataris deponceert, bestaat het regt der later ingeschreven crediteuren alleen in de personele actie «dat hij zal deponeren.» Wordt hij intusschen insolvent, dan is hun waarborg geheel verloren. Er zal immers niemand wesen die van oordeel is, dat de koper in dat geval tweemaal zal moeten betalen?

Eindelijk levert art. 510 nog de vraag op, welke kosten er worden bedoeld, die de mandataris van den koopprijs kan afhouden? Oppervlakkig zal men antwoorden: de kosten door hem zelve gemaakt. Ik acht dit echter niet boven alle bedenking verheven. Immers, in het geval hij dit artikel bedoeld was voor den verkoop een ander schuldeischer reeds met de executie begonnen, er was reeds beslag gelegd. De kosten, daardoor veroorzaakt, zijn preferent: art. 1195 B. W.: ook boven de eerst ingeschreven hypotheek. De crediteur moet derhalve eerst de executie-kosten betalen vóór dat hij zijne eigene vordering van de koopsom kan afnemen, of wel, men zal eenen strijd tusschen art. 1195 B. W. en ons art. 510 moeten aannemen; het eerste artikel geeft de kosten voorrang boven hypotheek, het andere zou de hypotheek van den eerst-ingeschrevene boven deze kosten voorrang geven. Wanneer soms de koopsom niet meer dan de eerste hypotheek bedraagt, zou deze betaald worden en de executie-kosten zouden niet vergoed worden.

Die strijd is echter weg te nemen, wanneer men onder het woord *kosten* in art. 510 begrijpt alle executie-kosten. De eerste hypotheekhouder zal dan na de ontyangst der kooppenningen op een getaxeerden staat der kosten van den executant deze preferente kosten betalen, gelijk hij de kosten van den

notaris en anderen, door den verkoop veroorzaakt, betaalt, en daarna zijne hoofdsom en interessen voldoen.

Men ziet hoe moeilijk het is in eene wetgeving ongelijksoortige beginselen te vereenigen. Ter gunste van den eersten hypotheekhouder is men ten zijnen behoefte afgeweken van de vormen voor de verdeling van den koopprijs voorgeschreven, en het gevolg is, dat niet alleen (zoo mijne redenering juist is) de koper van de rangregeling wordt vrij gesteld, maar dat de later ingeschreven crediteuren na den verkoop hun regt op het verbonden perceel zien opgeheven; dat zij afhangen van des eersten solidariteit, of van zijnen wil om te deponeren, dat de bepaling van art. 1259 B. W. onuitvoerbaar wordt en overal moeilijkheden zich voordoen.

STRAFREGT EN STRAFVORDERING. — *Over het rechtsgevolg der verklaring der beledigde partij dat zij hare klage intrekt, in de gevallen waarin, zonder die klage, geene nasporing of vervolg kon geschieden*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, Advokaat te 's Gravenhage.

Il est des délits qui ne peuvent être poursuivis qu'à la demande de la personne lésée, ou dont la recherche présente les difficultés les plus graves.

MEYER, *Inst. Jud.* VI. bl. 282.

In de tweede alinea van art. 22 van het Wetb. v. Strafv. wordt bepaald dat in zaken van overspel, van hoon, laster of schennis van vrijwillige bewaargeving, het openbaar ministerie geene nasporing of vervolg zal kunnen doen dan op klage der beledigde partij. De vraag is nu ontstaan of de klager uit dit artikel ook het regt kan ontleenen om de reeds gedane klagten in te trekken, bepaaldelijk als er reeds regsingang tegen den belediger is verleend.

Alle hoven en regtbanken, zooveel ons bekend is, die dit moesten beslissen, hebben de vraag toestemmend beantwoord, niettegenstaande de heftigste tegenkanting van de zijde der ambtenaren van het openbaar Ministerie. De Hooge Raad echter heeft het tegenovergestelde gevoelen omhelsd en, in het arrest van 19 Maart 1844, beslist dat de eens gedane klagt niet ingetrokken kan worden. (1)

Het gewigt dezer regtsvraag heeft ons doen besluiten om ons niet te laten afschrikken door het mislukken onzer pogingen bij den Hoogen Raad; en om te beproeven of wij de redenen, die ons tot het aankleven van het gevoelen der andere regterlijke collegien ook nu nog leiden, zouden kunnen uiteenzetten. En wij zijn daartoe des te eerder overgegaan, omdat de geschiedenis der wetsbepaling wel der moeite waardig is om nagegaan te worden; hoe onvolledig immers, hetgeen wij hebben kunnen verzamelen, zal bevonden worden, zoo blijkt het, dunkt ons, reeds daaruit voldoende, dat eene beperkende uitlegging van art. 22 niet met de slotsom van dit geschiedkundig onderzoek is overeen te brengen. Wij hopen tevens dat anderen, die beter dan wij in staat zijn om de zoo verwaarloosde geschiedenis der regtskundige begrippen hier te lande na te gaan, zich (juist door het gebrekkige van het door ons geleverde) zullen opgewekt gevoelen om in een naauwkeuriger onderzoek te treden.

Wij vangen aan met het geschiedkundige gedeelte van ons betoog, om te eindigen met de beschouwing der woorden zelve der wet en de wederlegging van hetgeen daartegen, zoo door de

(1) De regterlijke uitspraken hieromtrent (allen in zaken van laster,) die reeds gedrukt zijn, zijn de volgende: een vonnis van 2 Oct. 1845 van de Arr. Regtb. te 's Gravenhage; een arrest van het Hof in Zuid-Holland van 20 Nov. 1845; een vonnis der Arrond. Regtb. te Groningen van 15 Nov. 1845; (allen te vinden in het *Weekbl. van het Regt* n.º 449) en arrest van het Hof van Groningen van 10 Jan. 1844 (*Weekbl.* n.º 472), en het arrest van den Hoogen Raad. (*Weekbl.* n.º 480) De Hooge Raad heeft nog eens over hetzelfde onderwerp gewezen en wel op 16 April 1845. — Zie de Bijlage hierachter.

ambtenaren van het Openbaar Ministerie, als door den Hoogen Raad is aangevoerd.

De reden, waarom de ambtenaren van het Openbaar Ministerie zoo sterk op de beperkende uitlegging der wet hebben aangedrongen, en de Hooge Raad zich daarmede heeft vereenigd, ligt, gelooven wij, daarin: dat zij doordrongen zijn van het denkbeeld dat het beginsel om den aanklager alleen de bevoegdheid tot vervolging te geven het eenige ware is. Het tegendeel zal, zeiden wij reeds, het gevoeligst kunnen bewezen worden door eene geschiedkundige beschouwing van deze regtsleer hier te lande; waartuit dan tevens blijken zal dat wij hieromtrent in een exceptioneelen toestand verkeerden en dat de ware beginselen voor vreemden invloed hebben moeten wijken, die van het eene uiterste tot het andere oversloeg.

Vóór de vereeniging der Nederlandsche gewesten onder één bestuur gold de regel, die men bij alle volken in het begin hunner ontwikkeling wedervindt: dat alleen hij, die door het misdrijf is benadeeld, schadevergoeding en straf eischen kan. (1) Het was tevens den schuldige vrijgelaten zich met den aanklager te verstaan en de vervolging af te kooplen.

Naar mate echter de maatschappij zich vaster ineen sloot, liet zich ook de behoefte gevoelen van eene meer krachtige beteugeling der misdrijven dan door het overlaten der klagte aan bijzondere personen geschieden kon. Van daar de beperkingen van het regt om van de eens begonnen vervolging af te zien. (2) En nog sterker werkte de aanstelling van openbare aanklagers.

Overal echter (behalve in de Nederlanden, zoo als wij straks zien zullen) begreep men dat er misdrijven waren, bij wier vervolging de maatschappij slechts dan belang had, wanneer

(1) Men zie over de oude Germaansche Regtspleging *TACITUS de Germ. Cap. 21*; MEYER *Inst. Jud.* Deel I, chap. III, bl. 41 volg. en 246.

(2) In het Rom. regt vindt men reeds daarvan een voorbeeld. De klager kon zijne actie niet intrekken dan met verlot van den regter. Zie o. a. l. 1 § 7 et 8 ff. *ad Sctum Turpill.*

de beleedigde partij voldoening eischte; en dat er ook beleedigingen waren, die men liever verduren wil dan door eene aanklagt of vervolging nog meer opspraak te maken. Deze beperking van het regt van aanklagt in naam der regering is zeker allezins te billijken, al vindt men de uitdrukkingen van BENTHAM (1) wat sterk: «Ce sont ici des cas, où le délit vous » a fait une égratignure, et où le ministère public la convertit » en blessure mortelle.» Bedaarder en misschien beter is dit denkbeeld reeds geuit door LEYSER. (2) «Igitur si privati in- » juriam suam mussitant atque consultius sibi esse credunt, » silere, quam calamitatem suam domesticam in lucem proferre, » omniumque ludibrio exponere, tranquillitas publica magis » laedetur, si judex invito succurret, operaque et officium » obtrudet.»

Het zal niet noodig zijn hier het groot getal wetgevingen op te noemen, die in sommige gevallen het regt van vervolging en intrekking der klage aan den beleedigde geven. (3) Voldoende is het te wijzen op de Ordonnantie van LODEWIJK XIV, in Augustus 1670 uitgevaardigd. Dáár wordt het regt van transactie aan de beleedigde partij toegekend in alle misdrijven behalve «crimes capitaux, ou auxquels il écherra peine afflictive.» (4) Opmerkelijk is het ook dat het oud Germaansch beginsel der *vindicta privata* in de meeste nieuwere Duitsche wetgevingen bewaard is en dat wel in overeenstemming met het gevoelen van ZACHARIÄ en andere bevoegde regters.

In de Provinciën echter, die naderhand de Republiek der Vereenigde Nederlanden uitmaakten, werd deze natuurlijke ontwikkeling der regtsbegrippen gestuit door het onvermoeide streven der Vorsten uit het Bourgondische en Oostenrijksche

(1) De l'organisation judiciaire, chap. 20.

(2) *Medit. ad Pand.* Sp. 576, n.º 10.

(3) Men vindt eene uitvoerige optelling daarvan in de, over dit geheele onderwerp, lezenswaardige dissertatie van den Hr. Gouvernor. *De iis delictis, quae non nisi ad laesorum querelam vindicantur.* Amst. 1857.

(4) *Ord. de 1670* tit. XXV, art. 19.

Huis, om eenheid van bestuur en vooral concentratie van magt te doen plaats hebben in de gewesten, die zij regeerden. Bij hunne pogingen om het ware beginsel te doen zegevieren, dat de oplegging van straf (in tegenstelling der schadevergoeding) van staatswege behoort te geschieden; stonden zij ook het denkbeeld voor, dat in alle gevallen de officier van justitie beoordeelen moest of er termen waren tot vervolging, wat ook de beleedigde er over denken mogt.

Men vindt dit beginsel reeds in eene ordonnantie van KAREL DEN STOUTEN van 22 April 1474: (1) « Item seront tenuz » les dictz officiers de bien et diligentement faire inquisitions et » informations secretes et preparatoires sur tous delicts et ma- » lefices, dont l'on ne sçaura les coupables ou de faire pugnicion » et correction des delinquans sans dissimulation, selon que le » cas le requerra, et rendront bon compte et reliqua, de ce qui » en viendra a nostre prouffit. »

KAREL V en PHILIPS II waren door denzelfden geest beziel (2) en het is hun maar al te zeer gelukt het regt van beschuldigen in handen te krijgen. Wanneer zulks geschied zij zal het best blijken uit de volgende plaatsen, getrokken uit schrijvers van dien tijd.

DAMHOUDER schreef in 1545 het volgende: (3)

« In alle processen criminele werdt geprocedeert by accu- » satione, want zond accusatie en staat nyemant te condemnieren: » Ons heere en wildet vraukin bevonden in overspele niet » condemnieren omdat nyemant en accuseerde. Noch oock

(1) *Ordonn. de mons. très redoubte Seigneur Mons. le Duc de Bourgogne sur l'exercice des offices de Justice ès Pays et Duchie de Gheldres et Comte de Zutphen*, art. 16 Te vinden in den: *Oorsprong van het Hof van Geld.*, door G. VAN HASSELT, Arnh. 1795.

(2) Tot bewijs van hunne zucht om de magt ook in het regterlijke in handen te krijgen, mogen strekken de voorbeelden aangehaald in de diss. van den Hr. G. DE VRIES *exhibens hist. introducti in prov. quas deinceps rep. Belgicè Uniti comprehendit*, juris rom. pag. 86 seqq.

(3) *Practyck en de handbouck in crim. zaeken. V capitele van accusatione.*

»Judam outwerpen, al was hy een dief, omdat hem niemand en
»accuseerde. Waernaer doude ghescreven rechten elck wet-
»weerdig en de ydoine mochte accuseeren en de concluderen
»criminelick van allen crimen publique. (1) Maer dus moeste hy
»hem ghevangen geven (2) en de doen inscriven ad poenam ta-
»lionis, datste zegghen waert dat hy verviele van syn accusatie
»hy zoude lyden dat de gheaccuseerde geleden zoude hebben op-
»dat de accusatie ghebleken hadde gheweest tzyne laste. Maer
»want dat recht en de solemniteyt van inscriven en ghevangen
»te moeten gheven te stranghe was, zodat midtsdien vele ghegre-
»veerde niet wel en dorsten accuseren, zoo es by style en costume
»tzelve oudt Recht ghelaeten waren, en de inghebrocht dat dien
»niet verbueren en mach diezelve accusatie doet, en criminele
»conclusie nemt, en de dat de partie alleenlick tendere en de
»concludere tot civilebeteringhe, en de in diese maniere wordet
»altyt onderhouden en de gheuseert. Maer niet te min de
»partie formele oft accusateur moet doen blycken en de tproces
»belieden tzyne coste, en de daer by vervalt, hy es condem-
»neerlyck te reparerene justicie, en de partie van der waen-
»slaghe, niet poena talionis, maar alleenlick ter discretie van
»den Juge.»

Men ziet dat het regt van beschuldigen nog verbleef bij den
beleedigden, hoewel de straf door den regter van staatswege
werd uitgesproken. Remissie van straf werd dan ook toen
reeds door de overheid alleen gegeven hoewel onder «deze
»clausele: Partie eerst en de alvooren ghecontenteert
»zijnde.» (3)

(1) Dit is geschreven in het denkbeeld dat de onderscheiding tusschen
delicta publica en *privata* werkelijk in het Rom. regt gevonden wordt.
Onlangs slechts is het door den Hoogl. BIRNBAUM aangetoond, dat dit
onderscheid door de uitleggers gemaakt is. Zie GODEFROI aang. diss.
pag. 12 seqq.

(2) In het Rom. regt werd dit naar den stand des aanklagers gewijzigd:
«*Custodiae similitudinem* (habita tamen *dignitatis* aestimatione) patia-
»tur.» leest men in de l. 17 Cod. de acc. et inscript. (IX, 2.)

(3) 16, CXL. VII cap. van Remissen, § 15.

Omtrent vijftien jaren later was het in Overijssel ten minste reeds gebruikelijk in sommige gevallen eenen «klager der hooge heerlijkheid» te stellen. Men vindt dit vermeld in het systematisch overzicht van het Overijsselsche landregt, uitgegeven door WINHOFF in 1559. (1) Het geschiedde 1° bij doodslag, als geen bloedverwant bekend was; 2° bij ontdekking op heeter daad; en 3° bij eenen voortvlugtige; (in de twee laatste gevallen als zich geen klager opdeed.)

Spoedig kwam het er toe dat de officier van justitie ambtshalve met het vervolgen belast werd; om het even of de beleedigde klaagde of niet. PHILIPS II beval hun toch: «dat ter selver stont, als eenich crym oft delict geperpetreert, en tot hunne kennisse gecomen sal wesen, *tsy by gemeyne fame, clachten van partye, oft denunciatie*, die delinquant geapprehendeert en aengetast werde.» (2) En hoewel tegen deze bepaling eenige verfoogen; (ook door hen die daardoor van hunnen competenten regter meenden te worden afgetrokken) zijn gedaan (3), zoo bleef zij, ook na de afzwering van PHILIPS, stand houden.

Men behoeft de schrijvers in den tijd der Republiek slechts in te zien om er een denkbeeld van te krijgen hoe bailluwen en schouten alle beschuldiging en alle vervolging tot zich getrokken hadden. (4) Dit ging zoo ver dat zij zelfs wisten te bewerken dat het regt, aan den beleedigde gegeven om eene actie in te stellen, zoo de officier van justitie zulks weigerde,

(1) MELCHIOR WINHOFF *Landr. van Auer.* bl. 246 der uitg. met noten, door J. A. DE CHALMOT, Kampen 1782.

(2) Art. 50 der Ordonn. *Op tstück der crim. just.* van 5 July 1570.

(3) Men zie o. a. de instructie van 7 Mei 1571 van de Staten van Overijssel aan hunne afgevaardigden bij ALVA, aangeh. door den Hr. SCHLINGEMANN in zijne diss. *de Judiciis Trans-Is. temp. reip. Prov. Un.* Lugd. Bat. 1859 pag. 25.

(4) Men vindt die schrijvers aangehaald bij S. VAN LEEUWEN, *Proces Crim.* Deel IV, n° 15 en bij VOET ad tit. *de acc. en inscr.* n° 18. Men zie ook art. 14 van het Echt regl. van 1655; waar beweerd wordt dat bij overspel de beschuldiging van staatswege is naar Goddelijke en menschelijke wetten.

in onbruik geraakte; ja in Amsterdam zelfs uitdrukkelijk ont-
nomen werd. (1) Het spreekt van zelve dat de Romeinsche
wetten omtrent het intrekken der klagte geheel niet meer
werden toegepast. (2)

De gevolgen van die onbeperkte magt, aan de openbare
aanklagers gegeven, zijn niet zeer geschikt om bewondering
voor dit stelsel in te boezemen. MEYER (3) geeft in ééne, krach-
tige uitdrukking van die gevolgen de beschrijving: « Les
»procédures criminelles devinrent les propriétés de la com-
»mune et du bailli.» En zoo was het ook: de bailluw kon doen
en laten hetgeen hij wilde; niet beschuldigen daar waar de
beleedigde regt wilde hebben; en daarentegen het misdrijf
vervolgen, al begreep de beleedigde, dat het geneesmiddel
voor hem erger zoude zijn dan het kwaad.

Het is waar; het schandaal door eene vervolging b. v. tegen
den echtgenoot, van overspel verdacht, kon in de meeste ge-
vallen worden tegengegaan door den andere; maar hoe?
Door omkoopung van den bailluw. De getuigenissen der schrij-
vers zijn daaromtrent te eenstemmig om die omkoopbaarheid
der officieren van justitie als laster te beschouwen; (4) vooral
daar het steeds noodig was den Proc.-gen. aan te manen om te
zorgen: «dat de Placaeten en salutare wetten van de Hooge
»Overheid in dadelijke observantie gebragt en niet geconver-
»teerd worden in materie van heimelijke compositien.» Voorda-
deze instructie aanhalende (5), voegt er bij: dat tegen die kwaal
van heimelijke compositien, zoo het schijnt, de regte genees-
middelen nog niet gevonden zijn.

(1) Zie MEYER *Inst. Jud.* IV bl. 279.

(2) Zie GROENEWEGEN *de leg. abr. o. a.*, ad tit. *Cod. de his qui accus. non poss.* en *ad Scutum Turpill.*

(3) *Inst. Jud.* IV, bl. 514. Verg. ook de bovenaang. plaats van BENTHAM.

(4) Zie o. a. VAN DER LINDEN, *Verh. over de jud. pract.* B IV, H. V. § 2.

(5) *Crim. Ord.* H. II § 10 het is een Instr. van 1644. Het was niet voor de eerste maal dat zulke misbruiken plaats vonden; men vindt hetzelfde reeds in art. 18 der boven aangeh. ordonn. van KAREL DEN STOUTEN.

Het is dus duidelijk, meenen wij, dat de omwenteling van 1793 een weldadigen invloed had kunnen uitoefenen op het stelsel van openbare aanklagt, doch ook nu moest ongelukkigerwijs het zegel aan de vroegere dwaling gehecht worden. In Frankrijk toch was men, in den ijver om al het bestaande omver te werpen, er ook toe gekomen om den *accusateur public* de volstrektste magt tot beschuldigen toe te kennen. De eerste wet, daartoe betrekkelijk, is gemaakt voor een bijzonder geval.

Bij een verzoek tot echtscheiding had de vrouw, als eischeres, de goederen der gemeenschap doen verzegelen; de man was tot bewaarder aangesteld, en had de zegels verbroken; de *accusateur public* te Parijs wendde zich nu tot de *CONVENTION NATIONALE* om te weten of de verzoening der echtgenooten de staking der vervolging van staatswege moest ten gevolge hebben. Dit werd ontkennend beantwoord: (1) « *Considérant que les délits sont poursuivis par les accusateurs publics, moins parce qu'ils lèsent l'intérêt particulier que parce qu'ils blessent l'ordre public; que sous ce dernier rapport, il ne dépend pas des citoyens, quand bien même ils seraient désintéressés subséquentement à une accusation par eux intentée, d'arrêter le cours de la vindicte publique, qui ne peut être satisfaite que par un jugement.* »

Dit beginsel is vervolgens in het Wetb. van Strafv. opgenomen (2) en slechts zeer weinige uitzonderingen zijn toegelaten wat het regt van klagt betreft, waarvan sommige nog alleen in de gevallen dat het administratief gezag de klager is. (3)

(1) Loi du 6 Vend. an III, (27 Sept. 1794) *Bull. des Lois*, n° 546.

(2) Art. 22 *Code d'Instr. Crim.*

(3) Dit laatste bij misdrijven door *aannemers* begaan; zie art. 455 *Code Pénal* en bij het vervolgen van ambtenaren, dat slechts op een besluit van den Staatsraad kan geschieden; zie art. 75 *de l'acte Constit. du 22 Frim. an VIII.* (15 Dec. 1799.)

Overigens heeft de beledigde alleen het regt van klagte: bij *overspel*; zie art. 556 en 559; bij *schaking*; zie art. 557 *Code Pén.*; bij misdrijven door een Franschman tegen een Franschman buiten 's lands bedreven;

Voor dat wij den invloed dezer bepalingen op onze Wetgeving sedert 1795 aantoonen, moeten wij ook hier wijzen op de nadeelige gevolgen die dit stelsel in Frankrijk gehad heeft. Men begint dáár weder tot de vroegere en billikere denkbeelden terug te komen. CARNOT b. v. drukt zijnen wensch naar verandering uit, in de inleiding van zijn werk op den *Code d'Instr. Crim.* En bleef het daarbij, zoo ware het te prijzen, maar men gaat verder en de Jurisprudentie vestigt zich meer en meer tegen de onmiskenbare bedoeling der wet aan; iets dat altijd nadeelig werken moet en juist niet zeer geschikt is om het gezag der wet te vergrooten. Voor het geval van *overspel* is het reeds menigmaal uitgemaakt dat de beleedigde echtgenoot altijd en in allen gevalle de klagt kan intrekken; en de Fransche schrijvers zijn van hetzelfde gevoelen. (1) Het valt intusschen niet te ontkennen, dat, als men de Wet onpartijdig beschouwt, hetgeen men er uit halen wil er niet in te vinden is. (2) Ja zelfs in het geval van *laster* (waaromtrent niets in de Wet gevonden wordt) is het onlangs beslist dat ook dáár de beleedigde partij door intrekken van de klagt de verdere vervolging stuit. (3)

Hier te lande is men de Fransche wetgeving op den voet gevolgd. De Wet van 1791 in Frankrijk hield geene bepaling over dit onderwerp in, en het Wetboek van 1799 hier te

zie art. 7 Code d'Instr.; en bij jagtdelicten; zie art. 8 der Wet van 1790 op de jagt, v. art. 67 Code de la pêche fluv.

Ook bij de wet op de drukpers van 15 Maart 1822 zijn eenige uitzonderingen gemaakt.

(1) Zie PAILLIET ad art. 356 Code Pén.; MERLIN *quest. de dr. voce Adultere* § 3 en 4; CHAUVEAU en FAUSTIN. *Théorie du C. Pén.* ch. 50 § 2 en de arresten bij die schrijvers aangehaald.

(2) Het zoude te ver leiden om dit hier aan te toonen; het is ook reeds gedaan in de aangeb. diss. van den Hr. GODEFROI pag. 140 seqq. en door den Hr. VAN DER LINDEN in zijne *Quaest. Jur.* Lugd. Bat. 1856, pag. 17 seqq.

(3) *Gaz. des Trib.* van 24 Nov. 1845. Het vonnis is overgenomen in het *Weekbl. van het Regt.* n° 449.

lande zwijgt er ook over. (1) In het ontwerp van 1804 vindt men reeds: «Niemand is bevoegd tot het doen dier Geregte lijke »Beschuldiging, dan die op openbaar gezag daartoe is aange»steld.» (2) Zoo als echter uit het voorafgaande al op te maken was, is in dit ontwerp slechts eene uitzondering gemaakt, bij schaking en dus zelfs niet voor het geval van overspel. (3)

Hetzelfde vindt men dan ook in de Wetgeving onder LODÉWIK NAPOLEON (4), doch daar zijn meer de uitdrukkingen der ordonnantie van PHILIPPUS II gevolgd; en in het breede de verplichtingen omschreven der ambtenaren van het Openbaar Ministerie bij het Hoog Gerechtshof, gerechtshoven van appel, vierscharen en civiele regtbanken, (in de titels waarvan de eerste artikels in de noot zijn opgegeven). Het beginsel kan voldoende gekend worden uit het volgende artikel, voorkomende in den titel: *van den procureur des Konings* (bij de hoven van appel.)

Art. 296. Wanneer de procureur des Konings kennis bekomt van eene misdaad, behoorende tot de judicature van den hove, of waarin bij den lageren regter niet behoorlijk wordt geïquireerd, zal hij, zonder daartoe eenige autorisatie van den hove te verzoeken of af te wachten, onder de hand alle mogelijk onderzoek doen.

Het blijkt, dunkt ons, uit het bovenstaande genoeg hoe het begrip, omtrent beschuldiging van staatswege, hier te lande eenen omvang verkregen had, die niet anders dan noodlottig in het belang der beleedigden zelve werken kon. Zien wij nu hoe de wetgevende magt van hare dwaling is terug gekeerd.

In de Wet houdende aanvulling van eenige gapingen in het

(1) *Algemeene manier van procederen in civ. en crim. zaaken*, gearrest. op 22 Aug. 1799.

(2) *Ontw. van het Lijfstraffelijk Wetb.* Hoofdst. V, art. 2.

(3) Zie het geheele VI^{de} Hoofdst. van dit ontw.: *van misdaden tegen de kuisheid*.

(4) *Wetb. op de Regt. Inst. en regtspleging in het Kon. Holl.*, art. 161, 288, 424, 481 en de titel *van overspel* (art. 540 volg.) in het *Crim Wetb.*

Wetb. van Strafrecht (1) vindt men in art. 3: «de misdrijven » van *laster en hoon schriftelijk begaan*, zullen niet kunnen vervolgd worden, dan op aanklagte der gelasterde en gehoonde » partij.» Dit artikel stond niet in de eerste voordragt der *Wet*, (2) maar is woordelijk uit het rapport der centrale afdeeling overgenomen; gelijk blijkt uit de redevoering van den Staatsraad RAOUX, die daarmede den wensch van sommigen bestreed, om ook mondelingen hoon en laster daaronder te begrijpen. (3) Het moet in het voorbijgaan hier opgemerkt worden dat de toestemming tot dit artikel vrij algemeen was (de *Wet* is aangenomen met 84 tegen 4 stemmen) (4), zoodat het moeilijk te begrijpen valt, hoe naderhand de regering heeft kunnen volhouden dat deze bepaling «aan de vooroordeelen van vele leden der zuidelijke gewesten» (5) haar bestaan te danken heeft.

Dit artikel is verder gewijzigd geworden in de *Wet* van 1 Junij 1830, (6) door de bepaling dat *smaad, hoon en laster* aangedaan aan den Koning, de leden van zijn huis, openbare magten of ambtenaren als zoodanig of ter zake hunner ambtsverrigtingen, door de officieren van justitie ambtshalve vervolgd moeten worden.

Intusschen werd het algemeen beginsel aangenomen dat nu in al. 2 van art. 22 *Wetb. van Straf.* vervat is. Wat hieromtrent is voorgevallen moet nog worden opgegeven, hoewel slechts de hoofdtrekken; hetgeen immers tot de afzonderlijke woorden der *Wet* betrekking heeft, schijnt ons beter geplaatst in het tweede gedeelte van dit opstel.

Het ontwerp der regering in 1828 luidde eveneens als nu art. 22 (7), behalve dat er aan het einde stond: «dan op klagte

(1) *Wet* van 16 Mei 1829 (Staatsbl. n° 54.)

(2) Staatsc. 50 Dec. 1828.

(3) Bijv. tot de Staatsc. van 50 April 1829.

(4) Staatsc. 1 Mei 1829.

(5) VOORDUIN, *Wetb. van Strafv.*, art. 22, n° VII.

(6) Staatsbl. n° 15.

(7) VOORDUIN, *Wetb. van Strafv.*, I bl. 79.

»en verzoek tot vervolging van de beleedigde partij,» en art. 23 van het Wetb. van 1830 kwam met de tegenwoordige bepaling geheel en al overeen. In 1836 wilde de regering nu de woorden *hoon en laster* doen wegvallen. «De eer der ingezetenen,» zeide zij, «is een kleynood, welke de wet onder hare bescherming behoort te nemen, en er is onder onze voormalige wetgevingen (1) nooit getwijfeld aan de bevoegdheid van het openbaar officie om de geschondene eer der burgers »*ambtshalve* te wreken.»

Weinige voorstellen der regering hebben heftiger tegenstand gevonden dan dit. Vele leden der Tweede Kamer verklaarden alleen daarom den geheelen titel te zullen afstemmen. Eene afdeeling verklaarde het er voor te houden: «dat het *Openbaar Ministerie* niet moet indringen in het onderzoek van ieder gesprek, en zich de herstelling der bijzondere eer of goeden naam niet moet aantrekken, *wanneer de beleedigde* of gehoonden of gelasterde zelf *daaraan geen gevolg wil hebben gegeven*. »Iedere procedure in zaak van hoon en laster, geeft aanleiding om, als middel van verdediging, dien hoon en laster te herhalen en te vermeerderen door alle middelen aan te wenden, om de gronden van waarheid der aantijgingen te ontwikkelen; zij geeft aan naauwelijks bekende beleedigingen algemeene ruchtbaarheid, zij voedt de kwaadwilligheid, en wordt gretig bijgewoond om eenig vermaak te scheppen in geestige en luimige trekken van den verdediger op te vangen en die in alle bijzondere gesprekken te herhalen. Zij is dikwijls oneindig meer beleedigende dan de beleediging zelve was.»

De regering gaf toe; en of dit nu schoorvoetende was, zoo als de advocaat-generaal bij den Hoogen Raad aanmerkte, zal wel niet veel afdoen om hetgeen in de Wet staat te beoordeelen. Zooveel is zeker dat het doel van de geheele bepaling is

(1) De lezer oordeele zelf of het niet juister ware geweest te zeggen: er is in de wetten, afkomstig van de vreemde vorsten die dit land geregeerd hebben, nooit getwijfeld enz.

geweest: bevordering der rust der huisgezinnen (1) en voorkoming van de opspraak die elke behandeling ter openbare teregtzitting maken moet.

Hiermede is dan ook in verband te brengen een beginsel, in de Wet opgenomen, waarvan men echter de toepassing vergeten heeft. In art. 5 van het Wetb. van Strafv. is uitdrukkelijk gezegd dat er gevallen zijn waarin het afzien der civiele partij van haren eisch de strafvordering stuiten moet. En dit is in 1828 bijgevoegd met den duidelijk verklaarden wil om zulks bij de misdrijven in art. 22 al. 2 opgenoemd, te doen plaats hebben. Bij de beraadslagingen over het laatste artikel schijnt men niet meer aan art. 5 gedacht te hebben.

Bedriegen wij ons niet, zoo moet uit het reeds gezegde volgen, vooreerst: dat in onze tegenwoordige wetgeving, geen voorschrift, eenig in zijn soort, is gegeven; maar teruggekeerd tot de ware beginselen omtrent het vervolgen der misdrijven van staatswege; een beginsel dat hier te lande, alleen ten gevolge van vreemden invloed, zoolang was miskend. En ten anderen: dat omtrent het doel der bepaling in art. 22 ook wel niet veel twijfel kan bestaan en dat dit doel ook stellig medebrengt het recht van intrekking der klagt; hetgeen nog te meer bevestigd wordt uit art. 5 Wetb. van Strafv. waaruit volgt, dat het denkbeeld van *stuiten* der actie, door den wil der beledigde partij, aan onzen wetgever niet vreemd is geweest.

Wij gaan thans over tot de beschouwing der woorden zelve der Wet.

Alles hangt hier af van het juist begrip der bevoegdheid van den officier van justitie, waar hij ambtshalve, dus ook zonder aangifte, handelen moet. Die bevoegdheid is omschreven in al. 1 van art. 22: Daar wordt hem gegeven, 1° de *nasporing*, 2° de *vervolging* der misdrijven. En vraagt men nu wat deze woorden beteekenen, dan kunnen wij geen beter antwoord geven dan dat van den Hr. DE BOSCH KEMPER (2) volgens

(1) Mem. van antw. der Reg. VOORDUIN, art. 22, n° V.

(2) *Wetb. van Strafv.* I bl. 180.

Themis, V Dl. 2 St. 1844.

hem is *nasporing* «de verpligting om de eerste berigten wegens » misdrijven in te winnen, en dezelve dadelijk aan een hooger ambtenaar mede te deelen.» Deze bepaling is niet bestreden geworden en wij behoeven er dus niet langer bij stil te staan; maar anders is het gelegen met de omschrijving der *vervolging*. De Hr. de B. K. beschrijft haar als «het instellen » der strafvordering en het requireren der regterlijke magt tot » al die handelingen, welke gedurende den loop van een straf» geding noodig kunnen zijn.» Men schijnt zeer wel gevoeld te hebben dat die uitgebreide beteekenis, eens toegegeven, tot het aannemen van ons stelsel leiden moest. Daarom heeft men getracht te doen gelooven dat er niets meer dan de dagvaarding mede bedoeld werd; en dat hetgeen verder door den officier van justitie wordt verrigt, als een onmiddelijk en noodzakelijk gevolg van die dagvaarding te beschouwen is (waarom het dan ook niet noodig scheen te zijn dat de Wet er bepaaldelijk van sprak.) Hoe ongerijmd dit nu is, kan al dadelijk blijken uit het volgend artikel, dat voorschrijft wie der officieren van justitie bij gelijktijdige bemoeijng, met de vervolging der zaak zal belast *blijven*. Hier wordt nu gesproken van het geval dat door meer dan één officier is gedagvaard; en hoe kon hij, die met de zaak voortgaan moet, gezegd worden «met de vervolging » belast te blijven, » indien al het verdere of niet er toe behoort, of gerekend moet worden het noodzakelijk gevolg te zijn der dagvaarding? Was het laatste waar dan had er moeten staan, dat de dagvaarding der anderen verviel.

Men heeft intusschen getracht de stelling te bewijzen door art. 230 Wetb. van Strafv., waar gesproken wordt van het vervolgen door andere ambtenaren, overeenkomstig art. 222. n° 2, in welk artikel de dagvaarding door of van wege die ambtenaren gedaan, als de wijze om de zaak aanhangig te maken wordt voorgeschreven.

En nu zegt men: in dit art. 230 staat *vervolging*; die vervolging strekt zich niet verder uit dan de dagvaarding; dus wordt overal door *vervolging* «dagvaarding» verstaan. Daar-

gelaten nu dat het regt dier ambtenaren om te vervolgen, bij de dagvaarding niet ophoudt, maar dat zij ter openbare terechtzitting nog verscheidene «bemoeijingen» te verrigten hebben, zoo als art. 230 het uitdrukt; zoo gelooven wij dat het in allen gevalle niet opgaat om uit een voorschrift voor een bijzonder geval tot een algemeen beginsel te willen besluiten.

Overigens heeft de Hooge Raad op dit punt uitdrukkelijk verklaard » dat bepaaldelijk in correctionele zaken onder *vervolging* is begrepen, niet slechts een aanhangig maken door »dagvaarding, maar tevens alle verdere behandeling, bij de »Wet opgedragen aan de door dezelve met vervolging belaste »ambtenaren. »

Het staat dus vast: in den regel hebben de officieren van justitie de bevoegdheid om, en voorloopige berigten in te winnen, en om het onderzoek naar eene strafbare daad bij den regter aanhangig te maken en ten einde toe te vervolgen. Dit is nu dat in art. 2 door *strafvordering* bedoeld wordt; en die strafvordering sluit dus alles in zich wat dienen kan om den regter in gelegenheid te stellen van straf uit te spreken. Hieruit volgt dat mede het komen in hooger beroep en de voorziening in cassatie door den officier van justitie daaronder begrepen is; want het zijn ook middelen om het doel van den ambtenaar van het Openbaar Ministerie, het doen uitspreken der straf, te verkrijgen.

Deze, zoo wij vermeenen, juiste en volledige omschrijving van den regel, zal de beste grondslag zijn om de uitzondering in al. 2 van art. 22 gemaakt, rigtig te beoordeelen.

Daar staat: «echter zal in zaken van overspel, van hoon, »laster of schennis van vrijwillige bewaargeving, het Openbaar »Ministerie geene *nasporing of vervolg* (1) kunnen doen, dan »op klagte der beledigde partij. »

(1) Het zal wel geen betoog behoeven dat *vervolg* hier hetzelfde moet beteekenen als *vervolging* in de eerste al.; en dat hier weder een van die al te talrijke onnaauwkeurigheden van redactie gevonden wordt, die vooral de naderhand ingevoegde artikelen kenmerken.

Dat hieruit volgt dat er geene nasporingen kunnen worden gedaan buiten den wil der beleedigde partij, is duidelijk; en even duidelijk, dunkt ons, dat ook na het aanvangen der vervolging die partij haren invloed blijft behouden. Want waarom toch zoude er anders staan *nasporing* of *vervolg*, terwijl in de eerste alinea, waar het de gevallen geldt waarin de officier ambtshalve handelt, van «nasporing EN vervolging» gesproken wordt?

Wij houden het er voor dat het disjunctive *of* de volgende uitlegging volkomen wettigt: De officier van justitie heeft de bevoegdheid niet om in de opgenoemde gevallen eenige daad te verrigten, hetzij om na te sporen, hetzij om te vervolgen, ten ware er door het bestaan eener klagt blijke van de toestemming der beleedigde partij. Waartoe immers zoude het woord *vervolg* in de 2de al. gebezigd zijn, indien het intrekken der klagte door den wetgever niet beoogd was? Het zoude voldoende zijn geweest te stellen, dat de ambtenaar van het Openbaar Ministerie geene nasporingen kon doen bij het niet bestaan eener klagte. En dan ging de redeneering op, dat de uitzondering niet verder uitgestrekt worden mag; maar nu beperkt men haar door de uitdrukkingen «nasporing of vervolg» als één geheel te beschouwen.

Het heeft ons bevreemd tegen deze redenering uit de woorden zelve der Wet, die wij het eerst voor het Hof in Zuid-Holland maakten en die ook door het Hof in Groningen als den grondslag der uitspraak is genomen, niets bepaalds te hebben hooren aanvoeren.

De advocaat-generaal bij den Hoogen Raad zeide wel de kracht van het argument niet te begrijpen, doch dit was alles wat wij er over vernamen. De Hooge Raad liet (even als de procureur-generaal in Zuid-Holland in zijne memorie) de zaak geheel in het midden, maar zeide: dat de intrekking der klagt niet als middel om de vervolging te stuiten in het Wetb. is opgenomen. (1)

(1) Uit het arrest van den Hoogen Raad is, gelooven wij, duidelijk op te maken dat dat woordje *of* toch in den weg stond. Na eerst te hebben gesproken van nasporing *of* vervolg, laat de H. R. er op volgen:

Zeker is het nu dat het niet juist zoo in de Wet geschreven staat als de Hooge Raad het verlangt; maar wij kunnen niet inzien, hoe het verbod om te vervolgen te rijmen is met eene niet toelating der beleedigde partij om te verklaren dat zij de klagte als niet meer bestaande wil beschouwd hebben; en gelooven daarom dat zulk eene uitdrukkelijke vermelding daarvan, als volstrekt overbodig kan geacht worden.

Het verwondert ons intusschen dat er niet van eene omstandigheid gebruik is gemaakt daar nog met eenig schijn van regt op te redeneren was. In het ontwerp van 1828 stond immers dat er noodig was: « klagte en verzoek tot vervolging van de beleedigde partij. (1) Hieruit toch kon gehaald worden dat, bij de weglating dier woorden, in art. 22 er nu aan geen intrekken der klagte meer te denken viel. Maar vooreerst zoude het nog de vraag wezen of dit niet veeleer zoude slaan op een geval gelijk de Hooge Raad onlangs heeft behandeld, dat er eene aangifte was geschied met bepaald verzoek, dat de dader eens door den officier van justitie over zijn misdrijf zoude worden onderhouden; hetgeen dus niet bepaaldelijk eene klagte met het doel om eene vervolging uit te lokken, konde genoemd worden. Maar bovendien valt alle twijfel weg als men nagaat wat in 1829 door eene afdeeling gevraagd werd: dat het artikel voor het geval van laster zoogesteld mogt worden, dat: « le ministère public ne pourra faire ni recherches, ni poursuites, que sur la plainte ou du consentement de la partie lésée. Wat antwoordde de regering nu? « Dat dit artikel ten doel heeft » om te voorkomen dat het Openbaar Ministerie de daarbij » opgetelde *delicta privata* (2) vervolge zonder klagte van den » beleedigden particulier, hetgeen bijzonder in geval van over-

O dat de in zoodanige zaken door de klagte verkregene bevoegdheid van het Op. Min. tot het onderzoek en de vervolging, en alzoo mede tot vordering der door de Wet bedreigde straf, alleen door wettige redenen kan vervallen, en dat nergens bij de Wet als zoodanig voorkomt de intrekking der klagte.

(1) Zie Voorduin Deel I, bl. 79.

(2) Verg. de noot op bladz. 155 op DAMROUDER.

»spel, nadeelige gevolgen voor de rust der huisgezinnen zoude »kunnen te weeg brengen.» (1) Men ziet het; de regering gaf niet onduidelijk te kennen dat het gevraagde, haars inziens, reeds in de Wet lag opgesloten; en tevens is hier een bewijs te meer dat het groote doel is geweest om het publiek schandaal te vermijden dat voor den beleedigde zelve altijd nadeelig is; geen beter middel is nu daartoe dan het regt dat hij heeft om de verdere vervolgingen te stuiten.

Art. 22 geeft dus, onzes inziens, het regt om eene eens gedane klagte in te trekken. Men kan nu nog vragen: hoe lang is dit geoorloofd? En ons antwoord is eenvoudig: zoolang door de ambtenaren van het Openbaar Ministerie in art. 22 bedoeld, (en dus bij de hoven en regtbanken) nog eenige daad van vervolging kan worden verrigt. Dit vloeit uit de woorden van al. 2 onmiddelijk voort en hieruit volgt nu, dat nadat het Openbaar Ministerie of de beklagde van een vonnis in eersten aanleg in hooger beroep is gekomen; de klager nog de bevoegdheid heeft om zijne verklaring af te leggen. Het eenige, dat ik daartegen heb hooren aanvoeren, is, dat daardoor de eerbied, aan de uitspraken der regterlijke magt verschuldigd, zoude kunnen lijden. Wij zouden deze redenering, als niet steunende op de woorden der Wet, gerust kunnen laten liggen; maar wij gelooven tevens dat zij geenszins, op zich zelve beschouwd, opgaan kan. Wat zegt toch de klager bij het intrekken der klagt, nadat reeds een vonnis is uitgesproken? niet dat door den regter een verkeerd vonnis gewezen is; maar dat hij den wil niet meer heeft dat er straf tegen den dader van het feit zal uitgesproken worden. En hoe nu de uitspraak daardoor in achtung zoude kunnen dalen, verklaren wij niet te begrijpen. Behalve dit, vergete men den regsregel niet: *appellatio extinguit iudicatum*. Zoodra er dus geappelleerd is, wordt alles in den stand terug gebracht waarin het voor het vonnis was, en regtskundig gesproken, is er geen vonnis meer. (2)

(1) Voord., op art. 22 n° IV en V.

(2) Hoewel wij niet gelooven, zoo als boven is gezegd, dat onder het

Bij de zoo duidelijke woorden van art. 22 zal het wel niet noodig zijn in het breede nategaan, in welken zin art. 5 voor dit geval moet worden uitgelegd. Wij hebben boven reeds op doen merken dat het boven alle bedenking verheven is, dat het voornemen was om de strafvordering te doen ophouden; zoodra de gevoegde partij in de gevallen, die ons thans bezig houden, van hare vordering tot schadevergoeding afzag. En dat dit nu ongelukkigerwijze vergeten werd, kan niets afdoen om haar een regt te ontnemen, dat op eene andere wetsbepaling rust. Bovendien zoude het zeer zonderling wezen dat het afzien van de schadevergoeding, zonder meer, de strafvordering zoude kunnen stuiten en dat de uitdrukkelijke begeerte der beleedigde partij om die strafvordering te doen ophouden, niet zoude mogen worden aangehoord.

Even kort kunnen wij wezen omtrent de redenering, geput uit de omstandigheid dat de bepaling vergeten is, dat de klager, door het intrekken zijner klagte, de reeds gemaakte kosten moet betalen. De ambtenaren van het Openbaar Ministerie bij de hoven en regtbanken hebben zeer daarop gedrukt; de advocaat-generaal bij den Hoogen Raad was het echter met ons eens, dat het gemis van zulk een voorschrift (dat overigens hoogst billijk zoude wezen) hier niets afdoet; en dat de algemeene regel moet worden opgevolgd: dat bij schuldig verklaring de veroordeelde en in elk ander geval de staat de kosten draagt. De Hooge Raad heeft dan ook al het daarover aangevoerde met stilzwijgen beantwoord.

Eindelijk is er nog gezegd dat de aanneming van ons stelsel nadeelige gevolgen hebben, want dat er geldafpersing door den klager uit zoude voortvloeijen; en dat de eerbied voor regterlijke uitspraken zoude verminderen. Hoewel dit nu

Fransche regt, de man het regt heeft om zijne klagte wegens overspel in te trekken; zoo beamen wij toch hierin het gevoelen der schrijvers en de leer der arresten dat, kent men dit regt eens toe, het dan ook in appel moet gegeven worden. Zie de vroeger aangehaalde schrijvers en bepaaldelijk een arrest van het Hof te Luik van 4 Febr. 1825 te vinden in MERLIN, *Quest. de dr. Voce Adultère*, § 4, n° 3.

weinig afdoet tot beslissing van een punt van stellig regt, zoo kunnen wij toch daarop antwoorden dat vooreerst het andere stelsel ook nadeelige gevolgen en ook van geldaspersing ten gevolge heeft gehad; hetgeen het bovengezegde maar al te zeer bewijst, en in allen gevalle heeft de klager alle gelegenheid om zich te laten omkopen al kan hij slechts nalaten van de klagte in te leveren.

Wat nu den eerbied voor regterlijke aanspraken aangaat, zoo zien wij niet in hoe die verminderd zoude worden. De handelingen der regterlijke magt worden toch niet omver geworpen, (wij merkten dit reeds aan) door de intrekking der klagt; men verzet er zich niet tegen; integendeel men erkent in zekeren zin dat er goed is gehandeld na de strenge voorschriften der Wet: maar het is hier een regt om gratie aan een bijzonder persoon gegeven.

Ten slotte nog een woord over het gevoelen van den heer DE BOSCH KEMPER, dat door de regtbank te Groningen is aangenomen. Hij kent het regt aan den klager niet toe om zijne klagte in te trekken zonder toestemming der regtbank; maar meent dat de officier een requisitoir nemen kan tot staking der strafvordering en dat de regtbank, daarop regt doende, die staking kan bevelen. (1) Op welk Wetsartikel zoo iets rusten zoude, weten wij niet, maar gelooven daarentegen dat zulk eene magt aan de ambtenaren van het Openbaar Ministerie uitdrukkelijk moest gegeven zijn, wilde men hun die bevoegdheid toekennen. De officieren zijn integendeel verplicht om te vervolgen daar waar misdrijf is gepleegd, zoolang de wet het niet verbiedt; en het is alleen omdat er een uitdrukkelijk voorschrift bestaat, dat die vervolging in sommige gevallen van den wil des klagers afhankelijk maakt, dat zij bij intrekking der klagte niet voort kunnen gaan. (2)

---

(1) Deel I, bl. 184.

(2) Men zie voorts hetgeen de Hr. TIEBOEL SIEGENDEEKOP deze plaats aanmerkt in de *Ned. Jaarb.*, Deel I, bl. 451.

BIJLAGEN.

I. Arrest van het Provinciaal Gerechtshof van Zuid-Holland van 20 Nov. 1845.

Overwegende dat de bepaling van art. 22 van het Wetb. van Strafv. houdende: « Dat in zake van overspel, van hoon, *laster* of schennis van » vrijwillige bewaargeving, het Openb. Ministerie geene nasporing of ver» volg zal kunnen doen, dan op klagte der beleedigde partij; » noodwendig medebrengt, dat, zoodra de klagte wordt ingetrokken, ook even daardoor de rechtsvervolgving tot straf, door het O. M. ingesteld, wordt gestuit;

O. dat zulks nog verder volgt uit de bepaling van art. 5 van hetzelfde wetboek, houdende: « Dat geene rechtsvervolgving tot straf kan *gestuit* of » geschorst worden, door het afzien van de burgerlijke rechtsoverdring *ten » zij in de gevallen bij de wet voorzien; »*

O. dat de wetgever, bij deze uitzondering op den algemeene regel, kennelijk heeft bedoeld op de gevallen bij art. 22 hiervoren omschreven, en alzoo de publieke actie, ter zake van *laster*, wordt gestuit en vervalt, wanneer door de beleedigde partij van eene burgerl. rechtsoverdring ter dezer zake wordt afgezien;

O. dat, hoezeer nu in *casu* de klaagster en beleedigde partij wel geene civiele actie ter dezer zake heeft geïnstitueerd; echter het intrekken der klagte met het afzien van de civiele actie moet worden gelijk gesteld, en alzoo ook voor dit geval de stuiting van de publieke actie behoort plaats te hebben;

O. dat de regter *a quo* alzoo te regt heeft verklaard dat er geene termen waren, om tot de verdere beregting dezer zaak voort te gaan, en mitsdien te regt het Openb. Minister. in de verdere vervolging der zaak heeft verklaard niet-ontvankelijk;

O. wat het punt der kosten betreft, dat, vermits er geene veroordeeling tegen de geïntim. is uitgesproken en ook de klaagster zich ter eerster instantie *niet* heeft gesteld tot civiele partij; bij gemis van wettelijke bepalingen op dit bijzonder geval, de kosten moeten blijven ten laste van den Staat;

O. dat er derhalve geene termen bestaan voor het behouden der bij het vonnis voorkomende *reserve* van het regt van den Staat, om de kosten te verhalen op zoodanige wijze, als dezelve zal vermeenen te behooren;

Regt doende op het hooger beroep: doet hetzelfde te niet;

Bevestigt het vonnis, enz.;

Edoch hetzelfde vonnis, voor zoo verre de uitspraak omtrent de kosten betreft, verbeterende, beveelt dat de kosten, ter eerste instantie gevallen, zullen blijven ten laste van den Staat;

Beveelt, eindelijk, dat de kosten van dit hooger beroep gelijkelijk door den Staat zullen worden gedragen.

II. *Arrest van het Provinciaal Geregsthof van Groningen van 10 Jan. 1844.*

Overwegende, dat, blijkens het proces-verbaal van de gehoudene terechtzitting bij de Arr.-Regtb. te Groningen, d.d. 1 Novemb. 1843 alsmede volgens de ter audientie van dezen Hove afgelegde bekentenis van den bekl., de daadzaken deze zijn:

Dat, op den 18 August. 1843 door den te..... residerende Notaris..... aan den Officier van Justitie bij welgemelde Regtb. eene eigenhandige klage is ingeleverd, houdende: dat de bekl. hem zoude belasterd hebben, door op eene openbare plaats te zeggen, dat hij, Notaris, als zoodanig te..... eene valsche acte zoude hebben opgemaakt;

Dat na de dienaangaande door den regter-commissaris tot de instructie van strafzaken ingewonnen voorlopige informatien, de bekl. bij bevelschrift van gemelde Regb. van den 19 Oct. l. l. naar de correctionnele terechtzitting is verwezen;

Dat dien ten gevolge de bekl., ter requisitie van het Openb. Ministerie, is gedagvaard om ter terechtzitting van den 1 Novemb. l. l. te verschijnen, ter zake voorschreven;

Dat, ten dage dienende, vóór het getuigen-verhoor, door den bekl. eene schriftelijke verklaring is gedaan en overgelegd, van den volgenden inhoud:

« Ik ondergeteekende H. M. J. ...., wonende te ....., zonder in eenig opzigt te willen erkennen hetgene mij ten laste wordt gelegd, en door de »getuigen van den heer....., Burgermeester en Notaris te....., verkeerdelyk schijnt te zijn begrepen, verklare, dat wat er ook door mij op den 27 »Febr. dezes jaars aan de heeren ..... en ..... gezegd ofte met hen gesproken mogte zijn, het mij leed doet, dat de heer ..... zich daardoor beleedigd acht; vragende ik hem gaarne verschooning voor al hetgeen hij mogt »meenen, dat te dier zake ten zijnen nadeele zoude gezegd zijn, met »uitdrukkelijke verklaring des noodig, dat ik hem geenszins in staat acht »om zoodanige daad te verrigten, als hij veronderstelt, dat ik hem zoude »hebben te laste gelegd, » (de registratie van dit stuk luidt) geregistreerd te Groningen, den 1 Nov. 1843, deel 13 folio 79, recto, vak 6, ontvangen voor regt 80 cents, uitmakende met 38 opcenten f 1,10¹/₂ (get. Poster);

Dat daarna door den klager is verklaard, dat hij volkomen genoegen nemende in het gedane declaratoir, zijne aanklage intrekt, en verzoekt, dat de verdere vervolging tegen den bekl. moge worden gestaakt, terwijl ook de bekl. heeft gedeclareerd daarin toe te stemmen;

Dat hierop door de Regtb. het hiervoren opgenoemde vonnis, op het requisitoir van den Officier, als boven vermeld, is gewezen, en daarvan,

bij de insgelijks hiervoren vermelde acte namens den Proc. Gener. door den Officier van Justitie bij gemelde Regtb. hooger beroep is ingesteld;

O. wat de regtsvraag betreft, dat dezelve deze is, *of na het intrekken der klagte door de beledigde partij, en zulks nadat de strafvordering begonnen en er regtsingang tegen den beklagde is verleend, en dezelve dien ten gevolge bij dagvaarding voor de Regtb. is geroepen, de verdere vervolging kan worden gestaakt?*

O. te dien opzigte, dat de wetgever, na in Art. 22, 1^e gedeelte, te hebben bepaald, dat de Officiëren van Justitie ambtshalve belast zijn met de *nasporing* en *vervolging* van alle misdrijven, waarvan de kennisneming aan de Geregtshoven en Arrondissem.-Regtbanken behoort, daarvan, onder meer andere zaken, uitgezonderd die van *hoon* en *laster*, in dewelke geene *nasporing* of *vervolging* mag plaats hebben, dan op klagte der beledigde partij;

O. dat de reden dezer wetsbepaling deze zijn, dat in het oog van den wetgever, die misdrijven niet van dien aard zijn, dat daardoor de maatschappij zoo onmiddellijk en tot die mate wordt beledigd, als zulks bij andere misdrijven het geval is, en het zelfs dikwijls met de belangen van de beledigde partij meer strookt dat dezelve onvervolgd worden gelaten;

O. dat het derhalve geheel tegen deze *ratio legis* zoude inloopen, om aan hem, in wiens belang de wet alle *nasporing* en *vervolging* had verboden, anders dan met zijn' wil, die bevoegdheid te benemen, omdat hij eenmaal eene klagte had gedaan, en de regter, dien ten gevolge, van de zaak is gesisseerd geworden; terwijl het ook daarenboven, zelfs uit den aard der zaak moet volgen, dat het onaannemelijk is, te stellen, dat eene zaak in regten verder vervolgd en doorgezet zoude moeten worden, tegen den wil van hem wiens wil evenwel gevorderd wordt om de *vervolging* te kunnen doen beginnen en aanvang nemen.

O. dat het hier aangenomen beginsel ook wordt bevestigd door eene naauwkeurige beschouwing van den inhoud van art. 22, dewijl baarbij toch niet slechts klagte, en alzoo de wil van de beledigde partij wordt vereischt, om eene *nasporing* van de zijde van het Publiek Ministerie te wettigen en zonder welke alle onderzoek aan hetzelfde wordt ontzegd; maar die wil van de beledigde partij, evenzeer bij de *vervolging* moet aanwezig zijn, als wordende bij het gezegde art. 22 met zoo vele woorden gezegd, dat de officier geene *nasporing* of *vervolg* zal kunnen doen, dan op klagte, welke woorden hier niet gelijkkluidende, maar van verschillende beteekenis zijn, en onder welke laatste bijzonderlijk begrepen zijn alle handelingen die het Publiek Ministerie, na ingewonnen *op-* of *nasporing* verder bij den regter in het werk stelt, zoodat het woord *vervolgen* in tegenstelling van dat van *op-* of *nasporen*, steeds van het Publiek Ministerie of daarmede in enkele gevallen gelijkgestelde ambtenaren, en niet van andere, bij het Wetb. van Strafvord. wordt gebezigd; terwijl het gezegde woord *vervolging* alsdan beteekent en te kennen geeft het instellen der strafvordering,

en het requireren van de *regterlijke magt* tot al die handelingen, welke gedurende den loop van een *sraafgeding*, tot het eindvonnis toe, noodig kunnen zijn;

O. dat tegen deze bepaling der wet niet kunnen afdoen bedenkingen, getrokken uit de gevolgen dier wet, zoo als daar is, dat de achtbaarheid van den regter daardoor lijden, of dat aan den Staat noodelooze kosten zouden kunnen worden veroorzaakt, alle welke soortgelijke, als zijnde zoo vele verder affliggende bedenkingen, die met den geest der bij de wet ingevoerde exceptieve bepalingen in geen verband staan, bij den regter niet in aanmerking behooren te komen;

O. dat alzoo de eerste regter wel heeft gevonnisd, en dat er kwalijk is geappelleerd;

Doet te niet het ingestelde hooger beroep en bevestigt het vonnis waarvan is geappelleerd.

III. Arrest van den Hoogen Raad van 19 Maart 1844.

De Hooge Raad enz.

Overwegende dat (volgens art. 2 van het Wetb. van Strafv.) tot *strafvordering* zijn *gerechtigd* de bij de wet daartoe *bevoegd* verklaarde ambtenaren, en dat onder het *regt van strafvordering* in het algemeen is begrepen de *bevoegdheid* om het onderzoek naar eene strafbare daad bij den regter aanhangig te maken en ten einde toe te vervolgen;

O. dat bij de *eerste* zinsnede van art. 22 van hetzelfde wetb., in het *bijzonder* met de *vervolging* van *alle* misdrijven, waarvan de kennisneming behoort aan de Arr. Regtbanken, *ambtshalve* zijn *belast* de Officieren van Justitie; en dat, zoo wel uit den aard der zaak, als uit den inhoud van art. 250, in verband met de beide voorafgaande artikelen van dat Wetboek, volgt, dat bepaaldelijk in *correctionnele* zaken onder *vervolging* is begrepen, niet slechts eene aanhangigmaking door dagvaarding, maar tevens alle verdere behandeling, bij de wet opgedragen aan de door dezelve met de vervolging belaste ambtenaren;

O. dat, als *eenige uitzondering* op dien algemeenen regel, bij de *tweede* zinsnede van datzelfde art. 22 is vastgesteld, dat in zaken van *overspel, hoon, laster of schennis van vrijwillige bewaargeving*, het Openb. Minist. geene nasporing of vervolg zal kunnen doen, dan *op de klagte der beleedigde partij*; dat de bedoeling der wet daarmede slechts deze is, de bij de *eerste* zinsnede van dat artikel algemeen toegekende bevoegdheid ten aanzien van evengenoemde zaken te beperken, door haar te doen afhangen van het al of niet indienen van *klagte* door de beleedigde partij; en dat derhalve van het oogenblik van het ontvangen van zoodanige klagt aan de ambtenaren van 't Op. Min., ten aanzien der *uitzondering* begrepene zaken, toekomen volkomen dezelfde regten, als hun, bij den aanvang van dit artikel, naar den regel zijn toegekend;

O. dat de in zoodanige zaken door de *klagte* verkregene bevoegdheid van het Op. Min. tot het onderzoek en de vervolging, en alzoo mede tot vordering der door de Wet bedreigde straf, alleen door *wettige* redenen kan *vervallen*, en dat nergens bij de wet als zoodanig voorkomt *intrekking der klagte*;

O. dat het beginsel van art. 5 van het Wetb. van Strafvordering, dat geene vervolging tot straf kan worden gestuit of geschorst door het afzien van de *burgerl.* regtsvordering, *ten zij in de gevallen bij de wet voorzien*, niet anders bevat dan een noodwendig gevolg der bij dat Wetboek met weinige uitzonderingen gehandhaafde afscheiding der burgerlijke en der strafvordering;

Dat even daardoor (hoezeer ook uit den aard der zaak mede ten aanzien daarvan gelijksoortige beginselen gelden) die bepaling der wet van geene dadelijke toepassing kan zijn ter regeling van de gevolgen van het intrekken eener ter zake van *misdriff* ingediende *klagte*; en

Dat derhalve niet noodig is te onderzoeken, wat moge zijn bedoeld door de slotwoorden van dat artikel: « ten zij in de gevallen bij de wet voorzien; »

O. dat derhalve door den requir. te regt is beweerd, dat bij het beklagde arrest, door de bekrachtiging van de door den eersten regter uitgesproken *niet ontvankelijk verklaring van het Openb. Ministerie*, verkeerd zijn toegepast art. 5 van het tweede lid van art. 22 van het Wetb. van Strafvord.;

Gezien art. 105 der wet op de R. O. en het beleid der Justitie;

Vernietigt het beklagde arrest van het Prov. Gerechtshof in Zuid-Holland, van den 20 Nov. 1845, en, ten principale regt doende, doet te niet het appel, alsmede het in deze zaak gewezen vonnis der Arr.-Regtb. te 's Gravenhage, van 2 October bevorens;

Verklaart den Officier van Justitie bij dezelve Regtbank ontvankelijk in deszelfs eisch tegen den gereq.; gelast, dat de zaak verder volgens de voorschriften van het Wetb. van Strafvord. van die Regtbank zal worden beregt en afgedaan; de kosten te dragen door den Staat.

IV. Arrest van den Hoogen Raad van 16 April 1844.

De Hooge Raad enz.

O. dat indien de wetgever het raadzaam heeft geoordeeld om bij uitzondering in art. 22, 2^e lid van het Wetb. van Strafvord., te bepalen dat de nasporing en vervolging van *sommige* misdrijven, en onder anderen van *hoon en laster*, moeten afhangen van en ondergeschikt zijn aan het indienen eener *klagte*, en die bepaling kan geacht worden grootendeels in het belang des beledigden te zijn gemaakt, — hoon en laster daarom niet ophouden misdrijven te zijn, bij welke bestraffing de maatschappij belang heeft, en welke vervolging niet ten behoeve van de *beledigden* maar van de maat-

schappij plaats vindt; zoodat het wel van de beledigden kan afhangen, om de regtsvervolging voor te komen, maar niet om, wanneer die eenmaal is aangevangen, dezelve te doen staken, en zoo doende den loop der Justitie te stuiten;

O. mitsdien, dat wanneer eene zaak van *laster*, na ingediende klagte, door regtstreeksche dagvaarding, of ten gevolge van verwijzing door de Raadkamer, voor den Regter is gebracht, deze niet ontheven wordt van de verplichting, om die zaak te onderzoeken en daarin regt te spreken, alleen door het intrekken van de klagte, dewijl er bij de wet wel bepaald is, dat er eene klagte moet zijn gedaan, om de nasporing en vervolging te wettigen, maar niet dat bij de klagte moet volhard zijn;

O. dat derhalve door den req. te regt is beweerd dat bij het beklagde arrest, door de bekrachtiging van de door den eersten regter bevolene staking der procedure, verkeerd is toegepast art. 22, 2° lid, van het Wetb. van Strafv.,

Vernietigt enz.

Wat heeft de Wetgever door MOEDWILLIG MISBRUIK VAN VERTROUWEN in art. 36 der Wet van 11 April 1827, Stbl. n° 17, houdende oprigting van Schutterijen over de geheele uitgestrektheid des Rijks, bedoeld? DOOR MR. DAV. H. LEVYS-SOHN, Advokaat te 's Gravenhage.

Leges intellectu difficiles atque
obscurae sunt leges ineptae.

PUTTMANN.

De taal der Wet vereischt korthed gepaard aan duidelijkheid; en al wie tot het maken van nieuwe Wetten wordt geroepen, houde die twee vereischten steeds in het oog. Niet ieder regtsgeleerde heeft tot het ontwerpen van wetten de noodige geschiktheid, en van daar het onduidelijke en duistere, dat in zoo menig product van onze wetgeving wordt opgemerkt. Zoo ik ter bevestiging van mijne klagte over duisterheid van wettelijke bepalingen, die algemeen wordt gedeeld, nog iets behoefde aan te halen, ik zou daartoe niet beter weten te doen, dan naar het in het hoofd van dit opstel aangeduide

artikel te verwijzen. Het luidt aldus: «Zij, die de bekomen wapenen of wapenrustingen of andere voorwerpen, zonder onderscheid, welke hun in derzelver betrekking van leden der Schutterij, tot een bepaald gebruik, als zoodanig worden toe- betrouwd, mogten bederven of onbruikbaar maken, verzetten, verpanden, verkoopen of op eenige andere wijze afhandig maken, zullen, onverminderd derzelver verpligting tot vergoeding der waarde, met geldboete worden gestraft, voor zoo verre de omstandigheden niet van dien aard zijn mogten, om hen, wegens *moedwillig misbruik van vertrouwen* te dezer zake voor den burgerlijken regter te doen te regt staan en als zoodanig te straffen.» Dit artikel is daarom moeilijk te verstaan, omdat de distinctie tusschen *misbruik van vertrouwen* en *moedwillig misbruik van vertrouwen* nergens geleerd, misschien buiten dit artikel nergens wordt gevonden. — De moeilijkheid van dit artikel is mij voorgekomen bij de behandeling eener allernietigste zaak, die echter tot verschillende regtsgevoelens heeft aanleiding gegeven omtrent den zin van de woorden van gezegd artikel, die eindelijk bij een arrest van den Hoogen Raad zijn verklaard.

Zekere S. VAN DER KLOOT, wiens nederige broodwinning in den verkoop van appelen, peeren en dergelijke met een' kruiwagen langs 's Heeren straten bestaat, heeft erkend, in den jare 1841, eene schuttersbroek van stadswege te hebben gekregen, die ook buiten dienst te hebben gebruikt, en toen die daardoor was versleten, eene andere te hebben gekocht, en met die andere, voorzien van den witten band der oude, toen hij moest exerceren, te zijn opgekomen. — Het ontging het scherpiende oog vanden kapitein-commandant der Schutterij op den 8 April 1842 niet, dat genoemde persoon eene andere broek aanhad, dan die hem konde of moest zijn gegeven. Hij zag daarin verregaande verwaarloozing zijner kleedingstukken.

De broek, die NB. niet eens bleek te zijn afgegeven (geene registers vermeldten die afgifte; — v. d. K. alleen had dit

erkend) was door onvermogen om zich eene andere aan te schaffen, buiten dienst afgedragen en versleten.

Te dier zake heeft v. d. K. terecht gestaan voor den Schuttersraad te 's Gravenhage, en aldaar is door den Auditeur geeischt eene geldboete van *f* 5, vergoeding der waarde en veroordeeling in de kosten, als hebbende hij de hem van stadswege afgegevene monteringbroek bedorven en onbruikbaar gemaakt.

De Schuttersraad overweegt *tout court*, dat de omstandigheden van dien aard zijn, dat de bekl. voor den burgerlijken regter zal moeten te regt staan, en is alzoo van oordeel, dat het feit het zoogenaamd *moedwillig* misbruik van vertrouwen daargestelt.

Hij wordt gerenoveerd naar de correctionnelle terechtzitting der arrondissements-regtbank ter zake van het verduisteren van een pantalon, hem van stadswege als schutter toevertrouwd.

Het publiek ministerie zag in de boven vermelde daad misbruik van vertrouwen, strafbaar volgens art. 408 Code Pénal, en requireerde, op grond dat de broek is weerloos gemaakt, door te zijn afgedragen, en dat afdragen is geschied uit armoede, slechts eene gevangenisstraf van veertien dagen en eene geldboete van *f* 12,50.

De regtbank echter heeft de daad als een speciaal delict beschouwd, en het heeft mij mogen gebeuren die beschouwing door het Hof van Zuid-Holland, tegen het requisitoir van den procureur-generaal, omhelsd te zien. — De Schuttersraad is tot het onderzoek van het onderwerpelijk delict op den 27 Februarij 1844 bevoegd verklaard bij arrest van den Hoogen Raad, en alzoo is *na twee jaren* de zaak eerst zoo ver gevorderd, dat de man weet, welke regter van die alleen om de competentie-quaestie iets beteekenende zaak zal kennis nemen. Men mag het terecht betreuren, dat duisterheid der wet de oorzaak kan zijn van een zoo traag regt: — men mag dat vooral, wanneer het eene zoo nietige daad geldt als de tegenwoordige.

Ik hield het er steeds voor, dat het verslijten van een ten gebruike gegeven kleedingstuk in het algemeen met geene mogelijkheid een delict konde heeten, en dat, als de schutterswet het zoodanig beschouwt, het is een speciaal delict, dat bij den Schuttersraad en nergens anders te huis behoort.

Wat toch is een kleedingstuk, verbruikbaar, of niet? — Het maakte bij de Romeinen eene belangrijke quaestie uit, te weten of het vruchtgebruik van kleederen was *verus* of *quasi*. Zij die het laatste beweerden, stelden het verslijten gelijk met het verteeren door te gebruiken (*usu consumere*), maar de bestrijders dier leer houden vol, dat de rok, hoe kaal ook afgedragen, daarom toch een rok blijft en niet verloren of vernietigd of te niet gegaan is. Onze Nederlandsche Wet, op het voetspoor der Fransche, brengt kleeding tot zaken, die zonder dadelijk te niet te gaan, echter langzamerhand door het gebruik verminderen. Zie art. 589 en 603 C. N. 812 en 834 B. W.

Ware het kleed als eene verbruikbare zaak te beschouwen, zoo konde het verslijten in hem, wien het gebruik is toegestaan, met geene mogelijkheid een delict daarstellen, evenmin als dit met geld of ander verbruikbaar goed het geval wezen zou.

Is het kleed geen verbruikbaar goed, dan grenst het slijten aan verteeren, en het versletene is onbruikbaar. Het staat dus vast, dat het gebruiken van het kleed, dat iemand is toevertrouwd, in den regel geen kwaad is. Maar wat, zoo het tot een ander einde, dan waartoe het is gegeven, wordt gebruikt? Ook dan vindt de Burgerlijke Strafwetgeving daarin geen kwaad, ten ware het *à titre de dépôt* of *pour un travail salarié* gegeven of toevertrouwd is. Het verkoopen van dat goed zal, zonder eene dezer beide omstandigheden, geen misbruik van vertrouwen daarstellen. (Zie *Themis* IV, bl. 240.) — Ziedaar de hoofdreden, waarom de burgerlijke regter incompetent moest zijn, of, zoo hij competent was, de daad buiten het bereik der strafwet moest verklaren.

Is er dan eene andere Wet, die hetgeen de algemeene *Bur-*
Themis, V Dl. 2 St. 1844.

gerlijke Wetgeving niet straft, bedreigt? Deze vraag beantwoord ik met de Schutterswet, die speciale, die exceptive Wet. Een schutter doende hetgeen een bijzonder persoon straffeloos verrigt, zal, omdat hij schutter is, daarvoor moeten boeten. Van daar dat ik het een speciaal delict heet, en omdat het als zoodanig is te beschouwen, behoort het ook bij dien specialen regter, den Schuttersraad, te huis.

Tot de schutterijen wordt men, na volbragten diensttijd der nationale militie, geroepen tot behoud der inwendige rust: zie art. 213 der Grondwet van 1815 (overeenkomende met art. 211 van die van 1840), overgedrukt in den aanhef der Wet op de schutterijen van 11 April 1827, n° 17. Zie V. HOGENDORP, *Bijdragen* V. 92 — 102.

Van de schutterijen worden, volgens die Wet, vrijgesteld allen die uit armenkassen bedeed of in armengestichten opgevoed of onderhouden worden, zie art. 3 lit. m, n° 2. — Elk schutter, die alzoo niet tot die bedeeden of volstrekt armoe-digen kan behooren, zal, zoo hij desniettemin zich zelven niet kan kleeden, zich tot het gemeentebestuur *kunnen* (1) wenden ter geheele of gedeeltelijke tegemoetkoming in zijne kleeding of kleedingskosten uit de gemeentefondsen a. 41 j. a. 36.

Die kleedingstukken worden dus, wij willen het gelooven, den schutter *als zoodanig toebetrouwd*, zie art. 56, en nu spreekt het eerste lid van dat artikel van *bederven, onbruikbaar maken, verzetten, verpanden, verkoopen of op eene andere wijze afhandig maken* van dat goed, en daarop wordt, onverminderd de verpligting tot vergoeding der waarde, eene geldboete van f 15 gesteld, zie art. 61. De schutterswet beschouwt die in den burger straffelooze daad als eene *overtreding tegen de schutterlijke tucht*, zie het hoofd of opschrift van het 3° hoofdstuk der schutterswet, beginnende met art. 53.

Meer is het niet. In de dienst moest er tegen gewaakt worden, maar meer dan overtreding tegen discipline met verpligte

(1) d. i. moeten.

vergoeding wilde men er ook daar niet in zien. — In het reglement van krijgstucht voor het krijgsvolk te lande lees ik dan ook: Tweede Hoofdstuk. Overtredingen tegen de krijgstucht. Art. 8. Aan overtredingen tegen de krijgstucht maken zich schuldig: Art. 19. Al wie *verkoopt, verpandt, ruineert of verwaarloost* de kleine monteringstukken, of uit luiheid of onachtzaamheid verzuimt na te komen hetgeen omtrent het uiterlijk voorkomen en zindelijkheid in kleeding of wapenen is geordonneerd. Zie register voce *montering*. In het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande luidt art. 193: een onderofficier of soldaat, die zijne wapenen, *kleederen* of equipement, hem *van Gouvernementswege ten gebruike gegeven, verkoopt of verpandt*, zal gestraft worden met slagen of detentie, naar mate van de omstandigheden.

Het tweede lid van art. 56 is door het aldaar gebruikte woord *moedwillig* duister, want hij die de *bekomene* (dat is ten gebruike in de dienst bekomene, de hem *toebetrouwde*) kleederen verkoopt, maakt in den gewonen zin des woords evenzeer *moedwillig* misbruik van vertrouwen, maar in regtskundigen zin *niet*. — Ik dacht of soms het eerste lid op verwaarloozing en verpanden of verkoopen *uit armoede* zien, en het tweede op eene bedriegelijke aanvraag om kleedingstukken enz. doelen konde om die dadelijk te verkoopen, en op dien dadelijken verkoop zelve; maar ik ben van dat denkbeeld teruggekomen, omdat ik in die daad veeleer *escroquerie* dan *misbruik van vertrouwen* zag.

De boven vermelde daad valt, volgens den burgerlijken regter, in het eerste lid van het artikel en behoort mitsdien bij den Schuttersraad te worden beregt: het tweede lid, welke woorden daarin ook zijn gebezigd, brengt alleen mede, dat, *zoo de voorwerpen à titre de dépôt of pour un travail salarié zijn afgegeven*, het moedwillig bederven of onbruikbaar maken, het verzetten, verpanden, verkoopen of op eenige wijze afhandig maken van het goed als *abus de confiance* bij den burgerlijken regter behoort te worden vervolgd.

De Hooge Raad heeft, op het verzoek tot *regeling van het rechtsgebied*, van den procureur-generaal bij het Provinciaal Gerechtshof in Zuid-Holland, overwogen, dat er in casu een *negatief conflict* van jurisdictie aanwezig is tusschen de twee regterlijke autoriteiten, den Schuttersraad en den burgerlijken regter, door eene van welke de bedoelde strafzaak noodwendig behoort te worden beregt;

Overwegende, dat bij art. 56 der wet op de schutterijen, van den 11 April 1827 is bepaald, dat zij, die de bekomene wapenen of wapenrustingen of andere voorwerpen, zonder onderscheid, welke hun in hunne betrekking van leden der schutterij, tot een bepaald gebruik, als zoodanig worden toevertrouwd, mogten bederven of onbruikbaar maken, verzetten, verpanden of op eenige andere wijze afhandig maken, onverminderd hunne verpligting tot vergoeding der waarde, met geldboete zullen worden gestraft, en dat bij art. 63 van gemelde wet, aan de bij dat artikel ingestelde Schuttersraden is opgedragen het beoordeelen van en uitspraak doen omtrent alle verzuim en overtreding in zaken van de schutterij, alsmede het opleggen der straffen en boeten bij de wet vastgesteld, zoodat de Schuttersraad bevoegd was om de aan S. v. D. K. te laste gelegde overtreding te beoordeelen en daarover uitspraak te doen.

Overwegende, dat art. 56 der Wet van 11 April 1827 wel voorschrijft de verwijzing van den beklaagde naar den burgerlijken regter, indien de omstandigheden van zoodanigen aard zijn, dat er moedwillig misbruik van vertrouwen aanwezig is, maar *dat dit niet anders kan worden verstaan en toegepast, dan voor die gevallen in welke de gepleegde daad het wanbedrijf van misbruik van vertrouwen daarstelt, voorzien bij art. 408 van het Wetboek van Strafrecht, en dat daartoe bij dat artikel wordt vereischt, dat de voorwerpen door den persoon zijn verduisterd, aan wien dezelve ter bewaring (à titre de dépôt) of tot eenigen arbeid ter hand gesteld waren, welk een of ander vereischte in casu niet bestaat, daar toch (blijkens de als bevoezen aange-*

nomene daadzaken) de monteringbroek aan S. v. d. K. van stadswege was afgegeven en toevertrouwd tot een bepaald gebruik in zijne betrekking als lid der dienstdoende schutterij.

Overwegende, dat hieruit volgt, dat de Schuttersraad der dienstdoende schutterij te 's Gravenhage bij het vonnis van den 27 Mei 1842, den gedaagde, ten onregte naar den burgerlijken Regter heeft verwezen, en dat de Arrondissements-regtbank te 's Gravenhage, bij vonnis van 10 October 1842 zich te regt onbevoegd heeft verklaard, om van deze overtreding kennis te nemen, alsmede dat te regt evengemeld vonnis in hooger beroep, bij arrest van het Provinciaal Gerechtshof in Zuid-Holland, van den 30 September 1843, is bevestigd geworden.

De Hooge Raad heeft het vonnis, door den Schuttersraad der dienstdoende schutterij te 's Gravenhage, op den 27 Mei 1842 gewezen, vernietigd, en bevolen dat de aanklagte doordien Schuttersraad zal worden onderzocht en daarover regt gesproken, zoo als dezelve, in overeenkoming met de Wet op de schutterijen van 11 April 1827, zal vermeenen te behooren.

Zie dit arrest van den Hoogen Raad van den 5 Maart 1844, in het Weekblad van het Regt, n° 492.

ALGEMEENE REGTSGELEERHEID.

Vlugtige bedenkingen, aangaande het onlangs voorgedragen stelsel van eenzame opsluiting der gevangenen en de herziening der militaire wetgeving; door Mr. D. TIEBOEL SIEGENBEEK, Officier van Justitie te Leiden en Lid van de Commissie van administratie der Militaire strafgevangenis.

Gewigtige finantiële aangelegenheden, welke met het welzijn van het dierbaar Vaderland in het naauwste verband

stonden, hielden in den laatsten tijd, uit haren aard, de algemeene aandacht uitsluitend bezig, en deden zoo vele andere onderwerpen, hoewel geenszins van belang ontbloot, als 't ware op den achtergrond plaatsen. Niet ten onregte mag men daaronder de herziening van het ten deele reeds door de Wetgevende magt aangenomen Strafwetboek en der Militaire wetgeving rangschikken. Beide vorderen dringend eene afdoening zoo-wel om daardoor in het bezit eener lang gewenschte nationale strafwetgeving te geraken, als om voor den militairen stand eene behoefte te vervullen, sedert jaren reeds openlijk erkend en door iederen deskundige levendig gevoeld. Er is echter in den schijnbaren stilstand, welke ten aanzien van de Strafwetgeving in het algemeen zoude kunnen opgemerkt worden, naar mijn oordeel, eene beduidende schrede voorwaarts gedaan, daarin gelegen, dat zich bij velen eene meer levendige overtuiging vestigde, van de noodzakelijkheid, om de Strafwetgeving in verband te brengen met het gevangenisstelsel; dat inzonderheid de Regering bleek daarin te willen voorgaan. En inderdaad, dat verband is onmiskkenbaar. De milde denkbeelden, welke, niet ten onregte, meer en meer veld wonnen, deden sommige alsnog bij ons geldende straffen, misschien wel door een gevoel van overdrevene menschlievendheid, waaraan men zoo ligt geneigd is toe te geven, te scherp gelaakt en te eenzijdig beschouwd, bijna geheel in onbruik geraken. Behalve de veelal ijdele en weinig indruk makende tepronkstelling is dus de gevangenisstraf gewoonlijk het eenige middel, waardoor de rust der maatschappij, de veiligheid van den Staat, der bijzondere personen en eigendommen moet gehandhaafd worden. Wil men dit alles niet op het spel zetten, dan voorwaar is het noodig, dat die gevangenis heilzamen afschrik verwekke, dat vrees voor dezelve van het kwade terughoude, en, waar het tegendeel valt op te merken, onverwijld herstelling worde aangebragt. Juist het laatste nu is bij ons aanwezig. De gevangenen, zoo als zij thans zijn ingerigt, leveren, buiten het gemis der vrijheid, weinig, dat op den

misdadiger krachtig zoude kunnen werken. De arbeid, in uitgebreide werkzalen verrigt, geeft onwillekeurig aanleiding tot gemeenschappelijk verkeer, tot onderlinge kennismaking en opleiding tot het misdrijf. Niet zelden staan de belangen van den arbeid aan de handhaving eener ernstige tucht in den weg, of doen twist en oneenigheid geboren worden, des te bedenkelijker, naarmate de gevangenen van allerlei gevaarlijke werktuigen moeten voorzien zijn.

Ik mag het geheel overbodig achten mijne stelling in bijzonderheden te ontwikkelen, na al hetgeen door bevoegde beoordeelaars en vooral door de ijverige commissie van administratie der gevangnissen te Leeuwarden, in haar naauwkeurig en belangrijk rapport, den 18 September 1843, aan den Minister van Justitie ingeleverd, te dien aanzien gezegd is. Veeleer houde ik mij verzekerd, dat, bijaldien het doelmatig ware voorgekomen, ook andere commissiën van beheer der grootere gevangnissen te raadplegen, hare eenstemmige uitspraak die stelling zoude hebben bevestigd.

Iedere voorslag tot verbetering is dus heilzaam en gewigtig; hij is dit vooral, nu een stelsel werd gekozen, waarbij alle de aangeduide bezwaren geheel moeten wegvallen.

Ik bedoel dat van afzonderlijke opsluiting, waarmede ik mij gaarne vereenig en waarvan de voordeelen geen opzettelijk betoog behoeven, na de aanprijzende verhandeling van den meest ervarenen regter, mijnen hooggeachten vriend SURINGAR.

Geen wonder dus, dat de wettelijke bepalingen, tot de invoering van hetzelfde voorgedragen, gretig en met de meeste aandacht door mij zijn gadeslagen. Mijne verwachting werd in vele opzigten, bevredigd; dan er bleven mij echter eenige bedenkingen over, welke ik het waag aan het oordeel van deskundigen te onderwerpen.

Men houde slechts in het oog, dat ik mij geenszins voorstel iets nieuws te zullen leveren, en vòòr alles, dat geene bedilzucht mij aanspoorde. Eene levendige overtuiging alleen van het belang eener doeltreffende strafwetgeving en van de verplig-

ting welke op ieder, die door zijne betrekking aan dit onderwerp niet geheel vreemd bleef, rust, om daartoe, zoo lang het nog tijd is, mede te werken, deed mij besluiten die bedenkingen aan de Redactie van dit Tijdschrift aan te bieden.

Het zal mij niet moeilijk vallen derzelver strekking in weinige woorden te omvatten. Bedrieg ik mij niet, dan heeft men, door eene gelukkige keuze geleid, bij de voorgestelde wijzigingen in het eerste gedeelte van ons aanstaand Strafwetboek, wel het Pennsylvanisch gevangenisstelsel, ten grondslag aangenomen, doch bleef men, bij de toepassing, aan de eigenaardige kenmerken van hetzelfde niet volkomen getrouw, hetgeen gedeeltelijk welligt daaraan is toe te schrijven, dat, blijkens de keurig gestelde memorie van toelichting, alleen die wijzigingen zijn voorgedragen, welke gebiedend werden gevorderd.

Daaraan toch is het behoud te danken der onderscheiding tusschen *langdurige zware*, *zware*, en *enkele tuchthuisstraf*, waarop het tweede boek berust.

Behoort echter die onderscheiding niet te vervallen, al sleept dit de verandering van een beduidend aantal bepalingen na zich, zoodra het zeker is dat dezelve alleen in naam bestaat? Die zekerheid nu is in mijne oogen aannemelijk. De aangeboden wetsvoordragt wijst die onderscheiding nergens aan, behalve in het verschil van duur; 't geen toch wel geene afzonderlijke strafsoort zal uitmaken. Zij kon dit ook bezwaarlijk doen, want in het Pennsylvanisch stelsel is slechts ééne strafsoort, die van eenzame opsluiting, zwaarder of ligter naar den tijd van haren duur, zoodanig zelfs, dat het te betwijfelen valt of, bij eene gestrenge toepassing van hetzelfde, de onderscheiding tusschen criminele en correctionnelle straffen niet zoude moeten verdwijnen.

Het is waar, de wet verwijst naar de reglementen van algemeen bestuur, en doet daardoor de veronderstelling geboren worden, als zouden deze genoegzame aanleiding tot verschil in de strafsoorten kunnen opleveren. Ik wil er niet op aan-

dringen , of het raadzaam en doeltreffend is , bij de zamenstelling eener strafwetgeving , de onderscheidende kenmerken der straffen van reglementen afhankelijk te maken , maar beweert liever , dat in zoodanig geval de reglementen meer beloven , dan zij immer kunnen gestand doen . Bij eenzame opsluiting moet de gevangenisstraf voor alle veroordeelden dezelfde zijn , of liever , door allen op dezelfde wijze ondergaan worden . Zij die voor langeren duur worden opgesloten , hebben althans stellig recht op luchtige wel ingerigte cellen ; geregelde toespraak van beambten mag aan geen veroordeelde worden onthouden , wil men de uitwerking der straf op het gemoed des daders bevorderlijk zijn . Zal er dus in den op te leggen arbeid en verdere behandeling verschil gezocht worden ? Daargelaten , dat op die wijze de arbeid , in stede van als eene gunst te worden toegestaan , een bestanddeel der straf zoude moeten uitmaken , mag het ook hier niet uit het oog worden verloren , dat de keuze van dien arbeid , uit den aard der zaak uiterst beperkt moet zijn . Ook is hij geene verzwaring van straf , integendeel hij verligt dezelve , en de voor langeren tijd veroordeelden zullen wel niet aan ledigheid worden prijs gegeven .

En waarin zal zich nu , buiten den arbeid , de wijze van behandeling onderscheiden ? Bezwaarlijk kan men daartoe aan de ééne strafsoort meerdere voorregten en genietingen toestaan , dan aan de andere ; want ook dit strijdt tegen den aard van het Pennsylvanisch stelsel , waarbij , gelijk in de memorie van toelichting juist is aangemerkt , de cantine en de zakgelden geheel wegvallen .

Het blijft dus , mijns inziens , vaststaan , dat de afzonderlijke opsluiting voor alle veroordeelden , in verre weg de meeste opzigten , dezelfde moet zijn ; dat zij alleen in tijd van duur verschilt , en er dus wel onderscheidene graden , geenszins onderscheidene strafsoorten kunnen aangenomen worden .

Een tweede voorbeeld , ter bevestiging mijner stelling , alleen ik uit de aan den regter toegekende bevoegdheid om bij veroordeelingen tot tuchthuisstraf of verbanning , tevens

eerloosheid uit te spreken. Naar mijn gevoelen is die straf in de eerste plaats *ondoelmatig*, dewijl dergelijk eene smet, door den Regter, in naam der maatschappij, aan het plegen van eenige daad verbonden, onbillijk is, zoodra ieders zedelijk gevoel daarmede niet volkomen instemt, en, in het tegenovergesteld geval, overbodig mag genoemd worden. Zij is daarbij *ongelijk werkende*, daar het, naar de tegenwoordige voordragt, van de soms geheel uiteenlopende meeningen der leden van de Geregtshoven zal afhangen, of dezelfde daad, op onderscheidene plaatsen gepleegd, al dan niet eerloosheid ten gevolge hebbe. Bovenal echter is die straf strijdig tegen eene der hoofdbedoelingen van het in te voeren gevangenisstelsel. Te regt verwacht men, dat de veroordeelde, in de afzondering in zich zelven gekeerd, tot een verbeterd levensgedrag gestemd zal worden, ten einde hij, onbesmet door den omgang met andere misdadigers, bevrijd van het gevaar, om na zijn ontslag, door hen herkend, verleid of verraden te worden, den goeden weg betrede. En de wetgever zal intusschen, wat hij met de eenē hand opbouwde, met de andere wederom afbreken, door de mogelijkheid toe te laten, dat de ontslagene, bij zijne eerste schreden op dien weg, belemmerd en dikwijls teruggewezen worde door eene tegen hem uitgesprokene eerloosheid, waarvan de treurige werking zich dan eerst doet gevoelen en wier opheffing bezwaarlijk anders, dan door openbaarmaking van vroegere schande kan worden verkregen.

In het belang der verbeterde misdadigers (en voor de zoodanigen is de eerloosheid in waarheid eene straf) wensch ik hartelijk dat dezelve uit het Nederlandsch Strafwetboek möge wegvallen. Ik durf verder gaan, en vragen, of de bevolene aanplakking van criminele veroordeelingen niet, om gelijke reden, zoude moeten nagelaten worden? De grond, daarvoor bij de memorie van toelichting aangevoerd, schijnt mij niet geheel afdoende toe. Is het wel te wachten, dat derden allēen door die aanplakking, kort na de uitspraak van het vonnis geschied, zouden gewaarschuwd worden, dat de veroordeelde, soms jaren later, tot eenige daden des maatschappelijken levens

onbevoegd is? Ik geloof dit niet, maar zie daarin veeleer eene soms nadeelige openbaarmaking, altijd noodlottig en treurig voor de dikwijls onschuldige en deugdzame betrekkingen van den veroordeelde.

Nog ééne vraag blijft overig, of de voorgestelde duur der tuchthuisstraf niet te beduidend is; ook deze schroom ik niet toestemmend te beantwoorden. Het is waar, het belang der maatschappij kan somtijds gebiedend vorderen, dat enkele, hoogst gevaarlijke misdadigers geruimen tijd buiten dezelve worden gesloten. Wordt echter dit belang wel behoorlijk in het oog gehouden, bijaldien de straf tot eene hoogte is opgevoerd, welke de ondervinding onmisbaar zal wraken, en is het dan niet te voorzien, dat door het verleenen van afslag daaraan zal moeten worden te ontmoet gekomen en de regter huiverig zal worden, immer zoodanig maximum toe te passen? Beide uitkomsten beschouw ik als nadeelig, zoowel omdat het regt van gratie daardoor niet tot een doelmatig einde zoude gebruikt worden, een regt, waarvan men zich in zeer zeldzame gevallen, althans bij criminele veroordeelingen, behoort te bedienen, als omdat onder die omstandigheden meer dan eene regterlijke uitspraak eene stilzwijgende afkeuring der wet zoude behelzen. Naar mijn oordeel moest de tuchthuisstraf van 3—15 jaren gesteld worden, of, wil men drie graden behouden, de eerste van 3—6, de tweede van 6—10, de derde van 10—15 jaren loopen.

Na deze vlugtige aanmerkingen welke (ik herhaal dit) mijne pen alleen ontvloeden uit innige overtuiging en belangstelling in eene deugdelyke nationale strafwetgeving, veroorloof ik mij de aandacht nog kortelyk op ons militair strafregt te vestigen.

Ik herinner mij dat de Heer SURINGAR, geruimen tijd geleden, in den *Tydenoot* over de eenzame opsluiting handelende, de vraag, of dezelve ook op militaire veroordeelden behoorde toegepast te worden, onbeslist meende te moeten laten. Het zal misschien vermetel schijnen, dat ik, bij de voorzigtige weifeling van den ervaren kenner van het gevangeniswezen, mij eene beslissing aanmatig; dan mijne

ondervinding als lid der commissie van administratie der militaire strafgevangenis, bepaaldelijk met het toezigt op de classificatie belast, geeft mij eenige vrijmoedigheid. Op grond dier ondervinding verklaar ik met volkomen vertrouwen, dat ik mij van de eenzame opsluiting, ook bij zoodanige veroordeelden, heilzame vruchten darf voorspellen. Meer nog dan in het burgerlijke, mist bij den veroordeelden militair de gevangenisstraf hare uitwerking. Onderscheidene redenen dragen daartoe bij. In de eerste plaats de meerdere inschikkelijkheid, waarmede doorgaans eene militaire veroordeeling beschouwd wordt, de geringe schande welke zich daaraan hecht. De vrees om, na het uiteinde zijner straf, welligt aan de minachting zijner medeburgeren bloot te staan, strekt den militair niet altijd ten prikkel tot eene getrouwe pligtsbetrachting. Van waar, vraagt men misschien, dit meer toegevend oordeel? Het antwoord is gereed: dewijl vele vergrijpen, waarop het belang van den militairen stand zware straffen deed stellen, niet altijd zedelijk slecht zijn, of een verdorven hart kenschetsen, maar veeleer aan onbezonnenheid en loszinnigheid haren oorsprong verschuldigd zijn.

Eene tweede reden ligt in het weinig bezwarende der straf zelve, zoo als zij thans ondergaan wordt. Verreweg de meeste militairen worden tot de kruiwagenstraf verwezen. Die straf, schoon, gelijk ik elders trachtte aan te toonen, niet onder de infamerende straffen te rangschikken, (1) doet oppervlakkig

(1) Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en wetgeving van de Hooggeleerden DEN TEX EN VAN HALL. VIII deel 4^e stuk, bl. 562 en IX deel, 5^e stuk, bl. 517. Ik mag bij deze aanhaling mijn leedwezen niet verzwijgen dat de Hooge Raad, bepaaldelijk bij Arrest van 22 Novemb. 1842 (Ned. Regtspraak XIII deel, bl. 526), een tegenovergesteld gevoelen aannam, doch tevens het infamerende der kruiwagenstraf, zonder eenige nadere ontwikkeling, als niet twijfelachtig stelde. Zonder mij eene opzettelijke wederlegging te veroorloven, wil ik, bij het gezag't geen aan de beslissing van den Raad gehecht moet worden, daaruit alleen nieuwen aandrang tot eene bespoedigde herziening der militaire wetgeving ontleenen. Het mag toch wel in overweging worden genomen dat dezulken, die wegens desertie of eene verschoonbare daad van insubordinatie de kruiwagenstraf hebben ondergaan, bij het

reeds aan iets gestrengs in de uitvoering denken. De wetgever bedoelde zulks ook, door in art. 30 van het crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, te bepalen, dat dezelve bestaat in het doen van arbeid, het zij binnen de plaats der gevangenis, het zij buiten dezelve aan de vestingen of openbare werken, gedurende den arbeid aan een kruiwagen of op eene andere wijze, naar gelang van den arbeid, waartoe hij gebruikt wordt, geketend, en buiten dien tijd geconfinceerd. Al ligtelijk stelt men zich, bij het lezen dier bepaling, voor, dat de veroordeelden aan zwaren en vermoeijenden arbeid worden onderworpen, en hun lot daardoor afschrik zoude kunnen verwekken. En gansch anders is het echter in der daad. In ruime en luchtige zalen (misschien de ruimste, welke zich in eene der grootere gevangenissen in ons Vaderland bevinden) worden zij in het vak van schoen- en kleedermakerij ten dienste van het leger, of het vervaardigen van voorwerpen, voor de Overzeesche bezittingen bestemd, onderwezen en bezig gehouden.

Verre zij het van mij, dat ik dien geregelden arbeid zoude misprijzen.

Integendeel ik hecht daaraan hooge waarde, en herinner mij altijd den pijnlijken indruk, dien het op mij maakte, toen ik, eenigen tijd geleden, een groot aantal der gevangenen, bij het gemis van werk, aan ledigheid zag prijs gegeven. Gelukkig was het slechts voorbijgaande en van korten duur. Niets toch werkt heilzamer op de gemoederen, niets kan den veroordeelde beter tot het terugkeeren in de maatschappij voorbereiden, dan regelde werkzaamheid. Dit alleen blijf ik beweren, dat, waar de veroordeeling in de openbare meening niet schandvlekt, waar die straf weinig bezwarends oplevert, en, het gemis aan vrijheid uitgezonderd, werkelijk aan het verblijf in eene uitgebreide werkplaats gelijk staat, die straf plegen van eenig misdrijf, naar de meening van den Hoogen Raad, aan de strenge bepalingen der recidive zijn onderworpen, 't geen in de meeste gevallen eene onmatige hardheid zal opleveren alleen door het regt van gratie te temperen, en van dat regt mitsdien een te veelvuldig gebruik doen maken.

niet altijd den gewenschten afschrik zal inboezemen. Van de waarheid dier stelling verkrijg ik bijna dagelijks de levendige overtuiging. Ieder, die in de Militaire wetgeving niet geheel vreemd is, weet het, dat onder de middelen tot handhaving van ondergeschiktheid, orde en tucht, de straffen, door den krijgsraad opgelegd, de hoogste plaats bekleeden. Wat zoude dus natuurlijker zijn, dan dat de militair het meest voor dezelve bedocht was? Het tegendeel nu heeft werkelijk plaats. De overbrenging, vroeger naar de zoogenaamde straf-divisie, thans, na de ontbinding van dezelve, naar de tweede klasse bij de verschillende regimenten, een gevolg van doorgaand wan-gedrag of van eene verwijzing tot detentie van korten duur met het ontnemen van de kokarde voor bepaalden tijd, wordt meer gevreesd, en menig militair, die daarin verviel, of zich met grond meende te kunnen voorstellen, daartoe bestemd te zijn, bedreef opzettelijk eenig misdrijf, ten einde, bij vonnis van den krijgsraad, van zijne militaire verplichtingen bevrijd en in de Militaire strafgevangenis opgesloten te worden.

Ik durf mij tot bevestiging van dit gezegde gerustelijk op de getuigenis der verschillende auditeurs-militair in ons koningrijk beroepen; een gezegde, waartoe mij het aandachtig onderzoek van het vroeger gedrag dier veroordeelden, gedurende een aantal jaren, dat ik het lidmaatschap der commissie van administratie bekleedde, en dikwijls hunne eigene erkentenis, aanleiding gaf. Kan het dan wel ondoelmatig zijn, ten aanzien der militaire veroordeelden, de toepassing te verlangen van een gevangenisstelsel, 't welk aan de straf meerderen klem moet bijzetten, zonder daartoe tot harde en dikwijls stuitende maatregelen de toevlugt te nemen, en dat zich daarbij door den invloed, welken het op de zedelijke verbetering van den gevangene kan oefenen, zoo uitmuntend aanbeveelt.

Men wane echter niet, dat, mijns oordeels, het aangewezen bezwaar daardoor alleen kan opgeheven worden. Veeleer komt het mij voor, dat de menigvuldige veroordeelingen ook langs eenen anderen weg, kunnen verminderen. Ongetwijfeld

heeft zulks bij de commissie tot herziening van de Militaire wetgeving een punt van bijzondere overweging uitgemaakt. Het kan hare aandacht niet ontgaan zijn, dat, niettegenstaande het leger in sterkte aanzienlijk is verminderd, het getal der gevangenen in geene gelijke verhouding afneemt, maar bijna overeenkomt met dat van de jaren 1830 en volgende, toen de Belgische onlusten vrij wat meer personen onder de wapenen deden blijven.

Het ware vermetel, bijaldien ik mij veroorloofde te beslissen, waaraan dit verschijnsel te wijten is, en waardoor aan hetzelfde kan worden te gemoet gekomen. Van de kunde en ervaring der leden van de zoo even door mij bedoelde commissie mag men eene voldoende oplossing verwachten, naar welke ik verlangend uitzie. Het zal mij echter, naar ik vertrouw, niet ten kwade geduid worden, bijaldien ik nog met een enkel woord vermeldde, wat mij tot dat einde bijzonder dienstig zoude toeschijnen.

In de eerste plaats beschouw ik het wenschelijk, dat de met gevangenisstraf en vervallen-verklaring bedreigde daden eenige vermindering ondergaan. Verre weg de meeste veroordeelingen worden thans wegens desertie opgelegd, alhoewel de daad, welke daartoe aanleiding geeft, niet kan gezegd worden het kenmerk van desertie te dragen.

Wat eigenlijk door desertie te verstaan zij, is welligt moeijelijk te omschrijven.

Ik geloof er echter het denkbeeld aan te mogen hechten van het moedwillig verlaten van de dienst met het bepaald oogmerk, om de verbindtenis, welke daarbij wordt aangegaan, te verbreken. Van dat oogmerk moet dus blijken; zonder hetzelfde kan, wel is waar, de militair, die tijdelijk van zijn corps afwezig blijft, zich strafschuldig maken; zijne loszinnigheid moet beteugeld worden; maar de gestrengheid der tegenwoordige wet wordt daartoe niet gevorderd; de vervallen-verklaring van den militairen stand behoeft daarvan het gevolg niet te zijn.

Intusschen zoude ik mij grootelijks bedriegen, indien niet een beduidend aantal dergenen, die thans ter zake van desertie tot kruiwagenstraf en daarmede steeds gepaard gaande vervallenverklaring veroordeeld werden, nimmer het opzet koesterden om hunne aangegane verbindtenis te verbreken. Menigeen die zich met het bekomen van verlof gevleid had, en, door eene weigering verbitterd, onbedachtzaam zich verwijderde, met het heilig voornemen echter om na eene korte poos terug te keeren, werd, daarin door aanhouding verhinderd, als deserteur aangemerkt, en door den kriegsraad tot de kruiwagenstraf verwezen.

Welligt maakt men mij de tegenwerping, dat het doel, 't welk door mij tot het wezen der desertie gevorderd wordt, nimmer anders dan uit de omstandigheden kan blijken, en de wetgever dus verplicht is alleen de omstandigheden aan te duiden, waaronder hetzelfde verondersteld moet worden aanwezig te zijn.

Ik erken dit gaarne, maar vraag tevens, of daarin niet eenige meerdere ruimte kan worden gelaten, waardoor men inderdaad aan de waarheid meer getrouw bleef, of niet veel des noods door meerdere uitbreiding der disciplinaire straffen kan worden afgedaan, en of althans door het voortdurend verleenen van de vrij aanzienlijke premien, ieder agent der openbare magt moet worden uitgelokt om den militair, dien hij vermoedt van verlof onvoorzien te zijn, aan te houden en daardoor aan den regter over te leveren. Mijns inziens ware dit allezins uitvoerbaar, schoon mijn tegenwoordig oogmerk niet medebrenge in meerdere ontwikkelingen te treden.

Bijna even menigvuldig zijn de veroordeelingen wegens diefstal, 't zij afzonderlijk, 't zij met desertie gepaard, waar aan steeds de vervallenverklaring noodwendig is verbonden. Voor het behoud daarvan pleiten dan ook gewigtige redenen. Niet ten onregte stelt men, dat het eergevoel vooral bij den militair ongeschonden moet gehandhaafd worden; dat hij, die zich aan eene altijd laaghartige ontvreemding van eens anders

goed schuldig maakt, onwaardig is, langer in de gelederen geduld te worden, en den stand, waartoe hij bleef behooren, zoude onteeren. Ik geef dit alles gaarne toe, mits er inderdaad eene arglistige schending van eens anders eigendom hebbe plaats gehad. Dit alleen beweert ik, dat deze algemeene beginselen hunne toepassing missen, waar geene arglistige ontvreemding, uit winstbejag, gepleegd is, waar de dader zich slechts een hoogst onbeduidend voorwerp toeëigende, meestal met geen ander oogmerk, dan om zich daardoor van zijne militaire verplichting te ontslaan. Dat dit zeer dikwijls het geval is, zoude ik gereedelijk door menigvuldige en treffende voorbeelden kunnen aantoonen. Moet nu de Wetgever dit doel in de hand werken, hen, die hetzelfde beoogden, gedurende drie of meerdere jaren ten koste van den Staat in de gevangnissen doen verplegen, om hen daarna, aan het gemis der vrijheid gewoon, en met het leven in de gevangenis gemeenzaam, in de maatschappij te doen terugkeeren? Ik houde dit in de gevolgen allerschadelijkst. Naar mijn oordeel zouden alleen zij, die diefstal in den waren zin des woords plegen, ernstig gestraft en uit de rijen des legers moeten geweerd worden, dewijl aan de anderen, 't zij door eene kortere detentie en het opleggen van zwaardere tucht, 't zij door eene overplaatsing naar de Overzeesche bezittingen, de mogelijkheid moest worden benomen, om hun oogmerk te bereiken. Het is bij mij niet twijfelachtig, dat op die wijze niet alleen de veroordeelingen, maar ook de overtredingen, waarvoor dezelve thans worden uitgesproken, in getal zeer zouden verminderen.

Dergelijke uitkomst durf ik mij ook ten aanzien der veroordeelingen voorspellen, indien de kennisneming der gewone misdrijven, door militairen gepleegd, in tijd van vrede althans, aan den burgerlijken regter kon worden overgelaten. Niet zoo zeer, dat ze in aantal zouden verschillen; want ik huldig gaarne de regtschapenheid en gemoedelijkheid der Krijgsraden en ben er verre af, hun zijdelings zelfs het verwijt toe te voegen, dat ze dengeen bestraffen, wien de burgerlijke regter

onschuldig zoude bevonden hebben. Dit alleen beweer ik, dat zij, door derzelver bijzondere inrigting en de gedurige afwisseling der leden, van de beginselen des strafregts minder door drongen, niet zelden tot meerdere gestrengheid gestemd zijn, waar de geoefende regter redenen tot versooning had gevonden. Hierin ligt eene onbillijkheid. De militair, uit hoofde van de bijzondere verpligtingen van zijnen stand, aan bijzondere wetten onderworpen, houdt niet op burger van den Staat te zijn en verloor daardoor zijne aanspraak niet op de waarborgen, aan iederen burger in zoo ruime mate toegestaan. Men denke slechts aan het oraal debat, het regt van verdediging, de leer aangaande het bewijs, thans voor den militair als niet geschreven. Bij eene voorgaande gelegenheid trachtte ik reeds in dit Tijdschrift Dl. I, bladz. 29, sqq., deze meening te verdedigen, waarbij ik thans met volle overtuiging blijf volharden, en waarvan ik alleen melding maak, dewijl, bijaldien eerlang eene herziening der Grondwet te wachten is, art. 186, 't welk den militair voor alle delicten aan de judicature van den militairen regter onderwerpt, eene wijziging zoude vorderen.

Mogt onverhoopt dergelijk eene beperking der militaire regtsmagt, om bijzondere redenen, onraadzaam beschouwd worden, dan althans herhaal ik den wensch, dat om de gronden, in het zoo even aangehaald betoog ontwikkeld, art. 209 van het Wetboek van Strafvordering, voor den militairen regter verbindend worde verklaard, in de verwachting dat hetzelfde dikwijls toegepast zal kunnen worden.

Ten slotte erken ik gaarne, dat slechts eenige denkbeelden ter loops en onvolledig door mij werden aangevoerd, welke gereedelijk voor meerdere ontwikkeling vatbaar kunnen geacht worden. Ik moet mij daarvan echter onthouden, eensdeels omdat ik mij de noodige bekwaamheid daartoe niet durf toeschrijven, en ten andere dewijl het welligt onbescheiden ware, de thans nog aanhangige beraadslagingen vooruit te loopen. Datgene aan te wijzen, wat de ondervinding mij als wenschelijk deed voorkomen, was mijn eenig doel.

Nog ééne vraag wil ik mij echter veroorloven, zij is deze: Misbruik van sterken drank is eene der hoofdaanleidingen tot de meeste militaire veroordeelingen. Het gedurig verkeer in tapperijen leidt daartoe en dringt soms, om naar strafbare middelen om te zien, ten einde de daaraan verbondene uitgaven te bestrijden. Is nu de inrigting der militaire verblijfplaatsen zoodanig, dat dezelve tot gezellig verkeer en zamenzijn geschikte gelegenheid aanbieden, en er voor den militair geene behoefte bestaat, buiten den tot de dienstverrigtingen bestemden tijd, elders verstrooiing te zoeken op plaatsen, waar de eerste zaden van het kwaad ongevoelig worden aangekweekt? Schoon ter juiste beantwoording dezer vraag onbevoegd, hoorde ik deskundigen wel eens twifelen. Indachtig aan de nuttige les, *principiis obsta*, houde ik dit punt der aandacht niet geheel onwaardig.

Over de regten van liefdadige gestichten en godshuizen op de goederen der daarin ontvangen personen, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, Advokaat te 's Gravenhage.

Veel is er in de laatste vijf en twintig jaren getwist over de vraag of sommige godshuizen en liefdadige gestichten het regt hebben om de goederen van de daarin opgenomen en verzorgde personen bij hun overlijden naar zich te nemen. Die strijd is nog niet geëindigd. De onderscheidene voor de beide geregtshoven in Holland nog in den aanvang van dit jaar hangende gedingen bewijzen zulks.

Hoofdzakelijk zijn er twee punten in verschil. Namelijk of het regt der godshuizen om de goederen, door de geallimenteerden nagelaten, tot zich te nemen is een erfregt, en of dit regt, en bijzonder de octrooijen door den vroegeren soeverein van de provincie Holland, dat regt betreffende, nog gelden, en niet hetzij door stilzwijgende, hetzij door uitdrukkelijke afschaffing zijn vervallen? De vraag welke zin aan de uitdrukking *geringe middeltjes*, welke in die octrooijen

voorkomt, moet gehecht worden, is van meer ondergeschikt belang, en staat met het beweerde erfregt der godshuizen niet in dadelijk verband.

De eerste zaak waarin deze vragen zijn ter sprake gekomen, betrof het octrooi door de Staten van Holland en Westvriesland, op 26 Februarij 1734 aan het burger- en huizitten-armen-weeshuis te Hoorn verleend om de geringe middeltjes, welke den in dat weeshuis ingenomen kinderen voor den tijd hunner inneming, of eigen, of aanbestorven zouden zijn, voor het weeshuis te mogen blijven behouden.

In deze zaak is bij vonnis der regtbank van eersten aanleg te Hoorn op 1 Mei 1822 beslist, dat eene som van f 1800 en twee huisjes niet vielen onder het begrip der geringe middeltjes waarvan bij het octrooi sprake was, en dat bovendien de erfopvolging *ab intestato*, bij het octrooi aan het weeshuis toegekend, was vervallen door de later ingevoerde wetgeving, waarbij de erfopvolging bij versterf in het algemeen was geregeld, en dat bepaaldelijk ook bij art. 3 van het besluit van Koning Lodewijk van 24 Februarij 1809 alle dusdanige octrooijen waren buiten werking gesteld. Dit vonnis is bij arrest van het Hoog-Geregtshof, 3^e civ. kamer, op 9 Januarij 1824 bevestigd op grond, dat in dezen de vraag niet was van *geringe*, maar wel van in betrekking tot den stand der personen vrij *aanzienlijke* middelen. Het arrest bevatte niets over de geldigheid of het vervallen zijn van het octrooi; maar daar het hof zijne uitspraak grondde op den uitleg, welke aan het octrooi moest gegeven worden, besliste het stilzwijgend ten voordeele van zijn voortdurend kracht hebben. (1)

Kort daarna deed zich bij de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam eene gelijksoortige zaak voor, waar de vraag was over de geldigheid van het octrooi door de Staten van Holland

(1) Van deze zaak is door den raadsheer VAN HAMELSVELD een vrij breedvoerig verslag gegeven in zijne Verzameling van gewijsden, 1^e deel, bladz. 194 en volgende, alwaar ook in eene noot door den verzamelaar eenige twijfelingen worden geopperd tegen de voortdurende geldigheid der octrooijen.

en Westvriesland, op 10 October 1780 aan het St. Pieters Gasthuis te Amsterdam verleend. In dat octrooi, bevestigd op 4 Augustus 1785, werden de regenten gemagtigd om voor het gasthuis te mogen behouden en naar zich te nemen «al hetgene zal worden nagelaten bij eenige personen, in het huis gealimenteerd, hetzij dezelve daarin gedurende de voorschrevene alimentatie, of na dat zij reeds uit hetzelfde uitgegaan zijn, zonder kinderen, kindskinderen en verdere descendenten na te laten, komen te overlijden, ten ware dezelve of hare vrienden met regenten daarvan uitkoop gedaan hadden.» De regtbank heeft bij vonnis van 24 Februarij 1825 op gronden, welke, naar mij echter voorkomt, zelfs door de voorstanders der octrooijen niet onder de stevigste zullen gerangschikt worden, het octrooi niet vervallen verklaard. In hooger beroep is bij arrest van 31 Mei 1826 door het Hoog-Geregtshof, eenvoudig met adoptie der gronden van den eersten regter, het amsterdamsche vonnis bevestigd. (1)

Toen nu meerdere gelijksoortige gedingen ontstaan waren (2), heeft het den Koning goedgedacht de gestichten, aan welke zulke octrooijen of privilegien waren verleend geweest, te doen aanschrijven, dat «de concessien of octrooijen die in vroegeren tijd in sommige provincien aan zekere Godshuizen verleend zijn tot het *erven* van de nagelaten goederen der door hunne zorg opgevoede weezen,» door het vigerend burgerlijk regt omtrent de erfopvolging zijn komen te vervallen, en dat zij zich derhalve zullen hebben te onthouden,

(1) VAN HAMELSVELD. Verzam. van gewijsden, IV, 149 volg. De memorie van eisch in appel van den advocaat J. M. VAN MAANEN, ten betooge dat het octrooi was vervallen, is opgenomen in het Algemeen Regtsgeleerd Magazijn van den raadshcer VAN HAMELSVELD, in het 2^e stuk, blz. 212 volg.

(2) In de aangehaalde verzameling van gewijsden wordt in deel IV, blad. 160, in de noot nog vermeld een arrest van het Hoog-Geregtshof, waarbij wordt vernietigd een vonnis der regtbank van eersten aanleg te Haarlem, welke de octrooijen vervallen had verklaard: en in deel V, blad. 380 is opgenomen een arrest der 1^e civ. kamer van hetzelfde Hof, van 25 April 1827, vernietigende een vonnis der regtbank te Hoorn van 8 Junij 1825, waarbij ook vervallen was verklaard het octrooi op 25 Februarij 1754 verleend aan het Protestantsche weeshuis aldaar.

om, krachtens die vervallene octrooijen, de wettige erfgenamen der gealimenteerde kinderen in het doen gelden hunner regten te verhinderen. (1) Dit rescript heeft evenwel den twist niet ten nadeele van de octrooijen beslecht, daar zij later nog gehandhaafd zijn bij twee arresten van het Hoog-Geregtshof, bij het eerste van welke uitdrukkelijk wordt overwogen dat het rescript, als geene verbindende wet zijnde, ook geene belemmering aan de beslissing der zaak kan veroorzaken. (2)

(1) Dit rescript, op 26 September 1828 gegeven, is te vinden in het Bijv. tot het Staatsblad, deel 15, stuk 2, bladz. 594 en bij LUTTENBERG, Vervolg op het Groot-Placaatboek, aflev. *armwezen*, bladz. 90.

(2) Arrest van het Hoog-Geregtshof, 5^e civile kamer, van 2 Mei 1854, te vinden in het Regtskundig Tijdschrift voor het Notarisambt, Deel 2, bladz. 172. — Het tweede arrest, door de 1^e civ. kamer geweest op 31 Mei 1837 tusschen J. C. CALES, wed^e. J. MAAS c. s. en de Regenten van het Oude mannen en vrouwen Gasthuis te Amsterdam, is van den volgenden inhoud:

Het Hof partijen gehoord;

Gehoord den eersten advocaat-generaal DE BORDES namens den procureur-generaal, in zijne conclusie, daartoe tenderende: « dat, met vernietiging van het appel, zal worden bevolen, dat het vonnis van de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam, in dato 15 Julij achttien honderd vier en dertig, waarvan geappelleerd is, geheel en volkomen effect sorteren zal; »

Overwegende, dat wat er ook moge zijn van de kwaliteit, die de appellanten zich toekennen, en waarin zij in regten ageren, het is van publieke notorieteit, en ook uitdrukkelijk bepaald is bij eene ordonnantie van het stedelijk bestuur der stad Amsterdam van den 30 Januarij vijftien honderd vijftig; dat het Oude Mannen en Vrouwenhuis te Amsterdam, van de oprigting van hetzelfde gesticht af, van ieder, die in dit weldadig gesticht werd ingenomen, erft al de goederen, die bij doode worden nagelaten, en dat, bij het aannemen van een commensaal in dit huis, dezelve alle bezittingen aan de regenten moet overgeeyen en opdragen, die gedurende het leven van eenen commensaal daarvan vier ten honderd aan denzelfen als lijfrente moeten uitkeeren, en ook van het noodige tot levensonderhoud moeten voorzien;

Overwegende, dat uit de productie der geintimeerden duidelijk blijkt, dat bij het aannemen van JEANNE CALES in Mei 1785, toen reeds de erfenis in questie aan haar was vervallen, overeenkomstig de bestaande verordeningen van het gesticht, door regenten met haar is overeengekomen, en zij zich aan die bepalingen vrijwillig heeft onderworpen, en de lijfrente à vier ten honderd jaarlijks heeft genomen, terwijl de appellanten geen bewijs

Ook in de laatste jaren hebben de verschillende vóór den regter gebragte en nog hangende gedingen bewezen dat de strijd nog geenszins als geeindigd is te beschouwen, en schijnen daarin de arrondissements-regtbanken te Amsterdam en te Hoorn aan de gevoelens der regtbanken van eersten aanleg aldaar getrouw te zijn gebleven. (1) Geroepen om mijne hulp te verleenen in eene zaak, welke de regten van het St. Anna Aelmoeshuis op de Hooigracht te Leiden betrof (2), ben ik meer bijzonder met den strijd bekend geworden, en is het mij dien ten gevolge niet geheel en al ongepast voorgekomen om tot toelichting daarvan iets bij te dragen.

In de eerste plaats dan komt hier in aanmerking de vraag of gasthuizen, oude-mannen en vrouwen-, wees-, armen-, kinder-, of andere dergelijke huizen en inrigtingen van liefdadigen aard een regt hadden op de goederen der daarin opgenomen personen, en of dat regt was een erfregt.

hoegenaamd hebben geleverd, dat, ten opzigte van JEANNE CALES of hare bezittingen een contrarie beding, afwijkende van de steeds gevolgd wordende verordeningen, door regenten in der tijd zoude zijn aangegaan;

Overwegende, dat dus de voorwaarden, waarop JEANNE CALES in zeventien honderd vijfen tachtig in het gesticht is aangenomen, alle regt en aanspraak der appellanten uitsluiten op hetgeen door haar mogt zijn bezeten en nagelaten;

Doet te niet het appel en beveelt, dat het vonnis der regtbank van eersten aanleg te Amsterdam, de dato 15 Julij achttien honderd vier en dertig, waarvan is geappelleerd, geheel en volkomen effect zal sorteren;

Condemneert de appellanten in de kosten en in de boete van appel.

(1) Bij vonnis der arrondissements-regtbank te Amsterdam van 27 Februarij 1845 is het octrooi van het burger weeshuis aldaar d.d. 21 November 1755 gehandhaafd; zie het Regtsgeleerd Bijblad, Deel 5, bladz. 452, waar een uitvoerig verslag dier zaak voorkomt. Bij vonnis der arrond. regtbank te Hoorn van 20 September 1845 is daarentegen het octrooi, op 22 Junij 1765 verleend aan het weeshuis te Landsmeer om naar zich te nemen en te behouden hetgeen zal worden nagelaten door den gealimenterden, verklaard een erfregt te geven en erfopvolging te regelen, en, als alzoo inhoudende een onderwerp van burgerlijk regt, uitdrukkelijk te zijn afgeschaft; Zie Regtsgeel. Bijbl. Deel V, bladz. 716.

(2) Zie het hertoe betrekkelijke arrest van het Hof in Zuid-Holland van 25 Februarij 1844, bevestigende een vonnis der arr.-regtbank te Leiden van 15 December 1842, in het Weekblad van het Regt n.º 484.

Het komt mij voor dat de hier bedoelde goederen niet allen uit hetzelfde oogpunt kunnen worden beschouwd, maar er onderscheid moet worden gemaakt tusschen die, welke de in de gestichten opgenomen personen bezaten bij en tijdens hunne opname in het gesticht, en die, welke zij tijdens hun verblijf aldaar en ook nog daarna door erfenis, versterfenis of op eenige andere wijze verkregen hadden.

Ten aanzien van de eersten kan, mijns inziens, geen sprake zijn van erfregt: die goederen werden meestal dadelijk bij de opname het eigendom van het gesticht. De natuurlijke loop van zaken bragt dit ook mede.

Zij toch die zich uit eigen middelen niet konden onderhouden, noch genoeg bezaten om zich in proveniershuizen of dergelijken te kunnen inkoopen, waren zeer zeker steeds ten volle gereed om dat weinige, dat zij nog bezaten, dadelijk af te staan en ook werkelijk over te geven aan dat gesticht of die inrigting welke hen opnam en waardoor zij voor het overige hunner dagen tegen kommer en gebrek werden verzekerd. Diezelfde redenen, diezelfde dwang van behoefte, welke dus de volwassenen dien voordeeligen ruil deden aannemen, golden ook voor gelijken dadelijken afstand en overgave bij weezen en armenkinderen, ten aanzien van de door hen bij hunne opname reeds bezeten wordende goederen. De billijkheid regtvaardigde die handeling, welke tevens niet streed met het gemeene regt, en, daar de verzorgers bij magte waren aan de opname des behoefligen de vervulling dier voorwaarde te stellen, zoo kan men aannemen, dat elke opname met de werkelijke volbrenging van dien afstand van tegenwoordige goederen en de overgave derzelve aan het gesticht vergezeld ging. — Evenwel in hoeverre die afstand der tegenwoordige goederen uit den natuurlijke gang van zaken voortsproot, of in navolging der vroegere geestelijke vereenigingen (1) geschiedde, behoeft niet te worden onderzocht. Het is genoeg te hebben

(1) Men zie b. v. de regels voor het klooster der Cellebroeders of Alexianen bij VAN MERIS, Beschrijving van Leiden, I, 155.

opgemerkt dat het verkrijgen van den eigendom der goederen, welke de weezen of behoeftigen bij hunne opname in het gesticht bezaten, van geheel anderen aard is, dan van die goederen, welke door hen die eenmaal opgenomen waren geweest, bij doode werden ontruimd en achter gelaten. (1)

Geheel anders toch was het met die goederen gesteld, welke na de opname zouden kunnen verkregen worden. Dadelijke afstand en overgifte bij de opname was hier onmogelijk, en men moest zich dus bepalen tot het hebben van een regt, dat eerst later zou worden uitgeoefend. Daarom was bij enkele fundaties van hofjes of verzamelingen van huisjes dan ook dien aangaande bij den fundatiebrief of de regelen der bewoners voorgeschreven bepaald, dat de goederen, welke zij naderhand zouden erlangen, dadelijk aan de regenten weder zouden moeten worden opgedragen en overgegeven. (2) In het algemeen vindt men evenwel de bepaling dat al het goed, wat bij doode zal worden ontruimd, aan het huis, het hofje of het gesticht zal behooren of aankomen. Dit regt nu komt mij voor een erfregt te zijn in den waren zin des woords.

Van waar dat regt zijnen onmiddellijken oorsprong heeft blijkt niet, zoo als trouwens meestal met alle dergelijke oude

(1) Die goederen, welke de gealimenteerden bij hunne opname bezaten, worden steeds in der Staten octrooijen en resolutien *de geringe middeltjes* genaamd. De vraag wat daaronder begrepen is kan derhalve ook alleen ten aanzien der bij de opname tegenwoordige goederen ontstaan, en is een onderzoek rakende de geringe middeltjes geheel en al afgescheiden van dat betreffende het regt om de nalatenschappen der gealimenteerden te mogen erven en naar zich nemen. Er is mij geen fundatiebrief, ordonnantie of resolutie voorgekomen waarin niet naauwkeurig onderscheid werd gemaakt tusschen het nemen der tegenwoordige en verkrijgen der toekomstige goederen.

(2) Bij de Ordon. v. h. Oude M. en Vr. huis te Amsterdam is in §. 4 en 5 bepaald dat de tegenwoordige goederen moeten worden opgegeven bij het inkomen, en de onroerende goederen, zoo wel die bij het inkomen reeds bezeten, als die nader bij erfenis verkregen werden, zouden moeten worden opgedragen en getransporteerd aan de regenten, en zulks op verbeurte van de verzegen goederen en daarenboven met uitstooting uit het huis voor altijd. Handv. v. Amst. bladz. 277.

regten hetzelfde geval is. Eene bepaalde bron aan te wijzen is hier onmogelijk, maar het schijnt mij toe een costumier regt te zijn, dat, uit onderscheidene oorzaken ontstaan, met de zeden en gewoonten der vroegere tijden strookende, zich allengs ontwikkeld heeft tot dat het die vastere vormen kreeg waarop het in de vorige eeuw bestond, en reeds zijne algemeenheid ende gestadig daaraan bijgebragte verbeteringen en uitbreidingen de neiging aantoonen om allengs een onderwerp van gewoon beschreven regt te worden. De veranderingen van onzen maatschappelijken en staatkundigen toestand, op het einde der vorige eeuw aangevangen, hebben evenwel die verdere ontwikkeling en algemeene regeling als deel van het gemeene regt afgebroken en verhinderd.

Waarschijnlijk heeft hoofdzakelijk tot het ontstaan van dat regt medegewerkt het denkbeeld dat die liefdadige instellingen, die vereenigingen tot behoef van armen of ouden of weezen, werkelijke gemeenschappen waren, waarvan de gealimenteerden als leden werden aangemerkt. (1) Dit denkbeeld strookte met den tijd, toen alles van dien aard meer op eenen geestelijken voet geschoeid was, of was een natuurlijk gevolg van de oorzaak van het ontstaan van sommigen dier inrigtingen, welke naauw met de godsdienstige instellingen zelve verwant waren. (2) De liefdadige gestichten, gasthuizen, aalmoezenierhuizen en dergelijken werden dan ook wel eens voor geestelijke inrigtingen gehouden en als geestelijke gemeenschappen met deze op eene lijn geplaatst. (3)

(1) Zie onder anderen a. 4, 6 en 7 van de regels, naar welchen de bewoners van Jan de Lateres Hofje te Leiden zich zullen moeten gedragen. VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 299; en ORLERS Bes. van Leiden, bl. 106, volg.

(2) Alzoo waren bij voorbeeld de huuszitten van St. Pieters parochie te Leiden, en die van St. Pancras, mede aldaar. Zie VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 48, 196, 197.

(3) Zie bij voorb. het placaat van Keizer KAREL V van 16 October 1551, waarbij aan alle geërdende geestelijken, kloosters, godshuizen enz. verboden wordt erfelijke goederen of erfrenten te nemen, en het nadere placaat van 6 December 1556 waarbij Gasthuis-meesteren, Leproos-meesteren,

Dit denkbeeld nu dat het werkelijk gemeenschappen waren, uit de gealimenteerden als leden bestaande, kan de grond geweest zijn waarop het regt werd gevestigd van die gemeenschap om erfgenaam van hare leden te zijn, zoo deze zonder kinderen of afstammelingen overleden, handelende men dan daarin naar aanleiding van het romeinsche regt, waar volgens in sommige gevallen een collegium de erfgenaam werd van zijne overledene ledematen, hoewel dat regt van het collegium zich niet zoo ver uitstreckte dat het alleen door de nakomelingen van den overledenen werd uitgesloten. (1) De omstandigheid evenwel, dat veelal de armen en weezen geene bekende betrekkingen hadden, hetgeen zich uit den minderen geregelden maatschappijliken toestand dier vroegere dagen ligtelijk verklaren laat, of geene betrekkingen hadden die zich om hen of hunne nalatenschap bekreunden, gevoegd bij het gevoel van billijkheid dat het gesticht, waar de arme was verpleegd en onderhouden, of waar de wees was opgevoed en tot eenen stand in de maatschappij gebragt, meer betrekking op den persoon, meer regt op zijne nalatenschap had, dan zijne vrienden of magen, die hem niet konden of welligt niet wilden onderhouden, moet hebben bijgedragen om het gesticht nader tot de nalatenschap te brengen en meerderen uit te doen sluiten dan anders het beschreven regtplagt mede te brengen. Wanneer men daarbij nagaat, hoe, in overeenstemming ook met wat bij geestelijke vereenigingen en broederschappen plaats vond, de goederen bij de opname bezeten aan de gemeenschap werden afgestaan en overgegeven, hoe de later verkregen goederen steeds wel den eigendom bleven van den gealimenteerden, maar de renten en vruchten dier goederen, zoolang hij gealimenteerd was, kwamen aan het gesticht, (2) dat in stede van ouders overhuissitten-meesteren, en Armen Weeskinderen-meesteren van Amsterdam van de bepalingen des vroegeren plaacaats worden vrijgesteld. Handvesten van Amsterdam, I, 267, 268.

(1) Cfr. Voet. ad tit. D. ad Senatuse. Tertullianum, N.º 51.

(2) « Dat het voorschreven Arme Weeshuys... sal trekken en genieten de vrugten, togten en bladeren van alsulcke erffenissen en Legaten als

den wees waakte en zorgde, of hetwelk den verpleegden en verzorgden armen voorschreef als broeders en zusters te moeten leven, dan wint de waarschijnlijkheid grond dat het denkbeeld van gemeenschap en ledemaat hoofdzakelijk tot het ontstaan van dat regt heeft medegewerkt. Opmerkelijk is het tevens dat bij sommige fundaties het regt tot de goederen der gealimenteerden ophoudt, wanneer hij het gesticht weder verlaat en dus ophoudt lid van de gemeenschap te zijn: (1) evenzoo gold het regt op de nagelaten goederen alleen bij sommige instellingen, wanneer de opgenomen persoon in het huis overleed, en was alle band tusschen dit en hem verbroken zoodra hij weder zijns weegs was gegaan. (2) In de ordon-

»deselve Weesen souden mogen opkomen, gedurende sy by de gemelde
»Diaconen werden gealimenteert, mits nogtans dat het capitaal aan haar
»sal werden uytgekeert als wanneer sy uyt het voors. Huys komen te ver-
»trekken.» Ordonnantie van Burgemeesters en regeerders van Amsterdam
voor het Armen Weeshuis van de Diaconen der Gereform. Kerk aldaar van
7 October 1672 Handvesten van Amsterd. bladz. 291. — Zie ook art. 2
§ 2 der Ordon. van de regering van Amst. voor het Weeshuis van 31 Maart
1525. Handv. v. Amst. bladz. 275.

(1) « Alle de goederen van de ingenomen personen, die zy voor de in-
»neminge bezitten of haer daarnaeyt eenige hoofden opkomen, zullen
»terstond ten behoeve van de Diaconie vervallen, ten ware dezelfde per-
»soonen wilden uyt het huys uytgaan, en 't geen zy aan de Diaconie ten
»agteren zyn, restitueren.» Art. 6 van de Ordonnantie of reglement voor
het Oude Vrouwenhuis van de Diaconie van de Gereformeerde Nederduit-
sche Gemeente J. Christi binnen Amsterdam op 14 Februarij 1681 door de
gecommitteerde broederen des E. Kerkenraads en der Diaconie overgele-
vert en geapprobeert door de Ed. Gr. Achth. Heeren Burgermeesteren.
Handvesten van Amsterdam, bladz. 291. — Indien een bewoner van St.
Jans Hofje te Leiden, ten behoeve waarvan de goederen kwamen van den
daarin overledenen, eene erfenis kreeg en « die arme mensche dochte dat
»hy te ryk waare om aldaer te wonen ende die plaetse begeerde te ruy-
»men » die kon heengaan indien hij een derde der erfenis aan het Hofje
»dadelijk afstond; en deze was mitsdien van alle andere verpligting of ver-
»band ontheven. v. MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 270.

(2) Ordonnantie voor den Bayaert te Amsterdam, dd. 30 Novemb.
1590. Handv. v. Amsterd. bladz. 272. — §. 6 der regels, naar welken de
bewoners van Jan de Lateres Hofje zich zullen moeten gedragen. VAN
MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 299.

nantien of fundatiebrieven vindt men, met dat denkbeeld overeenkomstig, ook de uitdrukking gebezigd dat degeen die in het gesticht wordt ontvangen, ontvangen wordt met zijne goederen, en dat de goederen welke hij in het gesticht brengt of er in verkrijgen zal, daar zullen blijven, (1) zonder dat hij magt zal hebben om ze zonder toestemming van regenten, ten eigen behoeve te vervreemden, weg te schenken of te bezwaren. (2) De auth. Cod. de Sacrosanct. Eccles. schijnt ook te hebben medegewerkt om aan de gealimenterden de bevoegdheid te ontnemen van eenen uitersten wil te mogen maken. (3)

Het is waar dat de Groot (4) zegt dat hier te lande nimmer de leer van het romeinsche regt ten aanzien van het erfregt der collegien op de nalatenschappen hunner ledematen gegolden heeft, maar het is tevens waar dat Voet, de juistheid van dat zeggen overigens in het midden latende, het bestaan eener

(1) « ende wanneer datmen eenich in ontfaet, die sal ontfangen werden mit al sinen goiden die hi heeft, ende mit alle dat hem opcomen ende » besterven mach den voirsz. Gasthuze te bliven, ten waer dat hi altoe ryck » wair dat hi mit vorwairden goide buten hielde, ende dair soude die persone, het wair man, of wijf, sinen wille mede doen. » Bevestiging van Hertog ALBRECHT van de Keuren door 't Gereg. te Leiden ten voordeele van St. Katerine Gasthuis aldaar gegeven, dd. 4 Augustus 1401. VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 168. — Zie ook den openen brief van Hertog PHILIPS van Bourgondien voor het Sint Barbaren Gasthuis te Leiden van den 5 Januarij 1426 bij VAN MIERIS, a. p. bladz. 198; en a. 6 der Ordon. voor het Oude Mannen en Vrouwenhuis te Amsterdam van 30 Januarij 1550, bij COMNELIN, Beschr. v. Amsterdam, 2^e deel 4^e boek bladz. 571.

(2) Zie onder anderen zulk uitdrukkelijk verbod in § 5 der Regels voor de bewoners van het Hofje, genaamd Jerusalem, te Leiden, bij v. MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 254; §. 5 van de Fundatie van St. Anna Hofje te Leiden, cod. 262; §. 5 der boven aangeh. regels van J. d. Lateres Hofje, cod. 299; §. 3 der Ordon. voor het Oude Mannen en Vrouwenhuis te Amsterdam, Handv. v. Amst. bladz. 276; enz.

(3) Cfr. VAN LEEUWEN, R. H. Regt. 5^e B. 5^e D. N.º 6. Ten aanzien zijner aanhalingen en hetgeen hij daaruit afleidt is overigens op deze plaats VAN LEEUWEN niet juist, en wordt hij deswege door BOEL in zijne aantekeningen op den 118^e Casus der Decisies en Observatien van LOENIUS te regt wederlegd.

(4) De Groot, Inl. t. d. Holl. Regtsgeel. B. II, D. 50, § 2.

uitzondering opdat algemeene onbruik aanneemt voor zooverre de godshuizen, weeshuizen en andere liefdadige gestichten hun regt uit hunne fundatiebrieven en ordonnantien aantoonen. (1)

Hoedanig dit echter zijn moge en terwijl sommigen ten bewijze hunner regten op opene brieven van den Graaf zich beroepen, (2) anderen daartoe ordonnanties van stedelijke bestuurders, van schouten en schepenen bijbrengen, derden de fundatiebrieven der fundatoren aanvoeren en weder anderen de verdragen toonen konden, daarover met hunne geallieeerden bij de opname aangegaan en geteekend, hebben er ook velen zich dusdanig erfregt toegeschreven zonder eenigen titel te kunnen toonen, en zijn op grond der algemeene gewoonte, waarvolgens alle godshuizen, liefdadige instellingen enz. hier te lande een zoodanig regt uitoefenen mogten, bij geschil over iemands nalatenschap, ook gestichten in dat regt gehandhaafd. (3)

In het begin der zestiende eeuw schijnt het dan ook meer eene gevestigde costume te zijn, dan een regt, dat op eenen behoorlijken titel behoorde te berusten. Als van oudsher wel overgebragte gewoonte beriep men er zich op toen, en ook later, wanneer er sprake was van bij bijzonder octrooi van de Staten des lands bevestiging te erlangen in de van ouds bezetene regten. Wanneer het ook niet als costume van kracht geweest ware zouden zeker de bepalingen van bijzondere personen, hetzij voor den geregte hunner woonplaats, hetzij bij uitersten wil of andere

(1) Voet, o. l. N.º 52.

(2) Boven aangeh. Bevestiging der bepalingen voor St. Katerine Gasthuis te Leiden door Hertog ALBRECHT van 1401, en den boven vermelden openen brief van Hertog PHILIPS van 5 Januarij 1426. — Het Broer- en Zusterhuis te Delft had gelijkelijc een privilegie van Graaf WILLEM van 3 November 1409. Zie VAN LEEUWEN, Cens. Forens. Lib. 5, Cap. 5, §. 8.

(3) Zie Sententien van den Hove van Holland van 8 Maart 1520 en 19 April 1540, beide ten voordeele van St. Elizabeths Gasthuis te Haarlem geweest en te vinden in de Sententien en gewezen zaken van den Hogen Provincialen Raad in Holl., Zeel. en W. Vriesl. deel I, bladz. 405 volg.

openbare acte gemaakt, geene magt hebben gehad om dusdanige beschikkingen over de nalatenschappen van derden ten nadeele van de wettige erven geldig te doen zijn, noch tevens om de gealimenteerden de bevoegdheid te ontnemen om een testament te maken, eene bevoegdheid die hun volgens het gemeene regt toegekend was. Evenmin waren daartoe destedelijke regeringen bij magte geweest, die, hoe uitgestrekt ook hunne privilegien wezen mogten ten aanzien hunner bevoegdheid tot het maken van keuren, altijd daarin tot het eigen stadsbelang beperkt waren, en geene inbreuken mogten maken op het algemeene landsregt.

Zoodra er met de gealimenteerden verdrag was gemaakt, had de zaak een geheel ander aanzien. Dan was er geene quaestie van eenig erfregt, maar alleen van de uitvoering der overeenkomst, tegen welke geldigheid het *de viventis hereditate non valet pactum* niet kon worden aangevoerd, daar in het hollandsche regt die regel van romeinsch regt niet werd gevolgd (1).

Maar al schreven nu sommige fundatoren het maken van dusdanige verdragen voor, welligt nog bij het wankelen der costume en ten einde dusdoende te meer zekerheid te hebben dat hun wil zoude worden nagekomen, hetzij omdat de gewoonte minder op dusdanige bijzondere stichtingen dan wel op openbare instellingen van liefdadigheid geldende was, hetzij uit anderen hoofde, dan konde zulks nog slechts alleenlijk met meerderjarigen plaats vinden. Ten aanzien van weeshuizen, en ook soms ten aanzien van anderen, was het sluiten dier verdragen onmogelijk, daar zij, met weezen en andere *personae miserales*, als ongeldig zouden geweest zijn. Die

(1) LEYSER, *Medit. ad D., Spec. 45, §. 4.* GROENEWEGEN, de L. Ab. ad L. 15 Cod. de pactis. PEREZIUS, in Cod. ad lib. 2, tit. 3, §. 11 seqq. Zie echter als daar niet geheel mede in overeenstemming Holl. Cons. IV deel 50^e Cons. waar gehandeld wordt over een contract van eenen *provenier* met St. Cecilien Gasthuis te Leiden in 1608 aangegaan.

verdragen komen dan ook meestal bij andere soort van stichtingen en wel voornamelijk bij zoogenaamde Hofjes voor. (1)

De openbare gestichten van liefdadigheid beriepen zich dan ook gemeenlijk op de oude algemeene gewoonte, en wel als een regt van erfopvolging in de nalatenschap hunner gealimenterden. In 1540 voerden de meesters van Sint Elizabets Gasthuis te Haarlem in eene procedure over de nalatenschap van iemand «die uit naakte armoede» in 't gasthuis gegaan zijnde, aldaar eenigen tijd van de aalmoezen geleefd had, en er gestorven was, als hoofdgrond hunner regten aan, «dat van ouden» herkomen, 't voorsz. Gasthuis zulkx gepreviligeert was; Dat »hetzelve Gasthuis *succedeerde* in alle de *achtergelaten* goederen, die eenige personen, die in 't zelfde Gasthuis quamen »te sterven *metter dood ruimden*, en *excluedeerde* 't zelve Gasthuis »alle de naaste vrienden en magen, ja de kinderen en kindskinderen van denzelfden persoon, die in 't Gasthuis quamen »te sterven en *succedeerde* 't voorsz. Gasthuis, niet alleen in »de goederen bij den voorsz. Personen in 't Gasthuis gebracht, »maar ook mede in de goederen denzelven aanbestorven, terwyle zy in het Gasthuis geweest waren. *Al 't welk binnen den* »*Stede van Haarlem, en overal in alle de steden en plekken* »*van Holland, zoo lange geuseert was, dat geen memorien van* »*menschen ter contrarie gedachte. En was alzulkx de voornoemde* »*coustume dikwils en tot meer stonde in judicio contradictorio*

(1) Het voorschrift om, alvorens in het Hofje of de Stichting te worden opgenomen, bij openen of Schepenenbrieven, te bekennen en aan te nemen de bepalingen aangaande het blijven der goederen aan het Hofje bij aflijvigheid van den daarin opgenomen persoon, en der andere daartoe betrekking hebbende in de fundatiebrieven, ordonnantien of leefregels beschrevene punten, wordt algemeen gevonden bij de veelvuldige Hofjes, (waaraan Leiden in het bijzonder zoo rijk is), welke in die bij doode ontruimde goederen opvolgden. Het Sint Anna Hofje op de Hooigracht, hetzelve waarvan in de boven vermelde procedure, in den aanvang van dit jaar voor het Hof van Holland gevoerd, sprake was, maakt daarop eeniglijk eene uitzondering. Zie VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 255, 258, 259, 262, 268, 274, 285, 288, 290, 298.

»geobtineert.» (1) Het blijkt wijders niet dat deze Gasthuismeesters zich op eenigen bepaalden titel of privilegie beriepen, noch dat hun het gemis daarvan werd tegengeworpen: ook blijkens het voorgaande steunden zij zich alleen op de oude algemeene usantie, waaromtrent *geen memorien van menschen ter contrarie gedachte*. Die usantie blijkt dus toen wel algemeen bekend te zijn geweest, daar men zich moeijelijk kan voorstellen dat de Gasthuismeesteren de schaamteloosheid zoo ver zouden hebben gedreven van voor den Hove van Holland zich zoo stoutelijk op eene algemeene usantie als eenigen grondslag hunner vorderingen te beroepen, wanneer van zoodanig gewoonterecht spoor noch blijk bestaan hadde. Integendeel blijkt uit de omstandigheid, dat door het Hof van Holland aan de Gasthuismeesters hunne vordering werd toegewezen, en ook uit het beroep dat deze deden op eene gevestigde, deze usantie erkennende, jurisprudentie, dat toen ter tijd wel degelijk het erfregt van alle diergelijke gestichten, godshuizen en liefdadige inrigtingen als costume gevestigd was. Het vestigen van costume ten aanzien van nalatenschappen geschiedde tevens te dier tijde gereedelijk, toen zoowel onder aasdoms-, als onder schependomsregt het erfregt costumier was.

Van het bestaan van het bedoelde regt als costume of algemeene usantie vindt men herhaaldelijk blijken. Zoo ordonneren die van den geregte van Amsterdam op 4 Januarij 1530, «de oude usantie» vernieuwende, dat degenen die van de huizitten-meesters leven en aalmoesen ontvangen, en stervende eenige goeden achterlaten, deselve goeden besterven ende devolveren sullen tot behoef van de armen, en de huizitten-meesters deselve goeden tot hen sullen nemen.» (2) Zoo zeggen de armmeesters van Nieuwer-Amstel in een request aan de Staten van Holland en Westvriesland, blijkens de daarop den 1 Julij

(1) Sententien en Gewezen zaken van den Ho. Prov. Raad v. Holl. Z. en W. V, bl. 405.

(2) Handv. v. Amsterdam, I, 270.

Themis, V Dl. 2 St. 1844.

1735 genomen resolutie, «dat het armhuis tot nogtoe heeft »geuseert van seeker *oud recht of costume* bij meest alle godshuis- »sen vigerende, dat namentlijk wanneer Persoonen, die de »Alimentatie van haer godshuis genoten hebben, komen te »sterven, sonder wettige kinderen en descendentes natelaten, »alle derselver goederen komen te devolveren aan het gods- »huis.» (1) Zoo zeggen in 1737 de Diaconen van de Luther- sche Gemeente te Leiden, als regenten van het Weeshuis aldaar, dat zij «wel tot heden toe zijn geweest in de vredige pos- »sessie van de bovengenoemde regten en deselve op dier- »gelijke wijze zonder tegenzeggen van iemand hadden gexer- »ceerd en geoeffend, dog echter, vreesende dat mogelijk de »bestaanbaarheid van diergelijke *costume* t' eeniger tijd in »twijfel getrokken wordende, zij dan den grond van dit »hun regt niet klaer genoeg zouden kunnen aantoonen.» (2) Zoo geven de regenten van het Arme Weeshuis te Leiden in 1766 te kennen, nadat zij op 23 October 1733 van de Staten van Holland en Westvriesland octrooi hadden verkregen, «dat zij, »uithoofde van gemeld octroy, conform de constante praktycq »hieromtrent van alle godshuisen hier te lande, met dit »woordelyk hetselve octroy van haar Ed. Gr. Mo. gebenefi- »ceert, *gelyk ook conform de costume voor dato van gemelde »octroy*, in dit selfde Arme Weeshuis plaats gehad hebbende, »dan ook altyd voor het gemelde Arme Weeshuis hadden »behouden, en na sig genomen al wat personen in hetselve »Arme Weeshuis gealimenteert, quamen natelaten, indien »deselve sonder wettige descendentes, of uitkoop van alimen- »tatie te hebben gedaan, quamen te overlyden, sonder distinc- »tie of gemelde personen, staande hunne alimentatie, of na »uit hetselve godshuis ontslaagen te zijn, waren gestorven, nog »ook of de by hun nagelaten goederen, gedurende hunne opvoe-

(1) Handv. v. Amsterdam, I, 316.

(2) Resolutie van de Stat. v. Holl. en W. Vriesl. dd. 3 Novemb. 1757, te vinden in het Bijvoegs. op de Bes. v. Leiden van v. MIERIS, door Mr. D. v. ALPHEN, bladz. 1018.

»ding aldaar, of na dien tijd hun opbestorven, of andersints »door deselve verkregen waren» (1) Uit dit alles kan men dus met eenige zekerheid tot het bestaan hebben der bedoelde costume in Holland en Westvriesland besluiten, welke ook in andere provincien niet onbekend schijnt geweest te zijn. (2)

Als costume bestaan hebbende nevens het andere costumiere erfregt zoo had het, bij het in werking komen der ordonnantie van de Politien binnen de steden en ten platten lande van Holland van 1 April 1580, moeten ophouden, als in strijd met de bepalingen welke daarbij over de successie ab intestato gesteld werden, en tevens omdat daarbij de Staten aangaande de erfennissen en besterfenissen «derogueren ende te niet doen alle »beschrevene rechten, costumen ende usantien in de Landen »en Graefschappe van Hollant ende Friesland tot desen daghe »toe ghebruyckt, nopende de besterfenissen ab intestato.»

Zij, die eenigen geldigen titel hadden, zoo als bijvoorbeeld de boven aangehaalde opene brieven der Graven zouden kunnen worden aangemerkt, zouden welligt nog hun oude regt als niet afgeschafft kunnen hebben beschouwd, omdat in de ordonnantie ten slotte der bepalingen over de successien gezegd werd, dat

(1) Resolutie van de Stat. v. H. en W. V. dd. 17 December 1766; v. ALPHEN, Bijvoegs. op v. MIERIS, bladz. 1120. Ook VAN ALPHEN is van oordeel dat de vele octrooijen, in de 18^e eeuw door de Staten verleend, gegrond waren op de oude regten en costumen, welke bereids voorheen overal door geheel Holland hadden plaats gegrepen; l. l. bladz. 1118.

(2) Dit blijkt voor Gelderland en de Graafschap Zutphen uit het Landdagsreces van 29 Mei 1650, waarbij door de Landschap wordt goedgekeurd en bestendigd een Statut, hetwelk door de regering van Zutphen in 1606 gemaakt is ter beneficie van het Weeshuis aldaar en, overeenkomstig met hetgeen «in andere Weeshuysen gebruykelyck is,» inhield «dat alle Wesen »in den voorschreven Wesenhuysse gewoont hebbende, ende komende »sonder wettelycke lyfserven achter te laeten t'overlyden, opten voorschreven Wesenhuysse sullen erven ende versterven.» De Landschap verklaart wijders dat hetzelfde voortaan plaats zal vinden over alle de Weeshuizen van het Vorstendom en der Graafschap, «ten waere dat eenige gewesene »wesen over haere nalatenschap bij testament off andersints hadden gedis»poneert, t welck men verstaet bij deselve t'allen tyden te sullen mogen »geschieden.» Groot Geldersch Placaatboek, II, 245.

al hetgeen daarbij was vastgesteld plaats zoude grijpen «soo
»wanneer bij testamenten, houwelyckse voorwaerden, bewij-
»sen ter weeskamere gedaen, ofte *bij andere dispositien ofte*
»*contracten*, niet en is anders voorzien.» (1) Dusdanige
bewering evenwel zou minder juist gevoerd zijn in die
gedeelten der provincie, waar vroeger het aadomsregt had
geheerscht en waarvoor op 18 December 1599 een afzonder-
lijk placaat op de successien gegeven is, in hetwelk zonder
dusdanige bijvoeging, als zoo even uit de ordonnantie van 1580
gemeld is, uitdrukkelijk wordt bevolen «alle de voorsz. Poinc-
»ten ende artikulen onverbrekelyk en de van Point tot Point
»t' onderhouden ende doen onderhouden, nietteghenstaende
»onsen voorsz. politicque ordonnantie van den jare 1580, ende
»interpretatien daer opgevolght, ook niettegenstaende eenige
»voorgaende Rechten, Coustumem, Usantien ofte andere Stijlen,
»contrarie desen gebruykt die wy uyt goede wetenschap gede-
»rogeert hebben ende derogueren by deze.» (2)

Hoe echter de letter der ordonnantie en van het placaat de
afschaffing van het thans besproken erfregt duidelijk schijnt
mede te brengen, zoo is het niet twijfelachtig, blijkens hetgene
zij later aan de Staten van Holland en Westvriesland in hunne
requesten om oetdooi des wegen te kennen gaven, dat de meeste
gestichten in hun regt zich hebben weten te handhaven en
veelal het ongestoord hebben blijven uitoefenen. Onderschei-
dene ordonnanties van stedelijke regeringen zijn ook nog
na dien tijd uitgevaardigd, waarbij dergelijke regten op de tegen-
woordige en toekomstige goederen der gealimenterden aan
de gestichten werden toegekend. (3) Opmerkelijk is het even-
wel, dat, terwijl men bijna geen voorbeeld heeft onder de menig-

(1) Hollands Placaatboek, I, 16.

(2) Hollands Placaatboek, I, 269.

(3) Bijv. Ordon. voor den Bayaert te Amsterd. v. 50 Novemb. 1590;
Ordon. voor het Oude Vrouwenhuis te Amsterd. v. 14 Februarij 1681;
Ordon. voor het Diaconie Weeshuis te Amsterd. v. 12 Junij 1682; enz. Zie
Handv. v. Amst. I, 275, 291.

vuldige fundatien; welke in Leiden in de zestiende eeuw en vroeger plaats vonden, waar het regt der stichtingen op de goederen der in de vergadering opgenomen niet uitdrukkelijk wordt vastgesteld, juist in de zeventiende, en voornamelijk in den aanvang dier eeuw, bij de vele ook toen nog gestichte, dergelijke bepalingen in den regel niet voorkomen, en het slechts enkele uitzonderingen zijn, waarbij ze nog gevonden worden. (1) Integendeel vindt men soms uitdrukkelijk bepaald dat het Hofje uiterft. (2) Het zelfde schijnt ook te Amsterdam te hebben plaats gevonden. (3)

Kort na die voormelde regeling van het erfregt bij versterf in Holland en Westvriesland is er echter iets voorgeyallen, hetwelk, hoezeer het eenzijdigs doet blijken, dat de geldigheid der stedelijke ordonnanties, betreffende de hier bedoelde regten, en het steeds van kracht zijn van het oude *gebruik* toen werden aangevallen en betwijfeld, aan den anderen kant aantoon, dat het voortdurend blijven bij hetgeen tot nog toe had plaats gevonden, met kennis en als met bewilliging der Staten geschiedde. Immers in 1604 gaven de meesters van het Armen-Weeshuis te Rotterdam aan de Staten te kennen, dat zij met vele weezen bezwaard waren, en ten einde de inkomsten van het huis te verbeteren, van de Burgemeesters en Vroedschappen van Rotterdam verzocht en ook reeds verkregen hadden eene «ordonnantie, daarby gecaveert word, dat alle de goe-

(1) Zie bijv. de Fundatie van St. Barbare Hofje v. 16 Januarij 1615 bij VAN MIERIS, B. v. L. I, 501; van het Hofje van Assendelft van 29 September 1624, eod. 505; van het Aalmoeshuis, genaamd Bethlehem, van 5 December 1650, eod. 504; van St. Salvators Hof van 27 Junij 1625, eod. 507; van dat van J. v. Boeckhoven van 17 Februarij 1651, eod. 508; enz.

(2) Zie bijv. de Fundatie van het Hofje van Emerentia Bannings te Leiden van 1 Julij 1641, VAN MIERIS, B. v. L. I, 512.

(3) Zie de beschrijving der in Amsterdam bestaande en meest in of na de 17^e eeuw gestichte Hofjes in WAGENAAR'S Beschr. van Amsterdam, VIII, bladz. 587 en volgende; onder anderen wordt bij die van Deutzen Hofje, gesticht in 1695, en van Grijs Hofje, gesticht in 1724, uitdrukkelijk vermeld, dat de bewoners de vrije beschikking over hunne goederen behouden. WAGENAAR, l. I. 589 en 601.

»deren van de geenen , die in het voorsz. Weeshuis opgevoed
»zyn, en nog opgevoed sullen worden, sullen succedeeren ende
»erven op het voorsz. weeshuis, als deselve sonder wettige des-
»cendenten natelaten, deeser wereld sullen koomen te overly-
»den; dan alsoo de Supplianten beduchten dat het voorsz. wees-
»huis met de voorsz. ordonnantie niet volkomentlyk van de
»voorsz. successie en is verseekert, sonderlinge soo wanneer
»de voorsz. Persoonen by Testamente anders sullen dispo-
»ren,» zoo verzochten zij dat hun bij octrooi mogt worden
gegund dat de goederen der in hun huis opgenomen weezen
op het huis zouden versterven, zoo zij zonder nakomelingen en
zonder uitersten wil achtertelaten zouden komen te overlijden,
en dat, in geval zij eenen uitersten wil gemaakt hadden, deze
dan slechts voor de helft hunner nalatenschap geldig zijn zou-
de, terwijl de andere helft steeds aan het weeshuis zoude ver-
vallen zijn. Nadat in de vergadering der Staten van 29 Novem-
ber tot 10 December 1604 dit verzoek ter nadere examina-
tie was aangehouden (1) tot de volgende beschrijving, werd op
7 Junij 1605 « in deliberatie geleit, of men uit alle de par-
»ticuliere ordonnantien van de steden, op de successien der-
»genen, die als weeskinderen in eenige weeshuizen zyn
»opgevoed en sonder kinderen komen te sterven, niet eene
»generaale ordre soude moogen maken, is na gedaane openin-
»ge van de ordre in de respectieve steeden, dat hare princi-
»palen by het gebruik aldaar begeeren te blyven, verstaan en
»geresolveerd dat burgemeesteren en regeerders van Rotter-
»dam op het voorsz. verzoek eenige moderate ordre sullen
»moogen concipieren, omme de Heeren Staten vertoond en
»by deselve geaprobeert te worden, mits dat alle andere
»steeden, begerende denselven op gelijken voet te volgen,
»daartoe gelijke approbatie sal worden verleent.» (2) Bij reso-
lutie van 22 October 1605 is daarna een octrooi aan het

(1) Resol. d. Stat. v. Holl. en Westvriest. v. 1604, bladz. 541.

(2) Resol. d. Stat. v. Holl. en Westvriest. v. 1605, bladz. 507.

weeshuis te Rotterdam verleend, nagenoeg overeenkomstig aan hetgeen verzocht was (1).

Het is vreemd dat, naar het schijnt, geene meerdere gestichten het voorbeeld van het rotterdamsche weeshuis gevolgd zijn, daar toch duidelijk blijkt, dat noch het gebruik, daar men bij blijven wilde, noch alleen de stedelijke ordonnantien genoegzaam voldoende werden geacht om aan de godshuizen hunne regten te verzekeren. De tijd evenwel voor eene algemeene wettelijke regeling van dit onderwerp bleek nog niet gekomen te zijn.

Maar even als door deze deliberatien der Staten, niettegenstaande de door het verleende octrooi erkende noodzakelijkheid eener van den Souverein afkomstige magtiging of verordening om die regten der godshuizen tegen alle gevaar te beveiligen, het oude gebruik eene soort van bevestiging erlangde, zoo strekte ook de resolutie van 20 December 1635 (2) en de latere, eene gelijke strekking hebbende, resolutie van 7 Maart 1680 om daaraan nog nadere bevestiging te verleenen. Immers bij dezelaatste werd, naar aanleiding van een request van de Diaco-

(1) Dat octrooi hield in, dat de Staten «gunnen, consenteren, accordeeren en octrooyeeren by deesen voor een eeuwig regt, dat de Goederen »van degeenen, die in het voorsz. weeshuis opgevoed sullen zyn, en »voortaan nog opgevoed sullen worden, stervende binnen of buiten de »Jurisdictie der voorsz. stede, sonder wettige Descendenten na te laten, »in het geheel succedeeren of erven sullen op het voorschrevene weeshuis, »ten waare deselve by Testament daarin anders hadden voorsien en gedis- »poneert of nog souden willen voorsien en disponeeren, hetwelk henluy- »den vry sal staan te moogen doen tot twee derde parten van hare goede- »ren en verder niet, blyvende het verdere derde part ten behoeve van den »weeshuise voorsz., welk derde part by het voorsz. weeshuis vry van alle »lasten sullen moeten laten, sonder dat sy daarjegens iet sullen »mogen doen of ordonneeren, derogueerende tot dien einde alle dis- »positien ter contrarie of in praecjuditie van dien alreede gemaakt of »nog te maaken.» Resol. d. Stat. v. Holl. en Westvriesl. v. 1605, bladz. 671. — Gelijk men ziet, werd hier niet alleen eene successie *ab intestato* geregeld, maar levens eene legitime ten voordeele van het weeshuis vastgesteld, op welken door geenen uitersten wil inbreuk kon worden gemaakt.

(2) Resol. d. Stat. v. Holl. en Westvriesl. v. 1655, bladz. 285.

nie der Gereformeerde Nederduitsche Kerk te Amsterdam , bepaald , dat niet alleen die supplianten maar in het algemeen de regenten van de verschillende Weeshuizen , de Diaconien van de Gereformeerde Kerken en de Aalmoezeniers van de gemeene armen en huiszitten , zoo in de steden als ten platten lande , » de Erfenissen die haer , ten profyte van de voorsz. Weeshuysen ende Armen , by testament , codicil , ofte andere Dispositien werden gemaect , of die oock *by versterff* aen haer komen » te *devolveren* » mogten aanvaarden zonder voor de schulden der boedels verder aansprakelijk te zijn dan de zuivere opbrengst der nalatenschappen zouden reiken. (1)

Deze bepalingen , betrekkelijk dat eens voor altijd gegunde voorregt van boedelbeschrijving , hetwelk aan de hoedanigheid der aanvaardende persoon was verbonden , waren naar mijn inzien een eerste stap tot eene vastere ontwikkeling en meer algemeene regeling van het hier bedoelde erfregt. Tot nog toe toch was het niet overal hetzelfde. Hoezeer in 't algemeen geldende wat het hoofdpunt betrof , was het echter zeer verschillend gewijzigd. Immers het Sint Elizabets Gasthuis te Haarlem excludeerde alle magen tot zelfs de kinderen en afstammelingen van de gealimenteerden (2) ; bij de meeste gestichten gingen de afstammelingen voor het godshuis (3) ; bij anderen werd het regt van voorrang der kinderen weggenomen , indien zij in staat geweest waren hunne gealimenteerde ouders te onderhouden , maar zulks hadden nagelaten (4) ; bij derden

(1) Groot Plac. boek , III , 1421.

(2) Zie boven op bladz. 208.

(3) Alzoo was het volgens het « oud regt » der Armmeesters van Nieuwer-Amstel ; Handv. v. Amst. I , 316 ; eveneens bijna in alle gestichten te Amsterdam , en was het in de latere octrooijen een vaste regel , dat het huis , door de afstammelingen van den overledenen , van de nalatenschap werd uitgesloten. Bij de resolutie van 16 Junij 1751 toch is eigenlijk geene uitbreiding aan het erfregt der Godshuizen gegeven , maar veel eer een regt om op de goederen van den gealimenteerden de onkosten van verpleging en onderhoud te mogen inhouden. Zie bladz. 221.

(4) Zie Cap. 69 der Nieuwe Keuren van Oudewater , te vinden in KIN-SCHOT'S Bes. v. Oudewater , bladz. 374.

werd niemand opgenomen, tenzij hij eerst zijne kinderen ten aanzien van hun regt op zijne nalatenschap had uitgekocht (1); bij sommigen duurde het regt der kinderen om het gesticht van de nalatenschap hunner ouderen uittesluiten slechts zoolang als zij nog geene twaalf jaren oud waren (2), en in Gelderland gingen alle lijfserven voor (3); hier hield het regt op zoodra men uit het gesticht was gegaan (4); daar duurde dat steeds voort al was de vroeger gealimenteerde sedert een groot verloop van jaren niet meer in het gesticht geweest (5); ginds was de bevoegdheid van uitkoop bepaald, (6) of kon men aangaande den na te laten hoedel vooraf voorwaarden maken, en uitdrukkelijk sommige goederen buiten het regt van het gesticht houden (7), of naderhand, hetzij door redelijke vergoeding van «alle't gunt hy in aelmoesse sal hebben genooten,» (8)

(1) Zie daarvan een voorbeeld in de stichting van Katrijne Maartensdochter te Leiden van 19 September 1608, te vinden bij VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 290.

(2) Eene keur van Oudewater van 1442 bragt mede, dat het « Gasthuys » en Heylige-Geest aller die doode Persoonen erve nemen, deylen, ende » hebben sullen, soo waar die gelegen souden mogen weesen, binnen » onser stede of daar buyten, roerende ende onroerende, sonder eenigh » recht ofte wederseggen van iemant, ten waar saack dat die arme gheslor- » ven Personen.... selve van haren lyve gekomen kinderen ofte weesen ter » weerelt lieten beneden den ouder van twaalf jaren, aldaar sal dan onse » gerecht in dier tydt in doen tot hare goede bescheydenheydt;» enz. Cap. 101 der Oude Keuren van Oudewater, te vinden bij KINSCROT, Bes. v. Oudewater, bladz. 555.

(3) Zie boven aangehaald Land. reces van 29 Mei 1650.

(4) Zie boven op bladz. 204, in de noot N.º 2.

(5) Dit was vrij algemeen het geval bij alle wees- of armenkinder-huizen, welke een regt op de nalatenschappen der in die huizen eenmaal opgenomene kinderen beweerden.

(6) Ook dit vond vrij algemeen bij alle wees- en armenkinder-huizen plaats. De minste prijs, voor welken het Diaconie armenhuis te Amsterdam uitkoop verleend heeft, schijnt zestig gulden geweest te zijn. WAGENAAR, Bes. v. Amsterdam, VIII, 495.

(7) Zie boven op bladz. 205, in de noot N.º 1.

(8) A. 98 der Keuren van Leiden.

hetzij door afstand van een deel van het later aangekomene, zich van den band ontslaan, welke de opname in het gesticht op de goederen der nalatenschap gelegd had (1); in het eene was het maken van testament verboden (2), in het andere was daaromtrent niets bepaald en kon het derhalve als twijfelachtig worden beschouwd (3), op andere plaatsen weder was, in geval er geene afstammelingen werden nagelaten, de bevoegdheid om over zijne nalatenschap bij uitersten wil te mogen beschikken, beperkt tot een deel der goederen, en was het andere deel als wettig erfdeel aan het gesticht voorbehouden en buiten alle beschikking des erflaters gesteld (4), elders was het testeren uitdrukkelijk geheel vrijgelaten (5); hier was men vrij in het vervreemden, bezwaren of onder de levenden wegschenken zijner goederen, daar was het uitdrukkelijk verboden (6).

In die verschillende wijzingen leefde dat regt alzoo voort, tot dat het in 1733 op eenen vasteren en meer gelijkmatigen voet begon te komen. De aanleiding daartoe schijnen gegeven

(1) Ord. v. St. Jans Hofje te Leiden, waar het vrij weggaan vergund was tegen afstand van een derde deel der opgekomen goederen. v. MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 270.

(2) Zie o. a. § 5 der regels voor de Stichting van Katrijne Maartensdochter, bij VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 290; Ordon. voor het Oud. M. en Vr. huis te Amst. Handv. v. Amst. I, 276; enz.

(3) Dit was bij zeer vele gestichten het geval, en schijnt ook mede eene hoofd-aanleiding geweest te zijn tot het den Staten vragen om octrooi door de rotterdamsche weesmeesters in 1604.

(4) Zie het hoven op bladz. 214 medegedeelde octrooi, op 22 October 1605 aan het armenweeshuis te Rotterdam verleend, waarbij ten behoeve van dat huis één derde deel der nalatenschap onbeschikbaar wordt verklaard. Het privilegie door Hertog WILLEM van Beijeren, op 5 November 1409 aan het Broerhuis en Zusterhuis te Delft verleend, bragt mede, dat, na doode der daarin ontvangen personen, hunne «goeden komen en erven » die twee-deel op haar regte erfgenaamen, en dat derdendeel op den Huysse »daarin sy sterven sullen.»

(5) Bijv. in Gelderland en Zutphen, blijkens bovenaangeh. Land. reces van 20 Mei 1650.

(6) Zie boven op bladz. 205, nota 2, waar enkele stukken, waarin dusdanig uitdrukkelijk verbod voorkomt, worden opgegeven, en welke met velen nog zouden kunnen worden vermeerderd.

te hebben het niet meer zoo algemeen erkennen van het beweerdere regt en de daarover ontstane geschillen.

Immers in het verzoekschrift, dat de regenten van het Aalmoezeniers weeshuis te Amsterdam in 1732 aan de Staten van Holland en Westvriesland indienden, werd gezegd, dat «aan »de supplianten aangekomen was, dat sommige personen zig »wel souden willen vermeeten derzelver voorrecht in twyffel »te willen trekken, omdat quasi de supplianten daartoe by »concessie van haer Ed. Gro. Mog. niet gequalificeert zouden »zyn.» (1) Zoo klagen de armmeeesters van Nieuwer-Amstel twee jaren daarna «dat sy komen te ervaeren dat hetselve oud »reght of costume aen haer wordt gedisputeert, praesuppoost »dat sy daertoe alvorens by een speciaal octroy van haer Ed. »Gro. Mog. souden moeten zyn gequalificeert.» (2)

Op het eerste verzoekschrift is door de Staten vervolgens bij resolutie van 6 Junij 1733 «goetgevonden en verstaen, »de supplianten voor soo veel het voorledene aengaet, te laten »by het regt en Possessie hetwelk sy geexerceert en geacqui- »reert hebben, sonder daarin eenige prejudicie te lyden, en »sonder ook wegens betgeene zy uit dien hoofde reeds genoo- »ten hebben eenige reclame subject te zyn: en ten opsigte van »het toekomende, de supplianten te qualificeeren en te autho- »riseeren om te mogen behouden en na sig te nemen al hetgeen »sal worden nagelaten by eenige Persoonen in der supplianten »huys groot gemaakt, wanneer deselve komen te sterven son-

(1) Handvest. v. Amsterdam, I, 279.

(2) Handvest. v. Amsterdam, I, 316. Ook later schijnt het erfregt der Godshuizen, welke geen octrooi verworven hadden, betwijfeld en betwist geworden, en tevens gepoogd te zijn om de regten dergenen, welke een octrooi hadden verkregen, binnen de woorden van het octrooi ten engste te beperken. Zie het octrooi aan de Diaconen van de Luthersche Gemeente te Leiden op 3 November 1757 verleend, bij VAN ALPHEN, Bijv. tot VAN MIERIS Bes. v. Leiden, bladz. 1018, en de resolutie der Stat. van Holl. en W. Vriesl. van 17 December 1766, tot alteratie van het octrooi van 25 October 1755 aan de regenten van het Arme Weeshuis te Leiden gegeven, bij denzelfden, bladz. 1119, benevens hetgeen, aangaande de aanleiding tot die resolutie, aldaar door VAN ALPHEN wordt medegedeeld.

»der kinderen; kinds kinderen en verdere descendenten na te
»laten, ten waare dezelve met de supplianten of haere succes-
»seurs in der tyd daarvan uytkoop gedaen hadden, mitsgaders
»om de geringe middeltjes welke de kinderen, die in der suppli-
»anten weeshuys reeds ingenomen zyn, of na deezen nog inge-
»nomen zullen werden, voor den tyd hunner inneeming of
»eygen, of aanbesturven mogen zyn, voor haer weeshuys te
»blyven behouden, *daeronder* nogtans *niet* begrepen hetgeen
»dezelve kinderen gedurende haere opvoedingh in het voorsz.
»huys by Erffenissen, Legaaten, of Giften verkregen zouden
»mogen hebben, behoudens egter dat de supplianten de vrug-
»ten daarvan zullen mogen genieten zoo lang dezelve kinde-
»ren in het voorsz. weeshuys opgevoed zullen worden en lan-
»gerniet.» (1) Deze resolutie is als de grondslag van alle volgende
aan liefdadige instellingen verleende octrooijen aantemerken. Op
het einde derzelve immers leest men: «En is by deese gelegent-
»heid, na deliberatie, meede nog goedgevonden en verstaen
»dat gelyke octroyen, des versogt wordende, zullen worden
»verleent aen alle opsienders en Regenten of Besorgers van
»Gereformeerde of Protestante godshuizen ten aansien van de
»Persoonen door dezelve gealimenteert wordende, hetzy dezelve
»gealimenteert worden in een Publicq godshuys daartoe opge-
»recht of daar buyten, dog egter onder het opsight van Gere-
»formeerden of Protestantsche Regenten of Besorgers.» De
later verleende octrooijen zijn gewoonlijk dan ook van gelijken
inhoud als het zoo even vermelde; en de verzoekers om octrooi
beroeven zich steeds tot verkrijging daarvan op deze resolutie
van 6 Junij 1733. Het voorbeeld van Amsterdam is toen door
velen gevolgd. De omstandigheden waren derhalve, sedert aan
de rotterdamsche weesmeesters octrooi was verleend, merke-
lijk veranderd. Uit de groote tusschenruimten van tijd, welke
tusschen de verschillende veelvuldige octrooijen bestaan, schijnt
men echter te moeten opmaken, dat niet, dan bij dreigend

(1) Handvest. v. Amsterdam, I, 270.

gevaar of werkelijken twist over de nalatenschap van eenen gealimenteerden, de regenten der godshuizen er toe zijn overgegaan om hun oud regt door een octrooi te doen in zekerheid stellen. (1)

(1) Dit kan blijken uit denavolgende lijst van mij voorgekomen octrooijen.
Octrooi voor het *Aalmoezeniers weeshuis te Amsterdam*, v. 6 Junij 1755. Handv. v. Amsterd. I, 279.

Octrooi voor het *Arme kindershuis te Leiden*, v. 23 October 1755. VAN ALPHEN, Noodig Nabericht op het Bijv. t. v. MIERIS Bes. v. Leiden, bladz. 65^r.

Octrooi voor het *Heiligen Geest of Armenweeshuis te Leiden* v. 25 October 1755. VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 195.

Octrooi voor het *Burgerweeshuis te Amsterdam* v. 21 November 1755. Handv. v. Amsterd. I, 275.

Octrooi voor het *Arme weeshuis te Edam* v. 15 Januarij 1754. Kerk. Plac. Boek, bladz. 606.

Octrooi voor het *Weeshuis te Delft* v. 29 Januarij 1754. Kerk. Plac. Boek, bladz. 608.

Octrooi voor het *Protestantsche weeshuis te Hoorn* v. 25 Februarij 1754.

Octrooi voor het *Burger- en Huiszitten armen-weeshuis te Hoorn* v. 26 Februarij 1754. Kerk. Plac. Boek, bladz. 609.

Octrooi voor het *Krankzinnigen Godshuis te Amsterdam* v. 4 Maart 1754. Handv. v. Amsterd. I, 274.

Octrooi voor het *Geregten Kerkeraad van IJsselmonde, representerende de gecombineerde Heiligen Geest en Diaconie armen van de Gereformeerden aldaar*, v. 8 December 1754. Kerk. Plac. Boek, bladz. 619.

Octrooi voor de *Armeesters ter Nieuwer Amstel* v. 1 Julij 1755. Handv. van Amsterd. I, 516.

Octrooi voor de *Diaconen van de Nederd. Gereform. Gemeente te Amsterdam* v. 15 September 1755. Handv. v. Amsterd. I, 281.

Octrooi voor de *Diaconen van de Walsche Gereform. Gemeente te Leiden* van 11 Mei 1757. VAN MIERIS Bes. v. Leiden I, 228.

Octrooi voor de *Diaconen van de vereenigde Waterlandsche en Vlaamsche Doopsgezinde Gemeente, hare vergadering houdende bij het Lam en den toren te Amsterdam* v. 19 Februarij 1757. Handv. v. Amsterd. II, 467.

Octrooi voor het *Weeshuis te Landsmeer* v. 22 Junij 1765.

Octrooi voor de *Opzieners van de Remonstrantsche Kerk en Armen in 's Gravenhage* v. 17 Augustus 1770.

Octrooi voor de *Opzieners der Remonstrantsche Kerken en Armen van Amsterdam, Rotterdam, Gouda, Leiden, Hoorn, Alkmaar, Delft, Haarlem, Nieuwkoop, Noordwijk, Zevenhuizen, Waddingsveen en Bloemendaal, Zoetermeeren Zegwaard, Moordrecht, Bleiswijk, Brielle, Schoonhoven, Zevenhoven, Berkel, Zwammerdam, Nieuwpoort, Hazertswoude, Woerden, Oudewetering, Vlaardingingen en Gorinchem*, v.

Later zijn, bij eene resolutie van 16 Junij 1751, alle de toenmaals reeds verleende octrooijen uitgebreid, in dien zin, dat de armeninringtonen het regt zullen hebben van in «gevalle een *bejaard* persoon, kinderen of verdere »descendenten hebbende, wordt gealimenteerd, en daaraan »gedurende de alimentatie eenige erfenis, legaat of gifte »opkomt, welke door de regenten wordt ontvangen, dan bij »het overlijden van zoodanig bejaard persoon van de opgekomen goederen, welke aan de descendenten zullen moeten »worden nitgekeerd, af te trekken en voor het gesticht te »behouden het bedrag der alimentatie bij de overledene »bejaarde persoon genoten, zonder dat evenwel die aftrekking »eenigzins verder dan de alimentatie zal mogen worden uitgebreid.» Diezelfde uitbreiding is ook aan later verleende octrooijen toegevoegd. (1)

Bij eene resolutie van 17 December 1766, eveneens op alle nog na dien tijd te gunnen octrooijen toepasselijk gemaakt, is verklaard dat alle reeds verleende octrooijen niet alleen betroffen de nalatenschappen van personen die na hunne alimentatie in een gesticht waren overleden, maar ook van diegenen, welke tijdens hunne alimentatie in een gesticht gestorven waren. (2)

Zoowel uit de menigvuldigheid der octrooijen, als uit de algemeenheid van toepassing, welke de Staten allengs aan hunne besluiten betreffende de erfregten der godshuizen gaven, is het blijkbaar, dat dit op den weg was om als een deel van het gemeene regt bij eene algemeene wet geregeld te worden. (3) Door den veranderden maatschappelijken en staat-

5 Julij 1771, bij VAN ALPHEN, Noodig Nabericht op het Bijv. tot v. MIERIS, Bes. v. Leiden, bladz. 12^r.

Octrooi voor het *St. Pieters Gasthuis en Pesthuis te Amsterdam*, v. 10 October 1780, nader bevestigd 4 Augustus 1785.

(1) Zie bijv. het boven op bladz. 219 vermelde octrooi van 5 Nov. 1757.

(2) Zie deze resolutie van bij VAN ALPHEN a. w. bladz. 1119.

(3) Dit blijkt ook nog daaruit, dat soms aan vele instellingen te gelijk bij één octrooi dezelfde regten verleend werden: zoo bijv. geschiedde bij

kundigen toestand evenwel is die loop van zaken afgebroken, en in dien toestand, waarin het door de verschillende besluiten der Staten in de vorige eeuw gebragt is, is het regt der godshuizen tot ons gekomen.

Moge het vroeger, hetzij enkel als costume, hetzij als gevolg der stedelijke, door de gewoonte gesterkte, ordonnantien kracht gehad hebben, zeker is het, dat het deze na 1733 verloren heeft, en toen niet wettig is kunnen worden uitgeoefend dan krachtens een bevel van den Souverein, waarbij ten gunste van het godshuis eene uitzondering op het gewone regt werd vastgesteld. Niet anders toch was het dan een, van het algemeene afwijkend, bijzonder regt.

Dat regt komt mij voor een erfregt te zijn, hetzij men het in aanmerking neme, zooals daarvan wordt opgegeven de costume te zijn geweest, hetzij men de verschillende fundatiebrieven, grafelijke privilegien of stedelijke ordonnantien tot zijne verklaring wil aanwenden, hetzij men het beschouwe, zoo als het door de resolutie van 1733 en de later aan deze opgevolgde besluiten is vastgesteld, geregeld en uitgebreid.

Ten aanzien van hetgeen reeds gemeld is tot bewijs van de vroeger buiten titel of brief bestaan hebbende costume hier te te lande, kan er geen twijfel bestaan of dat gewoontereg was een erfregt, tenzij men de gebezigde woorden van hunnen gewonen zin beroove. Immers, als die van St. Elizabeths Gasthuis te Haarlem spreken van een regt van *«succederen in »alle de achtergelaten goederen, die eenige personen, die in 't »zelfdegasthuis quamen testerven metterdood ruimden, en exclu- »deren van alle de naaste vrienden en magen ;»* (1) als gesproken wordt van *«dat degene, die stervende eenige goeden achter- »laten, deselve goeden besterven ende devolveren sullen»* aan

bovengemeld octrooi van 5 Junij 1771, waardoor, al hetgeen in de octrooijen van 6 Junij 1755, 16 Junij 1751 en 17 December 1766 bepaald was, te gelijk aan de Opziens der Remonstrantsche kerken en armen van vijfentwintig gemeenten in Holland verleend werd.

(1) Zie boven bladz. 208.

de huiz sitten armen te Amsterdam (1); als men steeds gewag vindt gemaakt van het *erven* der goederen, bij *doode nagelaten*, van het *succederen* in hetgeen bij *overlijden* zal zijn *ontruimd*, en overal dergelijke uitdrukkingen gebezigd ziet, dan wijst dit alles zoo kennelijk op een regt van werkelijke erfopvolging, dat daaromtrent alle schijn van twijfel zelfs moet ophouden.

Even zoo is het indien men de privilegien, ordonnanties of fundatiebrieven inziet. Hertog Willem van Beijeren bij voorbeeld zegt in 1409 dat «na haar dood die goeden komen en »*erven* die twee-deel op haar regte erfgenamen en dat derde »deel op den huise daar in sy sterven sullen.» (1) Die van den geregte van Amsterdam zeggen in 1530 dat de goederen, die stervende zullen worden achter gelaten, zullen besterven en devolveren aan het huis, waar de gealimenteerden in waren opgenomen. (2) Zoo luidt art. 3 der ordonnantie voor het weeshuis te Amsterdam van 31 Maart 1523, «Item, so wat »weesen in 't voorsz. huys gewoont hebben ende *aflyvigh* »werden, sonder wettige geboorte achter te laten; daer of sal »'t voorsz weeshuys *erfgenaem* wesen.» (3) De fundatie van het hofje van Catharina Jacobsdr. te Leiden van 17 Januarij 1598 houdt in dat de goederen, welke iemand, die in deze Aelmoeshuisjes zal komen te overlijden, nalaat aan de stichting erven zullen, behalve wanneer hij kinderen nalaat, alzoo dan dat *erven en afsterven* geen plaats zal vinden, maar de nagelaten erfenis aan de kinderen zal behooren te volgen. (4) Het bovengemelde octrooi der Staten voor de rotterdamsche weesmeesters van 1605 regelt zoowel de erfopvolging bij versterf, indien er geen kinderen worden nagelaten, als het onbeschik-

(1) Zie het reeds gemelde privilegie voor het Broer- en Zusterhuis te Delft.

(2) Zie Ord. v. de Huisz. Armen te Amsterdam van 1550. Hand. v. Amst. I, 270.

(3) Handv. van Amsterdam, I, 275.

(4) VAN MIERIS, Bes. v. Leiden I, 288.

baar deel, dat, in geval dat door den gealimenteerden wees eene uiterste wilsverklaring mogt gemaakt zijn, door het huis zal genoten worden. De resolutie der Staten van 20 December 1635 geeft aan de godshuizen voorregt van boedelbeschrijving in de nalatenschappen, welke hun bij testament, codicil of *bij versterf* mogten zijn opgekomen. In 1680 wordt bij de resolutie van 7 Maart hetzelfde bepaald met gelijke onderscheiding tusschen het opkomen des boedels krachtens uiterste wilsverklaring of *ab intestato*. Het reglement van 12 Junij 1682 voor het arme wees en oude besjeshuis te Amsterdam hield in, dat het huis erfgenaam zoude zijn van de personen, welke, daarin gealimenteerd geweest zijnde, te eeniger tijd goederen zouden nalaten. (1) Gedurende al dien tijd derhalve blijkt men steeds één en hetzelfde denkbeeld omtrent dat regt gehad te hebben, namelijk dat het was om te erven de goederen, welke bij overlijden door iemand zoude worden achtergelaten, om te zijn erfgenaam van den dooden. Dat het in de daad een erfregt was, blijkt dan ook uit die verschillende bepalingen aangaande de regten der godshuizen, uit dat verbod voor den gealimenteerden van geenen uitersten wil te mogen maken, uit die beperking der regten van het huis tot het geval, dat er geene afstammelingen waren, uit dat bepalen van een onbeschikbaar deel ten behoeve van het godshuis, en uit andere diergelijke. Ook de regtsgeleerden van den vroegeren tijd beschouwden het als een erfregt. (2)

Niet twijfelachtig komt het mij verder voor of het regt, der godshuizen later bij octrooijen verleend, is gebleven wat het was, namelijk een erfregt. Dit blijkt dadelijk reeds daaruit dat de verzoekers om octrooi geen nieuw regt begeerden, maar meer eene bevestiging in dat oude regt van erfgenaam te mogen zijn, en van te mogen *erven* en *succederen* in de goederen, welke nagelaten zouden worden door hen, welke zij gealimen-

(1) Handv. v. Amsterdam, I, 291.

(2) Vergel. VAN LEEUWEN, Cens. Forens. p. 1, lib. 1, Cap. 3, n° 8; VOET I. I. n. 32.

Themis, V Di. 2 St. 1844.

teerd hadden, onverschillig of zij in het huis overleden, of eerst lang nadat zij het verlaten hadden. Ook de Staten wilden geen nieuw regt geven, maar wilden *confirmerende de constante practyck* en de godshuizen *latende bij hun oude regt en possessie*, ook alleen bevestigen het regt, dat beweerd werd te bestaan.

De Staten gunnen wijders uitdrukkelijk aan de godshuizen het regt om naar zich *te mogen nemen* (1) de goederen, welke door de gealimenteerden bij doode zullen worden *nagelaten*, indien zij geene afstammelingen hebben. De huizen hebben hoegenaamd geen regt op de goederen der gealimenteerden zoolang deze leven: alleen hebben zij het beheer en het vruchtgebruik der goederen, welke tijdens hun verblijf in het huis aan de verzorgden zijn opgekomen. Bij het verlaten van het gesticht houdt dat vruchtgebruik op, en al hetgeen na de opname in het huis hem opgekomen is, wordt aan den vertrekkenden overgeleverd als zijn vrij eigen goed, zonder dat regenten gerechtigd zijn wegens kosten van onderhoud daarvan iets terug te houden, al konden deze uit de overtegeven goederen volledig betaald worden. De vroeger gealimenteerde heeft nu vrije beschikking over die goederen, zoowel als over diegenen, welke hij later verkrijgen zal. Komt hij evenwel later, zonder nakomelingen achter te laten, te overlijden, dan treedt het huis in zijn boedel op, wáár hij ook moge gestorven zijn, hoevele zijne goederen wezen mogen, en al bedroegen zij ook aanzienlijk meer, dan hetgeen zijn onderhoud in der tijd gekost heeft. Het godshuis treedt in zijne nalatenschap op als voor alle verdere verwanten gerechtigde erfgenaam en aanvaardt den boedel onder voorregt van boedelbeschrijving. Hij nu, die zoo optreedt in eene door den dood ontruimde nalatenschap, oefent een erfregt uit, en hij is erfgenaam bij versterf; want zoo als DE GROOT zegt, erfge-

(1) In de resolutie van 17 December 1766 gunnen de Staten het regt om te mogen «behouden, erven, en naar zich nemen.»

naam is, die intreedt in den boedel eens overledenen; en *versterf is een aenkomste van erfvenisse buyten uysterste wille.* (1)

Deze beschouwing aangaande den aard van het regt der godshuizen wordt niet algemeen gedeeld. De hoogleeraar DEN TEX immers heeft reeds, eenige jaren geleden, zijne gronden voor eene tegenovergestelde meening bloot gelegd, en beweerd dat het regt, hetwelk regenten hebben op de nagelaten goederen van gealimenteerden, geen regt is van erfopvolging, maar «een regt van retentie of schadeloosstelling voor genotene alimentatie.» (2) De redenen door den hoogleeraar voor zijn gevoelen bijgebracht hebben mij echter in mijne opvatting van het bedoelde regt niet aan het wankelen gebracht. Alle die redenen te wederleggen is evenwel onnoodig, daar ter bestrijding van des hoogleeraars gevoelen, nog zeer onlangs, gronden zijn opgegeven, welke mij allezins afdoende voorkomen, en waarmede ik mij dus ook gaarne vereenig. (3) Het zij mij echter vergund daar nog het volgende bij te voegen.

Ik kan namelijk niet met den hoogleeraar DEN TEX eens zijn dat de wetgever, als beschikkende omtrent de meest gewone gevallen, gerustelijk kon veronderstellen, dat de nagelaten boedeltjes van gealimenteerden doorgaans nog beneden de gemaakte kosten van alimentatie zijn zouden, en hij daarom aan de godshuizen die nagelatene goederen als billijke schadevergoeding zou hebben toegewezen. De inhoud der octrooijen toch wijzen, naar mijn inzien, er juist op heen om bij den wetgever het aanwezen eener andere veronderstelling te doen vermoeden. Want de wetgever zag de goederen der gealimenteer-

† (1) *Inl. t. d. Holl. Regtsgel. B. 2, D. 14, § 6 en D. 26, § 2.*

(2) «Over voorregten aan de gasthuizen in vroeger tijd bij octrooijen verleend op de goederen door gealimenteerden nagelaten, en derzelver kracht onder de tegenwoordige wetgeving.» door Mr. C. A. DEN TEX, Bijdragen tot Regtsgel. en Wetg. Deel I, bladz. 451 tot 468.

(3) Door Mr. C. H. B. Boor in zijn opstel «over de geldigheid der octrooijen van godshuizen, bepaaldelijk van het octrooi van het Burger-weeshuis te Amsterdam, en over het juist verstand van deszelfs bepalingen;» geplaatst in de *Nedert. Jaarb. v. Regtsgel. en Wetg. D.V. 437 tot 485.*

den uit een verschillend oogpunt, hetgeen naar den tijd van aankomst der goederen aan de gealimenteerde bepaald werd. Ten aanzien alleen van de goederen, die reeds de eigendom waren van de gealimenteerden tijdens hunne opname in het gesticht, wordt de uitdrukking van *geringe* middeltjes in de oetrootijen gebezigd, ten aanzien van de na het oogenblik der opname verkregene, wordt geene zoodanige of andere schatting hunner waarde gevonden. Bij de eerstgenoemden bestond ook alle grond om die middeltjes *gering* teschatten, daar het zich niet denken liet, dat hij, die genoeg bezat om zich uit eigen middelen te doen verzorgen en verplegen of om zich in een proveniershuis te kunnen inkooopen, zich in een liefdadig gesticht zoude begeven, noch dat zulk eene weldaad voor hem ingeroepen zoude worden. Die weinige goederen nu vervielen volgens de oetrooti dadelijk aan het gesticht, hetwelk tot teruggave daarvan aan den gealimenteerde in geen geval gehouden was. Dat de afstand van die voor eigen bestaan ontoereikende goederen, aan hem die het noodige den hulpbehoevende bezorgde, allezins billijk was, is niet te wederspreken, en dat het gevoel van billijkheid de Staten in der tijd mede geleid kan hebben om, als vergoeding van onkosten, die steeds *geringe* middeltjes den godshuizen toe te leggen is met de waarschijnlijkheid in geenen deele in strijd.

Van de hoegrootheid der middelen, welke later zouden opkomen, was echter niets vooraf te bepalen, en zulks vooral dan te minder, wanneer het weezen en armenkinderen gold. Wat deze zouden nalaten was bij geene mogelijkheid te voorzien, noch ook was het doenlijk om eenige veronderstelling te hebben ten aanzien van het bedrag der door hen in der tijd bij doode te ontruimen boedels. Daarover laten de Staten zich dan ook niet uit. Maar zij bepalen uitdrukkelijk, en naar mij voorkomt juist in de veronderstelling dat van hun bedrag niets vooraf te zeggen is, dat die goederen, welke tijdens de alimentatie aan de verzorgden mogten opkomen niet aan het gesticht behooren, maar eigendom van den gealimenteerden

blijven zouden. Doch ook daarvan was het billijk, dat de vruchten door het alimenterende gesticht genoten werden en dat alzoo ieder verpleegde tot de algemeene uitgaven naar zijn vermogen zoude bijdragen. Dat vruchtgenot wordt aan het gesticht bij de octrooijen ook toegekend. Bij het verlaten van het gesticht moest het kapitaal echter geheel aan den gealimenteerden worden uitgekeerd. Het gesticht behield er hoegenaamd geen regt meer op; ook nergens is bij de octrooijen een verbod van vervreemden of bezwaren dier goederen, of eenige beperking in den eigendom ten behoeve van het gesticht vastgesteld. Al kreeg het dus later, bij overlijden van den gealimenteerden, den eigendom dier zelfde goederen, zoo kon dit nimmer als een *behouden* van vroeger bezeten goederen worden aangemerkt, maar was het werkelijk niet anders dan een *verkrijgen*, een *naar zich nemen*, een *erven* van goederen, welke steeds eenen anderen eigenaar gehad hadden, en waarop het gesticht alleenlijk regt van eigendom verkreeg omdat de werkelijke eigenaar ze met den dood had ontruimd. En dusdanig verkrijgen van goederen is, juist dat, wat *en* in het dagelijksch verkeer, *en* in het voormalige en tegenwoordige regt onder *erven*, *erfgenaam zijn*, verstaan wordt.

Dit alles spreekt nog sterker bij die goederen, welke na de alimentatie verkregen waren, en waarvan dus nog minder kan gedacht worden aan een *behouden* door het gesticht, hetwelk er noch regt van eigendom, noch zelf *bezit*, ooit van gehad had.

Bij het naar zich nemen eener nalatenschap verkreeg het huis dan ook geheel en al vreemd eigendom, waarvan het door haar nader regt bloedverwanten, tot zelfs in de regte klimmende lijn, uitsloot. En die afwering der verwanten geschiedde niet als 't ware omdat *alle* de goederen des overledenen strekken moesten tot betaling «eener inschuld, welke de gealimenteerde gehouden was geweest te voldoen wegens de door hem aan het godshuis aangebragte *schade*.» Maar zij was eene ware uitsluiting van de nalatenschap; want het regt der godshuizen belette, dat de naaste verwant

erfgenaam was; deze was het godshuis, dat, door de hem verleende regten, zich tusschen den overledenen en de verwanten inschoof, allen, behalve de afstammelingen, een graad terug drong, zich als erfgenaam gedroeg, en den boedel onder voorregt van boedelbeschrijving aanvaardde. Dit alles volgt uit hetgeen bij de onderscheidene octrooijen verleend is, en dat was een regt van erven, zonder verder in de betaling der schulden gehouden te zijn dan de goederen der nalatenschap strekten.

Dat de Staten bij het verleenen van dat regt, die soms aanzienlijke boedels aan de godshuizen hebben willen geven als eene vergoeding voor de door den gealimenteerden veroorzaakte schade komt mij zeer onwaarschijnlijk voor. Daarvoor reeds hadden zij de geringe middeltjes bij de opname van den behoeftigen of den wees erlangd, en de vruchten genoten van hetgeen deze gedurende zijne alimentatie verkregen had.

Het zoude ook strijden met den aard der instellingen, waarvan hier de rede is. Het waren immers *liefdadige* gestichten, waarin om naakte armoede werd opgenomen, en niet om eene kans van gewin. Die de liefdadige hand uitstreckte om den verlaten wees op te nemen was er verre van af om te denken dat het arme kind hem *schade* kwam toebrengen, welke later echter weder op zijne goederen zoude kunnen worden verhaald.

De Staten, mijns inziens, dachten aan geene schadeloosstelling, maar zij bevestigden de oude gewoonten en maakten tot een regt, datgeen wat tot dien tijd toe slechts met der daad als zoodanig was aangenomen. Zij gaven kracht van wet aan de oude gewoonte, waar volgens het liefdadig gesticht, dat als vader en voogd over de weezen en kinderen, als verzorger over de armen en ouden geweest was, en de zieken en gebrekkigen met kinderlijke zorg had opgepast en verpleegd, nader was dan de eigen verwanten, meer regt had op de nalatenschap dan de naastbestaanden die zelve niet geholpen hadden. Op kans van voordeel noch op lijden van

schade was gedacht bij de opname, maar de weldadigheid, die tot deze gebracht had, had ook een naauwe band tusschen het gesticht en den gealimenteerde gehecht, waar alleen eigen kinderen eene plaats tusschen konden vinden, maar welke alle andere verwanten verwijderde. Bij ontstentenis van afstammelingen ging hij dus, die gestaan had tusschen deze en verdere nabestaanden, in het beuren der nalatenschap vòdr de laatsten.

In hoeverre de gealimenteerden bevoegdheid hadden om bij uiterste wilsbeschikking hunne goederen aan anderen dan aan het huis te doen komen? zoude ik met den hoogleeraar nog niet zoo onbepaald ontkennend durven beantwoorden. Want de octrooijen van 6 Junij 1733 en later spreken er met geen woord van, dat de gealimenteerden geenen uitersten wil zouden mogen maken. Op welken grond zoude men hen ontzetten van dat regt hun bij de algemeene wet toegekend even als aan ieder ander? De octrooijen geven uitzonderingen op het algemeene regt en moeten dus ook als zoodanig zeer naauw worden toegepast. Zij regelen de erfopvolging van den gealimenteerden in dier voege alleen, dat zij de godshuizen onmiddelijk op de eigen afstammelingen doen volgen, en vòdr alle andere verwanten doen komen, maar verder gaan zij niet. Den gealimenteerden ontnemen zij met geen enkel woord zijn regt om bij uitersten wil over zijne nalatenschap te beschikken: en eene uitdrukkelijke bepaling zal toch wel steeds vereischt worden om iemand van een diergelijk regt te ontzetten en om hem in dat opzigt, geheel zijn leven gedurende, met een kind van nog geen twaalf of veertien jaren gelijk te stellen. (1) In 1605 had men bij het octrooi, aan het rotterdamsche weeshuis verleend, het geval voorzien en een onbeschikbaar deel voor het weeshuis voorbehouden; maar men had de bevoegdheid tot het maken eener uiterste wilsverklaring niet ontnomen. Hoe zoude men nu

(1) Minderjarigen immers mogten onder het vroegere regt testament maken, zelfs zonder bewilliging hunner voogden, mits die van het mannelijke geslacht veertien, en die van het vrouwelijke twaalf jaren oud waren. Zie DE GROOT, *Inl. t. d. Holl. Regtsgel.* B. 2, D. 15, (2 en 5.

kunnen denken, dat men bij de latere octrooijen gemeend had, door eenvoudig stilzwijgen het onbeschikbaar deel tot de geheele nalatenschap te hebben uitgebreid? — Mij komt het dan ook voor als nog voor, dat krachtens de octrooijen de gealimenterden niet kunnen worden geacht van de bevoegdheid om testament te mogen maken verstoken te zijn geweest.

De vraag, of de octrooijen thans nog van kracht zijn, is, zoo als ik in den aanvang van dit opstel heb doen zien, reeds menigmaal behandeld. Zij, die ze als vervallen beschouwden, hebben zoowel vroeger bij den hoogleeraar DEN TEX, als ten voorleden jare nog bij Mr. Boot, in de boven aangehaalde opstellen krachtige wederspraak gevonden. Desniettegenstaande komt het mij voor, dat aan de octrooijen geene voortdurende kracht kan worden toegekend.

Dit denkbeeld rust bij mij voornamelijk op het besluit van Koning **LODEWIJK** van 24 Februarij 1809.

Bij dat besluit wordt het Wetboek Napoleon, ingerigt voor het koningrijk Holland, na middernacht van 30 April 1809 voor alle onderdanen van het koningrijk verbindende verklaard. Bij die invoering worden de tot op dien tijd bestaan hebbende regten afgeschafft. Dit was een natuurlijk gevolg van die invoering, maar het geschiedde tevens uitdrukkelijk bij art. 3 van dat besluit in dezer voege: « Bij de invoering van dit Wetboek » zullen zijn afgeschafft het roomsche regt, mitsgaders alle wet- » ten en ordonnantiën, tot het burgerlyk regt betrekking heb- » bende, en welke tot nu toe in het koningryk of eenig gedeel- » te van hetzelfde in vigueur zyn geweest, hetzy dezelve zyn » bekend geweest onder de benaming van Plakkaten, Publi- » catiën, Ordonnantiën, Landregt, Reglementen, Keuren, » Statuten, *Octrooyen*, Costumen, of onder welke benaming » zulks zoude mogen zyn; zonder dat aan eenige van dezelve, » voor het vervolg, eenige kracht van wet zal mogen worden » toegekend, ten zij dezelve uitdrukkelyk by dit wetboek zyn » uitgezonderd.» Art. 4. zondert van de bepalingen, bij art. 3

gemaakt; voorloopig uit en zullen alzoo, tot dat nader daaromtrent zal zijn beschikt, van kracht blijven «alle wetten en »costumen, betrekkelijk tot Societeiten van Koophandel, het »Wisselregt, de Assurantien, Avaryen en Zeezaken, mitsgaders tot alle andere zaken van commercie, waaromtrent in het »wetboek geenerhande bepalingen zyn vastgesteld.» Eindelijk komt in art. 7, onder anderen, de bepaling voor, dat alle nalatenschappen en erfenissen *ab intestato*, herkomstig van personen vòòr middernacht van 30 April 1809 overleden, ... zullen worden beoordeeld, geregeld, behandeld en beslist overeenkomstig de oude wetten; tenzij op eene andere wijze, ten dien aanzien mogt zijn of worden beschikt.

Alle *octrooijen* derhalve, indien zij tot het burgerlijk regt betrekking hadden, en als eene wet of ordonnantie in het geheele koninkrijk of in eenig gedeelte van hetzelfde in vigueur waren geweest, werden afgeschafft, ten ware zij onder de uitgezonderden behoorden.

De *octrooijen* der godshuizen evenwel zijn niet bij het besluit van 24 Februarij 1809, noch ook bij het daarbij ingevoerde wetboek uitgezonderd; uit dien hoofde derhalve zijn zij onder de algemeene afschaffing der *octrooijen* begrepen, welke bij art. 3 van het besluit plaats vindt. Namelijk indien zij overigens voldoen aan de voorwaarden bij dat art. aan hunne afschaffing gesteld.

De eerste daarvan is, dat zij betrekking hebben tot het burgerlijk regt. Hieraan komen zij mij voor ten stelligste te voldoen. Na al het bovenstaande toch is het mij niet twijfelachtig of bij de *octrooijen* werd een regt van erfopvolging geregeld, ten gevolge waarvan in sommige gevallen de gewone loop van opvolging werd veranderd, en tusschen den overledenen en zijne naaste verwanten een, op zijne nalatenschap nog nader regt hebbende persoon, in den rij zijner wettige erven werd ingeschoven. En de bevelen van den Souverein, waarbij dusdanige verandering wordt te weeg gebragt, niet voor een enkel, een

reeds bestaand, geval, maar voor alle volgende voorkomende gevallen, en waarbij een vaste regel voor het toekomstige ten aanzien van de nalatenschappen van nog geheel onbekende personen wordt gezet, zijn dan ook naar mijn inzien, zeer stellig verordeningen tot het burgerlijk regt betrekking hebbende.

De tweede voorwaarde is, *dat zij in het geheele rijk of in eenig deel van hetzelfde, in vigueur geweest zijn.* De hoofdtegenwerping tegen het vervallen zijn der octrooijen is dat zij aan deze voorwaarde niet zouden voldoen. Het tegendeel echter komt mij voor waarheid te zijn. De octrooijen golden immers binnen de provincie Holland, en, als van den Souverein afkomstig, waren zij verbindende voor *allen*, die aan dien Souverein gehoorzaamheid schuldig waren. Zij waren niet beperkt binnen eenige gemeente of stad, maar waren van kracht door de geheele provincie heen. Zij gaven geene regten, welker uitoefening alleen plaats kon vinden binnen den engen omtrek van het godshuis, maar zij gaven een regt dat zoo ver ging als het gebied van den Souverein, en uitgeoefend kon worden op alle plaatsen daar binnen. Immers niet waren de godshuizen dan alleen erfgenamen, wanneer de gealimenteerde binnen het gesticht of tijdens zijne alimentatie overleed, noch beurden zij alleen de goederen in het gesticht gebragt, of binnen de grenzen van het stadsgebied gelegen, waarin het gevestigd was; maar zij hadden regt verkregen van erven, wáár de vroeger gealimenteerde ook mogt gestorven zijn, of wáár ook zijne goederen te vinden waren. Dat regt moest geëerbiedigd worden door alle onderdanen van dien Souverein, overal waar zij zich bevonden, en bond ook den poorter dier plaats, waar het gesticht niet was opgericht. Die octrooijen waren dus zeer zeker in een gedeelte, en wel in een groot gedeelte van het koninkrijk Holland algemeen verbindend en van kracht geweest met betrekking tot een belangrijk deel van het algemeen burgerlijk regt, namelijk de erfopvolging bij versterf. Dusdanige als wet geldende octrooijen zijn

uitdrukkelijk afgeschaft bij het besluit van Koning **LODEWIJK**, en ik vind geen voldoende grond om ze van de algemeene afschaffing uitzonderen.

Ik vind dit te minder daar art. 7 nog uitdrukkelijk gewaagt van de nalatenschappen en erfenissen ab intestato, en de regeling der, vóór den tijd der invoering van de nieuwe wetten, opengevallen en alleen volgens de bij het besluit afgeschafte wetten vrij laat. De octrooijen der godshuizen waren geene geheime privilegien, welke, in hunne archieven verscholen, aan weinigen bekend waren, maar het waren stukken, die aan allen bekende regten gaven, ten gevolge waarvan bijna alle godshuizen een gelijk erfregt openlijk deden gelden, en waarbij door den voormaligen wetgever reeds zoodanige als algemeen beschouwde regten werden verleend, dat hij uitdrukkelijk zijne besluiten op allen toepasselijk maakte, en soms aan vijfentwintig verschillende armeninrigtingen, bij één met alle vroegere gelijkkluidend octrooi, gelijke regten verleende. Is het dus niet waarschijnlijk, dat, indien men in 1809 de octrooijen der godshuizen had willen behouden, zij in art. 3 onder de uitgezonderde zouden zijn gebragt, of althans in art. 7 daaromtrent eene bepaling zoude te vinden geweest zijn?

Bij het besluit van 24 Februarij 1809 wilde men een algemeen burgerlijk regt invoeren, dit wilde men ook later bij het in werking brengen van de fransche wetgeving hier te lande, en daarmede streed het voortdurend bestaan blijven der aan godshuizen of armeninrigtingen verleende octrooijen. Ook daarom zijn zij vervallen. Hoe toch zal men dat erfregt overeen brengen met de erfopvolging bij versterf, zoo als zij voor alle gevallen bij de algemeene wet geregeld en voorgeschreven wordt? Hoe kon men met het wetboek van **LODEWIJK** of met den code **NAPOLEON**, hoe kan men thans met de algemeene wet overeenbrengen, dat regt van aanvaarding onder voorregt van niet verder voor de schulden en lasten des overledenen gehouden te zijn, dan het bedrag zijner nalatenschap strekken zou, den armeninrigtingen bij octrooi van 7 Maart 1680 ver-

gund en nader algemeen bevestigd? (1) Hoe zou men met die nieuwere wetten kunnen rijmen de bevoegdheid van een godshuis om «hare onwillige debiteuren tot het doen van betaling » van verschuldigde renten en Thynsen, mitsgaders Pagten van » landerijen en huuren van huysen en boerewooningen, de » voorsz. respectieve godshuysen jaarlyks competerende, *paratelyk te mogen executeren?* » (2)

Wanneer men de octrooijen aangaande het erven in wezen laat, dan zijn er geen gronden om de andere, als vervallen te beschouwen: want alle de redenen, welke men voor de eersten wil doen gelden zijn bij de laatsten van gelijke toepassing. En wat zal men dan moeten zeggen omtrent de aan armeninrichtingen en godshuizen bij speciaal octrooi verleenden vrijdom van lands imposten? (3) Ook deze zijn dan niet uitdrukkelijk buiten werking gesteld, en moet daar dan ook niet voor gelden die regel, waardoor men als met een «schild de voortdurende geldigheid der erfocrooijen meent te beschutten en te » behouden, » *in toto jure generi per speciem derogatur?* (4)

(1) Bij resolutie van 4 December 1751. Groot Plac. Bk. VIII, 708.

(2) Bij resolutie van 15 Mei 1759 werden van dit regt brieven van octrooi verleend aan «de Kerkmeesteren van de Gereformeerde Kerken binnen » de stad Gorinchem, alsmede Diaconen van de Gereformeerden Arme, » mitsgaders der respectieve vaders en regenten van het Gasthuys, Weeshuys, » Manhuys, Vrouwenhuys, en Pesthuys aldaar.» Zie het octrooi bij VAN ALPHEN, a. w. bladz. 1117.

(3) Zie bijv. octrooi voor de Vereenigde Waterlandsche en Vlaamsche Gemeente der Doopsgezinden, hare vergadering houdende in de Zon, te Amsterdam, van 10 Maart 1677: Handv. v. Amst. II, 468; octrooi aan de Waterlandsche Doopsgezinden binnen Leiden: VAN MIERIS, Bes. v. Leiden, I, 106; octrooi voor het Weeshuis te Scheveningen van 22 December 1696; Keuren en Ord. van 's Gravenhage, tot 1755, bladz. 140; enz.

(4) Zie bov. aangeh. Jaarboek, bladz. 470, 471.

BOEKBEORDEELING EN VERSLAGEN.

Het Nederlandsch Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering naar deszelfs beginselen ontwikkeld, en door formulieren in praktijk gebracht, door Mr. A. OUDEMAN, Advokaat bij het Provinciaal Gerechtshof van Groningen, met eene voorrede door Mr. H. NIENHUIS, hoogleeraar in de regtsgeleerde faculteit te Groningen. — Tweede deel, Groningen, J. H. WOLTERS, 1843, 320 bl. in 8°.

Bij mijne aankondiging van het eerste deel van dit werk (*Themis III*, 372 volg.) heb ik kortelijk den aard, den aanleg en de inrigting van hetzelfde doen kennen.

In het tweede deel behandelt de schr. de middelen van voorziening tegen een vonnis, en het derde boek van het Wetb. of de tenuitvoerlegging van vonnissen en authentieke akten.

Het eerste middel van voorziening tegen een vonnis is het hooger beroep, ik heb daarvan echter reeds vroeger gesproken; en ik kan mij dus thans bepalen bij een kort onderzoek van den verderen inhoud van dit deel.

Ik zal echter daarbij even als bij het eerste deel alleen stilstaan bij eenige voorname punten, welke mij aanleiding hebben gegeven tot bijzondere bedenkingen, en mij hoofdzakelijk bepalen tot het eerste gedeelte van dit deel.

Ik moet dan beginnen met het middel van revisie, hetwelk wordt behandeld bl. 31—44.

Deschr. doet in zijne inleiding op dezen titel het onderscheid tusschen de oude en de tegenwoordige revisie zeer goed uitkomen. De revisie is thans niet, wat zij vroeger was, hetzij een *recursus ad principem*, hetzij een beroep *a curia male informata ad curiam melius informandam*; met dit heeft het tegenwoordige request-civiel veel overeenkomst. Maar revisie is thans niets anders dan een gewoon hooger beroep bij denzelfden regter, die het eerste vonnis heeft gewezen.

Deze revisie is eene nieuwigheid in de regtspleging door de tegenwoordige wet ingevoerd; en het lag natuurlijk niet in

het plan van den schrijver al het zonderlinge daarvan aan te toonen, evenmin als te onderzoeken de vraag, of men zich van dezelve wel groote voordeelen te voorspellen heeft voor het regt der partijen.

Ik heb echter ééne gewigtige bedenking omtrent de verklaring op bl. 35 en 36 gegeven aan de bepaling van art. 360, dat het middel van revisie niet wordt toegelaten in zaken *gelijk staande* met die welke voor de provinciale gerechtshoven in eersten aanleg aangelegd zijnde, door dezelve in het hoogste ressort zouden zijn beslist. De schr. verstaat daarmede die zaken, waarover de provinciale hoven *door middel van prorogatie* in het hoogste ressort kunnen regt spreken, en hij verwijst ons daarna naar art. 66 R. O. Het gevolg daarvan is, dat het middel van revisie zich enkel zal moeten bepalen tot geschillen van onbevoegdheid, en, hoezeer ik nu toegeef, dat art. 360 alles behalve duidelijk gesteld is, komt het mij echter voor, dat dit er zeker de bedoeling niet van kan geweest zijn. Ik heb elders die uitlegging van den Heer Oudemán bestreden, die mij dan ook voorkomt geheel wederlegd te worden door eene verandering van redactie welke het artikel heeft ondergaan, en door de vergelijking van de oude met de nieuwe redactie, alsmede met de verklaring door de regering in hare memorie van toelichting gegeven, een en ander te vinden bij VAN DEN HONERT Handb. 409. Genoeg zij het dus hier alleen te zeggen, dat, naar mijn inzien, het art. op het oog heeft de zaken, bedoeld, niet in art. 66, maar in art. 65 R. O. en dat het dus beteekent, dat de Hooge Raad in zaken behorende tot de kennismeming van den Hoogen Raad, regt spreekt in het hoogste ressort over hetzelfde geldelijk bedrag, als de provinciale hoven in zaken behorende tot de kennismeming der provinciale hoven.

Nog ééne aanmerking over de revisie.

Ik lees op bl. 41, dat de president van den Hoogen Raad in geval van revisie steeds het voorzitterschap bekleedt. Ik twijfel of dit juist is. Ik kan dit ook niet lezen in art. 368, hier aangehaald, waar van den president alleen wordt gesproken om het

getal te bepalen der leden, waaruit de Hooge Raad in revisie moet zijn zamengesteld. Integendeel de woorden: *de president of de raadsheer die hem vervangt*, toonen, dunkt mij, duidelijk aan dat het voorzitterschap niet noodzakelijk door den president moet worden waargenomen.

Het verzet door derden (bl. 45—53,) en het request-civiel blz. 54—70) ga ik met stilzwijgen voorbij, om over de voorziening in cassatie (bl. 70—89) een paar aanmerkingen te maken.

Eene eerste aanmerking betreft de gronden, welke aanleiding kunnen geven tot cassatie: de wet noemt als zoodanigen, verkeerde toepassing of schending der wet, onbevoegdheid en overschrijding van regtsmagt.

Ik laat daar, dat, naar ik mij verbeeld, de regter, die regt spreekt over eene zaak welke niet behoort tot zijne bevoegdheid, altijd de wet schendt; en dat het derhalve niet noodig was *onbevoegdheid* te verklaren als eenen afzonderlijken grond tot cassatie. Maar ik heb nooit begrepen, en ik begrijp nog niet, wat men eigenlijk heeft willen zeggen met die zoogenoemde *overschrijding van regtsmagt*.

Intusschen is de vraag van gewigt; doch ik ben in mijne verwachting om daarover hier eenig licht verspreid te zien te leur gesteld. Het eenige, wat ik er van gevonden heb, zijn deze woorden op bl. 73:

«Overschrijding van regtsmagt, wanneer een onbevoegde regter van de zaak kennis heeft genomen, of ook een bevoegde regter zich meer regtsmagt heeft aangematigd dan de wet hem toekent, b. v. in het hoogste ressort heeft beslist, terwijl hij van de zaak slechts in het eerste ressort kennis mogt nemen.»

Wat mij betreft, ik kom er voor uit, dat ik mij geen geval weet uit te denken van *overschrijding van regtsmagt*, hetwelk niet valt, hetzij in de termen van onbevoegdheid, hetzij in die van wetschennis; en ik geloof dan ook, dat overschrijding van regtsmagt, ofschoon in de wet als afzonderlijke grond tot cassatie opgenomen, *dit inderdaad niet is*, omdat het dit niet zijn kan. Ik heb dit elders breeder uiteengezet, en zwijg er dus hier over.

Wel kan ik mij, afgezonderd van onbevoegdheid of wetschennis eene overschrijding van regtsmagt denken, b. v. wanneer de regter oordeelt *ultra petita*. Maar nu wordt juist dit, en alle daarmede gelijk staande gevallen in art. 382 opgenoemd onder de gronden tot request-civiel; en daaruit volgt, dat ook deze gevallen niet kunnen daarstellen overschrijding van regtsmagt, als grond tot cassatie.

Wat daarvan nu ook zij, zeker schijnt het mij, dat de voorbeelden van den schr. de zaak volstrekt niet duidelijk maken, en dat beide die voorbeelden op zich zelve onjuist zijn.

Wanneer toch een onbevoegde regter regt heeft gesproken, kan men zich in cassatie beklagen over wetschennis, of, wil men dit liever, over *onbevoegdheid*, doch geenszins over overschrijding van regtsmagt.

Dat de regter, die in het hoogste ressort beslist, waar hij slechts in eersten aanleg vermogt te oordeelen, zijne magt overschrijdt, kan in abstracto waar zijn; maar reden tot cassatie kan dit niet opleveren, en het kan dus al weder niet daarstellen de hier bedoelde overschrijding van regtsmagt. Die zich over zulk een vonnis te beklagen heeft, heeft eenvoudig te appelleren; want de verkeerde qualificatie van den eersten regter kan nooit eene uitspraak inappellabel maken, die naar de wet appellabel is.

Eene andere, mede niet gemakkelijk te beantwoorden vraag, is deze: in welken vorm moet de voorziening in cassatie tegen een vonnis op verzoekschrift worden ingesteld en behandeld? bl. 85, 87.

De wet zegt dit niet; en nu ben ik het met den schr. geheel eens, dat, bij gebreke van eenige bijzondere voorschriften daaroftrent in de wet, deze voorzieningen moeten worden behandeld op dezelfde wijze als de gewone regtsgedingen in cassatie met die wijzigingen welke de aard der zaak medebrengt.

Ik geloof echter niet, dat uit dit laatste volgt, dat men op deze voorzieningen nooit de tegenpartij moet oproepen; maar ik zou denken, dat dit alleen het geval is, wanneer er, behalve den verzoeker geene andere belanghebbenden in de zaak zijn.

Waar dit echter wel het geval is, zou ik denken, dat *dezen* behooren te worden opgeroepen, om met hen de zaak op de gewone wijze contradictoïr te behandelen. Men denke b. v. aan het verzoek om kosteloos te procederen.

Gelijk wij vroeger reeds zagen, is het tweedegedeelte van dit deel toegewijd aan de behandeling van het 2e boek v. h. Wetb.

Op bl. 97—107 vindt men eene beknopte, en, zoo ik meen, over het algemeen juiste en duidelijke toelichting en verklaring van de algemeene regelen omtrent de geregtelijke tenuitvoerlegging.

Men verguune mij hierover slechts ééne aanmerking.

Op bl. 96 wordt de volgende vraag voorgesteld: wanneer men het vonnis van eenen vreemden regter wil ten uitvoer leggen in meer dan één arrondissement, is het dan voldoende daarop te vragen het exequatur van de regtbank van één dier arrondissementen? of wel moet hetzelfde gevraagd en bekomen worden in ieder arrondissement, waar men het vonnis wil ten uitvoer leggen?

De schr. houdt één exequatur voor voldoende.

Ik wil niet ontkennen, dat er in abstracto veel te zeggen is tot aanprijzing van deze leer. Ik zou nogtans zeer betwijfelen, of dezelve met de letterlijke bepalingen van de wet wel is overeen te brengen. Het voorregttoch van door het geheele Rijk uitvoerbaar te zijn, wordt bij art. 430 alleen toegekend aan grossen van vonnissen *in de Nederlanden geweest*; en voor de tenuitvoerlegging van een vonnis van vreemde regters vordert art. 431 uitdrukkelijk het verlof van de regtbank van het arrondissement *in hetwelk zoodanig vonnis wordt ten uitvoer gelegd*, zonder te onderscheiden tusschen het geval of men het exequatur van eene andere regtbank al of niet reeds heeft verkregen.

Volgen nu de bijzondere regelen voor de tenuitvoerlegging op de onderscheidene soorten van goederen en voor den lijfswang. Ik kan echter den schr. onmogelijk volgen in de behandeling van alle deze onderwerpen. Ik ga dezelve dus met stilzwijgen voorbij, om ten slotte een oogenblik stil te staan

bij den zevenden titel, over de vereffening van kosten, schaden en interessen en van de geregtskosten.

Weinige bepalingen van het Wetboek hebben aanleiding gegeven tot zoo vele moeilijkheden en geschillen als die van dezen titel. De schr. is dan ook over denzelfven zeer uitvoerig, en belangrijk tevens in zijne behandeling, waar hij meermaalen het verwarde, het duistere en gebrekkige dezer wetsbepalingen met veel juistheid doet uitkomen.

Over het algemeen kan ik mij dan ook bijna met alles, wat hierover gezegd wordt, wel vereenigen.

Zoo b. v. beweert de schr. op blz. 281 zeer te regt, dat in den regel de kosten van het proces bij het vonnis behooren begroot te worden. De wet heeft dit duidelijk gewild, en die regel mag alleen daar uitzondering lijden, waar het volstrekt onmogelijk is aan denzelfven te voldoen, hetgeen zeldzaam het geval is. Het is dubbel jammer, dat men begrijpt in de praktijk zich zoo weinig aan dit voorschrift te moeten houden, dewijl de procedure tot vereffening zoo vele moeilijkheden en zwarigheden doet ontstaan.

Zeer uitvoerig vinden wij hier onder anderen behandeld de vraag, uit de artt. 613 en 614 ontstaan, wat er gebeuren moet, indien de verweerder op den staat van kosten geen aanbod gedaan heeft. De schr. is van oordeel, dat de zaak in allen gevalle op de teregtzitting moet worden gebragt, en hij bestrijdt de leer van hen, die willen, dat in dit geval de niet betwiste staat moet worden beschouwd als een deel van het vonnis, en als zoodanig kan worden ten uitvoer gelegd. Ik meen, dat de schr. daaromtrent het ware beginsel verdedigt; want al het overige daargelaten, ik begrijp niet hoe men eenen gewonen staat van kosten, die geen vonnis, geene authentieke akte is, en die door geenen regter is executoir verklaard, ooit zal kunnen ten uitvoer leggen. Mij dunkt, dit strijdt tegen alle beginselen, en het strijdt ook met de bepalingen van den eersten titel van dit boek, inzonderheid met art. 430 en 436.

ACADEMISCHE LITERATUUR. — N. J. G. SMALLENBURG,
*Diss. jurid. inaug. continens quaestiones quasdam juridicas
de dissolutione matrimonii absentiae alterutrius conjugis causa.*
Lugd Batav. 1844. — 55 pag. in 8°.

De schrijver van dit werkje, een kleinzoon van den Hoog-
leeraar NICOLAAS SMALLENBURG, heeft te regt begrepen, zoo
als hij in zijne voorrede zegt, dat de bij onze regtsgeleerden
zoo geachte en geëerbiedigde naam, dien hij van zijnen vader
en van zijnen grootvader geërfd heeft, hem ten minste de
verplichting oplegde om geen gebruik te maken van het zón-
derlinge en gemakkelijke privilegie, tegenwoordig aan onze
studenten in de regtsgeleerdheid toegekend, en dat hij den
doctoralen graad niet mogt vragen *op losse theses*, zoo als men
dit noemt. De schrijver heeft tevens, dunkt mij, door een
naauwgezet onderzoek van zijn onderwerp, en door de voor-
gestelde vragen met zorg te bewerken en te beantwoorden,
getoond, dat hij den schoonen naam, dien hij draagt, niet
onwaardig is.

Ik heb daarom gemeend de lezers der *Themis* met den in-
houd van zijn proefschrift kortelijk te moeten bekend maken.

Onze oude vaderlandsche wetgevingen komen aan den
echtgenoot, wiens mede-echtgenoot gedurende eene reeks van
jaren was afwezig geweest, zonder eenige tijding van zich
te doen hooren, in zijnen treurigen toestand te gemoet door
een hulpmiddel, dat noch de heiligheid van het huwelijk kan
gezegd worden aan te randen, noch, met uitzondering van
zeer enkele gevallen, de regten van de afwezigen, die zelden of
nooit terugkomen, verkortte; de afwezige werd vermoed
te zijn overleden; het huwelijk gehouden voor ontbonden; en
de achtergeblevene mogt, na bekomen verlof van den regter,
zich op nieuw in den echt begeven.

De Fransche wet liet dit middel niet toe, en zij overdreef
daardoor misschien den eerbied voor het huwelijk; het gevolg
daarvan was, dat de wet maar al te dikwijls ontrouw en ontucht
beschermden ten koste van het ongeluk, en de deugd der achter-
geblevene vrouw vooral op eene al te zware proef stelde.

Ons Burgerlijk Wetboek, de alte groote gestrengheid van het Fransche regt latende varen, is in de artt. 549—551 tot ons oud vaderlandsch regt gelukkig terug gekeerd.

De ontbinding van het huwelijk ten gevolge van de afwezigheid van één der echtgenooten is derhalve een onderwerp onzer belangstelling overwaardig, en het is dit hetwelk de schrijver tot onderwerp zijner verhandeling gekozen heeft.

Na eene korte geschiedkundige inleiding, waarin vermeld wordt, wat omtrent deze zaak regtens was onder het Romeinsche regt en vroeger hier te lande (bl. 1—10), worden nog onderzocht en beantwoord tien vragen.

Die vragen zijn de volgende:

1° Wat beteekenen de woorden *buiten het geval van kwaadwillige verlaten*, in art. 549 B. W.? (bl. 11—14).

2° Kan de achtergeblevene echtgenoot van het voorregt van art. 549 en volgg. gebruik maken ook tien jaren na de laatst ontvangen tijding van den afwezige? (bl. 15—17).

3° Waar moet het verlof tot het tweede huwelijk gevraagd worden, indien de echtgenooten nooit eene gemeene woonplaats gehad hebben? (bl. 18—21.)

4° Moeten de dagvaardingen bij art. 523 bevolen gedurende drie maanden aan den voornamen ingang van de regtbank en van het huis der gemeente aangeplakt *blijven*? (bl. 22—26.)

5° Kan de regtbank het verlof tot het tweede huwelijk verleen *dadelijk* of eerst drie maanden na de laatste openbare dagvaarding? (bl. 27—30.)

6° Moeten de oproepingen, waarvan art. 523 spreekt, even als die van art. 523, noodzakelijk loopen op eenen termijn van niet minder dan drie maanden? (bl. 31—34.)

7° Hoeveel tijd mag er verlopen tusschen het verlof tot het tweede huwelijk en dit tweede huwelijk zelf, met andere woorden, blijft dat verlof altijd van kracht, welke tijd er ook verlopen zij na hetzelve en voor het huwelijk, indien hetzelve niet door de terugkomst van den afwezigen echtgenoot, overeenkomstig art. 551, is vervallen? (bl. 35—37.)

8° Moet de regter, die het verlof tot het tweede huwelijk verleent, bij hetzelfde vonnis het regtsvermoeden van overlijden tegen den afwezigen echtgenoot uitspreken; en omgekeerd bij het uitspreken van dit laatste vermoeden, op verzoek van eenen belanghebbende, daarenboven het verlof tot een tweede huwelijk aan den achtergebleven echtgenoot verleenen. (bl. 38—42.)

9° Kan de afwezige echtgenoot, na zijne terugkomst, huwen met den achtergebleven echtgenoot, die inmiddels een tweede huwelijk heeft aangegaan, doch weduwe geworden is? en, zoo ja, wat moet hij dan doen om daartoe te geraken? (bl. 43—45.)

10° Zijn de art. 352 en 377 met elkander in tweestrijd, wat betreft de ontbinding van het huwelijk ten gevolge van afwezigheid? (bl. 46—52.)

Mijn voornemen zijnde het werkje van den heer SMALLENBURG aan te kondigen, niet hetzelfde te beoordeelen, zal ik ook niet stilstaan bij de beschouwing van ieder dezer vragen, met welke ik mij over het algemeen tamelijk wel kan vereenigen.

Ik veroorloof mij alleen deze twee bedenkingen.

De schr. komt bij het onderzoek zijner eerste vraag tot het besluit, dat van het middel van art. 549 kan worden gebruik gemaakt, ook in geval van kwaadwillige verlating.

Ik betwijfel zeer de juistheid dezer stelling.

Om daartoe te geraken moet men met den schr. aannemen, dat de woorden *BUITEN het geval van kwaadwillige verlating* zeggen willen, *ONVERMINDERD het geval*, enz.

Over de grammaticale beteekenis van het woordje *buiten* wil ik niet twisten; ik wil des noods aannemen, dat het kan beteekenen *onverminderd*, ofschoon dit zeker de meest gewone beteekenis niet is, en het artikel, als het in dien zin moet worden opgevat, zeker alles behalve duidelijk gesteld is.

Ik wil er evenmin sterk op drukken, dat art. 550 op ons geval van toepassing verklaart de bepaling van art. 525 dat de regter bij zijne uitspraak letten moet onder anderen op de

beweegredenen der afwezigheid; en dat dit vreemd klinkt, wanneer men spreekt van kwaadwillige verlating, waar die redenen altijd dezelfde en altijd bekend zijn.

Maar boven en behalve dit alles komt het mij voor, dat het gevoelen van den schr. slecht is overeen te brengen met de memorie van toelichting van 1832, bij VOORDUIN, II, 442, 443, waar als twee geheel verschillende zaken tegen elkander worden overgesteld, het geval, dat de ééne echtgenoot den andere *moedwillig verlaat*, en dat waarin hij met *medeweten van den andere* de gemeene woonplaats verlaat; waar voorts gezegd wordt, dat in *het eerste geval* reeds was voorzien doorde echtscheiding, en dat voor *het tweede geval* geschreven zijn de bepalingen van art. 549 en volgg.; waar eindelijk als *ratio legis* van dit laatste hulpmiddel wordt opgegeven het regtsvermoeden van overlijden, hetwelk voorzeker niet tot grondslag kan liggen in het geval van kwaadwillige verlating.

Ik zou dus denken, dat de uitlegging, door den schr. aan deze woorden van art. 549 gegeven minder juist is, en hij heeft mij niet overtuigd, dat ik dwaalde toen ik in mijne *Handl. tot het B. W. Aant. ad* § 325 schreef: «dat men in het geval van kwaadwillige verlating van het hier bedoelde middel geen gebruik kan maken, omdat men dit niet behoeft, en omdat de kwaadwillige verlating eene reden van echtscheiding is.»

Ik ga alle de volgende vragen met stilzwijgen voorbij, om ten slotte nog een oogenblik stil te staan bij de laatste.

De schr. meent eenen strijd ontdekt te hebben tusschen de bepaling in art. 352, dat door de ontbinding des huwelijks de zwagerschap tusschen den eenen der echtgenooten en de bloedverwanten van den anderen niet wordt opgeheven, en art. 377, hetwelk leert dat de verpligting van schoonzoon en schoondochter om onderhoud te verschaffen aan hunne schoonouders ophoudt wanneer diegene der echtgenooten door wien de zwagerschap bestond, en de kinderen, uit deszelfs huwelijksvereeniging met den anderen echtgenoot gesproten, overleden zijn.

Ik wil den schr. geene exceptie van niet-ontvankelijkheid

tegenwerpen; anders zou ik vragen, wat deze geheele vraag eigenlijk met zijn onderwerp gemeen heeft? — Doch het stond hem natuurlijk vrij ook te handelen over zaken, die op zijn titelblad niet vermeld staan; niemand kan hem dit ten kwade duiden, de lezer kan er hem alleen dank voor verschuldigd zijn.

Maar het verwijt van antinomie is eene der gewigtigste beschuldigingen welke men tegen eene wet kan inbrengen; en het mag daarom niet zonder zeer goede gronden worden aangevoerd. En ik mag niet verzwijgen, dat ik tusschen die beide artt. volstrekt geen strijd weet te zien.

De schr. zegt, wanneer ook na de ontbinding van het huwelijk de zwagerschap voortduurt, waarom houdt dan de verplichting om onderhoud te verschaffen in het geval van art. 377 op? En wanneer deze verplichting ophoudt, dan heeft het voorschrift in art. 352 geen ander gevolg, dan dat de aangehuwden met elkander in de verboden graden geen huwelijk mogen aangaan.

Ik antwoord hierop, in de eerste plaats, het voorschrift van art. 352 heeft zeer zeker bovendien nog het gevolg, dat, niet-tegenstaande de ontbinding van het huwelijk, de aangehuwden voor den regter kunnen worden geroepen, om geraadpleegd te worden over de belangen van minderjarigen, naar aanleiding van art. 388. Zoo ook kunnen zij niet genoodzaakt worden, of vermogen zij zelfs somtijds niet getuigenis te geven in elkanders zaken, art. 1946, 1947, 1950 B. W., art. 188 W. van Strafv.

Maar, aangenomen al eens, er ware op deze zwarigheden niets te antwoorden, wat zal er dan nog uit volgen? Alleen dit, dat het met het algemeen beginsel van art. 352 meer zou in overeenstemming zijn, wanneer de verplichting tot onderhoud in het geval van art. 377 bleef voortduren, indien men al niet wil aannemen, dat dit laatste eene uitzondering is van den algemeenen regel.

Er zal dan ten hoogste nog zijn een strijd van *beginselen*, niet van *wetten*.

Antinomie bestaat alleen, wanneer twee wetten niet te

gelijker tijd bestaanbaar en uitvoerbaar zijn, wanneer men de ééne niet kan gehoorzamen, zonder de andere te overtreden.

Maar nu kan ik niet inzien, waarom het niet te gelijk waar kan zijn, dat en de zwagerschap na het huwelijk blijft bestaan en de schoonzoon zijnen behoefligen schoonvader niet meer behoeft te onderhouden, als zijne vrouw niet meer is, en geene kinderen uit hen geboren zijn overgebleven.

Integendeel; de zwagerschap bestaat; daarom mag de schoonzoon de moeder van haar die eenmaal zijne vrouw was niet trouwen, daarom ook zal hij kunnen en zelfs moeten gehoord worden, over de belangen van de minderjarige broeders en zusters zijner overledene vrouw; en het art. 377 is eene uitzondering van dien regel.

A. DE PINTO.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

— Een Koninklijk besluit in Frankrijk van 23 Sept. 1845, heeft de possessoire actien, die vroeger een noodwendig onderdeel van het onderwijs aan de faculteiten uitmaakten, als zoodanig afgeschafte. De hoogl. BONNIER in de *Revue* van FOELIX van dit jaar, bl. 509, beklagt zich daarover in de volgende woorden: « La théorie des actions possessoires est le complément nécessaire du titre de la prescription qu'on vient d'ajouter aux matières du deuxième examen de baccalauréat. Que de juges de paix, en France, seraient hors d'état d'expliquer le sens et la portée des articles 25 à 27 du Code de Procédure! Il est vrai que tout homme de trente ans peut être revêtu de ce titre sans autre condition, et puisque les juges de paix sont dispensés de suivre les cours de l'école, on peut bien en conclure qu'il est inutile d'enseigner à l'école les règles qu'ont besoin de connaître les juges de paix. »

De ironie is scherp, maar zij is juist; en de hoogl. schijnt met ons van oordeel, dat de kennis van het regt een eerste vereischte is voor ieder rechter, den laagsten niet uitgezonderd.

DRUKVERBETERINGEN.

- Bl. 115 reg. 10 van onder, staat: *aard der wetten*, lees *wet der wetten*.
» 155 noot 3 staat: 16 CXL, lees *ib.* CXLVH.
» 157 noot 1 regel 2 staat: v. art. 67, lees *en art. 67*.

Themis,

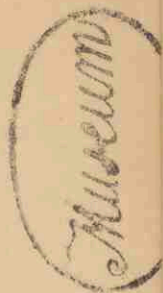
REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VIJFDE JAARGANG.

STELIG REGT (NEDERLANDSCH.)

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — BESCHOUWING
van art. 881 en 619 B. W., door Mr. J. E. GOUDSMIT en
C. W. OPZOOMER.

Bij onze gemeenschappelijke beoefening van het Romeinsche recht zijn wij veeltijds gewoon een blik te slaan op onze eigen wetgeving, niet alleen om tot een juister verstand harer bepalingen te geraken, maar tevens om, nadat wij de ontwikkeling hebben gadegeslagen, die het een of ander onderwerp des rechts te Rome genomen heeft, te kunnen beslissen, of ten tijde van JUSTINIANUS die ontwikkeling haren kring gesloten had, dan wel of zij nog verder behoorde te worden uitgebreid en op een nog ruimer veld werkzaam kon zijn, waarvan zij helaas! door de verzameling des genoemden keizers is teruggehouden, die de schoone gedenkstukken der oudheid als in puinhoopen verkeerde en de werking, die zij nog konden uitoefenen, op een geweldige wijze ten onder bracht, die in één woord het ware rechtsleven, dat zoo heerlijk had gebloeid, afsloot en een tijdvak schiep, waarin men zich nog telkens door de kracht van den vorigen toestand gekluisterd voelde en evenwel, het vermogen missende om, van die kluisters ontdaan, tot eene zelfstandige en hoogere vrijheid te geraken, zich vrij droomde in een staat van matte werkeloosheid. Menig-

maal , het kan niet anders , vinden wij den geheelen weg nog geenzins afgehoopen , en komen dan tot de gewigtige vraag , of onze wetgever dien heeft vervolgd of integendeel op den vroeger gebaanden is blijven staan. Zoo gelukt het ons meestal , èn te verklaren wat zonder die voorbereidende kennis raadselachtig ware gebleven , èn de gebreken op te merken , wier verbetering , de leemten , wier aanvulling de verplichting is van onzen tijd. Zoo worden wij telkens in ons oordeel versterkt , dat de uitlegging van ons burgerlijk recht onmochelijk slagen kan zonder eene grondige wetenschappelijke beoefening van het Romeinsche. Immers op de beginselen van het laatste is het onze opgetrokken ; wij staan als het ware op Romeinschen bodem. Men moge den klaagtoon aanheffen over dat indringen en overheerschen van een vreemd recht ; men moge den vromen wensch koesteren , dat het anders ware geweest , en onze oud-nationale beginselen waren ontwikkeld en tot vaste , kenmerkende vormen gekomen , die den stempel droegen eener echt-Nederlandsche oorspronkelijkheid ; waarlijk , wij zullen niet de laatsten zijn , die met die klachten instemmen en in dien wensch deelen. Maar het zij hoe het wil , die wensch is niet bevredigd. Europa had schier de kennis zijner beginselen verloren , en de grond was ontzonken , waarop het had moeten voortbouwen , het had de kracht der klassische oudheid noodig , om tot een nieuw leven en nieuwe werkzaamheid te geraken. Ging het zoo in velerlei opzicht , niet het minste in het recht. De algemeene bron , waaruit plaatselijke verordeningen als bijzondere toepassingen waren gevloeid , was te zeer verstopt , dan dat men er tot aanvulling en verfrissching nog uit putten kon. Het zoo ontwikkelde Romeinsche recht werd algemeen bekend ; wat wonder dat men zich gretig daarheen wendde , van daar redding hoopte , daarop schier uitsluitend zich toeleide ? En kon het toen wel anders , of het vroegere moest meer en meer in vergetelheid geraken ; het nieuw ingevoerde een levenskracht worden , die telkens meer doordrong ? Niet slechts enkele punten waren het , die het wijzig-

de; niet slechts hier en daar sloopte het; integendeel¹, het geraakte zelf op den voorgrond en weinig was er, (1) dat aan de algemeene vernieling ontkwam.

Het Romeinsche recht werd hier als elders in waarheid nationaal. Het werd, door de schriften der rechtsgeleerden voorgesteld, in de nieuwere wetboeken opgenomen; het werkt er in voort tot op dezen dag. Van daar het hooge belang in de beoefening daarvan gelegen. Al betreuren wij het, dat de oude Nederlandsche beginselen verdwenen zijn, dat tijdvak is afgesloten, en wat vroeger uitheemsch was, is thands door een gebruik van eeuwen lang Nederlandsch geworden. De roeping van den tegenwoordigen tijd is op den weg, waarop wij ons thands bevinden, niet, waarop wij vroeger waren geplaatst, voort te gaan. Ook daarop is het bereiken der volmaaktheid mogelijk. Het recht, verbonden aan het geheele leven en werken van het volk, is geen voorwerp van vernuft, dat door een scheppend genie uit zijn huidige loopbaan tot een vorige kan worden teruggevoerd. De wetenschap moge er zich te recht in verlustigen, de praktijk kan tot geen verouderden en verlaten toestand meer terugkeeren, vooral waar zij *gedwongen* is zich te bewegen binnen den kring eener wetgeving, zelve aan dien toestand vreemd.

Maar overtuigd als wij zijn van het onmisbare der beoefening van het Rom. recht, moeten wij ons tegelijk tegen tweeërlei misbruik verzetten. Een gewoon verschijnsel toch is de onbepaalde toepassing van afzonderlijke bepalingen en rechtsregelen uit het Corpus Juris op onze wetgeving, waardoor men tot een zwerm van nuttelooze aanhalingen wordt verleid, bijgebracht niet om te verklaren, maar dikwijls om te bewijzen. Geen rampzaliger toestand voor rechtskennis dan die van zulk eene verwarring. Waar ons eigen Wetboek beslist heeft, en waar het uit zich zelve kan worden verklaard, daar is die

(1) Zie een voorbeeld in het opstel van Mr Blussé in de Jaarb. van 1844, n.º 1.

opeenhooping van plaatsen uit Pandecten en Codex inderdaad belachelijk, en somtijds oorzaak van het grootste misverstand. Wat nut toch geeft het, als men bij art. 1153 B. W. den strijd vermeldt tusschen PAPINIANUS, PAULUS en ULPIANUS? Integendeel, brengt het niet tot de gedachte, dat diezelfde strijd nog heden te voeren is? Doet het den geheel verschillende oorsprong (1) van hetzelfde recht niet miskennen? Daarin toch vooral is het grootte verschil zichtbaar. De vormen, de praktijk zijn veranderd; de historische grondslag is weggezonden. De plant moge dezelfde zijn, zij is zoo ver verplaatst, dat zij een geheel verschillende behandeling en opkweeking vordert. Ziet men dit over het hoofd, men gaat spreken en schrijven zelfs over in integrum restitutio van het Hollandsche recht, over verschil tusschen strictum jus en aequitas, dat is (waarom zouden wij de dwaling niet geheel bloot leggen?) tusschen jus civile en Praetorium in ons Burgerlijk Wetboek. Nog weinig tijds, en men schrijft over onze stricti juris en bonae fidei, of zelfs wel arbitrariae actiones, over onze formulae en wat niet al?

Een ander misbruik, dat meer tot ons tegenwoordig doel behoort, en niet alleen aan den uitlegger, maar vooral aan den wetgever eigen is, noemen wij de overbrenging van het Romeinsche recht zonder dat men het behoorlijk verstaat en een heldere levendige voorstelling gekregen heeft, waardoor alles zoo als voor onze oogen optreedt, dat wij het geheel kunnen overzien, en opmerken wat nog voor ons voegt, wat onbruikbaar is geworden; ja! of wij niet verder moeten voortgaan op den weg, die bij JUSTINIANUS is geeindigd, of zelfs een geheel andere behooren in te slaan. Het is niet gemakkelijk, van een lang verouderd recht, waarvan de meeste bronnen voor ons niet meer bestaan, waarvan schier elke vorm velerlei bezwaren voor ons blijft behouden, zich een volledig

(1) Wij bedoelen hier geenzins den rechtsgrond, en het doel, die onveranderd zijn gebleven, maar het openbaar gezag, waarvan het recht uitging.

begrip té vormen en tot een aanschouwelijk geheel te geraken. En zonder dat is toch het al of niet slagen der overbrenging louter toeval, en worden klanken herhaald, die geen zin hebben. Dan vergenoegt men zich met eenige responsa prudentum op te sommen; de zaak zelve vat men nog niet recht, en de vrucht is — een misgeboorte. Het voorbeeld, dat wij straks gaven van de *separatio bonorum*, vindt ook hier zijne toepassing.

Wij willen met weinige proeven dit alles bevestigen. Wij kozen zulke, die van groot praktisch gewicht zijn, en waarin zoo wel verklaring als kritiek zich vereenigen. Beginnen wij met art. 881 B. W.

«De erfgenaam heeft eene regtsvordering tot verkrijging der erfenis tegen alle degenen, die hetzij onder die titel, of zonder titel, in het bezit zijn van de geheele nalatenschap of van een gedeelte daarvan, mitsgaders tegen degenen, die uit arglist hebben opgehouden te bezitten.»

Meer dan ééne vraag doet zich hier terstond voor. 1.º *Onder dien titel.* Welke titel? Er gaat eigenlijk niets vooraf, dat grammatisch in staat zou zijn, deze woorden op te helderen. 2.º *Het zij onder dien titel, of (lees het zij) zonder titel.* Van waar deze beperking? Waarom heeft men deze rechtsvordering niet tegen ieder, die bezit, of zonder titel, of onder een titel, welken dan ook, al is het juist niet onder *dien* (nog onzeker en onduidelijken) titel? 3.º *Of van een gedeelte daarvan.* Beteekent dit een gelijkmatig deel, of wel ook een enkel stuk goeds uit de nalatenschap?

De beantwoording dezer vragen zal uit ons eigen wethoek niet gelukken. De wetgever heeft uit het Romeinsche recht geput. Gaan wij dit onderwerp aldaar na, en wij zullen ons art. kunnen verklaren en beoordeelen.

Waarom gaf men *jure Romano* den erfgenaam de *hereditatis petitio*, en voldeed de *rei vindicatio* niet? 1.º Om de vruchten niet te derven. *Fructus augent hereditatem.* 2.º Om het bewijs. In de *hereditatis petitio* had men alleen zijn erfrecht

te bewijzen. 3.º Men had de rei vindicatio voor iedere zaak afzonderlijk moeten instellen; de hered. pet. voldeed voor het geheel.

Zij stond open voor elken erfgenaam; en werd, natuurlijk als *utilis actio*, in één geval tot den kooper der erfenis uitgebreid. (1).

Zij had plaats tegen ieder, die iets, tot de erfenis behorende, het zij de geheele nalatenschap, hetzij een gedeelte daarvan, het zij een enkel stuk goeds bezat *pro herede* of *pro possessore*.

Wat nu de gronden betreft, zoo is om art. 881. § 3. B. W. de eerste bij ons vervallen. De beide andere bestaan nog. Wat meer is; de rei vindicatio kan bij ons niet voor roerend goed worden gebruikt; door deze rechtsvordering krijgt men ook dat terug.

De personen, aan wie zij toekomt, zijn beperkt. Alleen de erfgenaam, niet de kooper der erfenis, kan ze instellen.

De reden is duidelijk. De bijzondere grond, waarom hij ze in *jure Rom.* in één geval had, bestaat niet meer, en geen enkel beginsel noopte om ze tot iederen kooper uit te strekken.

Maar zijn de personen, tegen wie deze rechtsvordering vrijstaat, nog dezelfde? Wij zien het, de woorden van ons art. «het zij onder dien titel of zonder titel» worden duidelijker. Den wetgever kwam de bekende plaats voor den geest: *qui possidet pro herede aut pro possessore*, en het voornaamwoord *dien* schijnt op *erfgenaam* te slaan. Wat het woord *gedeelte*

(1) Zonderling is het, dat de meeste Schrijvers haar elken kooper toekennen. De eenige plaats toch, die van deze *utilis actio* spreekt, is l. 54. pr. D. de hered. petit. welke alleen van dien kooper handelt, die de erfenis van den *fiscus* heeft gekocht, zoodat deze uitbreiding niet onder is dan de *caduciteit*, door de *lex JULIA et PAPIA* ingevoerd. Vgl. HASSE in het Archiv. f. C. Pr. V. p. 58. De erfenis werd waarschijnlijk aan *SECTORES* verkocht, en is daaruit alleen deze zonderlinge *successio per universitatem* te verklaren. ZIMMERN, Gesch. des Rom. Privatr. III. 259. Immers bekend is het, dat de *SECTORES* (en de oudste *bonorum emtio* was een *bonorum sectio*) opvolgden *per universitatem*.

betreft, het komt ons voor alleen een evenmatig deel, niet een enkel stuk goed uit de nalatenschap te bedoelen, zoo wel om het verband zelf, als ook, omdat men, de rei vindictio voor roerend goed niet toelatende, bezwaarlijk de hered. pet. voor een enkel roerend goed geven kon. De vroegere ontwerpen bevestigden deze meening (zie dat van 1820, art. 1555 en 1561). Maar waarom sloot men ze ook voor een enkel stuk onroerend goed uit? Gold hier niet dezelfde grond omtrent het bewijs, als bij de geheele erfenis of een gedeelte daarvan? Is niet de wetgever, om art. 2014. B. W. het Rom. recht met grond beperkende, te ver gegaan? Heeft hij den geheelen omvang der zaak zich wel helder voorgesteld?

De vraag blijft over, of het Rom. recht hier is blijven staan? Geenzins. De reden, waarom het oorspronkelijk de hered. petit. alleen tegen den bezitter pro herede aut pro possessore toestond, was, naar het schijnt, deze: De erfgenaam moest alleen erfrecht bewijzen; dat bewijs kwam dus alleen tegen hem te pas, die dat erfrecht betwistte. Die pro herede bezat, deed zulks ongetwijfeld, als beweerende zelf dat recht te hebben; maar niet minder de bezitter pro possessore. Niet in staat eenigen titel van zijn bezit op te geven, kon hij geen rechtsgrond tegen den eischer aanvoeren, dan wanneer hij zijn recht van erfgenaam ontkende. Die onder een titel bezat, maar niet pro herede, behoefde dat erfrecht volstrekt niet te betwisten; tot verdediging tegen den eisch kon hij zich op zijn eigen titel beroepen, en wilde de eischer bewijzen erfgenaam te zijn, hij kon hem antwoorden: « dat wil ik u toestemmen, maar ik heb door koop of anderzins verkregen. » (1). Men begon echter te recht in te zien, dat deze grond van beperking niet voldoende was. Hij kon dan alleen gelden, wanneer de koper (b. v.) een bijzonder stuk ter goeder trouw gekocht had; dan toch ging het betoog op: « Gij wilt bewijzen, dat gij erfgenaam zijt; ik ontken het niet, maar ik beweere eig-

(1) Vgl. MACKELDEY, Lehrb. (Ed. XII) Tom. II. p. 608 vlg.

naar te zijn, daar ik gekocht heb van iemand, dien ik voor eigenaar houd; bewijs dus, dat ik dwaal en het eigendom bij u is, met andere woorden, gebruik de rei vindicatio. » Maar als hij gekocht had, het zij een bijzonder stuk goed ter kwader trouw, het zij de geheele erfenis of een gedeelte als universitas, dan valt het ongegronde en gebrekkige van zijn antwoord ieder in het oog. Men begon dit te gevoelen, en gaf daarom tegen den kooper eener erfenis, die ze het zij ter kwader, het zij ter goeder trouw had gekocht, de hered. petit. wederom, daar men niet anders kon, als *utilis actio* (1). En was hier het werk geheel voleindigd, en het recht op dit punt volkomen ontwikkeld? Integendeel, er bleven nog twee gevallen over, waarin men de *utilis actio* eveneens had moeten toekennen: 1.º tegen den kooper, (2) die een enkel stuk goed ter kwader trouw had gekocht. 2.º tegen den kooper van een gedeelte der erfenis, het zij ter goeder, het zij ter kwader trouw.

En wat mochten wij nu van onzen wetgever verwachten? Dat hij, den draad weder opnemende, dien zou hebben afgesponnen (3). Is die verwachting voldaan? Het tegendeel heeft plaats gehad. Hij is niet vooruit, maar achteruitgegaan. De woorden, die in de Rom. rechtsbronnen, maar vooral in de compendia, zoo dikwijls voorkomen: *pro herede aut pro possessore*, hadden zijn hoofd zoo geheel ingenomen, dat er voor geen ander denkbeeld plaats was, en, kwam het al toevallig eens op, het terstond weder verdwijnen moest. Daaraan schijnt het te wijten, dat in de vroegere ontwerpen (b. v. in dat van 1820, art. 1566 (4) de ontwikkeling, gedeeltelijk althands,

(1) L. 15. §. 4. §. 8. D. de hered. pet. §. 4 wordt door §. 8 niet beperkt, zoo als TRIBAUT, Syst. §. 890 beweert.

(2) Wij gebruiken korthedshalve altijd het voorbeeld van den kooper, ofschoon van elken anderen titel, buiten dien van heres en possessor, hetzelfde geldt.

(3) Behalven in het eerste geval ten opzichte van roerend goed.

(4) De redactie is zeker vreemd, als men het vergelijkt met art. 1555 en 1561.

volbracht was. In het ontwerp van 24 Oct. 1823 was dat alles reeds geweken, en nu veranderde men nog wel eenige woorden, maar op de zaak zelve kwam men niet terug, en ziet daar art. 881. § 1, B. W., ontleend aan het Rom. recht, maar dat recht niet alleen niet voltooiende, neen! daarin zelfs eenige schreden teruggaande. En wat zullen nu voor de praktijk de gevolgen zijn? Bij een enkel stuk onroerend goed zal men nog zijn toevlucht kunnen nemen tot de revindicatie, al moet men zich dan ook een lastiger bewijs getroosten. Maar hoe tegen den kooper eener geheele of gedeeltelijke erfenis te doen? Men kan tegen den verkoper opkomen, als hij met arglist heeft opgehouden te bezitten, doch hoe veel zal dit dikwijls baten? *ULPIANUS* zeide reeds: *Sed finge non exstare venditorem*. Men zal de revindicatie kunnen gebruiken. Maar wat wordt er dan van al de roerende goederen, in een land als het onze vooral zoo gewichtig? Wat eindelijk, als de verkoper zonder arglist heeft gehandeld? Dan mist men zelfs tegen hem alle rechtsvordering, al mocht hij ook den geheelen koopprijs nog in handen hebben; ook dit is weder een stap achterwaarts. In *jure Rom.* had men de *actio in quantum locupletior factus erat*. Wij noodigen onze mederechtsgeleerden uit, ons een geschikt middel aan de hand te doen, waardoor in de belangen van den erfgenaam kan worden voorzien.

Eene dergelijke zwaarigheid doet zich in art. 618 en 619 B. W. voor. Wanneer men met geweld van zijn bezit ontzet is, en hij, die het geweld heeft gepleegd, het bezit aan een ander heeft overgedragen, welke rechtsvordering heeft men dan tegen dien bezitter? Men zou uit de algemeene beginselen van het bezit die tot herstelling en handhaving toekennen. Men zou zich vergissen. Deze toch heeft alleen plaats, als de bezitter het bezit zonder geweld heeft verloren. In ons geval echter heeft wel de tegenwoordige bezitter het *zonder geweld* gekregen, maar de oorspronkelijke bezitter heeft het *door geweld* verloren. Men zal tegen den geweldenaar alleen mogen opkomen,

die zich ter kwader trouw van het bezit heeft ontdaan (1). In de dertig vragen over bezit en bezitrecht wordt ook dit punt niet vergeten. Wij lezen er: «De vordering tot herstelling en handhaving wordt toegekend tegen elken houder, *en het is onzeker*, of deze bepaling ook toepasselijk is op de vordering tot herstelling enz. en mag ik daaromtrent niet vragen, of dit niet stellig bepaald had moeten zijn?» Het komt ons voor, dat, zoo als de wet thands luidt, de zaak geenzins onzeker is. De vordering tot herstelling komt niet tegen elken houder toe, alleen tegen hen, die art. 619 bepaald opnoemt. Ook zouden wij liever de vordering tot herstelling en handhaving tegen elken houder toekennen, dan die tot herstelling. Het bewijs van de gewelddadige ontzetting alleen schijnt ons hier niet genoeg.

Een ander voorbeeld, evenzeer van de verwarring des wetgevers en zijn gebrekkig inzicht in het Rom. recht, dat hij overbrengt, getuigende, vinden wij juist in dat art. 619. § 3. B. W.

De vraag, die wij stellen, is deze: Kan de bloote houder eener zaak, b. v. de huurder, de *possessoire* actien instellen tot handhaving of tot herstelling en handhaving? Het antwoord van ieder zal wel ontkennend zijn. De reden is, omdat de huurder niet *bezit*; hoe zou hij een *possessoire* actie kunnen instellen? hoe handhaving of herstelling en handhaving vragen in hetgeen hij niet heeft noch ooit heeft gehad? Maar staat hem de *possessoire* actie vrij, in geval van gewelddadige ontzetting? Men zal het evenzeer ontkennen. Het geweld van een ander kan hem geen recht geven, dat hij miste; hij bezat niet; hij heeft dus door het geweld geen bezit verloren; hij kan dus geen herstelling in het bezit vorderen. De redenering is onbetwistbaar. En niettegenstaande dat, leert art. 619. § 3. het

(1) Art. 620 B. W. Dat in deze drie art. nog meer andere moeilijkheden voorkomen, is uit de 50 Vragen bekend.

tegendeel: « Om in die regtsvordering ontvankelijk te zijn, behoeft de aanlegger slechts de daad der gewelddadige ontzetting te bewijzen. » Hij behoeft het bezit dus niet te bewijzen, dat is, hij behoeft niet te bezitten. Men zal toch niet beweerden, dat hij wel moet bezitten, maar dat niet heeft te bewijzen. Immers, hoe zou het al of niet bestaan dier voorwaarde worden beslist, zoo zij niet werd bewezen? De wet kent alzoo die rechtsvordering ook aan den huurder toe. Maar ga nu den ongerijmden inhoud van het art. even na. Het staat in den titel van bezit, in die afdeeling, welke de rechten opgeeft, uit het bezit voortvloeiende, en het handelt van een recht, dat met het bezit niets gemeen heeft, dat van het bezit volstrekt niet afhangt, dat zelfs den huurder toekomt. Het leert, dat iemand, die *niet bezit*, eene possessoire actie heeft tot herstelling in het bezit, dat hij wel niet gehad heeft, maar dat hij toch door geweld heeft verloren.

En van waar nu dit alles? Herinneren wij ons de geschiedenis van dit onderwerp. In het Rom. recht had men tweeërlei possessoire interdicten, 1.º *retinendae possessionis*, bij stoornis in het bezit, *uti possidetis* en *utrubi*. 2.º *recuperandae possessionis*, bij gewelddadige ontzetting van het bezit, *unde vi*. Had men het bezit niet door geweld verloren, men had geen interdict; men verkreeg het eerst, en wel *unde vi*, als men terug willende keeren met geweld werd verhindert. Eveneens was het in het oudere Fransche recht; met het *interdictum uti possidetis* en *utrubi* kwam overeen de *complainte* en *cas de saisine et nouvelleté*, met het interdict *unde vi* de *réintégrande*. Dezelfde beginsels golden als in het Romeinsche. Door den Code de procédure werd de zaak niet veranderd, of het moest ten opzichte der *saisine* zijn bij de *réintégrande*, wat betwist is (1). Bij ons is dit eenigzins gewijzigd. Men wilde (zoo men in den titel van bezit ooit geweten heeft, wat men wilde), dat hij, die het bezit zonder geweld had verloren,

(1) Vgl. GARNIER, *Traité des actions possessoires*, Ed. d. Brux. p. 25 vv.

niet zou behoeven te wachten, tot dat hij gewelddadig werd teruggewezen, maar terstond de possessoire actie hebben zou. Deze wijziging houden wij voor zeer gepast. Het scheen dus, dat men alles zou behouden als vroeger, en alleen zou nalaten melding te maken van het geweld; dat men twee possessoire actien zou daarstellen, de eene bij stoornis, de andere bij verlies van het bezit, zonder beperking; men mocht door geweld of niet hebben verloren. Men deed het niet. Men maakte drie actien, bij stoornis, bij verlies zonder geweld en bij verlies door geweld. Waarom? Juist alleen daarom, omdat men deze actie wilde uitbreiden tot hem, die geen bezitter, maar enkel houder was, en alzoo een gebouw oprichten, zoo wanstaltig, als wij even aantoonen. En hoe kwam men tot die nieuwigheid? Door misverstand van het Rom. recht. Men begreep l. 1, §. 9, D. de vi niet best, en men wilde ze toch toepassen. Zij luidt: «Dejicitor is qui possidet, sive civiliter sive naturaliter possideat; nam et naturalis possessio ad hoc interdictum pertinet.» Men had in art. 619 juist hetzelfde geval, gewelddadige ontzetting, als bij het interdictum de vi, en men vatte de woorden naturaliter possidet van den blooten houder op. Wel had men zich door POTHIER kunnen laten leiden, die deze zelfde plaats aanhaalt, en er het besluit uit trekt, dat elk bezit, hoedanig ook, voldoende is, maar dan ook dat bezit vordert, en met ronde woorden den huurder van de réintégrande uitsluit (1). Wel had men van SAVIGNY (2) kunnen leeren, dat t. a. p. de naturalis possessio gelijk staat, niet met de nuda detentio, maar met de possessio ad interdicta; doch men volgde liever eene verkeerde uitlegging, in al wat tot het bezit betrekking heeft vóór SAVIGNY niet vreemd (3).

(1) Oeuvres de POTHIER, Ed. d. Brux. T. V. p. 347. n.º 114 sv.

(2) SAVIGNY, Besitz, Ed. 6. p. 172 seqq. 510 seqq.

(3) Wat zal men van uitdrukkingen zeggen, als die van SCHNEIDEMANN Inst. de Interdict. (cf. GARNIER II. p. 21): «multo magis (competit. int. de vi) impropriis possessoribus (!) uti commodatario, depositario et similibus 72. colono, conductori, mandatario!?»

En keuren wij nu deze bepaling geheel en al af? Zoo als zij daar ligt, ja; met eene kleine verandering is zij gered. Wij willen allezins, dat de huurder, buiten de vordering tot schadevergoeding van art. 1592 B. W., bij gewelddadige ontzetting van het gehuurde goed, eene rechtsvordering hebbe tot herstelling in den vorigen toestand, van houder namelijk, in staat alle zijne rechten als huurder uit te oefenen. Maar wij willen niet, dat hij zal hersteld worden in een bezit dat hij niet gehad heeft; dat hij eene *possessoire* actie hebben zal. Wij willen de bepaling, die wij bedoelen, niet in den titel van bezit zien opgenomen, omdat zij niets met bezit te maken heeft. Zij behoort even als art. 1592 in den titel van huur en verhuur eene plaats te vinden; zij is een buitengewoon rechtsmiddel. En in dien zin willen wij den huurder niet alleen herstel bij verlies, maar bij stoornis ook handhaving verschaffen, zoo slechts niet in het bezit, maar in zijn toestand van houder. Wij zouden dat art. aldus stellen: «De huurder, van het gehuurde ontzet, of in het genot daarvan gestoord, heeft het recht in het eerste geval herstel, in het tweede handhaving uit eigen hoofde te vorderen.» Art. 619 vervalt dan geheel; uit art. 618 verdwijnen de woorden *zonder geweld en gehandhaafd*; en, als men de solidariteit van art. 619. §. 2. wil behouden, voegt men aan art. 618. als §. 2. de woorden toe: «Bij gewelddadige ontzetting zijn zij, die het geweld gepleegd of bevolen hebben, elk voor het geheel (1) aansprakelijk.» Dan is die geheele onverstaanbare onderscheiding opgeheven, die ieder napraat, maar niemand begrijpt, dat bij verlies zonder geweld de actie den naam draagt *tot herstelling en handhaving*; bij verlies door geweld genoemd wordt *tot herstelling* (2). Dan is er tegelijk vooruitgang en ontwikkeling, en eene hoogst nuttige actie daargesteld uit een zoo verward artikel, als art. 619. Men wijte het echter den wetgever niet, dat hij zoo nabij aan den

(1) Het overschoone woord *hoofdelijk* kan gemist worden.

(2) Dus bij geweld iets minder; dan geen handhaving. Handhaving in iets, dat men verloren heeft!

goeden weg was, dat hij toch aanleiding gegeven heeft tot vooruitgang. Men bedenke, dat ook dit bij vergissing is geschied, en dat wederom de artikelen, die wij thands beschouwden, allen oorspronkelijk zijn.

Wij eindigen met eene opmerking uit het Rom. recht. De beginselen van het interdictum unde vi hebben wij herdacht. Het steunt op bezit. Maar daar is nog een ander, soortgelijk interdict, unde vi armata. Wat bij ons plaats heeft bij *alle* geweld, dat had te Rome alleen bij *vis armata* plaats. Daarbij werd oudtijds geen bezit vereischt. Zoo was het nog ten tijde van CicerO, zoo als uit de causa Caeciniana duidelijk blijkt (1). Toen derhalve was het een buitengewoon rechtsmiddel, met het bezit niet in het minste verbonden. Maar het bleef zoo niet lang. Men raakte door den klank gewoon het interdict de vi armata met dat de vi te verbinden; was het laatste possessoir, men begon ook het eerste als zoodanig te beschouwen. Het werd het eindelijk evenzeer. En wat deed men nu? Ging men even onjuist te werk, als onze wetgever, door een possessoir interdict te behouden, zonder dat er bezit noodig was. Neen! men bleef aan zich zelve en aan zuivere rechtsbeginselen beter gelijk. Men begon reeds meer en meer ook bij de *vis armata* bezit te eischen, en ten tijde van Gaius en Ulpianus was de noodzakelijkheid daarvan explorati juris. (2). Deze opmerking schijnt ons voor de Romeinsche rechtsgeleerden hoogst karakteristiek. Het blijkt er uit, hoe veel beter zij begrepen, wat bezit was, en welke rechten het geven kon.

Wij vertrouwen onze stelling, bij den aanvang van dit opstel geuit, genoegzaam te hebben gestaafd.

(1) Zie de formule van het Interdict bij KELLER, Semestr. ad Cic. L. VI. Vol. 1. p. 525. en de bewijzen, dat hier geen bezit noodig was, p. 527 seq. SAVIGNY, II. p. 511 seqq. had een ander gevoelen verdedigd, doch op hoogst zwakke gronden.

(2) Cf. KELLER, I. I. p. 559.

Betog dat de uitlegging, door den Hoogen Raad, bij arrest van 14 April 1843, gegeven aan het hypotheekstelsel van het Burgerlijk Wetboek, in strijd is met de beginselen van dat stelsel, door Mr J. J. VAN STEENBERGEN, bewaarder der hypotheeken, enz. te Zwolle. (1).

Bij het arrest van den Hoogen Raad van 14 April 1843 (2) wordt beslist dat de hypotheekbewaarders niet verantwoordelijk zijn voor de doorhaling van hypotheekaire inschrijvingen, bewerkstelligd op magtiging van onbevoegden.

De gronden van dat arrest zijn de volgende :

1° Zoodanige doorhaling vernietigt de hypotheek niet, hoezeer zij de inschrijving vernietigt.

2° De zwarigheden, daartegen opgeworpen, worden weggenomen door de vermelding der doorhaling in het getuigschrift bij art. 1265 B. W. bedoeld.

3° De vermelding strekt den belanghebbenden als waarschuwing om nader te onderzoeken of de doorhaling, waarvan het getuigschrift melding maakt, zoodanig deugdelijk is, dat zij de hypotheek zoo wel als de inschrijving vernietigt.

4° Art. 1266 N° 3 B. W. beperkt de verantwoordelijkheid der bewaarders tot het geval dat zij doorhalingen doen zonder dat de stukken bij art. 1240 B. W. vermeld, hun zijn overgelegd.

Deze gronden van het arrest zijn in strijd met de voornaamste beginselen van het hypotheekstelsel, want zij berusten

A. op de afzonderlijke beschouwing van twee denkbeelden, die regtskundig onafscheidbaar zijn, en slechts één zamengesteld denkbeeld vormen, waarvan het eerste deel niet bestaanbaar is zonder het laatste, hoezeer het laatste bestaan kan zonder het eerste;

B. op de splitsing van een enkelvoudig denkbeeld, hetwelk

(1) De Redactie vermeldt op verzoek van den Heer M^r. VAN STEENBERGEN, dat het alleen op haar uitdrukkelijk verlangen is, dat de naam des Schrijvers van dit betoog wordt genoemd.

(2) Zie het arrest hier achter op bladz. 274.

regtskundig geene splitsing toelaat, zonder zijn eigen beginsel te verloochenen;

C. op de afzonderlijke beschouwing van twee wetsartikelen, die redekundig zoodanig onafscheidbaar verbonden zijn, dat het laatste niet zonder het eerste is te verstaan;

D. op schending der openbare orde.

De gronden voor deze vier tegenstellingen zijn de volgende:

I. De openbaarheid is de eerste en de voornaamste grondslag van het hypotheekstelsel.

Als het zichtbare kenmerk daarvan is aangenomen de inschrijving van de hypotheeken in de daartoe bestemde openbare registers.

Zonder die openbaarheid, dat is dus zonder die inschrijving, heeft de hypotheek geene kracht hoegenaamd; art. 1224 B. W.

Doch wanneer de hoofdverbindtenis, die aanleiding gaf tot de hypotheek, heeft opgehouden te bestaan, of wanneer de schuldeischer zich vergenoegt met eene persoonlijke actie en afstand doet van zijn regt van voorrang (art. 1253 B. W.), dan bestaan er geene termen om de openbaarheid van zoodanige hypotheek te laten voortduren, en moest er dus een middel gevonden worden om die openbaarheid op te heffen, en daarom zegt art. 1239 B. W.: « De inschrijvingen worden doorgehaald. »

De inschrijvingen zijn het onderwerp van dat artikel, de doorhaling is hetgeen van de inschrijvingen gezegd wordt, alles wat verder in dat artikel staat is bepaling van het gezegde.

De doorhaling dus is aangenomen als het openbare kenmerk van het niet meer bestaan der hypotheeken. (1).

Art. 1224 B. W. is duidelijk genoeg, en daaruit volgt; dat, zal er hypotheek bestaan, er dan ook inschrijving moet bestaan.

Het bestaan eener inschrijving, die niet is doorgehaald,

(1) Ook in andere deelen onzer wetgeving is doorhaling als het openbaar bewijs voor de vernietiging van inschrijving aangenomen. Art. 1 van de wet van 4 Junij 1842, betrekkelijk de overbrenging der onder de

levert het vermoeden dat er eene hypotheek bestaat.

Bij onderzoek echter zou het kunnen blijken dat de hypotheek bestaan heeft, maar dat de inschrijving, die tot waarschuwing strekte, niet is weggenomen door het bij de wet daartoe aangewezen middel van doorhaling.

Wanneer eene inschrijving is doorgehaald dan levert zulks het vermoeden op dat er eene hypotheek bestaan heeft.

Doch in den geest van het arrest zou het bij onderzoek kunnen blijken, dat zij werkelijk nog bestaat, want het arrest kent aan de doorhaling der inschrijving tweederlei gevolg toe, namelijk dat, hetwelk *en* de hypotheek *en* de inschrijving beide, en dat, hetwelk alleen de inschrijving, maar geenszins de hypotheek vernietigd doet zijn, hetgeen in strijd is met de bepaling, dat de hypotheek geene kracht heeft hoegenaamd zonder inschrijving.

Het arrest beschouwde dus de hypothekaire obligatie als hypotheek, afgezonderd van de inschrijving, en kende aan de eerste een zakelijk regtsgevolg toe, zelfs zonder het bestaan van de laatste. — Eene hypothekaire obligatie geeft in regten slechts eene personele actie, zoo lang zij niet in de openbare registers is ingeschreven; eerst na die formaliteit verkrijgt men een zakelijk regt; zie art. 1224 B. W.

De eerste tegenstelling is dus hiermede bewezen.

II. Door het toekennen van tweederlei gevolg aan de door-

vroegere wetgeving ingeschrevene hypotheeken, enz., Staatsblad N° 16, zegt daarmede overeenkomstig «alle sedert den 1^{en} Januarij 1819, » tot op de invoering der Nederlandsche Wetgeving, op de daartoe bestemde registers gedane en *niet door doorhaling vernietigde inschrijvingen* » van regten van hypotheeken, . . . zullen worden overgebracht in de nieuwe registers » enz. Volgens deze wet, die in een onafscheidelijk verband staat met de bepalingen des B. Wetb. betreffende het hypotheekstelsel, wordt dus de inschrijving vernietigd door de doorhaling, en de inschrijving wel van het regt zelve onderscheiden.

Voor de vraag betreffende de bevoegdheid der hypotheekbewaarders tot onderzoek der regten van hen, die eene doorhaling vorderen, is ook belangrijk te zien art. 4 van het Kon. Besl. van 11 Maart 1840, Staatsbl. N° 6.

V. D. L.

halingen wordt het beginsel , waarop het stelsel van doorhaling berust , vernietigd , want de inschrijving , die niet is doorgehaald , geeft aanleiding tot onderzoek aan den belanghebbende.

De doorhaling , die het kenmerk moest zijn van het niet meer bestaan van de hypotheek , geeft nu (volgens het arrest) ook slechts aanleiding tot hetzelfde onderzoek. *Wáártoe* dient dan de doorhaling ?

Zij heeft geen doel hoegenaamd , want , het zij de inschrijving is doorgehaald op toestemming van onbevoegde personen , het zij op toestemming van bevoegden , altijd zal de belanghebbende , die een getuigschrift van den bewaarder ontvangt , houdende vermelding dat er vroeger inschrijvingen op het goed hebben bestaan , welke naderhand zijn doorgehaald , moeten onderzoeken of de daarbij bedoelde hypotheeken nog kracht hebben of niet.

Dat zelfde effect verkrijgt men wanneer de inschrijving , als doorgehaald , in het getuigschrift voorkomt.

Het arrest heeft alzoo het enkelvoudige denkbeeld van doorhaling gesplitst , en daardoor het beginsel geschonden , dat de doorhaling het eenige openbare kenmerk is van het niet meer bestaan der hypotheek.

Dat zulks niet was in den geest van de eerste ontwerpers van ons hypotheekenselsel kan blijken uit het navolgende.

Bij art. 1266 N° 3 B. W. , worden de hypotheekbewaarders verantwoordelijk gesteld voor de nadeelen , spruitende uit doorhalingen , gedaan zonder dat hun de stukken , bij art. 1240 B. W. vermeld , zijn overgelegd.

Wanneer een bewaarder eens willekeurig zulk eene doorhaling deed en in zijn getuigschrift die doorhaling vermeldde , welk nadeel zou zoodanige doorhaling dan kunnen veroorzaken ?

Volgens de redenering van het arrest , gaat de hypotheek niet verloren door de doorhaling , welke gedaan is op toestemming van onbevoegden , a fortiori dus ook niet door willekeurige doorhaling ; de schuldeischer behoudt immers zijn regt , en wordt dus niet benadeeld.

Degene die het getuigschrift van den bewaarder ontvangt, kan ook niet benadeeld worden door die doorhaling; want hij is door hare vermelding gewaarschuwd en aangemaand tot onderzoek.

Komt hij echter daardoor schade te lijden, dan zal het niet zijn het onmiddellijk gevolg van de doorhaling, maar van zijn verzuim in het onderzoeken of de doorgehaalde inschrijving eene kracht hebbende hypotheek verbergt, dan wel of de hypotheek zelve is vernietigd.

Geen van beiden dus, noch de schuldeischer, noch de verder belanghebbende worden door de willekeurige doorhaling benadeeld, en evenwel moet daaruit eenig aadeel kunnen voortspuiten, anders zou men den bewaarder niet voor nadeel kunnen verantwoordelijk stellen; want, ook voor het verzuim der niet vermelding van de doorhaling wordt hij bij N° 4 van art. 1266 B. W. verantwoordelijk gesteld.

Het denkbeeld van de eerste ontwerpers van het hypotheekensstelsel schijnt dus ook wel geweest te zijn, dat elke doorhaling der inschrijving de hypotheek vernietigt.

Bij het aangehaalde arrest wordt in de derde overweging gezegd, dat aan derde belanghebbenden de onbezwaardheid van het goed moet blijken uit het getuigschrift.

Het arrest is hier in tegenspraak met zich zelve. — Want, aannemende dat de doorhaling in het eene geval de hypotheek vernietigt en in het andere geval laat bestaan, dan zal het getuigschrift, waarin van vroeger bestaan hebbende inschrijvingen wordt gewaagd, met vermelding dat zij naderhand zijn doorgehaald, den belanghebbende in de onzekerheid laten omtrent het al of niet bestaan van de hypotheek, waarvan de inschrijvingen, blijkens de vermelding in het getuigschrift, zijn doorgehaald.

Het blijkt dus *niet*, en het kan ook niet blijken uit het getuigschrift, of en hoe zwaar de goederen zijn belast; want hij, die het getuigschrift ontvangt, kan daaruit niet zien tot welke categorie de doorhalingen, waaryan het melding maakt,

behooren; het dient hem dus tot niet anders dan tot waar-
schuwning, het geeft hem alleen aanleiding tot onderzoek,
maar geene zekerheid.

Wanneer de doorhaling niet had plaats gehad, dan zou de
derde belanghebbende eveneens door de inschrijvingen zelve
zijn gewaarschuwd, en zou hij moeten onderzoeken.

Waartoe dan strekt de doorhaling? Tot niets!

Door de splitsing dus van het enkelvoudige denkbeeld van
doorhaling heeft de Hooge Raad dat beginsel doelloos
gemaakt.

Bij art. 432 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvorde-
ring is bepaald, dat aan een vonnis niet door derden mag
worden voldaan dan acht dagen na deszelfs beteekening aan
de partij die in het ongelijk gesteld is, enz.

Wanneer den bewaarder een vonnis wordt aangeboden,
waarbij hij, bij gebreke van toestemming des schuldeischers,
wordt gemagtigd tot de doorhaling eener inschrijving, en
het hem niet blijkt dat het vonnis is beteekend, zal hij dan,
in strijd met het verbod van art. 432, daaraan nogtans
gevolg moeten geven, op grond, dat art. 1240 B. W. alleen
zegt dat het vonnis moet worden overgelegd, en zijne verant-
woordelijkheid zich niet verder uitstrekt, terwijl hij voor geen
verzuim, dwaling, of andere verkeerdheid aansprakelijk is,
volgens het slot der derde overweging van het arrest? dan is
het ook waar dat hij zich niet zal behoeven te overtuigen of
het vonnis in het hoogste ressort gewezen of in kracht van
gewijsde is overgegaan, zoo als art. 1239 B. W. wil. —
Doch wat beteekent dan het verbod van art. 432 Burgerl.
Regstvod.; wat beteekent de bepaling van art. 1239 B. W.?
want, zoo als hier boven is aangetoond, de hypotheek gaat
door de doorhaling der inschrijving verloren, vermits het
denkbeeld van doorhaling, in eenen wettelijken zin, niet vat-
baar is voor splitsing.

III. Art. 1240 B. W. zegt, « in beide gevallen leggen dege-
nen, die de doorhaling verzoeken, ten kantore van den

»bewaarder over eene authentieke acte, waarbij tot de
»doorhaling wordt gemagtigd, of een authentiek afschrift van
»zoodanige acte of van het vonnis daartoe strekkende.»

De eerste vraag, welke men zich bij de lezing van dit artikel doet, is, welke zijn die beide gevallen?

In art. 1239 B. W. vindt men het antwoord; zonder dat artikel gelezen te hebben, is het niet mogelijk om art. 1240 B. W. goed te verstaan.

Het zijn de gevallen:

1.º waarin bevoegde belanghebbende partijen toestemmen in de doorhaling; — en

2.º waarin de doorhaling wordt gelast bij vonnis in het hoogste ressort gewezen of in kracht van gewijsde overgegaan.

De redenering van den hypotheekbewaarder is dus natuurlijk deze:

bij N.º 3 van art. 1266 B. W. word ik verantwoordelijk gesteld voor doorhalingen, welke ik doe, wanneer de stukken, die *in de gevallen van art. 1239* worden opgemaakt, aan mij niet zijn overgelegd *in den bij art. 1240 bepaalden vorm*;

de acte van toestemming, welke men mij aanbiedt en waar- bij ik word gemagtigd tot de doorhaling, is wel in den vorm, bij art. 1240 voorgeschreven, doch zij is niet gegeven door bevoegde belanghebbenden, en verkeert dus niet in het geval van art. 1239, en buiten dat geval mag de doorhaling niet geschieden;

Qui dicit de uno negat de altero.

De Hooge Raad redeneerde anders en bepaalde zieh 1.º bij art. 1265 B. W., en leidde daaruit af dat de daar bedoelde vermelding strekt tot waarschuwing en onderzoek; 2.º bij art. 1266 N.º 3, hetwelk alleen art. 1240 noemt; en 3.º bij dat art. 1240, hetwelk alleen van den vorm der acten spreekt, en besloot daaruit, dat het onderzoek naar de al of niet bevoegdheid der toestemmers niet behoorde tot de verantwoordelijke verplichtingen der bewaarders. Men beschouwde dus de zoo zeer

verwante en zamensmeltende bepalingen van art. 1239 en 1240 elk op zich zelve, zonder zich rekenschap te geven van de al of niet overeenstemming van dat besluit met de beginselen van het geheele stelsel.

IV. Het gevolg hiervan was eindelijk schending der openbare orde.

Deze toch behoort te waken tegen de misleiding en kwade trouw van den een jegens den ander, *daar* waar de middelen ophouden, waardoor men zich zelve kan waarborgen.

Hij die iets koopt behoort zich te kunnen overtuigen, dat zijn verkooper de eenige eigenaar is van het te verkoopen voorwerp; anders loopt hij gevaar van a non domino te koopen, en dus eigenlijk niet te koopen, maar wel te betalen, en bijgevolg schade te lijden.

De verkooper, die werkelijk eigenaar is en zijne zaken in behoorlijke orde heeft, zal den koper zijnen titel en die zijner vorige eigenaren gedurende de laatste dertig jaren kunnen vertoonen; meer kan hij van zich zelve niet presteren.

Dit is echter den koper nog niet genoeg; want de mogelijkheid bestaat dat de verkooper het goed reeds vroeger aan anderen verkocht, waarvan het negatieve bewijs door den verkooper zelve niet kan worden geleverd, als dat waaruit zou moeten blijken, dat hij of zijne voorgangers het niet met hypotheek hadden bezwaard.

In deze gevallen nu treedt de openbare orde tusschen beide.

Deze heeft hare agenten, en daaronder dezulke, die belast zijn om de titels van eigendoms-overgang onder de levenden, en die van hypothekair regt, bij afschrift of uittreksel te bewaren en aan te teekenen in daartoe bestemde openbare registers, en daarvan, aan elk die zulks verlangt, te geven afschriften en getuigschriften.

Nu eerst kan de kooplustige en hij, die geld wil leenen onder waarborg van vast goed, zich verzekeren tegen de mogelijke kwade trouw van dengenen met wien hij handelt;

want zonder overschrijving toch kan niemand bij titel onder de levenden eigenaar worden en zonder inschrijving niemand hypotheek verkrijgen.

Nog één punt slechts kan hem verontrusten; het is het denkbeeld dat de agent der openbare orde zich zou kunnen vergissen.

Doch ook voor het nadeel, hetwelk daaruit voor hem zou kunnen ontstaan, wordt hij gewaarborgd, want die agent heeft daarvoor een zwaren borgtogt moeten stellen; diens belang brengt dus mede, dat hij zorgvuldig wake tegen alle mogelijke verkeerdheden.

Aan die agenten is uit den aard der zaak opgedragen, om het stelsel van eigendoms-overgang onder de levenden en dat van onderzetting, zoodanig in praktijk te brengen, dat zij in staat zijn om op hunne eigene verantwoordelijkheid, aan elk die het verlangt, de zekerheid te geven, dat hij al of niet veilig kan koopen of geld leenen.

Daar het nu bewezen is:

1.º dat de hypotheek niet kan bestaan zonder inschrijving;
2.º dat de doorhaling is het eenige openbare kenmerk van het niet meer bestaan der hypotheeken;

3.º dat die doorhaling niet anders mag geschieden dan op toestemming van bevoegde belanghebbende partijen of ten gevolge van een vonnis;

4.º dat de wet de bewaarders wel degelijk verantwoordelijk stelt voor de doorhaling, die zij doen *in andere gevallen* dan in die van art. 1239; en

5.º dat het hypotheekstelsel behoort tot de zaken van openbare orde;

zoo heeft het arrest van den Hoogen Raad, wijzende dat het onderzoek naar de al of niet bevoegdheid der toestemmende partijen, niet behoort tot de verantwoordelijke verplichtingen der bewaarders, de openbare orde geschonden.

Ter wegneming van den twijfel, die welligt zou kunnen ontstaan, of de Hooge Raad door de laatste woorden der tweede over-

weging van het arrest, dat namelijk de doorhaling *zelfs niet eenig effect zoude hebben*, kan hebben bedoeld, dat ook de *inschrijving* niet als vernietigd moet worden beschouwd wordt aangemerkt: dat de derde overweging van het arrest zulks ten eenemale wederlegt met te zeggen, dat de wet voor de zekerheid van de derde belanghebbende heeft gezorgd door te bepalen (in art. 1265 B. W.), dat in alle gevallen de doorhaling der vroeger *bestaan hebbende inschrijvingen* in het getuigschrift van den bewaarder moet worden vermeld en de belanghebbende dus, daardoor gewaarschuwd, kan onderzoeken.

Het is ook wel het denkbeeld van den heer AssER, dat de inschrijving door elke doorhaling wordt vernietigd; want hij zegt, dat de schuldeischer de inschrijving kan doen herstellen; bleef zij dus bestaan dan kon er geene quaestie zijn van hare herstelling.

Doch ook al ware het de bedoeling van het arrest, om de inschrijvingen als niet doorgehaald te beschouwen, om gelijk te blijven aan het beginsel dat de hypotheek zonder inschrijving geen kracht heeft, dan nog is de stelling niet te verdedigen, dat het onderzoek naar de bevoegdheid der toestemmers niet behoort tot de verantwoordelijke verplichtingen der bewaarders; want art. 1265 bepaalt dat de bewaarder verplicht is aan elk, die het verlangt, te geven afschrift van de *bestaande* inschrijvingen en in zijn getuigschrift melding te maken van de doorhaling der *bestaan* hebbende inschrijvingen.

Nu wil men gevraagd hebben, hoe de bewaarder, aan wien men het regt, of liever de verplichting ontzegt, om zich van de bevoegdheid der toestemmers in de doorhaling eener inschrijving te verzekeren, aan dat art. 1265 zal kunnen voldoen?

Men vraagt hem eenen staat van bestaande inschrijvingen op zeker perceel; en hij vindt twintig inschrijvingen, waarvan echter tien zijn doorgehaald op toestemming, òf van bevoegden, òf van onbevoegden. In het eerste geval bestaan zij niet meer, en derzelve doorhaling moet worden vermeld; in het laatste geval bestaan zij wel en behooren dus onder de

bestaande in het afschrift te worden opgenomen! — Hoe zal nu de bewaarder tot de kennis komen, of, en welke van die inschrijvingen bestaan?

Dat is naar de leer van het arrest onmogelijk, want nu hij niet meer mag vragen naar de bevoegdheid der toestemmers, zoo blijft het in vele gevallen een raadsel voor hem, of de inschrijving, welke hij doorhaalt, in het vervolg als nog *bestaande* of als *bestaan hebbende* moet worden aangemerkt.

Vraagt men echter of het gevoelen van den H. R. niet éénig steunpunt heeft in de Wet? voorzeker.

De Raad had te kiezen tusschen twee strijdige stelsels, namelijk dat, hetwelk de grondslagen van het hypotheekstelsel vernietigt, en dat, hetwelk, met behoud derzelve, ondergeschikte bepalingen, 't is waar, doelloos zoude hebben gemaakt, maar tevens onschadelijk is.

Redelijkerwijze had men mogen verwachten dat bij voorkeur de beginselen zouden zijn geëerbiedigd en gehandhaafd met opoffering van onvereinigbare bepalingen, die op zich zelve geen beginsel vormen.

De Hooge Raad volgde het dwaalspoor van ASSER, die, door eene zonderlinge verwarring van denkbeelden weggesleept, de grondslagen van het stelsel uit het oog verloor, en met eene slecht gekozene vergelijking (emtio a non domino) eene bepaling verdedigde, welke nimmer met de grondbeginselen te vereenigen is.

Men vertrouwt alzoo betoogd te hebben, dat het arrest den toets van het regt niet kan doorstaan en dat eenmaal de ware beginselen zullen moeten herleven; zonder dat is er in Nederland geen hypotheekstelsel, geen hypothekair crediet, geen hypothekaire waarborg voor minderjarigen ten aanzien hunner voogden.

Ondertusschen het arrest ligt daar en strekt tot rigtsnoer van al de hypotheekbewaarders, tot dat de wetgeving het hypotheekstelsel zal hebben gezuiverd, of tot dat de Hooge Raad eene andere jurisprudentie zal hebben gemanifesteerd,

waartoe echter de gelegenheid niet ligt weder zal voorkomen ; want, behalve dat hun belang zulks niet vordert, zal ook geen der hypotheekbewaarders lust gevoelen om de regtsleer van den Hoogen Raad over dit onderwerp bij proces te gaan bestrijden, en zich bloot te stellen om, of eenige duizende guldens voor proces-kosten, schaden en interessen te moeten betalen, of zich weder eene zware verantwoordelijkheid te zien opleggen, door de opheffing van welke de Hooge Raad aan al de bewaarders eene groote dienst heeft bewezen, hoezeer dan ook ten koste van het hypotheekstelsel zelve, zoo als hierboven is aange-toond.

Arrest van den Hoogen Raad van den 14 April 1843 (1).
De Hooge Raad enz.

Overwegende dat de onderwerpelijke vordering tot cassatie voornamelijk is gegrond op beweerde schending of verkeerde toepassing der art. 1239, 1240 en 1266 B. W., vermits bij het beklagde arrest aan den eischer in cassatie, in zijne betrekking als hypotheekbewaarder, de bevoegdheid niet is toegekend om, wanneer aan hem de authentieke acte, bij art. 1240 vermeld, wordt overgelegd, de innerlijke waarde derzelve of de bevoegdheid der verzoekers van de gevraagde doorhaling van hypotheeken te beoordeelen, maar integendeel is aange-

(1) Dit arrest is ook opgenomen in het *Bijblad tot de Jaarboeken* voor 1845 N.º 58, bl. 602. Het wordt daar vermeld als te hebben verworpen een eisch tot cassatie, gerigt tegen een vonnis door de arrondissements-regtbank te *Heerenveen* gewezen op 19 October 1842. Dit is onjuist en verwarring van verschillende gedingen. Blijkens het drie maanden vroeger uitgekomen n.º 589 van het *Weekblad van het Regt* is bij het genoemde arrest van den Hoogen Raad beslist een eisch tot cassatie, ingesteld tegen een arrest van het Provinciaal Gerechtshof in *Overijssel* van den 18 Julij 1842, waarbij een vonnis der Arrondissements-regtbank te *Zwolle* van 27 October 1841 is vernietigd en, daarmede in strijd, eene geweigerde doorhaling van inschrijving eener hypotheek is bevolen.

Het zou ook bevreemdend geweest zijn, indien de Hooge Raad een eisch tot cassatie van een vonnis, waartegen beroep bij het hof nog openstond, beslist zou hebben, in plaats van, op grond van art. 105 W. o. d. R. O., den eischer niet ontvankelijk te verklaren.

nomen dat hij verplicht is de gevraagde doorhaling te doen, zoodra aan hem door beweerderegtigden de authentieke acte, bij voornoemd art. 1240 vermeld, wordt overgelegd;

Overwegende, dat intusschen, wel verre dat door dit regtsbegrip van den regter *a quo* de voormelde artikelen zouden zijn geschonden, dezelve integendeel met juistheid zijn opgevat en toegepast, naardien de hypotheekbewaarder ten opzichte der geldigheid of genoegzaamheid der aan hem overgelegde acte alleen kan en behoort te onderzoeken of dezelve materieel aan het voorschrift der wet voldoet, maar geenszins verplicht is om zich van de qualiteit der verzoekers te vergewissen, noch voor de juistheid van het gedane onderzoek in te staan of voor de gevolgen der gedane doorhaling te verantwoorden, indien dezelve later bleek door onbevoegden of te onregte te zijn gevraagd, daar in dat geval de gedane doorhaling het hypotheek niet heeft te niet gedaan, noch zelfs eenig effect zoude hebben;

Overwegende dat de ongelegenheid, welke de eischer in zijne qualiteit heeft gemeend uit dit systema te moeten voortvloeijen, dat zodoende niet zelden hypotheeken kunnen worden geroyceerd op aanvraag van onbevoegden, juist daardoor wordt weggenomen dat de doorhaling alsdan de bevoegden niet kan benadeelen, — en dat, wat betreft de zekerheid voor andere belanghebbenden bij de onbezwaardheid van het goed, hetwelk aan hen moet blijken uit het getuigschrift, dat er geene verbanden op hetzelfde bestaan, de wet daarvoor almede heeft gezorgd, door het voorschrift van de tweede zinsnede van art. 1265 B. W., volgens hetwelk de hypotheekbewaarders verplicht zijn om in alle gevallen, waarin bevorens inschrijvingen op het goed hebben bestaan, die naderhand zijn doorgehaald, van die daadzaak melding te maken op het door hen te geven getuigschrift, en zulks met het blijkbaar doel dat de belanghebbenden des gewaarschuwde zelve onderzoeken en zich verzekeren of deze vroegere verbanden behoorlijk en op aanvraag van de bevoegden zijn doorgehaald; doch dat het ten eenemale onaan-

nemelijk is, dat dit onderzoek en de verantwoordelijke beslissing op dit punt, bij de wet zouden zijn gebragt onder de bevoegdheden en de verantwoordelijke verpligtingen der hypotheekbewaarders en zulks te minder, naardien bij art. 1266 van het B. W. uitdrukkelijk is bepaald, voor welke nadeelen de hypotheekbewaarders alleen aansprakelijk zijn, en die aansprakelijkheid in N.º 3 van dat art. uitdrukkelijk is beperkt tot het geval waarin zij doorhalingen doen, zonder dat de stukken bij art 1240 vermeld, aan hen zijn overgelegd, maar niet wanneer in die stukken eenig erreur, verzuim of zelfs andere verkeerdheid mogt voorkomen;

Overwegende dat alzoo door het dispositief van het beklagde arrest, waarbij de eischer in cassatie is veroordeeld tot de doorhaling in verschil, geene wetschennis, maar juiste toepassing derzelve heeft plaats gehad en dat het in dezen stand der zake ten eenemale overbodig is die middelen van cassatie, welke betrekking hebben op de beweerde onbevoegdheid van den verzoeker tot doorhaling van de onderhavige hypotheek, te onderzoeken, daar derzelve beslissing in geen geval tot vernietiging der veroordeeling, tegen den eischer uitgesproken en alzoo van het dispositief van het arrest in verschil, zoude kunnen leiden;

Verwerpt den eisch tot cassatie en veroordeelt den eischer in de kosten en in de boete van cassatie.

Gedaan enz.

KOOPHANDELSREGT. — *Commanditaire vennootschappen met aandeelen aan toonder, door M^r. A. DE PINTO, Advokaat te 's Gravenhage.*

La société n'existe qu'entre ceux qui se sont choisis et qui ont contracté les uns avec les autres.

LOCRE.

Geene naamlooze maatschappij is bestaanbaar zonder voorafgaande vergunning des Konings. Onder de menigvuldige

gronden, door de menigvuldige bestrijders van dit beginsel, zoo in Frankrijk als bij ons, in der tijd daartegen aangevoerd, behoorde onder anderen ook deze: « het zal toch niet baten; want niets zal gemakkelijker zijn, dan om door bedrog, en door gefingeerde overeenkomsten, onder den naam van *commanditaire vennootschappen*, deze en dergelijke wetsbepalingen te ontduiken (1) » En zeker, daar zijn geene slechter, geene verderfelijker wetten, dan die welke onmagtig zijn om haar gezag te handhaven, hare bevelen te doen gehoorzamen, en die dus slechts zoo lang wet zijn, als de ingezetenen ze wel gelieft te eerbiedigen. En beter geene wet, dan eene wet, die ieder naar welgevallen kan naleven of ontduiken.

Hoe de voorspelling in Frankrijk bewaarheid is geworden, weet ieder. Bekend is het welk laag bedrog, welke gruwelijke afzetterijen men onder onze naburen heeft gepleegd door middel der zoogenaamde *sociétés par actions*, waaraan men, om de koninklijke bewilliging te ontduiken, den naam en de uiterlijke gedaante geeft van *sociétés en commandite*, schoon het inderdaad *sociétés anonymes* zijn.

Wat ons betreft, had men zich misschien mogen vleijen, dat wij, tevreden met de Fransche wetten te hebben overgenomen, de misbruiken der Fransche praktijk aan Frankrijk zouden overlaten, omdat de wetgeving op dat punt eene zeer aanzienlijke verandering heeft ondergaan, welke juist geschikt scheen om aan die misbruiken voor altijd een einde te maken, daar zij het eenig voorwendsel scheen weg te nemen, waarmede zij zich in Frankrijk *taliter qualiter* zoo al niet volkomen wettigen, dan toch eenigermate verdedigen of verschoonen laten.

Intusschen vrees ik, dat wij ons niet lang met die ijdele hoop zullen mogen vleijen, en dat het niet lang duren zal, of wij zullen op onzen Nederlandschen bodem overgeplant zien,

(1) Zie Lochné, *Législ.*, XI, 99, 100 (*éd. Brux.* (1857) VOORDUIJN, VIII, 155—275.

alles wat de Fransche quasi-commanditaire vennootschappen rampzaligs, onzedelijks en bedriegelijks opleveren. Meer dan ééne poging tot de oprigting eener zoogenaamde *société par actions* zonder koninklijke bewilliging is mij persoonlijk door de praktijk bekend geworden. Meer dan eens heb ik uit volle overtuiging, zoo wel om het ongeoorloofde en onwettige, als om het schadelijke der zaak, dergelijke ondernemingen met kracht en nadruk ontraden, en van mijne zijde daartoe alle medewerking stellig geweigerd; maar het schijnt, dat, wat ik voor onwettig houd, door anderen voor wettig wordt aangezien; en ik meen zelfs te weten, dat reeds op dit oogenblik in 's *Gravenhage* op die wijze door vreemdelingen eene fabriek wordt geëxploiteerd, waarin vrij aanzienlijke Hollandsche kapitalen gestort zijn.

En, daar ik nu begrijp, dat mijne meening op zich zelve, weinig beteekent, en althans het kwaad niet zal afweren, dat ons bedreigt, zoolang mijne overtuiging niet door onze regtsgeleerden algemeen gedeeld wordt, heb ik gemeend geen onverdienstelijk werk te verrigten door van dit mijn gevoelen opzettelijk en openbaar rekenschap te geven, en voor het minst een pligt te vervullen, door de aandacht onzer regtsgeleerden op dit voor onzen handel, voor onze openbare welvaart, voor onze nationale eerlijkheid zoo hoogst belangrijk onderwerp, te vestigen.

Ik stel mij dan voor in deze bijdrage in de eerste plaats de vraag te onderzoeken, in hoe verre die Fransche *sociétés commanditaires par actions* zich naar onze wet laten verdedigen?— Het besluit, waartoe mij dit onderzoek leiden zal, is dit: onze wet gedooft deze soort van vennootschappen niet.

Eene tweede vraag, die hieruit van zelve volgt, en die ik in de tweede plaats wil behandelen, is deze: wat zal regtens het gevolg zijn van zulk eene overeenkomst, die in strijd met de wet, *facto* is daargesteld.

Voor zoo verre ik weet, is men het daarover eens, dat alle de ondernemingen, welke men op die wijze exploiteert,

inderdaad ten minste evenzeer het onderwerp zouden kunnen zijn van eene naamlooze vennootschap; maar men verkiest den commanditair form, vooreerst om zich te ontslaan van de verpligting om de koninklijke bewilliging te vragen, ten tweede om de kosten en omslag te vermijden der authentieke acte, en ten derde om de beperkende en belemmerende voorschriften der artt. 38—55 Wetb. van Kooph. te ontduiken. Op die wijze verschaft men zich dan de gemakkelijheid om aan de ééne zijde te behouden alle de voordeelen, die de naamlooze maatschappij oplevert, vooral de daarstelling van een ter beurze verhandelbaar papier, de aandeelen aan toonder, die door enkele overgifte van hand tot hand van eigenaar veranderen; maar om van den anderen kant zich te bevrijden van alle mogelijke belemmerende verpligtingen en formaliteiten, waaraan de wet begrepen heeft, in het belang der openbare orde en eerlijkheid, diezelfde naamlooze maatschappijen te moeten onderwerpen.

Dat men derhalve niets anders wil en niets anders beoogt dan *ontduiking der wet*; dat men niets anders zoekt, en niets anders vraagt dan het middel waardoor men dit veiligst en zekerst zal kunnen doen, is duidelij, en de groote en eenige vraag, waar het nu op aan zal komen, is deze, of men inderdaad zich aan die misbruiken kan overgeven in de vollegerustheid, dat men zal blijven buiten het bereik van den straffenden arm der Wet? — en of onze wet zoo geschreven is, dat zij zich straffeloos moet laten ontduiken? — Gelukkig, ik geloof het niet; maar, dat in ieder geval zulk een doel weinig edel en weinig eerlij is, zal wel niemand betwisten, denk ik; en ik vrees geene tegenspraak, indien ik zeg, dat zulke *oneerlijke* handelingen noch aanmoediging noch gunstig onthaal *a priori* verdienen. Ik zeg *oneerlij*; want hij die willens en wetens handelt *tegen de wet*, doet wat de wet hem te doen verbiedt, alleen omdat hij meent, dat de wet, die verbiedt, buiten magte is de overtreding van haar verbod te straffen, handelt niet eerlij, evenmin als de dief of opligter, die met de strafwet in

de hand steelt en bedriegt, maar alleen zorg draagt om zich te verrijken door zoodanige oneerlijke middelen, waardoor hij meent niet te kunnen achterhaald worden, omdat zij niet vallen in de letterlijke definitie, die de wet geeft van diefstal of oplichting. Als de wet gesproken heeft, is het niet de vraag of gij goed of slecht vindt, wat zij zegt, maar het is uw plicht te gehoorzamen, omdat de wet *verbiedt*, niet omdat zij *straf*t.

Doch ter zake.

Iedere vennootschap is eene overeenkomst tusschen bepaalde personen, die zich jegens elkander onderling verbinden. Die A. tot vennoot wil, wil daarom nog B. niet. Van daar, dat, in het algemeen geen vennoot aan de vennootschap eenen anderen vennoot kan opdringen zonder de toestemming van alle zijne medevennoten, het zij door verkoop, het zij door afstand van zijn regt of van een gedeelte daarvan, Art. 1678 B. W. *socii mei socius meus socius, non est. L. 29 D. pro soc.*

Deze waarheid, een onmiddellijk uitvloeisel van de algemeene regtsbeginselen en wetsbepalingen op het stuk der vennootschappen, belet echter niet, dat bij de overeenkomst de vennoot zich het regt kan voorbehouden om zijn regt aan een ander af te staan, en de medevennoten zich verbinden om dien cessionaris als lid der vennootschap aan te nemen, zoodra hun van den verkoop of afstand op eene wettige wijze zal zijn kennis gegeven.

Ik geloof niet, dat het aan eenigen redelijken twijfel kan onderhevig zijn of de commanditaire vennoot, die evenmin als ieder ander van regtswege dit regt uit den aard der overeenkomst ontleent, kan het zich even als ieder ander voorbehouden bij de acte van vennootschap.

In zoo verre kan dus ook zeer zeker de commanditaire vennootschap bestaan uit *aandeelen*, mits die aandeelen zijn *op naam*, en mits de statuten, de wijze van overdragt, en die waarop deze ter kennis der vennootschap zal gebragt worden, regelen.

Maar daaruit volgt nog volstrekt niet de geoorlooftheid

eener commanditaire vennootschap met *aandeelen aan toonder* of *in blanco*, die buiten de vennootschap om, en zonder dat deze daarvan ooit kennis behoeft te dragen, verhandelbaar zijn, die de vennootschap geheel van aard en natuur doen veranderen, die eene vereeniging van personen maken tot eene vereeniging van *aandeelen* of van *geld*.

De vraag blijft dus over, in hoe verre ook dit laatste geoorloofd is?

Art. 38 van den *C. de C.*, of art. 39 van het ontwerp, zoo als het oorspronkelijk bij den staatsraad werd voorgedragen, luidde als volgt:

« Toute société en commandite pourra diviser son capital en actions, sans être pour cela réputée société anonyme, et sans qu'aucune des dispositions de la loi concernant ce genre de société lui soit applicable. »

Op de aanmerking evenwel, dat zulk eene bepaling zou kunnen worden misbruikt om het voorschrift omtrent de koninklijke bewilliging te ontduiken, en dat men op die wijze naamlooze vennootschappen zonder toestemming der regering zou oprigten, onder den bedriegelijken naam van commanditaire vennootschappen, werden deze laatste woorden verworpen, en werd het slot gesteld en aangenomen, zoo als het thans in den Code luidt:

« Le capital des sociétés en commandite pourra être divisé en actions sans aucune autre dérogation aux règles établies pour ce genre de sociétés. » (1)

De Fransche wet erkent dus ontegenzeggelijk met uitdrukkelijke woorden commanditaire vennootschappen met aandelen; de vraag is echter ook dan nog, hoe ver die bevoegdheid gaat; want over het regt verstand van art. 38 zijn de uitleggers het niet eens.

DE LAPORTE D. V. in zijn *Comm. sur le C. d. C. I.*, 160, uit-

(1) Zie LOCRÉ, *Législ.*, XI, 95, 100, *Esprit du C. de C.*, I, 156, *Ed. Paris* 1807.

Themis, V DI. 5 St. 1844.

gaande van de vooronderstelling, dat met de woorden *pour ce genre de sociétés*, bedoeld worden de *naamlooze maatschappijen*, leert, dat voor alle *sociétés en commandite par actions*, op straffe van nietigheid, moet worden gevraagd en verkregen de toestemming des Konings. Ik moet evenwel erkennen, dat ik dit in het art. niet lezen kan, gelijk ik dan ook die uitlegging bij geenen anderen schrijver heb teruggevonden. Ik zou integendeel denken, dat onder de woorden *ce genre de sociétés* verstaan moeten worden de commanditaire vennootschappen, en dat dus de Koninklijke toestemming daarvoor niet noodig is.

PARDESSUS II, 1033, is van oordeel, dat uit art. 38 niet kan worden afgeleid het regt om de commanditaire vennootschap te verdeelen in blanco-aandeelen. Voor die meening mag, vooral *in abstracto*, iets meer te zeggen zijn; maar zij heeft de algemeenheid der woorden evenzeer tegen zich; en zij heeft bovendien deze zwarigheid, dat zij het art. iets zeggen doet, wat eigenlijk van zelf spreekt.

Zooveel evenwel is zeker, dat de praktijk in *Frankrijk* de leer van beiden, van DELAPORTE zoowel als van PARDESSUS, verwerpt, en dat dáár de oprigting, zonder toestemming des Konings, van commanditaire vennootschappen met aandeelen aan toonder, aan de orde van den dag is.

Maar wat daarvan nu zijn moge, het is zeker alleropmerkelijkst, dat in onze wet dit geheele art. 38 is achterwege gebleven. Eene bepaalde reden voor die weglating heb ik wel nergens opgeteekend gevonden; maar toch meen ik, dat die weglating alleen van een art. dat onze wetgever kende, even als de uitlegging die er de Fransche praktijk aan gegeven heeft, *a priori* wel mag doen vooronderstellen, dat men bij ons de geheele zaak niet gewild heeft.

Intusschen behoef ik mij daarmede alleen niet te behelpen; eene aandachtige beschouwing daarentegen van de bepalingen der geschrevene wet, zoo als die voor ons is, leidt, meen ik, ontwijfelbaar tot dezelfde uitkomst.

Wel hoor ik vragen: waar staat dan toch dit verbod in de

wet? En, het is zoo, op die vraag kan men niet anders antwoorden dan *nergens*, indien het, om de zaak voor verboden te houden, noodig is, dat in de wet met zoo vele woorden staat: *geene commanditaire vennootschap mag met aandeelen aan toonder worden opgericht.*

Maar dit zal toch wel in goeden ernst door niemand verlangd worden; en, ofschoon ik wil aannemen, dat geoorloofd is alles wat de wet niet verbiedt, zal ik het er echter voor houden, dat ik mijn doel bereikt heb, wanneer ik uit den zamenhang van de stellige voorschriften der wet op de vennootschappen in het algemeen en op die van koophandel in het bijzonder, zal hebben aangetoond, dat aandeelen in blanco *alleen door naamlooze maatschappijen mogen worden uitgegeven: contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet; in fraudem vero qui salvus verbis legis sententiam ejus circumvenit* L. 29. D. de leg. Maar het in *fraudem legis facere* is even ongeoorloofd als het *contra legem facere*.

Wat is *vennootschap*? Eene vereeniging niet van zaken, niet van geld, maar van personen: eene overeenkomst, waarbij twee of meerdere personen zich verbinden, art. 1655 B. W. Bij het aangaan der vennootschap wordt men geacht, voor alles het oog te hebben gehad *op den persoon* van hem met wien men contracteert. Dit is zelfs zoo waar, dat juist daarom de vennootschap door den dood van een der vennoten van regtswege ophoudt te bestaan, indien het tegendeel niet is bedongen, art. 1685, 1688 B. W. De vennootschap behoort tot die overeenkomsten, waarvan gesproken wordt in art. 1354 B. W., uit welker aard voortvloeit, dat men alleen *voor zich zelven*, en niet tevens voor zijne erfgenamen en regtverkrijgenden gehandeld heeft. Het Romeinsche regt ging zoo ver, dat de vennoot zelfs *ab initio* niet bedingen mogt, dat zijn regt op zijne erfgenamen zou overgaan, *ne alioquin invitus quis socius efficiatur, cui non vult*; l. 35, l. 59, l. 65 §. 11 D. pro soc.

Deze algemeene regelen nu moeten ook gelden voor de com-

manditaire vennootschap, zoo lang daaraan niet uitdrukkelijk is gederogeerd. En dit laatste is zeker niet geschied, maar integendeel schijnt het, of de wet juist die algemeene regelen op het oog had, of zij die juist heeft willen herinneren en handhaven, toen zij ons in art. 19 de definitie gaf der commanditaire vennootschap: « de vennootschap bij wijze van geldschieting, wordt aangegaan tusschen eenen persoon of tusschen meerdere hoofdelijk voor het geheel aansprakelijke vennooten, en eenen of meer andere PERSONEN als geldschieters. »

Zal nu deze definitie der wet verbindende zijn, zal zij iets beteekenen, dan weet ik mij geene commanditaire vennootschap voor te stellen, dan die waardoor ik met zekere bepaalde personen, de geldschieters, die ik kies, die ik wil, contracteer, en die allen met mij de acte van vennootschap teekenen. Waar dit vereischte ontbreekt, waar onbekende houders van aandeelen treden in de plaats van bepaalde en bekende personen, daar is geene vennootschap bij wijze van geldschieting; daar is iets anders, daar is, gelijk wij later zien zullen, inderdaad eene naamlooze maatschappij, onder den verdiechten naam van commanditaire vennootschap: *il est de l'essence de la société, que les associés se choisissent*, PARDESSUS II, 973.

Deregelderhalve voor iedere vennootschap is vereeniging van personen; in één enkel geval slechts laat de wet eene vereeniging van aandeelen toe, art. 40; en die uitzondering is de naamlooze maatschappij. Een van van beiden dus, of de vennootschap met blanco-aandeelen is naar regten onbestaanbaar, of zij is eene naamlooze maatschappij, maar dan ook moet zij voldoen aan alle de voorschriften der wet voor die maatschappijen vastgesteld.

Het is juist hierin, in de vereeniging van geld, in plaats van personen, veel meer dan in hare zoogenaamde naamloosheid (1), dat de kenmerkende eigenschap der naamlooze

(1) Sommige Fransche schrijvers zoeken, wel is waar, meer bepaaldelijk haar kenmerk in die naamloosheid, vergelijk b. v. B. DONKER CURTIUS *diss. ad jur. merc. loc. de soc.*, pag. 51. Men moet nochtans daarbij het

maatschappijen gelegen is, de eigenschap die haar van alle andere handels- of gewone vennootschappen onderscheidt. Niet alleen bij de schrijvers, maar zelfs in het *exposé des motifs* van REGNAUD (2) vindt men daarom gemeenlijk van *sociétés anonymes, ou par actions* gesproken, als van ééne en dezelfde zaak. « Cette manière de devenir associé, zegt LOCRÉ, *Espr.*, I, 147, est particulière à la société anonyme, et contraire aux principes d'après lesquels se forment les autres sociétés; celles-ci ne peuvent subsister qu'entre associés qui se sont choisis. »

Doch wanneer nu de wet aan de eene zijde in het belang van den eerlijken handel en nijverheid en tot aanmoediging van groote handelondernemingen die blanco-aandeelen heeft toegelaten, aan den anderen kant kende zij de rampzalige misbruiken, welke daarmede gepleegd kunnen worden, en heeft zij de maatschappij daartegen niet ongewapend willen laten: « l'ordre public, zeide een lid des Franschen staatsraads reeds, est intéressé dans toute société qui se forme par actions, parce que trop souvent ces entreprises ne sont qu'un piège tendu à la crédulité des citoyens. Point de doute qu'une société qui travaille sur ses propres fonds, n'ait pas besoin de l'autorisation; mais si elle forme ses fonds par des actions mises sur la place, il faut bien que l'autorité supérieure examine la valeur de ses effets et n'en permette le cours, que lorsqu'elle s'est bien convaincue qu'ils ne cachent pas de surprise. » (3) Wat daarover bij ons is voorgevallen en gesproken, is genoeg bekend, en staat naauwkeurig en breedvoerig opgeteekend bij VOORDUIN op de hierboven aangehaalde plaats.

De wet moest en wilde dan ook zorgvuldig waken tegen mis-

verschil der wet zelve niet uit het oog verliezen, en indachtig zijn, dat juist dit art. 58, C. d. C., dat in onze wet niet voorkomt, aanleiding heeft gegeven tot velerlei verwarring tusschen de commanditaire en naamlooze vennootschap. Zie ook mijne *Handl. tot het Wetb. van Kooph.*, aant. ad § 27.

(2) LOCRÉ, *Législ.* XI, 165.

(3) LOCRÉ, *Législ.* XI, 100.

bruiken, bedrog, oplichting en verrassing, opdat niet de goede ingezetenen de slagtoffers zouden worden van vreemde fortuinzoekers, die alles te winnen en niets te verliezen hebben. Van daar alle die voorzorgen, van daar alle deze voorwaarden van vorm en inhoud, waaraan zij het wettig bestaan der naamlooze, dat is der aandeelen-maatschappij heeft verbonden.

Tot de eerste soort, tot de onmisbare vereischten voor den vorm, behooren de authentieke acte, en de Koninklijke bewilliging, art. 37, 38. Zonder dezen erkent de wet geene aandeelen-maatschappij; met dezen wel; maar wat aan die twee vereischten voldoet, is, onverschillig hoe de deelhebbers het gelieven te noemen, naar de wet, inderdaad eene naamlooze maatschappij.

Maar menigvuldig, gewichtig, nuttig, heilzaam en beschermend zijn vooral de voorzorgen van de tweede soort. De voornaamste zijn deze: geene aandeelen in blanco mogen worden uitgegeven, zoo lang het volle bedrag niet in de kas gestort is, art. 41; het bedrag van het maatschappelijk kapitaal, waarop de schuldeischers alleen hun verhaal hebben, wordt vooraf bepaald en openbaar bekend gemaakt, art. 38, 45; zoodra dit kapitaal een verlies heeft ondergaan van vijftig ten honderd, wordt daarvan openbare aankondiging gedaan, en de maatschappij is van regtswege ontbonden, indien dit verlies vijf en zeventig ten honderd bedraagt, art. 47; geene koninklijke bewilliging kan voor de oprigting worden verleend, indien niet de eerste oprigters bewijzen ten minste een vijfde van het maatschappelijk kapitaal te vertegenwoordigen, en de statuten bepalen den termijn, binnen welken het overige gedeelte *moet* geplaatst zijn, art. 50; de maatschappij kan geen aanvang nemen, zoo lang niet ten minste tien ten honderd van het kapitaal gestort is, art. 51, enz.

Alle deze voorzorgen moeten strekken om bedrog en verrassing voor te komen. Maar kon nu eene maatschappij met blanco-aandeelen worden opgerigt, als commanditaire vennootschap, dan zou men al die waarborgen moeten missen; want

in de bepalingen der wet voor de commanditaire vennootschap is geen woord te vinden, waarmede men die zou kunnen vorderen. Maar dat dit geschiede, is dan ook juist daarom onmogelijk, omdat de wet geene *aandeelen-maatschappijen*, onder welken vorm ook, gedooft, dan alleen onder deze uitdrukkelijke voorwaarden.

En hiermede zou ik deze bijdrage kunnen eindigen; want, dat de wet de zaak die ik bestrijd, niet gedooft, heb ik hiermede, zoo ik vertrouw, duidelijk genoeg aangetoond; maar er blijft eene tweede vraag te onderzoeken over. Want niet alle menschen stellen zich tevreden met eene verklaring, des noods met een betoog, dat hetgeen zij doen willen, strijdig is met de wet. Zij moeten meer weten; want zoo onbepaald en algemeen is ongelukkig bij ons de eerbied voor de wet met hare geboden en verboden niet, dat allen zich laten afschrikken door de enkele verzekering, dat eene voorgenomene handeling *onwettig* is.

Daar zijn er, die van u het beste middel wenschen te leeren, om het verbod der wet te ontduiken; met dezen zal ik mij liefst niet bemoeijen. Maar daar zijn er, die u vragen: « maar wat kan mij gebeuren, welke straf heb ik te wachten, als ik die wet die mij hindert, overtreed? »

Oderunt peccare mali formidine poenae. Voor dezen zij nog het volgende gezegd; voor hen, die niet de wet, maar alleen de gevolgen eener onwettige handeling vreezen, zij nog deze vraag onderzocht: wat zal regtens zijn, als men in strijd met de wet heeft opgerigt eene gewone commanditaire vennootschap met blanco-aandeelen?

Wij hebben meermalen reeds gezien, dat iedere aandeelen-maatschappij naar de wet is, en niet anders zijn kan dan eene naamlooze maatschappij, die derhalve ook, zal zij regtens bestaanbaar wezen, naar vorm en inhoud noodzakelijk moet voldoen aan alle de voorschriften door de wet voor die vennootschappen, vastgesteld. Ik ten minste kan mij moeilijk voorstellen, dat de wettelijke qualificatie eener overeenkomst

zou moeten afhangen niet van haren wezenlijken aard en inhoud, maar van eene willekeurige benaming die de oprichters daaraan hebben gelieven te geven; dat hij die eene ongeoorloofde handsling verrigt, zich zelve van beteren toestand zou kunnen maken, alleen door daaraan eenen valschen, leugenachtigen, of gefingeerden naam te geven. De vraag is: wat zijt gij overeengekomen? niet, hoe hebt gij goedgevonden het te noemen? — *Acta simulata veritatis substantiam mutare non possunt; — plus actum quam scriptum valet. L. 2, 4 C, Plus valere, etc.*

De schrijvers schijnen het daaromtrent dan ook tamelijk eens te zijn.

« On ne jugera donc pas de la nature de la société par la qualification qui lui aura été donnée. On s'attachera à la substance de l'acte, et s'il en résulte qu'une société annoncée comme en commandite prend les caractères d'une société anonyme, elle sera réputée société anonyme. » *LOCRÉ, Espr. I, 156, 157.* Dezelfde woorden nagenoeg vindt men herhaald bij *PARDESSUS, II, 1033.*

Wanneer men nu slechts dezen regel in het oog houdt, dan volgt de toepassing van zelve, en dan is het antwoord op de gestelde vraag, immers in het algemeen, en wanneer men niet treedt in alle bijzondere omstandigheden, waarin zij zich kan aanbieden, hoogst eenvoudig en gemakkelijk.

De aandeelen-maatschappij kan niet zijn eene commanditaire vennootschap, omdat de blanco-aandeelen vreemd zijn aan en onbestaanbaar met het wezen en den aard van zulk eene vennootschap.

Zij kan om dezelfde redenen niet zijn eene vennootschap onder eene firma, ofschoon er zijn, die leeren, dat de naamlooze maatschappij, die de Koninklijke bewilliging niet gevraagd of bekomen heeft, daarvoor moet worden gehouden (1).

Hunne redenering is deze: de vennootschap is niet naam-

(1) Zie D. V. PARDESSUS, t. a. p.; M. J. DE LANGE, *diss. de soc. anon.*, pag. 18—85.

loos, omdat de toestemming des Konings ontbreekt; zij is niet commanditair, omdat er niet is een hoofdelijk aansprakelijk bestuurder, maar omdat er is overeengekomen, dat ieder slechts voor het bedrag van zijn aandeel zal gehouden zijn; derhalve blijft er niets anders over dan haar te houden voor eene vennootschap onder eene firma.

Het gevolg daarvan zou moeten zijn dat de vennootschap als vennootschap een wettig bestaan verkreeg, en dat al hare leden, bestuurders en aandeelhouders voor de handelingen der vennootschap hoofdelijk zouden zijn verbonden. Ik begrijp echter 'al dadelijk niet, hoe die leer toe te passen op de blanco-aandeelhouders, die veelal onbekend zijn, en die wel alleen zullen opkomen, indien er iets te ontvangen, niet indien er iets te betalen is. Maar daarenboven geloof ik niet, dat men aan eene overeenkomst, zoo lijnregt strijdende met de gebiedende bepalingen der wet, een wettig bestaan, onder welken naam dan ook, kan toekennen. En wanneer dan al de niet-voldoening aan art. 36 de hoofdelijke aansprakelijkheid van alle de vennoten zou moeten ten gevolge hebben, dan volgt daaruit echter nog niet, dat nu die overeenkomst in alles moet gehouden worden voor eene vennootschap onder eene firma, waarmede het bestaan der blanco-aandeelen niet minder volstrekt onvereinigbaar is, dan met de vennootschap bij wijze van geldschieting.

Er blijft dan ook niets anders over, dan om de aandeelenmaatschappij, onder welken naam, onder welke gedaante, onder welke voorwaarde ook daargesteld, te houden voor eene naamlooze vennootschap; de blanco-aandeelen maken haar daartoe, omdat blanco-aandeelen in geene andere vennootschap denkbaar zijn. Aandeelenmaatschappij, en naamlooze maatschappij, zijn naar regten synoniem.

Dit waar zijnde, zoo volgt daaruit ook, dat de aandeelenmaatschappij naar vorm en inhoud in alles moet voldoen aan de bepalingen der wet voor de naamlooze maatschappijen, en dat zij, bij gebreke hiervan, nietig is en van onwaarde.

Zij is nietig en van onwaarde, indien de voorschriften der artt. 39—55 zijn overtreden; de naleving dezer voorzorgsmaatregelen is een wezenlijk, een onmisbaar vereischte voor de bestaanbaarheid der naamlooze of aandeelen-maatschappij; zonder de stipte inachtneming hiervan, kan of mag de maatschappij niet worden in werking gebragt, art. 37; alle die bepalingen zijn zoo vele voorschriften van openbare orde, waarvan door geene overeenkomst van bijzondere personen mag worden afgeweken, art. 13 Alg. bep.: *privatorum conventione juri publico non derogatur*; iedere overeenkomst, strijdig met de stellige bevelen der wet en met de openbare orde is *krachteloos*, d. i. *nietig*, art. 1356, 1371, 1373 B. W.

Zij is nietig en van onwaarde, indien zij anders is opgerigt dan bij authentieke acte, die de wet (art. 38) vordert *op straffe van nietigheid*.

Zij is nietig en van onwaarde eindelijk, bij gebreke van Koninklijke toestemming, die de wet vordert als de *conditio sine qua non* voor haar bestaan.

Bij dit laatste vereischte echter is het noodig eenige oogenblikken stil te staan, vooreerst omdat het daarop gewoonlijk aankomt, vermits het, zoo als wij zagen, de Koninklijke be-williging in de eerste en voorname plaats is, welke men tracht te ontduiken door de oprigting van aandeelen-maatschappijen, gestoken in het vermomd kleed eener quasi commanditaire vennootschap; en ten andere, omdat het vreemd mag heeten, dat, voor zoo ver ik ten minste heb kunnen nagaan, deze geheele vraag bij geen der schrijvers over den *C. d. C.* behandeld wordt (1).

Ik herhaal, de aandeelen-maatschappij, met welken naam men haar ook *in fraudem legis* gedoopt hebbe, *is en blijft* eene naamlooze vennootschap. De vraag is dus: *quid juris*, wanneer eene naamlooze vennootschap is opgerigt zonder toestemming des Konings?

(1) Men vindt dezelve kortelijk onderzocht bij DONKER CURTIUS, t. a. p. pag. 55, 57, en bij DE LANGE, pag. 81—85.

De wet zegt, als men wil, dit niet met ronde woorden; het woord NIETIGHEID staat, zoo men wil, niet *letterlijk* naast het bevel geschreven. Maar de wet zegt toch met duidelijke en klare woorden, dat de aandeelen-maatschappij NIET MAG worden tot stand gebragt, alvorens 's Konings goedkeuring en toestemming daarop is verkregen. De wet die dit beveelt in stellige, gebiedende bewoordingen, de wet die dit beveelt in het belang van de openbare orde, en van de algemeene, maatschappelijke veiligheid, mag zeker niet straffeloos worden ovetreden, of zij beteekent niets.

Waar de koninklijke toestemming ontbreekt, is de maatschappij niet wettig tot stand gebragt; voor de wet bestaat zij niet, is zij dus NIETIG.

Ziedaar het beginsel.

En welke is nu de toepassing voor de praktijk? Moet die nietigheid vooraf in regten gevraagd, door den regter worden uitgesproken? zal men ten minste mogen aannemen, dat de onwettige overeenkomst regtens bestaat, zoo lang zij niet op eene daartoe opzettelijk aangelegde regtsvordering is vernietigd?

Neen; er is hier niet de rede van persoonlijke onbekwaamheid, of van een voorondersteld gemis aan toestemming, wegens benadeeling, dwaling of bedrog; en dus ook niet van eene voor die gevallen alleen voorgeschrevene *actio rescissoria* of *restitutio in integrum* (art. 1482—1492 B. W.). Er is hier alleen de rede van eene opzettelijke overtreding der wetten, in het belang der openbare orde vastgesteld, van opzettelijk verzuim van substantiële vormen, van overeenkomsten, die in zich zelve nietig zijn en onbestaanbaar, omdat de wet ze verbiedt, omdat de wet ze niet erkent.

Er bestaat geene vennootschap, omdat het vereischte ontbreekt, hetwelk alleen haar wettig bestaan geven kan; de overeenkomst zelve, en alles wat uit kracht derzelve gedaan is, is nietig van regtswege. Ieder, die daarbij belang heeft, en wanneer hij er belang bij heeft, kan de nietigheid tegenwerpen; en als algemeenen regel mag men stellen, dat tegen

iedere regtsvordering, die het bestaan van zulk eene maatschappij tot grondslag heeft, die nietigheid als verdediging kan en mag worden ingeroepen.

Het spreekt van zelf, dat de verscheidenheden der praktijk ook hier oneindig menigvuldig zijn kunnen, dat de vraag zelve zich onder honderderlei gedaanten en vormen kan voordoen. Het is evenwel thans mijn voornemen niet alle die bijzondere gevallen, die kunnen worden uitgedacht, op te sporen en in hare eigenaardige bijzonderheden te onderzoeken. Genoeg is het voor mijn doel, het beginsel te hebben vastgesteld.

Een paar voorbeelden slechts.

Zij die met de quasi-maatschappij hebben gehandeld, kunnen geen regt van vorderen hebben tegen eene maatschappij, die regtens niet bestaat; zij hebben alleen verhaal tegen *de personen*, met wie zij gehandeld hebben, en die van geen doodgeboren ligchaam een wettig mandaat konden ontvangen, noch anderen door hunne onregtmatige handelingen verbinden.

De overdracht der quasi-aandeelen, is een koop van ondingen, van zaken die niet in den handel zijn, en dus naar de wet onbestaanbaar en nietig, art. 1368 B. W.; een ongeoorloofd dubbelspel, waaruit geen wettig regt van vordering ontstaan kan.

De bestuurders, die de quasi-commanditaireren tot storting hunner aandelen aanspreken, zullen tot antwoord bekomen de exceptie: gij hebt geene qualiteit; gij treedt op voor eene maatschappij, die niet bestaat; gij handelt uit eene nietige, ongeoorloofde overeenkomst; gij handelt als houder van een onwettig mandaat; wij hebben u niet te betalen.

En omgekeerd, wanneer de aandeelhouders komen om hun deel van de maatschappelijke winsten; wanneer zij rekening en verantwoording vragen van de bestuurders over hun gehouden beheer, zullen zij met hetzelfde of een soortgelijk antwoord worden afgewezen.

Nog eens: de onderscheidene gevallen, waarin zich het be-

ginsel ter toepassing kan aanbieden, zijn ontelbaar; maar de beslissing is niet altijd even gemakkelijk, vooral niet, indien men daarop de regelen van het Romeinsche regt over de *condictiones* mag toepassen, als daar zijn: *in delicto pari meliorem esse causam possidentis*; — *ubi autem et dantis et accipientis turpitude versatur, non posse repeti dicimus*; — *quotiens autem solius accipientis turpitude versatur, repeti posse*, etc. (1).

Aan zulke moeijelijkheden, aan zulke ongelegenheden zonder einde, aan zulke kostbare, onzekere en wisselvallige regtsgedingen; aan zulke schroomelijke gevolgen stelt men bestuurders, aandeelhouders, derden, in één woord, allen die met de maatschappij uit welken hoofde ook in eenige aandraking komen, bloot, indien men ligtvaardig de wet wil ontduiken, alleen ter besparing van eenige guldens, of ter vermijding eener formaliteit, die inderdaad geen groot nadeel of oponthoud kan veroorzaken, en die zeker eenig nut, in allen gevalle een heilzaam en zedelijk doel heeft.

Waarmede men eindelijk dit alles voor ons Nederland zal willen of kunnen verdedigen, is mij onbekend. Het eenige antwoord, dat ik ooit heb kunnen krijgen op alle mijne tegenwerpingen en bedenkingen, was dit: maar *het gebeurt* toch in Frankrijk; waarom zouden wij het ook niet doen mogen?

Fraai argument, waarlijk. Maar zijn wij dan Franschen? mogen en moeten wij dan alles nabootsen wat in Frankrijk **GESCHIEDT**, alleen omdat wij aan Frankrijk voor een groot deel onze wetten ontleend hebben?

Doch zien wij ten slotte nog, wat er zij van dit beroep op Frankrijk. En dan he vinden wij in de eerste plaats, dat ieder voorwendsel, dat de ergelijkste misbruiken in Frankrijk nog eenigermate verschoonen kan, bij ons gelukkig is vervallen!

Vooreerst art. 38 *C. de C.* Ik heb het, meen ik, aangetoond, hoe dit art., dat inderdaad de grenslijn tusschen naamlooze en

(1) L. 5 *D. de cond. S. C.*, l. 5, 4, § 5, 8. *de cond. o. t. c.*, etc. Zie **ROTHIER**, *Tr. des obl.*, n.º 45. Verg. mijne *comm. de caus. obl.*, t. 1, n. 1855, pag. 89—92.

commanditaire vennootschappen, op eenen zeer onzekeren en glibberigen grond plaatst, tot verwarring kan en moet leiden; *wij hebben dit artikel niet*, wij kunnen daarachter dus niet schuilen.

En ten tweede de aard der Koninklijke bewilliging zelve, het regt der administratieve magt in dit opzigt, dat bij ons zoo geheel anders is als in Frankrijk. Dáár alles ministeriële willekeur, de nukken eener grillige bureaucratie aan geene regelen hoegenaamd gebonden, dan die zij zich-zelve voorschrijft, en zoo dikwijls verandert, en zoo verklaart en uitlegt als zij goedvindt. Hier daarentegen *de wet*, die het veld van onderzoek voor den Koning naauwkeurig afbakent, en zorgvuldig beschrijft de eenige redenen, waarom de toestemming mag worden geweigerd, redenen geene andere dan die, naar de algemeene beginselen van het regt, de overeenkomst ongeoorloofd, krachteloos en nietig zouden maken.

Geene naamlooze vennootschap, zegt de Fransche wet (art. 77) *zonder toestemming des Konings*, zonder meer;

Geene toestemming mag worden geweigerd; voegt er onze wet bij, *indien de vennootschap niet strijdt met de wet, de openbare orde, of de goede zeden*.

Dat men in Frankrijk met de Fransche wet ten minste *verlangt* en naar middelen uitziet, om zich aan eene volstrekt willekeurige en slaafsche onderworpenheid aan het gezag te onttrekken, mag *in abstracto* berispelijk zijn, maar het laat zich begrijpen.

Doch hoe geheel anders is het bij ons. Dat de regering des Konings zich bepaalt binnen de wettige grenzen van haar onderzoek, hebt gij regt te vorderen, en reden te wachten; maar denk nu over het beginsel, dat u de verpligting oplegt om die goedkeuring te vragen, zoo als gij wilt; en zeg mij, waar is het wezenlijk nadeel, waar is de gegronde zwaarigheid, die het kan opleveren? Ik moet erkennen (1), het niet te weten.

(1) Zie VOORDUIN t. a. p. Verg. mijne Handl. tot het Wetb. v. Kooph., aant. ad § 29.

Integendeel het voorschrift der wet heeft ten minste nog altijd dat groote voordeel, dat het gewaagde speculatiën kan beletten, dat het opligterijen en bedriegerijen kan voorkomen, dat het kostbare procedures kan doen vermijden; het zal toch altijd wel verkieslijker zijn *a priori* te beletten, dat eene overeenkomst, strijdig met de wet, de goede zeden en openbare orde, wordt tot stand gebracht, dan haar te laten geboren worden, om haar eerst later, als vele kosten gemaakt, als vele betrekkingen aangeknoopt zijn, langs den kostbaren, moeilijken en kronkeligen weg der justitie, den dood der exceptien te doen sterven.

En nog iets. Als men spreken wil van *wat er gebeurt* in FRANKRIJK, dan mag men ook het oor niet sluiten voor de luide klagten, welke in Frankrijk zoo herhaaldelijk zijn aangeheven tegen de schaamteloze afzetterijen, welke dáár door die zoogenaamde commanditaire vennootschappen (1) al gesticht zijn, en dan mag men zich verheugen, dat onze wet ten minste bij magte is, ons daartegen te beschermen.

Hoe vele slagtoffers van schaamteloze kwakzalverij, van zedeloze oneerlijke afzetterijen en opligting hebben dáár te laat hunne ligtvaardige goedgeloovigheid betreurd.

Brommende prospectussen, grootsche plannen, schitterende ondernemingen, die u de schatten van PERU beloven, worden door duizend middelen verspreid en aangekondigd, door kakebonte plakaten met gouden letters, met schreeuwende kleuren, die u het oog verblinden, aangeplakt aan alle hoeken der straten, op openbare pleinen, voor openbare gebouwen, en zelfs tot voor den zetel van den eerlijken handel, het beursgebouw, waar men ten minste eene veilige schuilplaats meent te vinden tegen bedrog en schelmerij.

(1) De uitleggers der Fransche wet hebben daartegen dikwijls en ernstig genoeg gewaarschuwd. Zie hierover vooral Locat, *Espr.*, I 154—156. «Hinc,» zegt onder anderen de heer DONKER CURTIUS in zijne aang. *diss.*, pag. 19, «magis fraudandi quam mercandi animo iniri coeperat societas commanditaria.

Maar wat wordt er van die schoone schilderijen die men u vertoont? wat van die goudmijnen die men u voorspiegelt? — Niets dan ellende, teleurstelling, bedrog.

Wee den ongelukkige, den ligtvaardige, die zich in zulke strikken vangen laat! Aandeelen worden uitgegeven voor 50/00 en minder; maar men heeft niet éénen waarborg voor de verwezenlijking dier grootsche plannen, voor de waarschijnlijkheid dier onmetelijke winsten; geen onpartijdig mensch heeft ooit een oog in de ontworpenen statuten geslagen; geen Koning, geene regering, geen deskundige heeft de aangekondigde onderneming onderzocht, om u ten minste door zijne goedkeuring den waarborg te geven van de eerlijke bedoelingen der oprichters, en van de *mogelijkheid* om te kunnen slagen.

In plaats van de millioenen kapitaals, die men heeft aangekondigd, maar die niet bestaan, die niet bestaan hebben of bestaan zullen, vindt gij niets dan oneerlijke intriguanten en kwakzalvers, die u uw geld hebben weten afhandig te maken; in plaats van maatschappelijk kapitaal, vindt gij een insolvent bestuurder, die uw geld heeft weggemaakt en verkwist, misschien in zwelgpactijen en in ontucht, om uw verhaal tegen te rigten, indien hij nog wel zoo goed wil zijn u af te wachten, en niet reeds met have en goed het land verlaten heeft.

Ook dit *geschiedt* in Frankrijk.

Gij kunt het ééne niet overnemen zonder het andere.

En is dit alles nu zoo benijdenswaardig, zoo aantrekkelijk?

Wij Nederlanders, die zoo gewoon zijn te pogchen op de deugden onzer vaderen, die de onze niet meer zijn, laten wij bedenken, dat eenmaal Nederland bij uitnemendheid was het land der goede trouw, het land van den eerlijken, braven en solieden handel; en wij zullen aan vreemden gunnen het genoegen en het vermaak van een schandelijk en gevaarlijk kans- en actie-spel; maar ons wachten het op onzen bodem over te planten.

---

*Iets over art. 518 van het Wetboek van Koophandel, door
M^r. G. M. VAN DER LINDEN, Advocaat te 's Gravenhage.*

In het nederlandsch Wetboek van Koophandel worden vele voorschriften gevonden, welke hunnen oorsprong aan ons ouder handelsregt verschuldigd zijn. Van daar ook welligt dat dit Wetboek zoo zeer de voorkeur erlangt boven den fransehen Code de Commerce, welken het heeft vervangen.

Onder deze voorschriften behoort ook art. 518, waarin bepaald wordt, dat, indien een schipper kennis draagt, dat er meer dan één houder van een cognosement van hetzelfde goed is, of dat er beslag op het goed is gelegd, hij niet vermag te lossen zonder magtiging van de arrondissements-regtbank; dat hij in die gevallen bevoegd is van den regter autorisatie te vragen, om, onverminderd eens ieders regt, het goed op te slaan onder zoodanige bewaring als de regter zal bepalen.

Het voorschrift, dat in den Code de Commerce niet werd gevonden, is allezins doelmatig. Het strekt om den schipper, die zich tusschen de verschillende houders van cognosement, welke hem om afgifte van de lading of een gedeelte daarvan aanspreken, gedrongen vindt, den vasten weg aan te wijzen, welken hij in moet slaan om zich uit die moeilijkheid in veiligheid te stellen. De schipper toch kan uit den aard der zaak niet tusschen hen beslissen, wie de regthebbende is, en het ware onbillijk hem te noodzaken aan den eenen of anderen af te doen leveren, en alzoo hem voor eene mogelijke verkeerde aflevering verantwoordelijk te stellen. Het belang van den handel en der scheepvaart brengt tevens mede, dat de schipper door het verschil tusschen de houders van cognosement niet genoodzaakt mag wezen, om zoolang tot dat het verschil door regterlijke beslissing of op eene andere wijze zal verevend zijn, de lading ongelost te laten, mitsdien zijn schip zoolang buiten verder gebruik te zien, en tevens welligt in de onmogelijkheid te zijn om aan de regthebbenden een ander en dieper in het schip gestuwd deel der lading, af te kunnen leveren. Om alle deze moeilijkheden voor te komen is hem eensdeels in dusdanig geval verboden te lossen zonder regterlijke tusschenkomst, en anderdeels hem aangewezen hoe hij die tusschenkomst moet inroepen, en op welke wijze de regter daarin moet voorzien.

Gelijke moeilijkheden doen zich ook op, wanneer de schipper op het geheel of een deel der lading beslag ziet leggen. Ook

dan zijn er verschillende belanghebbenden, tusschen welke hij niet kan beslissen. Het belang der partijen vordert dan dat de lading niet geroerd en uit het schip worde verwijderd, opdat alzoo aan het beslag niets kunne worden onttrokken; maar ook tevens vordert het belang van den schipper weder, dat hij zijn schip lossen kan zonder zich aan eenig gevaar bloot te stellen. Daarom schrijft in geval van beslag de wetgever voor dat geene lossing plaats zal mogen hebben zonder regterlijke magtiging.

Deze magtiging moet gevraagd worden van de regtbank. Bij de herziening van het Wetboek van Koophandel scheen de uitdrukking «zonder magtiging van den regter, » niet duidelijk genoeg uit te drukken, welke hier bedoeld werd.

Allen twijfel meende men derhalve onmogelijk gemaakt door in art. 518 *arrondissements-regtbank* de plaats van *regter* te doen vervangen.

Het schijnt echter als of men door die verandering een overbodig werk heeft verrigt. Welke regter toch kon bedoeld zijn, tenzij die, welken de kennisneming aller zaken is opgedragen, met uitzondering alleen van degene, welke bij de wet verklaard zijn tot de bevoegdheid van de kantongeregten, of van de provinciale hoven en van den Hoogen Raad te behooren? (1) Het is ook reeds opgemerkt, dat de wetgever zich zelven op dit punt zoo ongelijk is gebleven dat op andere plaatsen in de wetboeken, en juist zelfs in het aan art. 518 voorgaande en in het daaraan volgende artikel de uitdrukking *regter* gebezigd is, zonder dat de wetgever van oordeel is geweest, dat daardoor eenige onzekerheid werd overgelaten welke regterbedoeld werd, of, bij de herziening men gemeend heeft het voorschrift te moeten verduidelijken door uitdrukkelijk de *arrondissements-regtbank* als de daarbedoelde aan te wijzen (2).

Hoe duidelijk echter men na die verandering het meende bepaald te hebben, toch schijnt er nog aanleiding tot verschil gebleven. De vraag namelijk heeft zich opgedaan, welke *arrondissements-regtbank* de bevoegde was om de magtiging tot lossen te verleenen, indien er beslag op de lading of een deel daarvan gelegd is?

Er kunnen zich daarbij drie gevallen voordoen, of dat het beslag gelegd is ter plaatse waar de goederen bestemd waren

(1) Art. 53 W. o. d. Regt. Org.

(2) De PINTO, Handl. t. h. W. v. Kooph. II Deel, § 557, 587, 592. Zie ook art. 511 W. v. Kooph.

om te worden gelost, of ter plaatse der inlading, of op reis van de eene naar de andere plaats.

Het eerste geval kan geenen twijfel overlaten, of daarin moet van de arrondissements-regtbank der bestemde losplaats de bedoelde magtiging worden gevraagd. Geene andere toch kan hier bij eenige mogelijkheid in aanmerking komen.

Ten aanzien van het laatste geval schijnen er van oordeel geweest te zijn, dat ook daarin van de arrondissements-regtbank, binnen welker gebied de plaats van bestemming gelegen is, de magtiging tot lossing en opslag onder geregtelijke bewaring gevraagd moet worden. Dit komt mij evenwel voor eene dwaling te zijn, even groot als wanneer men beweren wilde, dat in het tweede bovengemelde geval, namelijk dat ter plaatse der inlading beslag op de ingeladen goederen gelegd was, van de regtbank der plaats van bestemming de magtiging tot lossing en opslag gevraagd zoude moeten worden. Want noch plaats van bestemming noch van inlading komen hier in aanmerking. Van die regtbank alleen, onder welker gebied het beslag gelegd is, moet de magtiging worden gevraagd, zij alleen kan ze verleenen, en alleen ter plaatse waar het beslag gelegd is kan de voorloopige lossing en opslag onder geregtelijke bewaring plaats vinden.

Dit volgt uit den aart des beslags zelve, en uit de oude zoowel als nieuwe regtsleer betreffende dat middel van regtverkrijging. Daartoe toch zou men zijne toevlugt moeten nemen in dit geval, daar in de wet geene bijzondere voorschriften gevonden worden aangaande het beslag op goederen aan boord van een schip gelegd, indien het overigens hier niet een beslag op roerend goed gold, en als zoodanig zullen dus ook de daaromtrent bestaande voorschriften moeten worden opgevolgd bij de in beslagneming van goederen aan boord van een schip.

Wat nu is het beslag in het algemeen? Het is eene geregtelijke daad waardoor men het goed *aanhoudt* (1), houdt daar waar het is. Het beslag is als het ware een band, eene keten, waardoor het goed aan de plaats, waar het zich bevindt, wordt gebonden. Het woord *arrest* drukt dit denkbeeld duidelijk uit.

Met het denkbeeld van beslag, arrest, bekommering, of hoe het ook genaamd wordt, is onvereinigbaar het verwijderen van het beslagene van de plaats waar het aangehouden en

(1) Arrest is «aenhoudinge van de persoon of het goedt van een schuldenaar bij zijn crediteur door autoriteit van de overigheyt.» HUBER, H. R. Boek 4, Hoofd, 51 N.º 1.

in beslag genomen is. « Arresta vocamus interdicta » zegt Maevius « quia prohibetur discessus ex loco : impedimenta, » quia persona vel res impeditur loco dimoveri : manus in- » jectiones, quia sub manu seu custodia quasi sunt arrestatae ; » caet. » (1) Goederen van de plaats te vervoeren, waar zij waren aangehouden, werd ook steeds voor verbreking van het arrest gehouden (2).

Daar ter plaatse dus waar het beslag was gelegd moest het goed blijven, en was de regter, onder wiens gebied het beslag is gelegd, in den regel de bevoegde voor alle geschillen dit beslag betreffende, en vooral de eenige bevoegde voor dusdanige beslissingen als de hier bedoelde magtiging. De regtsregel was ook toen algemeen geldende, dat arrest jurisdictie fundeerde. Uit dien hoofde kan dan ook volgens het oud hollandsch regt, waaruit de bepaling van art. 518 is overgenomen, (3) geen geschil wezen of de regter der plaats van in beslagneming was degeen, aan welken de magtiging tot lossing en opslag gevraagd moest worden.

Ofschoon in ons tegenwoordig regt die regtsregel, dat arrest jurisdictie fundeert, niet meer zoo algemeen en zoo onvoorwaardelijk van kracht is, als zulks in de oudere praktijk plaats vond, zoo schijnt die regel echter steeds te moeten opgevolgd worden zoodra ten aanzien der beslagen goederen zelve iets te beslissen valt; hetgeen ook van zelve volgt uit het behouden begrip, dat arrest is aanhouding van het goed, verbod van het te vervoeren.

Om het ter plaatse van in beslagneming te houden en te bewaren wordt de bewaarder aangesteld, welke voor alle verwijdering der goederen aansprakelijk is (4). Hij die eigenaar beweert te zijn der in beslag genomen goederen, en, in geval dat het een executoriaal beslag is, zich tegen den verkoop wil verzetten, moet de dagvaarding, daartoe strekkende, aan den bewaarder doen beteekenen, en de zaak brengen voor de regtbank van het arrondissement, *in hetwelk het beslag gedaan is*, welke dan daar over summierlijk zal uitspraak doen (5). Het verzet tegen de afgifte der kooppenningen moet in gelijk geval beteekend worden aan den

(1) MAEVIUS, Tractatus de arrest, cap. 1, N.º 11. Zie ook PECKIUS de jure sistendi cap. 1, N.º 4. VROMANS de Foro comp. Lib. 1, Cap. 1 § 25, in not.; BOAT, tract. van arresten., Deel 1, N.º 1; enz.

(2) Vergel. HUBER, H. R. Boek 4, cap. 55, N.º 11.

(3) V. D. LINDEN, Koopm. Handb. bl. 490. — (4) Art. 454 B. Regtsv. —

(5) Art. 456 eod.

arrestant en aan den deurwaarder, welke met den verkoop belast is, en zulks met keuze van woonplaats ter plaatse waar het beslag gelegd is (1). De verkoop zal in het openbaar gehouden worden op de plaats der inbeslagneming zelve, tenzij de partijen anders mogten zijn overeengekomen, of de regtbank op verzoek van eene der partijen daaromtrent anders mogt bepalen (2). Natuurlijk kan ofschoon de wet het niet uitdrukkelijk zegt hier van geenen anderen regter sprake wesen dan van dien onder wiens gebied het beslag gelegd is. Eveneens als het van zelf spreekt dat zulks het geval is ten aanzien van den regter, dien de bevoegdheid gegeven wordt om den termijn te verkorten of te verlengen, welken bij de wet voor den verkoop bepaald of voor het aanplakken der biljetten gesteld is (3).

Alle deze bepalingen maken het voor het geval van executoriaal beslag onbetwistbaar dat het goed waarop beslag gelegd is blijven moet daar, waar het beslagen wordt, en de regtbank dier plaats de eenig bevoegde regter is om de verschillende vragen, welke betreffende het beslag zelve zich kunnen voordoen, te beslissen. Het oordeel dáárover is aan den regter der plaats overgelaten, en moet niet worden verward met het oordeel over het regt dat de arrestant vermeent tegen over den gearresteerde hem tot het arrest bevoegd te maken.

Bij beslag tot revindicatie van roerend goed moet de voorzitter der regtbank vooraf verlof tot de in beslagneming geven. Het is voorzeker nietwifel achtig of ook hier is hij de voorzitter dier regtbank, binnen welker gebied de te revindiceren goederen aanwezig zijn; evenmin als zulks betwijfeld kan worden bij het daarop volgende voorschrift, waar volgens men, in geval degene, bij wien de goederen, welke men in beslag wil nemen, zich bevinden, weigert de deuren te openen of zich tegen het in beslag nemen verzet, onverwijld zich moet wenden tot den president der arrondissements-regtbank, want *ter plaatse waar geene regtbank gevestigd is*, zal men zich moeten wenden tot den kantonregter. De eisch echter tot van waarde verklaring van het beslag, en ook die tot opheffing van het beslag, moeten gebracht worden voor den *bevoegden regter van den persoon tegen wien de inbeslagneming gedaan is* (4).

In die gevallen van weigering of van verzet zal men het

(1) Art. 457 B. Regtsv. (2) Art. 465 B. Regtsv. (3) Art. 462, 465 B. Regtsv. — (4) Art. 722, 724, 726 B. Regtsv.

beslag staken tot dat de voorzitter of de kantonregter daarin voorzien zullen hebben, maar men zal inmiddels eene wacht voor de deur kunnen plaatsen. Waartoe dit, zoo niet om te beletten dat de goederen vervoerd zullen worden van de plaats waar zij zich bevinden? De wacht wordt na het gelegd beslag vervangen door den bewaarder. Hoe nu zoude het te rijmen zijn dat men voor de in beslagneming door het stellen eener wacht den vervoer zou mogen beletten, en *daarna* de vervoer van de plaats, waar de inbeslagneming gedaan is, geoorloofd zoude zijn?

Bij het conservatoir beslag is het ook, schoon de wet het niet bepaald zegt, de voorzitter der arrondissements-regtbank van de plaats waar de goederen, welke de schuldenaar bezig is te verduisteren, zich bevinden, van welken het verlof voor de inbeslagneming gevraagd moet worden, en voor welken het den gearresteerde vrijstaat om zich in kort geding te voorzien in geval of dat de zekerheid, welke de arrestant voor de door het beslag welligt te veroorzaken kosten, schaden en intressen stellen moet, niet voldoende te achten is, of dat de gearresteerde tegen het beslag zelven wil opkomen. De eisch tot van waarde verklaring van het beslag moet echter ook voor eene arrondissements-regtbank worden gebracht; maar daaromtrent zegt de wet, kennelijk uit hoofde dat deze eene verschillende kan zijn van die der plaats waar het beslag op de goederen geschied is, dat het die zal zijn, welke bevoegd is om over de schuldvordering, waarvoor het beslag gelegd is, kennis te nemen (1).

Ten aanzien van arrest onder derden is het zoowel de voorzitter der regtbank van het arrondissement, waarin de schuldenaar woont als die van het arrondissement, waarin zich de derden, onder welke goederen of gelden, den schuldenaar behorende, zich bevinden, welke het verlof tot inbeslagneming geven moet (2). Over den grond der vordering echter, welke de schuldeischer tegen den schuldenaar heeft, moet de bevoegde regter van dezen laatsten oordeelen. Voor dezen toch moet de van waarde verklaring van het beslag gevraagd worden (3). Maar zoodra het de eigenlijke procedure over het arrest zelf weder betreft, het doen van verklaring door den gearresteerde van hetgeen hij onder zich heeft van den schuldenaar, dan is het de bevoegde regtbank van den derden gearresteerde, en

(1) Art. 727, 729, 751, 754 B. Regtsv. — (2) Art. 755 B. Regtsv. —

(3) Art. 758 B. Regtsv.

dus van de plaats waar het beslag gelegd is, welke daarvan kennis moet nemen (1).

Bij pandbeslag voor huren en pachten is het ook de regter der plaats, de kantonregter namelijk, die op verzoek van den arrestant eenen geschikten persoon aanstelt om voor de bebouwing en inzameling der vruchten zorg te dragen (2).

De vergunning tot in beslagneming van de goederen van eenen schuldenaar, welke geene bekende woonplaats binnen het rijk heeft, moet gevraagd worden van den regter der plaats, waar de goederen zich bevinden. Hier wijst geen domicilie eenen regter aan als dengenen waarvoor de eischer den schuldenaar volgens de gewone regelen van regt moet vervolgen; en het is dan ook daarom dat de van waarde verklaring moet gevorderd worden voor de regtbank, binnen welker gebied het beslag gelegd is (3).

Zou men uit dit alles niet veilig kunnen besluiten, dat ook thans nog in zekeren zin het arrest jurisdictie fundeerde? Niet zoo als vroeger, dat daardoor personen en zaken onbepaaldelijk aan hunnen gewonen en eigen regter konden worden onttrokken, hetzij het den grond der vordering zelve, hetzij het alleen de procedure over het aangewende regtsmiddel, het arrest, betrof. Maar zoodanig dat de procedure over den grond der vordering blijft waar zij behoort, namelijk bij den bevoegden regter des schuldenaars, doch daarentegen die over het regtsmiddel komt bij den regter, onder wiens gebied het wordt aangewend, of de goederen zich bevinden.

Is dit ook niet geheel overeenkomstig met het denkbeeld van arrest, van *houden* waar men de goederen vindt? Ook dat dit denkbeeld het juiste is blijkt uit het doel dat men met het beslag voor oogen heeft. Is, bij voorbeeld, bij het pandbeslag voor huren en pachten zelfs het regt daartoe niet afhankelijk van de plaats, waar zich de goederen bevinden, en kan de verhuurder wel anders dan bij wege van uitzondering en binnen eenen bepaalden termijn zijn voorregt doen gelden op de goederen, wanneer deze zijn weggevoerd? strekt in allen gevalle dit beslag niet eenig en alleen om allen *verderen* vervoer te beletten? — Is het beslag in handen van derden niet juist, opdat de goederen en gelden in die handen blijven zullen en niet daaronder zullen worden weggenomen? — Is het beslag op goederen van schuldenaren, welke

(1) Art. 741 B. Regtsv. — (2) Art. 761 B. Regtsv. — (3) Art. 765, 767 B. Regtsv.

geene bekende woonplaats hebben binnen het rijk, niet om die goederen te houden, daar waar ze op dien oogenblik zijn? Strekt niet evenzeer het arrest op vreemdelingen daartoe dat zij zich niet zullen verwijderen, maar blijven waar men ze vindt? (1) Zal dat arrest niet met de daad verbroken en vernietigd zijn, indien men hun toelaat weg te gaan, en zich uit het gebied te verwijderen van de regtbank, op het bevel van welker voorzitter zij zijn aangehouden?

Bij executoriaal beslag op schepen heeft de wetgever uitdrukkelijk bevolen, dat de noodige maatregelen zouden worden genomen om het vertrek van het schip te beletten (2). Ook daar, en wel juist bij schepen dus, heeft de wetgever het denkbeeld voor oogen gehouden, dat arrest is het houden van het goed ter plaatse waar er de hand op gelegd wordt.

Uit dit alles schijnt dus buiten eenigen twijfel te volgen, dat ook wanneer op eene lading of een deel daarvan beslag wordt gelegd, dan het beslagene moet *blijven* ter plaats waar het inbeslag genomen is. Het gevolg daarvan is dat ook het schip, waarin het geladen is, aldaar moet blijven. Maar om de moeilijkheden en nuttelooze kosten en schaden, welke dit laatste gevolg na zich zoude slepen, uit den weg te ruimen is het voorschrift van art. 518 gesteld, hetwelk niet van eenig bijzonder soort van arrest spreekt, maar in het algemeen bepaalt, wat bij eenig beslag op de lading of een gedeelte van die gedaan kan worden. En dat is aan den regter magtiging vragen om te lossen en het beslagene onder geregtelijke bewaring op te slaan. Daardoor wordt niemands regt bekort, en het schip en het overig deel der lading zijn alzoo niet meer gebonden om procedures, waaraan zij geheel vreemd zijn, te volgen of daarvan den uitslag af te wachten, en kunnen de reis ongehinderd voortzetten.

Volgt er tevens niet uit dat de regtbank, onder welker gebied de inbeslagneming geschiedt, de eenig bevoegde is om die magtiging te verleenen? dat het afvaren van de ladingsplaats, en het doorvaren naar de plaats van bestemming, niettegenstaande het voor den aanvang of gedurende den loop der reis gelegde beslag, is ongeoorloofd en dat beslag zelven verbreekt?

Het beslag op roerend goed is niet anders dan een band, waaronder men dat goed tracht te sluiten, waarop men zijn regt wil verhalen. Eveneens als men door openbare inschrijving een verband doet kleven op onroerende goederen.

(1) Art. 768 B. Regtsvord. (2) Art. 565 B. Regtsvord.

Het beslag en de inschrijving zijn echter niet meer dan feiten. Is de inschrijving door de doorhaling of anderszins vernietigd, dan is het goed ontslagen van den band die er opkleefde. Is het feit van aanhouden en bewaren voor den arrestant niet meer aanwezig, is het gearresteerde goed weggevoerd, dan is het feitelijk gebragt buiten den band, waaronder het gelegd was, en feitelijk is van het beslag het zoodanig bevrijd, dat daaruit geene regsgevolgen, althans niet tegen derden, zouden kunnen worden afgeleid, die noch met het leggen, noch met het opheffen daarvan iets gemeens hebben gehad.

Want men bedenke dat het bij roerend goed niet alleen het vernietigen of wegnemen van den band is, dat het goed vrijmaakt, zoo als zulks bij onroerende goederen het geval is. Daar blijft de band drukken, in welke handen het goed overgaat; en het *onroerend* goed ook, is zoolang het dit blijft, uit zijnen aart niet onder den band weg te nemen. Maar bij roerend goed kan en de band worden weggenomen en het goed van onder dien band worden verwijderd. In beide gevallen wordt het vrij. *Mobilia non habent sequelam* is het oude zeggen. Zoodra dus het goed onder het beslag uit is gevoerd, is het vrij van de gevolgen, welke aan eene inbeslagneming gehecht zijn.

Het is dus bij de regtbank, onder welke gebied het beslag gelegd is en de goederen zich bevinden moeten zoolang er arrest op blijft rusten, dat de magtiging tot lossing en opslag onder eenen bewaarder moet gevraagd worden; niet bij dien der losplaats of bij eenen anderen naar goedvinden des schippers.

Hoe zal men eenen anderen regter adiëren over een beslag, tot het leggen waarvan de voorzitter eener andere regtbank verlof heeft gegeven, of het stellen van zekerheid heeft bevolen? Wat zal het verzet tegen het gelegde beslag, aan te brengen voor den voorzitter der regtbank van het arrondissement, waarbinnen het gelegd is, kunnen baten, indien het geoorloofd ware inmiddels met het goed door te varen en het op eene andere plaats te lossen en weder onder eenen nieuwen bewaarder te stellen? Hoe zal men naleven de bepalingen der wet, welke bij voorbeeld bij executoriaal beslag gebieden om te verkoopen dáár, wáár het goed beslagen is? Hoe moet men niet in moeilijkheden komen met allerlei jurisdictie quaestien, met geschillen over de waarde van buitenlands gelegde arresten, enz., in dien men niet aanneemt, dat het vervoer der goederen van de plaats, waar zij in beslag zijn genomen, is een verbreken van het beslag, en dat alleen de regter dier plaats

bevoegd is om de magtiging tot lossing en opslag te geven?

Op welken grond eindelijk zal men in art. 518 door arrondissements-regtbank eene andere verstaan dan die, onder welker gebied het beslag gelegd is, wanneer elders overal in de wet bij de beslissingen over de beslagen goederen zelve, door de aanwijzing naar eene arrondissements-regtbank steeds die bedoeld wordt, onder welker gebied de goederen zich bij het inbeslag nemen bevinden?

Het is waar dat art. 518 als in eenen adem sprekende van de gevallen dat er meer dan één houder van cognoscement is, en dat er beslag op het goed is gelegd, bepaalt dat de schipper niet zal mogen *lossen* zonder magtiging der regtbank. Daarin zoude men eene aanduiding kunnen meenen te vinden dat eerst na de aankomst van het schip ter plaatse zijner bestemming het bedoelde voorschrift in toepassing moet worden gebragt.

Die bedenking echter komt mij voor door het volgende te kunnen worden opgelost. Art. 518 is kennelijk hoofdzakelijk geschreven met het oog op het geval dat er meerdere houders van cognoscement zijn, en de woorden, *of dat er beslag op het goed is gelegd*, zijn eene bijvoeging van een geval, dat men meende geheel met het eerste gelijk te staan. Dit was nogtans eene dwaling. Bij het eene geval belet niets het doorvaren, en het aanwezig zijn van meerdere houders van cognoscement openbaart zich gemeenlijk eerst bij de aankomst ter plaatse van de bestemming der goederen, en kan althans eerst daar eenige moeilijkheden opleveren; maar bij het andere geval verbieden de aart van het regtsmiddel en het doel van het beslag elk doorvaren, elk *verwijderen* van de plaats der *aanhouding*.

In art. 518 zijn twee geheel verschillende gevallen onder één voorschrift gebragt, en daaraan alleen is de moeilijkheid waarschijnlijk haren oorsprong verschuldigd. Het voorschrift voor het geval dat er meerdere houders van cognoscement zijn is te huis op de plaats waar art. 518 gevonden wordt: namelijk in het wetboek van koophandel in den titel *van bevrachting en verhuring van schepen, van chertepartijen en cognoscementen, en van passagiers*; en daarin in de afdeeling van *cognoscementen handelende*.

Maar was het daar ook de plaats voor eene bepaling, raken- de het geval dat er beslag op goederen gelegd is aan boord van een schip? Was de natuurlijke plaats van die bepaling voor hetgeen gedaan moest worden, wanneer dat, den gewonen gang van zaken verstorend middel van regtverkrijging, door een

derde werd aangewend, niet veeleer in het wetboek van regtsvordering, en daar, waar voor beslag op roerende goederen, voorschriften gegeven worden? Zoude ook dan de vreemdheid niet vermeden zijn, waartoe thans aanleiding en mogelijkheid bestaan, namelijk dat er twee verschillende bewaarders van het beslagen goed kunnen zijn? Immers bij het nemen in beslag wordt door den deurwaarder een bewaarder aangesteld; en bij de magtiging tot lossing en opslag wordt ook door den regter een bewaarder aangesteld. De regter kan den zelfden bewaarder aanstellen, maar is dit niet verplicht en er kunnen omstandigheden zijn, welke dit overigens verbieden. Die dubbele bewaring kan niet plaats vinden in het geval dat er meerdere houders van cognoscement zijn; maar alleen in het andere geval, in dat wanneer de schipper *kennis draagt dat er beslag op het goed gelegd is.* (1) Hoeveel zonderlinger, hoeveel moeilijker in de uitvoering wordt echter deze dubbele bewaring niet, indien men aanneemt dat het beslag de doorvaring van het schip niet belet? Wanneer de bepaling rakende het beslag niet met die voor het ongelijksoortige geval, dat er meerdere houders van cognoscement zijn, vereenigd ware geworden, maar op hare plaats in het wetboek van regtsvordering gesteld ware, dan zou zij voorzeker duidelijker, en daarin eene voorziening tegen dusdanige dubbele bewaring gebragt zijn geweest. Het komt mij dan ook voor, dat men in art. 518 niet te sterk moet drukken op het woord *lossen*, indien het art. bij gelegd beslag moet worden toegepast; daar het minder voor dit geval, dan wel kennelijk geschreven is met het oog op het andere geval, dat het eerst in het art. voorkomt, en daardoor den geheelen volgenden zin schijnt te beheerschen.

Tegen het gevoelen, dat beslag het verwijderen van de plaats der inbeslagneming belet, kan worden opgemerkt dat, indien dadelijk en op de plaats zelve, waar het arrest gelegd is, de magtiging tot lossing en opslag moet worden gevraagd, dan de reis aanmerkelijk kan worden vertraagd ten nadeele van andere inladers, zoo er die zijn, en van den schipper, die dan welligt, om het beslagene te kunnen lossen, een gedeelte zal moeten ontschepen zijner overige lading, welke hij verder vervoeren en dus daarna op nieuw inladen moet. Deze zwaarigheid is niet te wederspreken, maar deze belemmering is een

(1) Is dit *kennis dragen* hier bovendien geene uitdrukking die vreemd klinkt, en aanleiding tot moeilijkheden in zich bevat?

gewoon en natuurlijk gevolg van de omstandigheid wanneer het goed des eenen vermengd of verbonden is met dat van een ander, hetwelk in beslag genomen wordt. Die zwaarigheid overigens verandert den aard niet van het regtsmiddel, waaruit zij voortspriut. Dit is behouden, aanhouden ter plaatse waar het vastgegrepen wordt. Maar om de grootere bezwaren, welke uit dat middel kunnen voortvloeijen voor de goederen, welke met de beslagene in een schip zijn ingeladen, doch aan het beslag vreemd zijn, daarom juist schijnen de ontlasting en den opslag veroorloofd te zijn geworden. De bepaling nu, die gesteld is om grootere bezwaren te voorkomen of op te heffen, mag, omdat er niet alle bezwaren mede zijn weggenomen, niet strekken om het regtsmiddel, waarvan zij het onvermijdbaar en natuurlijk gevolg zijn, geheel van aard te doen veranderen.

De bedenking, dat het beslag dient om het goed te doen blijven waar het is, dat is aan boord van het schip en onder den schipper; dat het dus blijft waar het in beslag is genomen, en zoo als het beslagen is, ofschoon ook het schip van plaats verandert, komt mij voor van geenerlei gewigt te zijn. Want men legt geen beslag om het goed te doen blijven in het schip, maar om het te houden, zoodra en waar men het krijgen kan. Het is het doel niet van eenen arrestant het goed op den wagen of in het schip te doen blijven, waar dan ook overigens door verplaatsing van wagen of schip het moge heen gevoerd worden. Wat zou het beslag hem baten, wanneer zoodanige verplaatsing geoorloofd en hij genoodzaakt ware om ze te volgen tot waar zij gaan wilden, en zijn regt te vervolgen bij vreemde regters, ja soms aan het andere einde der wereld?

ALGEMEENE REGTSGELEERDHEID

Iets over de Taal van het Burgerlijk Wetboek, door Mr. DAV.
H. LEVYSSOHN, Advokaat te 's Gravenhage.

Leges rerum vocabula confundentes et
res plane diversas commiscentes, sunt leges
ineptae.

PUTTMANN.

De Nederlandsche wetboeken, die op den eersten October
1838 zijn ingevoerd, zijn het gewrocht van TE langdurigen

arbeid van TE vele medearbeiders. De Grondwet van 1814 had in art. 100 bepaald, dat er een algemeen Wetboek zou worden ingevoerd, en er zijn vier en twintig jaren verlopen voordat deze Grondwettelijke bepaling, in a. 163 der Grondwet van 1815 herhaald, is vervuld geworden, terwijl a. 161 der in 1840 gewijzigde Grondwet nog van die invoering in futurum gewaagt. Wat er in die vier en twintig jaren al is gedaan, en gebeurd, welke de geschiedenis is van de zamenstelling der Nederlandsche Wetgeving, vindt men in § 15 en volgende der *Inleiding* voor de *Handleiding tot het Burgerlijk wetboek* van Mr. A. DE PINTO, en in de *Geschiedenis en beginselen der Nederlandsche Wetboeken volgens de beraadslagingen deswege gehouden* door Mr. J. C. VOORDUIN, op de plaatsen in den *Leidraad voor het Collegie over het Burgerlijk Wetboek* door Mr. C. J. VAN ASSEN § 3 vermeld. De in 1838 ingevoerde Wetboeken hebben niet beantwoord aan de billijke verwachting, dat zij in de meeste opzichten goed, en beter dan het door MEIJER misschien te hoog geprezene Code Napoleon zijn zouden. Zij zijn niet zoo voortreffelijk, als ASSER ze heeft geroemd. De afzonderlijke bepalingen der wetboeken zijn en worden nog voortdurend behandeld vooral in de tijdschriften, verzamelingen en woordenboeken, als tot de letterkunde des regts behoorende, in § 14 van gen. Leidraad vermeld, en welke rubriek met de eerste aflevering van het werk van Mr. G. DIEPHUIS, *het Nederlandsch Burgerlijk regt naar de volgorde van het burgerlijk wetboek* getiteld, kan worden aangevuld of verrijkt; want, wordt het op den ingeslagen weg voltooid, het oordeel der Redactie van het *Weekblad van het regt*, N°. 501 zal door alle regtsgeleerden worden gedeeld: wij zullen een *degelijk* werk over onze Nederlandsche Wetgeving bezitten, en wij zullen alsdan eenen arbeid voltooid zien, dien wij hadden mogen verwachten van den voor de wetenschappelijke beoefening des regts vooral, te vroeg ontslapen' Mr. J. H. SASSEN, van wien wij ons, om het uitstekende zijner in 1827 uitgegevene *proeve*, zooveel hadden beloofd. Zie eene beoordeeling dier *Proeve* in de *Regtsgeleerde Bijdragen der Hoogl. DEN TEX en VAN HALL* II bl. 445 seqq.

De Nederlandsche wetboeken verdienen, mijns inziens, ook wel eens met opzigt tot de taal, aan een opzettelijk onderzoek te worden onderworpen. Ik bedoel daarmede niet, dat men met de werken van SIEGENBEEK, BILDERDIJK of WEILAND voor zich, zal nagaan en aantoonen, dat men zich aan verkeerde

spelling heeft schuldig gemaakt (1); — in het toekennen van het geslacht aan een woord heeft gedwaald (2) of wat dies meer zij, want dit behoort tot de bemoeijingen der taalkenners; en een man bijv. als Prof. LULORS, die in 1826 (3) *Vlugtige woorden over Nederlandsche taalzuivering en taalverrijking*, inzonderheid ook met opzigt tot hetgene de nieuwe wetboeken, daartoe kunnen en ZULLEN (P) bijdragen, heeft uitgegeven, zoude nu kunnen onderzoeken, in hoeverre de uitkomst aan zijne verwachting heeft beantwoord. Iets meer of anders betreft het opmerken der gebreken in taal en stijl van het Wetboek, gelijk Prof. VAN ASSEN aan het hoofd van § 12 van zijn' Leiddraad spreekt. Tot die gebreken brengt hij 1. verkeerde onderscheidingsteekenen; 2. onjuistheid en verward gebruik van woorden; 3. gebruik van onzuivere woorden en uitdrukkingen; 4. verkeerde schikking van woorden; 5. ongepastheid van uitdrukking; 6. gemis van duidelijkheid en eenvoudigheid; 7. feilen bij het vertalen uit het fransche Wetboek, en uitlatingen. Het is waarschijnlijk op deze plaats vooral, dat de Redactie der Nederlandsche jaarboeken voor regtsgeleerdheid en wetgeving, Deel VI, n.º 2 pag 305 doelt, als zij gewaagt van « zoodanige punten, die den fijnen en wijsgeerigen taalkenner doen kennen, op eene wijze, welke, ook bij het verzwijgen van den naam op het titelblad, zouden belet hebben, naar den schrijver te

(1) Bijv. *Sluizen* voor *Shuizen* in art. 579, *meeren* voor *meren* 652, *zelfs* voor *zelf* 714, *nog* voor *noch* 758 enz.

(2) Zie bijv. het belangrijke nieuwe art. 1659 B. W. alwaar bij herhaling het woord *diens* als van het mannelijk geslacht voorkomt. — Ik weet wel, dat dit is overeenkomstig het vroeger gevoelen van Prof. SIEGENBEEK, maar in de Voorrede vóór eene *Redevoering en Gebed* reeds in 1825 NB. uitgegeven, lees ik: «Nog moet ik, ten gevalle van taalkundigen onder mijne lezers, opmerken, dat ik niet geschroomd heb, tegen het algemeene gebruik, het woord *diens* in het *vrouwelijk* geslacht te bezigen, omdat ik mij vastelijk overtuigd houde, dat dit geslacht door den Heer BILDERDIJK, met het grootste regt en op onwederlegbare gronden, aan dat woord is toegestaan, en, hoezeer ik ook persoonlijk billijke redenen heb, om mij over het gedrag van dien Heer te beklagen, nogtans aan zijne groote verdiensten omtrent de taalkunde in 't gemeen, en de Nederduitsche in 't bijzonder hulde doe.» Zie ook de *Taalkundige bedenkingen* van Prof. SIEGENBEEK, in 1827 in het licht verschenen, op bladz. 21 en volg. — *Hunnen credienst* staat in art. 156; *vorm* in art. 429 en *borgtogt* in art. 1858 vrouwelijk, enz.

(3) Op het tijdstip, toen eene herziening van het geheel voltooid en vooroepig afgekondigd Wetboek was bevolen inzonderheid met betrekking tot de *TAAL* en de rangschikking der titels. Zie v. ASSEN, Leiddraad § 5 en Voorduin I, 1, bl. 544 aldaar, aangehaald.

zoeken.» Die gebreken op te merken, is ook voor den regtsgeleerde van belang, omdat zij de bedoeling des Wetgevers onzeker doen zijn. Eene proeve eener verduitsching onzer wetboeken, gelijk die der Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden door Mr. J. VAN LENNER, ware zeker niet overbodig, en denzelfden schrijver best toevertrouwd (1). De Regtsgeleerde kan niet onverschillig zijn omtrent de ware beteekenis der woorden; hem ligt daaraan veel gelegen. Het is de kracht en magt, het eigenaardige der woorden, die den geest en de bedoeling der wetsbepalingen aanduiden. Daarom zegt CELSUS in l. 17 Dig. de legibus: Scire leges, non est verba earum tenere, sed vim ac potestatem. Voeg hierbij eene plaats van Quintilianus, Inst. Orat. Lib. V cap. 14 in fine, luidende: Jctorum summus circa verborum proprietatem labor est. Een der grootste titels van de Romeinsche Pandecten Lib. L. tit. 16 is aan de verborum significatio gewijd. De Regtsgeleerde DIONYSIUS GOTHOPREDUS heeft uitgegeven *Auctores LINGVAE Latinae in unum corpus redacti*.

De Nederlandsche Wetgeving is niet van slordigheid vrij te pleiten. Ik meen die te hebben ontdekt, zoo dikwijls ik in twee artikelen hetzelfde ontmoette. Zie hier enkele voorbeelden.

In art 589 B. W. staat: De goede trouw van den bezitter wordt steeds voorondersteld: hij die kwade trouw beweert, moet dezelve bewijzen. In art. 2002 De goede trouw wordt steeds voorondersteld, en degene die zich op kwade trouw beroept moet dezelve bewijzen.

In art. 880, 1° lid staat: De erfgenamen treden van rechtswege in het bezit der goederen, regten en regtsvorderingen van den overledene. In art. 1002: Bij het overlijden van den erflater treden van rechtswege in het bezit van de nagelaten goederen zoowel de bij uitersten wil benoemde erfgenamen, als

(1) Verduitsching moet geen verduistering zijn. Zie verbeteringen en bijvoegsels achter het tweede stukje van den Leiddraad bl. III, en de noot aldaar, en bl. IV.

degene, aan wie de wet een gedeelte in de nalatenschap toekent.

In art. 880, 2^e lid staat: Indien er geschil ontstaat, wie erfgenaam en alzoo tot *dat* bezit bevoegd is, kan de regter bevelen, dat de goederen onder geregelijke bewaring zullen worden gesteld. In art. 1003 zal men dat zelfde wedervinden, maar er staat *het* in plaats van *dat*.

In art. 884 staat: Geen vreemdeling is bevoegd, om *als erfgenaam op te treden* in de goederen, welke zijn bloedverwant, het zij vreemdeling, het zij Nederlander in het koninkrijk bezit, dan alleen in de gevallen, waarin een Nederlander van zijnen bloedverwant goederen in het land van dien vreemdeling bezittende, zoude kunnen erven en op dezelfde wijze. Art. 957 luidt: Een vreemdeling kan in het koninkrijk niets bij uitersten wil bekomen, dan voor zoover dezelfde bevoegdheid aan den Nederlander in het land, waartoe die vreemdeling behoort, is toegestaan.

In art. 159 staat: De echtgenooten verbinden zich over en weder door de enkele daad des huwelijks, hunne kinderen te onderhouden en optevoeden; in art. 353: De ouders zijn verplicht, hunne minderjarige kinderen te onderhouden en optevoeden.

Men kan die herhalingen, ik weet het wel, door het ontbreken van meerdere *algemeene bepalingen* voor ieder regtspunt verdedigen, maar juist dat ontbreken behoort tot de gebreken der wet.

Hoe echter te denken over *deze* herhaling?

In art. 897, 2^e lid staat: De erfenis kan nimmer uit de eene linie tot de andere overgaan, dan wanneer er in eene der beide linien noch bloedverwant in de opgaande linie noch zijdmaat gevonden wordt (namelijk van den graad waarin men erven kan). In art. 908, 2^e lid: Indien in de eene linie geene bloedverwanten van den graad waarin men erven kan, gevonden worden, bekomen de bloedverwanten in de andere linie de geheele erfenis.

De niet herhaalde artt. 883, 886, 887 en 893—895, staan onder de algemeene bepalingen van *Erfopvolging bij versterf!*— en komen toch bij erfopvolging bij uitersten wil ook te pas.

Er zijn eene massa artikelen die niets anders zijn dan hoofden der volgende of verwijzing naar andere artikelen. Zie bijv. art. 114, 123, het slot van art. 181, 199, 2^e lid. 568, 643, 666, 909, 1119, 1179, 2^e lid. 1355, 2^e lid. 1653, 1941 enz.

Daar is ook veel overtolligs, zie bijv. art. 282 en 482; duisters, zie bijv. art. 950; misschien ook tegenstrijdigs, zie bijv. art. 1082 B. W. en 784 W. B. R., in de wet op te merken, en het kan nuttig zijn, om dit een en ander aan te toonen, al ware het slechts voor eene eventueele herziening, of zoo dat te veel gevergd is, als eene bescheiden waarschuwing voor het strafwetboek. Duisterheid en tegenstrijdigheid kan daarin verderfelijk zijn.

In dat wetboek vooral lette men op taal en stijl. Dat wetboek worde niet ontsierd door die menigvuldige ellendige woorden, die in de *officiële* vertaling van het Code Pénal worden gevonden.

Men telle toch de taal der wet niet te ligt. Als de stijl der wet korthed vordert met duidelijkheid gepaard, zal de taal der wet die gewenschte duidelijkheid van stijl moeten bevorderen.

Het blijft den ontwerpers aanbevolen, om, hetgeen eenmaal als strafwetboek zal gelden, vóór dat het der vertegenwoordiging tot onderzoek wordt onderworpen, uit een taalkundig oogpunt aandachtig na te gaan: dan mag men vertrouwen, dat die ongelukkige woorden, die in de bestaande wetboeken worden ontmoet, in het aanstaande niet zullen worden gevonden. Wilde ik thans eene lijst geven van zoodanige ongelukkige woorden en verkeerde uitdrukkingen zelfs, die in het Burgelijk Wetboek zijn ingeslopen, ik zou noemen: *verslimmeren*, 528, 1261; *betering* voor herstelling 1408 en 1414, *goed doen* voor vergoeden 468; *wegmaken* in den zin van vermaken 971; *tot tijd en wijle* 1391; *echte* kinderen voor wettige 92; *vooruitschieten* voor voorschieten 1171; *achteruitwerkende*

kracht, voor terugwerkende *kracht* 244 (1297); *komt te lijden* 1528; *komen te sterven* 852; *komt te overlijden* 311; *liever verkoos* 1538 en 1552; *in verval van zaken* 1150 en 1454; *waar het sterfhuis gevallen is* 546; *onligchamelijke regten* 1570 en 1576; *na het huwelijk* voor niet na het huwelijk, maar gedurende het huwelijk 264 n.º 3; *de minderjarige zoodra deze zijne meerderjarigheid heeft bereikt*; *minderjarige meerderjarig geworden zijnde* voor niet minderjarige maar meerderjarig gewordenene 468, 470; *minderjarige* voor niet minderjarige, maar meerderjarig gewordenene 471 en 472; *voogd* *ibid.* voor: *gewezen voogd*, gelijk in art. 951; *gewone erfopvolging* 920; *nedergeslagene* 1406; *afkondiging en plaatsing* 486, zie 498, *medeërfgenaam* voor *andere erfgenaam* 1105; *wettelijke erfgenaam* voor *wettige erfgenaam* 911; *deelgenooten* 1138; *bij hetzelfde beding* 1531; *op straffe van verstek* 1491; *onbewoonbaar* 1591; *land betrekken* 1616; *schuld* voor *inschuld* 1185 enz.

Het promiscue gebruiken van *gift* en *schenking* 1139 en 1144; *aandeel* en *erfdeel* zie bijv. art. 1066 en 960 seqq.—*ontzetten* en *afzetten* zie bijv. art. 437 en 438, 439; *natuurlijke kinderen* en *natuurlijke erkende kinderen* passim, leidt tot verwarring.

Ieder woord in de wet is van belang: men gebruike daarom goede woorden. De *bastaard* — en *vreemde* zoogenaamde *stadhuiswoorden* zijn, in ons Wetboek overgezet (1). NB. *overzetting* beteekent *delegatie*, waarvoor ook *overwijzing* in het Wetboek wordt gebruikt. Ik heb vrede met de vertaling van de *regts*-*termen*, maar zij is niet altijd gelukkig, en dan ware het *bastaard*-woord te verkiezen, wat men daar ook tegen aanvoere (2).

Welke woorden men ook verkieze, het zal den *regtsgeleerde* onverschillig zijn, mits men slechts één woord gebruike om *dezelfde* zaak uit te drukken, en mits men niet *hetzelfde* woord ook voor eene *andere* zaak bezige.

(1) Zie de lijst achter het tweede deel van de PINTO's Handleiding tot het Burg. Wetb. bl. 555 en volg.

(2) Zie hetgeen uit het kluchtspel van Oene, door JAN VOS in de 17e eeuw voorkomt, bij LULORS t. a. p. bladz. 22.

Met de sanctie der wet wordt ieder woord gesanctionneerd, en behoorde eene en dezelfde wettelijke beteekenis te hebben, hetgeen helaas in onze Wetboeken en meer bepaaldelijk in het Burgerlijk Wetboek, waarvan ik mij voorgesteld heb, indit stuk der Themis eene proeve te geven, het geval *niet* is.

M^r. B. A. VAN HOUTEN heeft reeds in 1837 de *Nederlandsche Burgerlijke Wetgeving* (althans zoo luidt de titel) uitgegeven. Dat werk bestaat uit twee dikke quarto deelen en bevat de Nederlandsche Burgerlijke Wetgeving *niet*, maar is, gelijk de Schrijver in de Voorrede zelf zegt, « als niets *minder* dan als een register (1) aan te merken. » Het bevat ook niets *meer*. Ik erken, dat ik het houde voor tamelijk volledig, maar een register behoort een gemakkelijk middel tot nazoeken te wezen, en het onderwerpelijke is — door de vreemde verwijzing naar verschillende deelen en onderdeelen, en onderdeelen van onderdeelen van hetzelfde werk, naar letters, naar artikels van die letters als rubrieken beschouwd, naar paragrafen van die artikels, naar nummers van die paragrafen, en eene gelijke verwijzing en verdeeling en onderverdeeling weder op de plaats waarheen men is verwezen, — door al dien omslag voor mij zoo vermoeijend geweest, dat ik heb moeten besluiten, het register ter zijde te leggen. Jammer dat die ongelukkige vorm veel goeds laat verloren gaan.

Ik heb mij voorgesteld aan te toonen, dat het Burgerlijk

(1) Het komt in den *Leiddraad* van Prof. VAN ASSEN, met het *Repertorium* van M^r. T. VAN DER FEEN, als Woordenboek in § 14 onder de rubriek *Letterkunde* voor. Hadden de *Registers op de Wetboeken, door twee Regtsgeleerden vervaardigd*, en te 's Gravenhage bij J. BELINFANTE uitgegeven, niet verdiend, aldaar evenzeer te worden vermeld? — Zij bestonden vóór de uitgave van den *Leiddraad*. — Zoo mis ik onder de Letterkunde van ons B. W. behalve de boven aangehaalde *Proeve* van M^r. J. H. SASSEN, ook het *Nederlandsch Burgerlijk Wetboek uit deszelfs beginselen verklaard, en met de Fransche Wetgeving vergeleken* van M^r. VAN DER VOORT. Het zijn werken door den dood der Schrijvers gestaakt. — De uitgave der Wetboeken door M^r. VAN HASSELT met aantekeningen (en *aanteekeningpapier*) wordt wel in de verbeteringen en bijvoegselsachter het 2^e stukje bl. II vermeld.

Wetboek verschillende woorden gebruikt om hetzelfde nit te drukken, en hetzelfde woord in twee verschillende beteekenissen bezigt.

Ik ben op dat denkbeeld gekomen toen ik de *onjuistheid en het verward gebruik van woorden*, onder de gebreken van ons Burgerlijk Wetboek in § 12 van den Leiddraad vond opgeteekend.

Prof. VAN ASSEN vermeldt daar art. 20 met 131 en 991, als plaatsen, waar de Wet verkeerdelijk de verschillende woorden *gevestigd, ingezeten, vaste woonplaats hebbende* als eensbeteekenende bezigt, gelijk ik verneem op bl. III der *verbeteringen en bijvoegsels*, en waarin het bewijs is gelegen, dat het nut van den Leiddraad in de aantekeningen op denzelven (dictaten) zal moeten zijn gelegen.

Ik zal trachten het betoog te leveren, dat men verward heeft, alleen omdat men zich zelven geen regels heeft voorgeschreven ten aanzien van het gebruik van de woorden, die in het Wetboek zouden worden gebezigd, alvorens het ontwerp kracht van Wet heeft erlangd.

Het spreekt wel van zelve, dat eene eerste vraag bij al wie het Wetboek openslaat zal wezen, voor wien hetzelfde is gemaakt, wie daardoor zal worden geregeerd?

Wat valt er dus op te merken omtrent de verschillende wijze waarop het land dat door de Wet wordt geregeerd, in de Wet wordt aangeduid?

KONINGRIJK. Dit woord, geplaatst aan het hoofd der Wet houdende algemeene bepalingen der (dat is *voor de*) Wetgeving, geeft daar het geheele land te kennen, dat door die Wetgeving wordt geregeerd; — en nu zou men mogen verwachten, dat dit woord overal in dien — maar nergens in eenen anderen zin voorkwam, en dat nergens een ander woord werd gevonden om het Koningrijk in den zin van het door de Nederlandsche Wetgeving geregeerde Land uit te drukken. — In die verwachting vindt men zich bitter te leur gesteld. Als mij niet alles bedriegt, moet daar ter plaatse door *Koningrijk* worden

verstaan het Koningrijk der Nederlanden, zoo als dit wordt omschreven in Art. 1 der bij de invoering der nieuwe Wetgeving in 1838 bestaan hebbende of der in 1840 gewijzigde Grondwet, waarop het zoo maar van zelve moet worden toegepast. — Onder het woord *Koningrijk* moeten daarom dan ook *niet* worden begrepen de kolonien en bezittingen van hetzelfde. Het Wetboek is voor het Koningrijk in dien zien, dat is voor het moederland gemaakt: het is voor de kolonien en bezittingen niet geschikt — denken wij slechts aan art. 2 Burg. Wetb. — het is daar niet ingevoerd; de Heeren SCHOLTEN c. s. zullen trachten het daarvoor geschikt te maken.

Koningrijk behoort dus deze en geene andere beteekenis te hebben: — in die beteekenis had men dat en geen ander woord behooren te gebruiken, want daardoor rijst er twijfel, of men door het andere woord ook iets anders heeft willen te kennen geven.

Ik erken, men had even goed of even slecht liever, op het voetspoor onzer geschiedschrijvers, het woord *Vaderland* kunnen gebruiken, alsof andere volken geen *Vaderland* hebben; maar had ik ook met dat woord, *κατ' ἐξοχὴν* ons *Vaderland* beteekenende, vrede gehad, vooral omdat het eene Wetgeving geldt, en de regel *extra territorium jus dicenti impune non paretur* daarop alleen betrekking heeft.

Ik had mij ook wel kunnen vereenigen met het woord *Rijk* of *Land*. Ieder regtsgeleerde toch, niet minder dan het geheele Nederlandsche volk, dat in het oog der Wet al hare bepalingen verstaat, zou in de Nederlandsche Wetgeving slechts die voor het *Nederlandsche volk* (ook dat had men, aan het hoofd der Wet houdende algemeene bepalingen althans, kunnen zetten) gezien hebben. In de woorden *Rijk* en *Land* zie ik geen verschil: de taalkenners gelieven te verklaren, waarin het taalkundig onderscheid tusschen den eenigen *Lands*-advokaat en de menigvuldige *Rijks*-advokaten gelegen is; — het verschil hunner betrekkingen ken ik genoeg.

De Nederlandsche Wetgever ziet er, naar het schijnt,

overigens ook geen verschil in, want promiscue gebruikt hij *Koningrijk, Rijk en Land*. Hij bepaalt zich daarbij niet. In de Wet houdende algemeene bepalingen, en in het Burgerlijk Wetboek, waarbij ik voor het tegenwoordige blijf (1), vind ik nog *het geheele Koningrijk, alle deelen van het Koningrijk, het Grondgebied van den Staat, de onderscheidene gedeelten des Koningrijks, de Staat, het grondgebied van het Koningrijk, de Nederlanden*. Ik vind ook *Koningrijk of deszelfs Kolonien, Kolonie, Kolonien, Overzeesche bezittingen van den Staat*. Ik vind eindelijk *buiten 's lands, vreemd land, dienst van den Staat, krijgsveld van het Koningrijk, 's Lands dienst, 's Rijks dienst, 's Rijks schatkist, — 's Rijks schuld!* —

Het is, als had men eene proeve willen geven van den rijkdom onzer taal, maar men doe het elders dan in de Wet. Daar is het gevaarlijk. Men had zich veeleer eenen titel de verborum significatione moeten voorleggen, waaraan men zich streng had gehouden.

Hadden al die woorden dezelfde beteekenis, dan zou die massa verschillende benamingen of uitdrukkingen ons wel slordigheid of onnaauwkeurigheid hebben doen kennen, maar ons als regtsgeleerde tamelijk onverschillig zijn. Doch zien wij nu wat er van de beteekenis zij.

KONINGRIJK. Wij wenschen hartelijk, ons niet te vergissen, als wij bij dat woord, voorkomende in het hoofd der Wet houdende algemeene bepalingen, blootelijk verwijzen naar art. 1 van elke der twee Grondwetten. In dien zin komt het dan ook ongetwijfeld voor, zoo dikwijls de uitdrukking *het koningrijk of deszelfs kolonien* gevonden wordt, als in art. 5 n.º 1

(1) Zie, wat de Grondwet op dit punt betreft, M^r. J. R. THORBECKE, *Aanteekening op de Grondwet*, 2^e uitgave, I, bl. 9, 10, 155, 142 en 145, en de noten onder die bladzijden, en M^r. L. METMAN, *Iets over het Rijk en zijne inwoners*, in de Themis V, bl. 119 en 121. Het *Reglement op het beleid der Regering in Nederlandsch Indië* van 26 September 1856 is aldaar de GRONDWET, en wordt gevonden onder n.º 48 in het *Staatsblad van Nederlandsch Indië voor 1837, 's Gravenhage* ter drukkerij van A. D. SCHINKEL, 1840, bladz. 114—156.

en n° 4. — zoo dikwijls *koningrijk* en *kolonien* tegen over elkander staande gevonden worden, bijv. in art. 418: — wanneer eerst van *buiten het koningrijk* en dadelijk daarop van *buiten Europa* gesproken wordt, zoo als in art. 314: — en eindelijk wanneer tegen over *koningrijk*, en *de overzeesche bezittingen van den Staat* en *eene vreemde haven* in hetzelfde artikel gevonden worden, als in art. 36.

GEHEELE KONINGRIJK EN ALLE DEELEN VAN HET KONINGRIJK voorkomende in art. 2 A. B. beteekent het Koningrijk van art. 1 GW. hetgeen uit het korte tijdvak tot het bekend worden der Wetten gegeven, is op te maken.

HET GRONDGEBIED VAN DEN STAAT in art. 2 is niet anders dan het moederland, want daar zijn allen vrij. In art. 105 van het op bl. 318 aangehaalde reglement lees ik: «Omtrent de behandeling der *thans aanwezige slaven*, zoowel als omtrent hun lot en dat hunner kinderen, en alles wat tot de *slavernij* betrekking heeft, worden de meest redelijke voorzieningen, na verkregen magtiging des Konings vastgesteld.»

RIJK beteekent evenzeer het koningrijk der Nederlanden van art. 1 der Grondwet, wanneer van het niet dulden der slavernij de rede is, zie art. 2. — Zoo ook in art. 95: waar toch zou het heen, zoo bij gebreke van bloedverwanten in de kolonien, aldaar personen moesten worden gezocht, die in *de Nederlanden*, dat is het moederland wonen.

LAND, dat in den zin van het koningrijk der Nederlanden, de kolonien en het buitenland te zamen en alzoo van de geheele beschaafde wereld voorkomt in art. 7 en 10 A. B., beteekent het *buitenland* in art. 884 en 957, waar van het *land van den vreemdeling* gesproken wordt, en zulks evenzeer als in art. 138, 146, 992 en 1218, waar het een *vreemd land* heet.

Land, op zich zelve voor Nederland of Nederland en de kolonien hebben wij nergens aangetroffen, maar wel in: *buiten's lands*, als art. 6 A. B. waar *land* in de beteekenis van het *koningrijk* voorkomt, maar in welken zin? Het art. bepaalt, dat de wetten betreffende de regten, den staat en de be-

voegdheid der personen de *Nederlanders* verbinden, ook wanneer zij zich *buiten 's lands* bevinden. Volgens art. 5 n.º 1 B. W. is hij die *binnen de kolonien* is geboren uit ouders aldaar gevestigd een *Nederlander*: zoo nu *buiten 's lands* wil zeggen overal buiten het moederland, dan is die *Nederlander* in de kolonie waar *leij is geboren*, *buiten 's lands*. Dit ware ongerijmd, en daarom geloven wij dat *buiten 's lands* in a 6 der alg. bep. beteekent *buiten het Koninkrijk* in den zin van het moederland en de kolonien. Die zelfde beteekenis heeft *buiten 's lands* in a. 5 n.º 2 B. W., omdat een *Nederlander* in de kolonien geboren niet *buiten 's lands* is geboren, zie n.º 1;— en in n.º 4 omdat de geboorte *buiten 's lands* uit vreemde ouders staat tegen over kinderen gevestigd *binnen het koninkrijk of deszelfs kolonien*. Die zelfde beteekenis heeft *buiten 's lands* in het hoofd van den 5^{en} titel van het 1° Boek B. W. zoo omdat in het aldaar gevonden wordende art. 138 dat *buiten 's lands* wordt vervangen door *in een vreemd land*, als omdat de *Nederlander* in de kolonien geboren en aldaar, dat is *in zijne geboorteplaats* een huwelijk aangaande niet gezegd kan worden, *buiten 's lands* of in een vreemd land te huwen. Maar wat beteekent dan *binnen het Koninkrijk* in a 138, wat *het Grondgebied van het Koninkrijk* in a 139? zie bl. 323.

Buiten 's lands komt ook voor in a 207. Daar wordt weder gesproken van een huwelijk *buiten 's lands* (dat bij vergelijking van het hoofd der gem. 5° afdeeling met a 138 gelijk staat met *in een vreemd land*) aangegaan, en moet, mijns inziens weder doelen op *elk land buiten het moederland en buiten de kolonien*, hoe vreemd het ook zij, in ons art. 207 in dat geval van arrondissementen-regtbanken gewaggemaakt te vinden. De Wetgever schijnt dus te dezer plaatse onze regterlijke organisatie in het verschiet reeds in de kolonien te hebben zien ingevoerd!

Buiten 's lands in a 434 n.º 1 heeft weder die zelfde beteekenis. Daar wordt geleerd, dat zij die zich *in dienst van den Staat* (dat is, om n.º 2, in burgerlijke betrekking van den staat of in staats of politieke betrekking) *buiten 's lands* bevinden

zich van de voogdij en toezieude voogdij kunnen verschoonen. Men heeft hier onze gezanten, consuls, secretarissen van legatie op het oog gehad, maar de verwijdering, de groote afstand, die *paritas rationis* moet voor alle ambtenaren in de kolonien reden zijn om zich van de voogdij of toezieude voogdij te kunnen verschoonen, vooral om het *argumentum a fortiori*, dat uit n.º 3 van ons artikel voortvloeit, waar gesproken wordt van *buiten de provincie*. — Art. 428 C. N. sprak van *citoyens NB. qui remplissent hors du territoire de l' Empire une mission de l' Empereur* gelijk het in de officiele Editie heet. « On pense, zegt Rogron, que c'est le *territoire continental*, et qu'un individu remplissant une mission dans les colonies Françaises serait dispensé de la tutelle, quoiqu'il fût dans le *territoire du royaume*. »

Mr. C. L. SCHULLER zegt bij a 434 n.º 1 » Het woord *land* is hier *waarschijnlijk* (!) in de engste beteekenis op te nemen, en de kolonien van den Staat *schijnen* voor buiten denzelven gehouden te moeten worden.»

Deze gissing toont ten minste de onzekerheid, waarin de regtsgeleerden zelve verkeerden: zij is, mijns inziens, om de vroeger door mij aangevoerde redenen, ongegrond. Zijn de kolonien, gelijk Mr. S. die noemt, *kolonien van den Staat*, dan zijn de ambtenaren in de kolonien ook in dienst van den staat en id quod quaerebatur, *in den staat en niet buiten 's lands*.

In a 9 n.º 3 is *buiten 's lands* een vreemd land buiten het moederland en de kolonien. In a 17 Code Nap. heet ons *buiten 's lands* te dezer plaats dan ook *en pays étranger*. Een Nederlander, bijv. in eene kolonie van den Staat geboren uit ouders aldaar gevestigd, (zie a 5 n.º 1) kan door zijne woonplaats in eene kolonie van den Staat te vestigen en zulks *sans esprit de retour*, de hoedanigheid (beter den staat) van Nederlander niet verliezen. Als een noodzakelijk gevolg dezer onze uitlegging beteekent *koningrijk* in dit art. 9 n.º 3 *moederland en kolonien!* —

Landdienst. Krijgsliden in werkelijke *land- of zeedienst* vindt men in a 434 n.º 2. Daar beteekent *land*, te lande, gelijk

het elders heet *krijgsvolk te lande* en staat tegenover *krijgslieden in zeedienst* of *krijgsvolk te water*.

BijSCHULLER opart. 434 n.º 2 v. *krijgslieden* wordt verwezen naar art. 2 en 5 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, om te weten wie tot dat krijgsvolk te lande behooren. Ik voeg daarbij de slotbepaling van art. 214 van dat Wetboek, luidende: » *Dit Wetboek zal ook van kracht zijn in de Oost- en West- Indische bezittingen van den Staat*, behoudens echter, dat, bijaldien sommige der daarbij bepaalde straffen uit hoofde van het klimaat of andere omstandigheden niet zonder inconvenienten zouden kunnen worden geappliceerd, het aan de Gouvernemenen aldaar zal vrijstaan, daaromtrent zoodanige veranderingen te maken en dadelijk in het werk te stellen, als zij, naar bevinding noodig oordeelen, mits gehouden zijnde van hetgeen door hen te dien opzichte zal zijn verrigt, rapport te doen, ten einde daarop de approbatie of nadere bevelen van den Souverein te bekomen.» Die bepaling vindt men dan toch in het altijd gelaakte militaire Wetboek, welks herziening sinds lange aan eene Commissie is onderworpen. De burgerlijke Wetgeving daarentegen mist eenestellige bepaling daaromtrent: — de Wetgever is zich in het civile in de uitdrukking niet gelijk gebleven, — wij zijn daardoor in het onzekere.

Krijgsdienst van het KONINGRIJK in art. 434 n.º 8 voorkomende, is, naar ons inzien, betrekkelijk tot het krijgsvolk te water en te lande in het moederland en in de kolonien, evenzeer als zij in n.º 2 van dit art. worden bedoeld.

'sRIJKSDIENST in art. 61 is kennelijk 'sRijks Landdienst, waartoe betrekking heeft het besluit van 13 Julij 1830 Stbl. n.º 53.

Buiten het KONINGRIJK is in art. 61 *buiten het moederland en de kolonien*! Hier wordt op het overlijden van den krijgsmann in den vreemde gedoeld, die het vaandel volgt.

's RIJKS *schatkist* in art. 1183 beteekent 's Lands kas gelijk het in art. 195 GW. heet, en betreft die van het moederland, in welke het batig slot van de rekening der Koloniale remises gedurende het jaar 1843 ten bedrage van eene som van

3,212, 405. $84\frac{1}{2}$, volgens de wet van 25 Junij 1844 Stbl. n.º 30 bestemd tot dekking der uitgaven begrepen in de *Staatsbegrooting* (dat is die van het moederland) over dat jaar, gestort wordt. *Ten behoeve van het moederland* heet het dan ook in den aanhef dier wet. Eene begrooting der staatsuitgaven wordt voor het *Departement van Kolonien*, volgens art. 123 Gwt. voor den tijd van twee jaren vastgesteld. Tot de staatsinkomsten behoort dat batig slot; zie het bekende art. 59 Gwt., zie ook het eerste stuk in de Regtsgeleerde Adviezen, waar de vraag, « of de Koning bevoegd is, om, zonder medewerking der Staten Generaal, wetten te maken voor de Overzeesche Bezittingen » *bevestigend* wordt beantwoord.

HET GRONDGEBIED VAN HET KONINGRIJK, dat in art. 8 A. B. en 139 B. W. voorkomt, doelt *niet* op de kolonien: het Wetboek is niet voor de kolonien gemaakt.—Die uitdrukking kan niet meer beteekenen dan *het geheele koningrijk, alle deelen van het koningrijk* in a. 2 A. B. of *de onderscheidene gedeelten des koningrijks*, a. 198.

's *Lands dienst* in art. 5 n.º 4, dat is in dienst van moederland of kolonien, gelijk uit den samenhang en geest der woorden volgt. — 's *Rijks dienst* heet het in a. 61.

's *Rijks schuld* in art. 567 n.º 5. Dit beteekent schuld door het Koningrijk *sensu strictiori* aangegaan, het zij ten behoeve van het moederland of van de kolonien. Zie n.º 6 eodem.

De onderscheidene gedeelten des Koningrijks in art. 198 moet tot het moederland worden beperkt, want er is sprake van heffeen vroeger als recht heeft gegolden. Deze verklaring steunt op de stelling, door ons vooropgezet, dat het Wetboek voor ons en niet voor de ingezetenen der kolonien is gemaakt.

De Nederlanden in art 95 is het Koningrijk der Nederlanden zonder de kolonien.

De Staat. Het is mij niet voorgekomen, dat dit woord, op zich zelve staande, in eene andere beteekenis gebruikt wordt dan in die van het koningrijk zonder de kolonien; evenmin *grondgebied van den Staat* in a. 2.

DE PINTO, Handl. II § 4.1. b. zegt: « Naar luid van art. 1 der

Grondwet kunnen de kolonien niet stilzwijgend onder de uitdrukking *koningrijk* worden begrepen.» — Zie ook DIEPHUIS pag. 30 n.º 48 b. — Ik geloof, dat dit in den regel zoo is en behoort te zijn, maar, afgescheiden van het verkeerde om voor *koningrijk* al de verschillende benamingen in hetzelfde Wetboek te bezigen, die wij hebben opgegeven, blijft het altijd verkeerd, als men zich in de beteekenis zelve niet gelijk blijft (1).

Eene belangrijke uitspraak van den Hoogen Raad in zake de Erven DAENDELS tegen den Staat der Nederlanden bevestigt ons gevoelen.

Daar worden behalve in het interlocutoir arrest van 13 October 1843, in het definitief arrest van 28 Junij 1844 de Staat der Nederlanden en de regering van Neerlands Indie expressis verbis tegen elkander overgesteld.

Ik vind daarin ook gesproken van de koloniale kas op Java in Neerlands Indien, (die men vroeger *Zijner Majesteits Grootte Geldkamer* heette) wel onderscheiden van onze schatkist.

Dat arrest is van zooveel belang, dat ik het hier, voor zoo verre het onze beschouwingen betreft, laat volgen.

« Overwegende, wat het regt betreft;

« Dat het tusschen partijen is erkend, dat in den regel de nakoming der verbindtenissen in de Overzeesche Bezittingen van den Staat met de regering aldaar aangeaan, moet worden gevorderd van die regering, en dat deswegens regulariter geene actie tegen den Staat, aan welken die bezittingen toebehooren, kan worden ingesteld, noch deze regtstreeks aansprakelijk kan zijn voor de schulden door en ten laste der Koloniale regering gecontracteerd;

« Overwegende, dat zulks onafhankelijk van die erkenenis, daardoor wordt bevestigd, dat de Overzeesche Bezittingen of Volkplantingen van den Staat der Nederlanden, in andere Werelddeelen, bij art. 1 der Grondwet *niet* zijn opgenomen als integrerende deelen van het Rijk of van den Staat der Neder-

(1) Art. 9 n.º 5 spreekt van *koningrijk*, en dat woord moet dáár althans ook de Kolonien bevatten; misschien ook art. 61, 884 en 957.

landen; maar dat zij volgens art. 59 als Bezittingen van het Rijk zijn gesteld onder het opperbestuur van den Koning alleen; terwijl bij art. 72 uitdrukkelijk bij onderscheiding wordt gesproken van den Staat en van deszelfs bezittingen in andere werelddeelen; zoodat de Staat en deszelfs Koloniën niet zijn synoniem, en alzoo ook evenmin de overeenkomsten en schuldverbindtenissen in de Koloniën door de Koloniale regeringen aangegaan als synoniem met Staatsverbindtenissen te beschouwen zijn, ten dien effeete dat de Staat zoude zijn in obligo gesteld en aansprakelijk voor elke handeling of schuldverbindtenis van het Indische bestuur of opperbestuur.

« Overwegende, dat dienvolgens dan ook die bezittingen worden beheerd van wege den Staat onder derzelver bijzondere Wetgeving, afzonderlijk beheer zoo van Justitie als van geldmiddelen, met afzonderlijke begrooting van inkomsten en uitgaven en dat door hare regering onder het opperbestuur van den Koning der Nederlanden, dan ook kunnen worden gesloten overeenkomsten en verbindtenissen, waarvoor de Koloniën benevens de Koloniale Kas en de Regering dier bezittingen maar niet de Staat der Nederlanden zijn verbonden en aansprakelijk, en welker gevolgen alzoo komen ten laste van de Koloniën, maar niet van den Staat, tenzij dezelve (en niet de Koloniale Regering op eigen gezag) ten behoeve van deszelfs bezittingen wettiglijk in deszelfs grondwettige bevoegdheid mogt hebben gecontracteerd; doch dat het geenszins kan opgaan, om aan hen die met de Indische Regering verbindtenissen in Indië sluiten, het vermogen toetekennen om te kiezen of zij deswegens in Indië tegen de Indische Regering of wel in Nederland tegen den Staat hunne regtstrecksche vordering willen instellen, en alzoo den Staat der Nederlanden in obligo stellen, wegens elke verbindtenis door de Indische Regering aangegaan.

« Overwegende, dat dusdanig begrip dan ook is in lijnregten strijd met wettelijke antecedenten en bepalingen, volgens welke onder anderen geldleeningen ten laste der Oostindische

bezittingen onder uitdrukkelijke garantie van den Staat zijn toegestemd, en waarbij het Moederland (de Staat der Nederlanden) mitsdien als cautionaris de alzoo te contracteren schulden ten laste der Koloniën heeft gewaarborgd, ten blijk dat ook de Wetgevende Magt in Nederland de onderscheiding tusschen Koloniale schulden en verbindtenissen en schulden en verbindtenissen van den Staat heeft gehuldigd.

« Overwegende, dat ook het tastbaar onaannemelijke van elk ander begrip de eischers tot de erkenning heeft gebragt, dat regulariter alleen de Indische Regering, maar niet de Staat der Nederlanden in gevallen als het onderwerpelijke aansprakekelyk is, gelijk zij ook door aanvankelyk hun verhaal tegen die Regering voor de regtbanken in Indië te zoeken, duidelyk bewijs hebben geleverd, dat zij die Regering en niet den Staat der Nederlanden aan zich verbonden oordeelden, doch dat zij thans beweren ten deze te verkeerem in een uitgezonderd geval, en zulks, vermits het opperbestuur der Koloniën in Nederland zich de zaak zoude hebben aangetrokken, en alzoo aan het Indisch bestuur de magt en bevoegdheid zou hebben ontnomen om toetestemmen in der eischers vordering, ja! dat aan dat bestuur zou zijn verboden, zich met der eischers vordering in te laten, terwijl het zoude zijn ten gevolge der aangenomen' verdediging der Indische Regering, dat de Regtsmagt in Indië zich onbevoegd heeft geacht, om van der eischers actie kennis te nemen. »

Ik zal nu nog slechts vermelden, dat in het Wetboek dan eens van *kolonien*, dan weder van *overzeesche bezittingen van den staat* wordt gesproken, en dat hier de vraag kan ontstaan, of b. v. de Kust van Guinea onder de eerste benaming noodzakelyk is begrepen.

Ik eindig, want het verhoog is reeds uitvoeriger dan ik mij aanvankelyk had voorgesteld. — Men beschouwe hetzelve niet als eene kleingeestige haarkloverij, als eene doellooze vitterij, want mijne vraag, waarom al die verschillende woorden in hetzelfde Wetboek zijn gebezigd, moge al eens niet hiermede

beantwoord worden, dat daarin het blijk van slordigheid is gelegen, maar dat men het verdedigt op grond dat de wetgever niet strengelijk aan het gebruik van een woord is gebonden, doch voor de variatie wel een ander mag gebruiken. Ik geef dat alles toe, *mits men zich in de beteekenis gelijk blijve*, dat is de *conditio sine qua non*.

Het is het eenige niet, waaromtrent dezelfde opmerking geldt. Zie hier een ander voorbeeld. Elk regtsgeleerde zal met mij het belang erkennen van de leer der praesumptien. *Vermoedens* worden in art. 1952 en volgende onder de bewijsmiddelen genoemd. Ik vind door mij op het B. W. aangeteekend, dat om *vermoeden* uit te drukken, men passim spreekt van *begrepen*, *opgevat*, *verstaan*, *aangenomen*, *afgeleid*, maar ook *vermoeden wordt geboren* in art. 1430.

Vermoed in art. 627, 878, 941, 1477.

Aangemerkt in art. 3, 579, 580, 604, 605, 654, 712, 841, 1486, 1619, 1746, 1911.

Beschouwd in art. 216, 483, 567, 707, 843, 869, 885, 981, 1040, 1077, 1172, 1210, 1331, 1484, 1705, 1947.

Gerekend in art. 215, 222, 580, 616, 681, 682, 707, 810, 841, 961, 1011, 1018, 1044, 1435, 1479, 1633, 1916, 1929, 1999.

Geacht in art. 3, 9, 74, 80, 229, 233, 557, 563, 567, 568, 588, 590, 740, 924, 925, 1049, 1050, 1104, 1128, 1326, 1383, 1387, 1435, 1622, 1623, 1644, 1676, 1687, 1733.

Gehouden in art. 74, 168, 212, 214, 220, 239, 569, 570, 572, 668, 931, 935, 936, 937, 958, 1294, 1296, 1318, 1494, 1581, 1621, 1622, 1906, 1912.

Voorondersteld in art. 146, 164, 271, 589, 591, 681, 706, 710, 1302, 1306, 1318, 1354, 1364, 1395, 1451, 1474, 1499, 1596, 1599, 1671, 1806, 1840, 1861, 1994, 2002. ZIE VAN HOUTEN A. Art. XVII AANMERKEN (*).

Het zou mij thans te ver henen leiden, wilde ik aantoonen, dat elk dier verschillende woorden, dan eens voor eene prae-

sumtio juris tantum, dan weder voor eene praesumptio juris et de jure wordt gebruikt. Welk regtsgeleerde ziet de moeijelikheden niet in, die uit deze verwarring van woorden en regtsbeginselen wordt geboren?—Hetgeen niet meer is dan eene praesumptio juris tantum, wordt soms als stellig en dus als praesumptio juris et de jure uitgedrukt. In art. 305 bijv. heet het: « Het kind hetwelk staande huwelijk is geboren of verwekt, HEEFT den man tot vader. » Zie echter art. 306 en volgende. Die zelfde misslag bestaat in het Romeinsche regt, want het heet in l. 5 Dig. de in jus vocando (Lib. II Lit. 4) « Pater is EST, quem nuptiae demonstrant. » Zie echter l. 6 Dig. de his qui sunt sui vel alieni juris, (Lib. I tit. 6). Even verkeerd drukt zich de Fransche Wetgever uit, als hij in art. 312 Code Nap. zegt: « L'enfant conçu pendant le mariage a pour père le mari. » Zie echter het daaropvolgende *néanmoins* enz. in hetzelfde, en de daaropvolgende artikels. Dan genoeg. Misschien doet zich de gelegenheid op, hierop later terug te komen. Zoo veel hoop ik nu reeds te hebben aangetoond, dat het allernoodzakelijkst is, dat, voordat een Ontwerp Wet worde, de beteekenis der woorden vast sta! —

BOEKBEOORDEELING EN VERSLAGEN.

De Eeds-leer, naar Christelijke en Regtsgeleerde beginselen, door
Mr. J. J. L. VAN DER BRUGGHE, te Leiden, bij S. en J.
LUCHTMANS. 1844, — gr. 8.° 480 bladz.

Deze Eeds-leer voert ons terug tot het *beginsel*, waarop het middeleeuwsche bijgeloof, de ordalia, de vuurproef, de waterproef, het tweegevecht berustten. De geregtelijke Eed wordt hier voorgesteld als eene opdragt aan het regtvaardig oordeel

Gods; de uitspraak, welke dengenen die den opgedragen Eed gezworen heeft, in het gelijk stelt, is niet *fictief*, maar *wezenlijk*, *werkelijk* de uitspraak van God zelve, door den mond des regters gedaan. Er is dus iets bovennatuurlijks in den Eed, hetwelk alleen door Gods onmiddellijke Openbaring kan gekend worden, en het eenige mogelijke *point de départ* voor den Eed, evenals voor alle leerbegrippen, die met het Christendom in aanraking staan, is het volstrekte onvermogen van den mensch ten goede; *door zich zelve*. De Eed veronderstelt niet alleen het geloof aan het bestaan van eenen God, die de waarheid is, maar van eenen zich mededeelenden, en op den mensch werkenden God. Zoo vinden wij dan ook in de inleiding bl. 1—30 eene algemeene ontwikkeling van het denkbeeld: God is de waarheid, en God is de mededeelbare en zich mededeelende waarheid, waarbij gehandeld wordt over de volstrekte waarheid, en hare kracht in God, waarmede in vergelijking gebragt wordt de betrekkelijke waarheid, en welke hare kracht is tot bevestiging en geloofbaarmaking in den gevallen mensch.—Vertrouwen, geloof moet er zijn. De mensch *moet* geloof schenken, en hij *kan* het niet. In zich zelve en daarom ook buiten zich vindt de mensch alleen grond tot wantrouwen en ongeloof. De mensch, de avallige, niet met God in gemeenschap herstelde mensch, heeft geen waarheid in het hart, dat verdraaid is, arglistig, een steenen hart: hij is geveinsd, en die alleen zich zelve beoogt in al wat hij doet: die van vrede spreekt met zijnen naasten, maar kwaad is in zijn harte. Met zijnen mond zegent hij: maar met zijn binnenste vloekt hij.

Er is dus noodig een middel tot bevestiging, en zoo wordt ons in het eerste hoofdstuk de Eed voorgesteld, als het middel van herstel der geloofwaardigheid en van het vertrouwen tuschen menschen, als een middel tot bevestiging, waardoor het redelijk schepsel met de oorzaak zijns bestaans, het eindige met het oneindige in aanraking treedt;— dus als eene groote verborgenheid, welke groote verborgenheid ons uit den Bijbel verklaard wordt.—Het tweede hoofdstuk handelt van de uitwer-

king van den recht geloovigen Eed. De S. heeft *a priori* willen vaststellen, dat de Eed geene willekeurige instelling van menschen is, maar een noodzakelijk gevolg van de betrekking, waarin de mensch staat tot God, eene door zijne verdorvenheid, door zijn gebrek aan oprechtheid en waarheid, gebodene en door Gods genade in Christus geoorloofde toevlugt tot de hoogste, waarmakende waarheid, waaraan, wanneer zij met het geloof gemengd is, zijne onwankelbare Beloften verbonden zijn. Wat mag men van zulk een Eed verwachten? Deze Eeds-leer is alzoo gegrond op de betrekking, waarin EN de in den eersten Adam van God afgevallene, EN de in den tweeden Adam met God hereenigde mensch tot zijnen Schepper staat; en de ongenoegzaamheid van het natuurlijk Eedsbegrip wordt in het derde hoofdstuk aangetoond; terwijl de S. zich in het vierde en laatste bezig houdt met de geoorloofdheid van den Eed naar zijn waar begrip.

Men kan uit deze opgave afleiden, in welken geest deze Eeds-leer is opgesteld. De behandeling is geheel theologisch. Gelijk de S. zegt: hij heeft zich bij het ondernemen van dezen arbeid voorgenomen niet te rade te gaan *met vleesch en bloed*. Wat zou menschelijke wijsheid hem hebben kunnen leeren, omtrent een onderwerp, waarbij uit zijnen aard, alleen in Gods woord waarheid is te vinden. Zijn boek schijnt gerigt tegen de Groningsche leer, of het tegenwoordige rationalismus. Professor PAREAU, wiens hoogste pligt het was, zoo als de S. zegt, ons op het gevaar der verleiding te wijzen, die onder degenen behoort, die als wachters gesteld zijn om met de bazuin te blazen en het volk te waarschuwen, ook deze heeft den Eed verkeerd voorgesteld, en zijne *Initia Institutionis Christianae moralis*, P. III, Sect. II. §. 38. n.º 10 p. 285, over dit onderwerp, worden op bl. 319 en volg. wederlegd, (verg. hier p. 287.)

Genoeg hiermede om den geest, toon en strekking van dit boek te doen kennen; het tot dusverre medegedeelde zijn grootendeels de eigen woorden van den schrijver.

Over den schrijver zelve, en de aanleiding tot het schrij-

ven van dit werk zullen wij nog een woord vermelden, of liever wij zullen hem weder zelven laten spreken.

Hij heeft vroeger over den Eed nagedacht en geschreven ; eene verhandeling namelijk in de Jaarboeken voor regtsgeleerdheid en Wetgeving , doch dat stuk gaat uit van een louter juridisch en geheel rationalistisch oogpunt. Hij is tot beter inzicht gekomen. Ieder aan wien dit boek in handen mogt vallen , wat hem in hetzelfde ook stuiten moge , in den vorm onbedrevenheid , langwijligheid , hardheid van uitdrukking , — in de zaak overdrijving , dweeperij , mysticismus : de S. bidt ze , wat het éérste betreft , de goede kern niet te verachten om de ruwe , onöogelijke schors ; en wat het tweede , niet ligtvaardig te verwerpen , hetgeen hij niet als eigen meening , eigen wijsheid , maar , naar volle overtuiging , telkens als het getuigenis Gods , in zijn onbedriegelijk woord omtrent een allergewigtigst onderwerp heeft voorgesteld.

De aanleiding tot dit boek is geweest een werk van GÖSCHEL , waarvan de titel is : *Der Eid nach seinen Princip , Begriffe und Gebrauch. Theologisch-Juridische studiën von KARL FRIEDRICH GÖSCHEL, Doctor beider Rechte.* Berlin 1837 : de S. wilde het eerst vertalen , doch het droeg te veel de kenmerken eener ingewijdheid in de geheimen der Duitsche nieuwere , misschien bijzonder der Hegeliaansche Wijsbegeerte , waarvan men den sleutel , dien men hebben moet , om in hare terminologie in te dringen , in ons vaderland weinig belit , en trouwens ook wel kan missen : ten andere zag de S. bij GÖSCHEL , hoewel hij zich verheugen mogt omtrent de groote hoofdwaarheden des Christendoms met hem op denzelfden grondslag te staan , in de bijzonderheden eenige gevoelens doorstralen , welke niet die van zijne Kerk zijn , en welke echter op de Eeds-leer onmiskenaar hier en daar invloed hebben gehad ; eindelijk kwam het hem voor , dat de regtskundige toepassing dier leer misschien wel wat op den achtergrond was gesteld. Hij besloot daarom de stoffe die hij van G. ontvangen had , liever tot een geheel ander plan om te werken.

De aanleiding tot het boek van GÖSCHEL schijnt weder gezocht te moeten worden in een werk van F. G. LEUE, Königlich Preussischer Staats- Procurator te Aken, getiteld *von der Natur des Eides*, Aachen und Leipzig, 1836.

Omtrent dit werk neemt de S. het volgende uit GÖSCHEL over, op bl. 308.

«Dit werk van LEUE is in een zuiver rationalistischen geest geschreven. Het Christendom wordt als, ten gevolge der toenemende verlichting, verouderd en niet meer bruikbaar voorgesteld. Die groote vordering moet haren invloed ook op den Eed doen gevoelen. Alle Godsdienstig denkbeeld, aan den Eed gehecht, is *bijgeloof*. Voor zooverre men den Eed, wegens de nog niet genoeg algemeen verspreide en gevorderde zedelijkheid door verlichting, in den Staat nog niet geheel missen kan, moet dezelve niet anders wezen, dan een *actus moralis*, een beroep van den mensch op zijn geweten en zedelijkheid. (Der Eid ist daher nichts anders als die Betheuerung der Wahrheit vermittelt einer gesetzlichen Formel, welche die höchsten menschlichen Motive zur Wahrheit enthält.)»

«LEUE tracht eerst *a priori* te betoogen, dat de Godsdienstige Eed niets anders dan een bijgeloof is, voornamelijk door de onzekerheid en onbepaaldheid der Godsdienstige begrippen; en voorts geschiedkundig, door een onderzoek van hetgeen de Eed bij de Grieken, Romeinen, Joden, Christenen en volgens het Canonische regt, en Protestantismus geweest is. Doorgaans heeft men, volgens hem, daaraan een bijgeloovig Godsdienstig denkbeeld blijven hechten. Ook de schrijvers van den laatsten tijd, zegt LEUE, hebben de leer van den Eed verwaarloosd, of althans niet wijsgeerig onderzocht. De Juristen in het bijzonder hebben de oude, bijgeloovige voorstelling vastgehouden. Ook MALBLANC (*Doctrina de Jurejurando ex genuinis legum et antiquitatum fontibus illustrata*; Norimb. 1781. Tubing 1820) is niet verder gekomen. De Godgeleerden konden den Eed, van hunne zijde, als een godsdienstig bedrijf beschouwen, ofschoon hij alles behalve eene geloofsbelijdenis is (verg. STAÜDLIN, *Ge-*

schichte der Vorstellungen und Lehren vom Eide; Gottingen 1824) Onder de wijsgeeren komen in het bijzonder KANT, en daarna MEISTER, ofschoon eigenlijk jurist (*Ueber den Eid, nach reinen vernunfts-begriffen*; Leipzig 1810, en BAIJER, *Betrachtungen über den Eid*, Nurnberg 1829) in aanmerking. KANT (*Religion u. s. w.* §. 240. *Metaphysik der Sitten* II, S. 179 heeft ingezien dat de Eed op bijgeloof rust, en alleen door bijgeloof aangehouden wordt: hij vindt er eene ongerijmdheid in, dat men iemand, welken men niet vertrouwt, toch godsdienstig gevoel toekent, en tevens eene onbillijkheid, dat het regt eens anderen van den Eed afhankelijk gemaakt wordt; ja, dat men verlangt dat de tegenpartij van hem, die den Eed aflegt, daarop aan zijn goed regt zal geloof slaan. Evenwel eenen anderen uitweg heeft de groote wijsgeer toch niet kunnen vinden. Hij houdt den Eed, even als het bijgeloof, in de Burgermaatschappij voor onontbeerlijk. Dezen wijsgeer ontbreekt het echter aan Juridisch inzicht: hij stelt reeds dadelijk het denkbeeld van den Eed verkeerd voor, terwijl hij van de veronderstelling uitgaat, dat door den Eed ook de tegenpartij subjectief tot eene andere overtuiging gebragt zal worden, waarop het toch geenszins aankomt, aangezien hij slechts overtuiging bij den regter bewerken moet. Inderdaad is de Eed in dit opzigt een *remedium necessarium*; slechts moet hij in een redelijken zin worden opgevat. »

Ook geeft de S. in Aanhangsel II. bl. 355 een uittreksel uit een verslag, hetwelk GÖSCHEL geeft van een werk van TYLER, getiteld: *OATHS, their origine, nature, and history*, bij JAMES ENDELL TYLER, *Rector of St. Giles in the fields, and late fellow of Oriol College*; London 1834. Hij sluit het door hem verkorte uittreksel van GÖSCHEL uit het, gewis uit een historisch oogpunt, belangrijk werk van TYLER met de opmerking, dat het misschien bij den een of ander den lust zal kunnen opwekken om nasporingen te doen naar hetgeen ook uit onze vaderlandsche Oudheden tot de geschiedenis en literatuur van den Eed kan worden bijgedragen. De S. wil niets van het belangrijke, en ook nuttige van zulke nasporingen afnemen;

mits men voor oogen houde, dat de waarheid hier niet in oude gebruiken en gewoonten, in de jaarboeken der menschelijke wijsheid, maar alleen in het geopenbaarde woord Gods, voor het bij Hem alléén alle licht en waarheid ootmoedig zoekende hart, te vinden is.

Bij het werk is gevoegd een *in plano*, met grooten letter gedrukt vel, hetwelk de S. noemt eene Eedsvermaning, voornamelijk uit Bijbelspreuken zamengesteld, overeenkomstig het ook door DE BOSCH KEMPER in zijn werk over de strafvordering geopperde denkbeeld: namelijk het plaatsen, in de kamers voor getuigen, van borden, waarop met duidelijke in het oogvallende letters eene waarschuwing te lezen stond, die onder de verveling van het wachten dikwijls ook onwillekeurig de aandacht kan gaande maken en tot nadenken brengen. Wanneer het nieuwe Strafwetboek gereed zal wezen, wil de S. ook een uittreksel van hetzelfde de straffen op den meined inhoudende, op dezelfde wijze in de getuigen-kamers voorhangen.

Ziet daer in zeer algemeene trekken, en zoo veel mogelijk met des S. eigene woorden, aangeduid, en zoo wij vertrouwen voldoende voor het doel van een verslag, wat er in dit boek te vinden is, van welk standpunt de S. is uitgegaan, en wat deze Eeds-leer van anderen onderscheidt.

Wij willen nu nog eenige bijzondere punten vermelden, en beginnen met de vraag, die, dunkt ons, bij ieder moet oprijzen, namelijk: daar men nu toch in één land leeft met Joden, Mahomedanen, Heidenen en Christenen, die inderdaad niet anders dan Heidenen zijn, en de Christelijke Eed, zoo als de S. die voorstelt, de ware Eed is, hoe moet het dan toch gaan met het opleggen en het afleggen van den Eed? De S. behandelt die vraag op bl. 173 en volg. met andere daarmede in verband staande.

De regtsgeleerde beschouwingen zijn voornamelijk te vinden op pag. 190; dáár wordt gehandeld over den geregtelijken Eed bepaaldelijk over den deccisoiren Eed; de ware grond van denzel-

ven is, in het stelsel des S., het beroep op God, bepaaldelijk als regter; de opdracht der voor menschelijke wijsheid en doorzigt onoplosbare twistvraag aan de Vierschaar van den regtvaardigen, alleen wijzen God, die gerechtigheid doet, en gerigten allen dengenen die onderdrukt worden. De regterlijke magt wordt hier beschouwd als eene gedelegeerde magt van God. God echter heeft geen afstand gedaan van zijne Allerhoogste regtsmagt. Wanneer dus de menschelijke regter het niet vinden kan, komt het beroep op den Allerhoogsten regter, in den Eed. Over den suppletoiren Eed wordt gesproken op blz. 216. Het casus conscientiae: of men den Eed mag opdragen, wanneer men zeker is van zijne zaak, en nog een paar andere zwaarigheden worden op blz. 219 en volg. opgelost. Over den getuigen-Eed, in promissoiren of assertoiren vorm op bl. 232; deze is historisch, de jongste. De zuiverings-Eed is de oudste. Zeer uitvoerig wordt over den Getuigen-Eed gehandeld; in het laatste hoofdstuk komt iets voor over den Eed bij procuratie, waar de S. zich tegen verklaart op bladz. 410 en volg. Wij vinden iets over de ambts-eeden en dergelijken, en over de beginselen waarop de strafwetgeving, ten aanzien van eedschennis en meined zou moeten rusten, en voor hetgeen gedaan zou kunnen worden om den eerbied voor den Eed te bevorderen.

Wij hebben dit werk aangekondigd, omdat de titel van hetzelfde en de naam van den S. daarop aanspraak maken mogen. Het standpunt, waarop de S. zich geplaatst heeft, de richting, welke hij aan zijne regtsgeleerde oefeningen geeft, zijne *anti-rationalistische* beschouwingen, de vreemde manier van behandeling, alsmede de menigvuldige historische bijzonderheden, vooral in de aanhangsels medegedeeld, maken het wel der moeite waardig om zijn boek te lezen. — En hiermede meen ik voor het doel van een verslag te kunnen volstaan.

C. J. FRANÇOIS.

De bevoegdheid der Kantongeregten, Arrondissements-Regtbanken en Provinciale Gerechtshoven (eene Bijdrage tot verklaring en toepassing der Wet op de regterlijke organisatie en het beleid der Justitie) door M^r. VAN GORKUM, Procureur en Regter-plaatsvervanger bij de Arrondissements-Regtbank te Roermonde. Leijden, bij H. W. HAZENBERG EN COMP. 1844,—blad. 141.

De artikelen der wet op de regterlijke organisatie en het beleid der Justitie, welke betrekking hebben tot de bevoegdheid, bepaaldelijk de art. 38—54 over de kanton-geregten, hebben sinds de invoering der nieuwe wetgeving, aanleiding gegeven tot het opgeven van onderscheidene vraagpunten, van welke wij in dit geschrift de meesten opgeteekend vinden. De verklaring der artikelen 38—54, 53—59 en 65—69, maakt het tweede gedeelte van het werk uit; het eerste gedeelte handelt over het rechtsgebied in het algemeen; en over de bevoegdheid, in beperkten zin d. i. over de onderwerpen van kennisneming en beslissing en over den maatstaf, bij verdeling van vorderingen tusschen de geregten, gebezigd. Eene uitvoerige inhouds-tafel, waarmede het geschrift aanvangt, maakt het overzicht over hetgeen hier geleverd of beloofd isgemakkelijk. De vraag kan, na de lezing van een werk, als het hier aangekondigde, alléén zijn: of het onderwerp duidelijk en eenvoudig is voorgesteld, zoodat door de behandeling aan de wetenschap en aan de practijk een dienst bewezen is; en men zal daarbij, om billijk te zijn, in het oog moeten houden, dat de schrijver slechts heeft willen leveren eene *bijdrage* tot verklaring en toepassing der bestaande wet.

Het zij ons vergund uit dit oogpunt het voor ons liggende boek te beschouwen, en tot dat einde bij het eerste gedeelte stilstaan. Met de aanteekeningen op de opgenoemde artikelen zullen wij ons in dit verslag niet onledig houden, want dit zou het bestek eener aankondiging overschrijden; wij zouden elke quaestie met den schrijver moeten behandelen, en om zulks

met eenige volledigheid te doen zou ons geschrift ligtelijk uitvoeriger worden dan het zijne. De bijzondere quaestien welke zoo wel in het eerste als tweede gedeelte worden behandeld, zijn voor verschillende opvatting vatbaar, en zelfs is het oordeel over de meerdere of mindere belangrijkheid en kracht der argumenten, welke pro en contra gewoonlijk worden aangevoerd, ook als men instemt met de oplossing der vraag, zeer uiteenlopende, zoodat het doelloos zou zijn te vermelden, waar men het met den schrijver eens is, of waar men in gevoelen meent te moeten verschillen. Wij bepalen ons daarom tot een paar algemeene aanmerkingen.

Naar het ons voorkomt is de leer der bevoegdheid, in het algemeen, uit een wetenschappelijk of leerstellig oogpunt beschouwd, zeer eenvoudig; alles hangt af van stellige wetsbepalingen; deze kunnen volledig of onvolledig zijn, duidelijk of dubbelzinnig zijn uitgedrukt, en de woorden der wet kunnen twijfel doen ontstaan over den geest en de bedoeling des wetgevers, zoo als men dat pleegt te noemen. De woorden der wet moeten dan worden verklaard uit de geschiedenis der zamenstelling, uit het geheel der wet, uit het onderling verband der deelen; dit komt ons voor een veiliger rigtsnoer te zijn dan eene scherpzinnige bepaling en onderscheiding van het begrip der burgerlijke regtsvordering en dergelijke onderzoekingen.

Die onderzoekingen zullen geene schade doen aan de regtsgeleerdheid; op zich zelve beschouwen wij ze als volstrekt onverschillig; het geeft een schijn van geleerdheid aan hem die er zich mede bezighoudt, maar als hij van zijne omdoolingen op het veld der wetenschap terugkeert, is hij doorgaans weder op de zelfde hoogte als hij, die aan den ingang is blijven staan, zonder dat hij iets bruikbaars heeft medegebragt; de slotsom is deze, dat het begrip van regtsvordering bevattelijk genoeg is; en de schrijver zegt dan ook zelf terecht, dat hoe men het ook in het afgetrokkene moge voorstellen, in de toepassing schijnt het geene zwarigheden opteleveren. Hij noemt het begrip van regtsvordering wel allermoeijelijkst, en de juiste voorstelling allernood-

zakelijkst; maar zoo als hij het voorstelt, schijnt het noch moeilijk, noch noodzakelijk. Het moge waarheid zijn, dat de regtsvordering onafhankelijk is van de wijze van regtsvordering, dat iets anders is de uitgeoefend wordende regtsvordering, iets anders de uitoefening, en nog iets anders het exploit van gedingopening, dat er onderscheid is tusschen regtsvordering en vorderingsregt, en dergelijke meer. Men vraagt echter of hij die eene bijdrage leveren wil tot de verklaring en de toepassing der organisatie-wet niet beter deed die onderscheidingen ter zijde te laten; men vraagt dit te meer, omdat uithoofde van de fijnheid der onderscheidingen het uiterst moeilijk is zich duidelijk en bestemd uitte drukken, en men alzoo ligtelijk gevaar loopt te verduisteren, hetgeen men wil ophelderen; en op die wijze een ondiens te doen aan de geleerde en wetenschappelijke beoefening des regts. De schrijver vermeldt dan ook die onderscheidingen slechts met een enkel woord.

Men zoude deze aanmerking achterwege gelaten hebben indien men niet meende, dat de schrijver een verkeerd begrip van regtsvordering voorstelt, niet in het afgetrokkene, maar bij toepassing op de artikelen 154 en 156 Wetb. v. burg. Regtsv. In laatstgenoemd art. 156 wordt gesproken van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp des geschils. Ingeval de regter onbevoegd mogt zijn uit hoofde van het onderwerp des geschils, zal de exceptie van onbevoegdheid in elken stand des gedings mogen worden voorgesteld, en indien zij niet wordt voorgesteld, is de regter ambtshalve gehouden zich onbevoegd te verklaren.

Wat is nu *onderwerp des geschils*? De schrijver heeft blijkbaar theoretisch gehandeld over het begrip van regtsvordering om tot het antwoord op die vraag te komen: en daarbij is vermeld de onderscheiding tusschen regtsvordering als eene regtshandeling of het regtsmiddel, strekkende om zijn regt te verkrijgen, d. i. de uitoefening der regtsvordering (wel de regtsvordering, terwijl die uitgeoefend wordt, onaangezien op welke wijze) waarvan de wijze in haar begin, voortgang of

voleindiging geregeld is door het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering als regtshandeling, en als regt of zaak. Die onderscheidingen zijn volkomen waar; doch wat is, eenvoudig uitgedrukt, des schrijvers stelling, in de toepassing? de regtsvordering is onderwerp van het geschil, en geschil ontstaat eerst na betwisting, derhalve komt het onderzoek naar des regters bevoegdheid eerst te pas na het antwoord van den verweerder; de quaestie van bevoegdheid hangt dus in den regel (wij erkennen uitzonderingen) niet af van de dagvaarding, maar van dagvaarding en antwoord. Hetgeen de schrijver over dit punt redeneert, (pag. 26 en 27) komt ons voor eene bijdrage te zijn tot hetgeen JAVOLENUS zeide: «omnis definitio periculosa.»

Doch zien wij nu, wat er in de afdeeling, welke handelt over het begrip en de onderscheiding der burgerlijke regtsvordering is opgeteekend. Wat is regtsvordering? «Onder regtsvordering » wordt verstaan de vordering van het verschuldigde, volgens » het Burgerlijk Wetboek en de daadzaken. » (p. 23) Daarna volgt, wat in het stelsel der wet *niet* is regtsvordering. Welligt moest men hier niet gewagen van het stelsel der wet, maar liever van het stelsel der wetenschap in het afgetrokkene; en vervolgens volgt de nadere bepaling, gegrond op de uitdrukking *geschil*, en onderwerp des geschils in art. 154 en 156 Wetb. van Burg. Regtsv. Hieruit wil de schrijver afgeleid hebben, immers, versterkt hebben hetgeen hij reeds in het afgetrokkene heeft gezegd, namelijk: dat de regtsvordering is de voor den regter *beweerde* en *betwiste* regtsvordering, of het in regten gevorderde en betwiste verschuldigde, en zulks onafhankelijk van de wijze van regtsvordering.

Wat is des schrijvers meening? De bevoegdheid hangt niet altijd uitsluitend af van de dagvaarding, van het dispositief der vordering, van den eigenlijken Eisch, van de slotsom der conclusie, of hoe men het in het dagelijksch leven of de practijk noemt, maar van de vordering zoo als die werkelijk is, wanneer aan den regter blijkt, dat hij van de vordering, zoodanig als die in de dagvaarding is omschreven volgens de wet niet mag kennis ne-

men, dan verklaart hij zich, vermits hij verplicht is volgens de wet regt te spreken, ambtshalve onbevoegd uithoofde van het onderwerp des geschils: en wat leert ons nu de schrijver? dat eerst na de betwisting (alsdan bestaat eerst een onderwerp van geschil) het onderzoek naar de bevoegdheid behoort plaats te hebben. Let wel! derhalve geene ambtshalve onbevoegdverklaring uit hoofde van het onderwerp des geschils. Is dit geen spel met het woord *geschil*? en een zeer gevaarlijk spel? Zou het waarheid zijn, in het afgetrokkene, dat de vordering welke ik instel, niet is een onderwerp van geschil, welks beslissing ik van den regter vraag, omdat de gedaagde nog niet heeft gediend van antwoord? Men weet niet of de schrijver zich voor hetgeen hij op pag. 26 en 27 voordraagt op eene *autoriteit* kan beroepen; indien hij de door hem medegedeelde beschouwingen van elders heeft overgenomen, had men gaarne den schrijver, welken hij volgt eens nageslagen; te meer, omdat hij zijne aantekening over het begrip van regtsvordering eindigt met deze woorden: « Daarbij komt nog, dat iemand, die regtmatig geroepen voor den regter niet verschijnt, indedaad geene voordeelige beslissing verdient. »

Onjuister begrip van het verstek, dan door dit gezegde aan den dag wordt gelegd, kan men zich bezwaarlijk voorstellen: de regter is boos omdat gij niet komt, als gij geroepen zijt! Gij verdient niet dat gij het proces wint. De uitdrukking dat iemand geene voordeelige beslissing verdient is zelfs (wij zijn overtuigd dat hij die de woorden bezigde het zoo kwaad niet meent) ergerlijk. Het is alsof de regter een proces laat winnen, of verliezen, niet met het oog op het regt en de waarheid, maar uit aanmerking van de verdiensten, de beleefdheid, of onbeleefdheid der partijen, of welligt van hunne practisijs. De S. zegt « *daarbij komt nog*, » en de verbazing wordt grooter als men vraagt *waarbij?*— bij zijne leer dat de incompetentie *ratione materiae* (de volstrekte onbevoegdheid namelijk zoo als de S. het noemt pag. 2, naar den aard en de *geldswaarde* der regtsvorderingen) eerst ontstaat na de betwisting, dat is, na het antwoord der weder-

partij, letwel, omdat voor de belwisting er geen onderwerp van geschil is, en art. 156 toch zegt, onderwerp van geschil. Geene incompetentie ratione materiae derhalve naar de geldswaarde b.v. volgens den schrijver, bij verstek; en waarom niet? onder anderen, omdat de gedaagde, die regtmatig geroepen niet verschijnt, inderdaad geene voordeelige beslissing verdient!

Welligt is op den S. hier toepasselijk: *brevis esse laboro, obscurus fio*, en daardoor worden de door hem voorgedragen denkbeelden waarschijnlijk verkeerd begrepen; zoo als des S. leer op pag. 26 en 27 over de onbevoegdheid uithoofde van het onderwerp des geschils geschreven is, gelooft men die onregtskundig te mogen noemen, en twijfelen wij of de S. zelf het door hem geschrevene zou willen verdedigen. Nog eene aanmerking voor men afstapt van het begrip der regtsvordering: zij is deze: bij herhaling heeft men die bladzijden gelezen, en bepaaldelijk getracht optesporen hoe de schijver aan de leer, welke zoo onregtskundig voorkomt, gekomen is, en het schijnt dat de S. zijn denkbeeld ontleent uit art. 76 Burg. regtsv.

Indiende gedaagde niet verschijnt, en de voorgeschrevene termijnen en formaliteiten in acht genomen zijn, zal er tegen hem verstek verleend worden, en de conclusien van den eischer zullen toegewezen worden, ten ware zij den regter onregmatig of ongegrond voorkomen. Derhalve, ziedaar waarschijnlijk de redenering, de toewijzing bij verstek is alleen afhankelijk van de gegrondheid of regtmatigheid der conclusie, niet van de competentie ratione materiae uithoofde der geldswaarde b. v., van den regter: daarvan spreekt art. 76 niet. De sustenuë is, mag men zeggen nieuw, immers nu voor't eerst door den druk bekend gemaakt.

De S. leert, dat de regtsvordering moet beschouwd worden onafhankelijk van de wijze van regtsvordering. In het afgetrokkenene moge dat juist zijn; in een zuiver wetenschappelijk verloop moge die onderscheiding toegelaten worden. Doch wij hadden meerdere ontwikkeling verlangd. Wat bedoelt de S. met de uitdrukking: wijze van regtsvordering in toepassing op de be-

voegdheid? is dat de wijze waarop de dagvaarding is ingerigt? Indien de S. er de inrigting der dagvaarding mede bedoelt, faalt zijne leer in de toepassing, en geeft hij aanleiding om de exceptie van incompetentie met de defensie: *tibi haec actio non competit adversus me* te verwarren. De competentie hangt dikwijls af van de vordering, geheel afgescheiden van de betwisting. Men zoude dit door voorbeelden kunnen ophelderen, doch dit is onnoodig, want de S. zelf zal het gereedelijk toestemmen.

Hetgeen over het regtsgebied in het algemeen gezegd wordt zou, naar het schijnt, duidelijker en meer bestemd kunnen zijn voorgedragen geworden. Eenvoudige en erkende waarheden worden op eene wijze voorgesteld, die in plaats van de zaak te verklaren, den schijn van iets ingewikkelds daaraan geeft. Zoo wil de S. zeggen, dat de kantonregters in een arrondissement staan onder de regtbank van het arrondissement, waarin de kantons gelegen zijn, en niet onder die van een ander arrondissement, en even zoo de regtbanken onder het provinciaal Hof. Hoe drukt de S. die waarheid uit? aldus op pag. 14: « daar » waar het eene heerschende betrekking geldt van een' hooger regter tot een' lageren, is de hoogere regter die van » de provincie of van het arrondissement, waarin de Arrondissements Regtbank of het Kantongeregt, tot welken die » betrekking moge bestaan, gelegen zijn.» En welke is de reden, die de schrijver daarvoor opgeeft? « voornamelijk wat het » provinciaal regtsgebied betreft, bestaan de gronden dier » deeling in eene herinnering aan den staat van zaken onder » de oude republiek; zoodat, daar waar het eene heerschende » betrekking geldt enz. » Die herinnering aan de oude republiek moge aanleiding gegeven hebben tot het oprigten van een Hof in iedere provincie, maar is dan die herinnering eene reden, waarom bij het bestaan van Hoven in elke provincie, de regtbanken dier provincie onder hun provinciaal Hof ressorteeren? Men vindt op pag. 16 vermeld de vraag: in hoe verre wordt de uitoefening der regtsmagt door de ligging der bedoelde plaats buiten het regtsgebied beperkt?

Wat antwoord de S.? «Ligt de plaats buiten het regtsgebied, dan zijn de gevallen tweederlei. De exceptie namelijk van onbevoegdheid wordt voorgesteld, en wel tijdig of zij wordt dit niet. In het eerste geval moet de regter zich onbevoegd verklaren; in het tweede geval kan hij dit doen, doch is daartoe niet gehouden.» Wij zouden meenen, dat de onbevoegdheid uit hoofde van den persoon des verweerders door dezen voor eenige anderen wren van regten of eenige andere verdediging moet voorgedragen worden, en dat als zulks niet tijdig geschiedt, de onbevoegdheid is gedekt, en de regter bevoegd wordt; en geenszins dat in het geval de verweerder de exceptie heeft gedekt, het facultatief voor den regter blijven zal zich incompetent te verklaren. Wanneer de plaats waar het goed gelegen is, bij aanspraak op onroerend goed ligt buiten het regtsgebied des regters, dan is er evenzeer onbevoegdheid uit hoofde van den persoon, omdat de verweerder wegens eene zakelijke regtsvordering, zoude zijn geroepen voor den regter, die slechts de bevoegde zoude zijn in eene persoonlijke, en dan is de exceptie door het niet tijdig voorstellen evenzeer gedekt. Bij prorogatie van regtsmagt, zoo als die in de oude practijk bestond, moge het facultatief geweest zijn, of de regter de zaak aan zich wilde houden of verwijzen, maar mag men niet betwijfelen, of iets dergelijks onder het tegenwoordige regt bestaat?

Men zoude deze aantekeningen op deze wijze kunnen vervolgen, maar men vreest, den schrijver verkeerd te begrijpen, en men wil zich gaarne overtuigd houden, dat zijne meening, welke onjuist schijnt, bij bredere ontwikkeling helder en regtskundig zal bevonden worden.

Laat ons nog een enkel oogenblik stilstaan, bij de vraag en het antwoord, voorkomende op pag. 19; zij is deze: «Welke zullen de redenen zijn, die een van wege het regtsgebied onbevoegden regter zullen nopen, om zich van het geding te onthouden?» (Quaeritur: Hoe kan die vraag oprijzen onder het tegenwoordig regt? De S. had ons dienst gedaan door een

voorbeeld bij te brengen.) « In strafzaken het belang der strafvordering, zoo wel als dat der verdediging; » (men bekent gaarne dit niet te begrijpen.) « het bestaan van provinciale of » gemeentelijke reglementen, ja, bijzondere wetten als in Lim- » burg. » (Men vraagt als bijzondere wetten, reglementen enz. den regter onbevoegd maken, hoe kan het dan aan zijne verkiezing staan om zich bevoegd of onbevoegd te houden; of bedoelt de S. een geval als het volgende: de verweerder b. v. woont te *Roermonde*, en hij is daar geroepen voor zijnen dagelijkschen regter, wegens eene zakelijke regtsvordering bij aanspraak op onroerend goed in een ander arrondissement, en de verweerder neemt daarmede genoegen.) « In burgerlijke » zaken vooral de toepasselijkheid van oude landregten, de » verwijzing bij de Wet naar gewoonten of plaatselijke gebrui- » ken enz. » (Men zou zeggen, dat dit alles van geen invloed hoegenaamd zijn kan op de competentie, en gelooft dat de S. hier eene leer verkondigd heeft geheel vreemd aan het tegenwoordige regt.)

Men eindigt deze aankondiging, met de verklaring dat het geenszins de bedoeling is om des S. werk te beoordeelen, veelmin te veroordeelen; het geschrevene moge dienen om de strekking van des S. arbeid te doen waardeeren; hij heeft slechts eene bijdrage willen leveren, en men vordere dus geene volledige verhandeling: doch men mag vorderen dat in zulk een arbeid duidelijkheid, en eenvoudigheid heersche, en daarbij, omtrent hetgeen enkel leerstellig is, geene redeneringen worden voorgedragen, welke in de toepassing tot misvatting aanleiding kunnen geven. Ofschoon men hier en daar meerdere ontwikkeling, of meerdere eenvoudigheid van voorstelling zoude verlangd hebben, en op vele plaatsen met den S. in gevoelen verschilt, gelooft men echter te mogen zeggen dat zijne bijdrage aanbeveling verdient, en als leiddraad zal kunnen gebruikt worden, tot eene grondige beoefening der artikelen van de Wet op de organisatie, over welke hij gehandeld heeft.

C. J. FRANÇOIS.

Het Nederlandsch burgerlijk regt, naar de volgorde van het Burgerlijk Wetboek, door Mr. G. DIEPHUIS, Doctor in de Regten en in de Letteren, Advokaat bij de Arrondissements-Regtbank te Appingedam. Eerste Aflevering, te Groningen, bij J. B. WOLTERS, 1844. IV. 208 bladz. in gr. 8.º

« Zal de wetenschap de vervulling harer taak bereiken, zal » zij werkelijk de Wetboeken verklaren, aanvullen en helpen » toepassen, en, door een onpartijdig oordeel over de wetge- » ving, tot derzelve volmaking medewerken, dan schijnt er » eene meer omvattende wijze van bewerking noodig te zijn, dan » aan het Burgerlijk Wetboek tot nog toe is te beurt gevallen, » dan schijnt hetzelfde, om zoo te zeggen, in meer wetenschap- » pelijken vorm behandeld te moeten worden. »

In deze woorden verklaart de S. zijn doel met de uitgave van dit werk.

Onder de woorden, van welke veel gebruik gemaakt wordt, hoewel het denkbeeld niet altijd helder voor den geest staat, behooren *wetenschap* en *wetenschappelijk*. In het algemeen geeft men toe, dat wetenschap kennis, wetenschappelijk wataan kennis eigen is, beteekent; maar bij de toepassing blijkt het verschillend denkbeeld, dat ieder daaraan hecht. Om die reden ware het niet overbodig geweest, wanneer de S. ons verklaard had, wat hij door *wetenschappelijken vorm* verstond. Uit den door mij overgenomen zin zou men opmaken, dat *wetenschappelijke vorm* eene meer omvattende wijze van bewerking aanduiden moet. Dit kan de bedoeling niet wezen, want meestal zal het tegendeel waar, zal wijdloopigheid het gevolg van onvolledige kennis, van gebrekkige wetenschap zijn.

De *wetenschappelijke vorm*, door den S. bedoeld, blijkt later eene exegetische en dogmatische bewerking van het Wetboek te zijn. Zoodanig eene heeft hij zich ten minste voorgesteld. Deze aflevering intusschen is ruim zoo veel exegetisch als dogmatisch.

Reeds uit den titel blijkt, dat de orde van het Burgerlijk Wetboek gevolgd wordt, waarvan ook zeldzaam afgeweken

Themis, V Dl. 5 St. 1844.

is. Misschien zou dit minder het geval geweest zijn, wanneer de S. aan dogmatische boven exegetische behandeling de voorkeur had gegeven. Had hij zich meer bepaald het onderzoek der beginselen ten doel gesteld, deze aan de waarheid getoetst, in hunne gevolgen beschouwd, spoedig zou hij bemerkt hebben, dat de orde van het Wetboek niet die is, welke het volledigst overzigt verschafft. Misschien zou hij een stap verder gegaan zijn, de kluisters afgeworpen hebben, in welke het Wetboek hem klemde, ons met een systematisch handboek van het burgerlijk regt verrijkt hebben.

Aan zulk een handboek is groote behoefte. Het gemis daarvan heeft in *Frankrijk* tot vele dwalingen aanleiding gegeven. Wanneer de tijd om te verzamelen voorbij is, komt die van het schiften en regelen aan. Oude versletene methoden moeten verlaten worden, want ten fraaiste genomen verschaffen zij ons de kennis der afzonderlijke deelen, maar doen het verband niet vatten, doen ons nimmer van het geheel een juist en duidelijk beeld vormen.

De wetgever heeft zekere meer uitwendige dan innerlijke orde gevolgd. Overlevering oefende daarop haren invloed uit: de vreemde bestanddeelen, welke zich aan hem aanboden, maakten het natuurlijk. Hij verzamelde slechts bouwstoffen. Die te bewerken, is de taak van den regtsgeleerde. Wat vroeger naast elkander liggende, onderling ter naauwernood, zoo al, verbonden bouwstoffen waren, maakt hij tot een organisch geheel, waarin ieder deel zijne bepaalde plaats heeft, het eene in noodwendige orde op het andere volgt. In plaats van met meerdere of mindere afwijkingen de zeer gebrekkige Instituten-verdeeling te volgen, dringt hij in het begrip van het regt door en wijst van uit dat middenpunt aan ieder deel zijne natuurlijke plaats aan. Aldus wordt dat, wat hem vroeger nevelachtig en onduidelijk voorkwam, een helder beeld; want hij heeft den inwendigen zamenhang leeren doorzien, door welchen de afzonderlijke regtsbegrippen en regtsregels eene groote eenheid uitmaken, die alles afwijst, dat haar niet volkomen past.

Systemeem is vorm, maar de wetenschap is wezenlijk aan den

vorm gebonden. Deze geeft aan den inhoud zijne volkomene, zijne ware beteekenis. Hoe beter beide ineensmelten, hoe voortreffelijker en volmaakter geheel zij vormen.

Bij eene dogmatische behandeling titelsgewijze moge elke titel met grondigheid, kennis, schranderheid, behandeld zijn; het blijven losse, naast elkander staande deelen, welke de geest met moeite door dunne draden vereenigt, welker begrip hij niet geheel leert vatten.

Goede exegetische behandeling heeft evenwel ook zeer hooge waarde; aan den schrijver behoort men het over te laten, te beslissen, tot welke, systematische of exegetische, zijn aanleg hem roept. Ik zou dan ook van de eerste niet gesproken hebben, had de S. zijne behandeling niet tevens eene dogmatische genoemd, niet gezegd, dat eene meer stelselmatige orde *alleen voor het akademische onderwijs* de voorkeur verdiende. Waaron, zegt hij ons niet. De dwaling, tot welke de miskennis van theorie en praktijk, als stonden deze twee lijnrecht tegen elkander over, leidt, heeft ook hier, meen ik, haren invloed doen gevoelen. Theorie en praktijk staan tot elkander als regel en toepassing. Het is geen goede regel, welke voor toepassing onvatbaar is, gelijk toepassing zonder regel, hij zij goed of kwaad, ondenkbaar is. Het doel, zoo wel van hem, die voor studenten, als van hem, die voor regtsgeleerden schrijft, is nauwkeurige kennis te verschaffen. De weg, welke voor den eenen daartoe de kortste is, kan voor den anderen geen omweg zijn. Bij beide is het om waarheid te doen. Tot deze kan men nooit op beter wijs geraken dan wanneer men het wezen der zaak, deze in zamenhang doorziet. Bij geschriften voor akademisch onderwijs kunnen subjectieve redenen het, zoo voor den onderwijzer als voor zijne toehoorders, noodzakelijk maken zich eenige vrijheid toe te staan, op enkele punten langer, op andere korter te wezen: men mag in die geschriften bij de beginselen blijven staan; dit is nog geene reden waarom de orde zou behoeven te verschillen; waarom in het eene geval de systematische, in het andere de orde van het Wetboek de beste zou zijn.

De S. hinkte op twee gedachten: hij wilde te gelijkertijd een dogmatisch handboek en eene exegese der artikelen van het wetboek leveren. Onder het bewerken heeft de laatste het eerste op den achtergrond gebracht, en hierdoor zijn de bezwaren vermeden, welke van zulk eene weifeling het gevolg zouden hebben moeten zijn.

Als exegese beschouwd, heeft de S. meer gedaan dan eene «niet onverwerpelijke bijdrage» geleverd, welken lof hij zijn werk toewenscht.

Deze aflevering bevat de vier eerste titels van het Burgerlijk Wetboek. De wijze van uitlegging van den heer DIEPHUIS is helder; zij rust op een naauwgezet onderzoek en goed begrip der wet. Zijne redenering, hoewel zeer wijdloopig, is juist. Nergens ontmoet men die vooroordeelen en overleveringen, welke bij ons de wetenschap haar eerste beginsel, vrij onderzoek, zoo dikwerf doen verloochenen, noch treft men chicanes aan, welke van oudsher aan de beoefening van het regt in dit land eigen waren en bleven.

Is het onderzoek van den schrijver meestal juist; het gaat van de andere zijde niet diep, bepaalt zich tot oppervlakkige opmerkingen. Het is echter mogelijk, dat de schraalheid van het onderwerp, in deze titels behandeld, daarvan de schuld is en dat de volgende de blijken zullen dragen van dieper nasporing.

De S. heeft zich tegen het misbruik gewacht, dat zoo veelvuldig van het werk van Voorduin gemaakt wordt, waardoor dit voor de beoefening van het regt gevaarlijker dan nuttig geworden is. Het gevaar ten minste van de woorden der wet naar een vermoedelijken wil des wetgevers, naar de individüele meeningen van ministers of leden der Staten-Generaal, te zien verwringen, is grooter dan het nut om in zeldzame gevallen aan dubbelzinnige uitdrukkingen de waarschijnlijk gemeente beteekenis te kunnen geven.

Het kan weinig nut hebben de punten op te geven, in welker verklaring de S. mij schijnt te dwalen, vooral daar die punten zeer weinigen zijn.

In de voorrede beloofde hij, «een onpartijdig oordeel over

de wetgeving, » ten einde « tot derzelve volmaking mede te werken. » Dit zal in de volgende afleveringen moeten komen, want in deze wordt het, op eene zeldzame uitzondering na, niet gevonden. De S. laat zich weinig over de gebreken der wet uit en waar hij dit doet, tracht hij de woorden te wenden en te wringen tot hetgeen de wetgever naar zijn oordeel heeft willen zeggen, ook wanneer zij eenvoudig, in hunne ware beteekenis genomen, dien zin niet hebben kunnen. Ik zou bijna zeggen, dat de S. te veel eerbied voor de wet heeft en haar, haars ondanks, altijd voor verstandig houdt. In n.º 139 kan men daarvan een voorbeeld vinden. De woorden: *wanneer zij met de registers overeenstemmen*, in art. 24 B. W. voorkomende, zijn eene voorwaarde, zegt de S.; maar dewijl de wetgever die uitdrukking zonder oplettendheid gebezigd heeft, tracht hij diens fout te herstellen door aan te raden, dat woorden, welke hem eene stellige voorwaarde schijnen te zijn, niet als voorwaarde zullen toegepast worden. Zoo vat hij in n.º 191 de woorden van art. 35 B. W. *zich op het schip bevindende* op als stond er: *tot het schip behoorende*, iets wat nooit uit die woorden opgemaakt kan worden: hij geeft als reden daarvoor « dewijl die woorden anders geen en gezonden zin kunnen hebben. » Hiervoor te zorgen is de taak van den wetgever, niet van den wetuitlegger.

In n.º 52 is de S. zich zelven niet gelijk gebleven. In n.º 13 en volg. had hij het verschil aangewezen, dat art. 9 Alg. Bep. ten opzichte van vreemdelingen tusschen het fransche en het nederlandsche regt heeft doen ontstaan, daar dit laatste op het *statutum personale* niet meer let, maar door den regter op vreemdelingen evenzeer als op Nederlanders alleen onze wet wil doen toepassen, zoo dat op vreemde wetgevingen nimmer in andere dan in de bij de wet bepaald opgenoemde gevallen door den regter behoeft gelet te worden. Hieruit volgt, dat, wanneer een vreemdeling, die in zijn land meerderjarig, maar volgens onze wet minderjarig is, zich herwaarts begeeft, hij voor minderjarig moet gehouden worden; want de wet heeft hieromtrent geene uitzondering gemaakt, op hem slaat dus ons art. 385. Ondertusschen beweert de S.

in n.º 52 het tegendeel, wat met zijn betoog in n.º 13 strijdt. Art. 5 der wet op den Overgang, waarop hij zich beroept, doet hier niets af: het kan den stelligen en zeer duidelijken regel van art. 9. A. Bep. niet krachteloos maken; bovendien ontbreken hier alle vereischten voor een argument bij analogie.

Zeer weinige zijn de onjuistheden, welke men in deze aflevering aantreft. Het zal wel eene vergissing zijn, wanneer de S. in de voorrede zegt te weten, dat hij *de taak der wetenschap* niet vervuld heeft. In n.º 36 zegt hij, dat in het romeinsche regt de menschen werden onderscheiden in vrijen, slaven en vrijgelatenen. In der daad komt die verdeeling daarin voor: doch Tribonianus en zijne medehelpers hadden het in het etymologiseren, in het geven van definitiën en maken van verdeelingen niet ver gebracht. Geen hedendaagsch regtsleeraar zal die verdeeling volgen, welke zelfs in de Instituten niet als de ware, maar slechts ter loops wordt opgegeven. Volgens art. 20 en 991 B. W., zegt de S. in n.º 14, kunnen *vreemdelingen* geene getuigen zijn. De wet sluit alleen hen uit, *die niet in het koninkrijk wonen*. Vreemdelingen, die hier wonen, al zijn zij niet met Nederlanders gelijkgesteld, worden dus niet uitgesloten. De S. dacht waarschijnlijk aan vreemdelingen, die hier niet wonen. Verkrijging van het burgerregt in n.º 50 zal wel moeten wezen toelating tot het genot van het *burgerlijk regt*. *Naturalisatie* heet in n.º 61 eene *onthefing van de wet*, eene *dispensatie*. De toekenning van al de regten van nederlandschen staatsburger is meer dan het ontheffen aan eene bepaalde beperking of het ontslaan van eene bepaalde verpligting.

Onze wetgeving heeft meer dan één werk in het licht doen komen; de meesten van gering allooi. De heer DIEPHUIS heeft een beteren weg ingeslagen. Zijn arbeid schijnt, wanneer de volgende afleveringen zich tegen wijdloopigheid en oppervlakkigheid weten te bewaren, voor het regt meer blijvende waarde te zullen hebben.

N. OLIVIER,

ACADEMISCHE LITERATUUR. — SJOUCHE HARKEMA BEKKER.

Dissert. jurid. inaug. de quaestione an commodanti, qua tali, adversus commodatarium competat rei usui datae vindicatio. Gron. 1843, 8.º

De vraag, in deze dissertatie behandeld, is, eenigen tijd geleden, door den Hoogen Raad, even als door de Regtbank en het Provinciaal Gerechtshof te *Groningen*, toestemmend beantwoord (1). Er is beslist dat de eigenaar het regt behoudt om de hem toebehoorende zaak door eene zakelijke regtsvordering terug te eischen, al heeft hij met den gedaagde eene verbindtenis aangegaan, waaraan die zaak tot onderwerp strekt. Hetgeen de vraag van gewigt in de praktijk doet zijn is dat daarmede in verband staat de bevoegdheid des eigenaars om opeenezoodanige roerende zaak beslag te kunnen leggen(2).

Wij hadden weinig vrees dat de Hooge Raad in den tegenovergestelden zin regt zoude spreken. Van het eerste oogenblik toch dat wij de zaak in handen kregen, scheen ons art. 629 van het Burg. Wetb. te duidelijk om eenigen twijfel over te laten. Wij zouden het dan ook overbodig geacht hebben om deze dissertatie opzettelijk te wederleggen (die ter gelegenheid van het geding geschreven schijnt) indien het niet daaruit bleek dat de schrijver althans (zoo al niet sommige hoogleeraars aan de hooge school te *Groningen*), zich een denkbeeld gevormd heeft omtrent wetsuitlegging, waartegen elke waarschuwing, van welken kant zij ook komen moge, niet van onpas kan gerekend worden. Wij bedoelen die wijze van uitlegging, die niet uit de bestaande Artikelen en de daarin gebe-

(1) Het arrest van den Hoogen Raad van 28 Maart 1844 is te vinden in het *Weekbl.* n.º 495, benevens een verslag van het over en weder gepleitte.

Het Hof in *Friesland* heeft op 27 Febr. 1844 in denzelfden geest een arrest uitgesproken (*Weekbl.* n.º 484). In den tegenovergestelden zin is door de regtbank te *Tiel* gevonnisd op 16 Febr. (*Weekbl.* n.º 490) bij gelegenheid van de terugvordering van een lijk uit eene Roomsche-Catholijke begraafplaats. Dit vonnis is echter vernietigd door het Hof van *Gelderland*. (Arrest van 5 April 1844, *Weekbl.* n.º 491).

(2) Art. 721 Wetb. van Burg. Regtsv.

zigde uitdrukkingen redeneert, en slechts in geval van nood de toevlugt neemt tot de geschiedenis der bepaling en tot vroegere wetgevingen; maar die op den voorgrond plaatst hetgeen in de vroegere Wetten (en voornamelijk in het Romeinsche regt) zoude geschreven staan. Het gevolg daarvan is dat de uitlegger als van zelve er toe geraakt om uit de vorige Wet te besluiten tot hetgeen in de bestaande moet gevonden worden; en dan wringt hij de bestaande uitdrukkingen zoolang tot dat het eenigen schijn hebben kan dat het vooropgezette denkbeeld aan den Wetgever niet vreemd zij geweest.

Een kort verslag van den loop der redenering in het geschrift van den Heer B. zal doen zien dat deze wijze van uitlegging door hem is gevolgd; waardoor hij, (wij hopen het te kunnen bewijzen) op den dwaalweg is geleid. Overigens heeft hij zijn onderwerp met scherpzinnigheid, eene betere zaak waardig, behandeld; het is dan ook meer om te wederleggen dan om eene eigenlijk gezegde recensie te leveren dat wij de pen hebben opgevat.

De schrijver stelt op den voorgrond dat de *rei vindicatio* bij de Romeinen slechts kon worden ingesteld tegen die bezitters, tusschen welke en den eigenaar geene regtsbetrekking hoegenaamd bestaat. En dat dit in ons tegenwoordig regt nog als beginsel is aangenomen, moet bewezen worden uit een gezegde van den heer NICOLAI (waarover straks nader) bij gelegenheid der beraadslagingen in de Tweede Kamer over art. 629 Burg. Wetb.

Verder wordt gesteld dat hij slechts als bezitter kan worden aangemerkt, die de zaak uit eigen hoofde bezit, om het even of dit werkelijk zoo is, of dat hij zich als zoodanig in het geding voordoet. Bezit toch de gedaagde de zaak voor een ander, zoo kan hij vorderen om buiten het geding te worden gesteld, mits zijnen auteur noemende (1).

Nader wordt nog aangedrongen dat er geene regtsbetrek-

(1) De schrijvers daarbij aangehaald zijn GLÜCK ad tit. *de R. V.* § 585 VOET ad eund. tit. n.º 22; en voor het Fransche regt MERLIN, *Rép. in voce Révindicaton* § 1 art. 4. CARRÉ, *Lois de la Procéd.* V. 264 en PIGEAU op het 5e boek van den Code de Proc. in voce *Saisie Rév.* n.º 2.

king tusschen eischer en gedaagde moet bestaan en dat dus de uitleener de zakelijke regtsvordering niet kan hebben tegen den houder.

Hetsprak van zelven dat de l. 9. ff. de R. V. deze leer in den weg staat, waar *ULPIANUS* zich tegen het gevoelen van *PEGASUS* verklaart, en zegt: « puto autem ab omnibus, qui tenent, » et habent restituendi facultatem, peti posse. » De schrijver legt dit dan ook uit door aan te merken dat *ULPIANUS* slechts spreekt van hen, die weigeren hunnen auteur te noemen. En daar het nu ongerijmd zoude wezen dat de houder als zijnen auteur den eischer zelven zoude moeten aanwijzen, zoo vloeit, volgens den heer B., daaruit voort, dat de *rei vindicatio* door den *commodans* tegen den *commodatarius* niet kan worden ingesteld.

Hierop volgt de toepassing van deze beginselen op de Nederlandsche Wet.

Het woord *houder* in art. 629 Burg. Wetb. moet verstaan worden van hem, die de zaak *a non domino* heeft ontvangen; en dat dit werkelijk zoo is moet o. a. nog blijken uit de volgende artikelen, waar alleen over *bezitters* ter goeder en ter kwader trouw wordt gehandeld; en dus niet over *bloote houders* (*nudi detentores*.)

Dit alles wordt nog versterkt door de aanhaling van art. 989 van het ontwerp van het jaar 1820; waar de vraag uitdrukkelijk in den zin des schrijvers wordt beslist.

Daar het nu bekend is dat de *commodatarius* niet uit eigen hoofde bezit, en het ook niet volstrekt vereischt wordt dat de *commodans* eigenaar is; zoo moet er uit volgen dat door den uitleener tegen den leener geene andere regtsvordering dan uit het contract kan worden ingesteld. De eischer behoeft toch niet te bewijzen om de zaak terug te bekomen dat hij eigenaar is, maar dat hij heeft uitgeleend; dus het tegenovergestelde als bij de *reivindicatio*, waar alleen moet worden bewezen wie eigenaar, en wie bezitter is.

En daarom ook besluit de schrijver: « absurdissimum foret,

»hanc actionem tribuere commodanti, licet sit dominus rei,
»cum ita actionem adversus semet ipsum deberet instituere,
»quod idem locum haberet, si commodatarius conventus aucto-
»rem suum, commodantem nempe, nominat, qua nomina-
»tione, ut supra vidimus, ab actione liberare sese potest, atque
»ita actionem in auctorem suum transferre.»

Wij hopen nu te kunnen aantoonen 1° dat uit het Burg. Wetb. juist het tegendeel is af te leiden van hetgeen de schrijver wil; 2° dat zijne redenering evenmin steunen kan op het Romeinsche regt.

Vooraf moeten wij nog aanmerken dat de inhoud der diss. niet geheel beantwoordt aan den titel. Volgens het opschrift toch moest men verwachten dat de vraag zoude onderzocht worden of de uitleener *als zoodanig* door eene zakelijke regtsvordering zijn goed kan terugvorderen. En dit zoude zeker ontkennd moeten beantwoord worden. Doch hetgeen werkelijk onderzocht wordt is (de lezer zal het reeds hebben opgemerkt) of de eigenaar, wanneer hij zelf zijn goed uitleent, nog bevoegd is om te revindiceren.

Ziet men nu art. 629 van het Burg. Wetb. in, zoo zal het spoedig duidelijk worden dat daarin de vraag wordt beslist, zoodat alle beroep op eenige vroegere wetgeving overbodig wordt.

In dat art. wordt immers bepaald dat onder de regten, den eigenaar toekomende, behoort te worden gerangschikt de bevoegdheid om zijn goed *«van iederen houder terug te vorderen.»* Hetgeen waar nu alles op aan komt is de regtskundige betekenis, die aan het woord *houder* moet gegeven worden.

Daarmede kan onmogelijk den bezitter in regtskundigen zin (*possessor civilis*) mede bedoeld zijn: dit toch volgt onmiddelijk uit de bepaling in art. 585 Burg. Wetb. *Bezit* wordt daar omschreven als *«het houden of genieten eener zaak, welke»* iemand of in persoon, of door een ander, in zijne magt heeft, *«alsof zij hem toebehoorde.»* Niet elke *houder* is dus tevens *bezitter*, want de wil om als eigenaar te worden beschouwd wordt als een volstrekt vereischte opgegeven.

En dat nu allen, die, op welke wijze ook, het zij voor zich zelven, het zij voor een ander, de zaak in handen hebben, in art. 629 worden bedoeld, volgt uit het bezigen der uitdrukking: *iedereen houder*, waardoor het regt des eigenaars zoo ver mogelijk wordt uitgestrekt.

Ten overvloede wordt dit een en ander nog bevestigd door dat juist zij, die voor een ander bezitten, *houders* worden genoemd in art. 612. Burg. Wetb. Opmerkelijk is het dat in het ontwerp van 1820 dit met zoo vele woorden gezegd wordt (1).

Dat nu toevalligerwijze in art. 630 en volg. slechts van bezitters gesproken wordt zal, dunkt ons, weinig afdoen tot het uitleggen van art. 629, daar het Burg. Wetb. niet zoo systematisch is ingerigt, dat alleen uit de plaatsing van een art. (bij gebrek van eenig ander bewijs) kan geredeneerd worden.

Onbegrijpelijk is het ons voorgekomen hoe de schrijver niet is overtuigd geworden door de woorden van den heer NICOLAI die hij zelf aanhaalt: « Le droit de propriété étant un droit » réel (jus in re) n'établit pas un lien *personnel* entre deux *personnes*, mais un lien *réel* entre le PROPRIÉTAIRE et L'OBJET » qui lui appartient. Ce droit, *inhérent dans la chose même*, la » suit dans quelques mains *qu'elle se trouve*; le propriétaire » conserve la faculté de la revendiquer aussi longtemps que la » propriété n'en a pas été légalement acquise par un autre.» (2)

Hoe kan nu uit deze woorden afgeleid worden het algemeene beginsel dat de heer B. zoo stoutweg vooropzet, dat in ons regt de revindicatie niet kan worden ingesteld door hem, tusschen wien en den eigenaar reeds eenige regtsbetrekking bestaat? Dit hebben wij niet kunnen inzien; integendeel is het ons juist door dit gezegde nog duidelijker geworden dat het doel, waarmede art. 629 is geschreven, geweest is om

(1) Art. 1107 van dit ontwerp luidt: Onder houders. . . worden ook begrepen, die alleen voor anderen, en op derzelve naam, eene zaak onder hunne magt hebben, als daar zijn erfpachters, huurders, zaakgelastigden, enz.

(2) VOORDUIN, deel III, bl. 418.

den eigenaar het regt te geven om te revindicieren *zoolang hij eigenaar is*; en dus ook wanneer hij de zaak in bruikleen heeft gegeven (1). Eveneens moet hieruit worden opgemaakt dat in onze Wet het onderscheid niet is gemaakt geworden tusschen hem die voor zich zelf en hem die voor een ander bezit; waardoor de aangehaalde artt. van het ontw. van 1820, omdat zij niet overgenomen zijn, juist het tegendeel aantoonen van hetgeen de schrijver er mede wil bewijzen.

De woorden en het doel der Wet zijn dus duidelijk. Maar kan nu misschien de redenering opgaan uit het ongerijmde, dat in dit geval de gedaagde den eischer zoude kunnen noodzaken om een geding tegen zich zelve te voeren, door zijnen auteur te noemen? Het is waar, hij die ter leen heeft ontvangen, kan den uitleener in het geding brengen wanneer een derde de zaak opeischt. En het zoude zeker eene wonderlijke vertooning opleveren, zoo de eischer zelf als auteur genoemd werd door den gedaagde. Doch op wien zoude die ongerijmdheid nederkomen? Denkelyk op den gedaagde zelve; die zeer zeker geen beter bewijs voor de gegrondheid der vordering zoude kunnen geven (2).

Men moet eindelijk niet uit het oog verliezen, dat de houder der zaak niet kan lijden door het regt des eigenaars. Want dit regt strekt zich niet zoo ver uit dat hij ten ontijde zoude kunnen terug vorderen. Dan toch kan de gedaagde eene exceptie uit het bestaande contract ontleenen, en bewerken dat de eischer voor als nog niet ontvankelijk verklaard wordt in zijne vordering.

Geheel en al onnoodig is het voor de toepassing om te onderzoeken hoe de vraag in het Romeinsche regt werd uitgemaakt, zoodra de tegenwoordige Wet zoo duidelijk is als wij meenen te hebben betoogd. Van wetenschappelyk belang is het echter

(1) Art. 1778 Burg. Weth.

(2) Dit is door den ged. in de zaak, voor den Hoogen Raad behandeld, ook begrepen. Voor de regtbank en het hof heeft hij zich wel gewacht dit als verdediging in te brengen; eerst in cassatie is hij er mede aangekomen.

om zich een juist denkbeeld van de begrippen der Romeinen omtrent dit punt te vormen; en daarom zullen wij ook nog trachten aan te toonen dat ons regt, wel verre van hierin van het Romeinsche af te wijken, daarmede in de volmaaktste overeenstemming is.

Dit nu behoeft ook hier niet door eene redenering ex analogia te worden opgemaakt; maar volgt onmiddellijk uit de l. 9. ff. d. R. v. « Quidam tamen, ut Pegasus, eam solam possessionem putaverunt hanc actionem complecti, quae locum »habet in interdicto uti possidetis, vel utrobi. Denique, ait, »ab eo, apud quem deposita est vel commodata, vel qui conduxerit, aut qui legatorum servandorum causa, vel dotis, ventrisve nomine in possessione esset, vel cui damni infecti non »cavebatur, quia hi omnes non possident, vindicari non posse. »Puto autem, ab omnibus, qui tenent et habent restituendi »facultatem peti posse.» Deze wet, onbevooroordeeld gelezen, zonder de woorden uit hunnen natuurlijken zin te wringen, doet zien dat de zamenstellers der Pandecten van oordeel waren dat de *rei vindicatio* niet kan geweigerd worden, tegen hen « qui tenent et habent restituendi facultatem, » dus tegen alle houders zonder uitzondering. Immers wordt PEGASUS, die het tegenovergestelde gevoelen had omhelsd, in dit fragment door ULPIANUS wederlegd; en er bestaat geen den minsten schijn dat hij dit heeft willen doen met alle die restrictien die de heer B. hem geheel en al willekeurig toeschrijft.

Het naslaan der aangehaalde schrijvers heeft ons doen bespeuren, dat zij eigenlijk niet zoo zeer de vraag behandelen, die de heer B. zich ter beantwoording heeft voorgesteld; maar meer in het algemeen, wat hij die voor een ander bezit doen kan, om niet in eigen persoon tot afgifte der zaak te worden veroordeeld, en om zich tegenover den *possessor civilis* te verantwoorden. En dan zijn zij het eens dat de *nominatio auctoris sui* daartoe het eenige middel is. (1) Doch geen een

(1) GLÜCK b. v. ad lit. *de rei vind.* § 585. Er kann die Klage von sich abwenden, wenn er den wahren Besitzer angiebt.

spreekt van de ongerijmdheid dat dan de eischer zelf zoude kunnen genoemd worden; wij gelooven dan ook dat dit een geval is dat nimmer voor zal komen, om de reden boven reeds vermeld.

Het heeft ons intusschen bevreemd den regtsgeleerde niet wederlegd, ja zelfs niet aangehaald te zien, die tegenwoordig dáár, waar het eene vraag over bezit geldt, niet wel met stilzwijgen kan voorbijgegaan worden. VON SAVIGNY legt toch de zoo even aangehaalde woorden geheel anders uit als de schrijver:

«Das Wort *Possessio* soll eben hier erst bestimmt werden, »es wird also im Anfang der Stelle so unbestimmt als möglich »genommen: nun glaubt PEGASUS der Satz gelte nur von der »Art der *Possessio*, die das Interdict begründe, und nicht von »den Fällen, worin eigentlich gar keine *Possessio* angerommen »werden könne. ULPIAN aber entscheidet gegen ihn.» (1)

Ten slotte moeten wij nog opmerken, dat de schrijver de regtsgeleerden niet schijnt te hebben nageslagen, die over den *concursum actionum* handelen. Deze nu zijn, zoo verre wij het kunnen nagaan, het allen eens: vooreerst dat in onze wetgeving het er niet op aan komt welke vordering ingesteld worde; mits de eischer slechts het regt, waarop die vordering rust, bewijze te hebben; en de gedaagde zich door geene exceptie kunne verdedigen, die eene niet-ontvankelijk-verklaring ten gevolg heeft. Maar ten tweede hebben wij ook niet ontdekt, dat in het nieuwere Romeinsche regt, toen de onnutte omslag der *formulae* was afgeschaft, den eischer de keus werd ontzegd tusschen de *actio realis* en *personalis*. POTHIER (2) b. v., die dit onderwerp ook breedvoerig behandelt, erkent uitdrukkelijk het regt van den eigenaar, die in bruikleen heeft gegeven, om terug te vorderen door welk regtsmiddel hij verkiest.

(1) *Das Recht des Besitzes*. 6^e ed. pag. 89. seq.

(2) Ad tit. *de obl. et act.* N.º 61. Men zie ook VON SAVIGNY *Syst. des heut. Röm. Rechts*, Band V, pag. 204 en volg.

Specimen juridicum inaugurale de origine et progressu testamenti factionis, jure Romano, quod defendit F. A. T. WEVE, Lugd. Batav. 1844.

Tot de regte kennis eener wet behoort hare geschiedenis. Men behoort te weten, gelijk wij ons Themis III. bl. 51 uitdrukten, hoedanig omtrent een regtpunt vroeger bij ons en bij anderen zelfs was bepaald, hoe later daarvan afgeweken, hoe men eindelijk tot de tegenwoordige wetsbepalingen is gekomen, omdat men daardoor tot de kennis der ratio geraakt, die tot de oorspronkelijke bepaling heeft geleid, tot wijziging heeft genoopt, en den wetgever onzer dagen tot zijne beschikking heeft gebragt. Deze is de voor den regtsgeleerden zoo hoogst belangrijke historia juris interna, die hem den geest der wet; welker toepassing wordt gevorderd, zal leeren kennen. Ieder regtpunt kan en moet zoodanig worden behandeld, en zoodanige behandeling is ongetwijfeld nuttig. Die behandeling behoort, mijns inziens, tot de roeping van hen die de Hoogeschole verlaten. Zij, de goede Studenten, die ik hier bedoel, vervuld met kennis des regts en der regts-geschiedenis, kunnen zoodanig werk het best leveren. Zij bepalen zich tot een enkel regtpunt en vragen zich zelve af, van waar is dat ontstaan, wat heeft daartoe aanleiding gegeven, heeft men zich voortdurend daaraan gehouden zoo als het bij den oorsprong bestond, of is het gewijzigd, zoo ja, wanneer en waarom en hoe; in een woord, zij vermelden de fata juris loci. Zoodanige behandeling zal niet behoeven te zijn eene bloote compilatie; het oordeel des schrijvers over die wijzigingen vooral kan daarin blijken. De dissertaties zullen zoodoende belangrijke bronnen der regts-geschiedenis wezen, en wij houden ons overtuigd, dat de wetenschap daardoor zal winnen. Het schrijven eener dissertatie wordt tot de promotie aan onze Hoogeschole niet meer gevorderd; men kan volstaan met de verdediging van theses. Hij die dus besluit tot het onverplicht moeilijker werk, toont reeds daardoor niet te willen behooren tot hen, die zich uit luiheid,

onkunde of onverschilligheid bij het verzamelen van hief en daar voorkomende stellingen bepalen. Reeds dit bewijst voor den Student, die der maatschappij rekenschap wil geven van den tijd aan de Hoogeschool doorgebracht. Het publiek zal hem daaruit of daarnaar zelf kunnen beoordeelen, en de al of niet publiciteit der academische schattingsgraden ten minste onverschillig worden.

Daar bestaat eene dissertatie *de Successione ab intestato* door H. C. F. DISCHBEIN te Leiden in 1810 gedefendeerd, in welke door den schrijver, na een kort betoog, dat zij niet volgens het natuurregt bestaat, meesterlijk voldaan wordt aan hetgene op pag. 7 in deze woorden wordt toegezegd: «quia alius est succedendi modus ex legibus XII Tab. qui praeterea praetorum edictis passim, SCtis et Principum constitutionibus insignem subiit mutationem: alius ex Novella 118: alius denique cum ex veteri Jure Hollandico, tum vero ex novo codice nostro Napoleontico (wetboek van Napoleon, ingerigt voor het Koningrijk Holland), de singulis in hac scriptione agere constitui.» Ik heb die dissertatie altijd als belangrijk beschouwd, omdat zij de fata van dat regtspunt over een lang tijdvak geschiedkundig en met oordeel voorstelt.

De schrijver der onderwerpelijke dissertatie had zich, gelijk wij uit de voorrede ontwaren, ten doel gesteld, om de geschiedenis van een ander locus juris nategaan, den oorsprong en voortgang van het testament te onderzoeken, maar hij is, om de uitgebreidheid van het behandelde, niet verder gegaan dan het Romeinsche regt.

Die dissertatie verdient gekend te worden; zij getuigt van grondige regtskennis. Een overzicht van den inhoud is voldoende om hare belangrijkheid te doen begrijpen. De schrijver vangt aan met een onderzoek naar den fons juris van het testament, en betoogt, dat het *niet* uit het natuurregt voortspuit, en hij zoekt daarom, waar de eerste sporen van het testament zijn te vinden, dat is bij de Romeinen, die hetzelfde welligt reeds uit Alba overbragten.

De behandeling van het testament naar het Romeinsche regt wordt in twee sectien verdeeld, waarvan de eene de *materies* en de andere de *forma* betreft.

De eerste afdeeling bevat verschillende hoofdstukken. Het eerste wijst op den strijd der Patriciers en Plebejers en de toenadering ten laatste der beide partijen dien erfopvolging mede zichtbaar; — en meldt de verschillende definitien van het testament.

In het tweede hoofdstuk wordt onderzocht, wie een testament konde maken. Hierbij valt op te merken, dat het testament niet uit het natuurregt, maar uit het jus civile is ontstaan, en slechts *burgers* (*cives Romani*) tot het maken van hetzelfde konden worden toegelaten, zoolang zij namelijk die hoedanigheid bezaten, of de wet hun die bevoegdheid niet wegens eenig vergrijp ontnam, terwijl voorts nog het streng begrip van *familie* (vaderlijke magt) den *filiusfamilias* niet konde toestaan een testament te maken, daar al het geen hij verkreeg, de eigendom van den *paterfamilias* werd, tot dat eerst onder de Keizers den krijgsman de eigendom van het in den krijg verdiende en daarop de beschikking over hetzelfde werd vergund, en zulks allengs werd uitgebreid tot de *fili fam.*, die *niet* in krijgsdienst waren.

Overigens worden de natuurlijke beletselen tot het uiten van den wil aangewezen, die veelal afhangen van den vorm, waarin het testament gemaakt moet worden, terwijl die vorm ook de vrouwen, vóór de wet der XII tafelen, schijnt belet te hebben, om eenen uitersten wil te maken.

Het derde hoofdstuk behandelt de Erfstelling, den grondsteen van het Romeinsche testament, als naar de verschillende tijdvakken de wet op de Erfopvolging vervangende of de subsidiaire wet uitsluitende; van waar de regsregel: *nemo paganus partim testatus partim intestatus decedere potest* zijn' oorsprong schijnt te hebben. Testamentaire successie was de regel. De *heredis institutio* is, volgens den Schrijver, geene adoptio. De *substitutio* is ontstaan, om den door de wet geroepen' erfgenaam te zekerder uit te sluiten; zij is zelfs uit zucht voor de

conservatio familiarum tot de impuberes uitgestrekt. De bovengaangehaalde regel maakte de voorziening in het gebrekige eener algeheele verdeling der nalatenschap noodzakelijk. — In eene 2^e § worden opgenoemd, wie geene erfgenamen konden worden geïnstituëerd. Daartoe behoorde de slaaf, die voor zijnen meester, gelijk de filiusf. voor den paterf. verkreeg, tot dat dezen het peculium adventitium was toegestaan. Daarop volgde een onderzoek, in hoeverre het onbepaalde in den persoon, politieke redenen, strafbepalingen of onwettige geboorte de erfstelling beletteden, en wien als onwaardigen de erfenis werd ontnomen. — Eene 3^e § bevat een onderzoek omtrent de personen die noodwendig als erfgenamen moesten geïnstituëerd worden, en de verschillende wijzigingen daaromtrent uit hoofde van den graad of de kunne; wijders ontërving, het voorbijgaan, de tegemoetkoming des Praetors, het opkomen tegen het testament, en de wijze, waarop dat geschiedde. — In § 4 wordt de wijze van institueren, dat is de institutio directa, fideicommissaria en conditionalis behandeld, alsmede wat door captatoria institutio moet worden verstaan, onderzocht.

Het vierde hoofdstuk handelt over de legaten, fideicommissen, testamentaire vrijlatingen en voogdstellingen. § 1 toont, dat men ook omtrent het legaat zich hoe lang zoo meer van den klem der woorden, waarin het vervat was, zocht los te wringen; verder de wijze waarop en de personen aan wie konde worden gelegateerd, en de zaken die het voorwerp des legaats konden uitmaken. — Verschillende beperkingen door het misbruik noodzakelijk gemaakt worden opgegeven, en onderzocht, hoever de verpligting tot het afgeven der legaten zich uitstreckte, wanneer de erfgenaam niet persoonlijk daarmede was belast, doch het bezwaarde of niet bezwaarde erfdeel door het jus accrescendi of substitutie bij zijn niet bezwaard of bezwaard aandeel gevoegd werd. —

§ 2 handelt over het fideicommiss, deszelfs oorsprong en de spoedig gevolgde beperkingen, door misbruik noodzakelijk gemaakt.

§ 3 beschouwt meer bepaaldelijk de testamentariae liber-

tates, het verschil der gebezigde woorden ten opzichte van het jus patronatus, de wetten die de vrijlating beperkten, de gedeeltelijke intrekking derzelve na het ophouden der oorzaak die haar had doen geboren worden.

In § 4 volgt de testamentaire voogdij, afgeleid uit de wet der XII tafelen, als kunnende de vader beschikken over de tutela *rei suae*, waaronder de filiusf. naar de strenge vaderlijke magt niet oneigenaardig gerangschikt wordt, maar was de filiusf. *in dominio quiritorio*? — De voogdstelling is tot de moeder en den extraneus uitgestrekt.

Het *vijfde* hoofdstuk vermeldt den oorsprong der Codicill, en die geconfirméerd een integrerend deel zijn van het testament. Ook zonder confirmatie kunnen zij bestaan. Eindelijk verschil van codicil en testament, daar dit laatste eene erfstelling moest, en het eerste die niet kon bevatten.

De *tweede* afdéeling handelt over den vorm van het testament, en bevat in het *eerste* hoofdstuk eene geschiedkundige opgave van de wijze waarop de testamenten bij de Romeinen werden gemaakt, de formaliteiten of solennia; in het *tweede* meer bepaalde opmerkingen omtrent de daartoe vereischte getuigen; in het *derde* eindelijk de wijze van herroeping van testament.

Eene dissertatie waarin al wat tot de stoffe, de geschiedenis van het Romeinsche testament, in verband staat, geschied- en regtskundig met aanhaling vooral der zuivere regtsbronnen wordt uiteengezet en opgehelderd, behoort tot de hoelang zoo zeldzamere goede voortbrengselen der studerende jeugd, tot de hoelang zoo schaarschere proeven van zelfs in het buitenland vroeger bewonderde solide studie, tot de onmiskenbare blijken eindelijk, dat men aan de Nederlandsche Hoogeschoolen nog zal uitmunten, als men de aemulatie tracht te verstikken en de ambitie tracht uit te dooven. —

DAV. H. LEVYSSOHN.

M. J. DE LANGE. *Dissertatio juris mercatorii de societate anonyma. Almariae apud H. COSTER, 1844. 96 pp. in 8°.*

De groote rol, tot welke de naamlooze vennootschappen in de toekomst geroepen schijnen, maakt haar tot een belangrijk voorwerp van onderzoek, zoo wel voor de wetenschap der volks- en staatshuishoudkunde als voor die van het regt.

De Schrijver dezer akademische verhandeling koos zich de wetsbepalingen, die haar bij ons regelen, ter bewerking. In vijf hoofdstukken handelt hij over haar begrip, ontstaan, bestuur, over de regten en verplichtingen der vennooten, zoo onderling als tegen over derden, en over haar te niet gaan.

Meer dan ééne moeilijke regtsvraag wordt in die ontwikkeling behandeld en tot klaarheid gebragt.

In eene goede orde, met de duidelijkheid, die juiste kennis geeft, met eenvoudigheid en naauwkeurigheid wordt de wet uit de wet zelve verklaard en worden hare gebreken op eene wijze aangewezen, welke aan dit geschrift eene eervolle plaats onder de akademische litteratuur moet doen toekennen, en het tegen vergetelheid moet doen bewaren.

N. OLIVIER.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

In de op 8 Julij jl. te *Leeuwarden* gehoudene 48^e vergadering van het Provinciaal Friesch Genootschap van Geschiedenis, Oudheid- en Taalkunde heeft men o. a. behandeld het voorstel van Jhr. Mr. M. DE HAAN HETTEMA, om namelijk de hier en daar verspreide of afzonderlijk uitgegevene oude Friesche wetten bijeen te verzamelen, te verbeteren en op kosten van het Genootschap te doen drukken. Ingevolge het verslag van de daartoe benoemde commissie werd besloten, dat, wanneer het mogt blijken dat in de uitgave in de gedrukte stukken gedwaald ware, er van die verkeerde lezingen, klaarblijkelijke dwalingen en andere gebreken, een naauwkeurig, door bondige bewijzen gestaafd, verslag zal worden opgemaakt, en dat dit verslag benevens de *nog niet gedrukte stukken* op kosten van het Genootschap zullen worden uitgegeven.

— Den 29 Junij jl. had aan de Koninklijke Akademie te *Delft* het openlijk examen plaats van twee doctoren in de regten, die zich aldaar door de studie der taal-, land- en volkenkunde van Nederlands Indie hadden voorbereid, om als koloniale ambtenaren der eerste klasse te kunnen optreden. Het waren de heeren Mrs. H. W. MEES en F. C. T. DERLEMAN. Het examen werd afgenomen ten overstaan van eene door den Minister van Binnenlandsche Zaken benoemde commissie, waaraan was toegevoegd de heer D. LENTING, vroeger predikant te *Batavia*, thans te *Zeist*.

In de verschillende vakken, waarover het examen liep, de Javaansche en Maleische talen, de land- en volkenkunde van Nederlands Indie, het Mohammedaansche regt en de Javaansche wetten en instellingen, werden door de geëxamineerden ondubbelzinnige bewijzen gegeven van vlijtige studie en gelukkige vorderingen. Aan beiden werd dan ook, na den afloop van het examen, te kennen gegeven, dat het aan de commissie voldaan had, en dat hun, ten bewijze daarvan, het akademisch diploma in forma zou worden uitgereikt.

— Het *Journal des Débats* geeft een overzicht van de criminele statistiek in Frankrijk voor 1842; de moeilijkheid, om de bouwstoffen daartoe te doen verzamelen en regelen, doet het bestuur namelijk telken jare eerst de uitkomsten van het vóór-orige jaar bekend maken. De tegenwoordige cijfers komen gunstiger voor. In het jaar 1841 deed zich eene aanzienlijke vermindering van de misdaden opmerken, in vergelijking met de vier voorafgaande jaren; deze vermindering bleek in het jaar 1842 in dezelfde mate; in 1840 werden voor de Assises behandeld 6004 gevallen, in 1841 5528 en in 1842 nog maar 5104; de vermindering bedraagt in twee jaren dus bijkans een zesde. In 1841 had de vermindering slechts in de cathogorie van de misdaden tegen den eigendom plaats; daarentegen zijn die tegen de

personen toegenomen; in 1842 vindt de vermindering nagenoeg gelijk over de beide cathorien plaats.

Een ander gunstig resultaat is, dat het getal der aangeklaagden, die bij de in 1842 behandelde 5104 gevallen betrokken waren, slechts 6953 bedroeg, terwijl in 1841 dat getal 509 en in 1840 1275 meer beliep. Doch men kan hieruit nog geene slotsom wegens verbetering der zeden trekken, daar twee of drie jaarlijksche overzigten hiertoe nog niet genoegzaam zijn. Intusschen is het waar dat tot 1840 de misdaden over 't algemeen jaarlijks waren aangegroeid.

Van de in het jaar 1842 aangeklaagde personen hadden 5626 (52 pct.) volstrekt geen onderrigt genoten, 2285 konden onvolkomen lezen en schrijven, 805 genoegzaam om van deze kennis partij te trekken, 259 eindelijk (5 pct.) hadden een volkomen onderrigt genoten.

De gevallen, die voor de regtbanken van correctionele politie verhandeld werden, zijn toegenomen; doch zij zijn toch nog beneden het getal van het jaar 1840 gebleven, dat ongemeen talrijk aan misdaden en misdrijven was.

De vrijspraken maakten 52 ten honderd uit.

Eene nadeelige omstandigheid, die op het luidste tegen het bestaande gevangenisstelsel spreekt, is de jaarlijksche vermeerdering van het getal recidiven; in het jaar 1842 steeg dat tot 25 ten honderd. Het *Journal des Débats* dringt dan ook zeer op de invoering van die verbeteringen in het gevangeniswezen aan, welke in de jongste zitting der Fransche Kamers, bij de afgevaardigden derzelve beslag hebben gekregen.

— Men heeft te *Parijs* in behoorlijke volgorde gedrukt de nog in kracht zijnde *ordonnances de la Préfecture de Police*, loopende van 1800 tot den tegenwoordigen tijd. Het eerste deel, van 1800 tot 1814, beslaat al wat nog van toepassing is uit elf deelen van de oude verzameling.

— Ofschoon de ontworpen bijeenkomst van Duitsche regtsgeleerden te *Maintz* niet heeft kunnen plaats hebben, ten gevolge van de door onderscheidene regeringen in den weg gelegde bezwaren, hebben echter ettelijke pleitbezorgers uit verschillende streken van *Duitschland* dezer dagen zich gelijktijdig in de genoemde stad opgehouden en er de zittingen van het hof van assises bijgewoond. In het dagblad van *Stuttgart* leest men thans eene door een groot aantal van die regtsgeleerden onderteekende aankondiging, waarin zij verklaren « dat zij door het bijwonen der gemelde teregtzitting bevestigd zijn geworden in hunne overtuiging, dat het invoeren van eene mondelinge regtspleging met eene jury het eenige middel is, om den meer of min beklagenswaardigen toestand, waarin de regtsbedeeling thans in verscheidene deelen van *Duitschland* verkeert, grondig te verbeteren, en mitsdien openlijk den wensch uiten, dat een ieder, die zijn vaderland lief heeft, door eigene aanschouwing zich bekend moge maken met de instelling der gezworenen, en hierdoor opgewekt moge worden om, naar vermogen, tot derzelve invoering in het gemeenschappelijke vaderland medetewerken. » Ten slotte geven de onderteekenaars hunne hoop te kennen, dat zich in het vervolg tegen het behandelen van deze en andere

even gewigtige aangelegenheden in eene openbare zamenkomst geene verhinderling zal opdoen.

Ook is te *Stuttgart* uitgekomen: *Nationale Rechtserzeugung u. Rechtsbildung in Deutschland*; ein Vortrag für die Versammlung der Advocaten in Mainz bestimmt, von Fr. RÖDINGER, Rechts-Consulent in Stuttgart.

— In België zijn de voor den universitaircn wedstrijd van 1844 voorgestelde vragen bekend gemaakt. Zie hier die voor de regts-faculteit:

Droit moderne. — «Exposez les principes théoriques de la tentative, et comparez-les avec le système adopté par le Code Pénal.»

Droit romain. — «Exposer la doctrine de l'emphytéose en droit romain; analyser les sources et discuter toutes les questions qui en découlent, en montrant jusqu'à quel point le droit romain sur cette matière peut servir à l'intelligence et au développement du droit moderne.»

De heer НОРКОН heeft, in der tijd, eene thesis over deze vraag verdedigd, die hem als regtsgeleerde naam verschaft heeft.

— De *Allg. Augsb. Zeitung* bevat de volgende opgaaft nopens de Duitsehe hoogescholeu; van de buiten dien nog bestaande, is aan dat blad geene vermelding gedaan.

	Wijsbegeerte.	Regtsgeleerdheid.	Geneeskunde.	Financiekennis.	Godgeleerdheid.	Taalkunde.	Kruidmengkunde.	Bouwkunde.	Boschkunde.	Totaal.
Munchen	471	429	78	8	180	10	37	17	66	1296
Bonn	125	252	105		196†					656
Göttingen	84	192	231		145					652
Tubingen	106	165	155	56	537 ²				50	845
Heidelberg	14	466	125	142	58 ³	10				795
Königsberg	128	69	76		67					540
Giessen *										504
Marburg	20	98	42		71	15	20			266
Breslau	155	140	128		277 ⁴					709
Freiburg	20	42	77	14	75					228
Leipzig		550	155	12	241†					852

Bovendien deelt de *Zeitung* mede, dat er te Bonn 85 professoren zijn, te Göttingen 88, te Breslau 40 gewone, 15 buitengewone, 15 privaato-

(1) Evangelische godgeleerdheid 76, Katholijke 120.

(2) Evangelische godgeleerdheid 174, Katholijke 162, Mozaïsche 1.

(3) Hierbij 9 seminaristen.

(4) Evangelische godgeleerdheid 85, Katholijk 194.

(*) Omtrent de verschillende faculteiten wordt geene bijzondere melding gemaakt.

(†) Bovendien 45 in de heilkunde en 51 in de natuurkundige wetenschappen.

centen en 10 leeraars voor de taal en kunsten , te Leipzig 100 hoogleeraren en privaät-docenten , 7 lectoren en leeraars.

Opmerkelijk is ook eene nadere opgaaf, wegens het getal vreemdelingen op de Duitse hoggeschoolen studerende; te weten: te Breslau 8, Königsberg 20, Marburg 51, Freiburg 65, Würzburg 66, Tubingen 80, Munchen 95, Giessen 120, Bonn 155, Jena 191, Göttingen 199, Leipzig 262, Berlin 411, Heidelberg 535. Hieraan ontbreken nog opgaven van Halle, Erlangen, Kiel, Rostock en Greifswald.

— De Britsche Regering heeft dezer dagen aan het Parlement een staat overgelegd, wegens de bezoldigde regters in het Vereenigd koninkrijk en de kosten der Hoven en Regtbanken jaarlijks. Het geheel getal regters bedraagt in het Vereenigd Rijk 563, en de salarissen, door hen genoten wordende, 402,052 p. st. — Engeland heeft 22 regters van hoogere en 123 van mindere Hoven, betalende aan de eerste 125,577 p. st., en aan de laatste 85,599 p. st. — Schotland heeft 15 regters van hoogere en 81 van mindere Hoven, betalende aan de eerste 42,500 p. st. en aan de laatste 34,470 p. st. — Ierland heeft 16 hoogere en 108 mindere regters, betalende aan de eerste 65,000 p. st. en aan de laatste 55,082 p. st.

Alzoo betaalt Engeland gezamenlijk eene jaarlijksche som van 208,976 p. st. voor 145 regters; Ierland 116,086 p. st. voor 145 regters, en Schotland 76,970 p. st. voor 94 regters.

Indien men een gemiddeld getal neemt, dan vindt men dat elke hoogere regter in Engeland eene bezoldiging heeft van 5,617 p. st.; in Schotland elk van 5,269 p. st., en in Ierland elk van 5,957 p. st.; terwijl de gemiddelde bezoldiging van iederen minderen regter is, in Engeland, omstreeks 698 p. st.; in Schotland 425 p. st.; en in Ierland omstreeks 491 p. st.

Van de som van 208,976 p. st., aan regters in Engeland besteed wordende, ontvangt het *Court of Chancery* 55,000 p. st.; dat der Bank van de koningin 28,000 p. st.; dat van *Common Pleas* 28,000 p. st.; dat des Schatkamers 27,000 p. st.; de regters van het Admiraliteitshof 4000 p. st., en die van het Prerogativenhof 5,577 p. st. — Van de mindere Hoven, ontvangt het Hof voor bankbreuk 55,600 p. st.; het Hof van insolvente schuldenaars 6,500 p. st.; de bezoldigde magistraten van de 15 Regtbanken van politie in de hoofdstad 25,200 p. st., en de regtsgeleerden van revisie 14,700 p. st. (70 à 210 p. st. elk), enz.

— Men heeft ook in Engeland in de laatste jaren eene aanmerkelijke vermeerdering van veroordeelingen, wegens misdaden, opgemerkt. In het jaar 1856 beliep het getal daarvan 14,771; in 1857 was dit tot 17,790 geklommen; in 1858 tot 16,875; in 1859 tot 17,852; in 1840 bedroeg dit getal alreeds 19,927; in 1841 steeg het tot 20,280; in 1842 tot 22,755; en in 1845 bedroeg het 21,092, zoodat het bijkans het dubbel van 1854 is.

Opmerkelijk is het, dat deze trapsgewijze vermeerdering grootendeels, zoo niet geheel, in de landbouwende districten komt. Zoo waren de veroordeelingen in Berkshire, Buckinghamshire, Durham enz. verdubbeld. Sommigen schrijven dit in Engeland aan de werking der armenwetten en den nood der landbouwers toe. Men mag echter ook niet vergeten de aanzienlijke jaarlijksche vermeerdering der bevolking.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VIJFDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH.)

STAATSREGT. — *Iets over het Rijk en zijne inwoners, naar de bepalingen der Grondwet; door Mr. L. METMAN, Advokaat te 's Gravenhage.*

(*Vervolg en slot van bladz. 138.*)

In de overige artikelen van het eerste Hoofdstuk der Grondwet (art. 4 — 10) wordt een onderwerp behandeld, geheel onderscheiden van de verdeeling des Rijks en de grensscheidingen der provincien, waaromtrent in de drie eerste artikelen bepalingen voorkomen. Men vindt er namelijk gesproken van sommige politieke regten der ingezetenen, nadat eerst nog het regt van allen, die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, op bescherming van persoon en goederen, tot grondwettelijk voorschrift is verheven.

Hoe ver strekt zich dat regt uit? Wat geeft artikel 4 der Grondwet, hetwelk, zonder hetzelve, aan vreemdelingen zou zijn onthouden?

Geene vragen, betreffende de uitlegging der Grondwet, veroorzaakten misschien levendiger discussiën, dan die over den zin en de beteekenis van art. 4. Reeds kort na de schepping van het vereenigd koninkrijk der Nederlanden, gaf de uitdrij-

ving van twee, sedert ruim vijftien maanden te *Brussel* gedomicilieerde fransche Schrijvers, GUYET en CAUCHOIS-LEMATRE, aanleiding tot eene klagte bij de Staten-Generaal over de schending van genoemd artikel. Van de eene zijde werd het regt der regering, tot het uitdrijven van vreemdelingen, met kracht verdedigd; van de andere zijde even zoo bestreden.

Bij de discussiën, toen gehouden, schijnt het onderscheid tusschen het noordelijk en zuidelijk gedeelte des Rijks reeds een' merkbaaren invloed op de beschouwing van de leden der Tweede Kamer gehad te hebben. Die uit het noordelijk gedeelte waren afgevaardigd, deelden bijna allen de uitlegging der regering; die uit het zuidelijke gedeelte bestreden dezelve even eenparig.

Sedert lang reeds heeft de oorzaak, die dezen en geren toen, meer of min willekeurig, aan de zijde der Regering deed scharen, opgehouden: eene meer onpartijdige beoordeeling heeft plaats gegrepen, en, het kan niet ontkend worden, de meening, die vroeger de bovenhand had, schijnt nu door de meerderheid verlaten te worden.

Hiermede mag men zich, naar mijn inzien, verblijden; want het is een terugkeer tot de eenvoudige en duidelijke beginselen onzer Grondwet.

Iedere maatschappij heeft, zeide men tot staving van het gevoelen der regering, en de voornaamste verdediger daarvan was KEMPER, (zie *Verhandelingen*, enz. deel III., bl. 220 en volg.) het regt, om vreemdelingen in haar midden toe te laten, of daarvan uit te sluiten: dat natuurlijk regt duurt voort, zoolang de Staat niet uitdrukkelijk of stilzwijgend verklaard heeft den nieuwen ingezetenen in zijn verdrag op te nemen, en daar de regten der maatschappij, ter handhaving en uitvoering, zijn overgegaan in handen van het hoofd van den Staat, kan het regt van dat hoofd, om vreemdelingen het land te doen ruimen, met geene mogelijkheid betwist worden.

Deze redeneringen echter, hoe waar misschien op zich zelf, missen alle toepassing bij de beantwoording eener vraag, niet

uit zeker natuurlijk regt, maar uit een positief, een geschreven regt, uit art. 4 der Grondwet ontleend.

Het is den voorstanders van het regt tot uitdrijving van vreemdelingen, die gevoelden zich bij die argumenten uit het natuurlijk regt niet wel te kunnen bepalen, dan ook gelukt, voornamelijk twee gronden uit te denken, waardoor hunne interpretatie zoude worden bevestigd.

De vreemdeling, aldus redeneerde men in de eerste plaats, die zich niet dan voor eenige dagen op ons grondgebied bevindt, en de vreemdeling, die zich onder ons heeft nedergezet, om er te blijven, en dien men van den eersten onderscheidt door den naam van ingezetenen (*regnicole*), hebben, ten gevolge van artikel 4 der Grondwet, onder zich gelijke regten voor de bescherming van hunnen persoon en goederen. Zij staan wel, uit de natuur der zaak en door de Grondwet zelve, niet gelijk met burgers en inboorlingen, maar onder zich, hebben zij even zeer aanspraak op veiligheid van persoon en goederen.

Alles komt, bij de beoordeeling van dat argument, aan op de beteekenis der woorden *ingezetenen of vreemdelingen*; en het mag bevreemding wekken, dat men geene reden heeft opgegeven, waarom, zoowel door de eene als door de andere uitdrukking, vreemdelingen in een' meerder of minder beperkten zin, verstaan zouden moeten worden.

« Allen, » zegt art. 4, « die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, het zij ingezetenen of vreemdelingen, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen. » Duidelijker kon de grondwetgever zich niet verklaren, om te kennen te geven, dat vreemdelingen hier, tegen over de burgers van den Staat gesteld worden, en dat een ieder, mits slechts den nederlandschen bodem betreden hebbende, dezelfde bescherming zal genieten als aan de overigen is gewaarborgd. Eene andere opvatting zoude dit ongerijmde gevolg hebben, dat men, door zich op het grondgebied van het Rijk te bevinden, de hoedanigheid van burger zou verliezen.

Ook bij andere artikelen vindt men ingezetenen, of als burgers, overgesteld tegen vreemdelingen, of in een' zoo algemeenen zin gebezigd, dat er allen door verstaan worden die in ons Rijk woonachtig zijn. Zoo wordt in art. 201 gesproken van het dragen der wapenen, als een' eersten pligt van alle *ingezetenen* van het Rijk, terwijl bij art. 205 wordt gezegd, dat, bij gebrek van genoegzame vrijwilligers, de militie voltallig gemaakt wordt bij loting uit de *ingezetenen*. De militie, op die wijze zamengesteld, wordt *nationale* militie geheeten, een bewijs, dat men oorspronkelijk er niet aan gedacht heeft vreemdelingen daarin op te nemen; en van de zee- en landmagt, die, ingevolge art. 202, door 's Konings zorg, altijd zou moeten worden onderhouden, wordt in dat artikel gezegd, bij tegenstelling der nationale militie, dat zij wordt aangeworven uit vrijwilligers *het zij inboorlingen of vreemdelingen*.

Zoo handelt art. 167 over de vormen, die moeten geobserveerd worden, wanneer een *ingezetene* door het politiek gezag is gearresteerd, en art. 168 over de wijze waarop men de woning van een' *ingezetene*, diens ondanks, mag binnentreden, en nooit zal het wel iemand in de gedachten komen te beweren, dat die artikelen niet van toepassing zijn op de arrestatie of op de woning van Nederlanders, maar alleen op die van hier te lande gevestigde vreemdelingen.

Niets wettigt alzoo de leer, dat door *ingezetenen of vreemdelingen*, in art. 4 der Grondwet, niet zouden worden bedoeld burgers of vreemdelingen, maar alleen vreemdelingen, die langer of korter hun verblijf in Nederland gehouden hebben.

Het andere voornamelijk argument tot bevestiging der uitlegging, die ik bestrijde, is deze, dat art. 4, in allen gevalle, slechts is de bekrachtiging van de regten aan vreemdelingen en burgers elders verleend. *Bescherming*, zegt men, is niets dan beveiliging tegen de schending van bestaande regten: men moet dus uit andere artikelen opsporen, welke de regten, het zij van burgers, het zij van vreemdelingen, zijn, om te weten,

wat, ingevolge art. 4, beschermd of beveiligd moet worden.

Ik wil aan hen, die op zoodanige wijze hunne stelling verdedigen, gevraagd hebben, wat dan toch eigenlijk in art. 4 zou te lezen zijn, hetgeen niet, ook zonder dat artikel, regtens zou wezen? Wanneer het zij de Grondwet, het zij de gewone wet, een regt aan vreemdelingen toekent; wanneer de Grondwet de bevoegdheid der onderscheidene magten in den Staat heeft aangewezen, zal er dan nog een uitdrukkelijk artikel noodig zijn, om den vreemdeling de bescherming van dat regt te verzekeren? Voorzeker neen, omdat de toekenning van een regt, in eene geordende maatschappij, tevens bevat de verzekering, dat de schennis van dat regt zal worden tegengegaan: dat het regt zelf zal worden beschermd.

In art. 4 is een beginsel opgenomen, hetwelk, zonder eene uitdrukkelijke bepaling, aan twijfel zou onderhevig zijn, of althans van den wil des wetgevers zou afhangen. En wat is dat beginsel? *Gelijke aanspraak voor ingezetenen en vreemdelingen op bescherming van persoon en goederen.*

De vreemdeling, die zich langer of korter hier bevindt, is even als de burger tegen de schending van zijne woning gewaarborgd, dewijl niemand de woning van een ingezeten, diens ondanks, mag binnentreden, dan op last van eene magt, daartoe bij de wet bevoegd verklaard, en volgens de vormen, daarbij bepaald. (Art. 168.) *Niemand*, en dus ook geen vreemdeling, mag in hechtenis worden genomen dan op de wijze, en onder naleving der vormen bij de wet voorgeschreven. (Art. 166 en 167.) Eene uitdrijving van vreemdelingen uit ons land is zonder arrestatie of violatie van domicilie niet denkbaar, en wat zoude nu hunne aanspraak op eene gelijke bescherming als de burgers van hunne personen te beduiden hebben, indien zij de grenzen konden overgeleid worden, met verbod om den gastvrijen nederlandschen bodem op nieuw te betreden?

Maar zal ons land dan de wijkplaats worden van misdadigers, die in hun vaderland den straffenden arm der gerechtig-

heid zijn ontsnapt; zullen onruststokers, elders verjaagd, hier de zaden van twist en tweedragt veilig kunnen strooijen? Die vragen kunnen hier niet tot de waarheid leiden. Geeft artikel 4 aanleiding tot ongelegenheden, men moet, zoo lang dat artikel niet veranderd is, zich daaraan onderwerpen, of men vervalt, door eigen toedoen, in de grootste ongelegenheid, welke er voor een constitutionelen Staat denkbaar is, deze namelijk, dat zij, die het gezag in handen hebben, de duidelijke bepalingen der Grondwet naar hunne denkbeelden omtrent het nuttige en wenschelijke, zullen kunnen kneden en wringen. Die zoodanige leer prediken, zullen zich waarlijk verdienstelijker maken door, zonder omwegen, de verklaring af te leggen, dat hun eene absolute monarchie verkiesselijker toeschijnt dan eene constitutionele, maar zij zullen tevens wel doen zich, zoo lang deze laatste regeringsvorm nog bestaat, aan het bestuur der publieke zaken te onttrekken.

Of daarenboven de bezwaren, die uit de onbepaalde toepassing van Art. 4 der Grondwet zouden kunnen voortvloeijen, wel zoo groot zijn, als velen zich voorstellen, mag worden betwijfeld.» Ik voor mij houde de gevaren «zegt Prof. THORBECKE, (*Regtsgel. Bijblad*, 1839, bl. 518,) «waarmede men ons uit eene onbepaalde werking van art. 4 heeft bedreigd, voor hersenschimmig, behalve in hoogst ongewone tijden, gelijk die waren der fransche revolutie.» En inderdaad, wanneer men zich niet, door ijdele schrikbeelden, van het regte spoor laat afleiden, en zich wel voor den geest stelt, dat, bij de volledige werking van goede wetten, misdrijven van allerlei aard gestraft worden, dan zal men ligtelijk tot de overtuiging komen, dat slechts in zeer enkele gevallen de werking van het beginsel van art. 4 zou behooren geschorst te worden.

Dient nu dat artikel 4 der Grondwet bij eene grondwets-hervorming eene verandering te ondergaan? Ik geloof dat niet ligt iemand aan de noodzakelijkheid daarvan zal twijfelen, daar er, hoe zeldzaam dan ook, echter somtijds gevallen kunnen aanwezig zijn, waarin het belang van den Staat wer-

kelijk de uitdrijving van vreemdelingen vordert. Het zal echter niet gemakkelijk vallen, indien men het beginsel, in art. 4 uitgedrukt, wil behouden, daarnaast de gevallen juist op te geven of te omschrijven, waarin dat beginsel buiten werking zal moeten blijven. VAN HOGENDORP, die almede het uitdrijven van vreemdelingen en de uitlevering van deserteurs krachtens de met verschillende Mogendheden gesloten cartels, in strijd acht met het vierde artikel der Grondwet, (*Bijdr.* VIII, bl. 225,) laat, na dien strijd te hebben opgemerkt, volgen: «Deze tegenstrijdigheid nader aan te wijzen is overbodig, omdat zij in de woorden zelve gelegen is. Maar hoe dezelve weg te nemen, is eene zaak van meer belang.» Naar zijn inzien behoorde de Grondwet vrij te laten aan de wet, om misdadigers en deserteurs over te leveren op een beginsel van wederkeerigheid. Met betrekking tot vreemdelingen wil hij alles doen afhangen van de voorwaarden hunner toelating. Bij onvoorwaardelijke toelating staan zij gelijk met de ingezetenen: bij voorwaardelijke toelating hangt alles af van de voorwaarden der toelating, en de toelating zelve wordt geregeld in het Burgerlijk Wetboek. Daarbij voegt VAN HOGENDORP nog: «Ten slotte mag ik niet »ontkennen dat er een grondslag voor de wettige uitlevering »van misdadigers en deserteurs in dit art. 4 ontbreekt, en dat »hier derhalve wederom een gebrek mag aangeteekend worden.»

Prof. THORBECKE en Mr. DIRK DONKER CURTIUS, de eerste in de *Proeve van herziening der Grondwet*, de andere in de *Proeve eener nieuwe Grondwet*, wenschen de woorden van art. 4 behouden te hebben, met deze toevoeging:

»De werking van dezen regel kan, met opzigt tot vreemdelingen, in buitengewone omstandigheden, voor zekeren »tijd worden geschorst door eene wet, die den Koning met zulk »eene magt over de vreemdelingen bekleedt, als noodig »schijnt.»

«De Koning kan verdragen met vreemde Mogendheden »sluiten over uitlevering van vreemdelingen, opgeëischt van

»wege geregtelijke vervolging. De wet bepaalt echter de
»algemeene voorwaarden, op welke dergelijke verdragen
»mogen worden aangegaan, en inzonderheid de misdrijven, uit
»hoofde van wier vervolging de Koning zich tot uitlevering
»kan verbinden.»

JHR. MR. DE HAAN HETTEMA stelt in de artikelen 3 en 57 van zijn *Ontwerp van Grondwet* dezelfde redactie voor. De *Tijdgenoot* daarentegen, deel IV, bl. 181, acht het niet mogelijk duidelijk en bepaald in de Grondwet de grens af te bakenen, binnen welke de uitzonderingen op art. 4 behooren besloten te blijven, en de gronden, aldaar uit den staat van het pauperismus ontleend, zijn der overweging allezins waardig. Naar het oordeel van de *Tijdgenoot* zou de eenvoudige bijvoeging bij art. 4 der woorden: *behoudens de uitzonderingen, door de Wet te bepalen*, voldoende zijn, daar men het er voor mag houden, dat de wetgever het grondbeginsel wel zal willen ontwikkelen, maar niet omverstoeten.

Met deze denkbeelden kan ik mij wel vereenigen, en ik word daarin niet verhinderd door eene tegenwerping, welke ik mij zelv' bij de eerste gezette overweging van art. 4 gemaakt heb. De Grondwet, dacht ik, regelt alleen de regten en verplichtingen der burgers en die van den Vorst;— zij is tusschen beiden het maatschappelijk verdrag, en daarbij kan omtrent hetgeen aan vreemdelingen, die geene leden zijn der Maatschappij, wordt toegestaan, niets bepaald worden.

Ik heb echter nader gemeend, dat die tegenwerping moet vervallen, wanneer men in aanmerking neemt, dat de Grondwet in het algemeen de hoofdbeginselen aangeeft, waarnaar het maatschappelijk gebouw opgetrokken en bestuurd zal worden, en dat daarin zeer eigenaardig 't huis behoort de aanwijing van het regt dergenen, die, door het betreden van den vaderlandschen bodem, en door hun verblijf in ons midden, toonen zich aan 's lands wetten te willen onderwerpen, en die in zoo ver vrijwillig tot het maatschappelijk verdrag toetreden.

Eene zeer belangrijke bijdrage voor de geschiedenis van dit artikel, en een gewichtig argument tot staving van het hier ontwikkeld gevoelen, is de verklaring, afgelegd door den Heer DOTRENGE, lid der Commissie tot herziening der Grondwet van 1814, bij gelegenheid der beraadslagingen, in 1818, gehouden over de petitiën van GUYET en CAUCHOIS-LEMAIRE. Hij deelde den Staten-Generaal mede, dat hij, toen het opnemen van art. 4 in de Grondwet was voorgesteld, voor de weglating adviseerde, dewijl, naar zijn oordeel, eene bepaling ten voordeele van vreemdelingen niet in eene constitutie behoorde gevonden te worden, en hij liet er op volgen: «Mijn advies is niet doorgestaan, en hetzelfde is bijzonder door de leden der Commissie uit de noordelijke provinciën bestreden. Zij beweerden, dat hun land steeds een toevlugtsoord voor ongelukkigen en onderdrukten van alle landen was geweest, dat het dit bestendig moest blijven op zoodanigen voet, en dat dit, zoo min als eertijds, aan eenige beperking onderhevig moest zijn.» (Staatscourant van 6 Februarij 1818, n.º 32.)

Met die denkbeelden der leden uit de noordelijke provinciën is onmogelijk de stelling te rijmen, dat art. 4 den vreemdelingen eenvoudig de bescherming verzekert der regten, welke hun elders bij de wetten van den Staat zijn toegekend.

Dat de gewone wet het genot der burgerlijke regten regelt, zoude eene onbetwistbare waarheid zijn, ook al wierd art. 5, houdende: *de oefening der burgerlijke regten wordt bij de wet bepaald*, niet in de Grondwet gevonden. Bij eene herziening zal het dus achterwege kunnen gelaten worden.

In de volgende artikelen van het eerste hoofdstuk (art. 6—10) wordt gehandeld: 1º over het stemregt, en 2º over de bevoegdheid, om openbare bedieningen waar te nemen.

Met betrekking tot het stemregt houdt art. 6 in: «De oefening van het stemregt in de steden en ten platten lande, zoo

»wel als de bevoegdheid om deel te nemen aan de provinciale »en plaatselijke besturen, wordt bij de wet geregeld.» Het heeft vervangen art. 6 der Grondwet van 1815, waarbij die regeling niet aan de wet, maar aan de provinciale en plaatselijke reglementen was overgelaten, en art. 7, houdende, dat de beschikkingen dier reglementen, zoo als dezelve op het einde van het tiende jaar na de afkondiging der Grondwet in werking zouden zijn, beschouwd zouden worden een deel dier Grondwet uit te maken.

De wet welke, volgens de wijziging in 1840 in dit artikel gebracht, de reglementen moet vervangen, is tot op dit oogenblik nog niet uitgevaardigd. Eene door de Regering daartoe gedane voordragt werd ingetrokken: eene andere voordragt is thans, met de Koninklijke boodschap van den 21 October 1844, aan de Staten-Generaal ingezonden.

Geen onderwerp is, door de zonderlinge en belemmerende bepalingen der Grondwet, moeilijker door de wet te regelen dan dat, waarvan art. 6 handelt. Niet alleen geeft de zaak zelve, de vraag namelijk, hoe het stemregt of kiesregt, hoe de deelneming van het algemeen aan en zijn invloed op de openbare aangelegenheden in ons land het best te regelen zijn, tot vele hoogst gewigtige beschouwingen aanleiding; maar de voorschriften van het vierde Hoofdstuk der Grondwet, handelende van de Staten der Provinciën, in verband met dat art. 6, doen eene menigte vragen van zeer teederen aard ontstaan. Als men dit een en ander overweegt, zal men, geloof ik, ligt tot het besluit komen, dat, bij den steeds meer en meer algemeen geworden wensch eener spoedige herziening der Grondwet, de behandeling dezer zaak tot na die herziening dient te worden verschoven. Mij komt het althans onbetwistbaar voor, dat, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, nu het versleten gebouw niet langer kan staande blijven, het eene ongerijmdheid zou wezen met veel moeite en tijdverlies eene wet tot stand te brengen, die aan niemand zal voldoen, omdat niemand, van welke staatkundige denkwijze ook, zich kan vereenigen met de

zich-zelfen tegensprekende bepalingen der Gondwet, en omdat niemand de beperkingen, welke zij aan de bevoegdheid der wetgevende magt stelt, kan goedkeuren. Het ellendig lapwerk van 1840 gaf tot dien stand van zaken aanleiding, en zou nu het effect daarvan, eene wet, bedoeld bij art. 6, dat werk wel kunnen overleven? Ik betwijfel het, en zoude, in allen gevalle, de voortdoring dier wet onder eene nieuwe Grondwet, een hoogst ongelukkig verschijnsel achten.

Hoe men echter daarover denken moge, de moeilijkheid om de bedoelde wet tot stand te brengen, of om, gelijk Profr. ТЮРВЕКЕ zegt, tusschen de klippen door te zeilen, welke de Grondwet in den weg des wetgevers heeft gesteld, zal niet ligt betwist worden. Die moeilijkheid bestaat in de oplossing der vier volgende vragen:

1°. Wat verstaat men door het stemregt in de steden?

2°. Wat door het stemregt ten platten lande?

3°. Wat door bevoegdheid om deel te nemen aan de provinciale besturen?

en 4°. Wat door bevoegdheid om deel te nemen aan de plaatselijke besturen?

Door stemregt in de steden kan in art. 6 niet verstaan worden, wat ten opzichte der wijze van uitoefening van dat regt in de artikelen 131 en 132 wordt gezegd, omdat art. 6 handelt van het stemregt, hetwelk bij de *wet* geregeld moet worden, terwijl de artikelen 131 en 132 eenige niet door de wet te veranderen beginselen hebben vastgesteld. Die beginselen zijn: 1° dat er in alle steden bestaan kiezers-collegiën, die eenmaal in het jaar worden bijeengeroepen, om de raadsplaatsen, in dien tusschen-tijd opengevallen, te vervullen; 2° dat de openvallende plaatsen in de kiezers-collegiën worden vervuld bij meerderheid van stemmen der burgeren, eene zekere, bij de wet bepaalde som, in de beschreven middelen betalende; en 3° dat ieder dier burgeren eens in het jaar zijne stem uitbrengt bij geteekende en gesloten briefjes, die aan de huizen van wege de regering worden opgehaald. Het stemregt dat,

ingevolgē art. 6, bij de wet moet geregeld worden, is alzoo beperkt door die drie hoofdpunten, maar moet overigens in den uitgebreidsten zin opgenomen worden. Wel achtte de regering bij de beantwoording van de processen-verbaal der Afdelingen van de Tweede Kamer in dubbelen getale, dat het regt, door de kiezers uitgeoefend, niet onder het stemregt van art. 6 kon begrepen worden (zie *Handelingen*, III, bladz. 204), maar de reden, daarvoor gegeven, schijnt weinig aannemelijk. De wijze, waarop de kies-collegiën bij de verkiezing der stedelijke regerings-leden zullen te werk gaan, zeide de regering, behoort tot de verordeningen over de zamenstelling der stedelijke regeringen, en kan dus niet behandeld worden in die wetten, welke bij het gewijzigde art. 6 zijn bedoeld. Dit was het eenig argument tot staving der opvatting van de regering. Hiertegen voert echter Prof. THORBECKE (*Aanteekening op de Grondwet*, I, bl. 36), en ik geloof met het volste regt, aan, dat de Grondwet geenszins zegt, dat die voorschriften door eene andere dan door de gewone wetgevende magt zullen worden gegeven; dat *stemregt* ook *kiesregt* heet, en dat in het woord zelf geene beperking bij een' eersten trap, of uitsluiting van andere trappen vervat is. Wanneer men nu hierbij nog opmerkt, dat art. 6 is geplaatst in het eerste hoofdstuk der Grondwet, hetwelk de opsomming bevat van eenige politieke regten der ingezetenen; dat het *stemregt*, aldaar ongeclausuleerd gebezigd, uit zijn aard is van eene algemeene strekking, en dat daarentegen de artikelen 131 en 132 zeer speciale bepalingen omtrent de uitoefening van dat gedeelte van het stemregt bevatten, hetwelk de kies-collegiën betreft, dan zal het wel geen twijfel lijden, dat het kiesregt ook in het stemregt van art. 6 is begrepen.

De wettelijke regeling van het stemregt ten platten lande, is door geene andere bepaling beperkt, dan door die van art. 133, houdende dat, tot de verkiezing door den landelijken stand ter provinciale vergadering, elke provincie verdeeld wordt in districten. De verdeling der provinciën in districten, zoowel

als het overige, tot het stemregt ten platten lande betrekkelijk, moet dus bij de wet geregeld worden. (THORBECKE, *Aanteekening*, I, bl. 37.)

Eene wettelijke regeling der bevoegdheid, om deel te nemen aan de provinciale besturen, levert meerdere bezwaren op. Omtrent dat onderwerp bevat het vierde hoofdstuk der grondwet onderscheidene bepalingen, op welke natuurlijk bij de wet geene inbreuk hoegenaamd mag gemaakt worden.

Eene eerste bepaling is, dat de Staten-provinciaal zijn zamengesteld uit leden, gekozen door (niet uit) de drie standen, namelijk, door de edelen of ridderschappen, door de steden en door den landelijken stand. (Art. 127.)

De reglementen der ridderschappen worden door dien stand zelven ontwerpen en door den Koning bekrachtigd. (Art. 129.) Met betrekking tot de bevoegdheid van dien stand, om deel te nemen aan de provinciale besturen, zal dus de wet, bij art. 6 bedoeld, niets te maken hebben.

Bij reglementen wordt de wijze bepaald, op welke de leden der provinciale staten, die ter benoeming van de steden staan, zullen gekozen worden. (Art. 130.) Deze uitdrukking schijnt, door hare algemeenheid, geene uitzondering te gedoogen, dan die in art. 128 vermeld, dat namelijk het getal van de leden der provinciale Staten-vergadering en de evenredigheid der verschillende standen door den Koning worden geregeld, maar dat veranderingen in die eenmaal bestaande regeling, alleen door de wet kunnen vastgesteld worden. Behalve dat getal en die evenredigheid zal dus, zoo lang onze Grondwet onveranderd is, alles wat de deelneming betreft aan de provinciale besturen door de gekozenen van de steden, bij reglementen en niet bij de wet moeten worden vastgesteld, een gevoelen ook door de regering gedeeld, blijkens hare antwoorden op de processen-verbaal der afdelingen van de Tweede Kamer, in 1840 in dubbelen getale vergaderd. (1) (*Handel.*, III, bl. 204.)

(1) De schrijver van *het stedelijk stemregt ter verkiezing der provinciale Staten*, in de Vlissingsche Courant van 13 Junij 1842, beweert,

Alles wat betreft de bevoegdheid, om deel te nemen aan de provinciale besturen, voor degenen die door den landelijken stand gekozen worden, kan de wet regelen, onder inachtneming alleen der reeds aangehaalde bepaling van art. 133, dat de verkiezing geschiedt door districten, waarin iedere provincie wordt verdeeld.

Eindelijk moet de wet, bedoeld bij art. 6, nog regelen de bevoegdheid om deel te nemen aan de plaatselijke besturen. Ook hier bestaat, voor zoo ver de plaatselijke besturen *ten platten lande* betreft, geene zwarigheid, dewijl de Grondwet daaromtrent niets voorschrijft en de Wetgever dus onbelemmerd is in zijnen werkkring. Maar met de plaatselijke besturen in de *steden* is het anders gesteld, daar art. 130 de samenstelling der stedelijke regeringen overlaat aan reglementen, bekrachtigd door den Koning, en ontworpen door de bestaande regeringen of door bijzondere commissiën.

Wat alzoo tot de samenstelling dier regeringen betrekking heeft, kan niet door de wet geregeld worden. Maar wat blijft er dan voor den Wetgever, die, volgens art. 6 der Grondwet, o. a. moet regelen de bevoegdheid om aan de plaatselijke besturen deel te nemen, over? Het is moeilijk dit juist te bepalen, daar niet ligt iets tot de bevoegdheid, om aan de stedelijke besturen deel te nemen, zal kunnen gebragt worden, wat niet tevens behoort tot de samenstelling dier besturen.

In dezen hoogst zonderlingen toestand, geboren uit de onstelselmatige grondwetsherziening van 1840, zoude ik van meening zijn, dat de bevoegdheid, om deel te nemen aan plaatselijke

dat art. 6 der Grondwet wel degelijk beoogt *door de wet* te doen bepalen, *wie* de leden der provinciale Staten voor den stedelijken stand zullen verkiezen. Dit beweren steunt voornamelijk daarop, dat art. 130 door *DE WIJZE*, op welke de provinciale Staten, die ter benoeming der steden staan, zullen gekozen worden, zou willen te kennen geven: *DE WIJZE VAN UITOEFENING VAN HET STERREGT*. Maar op welken grond die beperkende beteekenis der algemeene uitdrukking van art. 130 steunt, wordt niet gezegd, en ik kan er dus geene reden in vinden, om eene andere dan de bovenstaande uitlegging als de ware aan te nemen.

besturen, waarvan art. 6 spreekt, in den ruimsten zin moet genomen worden, en dat daarentegen de zamenstelling der stedelijke regeringen, welke art. 130 aan de reglementen overlaat, in een' engen zin moet opgevat worden.

Ik grond dat gevoelen daarop, ten eerste dat, als er twee wettelijke bepalingen zijn, die met elkander schijnen te strijden, zoodanige uitlegging de voorkeur verdient, die aan beide eene gezonde beteekenis geeft; en ten andere, dat art. 6 der Grondwet in 1840 is herzien, terwijl art. 130 onveranderd is gebleven, waaruit ik afleide, dat, voor zoo ver er tusschen die beide artikelen strijd bestaat, art. 6, als bevattende de laatste verklaring van den Grondwetgever, zal moeten nageleefd worden.

Van deze stellingen uitgaande, zoude ik vermeenen, dat door de wet, en niet door reglementen, moet geregeld worden de tijd, voor welken de leden der Provinciale Staten, met uitzondering der gekozenen door de ridderschappen, om de op bladz. 391 aangehaalde reden, of de leden der stedelijke besturen, worden benoemd, en ik worde daarvan niet weêrhouden door den twijfel, welken Prof. THORBECKE ten opzichte dezer twee punten oppert. (*Over de hervorming van ons kiesstelsel*, bladz. 58, 94 en 95.)

Kortelijk is hier aangestipt de weg, dien men, bij de wettelijke regeling, door art. 6 voorgeschreven, zal dienen te volgen, indien werkelijk, hetgeen ik zeer betwijfel en ook niet hoop, nog vóór de herziening der Grondwet, die regeling tot stand mogt komen. Het veld, 't welk bij de beraadslagingen over deze moeilijke aangelegenheid zal moeten betreden worden, is door Prof. THORBECKE niet alleen in het meermalen aangehaalde werk over de *Hervorming van ons kiesstelsel*, en in zijne *Aanteekening op de Grondwet*, maar ook in twee opstellen in het *Regtsgeleerd Bijblad*, 1839, bladz. 513 en volg., en 1841, bladz. 201 en volg., uitvoerig en in de meeste bijzonderheden bewerkt: eene zeer belangrijke critische beschouwing van eerstgemeld werk is daarenboven opgenomen in de *Vlissingsche*

Courant van 28 en 31 October, 2, 4 en 7 November 1842, zoodat eene verdere ontwikkeling hier geheel overbodig moet geacht worden.

Slaan wij echter het oog op eene herziening onzer Staatsregeling, zoo doet zich de vraag voor, in hoe verre de hoofdbeginselen van het stem- of kiesregt in de Grondwet dienen te worden opgenomen?

En als ik nu dat stem- en kiesregt in den uitgebreidsten zinneme, dan schijnt het mij toe, dat de Grondwet moet opgeven de beginselen, waarop de benoeming der Vertegenwoordigers in de Tweede Kamer, in de provinciale en in de plaatselijke besturen, rust, en dat zij de uitwerking van dit beginsel aan de wet kan overlaten.

Dat is ook zóó begrepen door THORBECKE, D. DONKER CURTIUS en DE HAAN HETTEMA in hunne *Proeven van herziening der Grondwet*, en in de daad kan er bezwaarlijk aan eenig staatkundig regt der ingezetenen gedacht worden, dat meer waardig is in hoofdtrekken door den Grondwetgever aangewezen te worden dan dat, waardoor de burger van den Staat zijn invloed op de behartiging der belangen van het algemeen kan uitoefenen.

Wel lijdt het geen twijfel, dat dit onderwerp bij eene herziening der Grondwet, tot beschouwingen van onderscheiden aard aanleiding zal geven; dat er tusschen de voorstanders van de trapsgewijze verkiezingen en hen, die aan het volk een directen invloed op de verkiezingen willen doen uitoefenen, een zware strijd zal gevoerd worden, en dat op dit oogenblik nog bezwaarlijk kan gegist worden, welke de uitslag van dien strijd zal wezen; maar zeker is het tevens, dat, daar de herziening van de Grondwet een vrij algemeene wensch geworden is, en de noodzakelijkheid daarvan jaren lang door de regering is erkend, het tijdstip der voldoening aan dien wensch niet om de moeilijkheid der zaak kan of mag uitgesteld worden. Hierbij komt, dat, mogt het voorstel tot de invoering van directe verkiezingen van de regering uitgaan, de strijd veel minder

hevig zou wezen, dewijl niet weinigen van hen, die het bestaan de stelsel aankleven, tevens zoo veel eerbied gevoelen voor de denkbeelden van hen, die het roer van Staat in handen hebben, dat zij, in zulke gewigtige zaken, daaraan gaarne eigen gevoelens ten offer zullen brengen.

Het laatste onderwerp van het eerste hoofdstuk der Grondwet betreft de bevoegdheid om openbare betrekkingen waar te nemen. (Art. 7—10)

De bepalingen daaromtrent zijn bijzonder duister, en kunnen tot de meest verschillende opvattingen aanleiding geven. Prof. ТРОНОВСКЕ in zijne *Aanteekening* op die artikelen, en de *Tijdgenoot*, Deel IV, 213—222, hebben zeer belangrijke beschouwingen over al dat duistere gegeven, maar daardoor tevens de dringende noodzakelijkheid doen uitkomen, om, bij eene Grondwets-herziening, die artikelen vooral eene geheele verandering te doen ondergaan. Ik wil mij niet onledig houden met na te schrijven wat te dier plaatse gelezen wordt, maar geloof te kunnen volstaan met op te merken, dat de inhoud der bedoelde artikelen voornamelijk nederkomt op deze vragen:

Wat verstaat de Grondwet door inboorlingschap in den engeren, en wat door inboorlingschap in den ruimsten zin? Tot de waarneming van welke betrekkingen wordt het eerste, en tot de waarneming van welke betrekkingen wordt het laatste vereischt?

Het inboorlingschap in den engeren zin hebben, volgens art. 7, de nederlandsche ingezetenen, geboren binnen het Rijk of deszelfs buitenlandsche bezittingen, uit ouders aldaar gevestigd, alsmede zij die uit zoodanige ouders, tijdelijk uitlandig zijnde, buiten het Rijk zijn geboren.

In een' ruimeren zin begrijpt het inboorlingschap allen die geboren Nederlanders zijn, of het zij door wetduiding, het zij door naturalisatie daarvoor gehouden worden. (art. 8.)

Maar wie nederlandsche ingezetenen zijn; in welke gevallen of wanneer men hier te lande gevestigd is; wie geboren

Nederlanders zijn; wat door wetduiding te verstaan zij, en welke magt de bevoegdheid heeft te naturaliseren, zijn vragen, waarvan de oplossing in de Grondwet of in gewone wetten te vergeefs gezocht wordt. Mag men uit de bepalingen van den tweeden titel des eersten boeks van het Burgerlijk Wetboek, handelende van vreemdelingen en Nederlanders, argumenten putten tot interpretatie der Grondwet, die bij dit onderwerp niet naar den wetgever verwijst? Over deze en meer andere vragen kan veel in verschillenden zin gezegd worden, maar zeker is het, dat daaromtrent nooit eenstemmig kan worden gedacht, zoolang de duistere uitdrukkingen der Grondwet niet vervangen zijn door anderen, en zoolang bij bijzondere wetten de beginselen niet zijn uitgewerkt, die in de Staatsregeling zullen worden opgenomen. (1)

Het inboorlingschap in den engeren zin is noodig, om benoemd te kunnen worden tot leden der Staten-Generaal, hoofden of leden van departementen van algemeen bestuur, leden van den Raad van State, Commissarissen des Konings in de provinciën, en leden van den Hoogen Raad (art. 7), zonder dat zulks, hetgeen bevreemdend is, vereischt wordt voor hen die de hoogste magt in de koloniën van den Staat uitoefenen.

Voor de overige bedieningen wordt gevorderd, dat men is geboren Nederlander, of dat men daarvoor door wetduiding of naturalisatie gehouden wordt. (Art. 8.)

Wat men door *wetduiding* verstaan moet, is, na alle pogingen, die men tot explicatie heeft aangewend, zeer onzeker gebleven, en twijfelachtig heeft men het ook willen doen voorkomen, welke de beteekenis zij van die *overige bedieningen*. *De Tijdgenoot* zegt, dat art. 8 der Grondwet uit den aard der zaak niet toepasselijk is op zoodanige bedieningen, welke

(1) Bij het onderzoek der geloofsbriefven van den Heer DE BOUSIES die, in Frankrijk geboren, door de Staten van Henegouwen tot lid der Tweede Kamer benoemd was, zijn, op het laatst van 1826 en in den aanvang van 1827, langdurige deliberatiën gehouden over hetgeen door het woord *gevestigd*, in art. 8 der Grondwet, (thans artikel 7) moet verstaan worden. Zie voornamelijk de Staats-Courant van 2, 3 en 5 Februarij 1827.

geheel van ondergeschikten aard zijn. De woorden der Grondwet zouden daar wel heen wijzen, maar in dien zin wordt het bijna nergens nageleefd, en waartoe, zegt de *Tijdgenoot*, zoude dat dan ook dienen? Zouden de nationale grondstellingen van onzen Staat geschonden worden, wanneer hier of daar een veldwachter wordt aangesteld, die niet is Nederlander?

De kracht van die argumentatie is geene andere dan deze: de Grondwet wil het wel anders, maar door die bepalingen, in deze en gene gevallen, maar voor niet geschreven te houden, wordt geen kwaad gesticht, en men moet er zich dus maar mede te vrede houden.

Wordt echter die redenering eenmaal bij de toepassing onzer Grondwet geduld, zoo zal niet meer de Grondwet, maar het subjectief gevoelen van ieder individu of eigenlijk van den sterkste, over hetgeen meer of minder wenschelijk is, den leidraad aan de hand geven van hetgeen in de huishouding van Staat kan of mag geschieden. Willekeur zal de plaats innemen, die aan eene geregelde, naar vaste beginselen ingerigte orde van zaken toekomt. Ik schare mij dan liever onder degenen, die dáár, waar de Grondwet duidelijk spreekt, hare bepalingen wenschen nageleefd te zien, ook dan, wanneer ze tot eenige moeilijkheid aanleiding mogten geven.

De algemeene uitdrukking van art. 8 laat alzoo, mijns bedunkens, niet toe, dataan een' vreemdeling zelfs de kleinste bediening in den Staat worde opgedragen: de uitoefening van ieder bedrijf, waartoe de bepaalde aanstelling van eenige autoriteit gevorderd wordt, (en op deze wijze geloof ik het woord *bediening* te kunnen omschrijven), zal hem dus moeten worden ontzegd. (1)

Hierop kan slechts ééne uitzondering gemaakt worden, namelijk bij de uitoefening van militaire betrekkingen. Ik zeg daarom niet met de *Tijdgenoot*: « Ten opzichte van militairen »geldt, hetgeen wij vroeger gezegd hebben van het belemme-

(1) Bij een arrest van den Hoogen Raad, d.d. 16 October 1844, is verstaan, dat het geven van onderwijs daarstelt de uitoefening van een staatkundig, en niet van een burgerlijk regt.

»rende, om de bepaling tot alle mindere bedieningen uit te strekken. De betrekking van soldaat is zeker eene openbare »bediening; doch zeer belemmerend en gevaarlijk zoude het »zijn, wanneer in tijd van nood geene vreemdelingen konden »worden aangeworven.» Ik laat ook deze uitzondering op den regel van art. 8 toe, echter niet om het wenschelijke en nuttige der zaak, maar omdat den Koning, bij artikel 202, uitdrukkelijk de bevoegdheid is toegekend de zee- en landmagt zamen te stellen uit vrijwilligers, het zij inboorlingen of *vreemdelingen*.

Bij eene herziening der Grondwet zal het niet moeilijk vallen het onderwerp, behandeld in de artikelen 7—10, door duidelijke bepalingen te vervangen. Artikel 9, hetwelk den Koning de bevoegdheid toekent, gedurende één jaar na de invoering der Grondwet, aan sommige vreemdelingen het volle regt van inboorlingschap, en de verkiesbaarheid tot alle ambten te vergunnen, dient, als van geheel transitoiren aard, weggelaten te worden. Hetzelfde zal het geval kunnen wezen met artikel 10, houdende dat een ieder, zonder onderscheid van rang en geboorte, tot alle ambten en bedieningen benoembaar is, behoudens hetgeen omtrent de samenstelling der provinciale Staten uit den stand der ridderschappen is bepaald. Bezwaarlijk toch zal men het behoud van dat artikel noodzakelijk kunnen achten, zoodra reeds in andere artikelen van de verkiesbaarheid tot openbare bedieningen de rede is, en zeer zeker zal het niet onveranderd kunnen blijven, wanneer men elders een artikel wil opnemen van gelijksoortigen inhoud als art. 190, bepalende, dat de belijders der onderscheiden godsdiensten allen dezelfde burgerlijke en politieke voorregten genieten en gelijke aanspraak hebben op het bekleeden van waardigheden, ambten en bedieningen.

De wenschelijkheid, dat voor de vervulling der hooge betrekkingen in den Staat, opgenoemd in art. 7 der Grondwet, en van eenige weinige anderen, het inboorlingschap in den engeren zin, gevorderd wordt, schijnt mij niet twijfelachtig

toe. (1) Maar even weinig is het aan twijfel onderhevig, dat het belang van den Staat kan vorderen, in sommige gevallen daarvan af te wijken, ook zonder dat de Grondwet eene verandering behoeft te ondergaan, en ik zou daarom den regel in de Grondwet opgenomen wenschen te zien, mits daarnevens bepaald wierd dat de gewone wetgever zal aanwijzen, wanneer van dien regel kan of mag afgeweken worden.

In de Belgische constitutie komen ten opzichte van het onderwerp, hier behandeld, de drie volgende artikelen voor:

« Art. 4. La qualité de Belge s'acquiert, se converse et se » perd d'après les règles déterminées par la loi civile.

« La présente Constitution et les autres lois relatives aux » droits politiques, déterminent quelles sont, outre cette qua- » lité, les conditions nécessaires pour l'exercice de ces droits.

« Art. 5. La naturalisation est accordée par le pouvoir » législatif.

« La grande naturalisation seule assimile l'étranger au » Belge, pour l'exercice des droits politiques.

« Art. 6. Il n'y a dans l'état aucune distinction d'ordres.

« Les Belges sont égaux devant la loi; seuls ils sont admis- » sibles aux emplois civils et militaires, sauf les exceptions qui » peuvent être établies par une loi pour des cas particuliers. »

Ik eindig deze bijdrage met aan hen, die geroepen zullen worden, om tot de herziening onzer Staatsregeling mede te werken, de overweging te onderwerpen van deze twee vragen:

Moet de Grondwet niet een afzonderlijk hoofdstuk wijden aan de regten der Ingezetenen? En zal daarin niet dienen opgenomen te worden de verzekering, of de waarborg der handhaving van vele regten, waarop, in den tegenwoordigen staat der maatschappij, de nederlandsche ingezetenen aanspraak mag maken, doch welke de Grondwet thans met stilzwijgen voorbijgaat?

(1) Dat wenschelijke wordt betwist door M. T. M. ROEST VAN LIMBURG, *Ontwerp van regtstreeksche verkiezingen, Arnhem, 1842*, bl. 25.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Iets over artikel 959 van het Burgerlijk Wetboek, en over onwaardigheid in het algemeen, door Mr. F. A. T. WEVE, Advokaat te 's Gravenhage.*

Artikel 959 van het Burgerlijk Wetboek behoort onder diegenen, welke in het Nederlandsche Wetboek als aanvulling van eene bestaande gaping in het Wetboek Napoleon aan de min of meer gewijzigde bepalingen van laatstgenoemd Wetboek zijn toegevoegd. Men heeft echter die aanvulling niet genoegzaam in verband gebracht met de bepalingen, welke dezelfde stof behandelen, waardoor, er moge dan al geen tweestrijd door zijn ontstaan, echter een misvormd en gedrogtelijk artikel het aanzijn heeft ontvangen.

Het artikel heeft ten doel als onwaardig van de erfenis zoodanigen uit te sluiten, die hoogst waarschijnlijk daartoe in de bij hetzelfde bepaalde gevallen door den erflater niet zouden worden geroepen, zoo deze de gelegenheid nog had om zijnen uitersten wil volgens zijne genegenheid te veranderen of te herroepen (1). De uitgeslotene personen zijn dan ook, gelijk die, welke in art. 885 B. W. uitdrukkelijk *onwaardig* worden genoemd, zoodanige, die noch wegens het belang van den staat in het algemeen of deszelfs burgers in het bijzonder, noch ter voorkoming van misbruik van de zwakte van geest des erfletters, maar alleen wegens het wigtig vermoeden van den tegenstrijdigen wil des laatsten, door den Wetgever van de erfenis zijn uitgesloten.

De onwaardigen derhalve om bij versterf erfgenaam te zijn vermeen ik, gelijk uit het voorgaande reeds voortvloeit, te moeten omschrijven zoodanigen, die hoogst waarschijnlijk in de bij de wet bepaalde gevallen niet tot de erfenis geroepen zouden worden, zoo de overledene zelf zijne erfopvolging alsnog volgens zijne genegenheid konde regelen; of wil men eene

(1) Zie ASSER, het Ned. B. W. verg. met het Wb. Nap. § 487.

bepaling van onwaardigheid in het algemeen, zoo ten opzichte van erfopvolging bij versterf, als ten opzichte van die krachten uitersten wil: onwaardig is de zoodanige, die, in de bij de Wet bepaalde gevallen, hoogst waarschijnlijk niet met den wil des overledenen de erfenis zoude genieten.

De onwaardigheid is derhalve wel te onderscheiden van de onbevoegd- of onbekwaamheid om te erven. Onbevoegd of onbekwaam toch is hij, die hetzij ten opzichte van een' ieder of wel van slechts een' enkel' persoon, hetzij ten opzichte van de geheele nalatenschap of een gedeelte daarvan, bij de Wet van het erfregt verstoken is in het belang of van den staat in het algemeen, of wel van bijzondere personen, ten einde hen tegen de verkeerd geplaatste genegenheid van den erfflater, of dezen tegen zijne eigene zwakte van geest te beschermen.

Het begrip van onwaardigheid en onbekwaam- of onbevoegdheid moet naar de verschillende Wetgevingen verschillend worden bepaald, of is althans door het uitbreiden of beperken der oorzaken daarvan aanmerkelijk gewijzigd. Zoo zoude de gegevene bepaling van onwaardigheid gewis in het Romeinsche regt niet voldoende zijn; men denke slechts aan hetgeen overspelers elkander vermaakten. Zoo drukt men zich ook onjuist uit, als men, gelijk MERLIN in v. *incapacité* en *indignité*, en DE PINTO, (Handl. tot het B. W. II, 459, 2;) de onbekwaam- of onbevoegdheid (*incapacité*) beschrijft als een gebrek van een vereischte om in het algemeen te kunnen erven, en de onwaardigheid als een gebrek van een vereischte om van een' bepaald' persoon te kunnen erven, voortvloeiende uit het wangedrag ten opzichte van den overledene of diens nagedachtenis; men denke slechts aan den tweeden echtgenoot en diens voorkinderen, aan de natuurlijke kinderen, aan de getuigen bij het maken van een' uitersten wil tegenwoordig, en anderen.

Bij het Fransche en vooral bij het Nederlandsche regt vindt de onwaardigheid voornamelijk wegens een vergrijp tegen den overledene plaats; bij de Romeinen was ook eene voorname oorzaak daarvan het handelen tegen den uitersten

wil (1). De Fransche wetgever had dergelijke oorzaak niet aangenomen: immers het nalaten van aangifte te doen van den moord des overledenen moge al den schijn hebben van dien geene genoegzame achting toe te dragen, in waarheid berust zij echter op het verzuim eener maatschappelijke verplichting, en geenzins op het niet eeren van des overledenen nagedachtenis. De Nederlandsche Wetgever, die zelfs laatstgenoemde oorzaak te regt verwierp, en overigens het handelen tegen den wil des overledenen niet als eene oorzaak van onwaardigheid aannam, nam er echter eene aan, die ik vermeen dat daartoe niet behoort, namelijk het verduisteren, vernietigen of vervalschen van den uitersten wil, hetwelk veeleer een vergriep tegen den benoemden erfgenaam of legataris, die daardoor benadeeld wordt (2), dan tegen den overledene daarstelt. Mijns inziens had zulks niet tot de oorzaken van onwaardigheid gebragt moeten worden, (en even min het beletten van het maken, veranderen of herroepen van uitersten wil, op de wijze als dit thans verstaan moet worden, waarover nader,) doch eenvoudig met verlies van erfregt ten opzichte van die nalatenschap moeten worden gestraft, als wanneer het begrip van onwaardigheid geheel zuiver zoude geweest zijn, en de onwaardige alsdan had kunnen omschreven worden: de zoodanige, die in de bij de Wet bepaalde gevallen de erfenis waarschijnlijk niet met den wil des overledenen zoude verkrijgen.

Reeds bij de Romeinen was de onwaardigheid bekend, gelijk ter loops reeds is te kennen gegeven. Zij berustte eveneens, althans grootendeels, op den vermoedelijken wil van den overledene; doch voor de gevallen, waarin onwaardigheid bestond, was een ruim veld opengelaten, daar de wet ze niet bepaald had; terwijl ook het niet onderzoeken, nog voordat de erfenis aanvaard werd, naar den schuldige, die den overledene het leven benomen had, en het niet nakomen van den wil des

(1) Zie PAULUS S. R. III, 5, 11.

(2) Zie l. 25 C. de leg.

erflaters, hoewel deze niet met de wet of de goede zeden strijdig was, mede daartoe gerekend werden; ja zelfs in verscheidene gevallen, die met den wil des overledenen in geen verband stonden, of veeleer met den kennelijken wil des erflaters overeen kwamen, onwaardigheid werd aangevoerd, hoewel daar meer eene oorzaak van onbevoegdheid *in poenam* dan van onwaardigheid aanwezig was (1).

Van de Romeinen had men in het oudere regt, zoo hier als in Frankrijk, de onwaardigheid overgenomen, hoewel door geene wet tot zekere gevallen bepaald; niet alle, maar daarentegen ook andere redenen als de Romeinen hadden aangenomen, waren door het regterlijk gezag erkend. Te regt echter werd zij door den Code (art. 727 C. C.) beperkt, en daarbij tot drie gevallen teruggebracht, namelijk 1°. de veroordeeling wegens het ombrengen van den overledene of de poging daartoe; 2°. de overtuiging bij regterlijke uitspraak van lasterlijk eene *capitale* beschuldiging tegen den overledene te hebben ingebracht, en 3°. het verzuim van den erfgenaam van aan het geregt aangifte te doen van den moord op den overledene gepleegd, wanneer hij daar kennis van mogt dragen.

De Nederlandsche Wetgever wederom heeft die redenen van onwaardigheid behouden (art. 885 B. W.), met uitzondering van de laatstgenoemde, en met bijvoeging van nog twee in den Code niet bekende oorzaken; terwijl tevens een geheel nieuw artikel (959 B. W.) werd ingelascht, waarbij eenige oorzaken van onwaardigheid ook tot de erfopvolging krachtens uitersten wil werden uitgestrekt.

Ik noem dat artikel (959 B. W.) geheel nieuw en eene aanvulling van eene gaping in den Code aanwezig, daar artikel 727 C. C. alleen betrekking heeft op de erfopvolging bij versterf. Gaarne erken ik, dat eenige der redenen, bij dat artikel opgenoemd, met evenveel regt op de erfopvolging krachtens uitersten wil hadden kunnen worden toegepast, maar noch de zedelijke strekking, noch de gelijkheid van beweegredenen

(1) Zie o. a. 1. 2, §§ 1 et 5; 1. 15 D. de his quae ut indign.

dier oorzaken is zoo algemeen, dat zij zonder uitdrukkelijke wetsbepaling eene uitbreiding tot de erfopvolging krachtens uitersten wil kunnen wettigen. Men verlieze niet uit het oog, dat de onwaardigheid eene uitsluiting van de erfenis is in zoodanige gevallen, als waarin de Wetgever het hoogst waarschijnlijk oordeelde, dat die door den overledene zelven bewerkstelligd zoude worden, zoo deze daaromtrent zijnen wil nog konde kenbaar maken en de Wet hem zulks toestond; en daar dezelve dus veeleer als de vermoedelijke wil des overledenen, dan als eene straf door den Wetgever opgelegd te beschouwen is, zoo kan men de oorzaak van onwaardigheid in n°. 1 opgenoemd, althans voor zoo ver de poging tot ombrengen betreft, als mede die in n°. 2 opgenoemd, voor zoo ver de erfslater, na reeds kennis gedragen te hebben van de aantijging, den lasteraar bij zijn' uitersten wil bevoorreed heeft, gewis niet met gelijk regt op de erfopvolging krachtens uitersten wil toepasselijk maken. Die beweegredenen, waarop MERLIN zijn gevoelen, hoewel weifelend, grondde (1), kunnen derhalve niet tot de uitbreiding doen besluiten, waartegen overigens de plaatsing van het artikel zich geheel verzet. Artikel 727 C. C. toch komt voor in den titel *des successions*, chap: des *qualités requises pour succéder*. Dat nu die vereischten alleen op de erfopvolging bij versterf betrekking hebben, blijkt ten duidelijkste, wanneer men er op acht geeft, dat niet slechts de vereischten, welke bij erfopvolging krachtens uitersten wil eenige verandering ondergaan (2), maar zelfs die, welke die volstrekt niet ondergaan (3), in den titel over de uiterste willen, chap: *de la capacité — de recevoir — par testament* herhaald zijn, en alleen van onwaardigheid aldaar geene melding wordt gemaakt; terwijl overigens de

(1) Zie MERLIN, Répert. in v. *Indignité* II. Ook TOULLIER omhelst het gevoelen, dat de oorzaken van onwaardigheid tot de erfopvolging krachtens uitersten wil uitgestrekt moeten worden, (zie T. V, § 698); hoewel hij, waar hij over de onwaardigheid handelt, daar niet van spreekt.

(2) Zie art. 726 en 912 C. C.

(3) Zie art. 725 en 906 C. C.

uitdrukkingen *succession* en *héritier*, in art. 727 en vg. C. C. gebezigd en alleen bij erfopvolging bij versterf gebruikelijk, zich tegen de uitbreiding tot de erfopvolging krachtens uitersten wil aankanten.

Eindelijk behoeft men slechts een' blik te werpen op het Romeinsche regt, waaraan die bepalingen haren oorsprong ontleenen, om zich nog nader daarvan te overtuigen. Zal toch art. 727 C. C. ook toepasselijk zijn op de erfopvolging krachtens uitersten wil, dan moet ook dat artikel ten opzichte dier erfopvolging geheel geldig zijn, of wel geheel verworpen worden; er is toch geene reden, die eenige uitbreiding of verandering in deszelfs bepalingen toelaat; integendeel, de oorzaken van onwaardigheid zijn door den Wetgever uitdrukkelijk opgenoemd, ten einde alle verdere moeilijkheden voor te komen. Zal derhalve hij onwaardig zijn, die veroordeeld is wegens het ombrengen van den erflater, zoo moet ook hij, die zulks wegens poging daartoe is, eveneens onwaardig zijn: dit echter strijdt niet alleen met het begrip van onwaardigheid, maar ook met de voorname bron, waaruit de Fransche Wetgever de oorzaken derzelve heeft geput; volgens het Romeinsche regt toch kan er geen twijfel bestaan, of zoodanige poging belette de erfstelling van den schuldige niet, daar zoodanig bedrijf, zelfs door kinderen op ouders of door ouders op kinderen gepleegd, nog slechts eene reden tot onterving, geene noodwendige uitsluiting van de erfenis te weeg bragt (1). Eveneens, zal hij, die den erflater valschelijk beschuldigd heeft, onwaardig zijn, zoo mag geene vergiffenis hem daarvan ontheffen (2); wij zien echter, dat

(1) Zie Nov. 115, c. 5, §§ 5 et ult. in f. et c. 4, §§ 2 et ult. in f.

(2) TOULLIER, droit civ. T. IV, § 109, somt als een der vereischten van onwaardigheid te dezen aanzien op, dat er geene verzoening tusschen den beschuldigde en den beschuldiger hebbe plaats gehad. De stellige bepaling echter, dat hij, die van zoodanige lasterlijke beschuldiging bij registerlijke uitspraak is overtuigd, onwaardig is, kan dusdanige uitzondering niet toelaten, die overigens tot zeer moeilijke twistgedingen en noodwendig verschil van gevoelen wat als verzoening of vergiffenis is aantemerkten,

volgens het Romeinsche regt eene uitdrukkelijke vergiffenis den lasteraar van de onwaardigheid onthief (1).

De Nederlandsche Wetgever heeft derhalve de onwaardigheid bij eene geheel nieuwe bepaling tot de erfopvolging krachtens uitersten wil uitgebreid, en heeft daarbij het ware kenmerk van onwaardigheid beter in het oog gehouden, gelijk uit de vergelijking der oorzaken van onwaardigheid ten opzichte van erfopvolging bij versterf met die ten opzichte van erfopvolging krachtens uitersten wil, als mede van die bij eerstgenoemde erfopvolging met die, welke bij den Code zijn aangenomen blijkt.

Vergelijken wij eerst de laatstgenoemde onderling.

De eerste bij art. 885 B. W. opgenoemde oorzaak van onwaardigheid is geheel dezelfde als die van art. 727 C. C. en het zal wel geen betoog behoeven, dat in dit geval de hoogste waarschijnlijkheid bestaat, dat de overledene, zoo hij zulks alsnog konde en de Wet hem zulks vergunde, den schuldige van zijne erfenis zoude uitsluiten; en opmerking verdient het voorts, dat de Wetgever uitdrukkelijk eene veroordeeling vereischt, ten einde alle moeilijkheden voor te komen. In het Romeinsche regt werd geene veroordeeling, doch alleen het bewijs van schuld vereischt (2).

Er moet dus eene veroordeeling zijn, en derhalve is er geene oorzaak van onwaardigheid meer, zoodra de misdaad verjaard is; zie art. 461 Wb. v. Strafv. (is alleen de straf verjaard of deze kwijtscholden, zoo blijft de onwaardigheid bestaan, daar zulks de veroordeeling niet wegneemt; wat in geval van rehabilitatie plaats zal vinden, moet het nieuwe Wetboek van straf-

aanleiding zoude geven, hetgeen de wetgever juist heeft trachten voor te komen. Heeft werkelijk de beschuldigde zich de beschuldiging zoo weinig aangetrokken, of wel die zoo geheel vergeven, dat hij zelfs zijne goederen aan den beschuldiger wenscht natelaten, zoo kan hij, door eenen uitersten wil te diens voordeele te maken, van die gezindheid doen blijken.

(1) Arg. 1. 51, § pen. D. de adim. vel transf. leg.

(2) Arg. 1. 9 D. de jure fisci.

regt leeren) of zoo de dader tijdens het plegen van het feit krankzinnig of beneden de 16 jaren oud was en zonder oordeel des onderscheids blijkt gehandeld te hebben, of wel wanneer hij de daad heeft gepleegd tot wettige zelfverdediging; zie art. 64, 66, 327 en 328 C. P.

De veroordeeling echter moet uitgesproken zijn wegens moedwilligen doodslag of moord, niet wegens onwilligen doodslag, waarbij veeleer de onvoorzigtigheid of achteloosheid, dan de doodslag gestraft wordt. De Wet toch stelt als oorzaak van onwaardigheid daad en poging op ééne lijn, zoodat er niets anders bedoeld kan zijn dan veroordeeling wegens misdaad, daar bij wanbedrijf geene poging strafbaar is, en deze bij onwilligen doodslag zelfs niet denkbaar is; ook zoude dusdanige oorzaak van onwaardigheid, hoewel zij in het Romeinsche en in het oudere Fransche Regt niet onbekend was (1), veel minder aannemelijk zijn dan eene moedwillige verwonding, welke echter niet als zoodanig is aangenomen. Doch het zal niets ter zake doen, of de misdaad door den verslagene is uitgelokt, of wegens andere omstandigheden minder zwaar gestraft wordt, (zie artt. 321, 322 en 324 C. P.) wijl alsdan desniettemin werkelijk de misdaad wordt gestraft, (daar ook hier de poging evenzeer strafbaar is,) hoewel met eene straf, die slechts wanbedrijf pleegt daar te stellen. Dit alles kan echter naar de bepalingen van het aanstaande nieuwe Wetboek van strafregt eenige verandering ondergaan, terwijl daarbij tevens behoort uitgemaakt te worden, dat eene moedwillige verwonding, zonder oogmerk om den dood te veroorzaken, hoewel die er op gevolgd is, niet als doodslag strafbaar is.

De tweede oorzaak van onwaardigheid, bij art. 885 B. W. vastgesteld, is insgelijks dezelfde als die in art. 727, 2.º, C. C. genoemd wordt. Men heeft echter geoordeeld de lasterlijke aangifte van elk misdrijf, waartegen eene onteerende straf is bedreigd, als oorzaak van onwaardigheid te moeten aannemen,

(1) Zie I. 5 D. de his quae ut indign. en MERLIN, Répert. in v. *Indignité*.

en gewis op zeer aannemelijke gronden, daar men voorzeker niet veronderstellen kan, dat iemand een' zoodanigen betigter tot zijn' erfgenaam zou wenschen te hebben. Volgens den Code was dit punt betwist, en oordeelden verscheidene schrijvers niet zonder grond, dat eene *capitale* straf niet tot eene ootterende uitgestrekt kon worden. Ware toch dit de bedoeling van den Franschen Wetgever geweest, hij had eenvoudig *porté contre le défunt une accusation*, of beter *fait une dénonciation, suivie de l'accusation du défunt*, of wel eenvoudig *fait une dénonciation d'un crime* behooren te stellen, daar eene misdaad steeds met ootterende straf, het zij met of zonder lijfstraf, bedreigd wordt (1). Overigens is het woord *beschuldiging*, even als *accusation* in het artikel van den Code, niet zeer gepast; beter ware: *lasterlijk eene aangifte, waarop eene beschuldiging gevolgd is, te hebben gedaan van een misdrijf*, enz. — Deze oorzaak van onwaardigheid was ook reeds bij de Romeinen bekend, gelijk vroeger is aangestipt, en was bij hen ook verder uitgebreid (2).

Bij den Code werd in de derde en laatste plaats onwaardig genoemd hij, die, kennis dragende van den moedwilligen doodslag op den overledene gepleegd, daarvan aan het geregt geene aangifte had gedaan. Deze oorzaak van onwaardigheid was van de Romeinen overgenomen (3), en hoewel zij geene eigenlijke oorzaak van onwaardigheid is, doch eenvoudig eene straf door den wetgever opgelegd, was zij bij hen wegens hunnen maatschappelijken toestand en minder goede inrigting der strafvordering niet te verwerpen. Ten onregte werd zij dan ook bij den Code mede aangenomen, gewijzigd echter door art. 728, doch door den Nederlandschen wetgever ter zijde gesteld, als

(1) Of deze laatste aanmerking ook omtrent ons art. 885 zal gelden, moet het nieuwe wetboek van strafregt leeren.

(2) Zie l. 51, § 2, D. de adim. vel transf. leg. 1. 1 D. de his quae ut indign.

(3) Zie PAUL. S. R. III, 5, § 10; V, 12, § 2 in f. ll. 17, 20, 21 D. de his quae ut indign. ll. 6, 7, 9 C. eod.

onzedelijk, wyl zij den erfgenaam uit geldelijk belang, en niet eenvoudig om der maatschappij eene dienst te bewijzen en die in de gelegenheid te stellen zich te wreken, noopt aan eene verplichting te voldoen, welke op elken burger rust, — en als in onzen maatschappelijken toestand onnoodig, wyl dergelijk misdrijf zelden verholten blijft, en de vervolging der misdrijven thans beter geregeld is, dan zij zulks bij de Romeinen was.

Eindelijk heeft de Nederlandsche wetgever twee redenen van onwaardigheid aangenomen, welke, hoewel in het Romeinsche regtbekend, in den Code niet waren opgenomen, namelijk: het beletten aan iemand van zijn' uitersten wil te maken of te herroepen, en het verduisteren, vernietigen of vervalschen van den uitersten wil (art. 885, 3°. en 4°. B. W.)

Het beletten moet geschied zijn door *geweld of feitelijkheden* (*dadelijkheden*, zie art. 959 B. W.) Het voorstel om *bedrog* (*dolus malus*, zie l. 1, § 1; l. 2, pr. D. si quis al. test. prohib.) hierbij te voegen, werd door de regering verworpen, als stellende deze uitdrukking een te wijd veld voor twistgedingen open (1). Het beletten kan gelden het *maken* of het *herroepen* van den uitersten wil. In eene vroegere redactie las men alleen *maken*; te regt echter heeft men zich niet daartoe bepaald, want hij, die iemands uitersten wil, waarin hij weet of vermeent bevoordeeld te zijn, door geweld doet blijven bestaan, handelt evenzeer tegen den vrijen wil, als hij die het maken verhindert. En al moge de pleger van het geweld of der feitelijkheden zich vergist hebben met te gelooven, dat hij bij den uitersten wil bevoordeeld was, zoo zal hij niettemin onwaardig zijn om tot de erfenis te geraken, zoo soms de gestelde erfgenaam vooroverleden is of die verwerpt, of wel tot het verkrijgen daarvan niet bekwaam is. Maar dan ook had de wetgever zich niet moeten vergenoegen met de bijvoeging van *herroepen*, maar tevens *veranderen* er bij moeten voegen. Immers, men kan *herroepen* hier niet in de beteekenis van

(1) Zie Voorduis, Gesch. en Beg., deel IV, art. 885.

veranderen tevens opvatten, als men in het oog houdt, dat de wetgever, wat de oorzaken van onwaardigheid betreft, *herroepen* en *veranderen* niet als gelijkbeteekenend beschouwt heeft, (vergelijk art. 959 B. W.) hoewel de beteekenis van herroeping in art. 1039—1043, en aldaar in uitdrukkelijke (d. i. die, welke in art. 885 en 959 B. W. bedoeld wordt,) en stilzwijgende (d. i. die, welke in art. 959 onder *veranderen* verstaan wordt,) verdeeld, daartoe anders allezins regt zoude geven, althans zoo de wetgever de uitdrukking *geheel of gedeeltelijk te herroepen* gebezigd had. Thans echter zal de erfgenaam voordeel kunnen trekken uit zijn eigen misdrijf; hetgeen juist dat is, wat de wetgever voorkomen wilde (1). In het Romeinsche regt kende men die naauwkeurige onderscheiding van uitdrukkingen niet, doch men sprak in het algemeen van *testamentum ordinare*, ter opheldering verdeeld in *facere* en *mutare* (2), terwijl buiten dit laatste zelfs zeldzaam eene geheele herroeping plaats had.

De laatste oorzaak van onwaardigheid, die de Nederlandsche wetgever heeft aangenomen, is het *verduisteren*, (*verdonkeren*, verg. art. 959 B. W.) *vernietigen* of *vervalschen* van den uitersten wil, mede in het Romeinsche regt bekend (3). De vorm van den uitersten wil kan echter thans deze oorzaak niet dan hoogst zelden doen voorkomen.

De beide laatste oorzaken (art. 885, 3°. en 4°. B. W.) vereischen, dat het misdrijf, waarover aldaar gehandeld wordt, gepleegd zij op *den (zijnen) uitersten wil des overledenen*, en derhalve zal het den schuldige niet verhinderen bij versterf de nalatenschap nog te verkrijgen, wanneer de overledene later eenen uitersten wil gemaakt mogt hebben. Volgens het Romeinsche regt echter was het zelfs voldoende tot het kunnen verkrijgen der erfenis na bevorens het uiten van den

(1) Zie ASSER, het Ned. B. W. verg. met het W. Nap. § 440.

(2) Zie l. 2 C. si quis al. test. prohib. l. 1, pr. D. cod.

(3) Arg. l. 26 D. ad L. Corn. de fals. Zie ook l. 2 D. en l. 25 C. eod.

uitersten wil belet te hebben, dat de overledene nog gelegenheid gehad had om zijnen uitersten wil te maken of te herroepen, en werd bij hetzelfde dus niet, gelijk bij het Nederlandsche wetboek, de verhindering van het maken of het herroepen op zich zelve, maar alleen de zoodanige verhindering met onwaardigheid gestraft, die den overledene de gelegenheid benomen had van alsnog zijnen uitersten wil te maken of te herroepen (1). De Nederlandsche wetgever heeft de onderscheiding of de overledene later nog gelegenheid gehad heeft of niet van zijn' uitersten wil te maken of te herroepen, die mede tot twistgedingen aanleiding zou geven, niet gemaakt, en derhalve zal een zoodanige onwaardige ook niet anders tot de erfenis bij versterf kunnen geraken, dan nadat er na het ophouden van het geweld of de feitelijkheden werkelijk een uiterste wil (naar den vorm geldig) gemaakt is, hetzij hij daarbij al of niet tot erfgenaam gesteld is. Het geven van vergiffenis of niet doet hier niets ter zake; want hoewel de lasteraar krachtens uitersten wil mag erven, zoo slechts het vermaakte hem niet ontnomen is, blijft de pleger van het geweld of de dadelijkheden in hetzelfde geval uitgesloten. Men ziet derhalve, dat deze daad, zoodanig als zij thans omschreven is, niet te regt als eene oorzaak van onwaardigheid voorkomt, en dat de Nederlandsche wetgever de onderscheiding of de overledene zijn' uitersten wil alsnog had kunnen maken of herroepen, hoewel niet uitdrukkelijk, echter stilzwijgend heeft aangenomen, doch zoodanig, dat het bewijs dier mogelijkheid alleen door een' werkelijk gemaakten uitersten wil kan geleverd worden. — Wat de verduistering, vernietiging of vervalsching van den uitersten wil betreft, spreekt het van zelf, dat beide wetgevingen noodwendig hieromtrent moeten overeenstemmen, dat zulks alleen dien geldt, die het kortst voor den dood gemaakt is, zoodat het bestaan hebben van een' lateren uitersten wil den erfgenaam van de

(1) Arg. 1. 2, pr. D. si quis al. test. prohib. Nov. 115, c. 5, § 9 j. § ult. in f. et c. 4, § 4 j. § ult. in f.

Themis, V Dl. 4 St. 1844.

onwaardigheid bevrijdt (1). Wat de Nederlandsche wetgeving betreft, blijkt overigens te meer, dat de woorden *den* en *zijnen uitersten wil* opzettelijk zijn gebezigd, daar men in art. 959 B. W. de zinsnede: hij, die *den* uitersten wil enz. bij eene latere redactie in de plaats stelde van: hij, die *enen* uitersten wil enz. Doch men moet in het oog houden, dat de Romein, als slechts ééne uitersten wil kunnende nalaten, slechts omtrent één stuk kon misdoen; terwijl de Nederlander, er meerdere, te gelijk geldende kunnende nalaten, die gezamenlijk zijnen geheelen uitersten wil uitmaken, alzoo door het misdoen omtrent een' enkelen zich ten opzichte van den geheelen uitersten wil schuldig maakt, doch zoodanig, dat een latere uiterste wil van den overledene, hoewel deze ook niet den geheelen wil moge bevatten, hem van de onwaardigheid ontheft; immers er wordt daartoe slechts vereischt, dat de overledene door het werkelijk gebruik maken van de bevoegdheid om zijnen wil alsnog wettiglijk te uiten, getoond hebbe, dat het beletsel hem daartoe de gelegenheid niet benomen heeft, terwijl overigens elke afzonderlijke akte den naam van uitersten wil voert, hoewel de wil bij meerdere akten, dien gezamenlijk daarstellende, kan geuit worden.

Vergelijken wij thans de oorzaken van onwaardigheid, welke de Nederlandsche Wetgever bij de beide wijzen van erfopvolging heeft aangenomen.

De onwaardigheid is ten opzichte der erfopvolging krachtens uitersten wil, even als zulks ook in het Romeinsche regt plaats had, meer beperkt dan ten opzichte der erfopvolging bij versterf; en de reden daarvan is duidelijk: de erfopvolging bij versterf toch berust meerendeels op den vermoedelijken wil des overledenen, de uiterste wil daarentegen bevat zijnen uitdrukkelijken wil; de wezenlijkheid behoort dan ook meer begunstigd te zijn dan het vermoeden. Doch vooral ligt de oorzaak dier meerdere uitgebreidheid bij de erfopvolging bij

(1) Zie b. v. de bepaling, die PAULUS, S. R. IV, 7, § 5, van het verduisteren van den uitersten wil geeft.

versterf hierin, dat hij, die tijdens het plegen van het feit, hetwelk de onwaardigheid daarstelde, geen erfgenaam bij versterf was, en dus geene uitdrukkelijke uitsluiting van wege den overledene noodzakelijk maakte, later nog door eenig toeval erfgenaam bij versterf zou kunnen worden, ja zelfs eerst bij het verwerpen der erfenis door den naasten bloedverwant of gestelden erfgenaam, een geval, dat de overledene niet voorzien had, tot de erfenis zou kunnen geraken. Dat dit de reden is, die den Wetgever geleid heeft, blijkt duidelijk uit de bijvoeging van het woord *herroepen* in art. 885, waarover wij vroeger gesproken hebben.

Bij erfopvolging krachtens uitersten wil worden derhalve slechts diegenen uitgesloten, welke veroordeeld zijn wegens het ombrengen van den erflater, terwijl ook de poging daartoe bij versterf evenzeer uitsluiting te weeg brengt.

De bij art. 885, 2°, genoemde oorzaak verviel bij erfopvolging krachtens uitersten wil, wijl het bestaan van een' uitersten wil ten voordeele van zoodanigen onwaardige duidelijk de vergiffenis aantoot, en de Wetgever niet strenger wilde zijn dan de beledigde zelf; terwijl het dus niets ter zake zal doen of de aangifte hebbe plaats gehad vòòr of na het maken van den uitersten wil (1), hoewel het tegendeel bij de Romeinen plaats greep, gelijk wij vroeger gezien hebben.

Wat het beletten van het uiten van den wil betreft, zoo spreekt het van zelf, dat er hier, waar over erfopvolging *krachtens uitersten wil* gehandeld wordt, alleen van *veranderen* en *herroepen* de rede kon zijn, weshalve dan ook het woord *maken*, in eene vroegere redactie voorkomende, vervallen en door *herroepen* vervangen is. Men had echter, gelijk wij vroeger aanmerkten, in overeenstemming met art. 1039 en volg. B. W. beter gedaan met alleen *te herroepen*, of althans, zoo hier als in art. 885, 3°., *geheel of gedeeltelijk te herroepen* te bezigen.

(1) Men vergelijk hieromtrent het antwoord der regering ten opzichte van poging tot ombrengen van den erflater; zie VOORDUIN, Gesch. en Beg. deel IV, art. 959.

Overigens zal ook hier dezelfde aanmerking gelden, die wij aangaande de onwaardigheid ten opzichte van erfopvolging bij versterf maakten, namelijk: dat een latere uiterste wil, hoewel niet de geheele, uitdrukkelijke of stilzwijgende herroeping van den vorigen of van de vorigen bevattende, de oorzaak van onwaardigheid geheel doet verdwijnen; zoo dat men onder *uit den uitersten wil* in art. 959 B. W. niet moet verstaan den geheelen wil, hoezeer bij verschillende akten daargesteld, maar alleen *dien uitersten wil*, die op het oogenblik van het plegen van het geweld of de dadelijkheden bestond en later niet veranderd is. De verandering van: *eenen uitersten wil te herroepen* in: *zijnen uitersten wil te herroepen* toont zulks duidelijk aan, gelijk wij vroeger opmerkten, terwijl slechts om reden van de bij art. 959 B. W. in de eerste plaats genoemde oorzaak van onwaardigheid, aldaar van het woordje *den*, in plaats van *dien*, gebruik schijnt gemaakt te zijn (1).

Eindelijk, wat het bepaalde omtrent het *verdonkeren* (*verduisteren*, zie art. 885, 3° B. W.), *vernietigen* of *vervalschen* van den uitersten wil betreft, moest noodwendig aan beide artikelen gemeen zijn.

Wij zien derhalve dat de Nederlandsche wetgever bij het opstellen dezer artikelen den voortgang van dit regtspunt wel in het oog heeft gehouden, en het begrip van onwaardigheid zuiver heeft aangekleefd, behalve in het geval van verduistering (verdonkering), vernietiging of vervalsching van den uitersten wil, ook bij de Romeinen meer als eene straf, dan als eene oorzaak van onwaardigheid beschouwd, doch dat hij in het geval van het beletten der uiting van den wil zelfs wederom achteruit is gegaan, daar de Romeinen, als het beletsel had opgehouden, evenwel de oorzaak van onwaardigheid

(1) MERLIN, Répert. in v. *Indignité*, X, vermeent dat deze oorzaak van onwaardigheid door den Code niet is afgeschaft. Uit den grond echter, waarop hij zulks vermeent, zou slechts volgen, dat de geheele uiterste wil niet meer geldig is, niet dat er onwaardigheid bestaat, die alleen den schuldige treft.

konden doen voortduren door den schuldige van de erfenis uit te sluiten (1); maar er blijft ons nu nog het slot van art. 959 ter behandeling over, dat al hetgeen de wetgever verbeterd moge hebben, veel van deszelfs waarde ontneeft en het geheele artikel ontsiert.

Wij lezen namelijk in dat slot, dat hij, die bij datzelfde artikel onwaardig is verklaard, *EVENMIN* (2) *als zijne mede-echtgenoot* (lees *echtgenoot*) *en zijne kinderen* uit den uitersten wil eenig voordeel zal kunnen genieten.

Wel zien wij, dat volgens het Romeinsche regt noch hij, die het veranderen of herroepen van den uitersten wil belet had, noch diens kinderen of slaven, al waren zij zelfs niet meer in zijne magt, het in dien uitersten wil besprokene konden verkrijgen (3); doch men verlieze niet uit het oog, dat het kind of de slaaf benoemd moest geweest zijn tijdens het in de magt van zijnen vader of heer was, om dezen door middel van hen tot de erfenis te doen geraken; want zoo de onwaardige op het oogenblik van het overlijden *niet zelf voordeel zoude gehad hebben* (*non ipse habuisset*), bleef de beschikking *dien ten gevolge* (*consequens erit*) bestaan (4) — Maar welke redenen er overigens nog in het Romeinsche regt mogten bestaan om dusdanige bepaling te regtvaardigen, dezelve waren bij ons, althans wat de *kinderen* des onwaardigen betreft, op dezelfde wijze op te heffen geweest als ten opzichte der erfopvolging bij versterf; zie art. 887 B. W. De eenige reden dan, die tot deze slotbepaling kan geleid hebben, schijnt de moeijelijkheid geweest te zijn om den schuldige van het voordeel te berooven, dat hij onmisbaar hebben moest, wanneer ook aan zijne echtgenoot iets vermaakt was. Maar was er dan reden om de onschuldige echtgenoot, althans de kinderen, bij wie zulks zoo

(1) Zie Nov. 115, c. 5, § 9 en c. 4, § 4.

(2) Voorzeker eene zeer ongepaste uitdrukking, die den echtgenoot en de kinderen als op den voorgrond plaatst.

(3) Zie l. 1, § 1, D. si quis al. test. prohib.

(4) Vg. ook l. 5, § 3, D. de his quae ut indign.

gemakkelijk had kunnen vermeden worden, om wille van den schuldige te straffen? Was het niet veel billijker geweest, den schuldigen echtgenoot dit voordeel te laten, in plaats van alle voordeel ook aan zijne echtgenoot, ja zelfs aan zijne kinderen te ontnemen, daar de onwaardige toch dikwijls datgeen, wat door den overledene, ten wiens opzigte hij onwaardig was, nagelaten is, verkrijgen zal, wanneer namelijk de verkrijger voor hem sterft, en hij, hetzij bij versterf, hetzij krachtens uitersten wil, diens erfgenaam is? Men zal toch ook nimmer de in het slot van art. 959 genoemde personen als tusschenbeide komende kunnen beschouwen, wijl in de bij dat artikel opgenoemde gevallen de erflater zelfs niet in de gelegenheid gesteld is te trachten de wet ter zijde te stellen, daar de wet niemand wegens de schuld van een' ander uitsluit en dit bij art. 887 ten overvloede (1) uitdrukkelijk verklaart, ja zelfs de bevoegdheid geeft den schuldige zelven tot erfgenaam te benoemen, en de erflater, al had de wet zoodanige uitsluiting gemaakt, nogtans bij de laatste der drie aldaar opgenoemde oorzaken van onwaardigheid in de natuurlijke onmogelijkheid daartoe zoude zijn. Overigens, waren die personen al als zoodanig te beschouwen, zoo hadden, en wel in de eerste plaats, de ouders van den onwaardigen aldaar vermeld behooren te worden, als zijnde deze de voornaamste en bij art. 958 B. W. ook werkelijk in de eerste plaats genoemde personen, waardoor men in de gelegenheid gesteld wordt het ontzegde eenmaal nog te verkrijgen (2). En dan houde men nog in het

(1) En wel alleen ten einde eene meer geschikte gelegenheid te hebben om het in het slot van datzelfde artikel bepaalde alhier in te lusschen.

(2) Vergelijk art. 259 B. W. waarbij ook in het algemeen de bloedverwant, wiens vermoedelijke erfgenaam men is, voor tusschenbeide komende persoon gehouden wordt. De vergelijking der art. 259 en 959 B. W. zou nog eenen grond kunnen opleveren om te vermoeden, dat de welgever in het laatste artikel tusschenbeide komende personen bedoeld heeft; daar bij beiden *kleinkinderen* niet onder de uitgesloten behoorren, en wel wijl men van zoodanigen hoogst zelden erven zal. Bij art. 958 is de reden van uitsluiting eenigzins sterker; men denke aan den *vreemdeling*.

oog, dat, zoo al de echtgenoot en kinderen alhier als tusschenbeide komende personen beschouwd waren, de wetgever weinig zorg aan den dag gelegd zou hebben om de uitwerking van zijn verbod in alle gevallen, althans zoo veel mogelijk, te verzekeren; want de bepaling van art. 959 B. W. treft alleen zoodanige kleinkinderen van den erflater, die bij onwaardigheid van hunnen vader of hunne moeder niet bij versterf tot de nalatenschap zouden zijn geroepen, waartoe zij buiten plaatsvervulling, en gewis te regt, door den wetgever echter zijn toegelaten. Thans treft de bepaling dus alleen die kleinkinderen van den erflater, welke tevens bij versterf van de erfenis zijn uitgesloten, en ontnemt dezen dat weinige, dat hun misschien nog door de grootouderlijke goedgunstigheid vermaakt was; eene hardheid, die met betrekking tot de erfopvolging bij versterf tijdens het opstellen der nederlandsche wetboeken aan de regering werd voorgehouden (1), doch bij de aangenomene orde van erfopvolging en het beginsel dat niemand voor een' levenden persoon bij plaatsvervulling kan optreden, noodwendig bestaan moest.

Daar er derhalve, wijl de schuldige zelfs na het ophouden der oorzaak van onwaardigheid, door den wetgever nog bij versterf tot de erfenis geroepen wordt, en ook door den erflater, ten wiens opzichte hij zich onwaardig gemaakt had, nog tot erfgenaam gesteld kan worden, geen schijn van grond is om echtgenoot en kinderen als tusschenbeide komende personen aan te merken, zoo blijft er niets over, dan die zinsnede aan grove achteloosheid van den wetgever toe te schrijven; doch al vindt men dan ook geen geldigen beweeggrond, waarop de wetgever aldus gehandeld heeft, men gedenke echter het: *perquam durum, sed in lege ita scriptum.*

(1) Zie VOORDUIN, Gesch. en Beg. deel IV, art. 887.

Kan de vrouw, op welker verzoek is uitgesproken de scheiding van tafel en bed, op grond van mishandelingen, vallende in de termen van art. 264 n.º 4 B. W., de aan haren man bij huwelijksche voorwaarden gedane schenking van tegenwoordige en bepaalde goederen herroepen? door Mr. M. EIJSSELL, Procureur te 's Gravenhage.

Ter beantwoording van deze vraag, achte ik, onlangs daaromtrent geraadpleegd, het noodig, drie punten te onderzoeken:

1º. Is in dit geval toepasselijk art. 278 B. W.?

2º. Zoo neen, kan de vrouw zich dan beroepen op de bepalingen van art. 1725 n.º 4 B. W.?

3º. Is zij, in het laatstegeval, gebonden aan de tijdsbepaling van art. 1729 B. W.

De eerste vraag geloof ik, dat ongetwijfeld in eenen ontkennden zin moet worden beantwoord.

Wel heeft men zich op het oude *adagium* beroepen: *eadem ratio, idem jus*; — wel kunnen de voorstanders van een tegenovergesteld gevoelen een regterlijk gewijsde in dien geest te berde brengen, — maar, m. i., vruchteloos.

Het Hof van *Rennes* overwoog, bij arrest van 21 mei 1808 (MERLIN, *Questions de Droit*, V.º *Séparation de corps*) « que la » donation mutuelle que l'appelant et l'intimée se sont faite » par leur contrat de mariage, l'a été, ainsi qu'ils s'en expriment eux-mêmes, pour cimenter leur tendre et sincère attachement, que la séparation de corps et de biens prononcée contre l'appelant, l'a été à raison des mauvais traitements, des sévices et injures graves qu'il s'est permis envers sa femme; qu'il ne doit pas conserver un avantage dont il a lui-même détruit la cause; qu'il serait contre la saine raison qu'un mari profitât de la faveur d'une libéralité dont il s'est rendu indigne, qu'il serait d'un dangereux exemple pour la société conjugale, en ce que l'époux, certain de ne pas perdre les avantages stipulés en sa faveur par son contrat de mariage, et

»connaissant les opinions religieuses de son conjoint, trouve-
»rait toujours, quand l'inconstance ou le dégoût l'y porterait,
»assez de moyens pour lui rendre la vie commune insupportable,
»et le forcer au *seul* remède de la séparation de corps,
»que sa croyance lui permettait de prendre.»

Ziedaar voorzeker al wat voor het systema van dat Hof gezegd kon worden.

Maar, zoo die redeneringen zullen opgaan, zouden echtscheiding en scheiding van tafel en bed twee zaken van denzelfden aard moeten zijn, — en dit is inderdaad geenszins het geval.

Wel zou men ook van laatstgemelde kunnen zeggen, gelijk het in *l. 2 ff. de divort. et repud.* te regt heet: «divortium vel a diversitate mentium dictum est, vel quia in diversas partes eunt, qui distrahunt matrimonium;» — wel mogt TOULLIER I^e deel n°. 667, leeren: «dans son acception la plus étendue, le divorce signifie toute séparation légitime du mari et de la femme;» — wel mogt naar het jus canonicum van een *divortium a thoro et mensa* worden gesproken, — maar zeer zeker, ja ontegenzeggelijk is het, dat naar het Nederlandsche regt, even als naar het Fransche, *alleen* echtscheiding ontbinding des huwelijks daarstelt, dat zij *alleen* het denkbeeld van hereeniging uitsluit. Ook thans geldt nog de uitspraak van *l. 3 ff. de div.* «Divortium non est, nisi verum, quod animo perpetuam constituendi dissensionem fit,» — en te regt leerden wij: «divortium est dissolutio matrimonii, eo animo facta, ne divertentes *umquam* iterum conjugantur.»

Van deze twee essentiële vereischten eener echtscheiding: ontbinding des huwelijks, en onmogelijkheid van hereeniging, is geene schaduw bij scheiding van tafel en bed voorhanden. Zie art. 297, 298, 299, 303 B. W.

Ofschoon gescheiden, zijn man en vrouw nog echtgenooten, zelfs zóó, dat de man, krachtens artikel 305, ook zonder eenig eigen toedoen, met eene talrijke nakomelingschap zou kunnen worden begunstigd. Zie TOULLIER l. l. n°. 780 *in fine* en n°. 811.

Wanneer men alleen den text van artikel 278 leest, zal men ook niet ligt aan deszelfs toepasselijkheid op het geval van scheiding van tafel en bed denken.

Laat ons, ofschoon ten overvloede (want ons art. bevat eene poenaliteit en is dus voor geene uitbreiding vatbaar) nog slechts met een enkel woord zien, wat er zij van de beweerde *paritas rationis*.

Moeijelijk kan dat beweren voldingender wederlegd worden, dan geschiedde door MERLIN, t. a. p., waar hij handelt over art. 299 C. N., overeenstemmende met art. 278 B. W.

« L'art. 299, zegt hij, a eu de très-bons motifs pour établir que le divorce révoque de plein droit les donations dont il s'agit. Le mariage qui a été la cause finale de ces donations, n'existant plus, l'époux donateur et l'époux donataire devenant étrangers l'un à l'autre, et ne pouvant plus se réunir, la loi a pu faire intervenir son autorité pour anéantir les avantages que l'époux donataire avait précédemment reçu de l'époux donateur.

« Mais quel motif la loi aurait-elle pu avoir pour établir la même chose relativement, à la séparation de corps? On conçoit très-bien qu'elle aurait pu laisser à l'autre époux une action pour faire révoquer sa donation, mais dans cette hypothèse, elle n'aurait pas pu, sans se mettre en opposition avec son propre voeu pour la réunion des époux séparés, — elle n'aurait pas pu, sans se contredire elle-même, attribuer au simple jugement de séparation de corps l'effet de révoquer *ipso facto* la donation; ç'aurait été, se priver elle-même de la plus puissante ressource qui lui serait restée pour exciter l'époux donataire à réparer ses torts envers l'époux donateur, à reconquérir son affection, à le ramener dans le lit conjugal.»

II. Nu blijft dan de vraag, of de Ned. Wetgever werkelijk heeft gedaan, hetgeen MERLIN verklaarde dat de wet zeer gerustelijk zou hebben kunnen doen: «laisser à l'époux donateur une action pour faire révoquer.»

De Fransche Wetgever had het niet gedaan. Zie art. 959

C. N., en, voor zooveel noodig, ten betooge dat onder de woorden van dat art. *donations en faveur de mariage* ook de onderwerpelijke donatie zij te verstaan, MERLIN l. 1. en in *Répertoire*, V.^o *Séparation de corps* § 4 n°. 5 en een aldaar geannoteerd arrest van het Hof van Caen van 22 April 1812. Zie ook TOULLIER, n.º 781.

De Ned. wetgr. heeft geen zoo algemeen voorschrift. Art. 1730 B. W. bepaalt slechts, dat door de bepalingen van den titel: *Van schenkingen* geen hinder wordt toegebracht aan hetgeen bij dien: *Van huwelijksche voorwaarden* is vastgesteld.

Alleenlijk zegt art. 227 (bij het latere art. 234 ook toepasselijk verklaard op giften *door derden* bij huw. voorw. gedaan) dat schenkingen, gelijk de onderwerpelijke, onherroepelijk zijn, behalve in het geval van niet voldoening aan de voorwaarden, onder welke zij gemaakt zijn.

Nu zou het welligt kunnen aangaan, te beweren, dat de echtgenoot, die, gelijk in ons geval, zich schuldig maakt aan zoodanige mishandelingen, waardoor het leven des anderen echtgenoots wordt in gevaar gebracht, of welke zware verwondingen veroorzaken, niet voldoet aan de voorwaarden, onder welke hij bij huw. voorw. is begiftigd; — immers al vermeldt de acte niet, dat er eene gift geschiedde *pour cimenter leur tendre et sincère attachement*, stilzwijgend bedong de schenkster, door het sluiten des huwelijks, dat de begiftigde art. 150 en vgg. B. W. getrouwelijk zou naleven, — en de uitgesprokene scheiding bewijst, dat hij die verbindtenis niet is nagekomen.

Doch die redenering is, m. i., niet voldoende, om hier zoodanige wanpraestratie aanwezig te achten, welke art. 227 vordert.

Immers art. 1725 B. W. onderscheidt zorgvuldig niet-ervulling der voorwaarden van misdrijven jegens den schenker, en daarom alleen gaat het niet aan, laatstgemelde in-art. 227 onder die niet-ervulling te verstaan.

Dit vermeen ik te eerder, daar het hier niet geldt eene redenering op grond van den gevaarlijken regel *inclusio unius*

est exclusio alterius, — maar art. 227 de onherroepelijkheid van alle giften, gelijk de onderhavige, ten bepaalden regel verheffende, en dadelijk daar op eene uitzondering toelatende, die uitzondering (welke uit haren aard slechts *restrictive* kan worden uitgelegd) tot de éénige verklaart, door het woord *behalve*.

Hierbij wil ik nog opgemerkt hebben, dat, vaststaande dat hier in den zin der wet aan geene niet-ervulling van voorwaarden valt te denken, de *ratio legis* omtrent de herroepbaarheid van schenkingen ter zake van misdrijven jegens den schenker (om andere redenen niet in aanmerking genomen bij donaties *propter nuptias*) nog *niet altijd* zoo noodwendig zou behoeven te bestaan, waar het geldt (gelijk hier) eene gift van den eenen echtgenoot aan den ander, als daar, waar bloedverwantschap, vriendschap of weldadigheid van derden oorzaak tot de schenking gaf. Ik meen namelijk dat, wanneer de bloedverwant, de vriend of de helper van een' ondankbaren donataris de gedane *donatio propter nuptias* niet mag herroepen, door een beroep op art. 1725 n°. 4 B. W., de bevoegdheid daartoe nog veel minder aan de van tafel en bed gescheidene vrouw behoorde te worden toegekend.

Het staat, na het vonnis dat die scheiding, krachtens het eerste lid van art. 288 B. W., uitsprak, wel vast, dat de man door zijne mishandeling het leven der vrouw in gevaar bragt, of haar zware verwonding veroorzaakte, — doch deze daadzaak moge genoeg zijn om de vrouw het recht te geven om of het ondragelijk geworden huwelijk te ontbinden, of deszelfs juk gedeeltelijk van de schouders te werpen, daaruit volgt nog niet, dat juist de mishandelde partij onschuldig is aan de aanvankelijke verstoring der harmonie, welke bij het aangaan des huwelijks bestond. Kiest de mishandelde echtgenoot den weg tot ontbinding des huwelijks, dan kan hij zich op eene uitdrukkelijke wetsbepaling beroepen, om in het genot van het geschonkene terug te treden. De schenking heeft geene herroeping van zijne zijde noodig: *sola vi legis* heeft ze plaats. Maar vergenoegt men

zich met de scheiding van tafel en bed, dan heeft men zich niet over de hardheid der wet te beklagen, welke art. 278 niet toepasselijk deed zijn om zich zelve niet te berooven *de la plus puissante ressource pour exciter l'époux donataire à réparer ses torts*, — welke geene misdrijven jegens de schenkster genoegzaam tot herroeping achtte, in de onzekerheid of niet welligt hare onhandelbaarheid en harerzijdsche storingen des vredes den toorn veroorzaakten, die de hand van haren man tegen haar wapende.

III. Hoofdzakelijk op deze gronden ook de tweede vraag met fiduciaire ontkennend beantwoord hebbende, zou ik er niet aan gedacht hebben, dat nog een enkel punt te onderzoeken bleef, ware het niet, dat de vrouw, die mijn advies had gevraagd, mij van een paar regtsgeleerden hadde gewaagd, welke een tegenovergesteld gevoelen zouden aankleven.

Het er dus voor moetende houden, dat het hierboven door mij ontwikkelde gevoelen niet algemeen werd gedeeld, meende ik, ofschoon dan ook slechts ten overvloede, mij ook de sub-3°. gemelde vraag te moeten voorstellen, dewijl de feiten, op welker grond de scheiding was uitgesproken, reeds meer dan een jaar oud waren.

De vraag: of de vrouw, in het onderhavige geval, gebonden is aan den termijn van een jaar na het misdrijf, binnen welken art. 1729 B. W. wil dat de regtsvordering tot teruggave van het geschonkene worde ingesteld, lost zich op in eene andere: Is art. 2025 B. W., hetwelk de verjaring *tusschen echtgenooten* uitsluit, hier toepasselijk?

De wijze, waarop ik meen, de eerste vraag: naar de toepasselijkheid van art. 278 B. W. te moeten beantwoorden, sluit reeds van zelf alle denkbeeld uit, als of ik gesepareerde echtgenooten voor geene echtgenooten verlangde te zien gehouden.

Maar echter moet ik bij deze derde vraag eene aanmerking omtrent de *ratio legis* voor op zetten, tot goedmaking van mijn gevoelen, dat, zoo ik art. 2025 om deszelfs algemeenheid toepasselijk moest achten, ik zou begrijpen, daaraan een' ruimen

werkkring toe te kennen, dan ik oordeel, dat de Wetgever, bij consequente ontwikkeling van het hier gehuldigde beginsel, aan dat art. had behooren af te bakenen. Wijselijk toch heeft hij gewild, dat de rust en vrede des huisgezins niet wierde gestoord door het doen gelden van regten, welke, zonder het minste ongerijf voor den gerechtigde, staande huwelijk kunnen slapen. Om dit loffelijk doel te bereiken, heeft hij de echtgenooten zeker gesteld, dat hunne regten jegens elkander staande huwelijk *non utendo* niet zullen verloren gaan.

Die *ratio legis* intusschen ontbreekt hier geheel. Immers tusschen echtgenooten, welke tot scheiding procederen, of gescheiden zijn, valt niet aan de bewaring van rust en vrede te denken.

Des echter, de wet, die de verjaring staande huwelijk uitsluit, is duidelijk, en art. 2025 B. W. is dus toepasselijk, zoodra er quaestie is van eigenlijke verjaring.

Maar, m. i., kan hier aan geene verjaring worden gedacht, — want ik vind in art. 1722 B. W. volstrekt geene praescriptie, niets anders dan het stellen van een peremptoiren of fatalen termijn tot het instellen eener regtsvordering; een voorschrift van procedure, en geenszins een regel omtrent verjaring; een voorschrift, gelijk, b.v., in art. 274 B. W., welk art. hier juist met alle regt ten voorbeeld mag worden aangevoerd, omdat ook dáár het huwelijk nog niet ontbonden is, — en men dus met gelijken grond zou kunnen beweren, dat het zoo veel latere art. 2025 alle fataliteit aan den termijn van art. 274 zou ontnemen.

In elk geval is het onbetwistbaar, dat art. 2025, even als de geheele afdeling: *van de oorzaken die den loop der verjaring schorsen*, geene andere verjaring op het oog kon hebben, dan die, welker bepaling in art. 1983 wordt gevonden, — geenszins zoodanige termijnen, als elders tot het instellen van deze of gene regtsvordering, tot het verrigten van deze of gene handeling, waren gegeven.

De slotsom is dus: zoo al, des neen, de van tafel en bed

gescheidene vrouw zich te regt op art. 1725 n.º 4, B. W. kon beroepen, — ook dan nog zou zij gebonden zijn aan de tijdsbepaling van art. 1729: — en daarin zou voor haar geene onbillijkheid zijn gelegen; want, aangenomen de toepasselijkheid van art. 1725 n.º 4 op het gegevene geval, wat zou haar hebben belet hare vordering tot teruggave van het geschonkene tevens met die tot scheiding van tafel en bed in te stellen? Beide immers waren gegrond op hetzelfde misdrijf, of dezelfde misdrijven.

Het burgerlijk regt der vreemdelingen in de Nederlanden door
Mr. N. OLIVIER, Advocaat te Leiden.

Boven allen twijfel verheven is het, dat iedere Staat het privaat- of burgerlijk regt, dat binnen zijn grondgebied opgevolgd moet worden, naar eigen goedvinden regelt. Geene vreemde wetgeving kan daarop, zonder zijnen wil, invloed oefenen. Wanneer evenwel dat regt het oog alleen op ingezetenen van den Staat gevestigd heeft en over het regt, dat op vreemdelingen toegepast moet worden, het stilzwijgen bewaart, ontstaat er onzekerheid. Hieruit ontwikkelde zich in de meeste landen van Europa een gewoontereg, volgens hetwelk de regtsbevoegdheid en de familieregten der vreemdelingen naar de wet van hun land (*statutum personale*); geschillen omtrent onroerende goederen en den vorm der regtshandelingen naar de wet van het land, waar zij gelegen waren of plaats gehad hadden (*statutum reale*), moesten beoordeeld worden. (1)

Met het ontstaan van wetboeken moest dit regt ophouden te gelden, ten zij de wet het uitdrukkelijk handhaafde, want alleen aan haar kunnen wij ons burgerlijk regt ontleenen. De wet kan naar goedvinden die vroegere regels of wijzigen of

(1) Enkele regtsdoctoren verdeelen de *statuta* minder juist in *personalia*, *realia* en *mixta*.

opheffen. Dit heeft men niet in het oog gehouden: de duisterheid of het zwijgen des wetgevers heeft het *statutum personale* des vreemdelings langer doen opvolgen dan bij eene goede verklaring der wet het geval zou geweest zijn.

Het fransch burgerlijk wetboek was omtrent de burgerlijke wetten des vreemdelings verre van duidelijk. Uit art. 11 (*L'étranger jouira en France des mêmes droits civils que ceux qui sont ou seront accordés aux Français par les traités de la nation à laquelle cet étranger appartiendra*) schijnt te volgen, dat het fransch burgerlijk regt in den regel op den vreemdeling niet toepasselijk is, hetgeen ook art. 8 (*Tout Français jouira des droits civils*) te kennen schijnt te geven.

Al te bevreesd voor het stellen van algemeene bepalingen, heeft de fransche wetgever zich op dit punt enkel bij bijzondere gevallen bepaald en het overige aan het toeval, hier jurisprudentie genoemd, overgelaten. Onzeker bleef het, welk regt op vreemdelingen moest toegepast worden en of de fransche regter verplicht kon worden naar vreemde wetgevingen regt te spreken.

Men heeft de oude leer der toepasselijkheid van het *statutum personale* in art. 3 § 3 (*Les lois concernant l'état et la capacité des personnes régissent les Français même résidant en pays étranger*) meenen te vinden. Vrij eenstemmig zijn hieromtrent de regtsuitleggers en de jurisprudentie. Uit de beraadslagingen over dat artikel (1) ontleent die opvatting eenig gewigt. Men zou anders betwijfelen of een zoo belangrijk beginsel enkel door middel van een veelal gewaagd *argumentum e contrario* kon bewezen worden; daar men toch even goed van de andere zijde zou kunnen beweren, dat de fransche wetgever geloofde, dat, bij gemis dier bepaling, op den Franschman de wet toepasselijk zou wezen van het land, waar hij zich bevond, waaruit dan op gelijke wijze volgen zou, dat de vreemdeling in Frankrijk volgens de fransche wet behoorde beoordeeld te worden.

(1) Locré, *législation civile etc.* T. I, p. 400.

Hoe dit ook in het fransche regt moge wezen, onze wetgever heeft verstandiger gehandeld, omtrent het regt der vreemdelingen hier te lande eenen vasten regel gesteld. Bekend met de onduidelijkheid der fransche wet, de ingewikkelde regtsvragen kennende, tot welke de onzekerheid van de verdeeling der *statuta* aanleiding gaf, gevoelende hoe de slagboomen, die vroeger volken van volken scheidde, meer en meer opgeheven werden, hoe alles zich naderde, en een stelsel van gelijkstelling in plaats van dat van afsluiting trad, plaatste hij zich op hooger standpunt dan zijn voorbeeld en gaf den vreemdeling deel aan zijn regt.

Terwijl de fransche wetgever naar den oorsprong des vreemdelings zag, ten einde naar dezen zijne burgerlijke regten te regelen, hief de nederlandsche het onderscheid tusschen Nederlander en vreemdeling op, nam volkomen gelijkheid van beide, met betrekking tot het burgerlijk regt, aan, en zonderde slechts enkele gevallen van dien regel uit.

Wat de Grondwet in art. 4 voor de bescherming van persoon en goederen des vreemdelings gedaan had, deed de gewone wet in art. 9 Algg. Bepp. voor hun burgerlijk regt, door te zeggen: *Het burgerlijk regt van het Koninkrijk is hetzelfde voor vreemdelingen als voor de Nederlanders, zoo lang de wet niet bepaaldelijk het tegendeel vaststelt.*

Uit dit artikel volgt zonneklaar, dat, wanneer een vreemdeling voor den nederlandschen regter te regt staat, op hem geene andere burgerlijke wet dan die van het koninkrijk mag toegepast worden, ten zij men aanwijzen kunne, dat het geval, waarover gehandeld wordt, door onzen wetgever uitdrukkelijk aan de werking onzer wet onttrokken en aan eene vreemde onderworpen is.

De regel van art. 9 A. B. is zoo duidelijk en eenvoudig, in de toepassing zoo weinig onzeker, dat men zich niet genoeg verwonderen kan, wanneer men door sommigen nu nog het *statutum personale* hoort inroepen.

Was hier grond voor, zoo is het niet best te begrijpen, wat

art. 9 A. B. beteekent. Door het *statutum personale* des vreemdelings te doen opvolgen, verliest dat artikel alle beteekenis.

Volgens art. 9 is de vreemdeling aan onze wet onderworpen, *zoo lang deze niet bepaaldelijk het tegendeel vaststelt*. En nu wil men nog andere uitzonderingen maken, welke de wet *niet bepaaldelijk heeft vastgesteld*. Geene handeling met de wet strijdiger dan deze is denkbaar.

Het burgerlijke regt van het Koninkrijk is hetzelfde voor vreemdelingen als voor de Nederlanders; het is als of de wetgever gezegd had, alle regten en verplichtingen van het burgerlijke regt in dit koninkrijk zijn niet minder voor vreemdelingen dan voor Nederlanders geschreven: de regter behoort dit op dan eenen zoo wel als op den anderen toe te passen. Er zijn er die meenen, dat vreemdelingen wel op onze regten aanspraak kunnen maken, maar door onze verplichtingen niet gebonden worden. Bewijs voor hunne stelling vraagt men vruchteloos, en zij kunnen niet oplossen, hoe het komt dat *burgerlijk regt* hier alleen regten, maar op elke andere plaats, zoo regten als verplichtingen, beteekenen zal.

Zij beroepen zich daarenboven op de bedoeling des wetgevers. Men zou hun kunnen antwoorden, dat, waar de woorden eener wet zoo duidelijk en stellig zijn, men door uitlegging daarvan niet mag afwijken, dat het onderzoek naar die bedoeling dus overtollig is. Wil men die echter leeren kennen, en meent men die uit het werk van den heer VOORDUIN te kunnen opmaken, men zal zien, dat die bedoeling geene andere was dan de woorden uitdrukken. « De regering, » lezen wij daar (1), » antwoordde, dat men de voorgedragen » redactie (die van ons artikel) beter had gevonden dan die door » de afdelingen was vastgesteld (2), omdat het niet genoeg- »zaam was te bepalen, dat vreemdelingen dezelfde regten ge- »nieten, maar het noodig was te doen gevoelen, dat zij ook

(1) D. I. St. 2. bl. 363.

(2) Zij luidde: « De vreemdelingen genieten in de Nederlanden alle burgerlijke regten, waarvan zij bij de wet niet uitdrukkelijk zijn uitgesloten. »

»aan dezelfde burgerlijke verplichtingen onderworpen waren.»
Hoewel de bedoeling der afdeeling, welke de redactie, in de noot vermeld, voordroeg, dezelfde was als die der regering, meende deze, om alle dubbelzinnigheid te vermijden, de woorden *burgerlijke regten in het burgerlijk regt* te moeten veranderen. Kan iets klaarder wezen?

Maar, zegt men, uit de beraadslagingen blijkt, dat de bedoeling van onzen wetgever was den vreemdelingen eene gunst te bewijzen; deze verdwijnt, wanneer men hen aan de verplichtingen onzer wet onderwerpt. Is dan de grootste gunst, welke een volk aan de leden eener andere natie schenken kan, niet deze, dat het hen met zijne eigene onderdanen gelijk stelt, hun aan het regt van deze deel geeft? Volgt het niet uit den aard der zaak, dat zij, zoo zij er de voordeelen van genieten willen, zich de ongemakken moeten getroosten?

Men heeft buiten de wet naar een steunpunt gezocht om haar te verwarpen. Men heeft zich beroepen op eene hersenschimmige *comitas gentium*; heeft de leer van het *statutum personale* een *volkenregtelijk beginsel* genoemd, hetgeen de wetgever niet heeft kunnen willen wijzigen. Hetgeen hier boven alles noodig was, het bewijs, dat werkelijk zoodanig beginsel in het europesche volkenregt bestaat, heeft men niet geleverd. Inderdaad was hun dit ook onmogelijk; wel werd het *statutum personale* bij de meeste volken op de vreemdelingen toegepast, doch dit was altijd het gevolg van eenen door ieder volk binnen zijn grondgebied en ten gevolge zijner oppermagt daarover gestelden regel of van een bloot gedoogen van de zijde van dien Staat. Die regel was nimmer het gevolg eener overeenkomst der volken onderling; hij bleef altijd geheel afhankelijk van den wil van elken Staat, welke hem zoowel opheffen als beperken kon. Van daar ook zoeken zij, welke over het burgerlijk regt der vreemdelingen handelen, hunne bewijzen in de wetgevingen der bijzondere volken. (1)

(1) Getuige hier het werk van FOELIX, *traité du droit international privé*, Paris, 1843. —

Den regter is de verplichting opgelegd om *volgens de wet* regt te spreken: hij mag zich niet, op grond van zoogenaamde algemeene beginselen buiten de wet, aan de toepassing van zeer duidelijke wetsbepalingen onttrekken. Dit ondertusschen doet hij, wanneer hij een vreemd regt op den vreemdeling toepast, zonder dat de wet hem dit *bepaald* beveelt. Art. 9 A. B. is imperatief, niet facultatief: de vreemdeling kan er zich niet aan onttrekken, wanneer het hem lastig is, noch er zich aan onderwerpen, wanneer het hem aangenaam is.

Zij, die ook nu nog het *statutum personale* op den vreemdeling in alle geschillen over regtsbevoegdheid en familieregten willen toegepast hebben, hechten zeer veel aan de woorden van art. 6. A. B., dat namelijk «de wetten betreffende de regten, »den staat en de bevoegdheid (1) der personen, de Nederlanders »verbinden, ook wanneer zij zich buiten 's lands bevinden.» Men volgt hierin het voorbeeld der fransche jurisprudentie, welke uit eene dergelijke bepaling in art. 3 van den Code Napoleon opmaakt, dat op vreemdelingen in Frankrijk, met betrekking tot die gevallen, de wet van hun land toegepast moet worden. Die kracht kan art. 6 A. B. niet hebben. Het bevat eene overbodige bepaling. De wetgever heeft in zijne wet regels gesteld, met welke handhaving alleen de nederlandsche regter belast kon worden, aan de regters van vreemde volken kon hij geene bevelen geven. Het behandelt dus het geval, dat bij den nederlandschen regter een geding aanhangig is over den staat of de bevoegdheid van eenen Nederlander, die zich buiten 's lands bevindt. Hoe zoude hij er evenwel immer toe gekomen zijn op hem, zoo lang hij de hoedanigheid van Nederlander niet verloren had, eene vreemde wet

(1) Op het fransche art. 3 was reeds aangemerkt, dat het woord *capacité* kon gemist worden, daar dit in *état* opgesloten lag. Onze wetgever heeft met *staat en bevoegdheid* nog geen genoegten willen nemen en er *regten* bijgevoegd, hetwelk zeker niet veel tot de duidelijkheid bijbrengt. De heer NICOLAI, lid der commissie tot de redactie der wetboeken, erkende (VOORDIEN, D. I. St. 2. bl. 551 volg.) dat het overtoellig was. Ware het dan niet beter geweest het weg te laten?

toe te passen? Het artikel had dus gerust weg kunnen blijven. De gevolgtrekking met opzigt tot de toepassing van het *statutum personale* ware daarenboven nog maar alleen denkbaar indien art. 6 A. B. alleen stond. Zoodra men art. 9 daarnevens stelde, heeft men alle uitbreiding van art. 6, buiten hetgeen de woorden duidelijk zeggen, afgesneden.

Uit art. 8 A. B. (*De strafwetten en de verordeningen van politie zijn verbindende voor allen, die zich op het grondgebied van het Koninkrijk bevinden*) leiden sommigen de uitsluiting van vreemdelingen van ons burgerlijk regt af. Eene zelfs maar oppervlakkige inzage der wet bewijst de nietigheid ook van dezen grond. Beschouwt men de artikelen 8 en 9 A. B. in hun onderling verband, zoo ziet men spoedig, dat art. 9 met betrekking tot de burgerlijke wet zegt, wat art. 8 ten opzichte der strafwet voorschrijft.

Alle gronden ter toepassing van het *statutum personale* daar, waar de wet dit niet uitdrukkelijk beveelt, stuiten af op de duidelijke letter van art. 9 A. B. In dat artikel gaven wij aan andere volken een voorbeeld van liberaliteit en stelden wij een beginsel zoo eenvoudig, dat de velerlei moeilijke regtsvragen, tot welke de toepassing der *statuta personalia* aanleiding gaf, bij ons onmogelijk voorkomen kunnen. Alleen de invloed eener oude gewoonte is het, welke den regel bij ons tracht te verduisteren.

Alle regten, op welke de vreemdeling voor den nederlandschen regter aanspraak maakt, zijne meerder- of minderjarigheid, huwelijks-gemeenschap, enz., alles wordt volgens de nederlandsche wet beoordeeld, ten zij in die wet een artikel voorkome, hetwelk daarop uitzondering maakt.

Bestonden er zoodanige uitzonderingen niet, de tweede titel van het burgerlijk wetboek, over Nederlanders en vreemdelingen handelende, ware geheel overtollig. Zij zijn het, welke dien titel noodig maakten.

Maar ook die uitzonderingen houden op te werken, zoodra de vreemdeling volgens art. 8 B. W. met den Nederlander

gelijk gesteld is. Daardoor is, wat het burgerlijk regt betreft, het laatste onderscheid tusschen hem en den Nederlander opgeheven.

Welke zijn die uitzonderingen op den regel van art. 9 A. B. gemaakt? Behoort tot deze art. 7 A. B., volgens hetwelk onroerende goederen beoordeeld moeten worden overeenkomstig de wetten van het land of van de plaats, waar zij gelegen zijn? of art. 10 A. B., hetwelk den *vorm* (1) van alle handelingen aan de wetten van het land of van de plaats onderwerpt, waar zij verrigt zijn? Neen, want beide bepalingen zien evenzeer op Nederlanders als op vreemdelingen. Het gevolg daarvan kan wezen, dat eene vreemde wet toegepast moet worden, maar tot welk volk de persoon behoort, doet niets af.

De uitzonderingen, in ons burgerlijk regt vermeld, zijn zeer weinigen. Soms slaan zij niet eens op alle vreemdelingen, maar alleen op hen, die hier te lande hunne woonplaats niet hebben. In de meeste gevallen onderwerpen zij hem aan een bijzonder regt; slechts bij het erfregt en de schenkingen verwijzen zij naar een vreemd regt.

Die uitzonderingen worden gevonden: 1° in de artt. 20, 95, 388 en 991 B. W., volgens welke alleen die vreemdelingen, welke niet binnen het koninkrijk wonen, uitgesloten worden van het als getuige tegenwoordig zijn bij het opmaken eener acte van den burgerlijken stand of van een openbaar testament, noch als bloedverwanten gehoord kunnen worden in de aangelegenheden van minderjarigen.

2° Ook in die gevallen, in welke de Nederlander niet door middel van lijfswang tot de vervulling zijner verbindtenissen kan genoodzaakt worden, kan men, volgens art. 585 n.° 10 W. v. B. R., van dit middel tegen vreemdelingen gebruik maken. Twee vereischten zijn daartoe bij de wet gesteld: *vooreerst* weder, dat de vreemdeling geene vaste woonplaats binnen het koninkrijk hebbe en, *ten tweede*, dat de schuld ten behoeve van

(1) De *inhoud* wordt door de nederlandsche wet geregeerd.

Nederlanders zij aangegaan. Heeft de vreemdeling hier zijne woonplaats, al is hij nog niet met den Nederlander gelijk gesteld, zoo zal men dan alleen lijfswang op hem kunnen toepassen, wanneer in een dergelijk geval de Nederlander daaraan zou blootstaan.

Volgens art. 768 W. v. B. R. kunnen vreemdelingen, welke geen vast verblijf hier hebben, wegens hunne schulden, ten behoeve van Nederlanders aangegaan, nog vóór dat er een vonnis ten hunnen laste bestaat, bij voorraad gegijzeld worden. Uit de beraadslagingen blijkt, dat men met opzet de woorden van het ontwerp: *vaste woonplaats in vast verblijf* veranderd heeft. Men scheen aan de laatste uitdrukking ruimer beteekenis toe te kennen. De bijvoeging *vast* had dan evenwel weggelaten behooren te worden; want *vast verblijf* en *hoofdverblijf*, hoedanig de verklaring van *woonplaats* in art. 74 § 1 B. W. is, en waarvoor de wet dikwijls *vaste woonplaats* schrijft, zal wel niet van elkander verschillen.

3.º « Vreemdelingen, die geene vaste woonplaats in het »Koningrijk hebben, kunnen, » zegt art. 710 n.º 1 W. v. B. R. « tot het voorregt van boedel-afstand niet toegelaten worden. » Hebben zij dus hunne woonplaats herwaarts overgebracht, zoo staan zij ook op dit punt met Nederlanders gelijk.

Art. 764 W. v. B. R. kent aan iederen schuldeischer het regt toe om, zonder voorafgaand bevel, maar met vergunning van den voorzitter der regtbank van het arrondissement, waarin zich de goederen bevinden, of van den kantonregter, wanneer in die gemeente geene arrondissements-regtbank zitting heeft, conservatoir beslag te leggen op de goederen van zijnen schuldenaar, wanneer die geene bekende woonplaats binnen het rijk heeft. Bij het maken van dit artikel had de wetgever op den vreemdeling het oog. Het treft echter evenzeer den Nederlander, die nergens een hoofdverblijf gevestigd, dus geene vaste woonplaats heeft. Er wordt daarbij even weinig eene uitzondering ten nadeele des vreemdelings gesteld als aan den nederlandschen schuldeischer een voordeel boven den

vreemden geschonken , daar het artikel het regt aan *iederem* schuldeischer , dus ook aan den vreemden geeft.

Tot hiertoe betroffen de uitzonderingen alleen vreemdelingen , welke hier te lande geene woonplaats hebben. Anderen betreffen ook hen , welke deze hier werkelijk gevestigd hebben.

4.º Op den regel , dat men in zuiver persoonlijke zaken alleen voor den regter zijner woonplaats gedagvaard kan worden , heeft de wet ten nadeele der vreemdelingen eene uitzondering gemaakt in art. 127 W. v. B. R. Dit zegt: « Een » vreemdeling kan , zelfs wanneer hij in Nederland zijn verblijf » niet houdt , voor den Nederlandschen regter worden gedag- » vaard ter zake van verbindtenissen , door hem jegens eenen » Nederlander , het zij in Nederland , of in een vreemd land , » aangegaan. » Die dagvaarding moet , volgens art. 126 W. v. B. R. , bij tijdelijk verblijf des vreemdelings in dit land , voor den regter van dat verblijf geschieden ; houdt hij zich hier niet op , dan voor den regter van de woonplaats des eischers. De vraag is ontstaan of de vreemdeling ditzelfde regt ook tegen den vreemdeling , wegens verbindtenissen buiten 's lands aangegaan , kan uitoefenen. Op onwedersprekelijke gronden heeft de heer DE ROUVILLE haar in eene verhandeling , in dit tijdschrift (1) opgenomen , uit art. 9. A. B. bevestigend beantwoord , zoo er eene regtbank aangewezen kan worden , voor welke de gedaagde , ingevolge de wet , geroepen kan worden ,

5.º In art. 152 W. v. B. R. beval de wetgever: « Alle » vreemdelingen , eischers zijnde , of in eene aangelegde regts- » zaak zich voegende of tusschenkomende , zijn gehouden ten » verzoeke van de wederpartij , alvorens deze eenige weren van » regten of tegenzeggen behoeft te doen , zekerheid te stellen » voor de betaling der kosten en der schaden en interessen , in » welke zij zouden kunnen verwezen worden.» Deze zekerheid(2)

(1) D. II. bl. 255 volg.

(2) De sonderlinge wijs , waarop dit artikel gesteld is , schijnt aan den gedaagde het bepalen van den tijd , wanneer hij die zekerheid vorderen wil , over te laten. Zoo als het artikel luidt , is hij niet verplicht dit bij

kan, niet alleen door den Nederlander, gedaagde, maar ook door den vreemdeling, die verweerder is, van den vreemdeling geëischt worden. (1) Er bestaat ten zijnen aanzien geene uitdrukkelijke uitzondering en dus treedt art. 9 A. B., hetwelk hem met den Nederlander gelijk stelt, in werking.

Door het instellen eener reconventionele vordering wordt de oorspronkelijke gedaagde eis cher, en valt daardoor onder de verpligting bij art. 152 W. v. B. R. den vreemdeling opgelegd.

6°. Volgens art. 855 W. v. B. R. zijn vreemdelingen, mitsgaders buitenlandsche armen-directiën of kerk-besturen van de bevoegdheid, om, na bekomen verlot dês regters, kosteloos te procederen, uitgesloten, «ten zij bij uitdrukkelijke »overeenkomsten anders mogt zijn bedongen.» Door deze *overeenkomsten* bedoelde de wetgever tractaten met andere Mogendheden, hoedanige er met eenige gesloten zijn.

Stelt de toelating om kosteloos te procederen den vreemdeling vrij van het stellen der *cautio judicatum solvi*? Sommige regtsgeleerden meenden dit uit de toelating te mogen opmaken, welke toch altijd beweest, dat het beweren van den verzoeker niet geheel ongegrond scheen te zijn (art. 862 W. v. B. R.). Tot zoodanig eene vrijstelling zou eene wettelijke bepaling noodig wezen: in onze wet bestaat die niet en dus ook

het begin van het geding te doen, maar kan dit door hem ook in het midden of tegen het eind geschieden. «Alvorens deze eenige weren van regten of tegenzeggen *behoeft te doen*,» schijnt dit aan zijne keus over te laten. De fransche Code de Procédure civile, art. 166, sprak gebiedend: «— — — seront tenuis, si le défendeur le requiert, *avant toute exception*, »de fournir caution,» etc. zoo luidde insgelijks het eerste ontwerp van ons artikel «— — — zullen gehouden zijn, ten verzoeke van de wederpartij, *alvorens eenige weren van regte of tegenzegging in regte te doen.*» De verandering heeft, vrees ik, aanleiding gegeven tot een twijfel, waarvan het gevolg wezen kan, dat de wet anders toegepast wordt dan de wetgever bedoelde. Aan die bedoeling kan geen twijfel bestaan: het zou de grootste onbillijkheid zijn, wanneer de gedaagde den eis cher telkens in zijne verdediging zou kunnen stremmen, hem voortdurend in vrees houden voor zijnen eisch tot het stellen der *cautio judicatum solvi*. Bij het begin van het geding behoort hij zijne partij te kiezen.

(1) DE ROUVILLE, t. a. pl., bl. 272—275.

in dit geval zal de geeischte zekerheid gesteld moeten worden.

In de tot hiertoe opgenoemde uitzonderingen kwam geen vreemd regt ter toepassing. Het geval, waarin dit gebeurt, is de eenige uitzondering, welke ik meen nog te moeten vermelden.

7°. Art. 884 B. W. verklaart den vreemdeling « onbevoegd » om als erfgenaam bij versterf op te treden in de goederen, » welke zijn bloedverwant, het zij vreemdeling, het zij Nederlander, in het Koningrijk bezit, dan alleen in de gevallen, » waarin een Nederlander van zijnen bloedverwant, goederen » in het land van dien vreemdeling bezittende, zoude kunnen » erven en op gelijke wijs. » Dit artikel, hoewel eene beperking en wel min goede beperking van de mildheid, welke de Wetgever in art. 9 A. B. aan de vreemdelingen betoonde, is altijd nog gunstiger voor hen dan het fransche art. 726, hetwelk, op art. 11 verwijzende, het erven van vreemdelingen in Frankrijk van *tractaten* afhankelijk maakt. Bij ons is geen tractaat noodig: eene enkele verandering in de burgerlijke wet van zijn land kan den vreemdeling bij ons het erfregt schenken.

De wet spreekt in dit artikel van *goederen*, zonder onderscheid te maken tusschen *roerend* en *onroerend* goed; beide vallen dus in de woorden der wet. Art. 726 van het fransche wetboek verschilt hierin van het onze niet; er wordt daarin even algemeen van *succeder aux biens* gesproken. De fransche regtspraktijk (1) ondertusschen laat het verbod alleen op *onroerende* goederen slaan. Wanneer het erfopvolging of zoodanige handelingen betreft, bij welke de goederen slechts als iets bijkomends beschouwd worden, gelijk bij het huwelijksregt, enz., dan volgt, zeggen zij, het *roerend* goed de wet van de woonplaats des eigenaars (*mobilieria personam sequuntur*); de naauwe betrekking van het roerend goed tot zijnen eigenaar geeft tot de regtsfictie aanleiding, volgens welke die goederen

(1) Het hof van *Parijs* heeft dit nog beslist bij arresten van 1 Februarij 1856 en 3 Februarij 1858. *SIREY, Jurisprudence etc.*, 1856 II p. 175. *Gazette des Tribunaux* du 4 Fevrier 1858.

gerekend worden zich ter woonplaatse des eigenaars te bevinden. Voor zulk eene onderscheiding ontbreekt het echter aan allen wettelijken grond; niet willekeurig mogen wij het woord *goederen* hier door *onroerende goederen* overbrengen.

Bij de toepassing dezer uitzondering moet de nederlandsche regter niet enkel vragen of de Nederlander bevoegd is in het land van den vreemdeling te erven, ten einde daarnaar den vreemdeling toe te laten of af te wijzen, maar hij moet ook op de wijze letten, waarop in dat land de erfopvolging geregeld is. De vreemdeling erft hier op *gelijke wijs* als de Nederlander in zijn land.

Eene gelijke bepaling als art. 884 B. W. ten opzigte der erfenissen bij versterf maakt, stellen de artt. 957 en 1718 B. W. met betrekking tot de bevoegdheid om krachtens uitersten wil te erven en schenkingen te ontvangen.

Bij deze laatste uitzondering doen zich twee vragen op: *vooreerst* moeten partijen den regter de kennis van het vreemde regt door de gewone bewijsmiddelen verschaffen? en *ten tweede* kan er in zoodanig geval cassatie toegelaten worden wegens verkeerde toepassing of schending eener vreemde wetsbepaling? Beide staan tot elkander in naauw verband, want beantwoordt men de eerste bevestigend, zoo zal het antwoord op de laatste ontkennend moeten wezen. Zóó inderdaad denkt men in Frankrijk (1), en zelfs Deutsche regtsdoctoren (2) deelen dat gevoelen.

Zij stellen de kennis van het vreemde regt met die van de feiten der zaak gelijk, en passen dus ook de gewone regels van het bewijs toe. Die handelwijs schijnt mij op eene verkeerde redenering te rusten. Het vreemde regt, waarvan de toepassing ingeroepen wordt, geldt ook in dat geval als regt en kan nimmer tot de feiten van het geding behooren. De regter past geene feiten op feiten, maar hij past de wet op feiten toe.

(1) FOELIX, t. a. pl., p. 25.

(2) Onder anderen MITTERMAYER, *Archiv für die civilistische Praxis*, T. XVIII, bl. 67 sq.

Volgens de bepalingen dier wet oordeelt hij of eenige vordering regtmatig is of onregtmatig: de regtmatigheid onzer handelingen kan niet aan feiten maar alleen aan de wet getoetst worden. Of die wet vreemd is of inlandsch, maakt geen verschil, want de vreemde wet kan hier niet dan ten gevolge van den wil van onzen wetgever gelden. Door haar toe te laten, maakt hij haar voor die gevallen tot de zijne. De regter moet zich dus de kennis van dat vreemde regt zelf verschaffen, op de partijen rust geene verplichting hem deze te geven. Dit moge den regter, vooral voor die landen, waar geene wetboeken bestaan, moeilijk zijn; die moeilijkheid kan tot de beslissing der vraag niets afdoen. Bij ons is hem die taak daarenboven zeer ligt gemaakt.

Hieruit reeds volgt, dat de fransche regtspraktijk (1) mij schijnt te dwalen, wanneer zij cassatie wegens verkeerde toepassing eener vreemde wet weigert, op grond dat deze onder de feiten van het geding behoort gerangschikt te worden, in welker onderzoek de regter in cassatie niet treedt. Die wet blijft wet, in dat bijzonder geval door den nederlandschen regter toe te passen, ten gevolge van den uitdrukkelijken wil van onzen wetgever.

Hoe moet het gaan met die cassatie, wanneer het eene bepaling van gewoonterecht betreft? Volgens art. 99 n.º 2 R. O. kan cassatie alleen gevraagd worden wegens verkeerde toepassing of schending der *wet*, niet dus eener gewoonte. Wet schijnt hier eenen meer algemeenen zin te hebben, iederen verbindenden regel te bedoelen. De gewoonte heeft alleen kracht ten gevolge der wet, die op haar verwijst; zij maakt dus van deze zoo goed een deel uit, als wanneer zij daarin opgenomen ware. Schendt men dus de gewoonte, men schendt de wet, welke haar wetskracht schonk.

(1) Zie arresten van het hof van cassatie van 25 September 1829 en 17 Julij 1833, bij SIREY 1850, I, p. 151, en 1835 I, p. 665.

ALGEMEENE REGTSGELEERDHEID.

Over den regel: nul ne plaide par procureur, door Mr. C. J. FRANÇOIS, procureur bij den Hoogen Raad.

Men vindt in het *Répertoire* van MERLIN, op het woord «*plaider par procureur*» aangeteekend, dat het een axioma is, bijna even oud als het fransche regt, dat de Vorst geen geding voert, dan door een' *procureur*, en dat niemand anders dan de Vorst geding kan voeren op die wijze. De zin en bedoeling van dit axioma is, aan den eenen kant, dat de Vorst nooit in den gerigte moet gebragt worden met zijn eigen naam, dat hij moet geding voeren door tusschenkomst van zijne Procureurs-Generaal, of van hunne substituten, en dat de regtbanken de gewijsden, het zij ten voordeele, het zij ten nadeele des Vorsten slaan tegen die ambtenaren; terwijl, van den anderen kant, de zin en de bedoeling van het axioma deze is, dat de ingezetenen, gebruik makende van de bediening der procureurs (*avoués* gelijk deze genoemd werden, toen het artikel in het *Répertoire* geschreven werd) altijd moeten eisch doen, of zich verweren op hun' eigen naam, en dat de vonnissen ten voordeele of ten nadeele van den eischer of verweerder altijd gewezen moeten worden tegen dezen persoonlijk, en met hun eigen naam aangeduid.

Zie daar de gewone uitlegging, overeenkomende met hetgeen MERLIN zelf, [*Questions de droit, prescription* §. XV, pag. 43, Ed. de Brux.] in eene conclusie bij het Hof van Cassatie, in welke, onder vele andere geschilpunten, ook sprake was van dien regel, heeft aangevoerd. Zie ook CARRÉ, *les lois de l'org.* I. 342.

Onder de practijk van het Fransche Code de Procédure, en zelfs nu weder onder het Nederlandsch Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering is die regel ingeroepen, even als of zulks noodzakelijk ware ter beslissing bij sommige geschilpunten, en die regel eene *ratio decidendi* opleverde, welke men zonder hare

toepassing niet zou kunnen vinden. Er zijn er zelfs, die meenen, dat de regel met al de gevolgtrekkingen, die er uit kunnen afgeleid worden, in het tegenwoordig regt is behouden gebleven, als ware die een regel van ons regt; en zulks omdat art. 6 van het Wetboek van Burg. Regtsv. bepaalt: dat in alle gedingen, waarin de Koning als eischer optreedt, het exploit zal geschieden, en de zaak worden voortgezet, ten name van en door zoodanigen gemagtigde, als hij zal aanwijzen: en dat alle gedingen tegen den Koning worden voortgezet ten name van de ambtenaren respectivelijk bij art. 4, n.º 1, vermeld, namelijk, van den Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad in regtsvorderingen, welke voor dat collegie moeten gebragt worden; en van den Gouverneur der provincie, waarin het goed gelegen is, wanneer het zakelijke regtsvorderingen geldt.

Niemand voorwaar zal het in twijfel trekken, of onze wetgever heeft gedacht aan de oude spreuk: *« en France nul, excepté le prince, ne plaide par procureur; le Roi ne plaide que par procureur, of nul, si ce n'est le Roi, ne plaide par procureur, »* of op welke wijze ook die regel reeds in oude tijden is uitgedrukt geworden.

Het is volkomen waar, dat ons art. 6 eene vertaling geeft van dien regel; maar het komt mij tevens voor, dat het artikel enkel en alleen dient om den vorm te bepalen, waarin een regtsgeding, in hetwelk de Koning als eischer of verweerder moet betrokken zijn, moet gebragt worden.

Naar mijn inzien, is het slechts eene algemeene bepaling betreffende den vorm van een bepaald exploit van regtsingang, en de daarop volgende procedure. Er is eerst in het algemeen in de voorafgaande artikelen bepaald, wie een exploit doen moet; aan wien afschrift wordt afgegeven; daarna is de wijze aangewezen, waarop de exploiten in onderscheidene opgenoemde gevallen gedaan moeten worden; wat de dagvaarding moet behelzen is aangeduid; gelijk van zelve spreekt, moet deze inhouden des eischers namen en woonplaats, en daarop volgt

het art. 6, 't welk een bijzonder voorschrift voor den Koning geeft.

Die het artikel van aanteekeningen wil voorzien, wachte zich van eene uitlegging en uitbreiding buiten zijn grens.

Hij mag vragen: hoe komt men aan dien vorm, en waartoe dient die? Hoe men er aan komt, is duidelijk, en waartoe het dient is eene vraag, waarover veel geredeneerd kan worden. Er zijn er, — en dit is welligt het meest gebruikelijke en zeer zeker het fraaist klinkende antwoord, — die van oordeel zijn, dat het eene ongepaste en onbetamelijke zaak zoude zijn den Vorst in den gerigte te brengen voor den regter op zijn eigen naam, en als het ware in eigen persoon, en dat 's Vorsten hoogheid dien beleefden vorm eischt. Wanneer de Vorst als gedaagde geroepen wordt, kan men die opheldering aannemen, hoewel echter juist volgens art. 6 de dagvaarding tegen den Vorst zelve, exploit doende bij den Procureur-Generaal, zou geschieden, en het geding, tegen den Koning zelve aangevangen, slechts zou worden voortgezet tegen dien ambtenaar: ondanks art. 6 zou men den Koning dagvaarden, onder den Koning arrest leggen, en wat dies meer zij, en daarbij de gewone, wèl niet onbeleefde, maar toch zeer duidelijke uitdrukkingen bezigen: doch zou 's Vorsten hoogheid gekrenkt worden, indien hij als eischer optreedt en regt vraagt, als grondeigenaar bij voorbeeld tegen de aanmatigingen van den eigenaar van een aangrenzend erf? De naauwkeurigheid vordert welligt, dat men eenvoudig zegt, dat het zoude zijn eene ongepaste en onbetamelijke zaak om den Vorst te laten procederen op dezelfde wijze als elk particulier persoon.

Zoo begreep HENDRIK II het in 1349, toen zijn Hof van het Parlement te *Parijs* den Procureur-Generaal afwees, terwijl deze geding wilde voeren voor de Koningin. Er bestaat een *Recueil des Rois de France*, waarin ook gehandeld wordt over de voorregten en waardigheden der Koninginnen van *Frankrijk*, en daaruit blijkt, dat reeds in de veertiende en vijftiende eeuwen het gebruik medebragt, dat ook de Koninginnen pro-

cedeerden *par procureur*. Die begeerig zijn mogt te weten, waarover die Koninginnen proces voerden, kan zulks in de registers van het Parlement van die tijden opzoeken; de Gemalin van HENDRIK II had het bestuur, het beheer en de geheele beschikking van hare landen, gronden en heerlijkheden behouden, en die grondeigendom zal wèl dikwijls aanleiding tot verschillen hebben gegeven. Zoo was het dan ook weder in 1549, toen op den 30 November de Koning eene verklaring gaf, welke bij het Parlement moest worden geregistreerd, waarbij aan de Koningin dezelve privilegiën als aan den Koning werden toegekend, bepaaldelijk ook om door haren Procureur-Generaal, even als de Koning door den zijnen te procederen. Het Parlement wilde 's Konings zeer waarde en zeer beminde Gemalin laten pleiten en procederen, als andere particulieren, « *qui serait chose mal séante et indécente,* » zegt de verklaring.

Wij nemen de vrijheid deze woorden van HENDRIK II als de onze aan te nemen, en meenen dezelve te mogen aanbieden, als de eenige en voldoende verklaring van art. 6.

Eerbied voor het Koningschap, welke zich ook openbaart in op zich zelve weinig beteekenende vormen, doch welke vormen eene beteekenis verkrijgen, omdat zij uit eerbied ontspruiten; ziedaar, naar mijn inzien, de eenige *ratio legis*.

Nu laten wij het over aan die er lust toe gevoelt om, met het ontleedmes der kritiek gewapend, te onderzoeken, of die eerbied in waarheid bevorderd wordt door dien vorm, of zonder denzelfden de eerbied niet even groot zou zijn; of de bepaling strekken zou om een waarborg te geven voor 's regters onpartijdigheid en onafhankelijkheid, even als of deze in verband kon staan met dien vorm; of een eisch, of eene verdediging des Konings zou kunnen beschouwd worden als een bevel, indien hij niet pleiten deed door tusschenkomst van een' gemagtigde; hoe er recht zou kunnen gesproken worden in des Konings naam op een eisch van of tegen den Koning zelve, en vele dergelijke vernuftige vraagstukken meer, welke tot de *amoenitates juris* behooren.

Dikwijls zal het artikel 6 niet in toepassing gebragt worden, eensdeels omdat doorgaans geschillen, indien ze mogten oprijzen, in der minne zullen worden bijgelegd, anderdeels, omdat de huurcontracten en anderen, welke met betrekking tot des Konings eigendommen aangegaan worden, wel niet door Z. M. in persoon, maar door en ten name van zijne rentmeesters zullen gesloten worden.

Eenmaal echter is het art. reeds in werking geweest bij den Hoogen Raad, toen een arrest onder derden onder Z. M. was gelegd, en Z. M. tot het doen van verklaring werd geroepen. De exploiten zijn gedaan aan den Koning, exploit doende en sprekende op het parquet van den Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad; tegen dezen ambtenaar is het geding voortgezef, en hij is bij Koninklijk rescript gemagtigd en in staat gesteld de vereischte verklaring af te leggen. De Procureur-Generaal is toen bij procureur verschenen.

Ook volgens art. 69, n.º 4, Code de Proc. Civ. moest de Keizer, voor zijne domeinen, gedagvaard worden in den persoon van den procureur impérial van het arrondissement; over de practijk van dat artikel, en den regel *le Roi plaide par procureur*, en niet over *nul ne plaide par procureur* komt iets voor in de pleidooi van MEIJER in de zaak van LODEWIJK BONAPARTE Graaf van St. LEU, eischer, en den Heer Officier van Justitie te Haarlem als Procureur des Konings (op bl. 152 en volg.); de Heer Officier compareerde in dat geding ook bij procureur, hetgeen MEIJER onnoodig oordeelde.

Laat ons van het tegenwoordig regt tot den ouden regel terugkeeren.

En France nul ne plaide par procureur. Van waar dat verbod, en van waar de bijvoeging *En France*?

Gewoon aan de tegenwoordige wijze van regtspleging, zou men ligtelijk vragen, of het niet in den aard der zaak ligt, dat alleen hij in regten kan opkomen, die een persoonlijk belang heeft, dat men de zaken van anderen kan verzorgen, maar dat in het gerigt altijd hij als eischer of verweerder bekend

moet staan die wezenlijk eischer of verweerder is, en niet de gemagtigde, die op last en namens de partijen handelt, niet de deskundige, die het geding overeenkomstig de wetten of stijl van practijk bewerkt, en ter beslissing voorbereidt. Men zou zeggen, dat dit is eene *lex non scripta sed nata* van de procesorde.

En zoo is het ook oorspronkelijk geweest. Die verongelikt was, of meende te zijn, kwam in persoon bij den regter, en vroeg regt; de tegenpartij droeg evenzeer in persoon zijne verdediging voor. Doch al zeer spoedig heeft men moeten ondervinden, dat het eene onmogelijkheid was om altijd de persoonlijke tegenwoordigheid, zoo wél van den Eischer als van den Verweerder te vorderen. En toch was het in het oudere Romeinsche regt aangenomen, dat men niet in het gerigt kon optreden in eens anders naam, *nisi pro populo, pro libertate, pro tutela*; langzamerhand werden er meerdere uitzonderingen gemaakt, zoo bij wetten, als bij des Praetors Edict, om de eenvoudige reden, dat het belang van afwezig, of van hen, die, uit hoofde van ziekte, ouderdom of andere oorzaken niet in persoon konden verschijnen en hunne belangen waarnemen, zulks onvermijdelijk maakte. En weldra werden de uitzonderingen op zulk eene wijze vermeerderd, dat de oorspronkelijke, natuurlijke regel bijna geheel verdween, ja, dat het bijna altijd, en zonder dat er van eenige noodzakelijkheid daartoe behoefde te blijken, geoorloofd was door een' procurator te verschijnen, en zelfs het geding ten name van dien procurator werd gevoerd, en het vonnis tegen hem, en niet tegen zijn' lastgever werd gewezen, mits slechts behoorlijk van het bestaan der procuratie blijken kon. Om niet in moeilijkheden te vervallen ter zake van het veronachtzamen van de vormen der procedure, riep men de diensten van een' *cognitor* of *defensor* in; doch men kon volstaan door het stellen van een bijzonder gemagtigde, die ten zijnen eigenen name ageren kon.

Ik bepaal mij nu bij deze zeer korte vermelding van hetgeen omtrent het pleiten door tusschenkomst van een' gemag-

tigde (*plaidier par procureur*) in het latere romeinsche regt aangenomen was; meerdere ontwikkeling daarvan zou welligt eene geschikte plaats kunnen vinden in de inleiding tot eene geschiedenis van het procuraat hier te lande. De bronnen, waaruit zou kunnen geput worden, zijn de titels der Instituten: de *iis per quos agere possumus*, en der Pandecten: de *postulando*, de *procuratoribus et defensoribus*, de *negotiis gestis*, en de daarmede in verband staande titels van den Codex, met de menigvuldige commentarien, en vooral de zeer oude schrijvers over de procedure, die, bij VORST en anderen aangehaald, tegenwoordig in het stof der bibliotheken eene zeer gewenschte rust genieten.

Genoeg is het voor het plan van dit opstel te hebben doen opmerken, dat een algemeen gebruik in de romeinsche regts-wereld medebragt, dat men procedeerde *per procuratorem*, en dat in vele gevallen het vonnis tegen den procurator geweest werd.

Het Romeinsche regt nu heeft, na de ineenstorting van het Rijk, een' grooten invloed uitgeoefend ook op de wijze van regtsvordering.

In de 12de en 13de eeuwen, en reeds vroeger, waren de geestelijken de eenige, die niet, of in het zweet hunsaanschijns hun brood moesten eten, of niet al hunnen tijd moesten wijden aan den krijg en ridderlijke oefeningen; van daar dat zij, even als ze de eenige waren, die aangeleerde kundigheden bezaten, ook als de practische regtsgeleerden van die tijden mogen worden beschouwd. Aan de Italiaansche inrigtingen van openbaar onderwijs en elders leerden zij het Justiniaansche regt kennen, en in verschillende betrekkingen ginds en her door Europa verspreid, waren velen niet alleen geestelijke herders en leeraars, maar ook de vraagbaak omtrent die belangen, die tot de wereldsche aangelegenheden in een meer onmiddellijk verband stonden. Die aan de Hoven der Vorsten verbonden waren konden niet anders dan een' dadelijken invloed uitoefenen op de regtspraak, welke door den Vorst zelven,

of in zijnen naam geschiedde, zoowel op het regt zelf, als op de wijze, waarop men tot de beslissing kwam.

En nu komt het mij zeer waarschijnlijk voor, dat men den *procurator*, dien men in het romeinsche regt gevonden had, al spoedig als een *dominus litis* wilde invoeren. Voegt men hierbij, dat reeds in dat regt de zoogenaamde *personae illustriores* zich soms door een' *procurator* moesten doen vertegenwoordigen, omdat men vreesde voor ongepasten invloed op den regter, niet alleen, maar waarschijnlijk ook, omdat die *personae illustriores* hunne zaakwaarnemers of rentmeesters hadden, die hunne goederen beheerden, en voor derzelve behoud waken moesten, en die geregtigd en aangewezen waren om de verschuldigheden hunner meesters en lastgevers in te vorderen, en die voor de voldoening wettige en voldoende kwijting konden geven: — wordt het dan niet allezins waarschijnlijk, en kan men dan niet gevoegelijk aannemen, dat reeds vroeg, en lang vóór dat het procuraat als een van 's lands wege erkend ambt werd ingevoerd, er lieden geweest zijn die zich, als waren zij de gedingvoerders, tusschen de pleitende partijen en de geregten stelden, en die daar optraden op hun naam, als de Romeinsche *procurator*, als *dominus litis*? Als de romeinsche *procurator*, zeg ik, als een ambteloos persoon, zonder aanstelling of erkenning van wege de overheid of den regter, die door het eenvoudig mandaat van den persoon, die geding moest voeren, de *dominus litis* was. Eene tusschenkomst, van welke men nog niet regtens verplicht was zich te bedienen, maar die door gewoonte bijna eene onvermijdelijke noodzakelijkheid geworden was, wilde men het geding ooit tot een einde gebragt zien. Zoo was de betrekking van procureur, zoo als men dezelve later als een openbaar ambt instelde, reeds lang *facto* aanwezig, vòór dat ze door openbare verordeningen werd erkend. Zoo liet men reeds in overoude tijden de pleiter zelf niet toe om, het zij mondeling, het zij schriftelijk zijne zaak ter beslissing voor te bereiden bij sommige Hoven en geregten, en was men soms genoodzaakt het

geding aan vreemden, wanneer de Vorst over meerdere landen gebied voerde, ter behandeling op te dragen, hetgeen de landzaat, toen de afscheiding tusschen natien en volkstammen sterker was, dan in later tijd, geweldig tegen de borst stuitte, zoodat men zich in deze streken en elders tegen de gedwongen tusschenkomst van vreemden trachtte te vrijwaren door bepalingen bij de Privilegien vastgesteld; en van daar, onder anderen, het privilegie door MARIA van *Bourgondie* op den 14 Maart 1476 aan de Hollanders verleend, om hunne eigene regtszaken te mogen behandelen.

Dit een en ander, en bepaaldelijk ook de wezenlijke redenen voor de bepalingen der privilegien, welke met het regtswezen in verband staan, zou gewis voor breedere ontwikkeling vatbaar zijn, en hetgeen hier slechts als waarschijnlijke gissing wordt voorgedragen, zou door nader meer opzettelijk onderzoek moeten gestaafd worden; maar het is voldoende om den regel in zijn oorsprong toe te lichten, en te doen gevoelen dat die oorsprong alleen moet gezocht worden in een' afkeer van de oude Fransche practijk van de eerste eeuwen, welke afkeer zich sterker in Frankrijk openbaarde, dan elders, om die tusschen-personen tusschen de pleiters en den regter toe te laten, tusschen-personen, die opkwamen als een *dominus litis*, niet als raadslieden ter behandeling van het geding, maar op eigen naam, als waren zij de ware belanghebbenden. In *Frankrijk* bestond die afkeer reeds, toen in naburige landen de procurator, in den zin des Romeinschen regts, nog werd toegelaten. Het blijkt niet, dat men er elders zoo groote zwaarigheid in zag om de procurator te laten optreden; hoewel men het vonnis niet meer tegen dezen, maar tegen de partij zelve wees, kon de procurator ad lites, *suo nomine*, ageren, en de Hollandsche practijk verzette zich daar tegen nooit zoo sterk en onbepaald. Van daar *en France* bepaaldelijk, EN FRANCE, *nul ne plaide par procureur*: en voor den Koning alleen het privilegie.

Zulk eene geschiedkundige verklaring, welke ik echter nu reeds gaarne gelooven wil, dat bij nader onderzoek falen kan,

komt mij voor tot eene meer aannemelijke uitkomst te leiden, dan om dien oorsprong te willen zoeken in wetten uit het corpus juris. Ik zou haast zeggen, het is onmogelijk dat die den regel hebben ingevoerd, omdat de regel immers even sterk zal gegolden hebben, in de vroegere eeuwen, in de landen, waar het costumier regt gold, en het romeinsche regt lang bijna zonder eenigen invloed bleef, immers wat het regt zelf betrof; doch de practijk, de stijl der Hoven en gerigten werd toch altijd min of meer gevormd of vervormd door de regtsgeleerden, en deze waren overal bekend met eenige noties ten minste van het romeinsche regt. Daarenboven zou ik vragen, hoe is het mogelijk den regel: *nul ne plaide par procureur* te gronden op het romeinsche regt, hetwelk leerde dat elk en een iegelijk mogt optreden *per procuratorem*.

Den regel te nemen als een weerklank van de l. 6 en ult. D. *de negotiis gestis* l. 20 C. *de neg. gestis* l. 5. § 4. D. *de praescriptis verb.* komt mij geheel en al onaannemelijk voor, want de leer, in die aangehaalde plaatsen opgesloten, komt eenvoudig hierop neder, dat, om het belang van een derde in regten te vervolgen, men een speciaal mandaat daartoe hebben moet, en men zal nu wel de regel *nul ne plaide par procureur* niet willen aanhalen, om te staven, dat de procureur moet hebben eene procuratie, dat de gevolmagtigde, of hij die als zoodanig optreedt, werkelijk eene volmagt moet kunnen vertoonen.

MERLIN, in zijne conclusie V^e *prescription, Questions de Droit*, vroeger aangehaald, maakt wel van die wetten melding, wanneer hij, als een gewoon gevoelen voordraagt, dat de regel de weerklank is dier bepalingen: maar het kwam den grooten regtsgeleerde niet noodzakelijk voor den oorsprong van den regel opzettelijk te onderzoeken.

Men hoort nog wel eens, om dit in het voorbijgaan op te merken, den procureur noemen de *dominus litis*, hoewel de procureurs, noch hier te lande, noch in *Frankrijk*, dat ooit geweest zijn. De procurator van het romeinsche regt, die, in de gevallen, waarin dat vereischt werd, tegen zich in persoon, en

niet tegen zijn' lastgever , vonnis liet slaan, deze was *dominus litis*. Maar gelijk GROENEWEGEN, de *Legibus abrogatis* ad l. 22 Cod. de *procurat.* reeds heeft opgemerkt, de procureurs, zoolang hunne betrekking een van 's lands wege erkend ambt is geweest, verleenen hunne diensten aan de cliënten, ideoque, nec litium domini, sed ministri tantum sunt, zegt hij, en het blijkt, dat *Gallorum moribus* hetzelfde plaats vond.

Minder naauwkeurig is alzoo hetgeen BERRIAT-SAINTE-PRIX Ch. IV. §. 2 *des avoués*, handelende van hunne functien, zegt, 6°. que la loi lui donne le titre de dominus litis, de maître de la cause. De aanhaling van de l. 22 pr. en l. 23 pr. C. de *procuratoribus*, welke wij daar ter plaatse vinden, is onjuist: omdat die procurator niets gemeen heeft met den tegenwoordigen procureur. Hij voegt er dan ook zelf later bij, doch alweder met dezelfde onjuiste aanhaling van Wetten, dat de *avoué*, eigenlijk gesproken, slechts is DOMINUS LITIS, *quant à l'instruction de l'affaire*.

De privilegiën vergunden bijna alomme aan elk om zelf zijn regtsgeding te behandelen, of door een door hem zelf gekozen gemagtigde te laten behandelen; de procurator, door de practijk bijna overal reeds vroeg ingevoerd, lang vóórdat het procuraat een ambt was, bij instructiën erkend en omschreven, werd door de fransche geregten geweerd; die regt vroeg kon raad en bijstand vragen, waar het hem goed dacht, alvorens hij het geding begon, en hetzelfde laten bewerken en ter beslissing voorbereiden door zoo velen, als hem verkieslijk voorkwam; maar voor den regter moest hij komen met zijn eigen naam, wie ook zijn procureur was; met wien of door wien hij verscheen, de regter sprak regt voor hem ten zijnen name, en tegen hem: doch niet ten name van den tusschen-persoon.

Bedrieg ik mij niet, dan zie ik hier een verband met het meer liberale beginsel, dat, in vergelijking met andere landen, in de oude fransche practijk gold; men wilde den weg tot den regter niet versperd hebben. Daar kwam men in persoon, dat is, op zijn eigen naam, in den gerigte; de regter sprak tusschen

den man en zijn naaste regt, wie zij ook waren; maar niet tusschen gemagtigden, die aan den regter eenige geschilpunten hadden blootgelegd. Hoe aanzienlijk de pleiters, of een hunner ook waren, ze waren nooit te aanzienlijk om, als ze 's regters tusschenkomst noodig hadden, zulks te vragen op hun eigen naam. Vorstelijke personaadjen—zou daar ook de kitteloorigheid van 't volks-karakter in kunnen herkend worden, dat de regter niet verloochende — zijn dan ook meermalen afgewezen, omdat zij pleiten wilden *par procureur*. Het is genoeg verder te herinneren dat, toen bijna overal elders nog verlof gevraagd moest worden aan den regter om iemand voor hem te dagvaarden, soortgelijke procedure in Frankrijk geheel onbekend was. De voorloopige mandamenten zijn daar nooit bekend geweest in dien zin en in die mate als overal elders. Verlof om te dagvaarden, welligt ook geschikt om nuttelooze procedures voor te komen, doch alleen ingevoerd, zoo ik meen, uit hoofde van een illiberaal denkbeeld, dat 's regters waardigheid zou gekrenkt worden, indien elk, die het goedgevond, tegen wien het hem goeddacht, een eisch kon instellen.

Naar mijn inzien volgt uit het aangevoerde, dat de regel geheel behoort tot de geschiedenis, dat ze lang heeft uitgewerkt en ten onregte in Frankrijk in later tijden, en nu nog hier telande, wordt ingeroepen. De regel kan tot de oude gewoonten, tot de oude costumes gebragt worden: maar die is als zoodanig geheel vreemd aan het Code de Procédure, of aan de practijk onder dat Wetboek bestaande, geworden. Reeds vóór het Code en onder het Code, en nu weder onder de werking van ons Wetboek, wordt de regel in verband gebragt met het romeinsche regt, daaruit afgeleid, daardoor toegelicht, de auteurs, de regterlijke gewijsden volgen elkander daarin na, zonder dat nog de verkeerdheid en onjuistheid daarvan algemeen erkend wordt.

Laat ons nu nog nagaan, hoe en in welke gevallen men dien regel wil toepassen, en het zal nader blijken, dat die nooit moest ingeroepen worden.

Het spreekt van zelf, dat ik hier geene gevallen zal verzinnen en ter nederstellen om iemand te kunnen invoeren, die eene ongegronde sustennee, op den bewusten regel gegrond, voordraagt, ten einde hem te kunnen toevoegen: in uw geval komt de regel volstrekt niet te pas. Ik zal mij bepalen bij gevallen, welke ik mij stellig herinner dat wezenlijk zijn voorgekomen, en ze korthedshalve niet allen nagaan, en vooral elke *casus* niet volledig behandelen.

Onder de hedendaagsche practijk dan, in dit opzigt volkomen gelijk aan de Fransche, kan het gebeuren, dat een Notaris, belast met de bereddering eens boedels waarbij minderjarige belanghebbenden betrokken zijn, op zijn eigen naam, in qualiteit van gemagtigde, daartoe bepaaldelijk gelast, aan de regtbank verzoekt magtiging om onroerende goederen te verkoopen, of iets dergelijks. Het verzoek zou afgewezen kunnen worden, niet uit hoofde van den aangehaalden regel, maar, onder anderen, omdat de Notaris niet is de wettige vertegenwoordiger der minderjarigen, en omdat noch het burgerlijk regt, noch de wet op het Notariaat hem de bevoegdheid tot het doen van zoodanig verzoek, op zijn naam, als gemagtigde, toekent.

Zoo bestaat er verschil van gevoelen, of een Notaris, die een verkoop van meubilaire goederen gehouden heeft, wanneer in de conditiën is gesteld, dat de koopenningen ten kantore en in handen van hem Notaris moeten worden betaald, ten zijnen name, krachtens het proces-verbaal, in regten betaling van de nalatige koopers kan eischen. De *ratio decidendi* voor eene ontkennende beantwoording der vraag zou gelegen zijn in de overweging, dat de openbare betrekking van Notaris zoodanige bevoegdheid niet medebrenge, dat er aan geene surrogatie, in den zin der wet, kan gedacht worden, dat alleen de crediteur betaling van zijnen debiteur kan vorderen, dat slechts plaats en wijze van betaling zijn aangeduid, maar de crediteur niet is veranderd; dat de Notaris niet kan zijn ondernemer van publieke verkooping, die *suo nomine* verkoopt, maar dat de verkoop geschiedt door den eigenaar ten zijnen

overstaan, door zijn ministerie; en dergelijke meer, zonder dat men den ouden regel behoeft te hulp te roepen.

Zoo zou men meerdere voorbeelden van denzelfden aard kunnen bijbrengen.

Bij het Wetb. van Koophandel onder anderen, bij art. 135, is bepaald, dat het onvolledig endossement tusschen den endossant, en dengenen, aan wien hij den wisselbrief heeft geëndosseerd, voor eene volmagt wordt gehouden, strekkende om den inhoud des wisselbriefs, zelfs in regten, in te vorderen. Hierbij kan men de vraag opwerpen, of de geëndosseerde, aan wien uitdrukkelijk de bevoegdheid is toegekend om in regten het bedrag des wisselbriefs in te vorderen, op zijn' eigen naam, als gemagtigde, dan wel op naam van den endossant door hem geëndosseerde, als gemagtigde, in het proces verschijnen moet, of soortgelijke sustenue, waarmede men de *exceptio non paratae pecuniae* zou trachten te metamorphoseren. Maar wat er van die quaestie zijn moge, de oplossing derzelve kan, immers bij eenig nadenken, in geen verband hoegenaamd staan, veel min afhankelijk zijn van de oude fransche practijk, en de proef op de som is immers dat de interpretatie en toepassing van dit artikel volkomen dezelfde zijn zou, als ieder franschman oudtijds het privilegie gehad had om, even als de Vorst, te verschijnen door een gemagtigde.

De vragen zijn deze: welke is de strekking van de volmagt, in dat wetsartikel bedoeld, wie is de eigenlijke crediteur, en welke redenen zijn er om aan de eene of andere inrigting of vorm van exploit de voorkeur te geven; en als die vragen zijn beantwoord, en het exploit niet is ingerigt op zoodanige wijze, als men het verkieslijkst, of het meest overeenkomstig de wet oordeelt, dan blijft nog deze zeer voorname vraag over, of dat aanleiding kan geven tot eene niet-ontvankelijk-verklaring, want niet elke onregelmatigheid in de procedure sleept de afwijzing van de instantie met zich. In allen gevalle onze bewuste regel blijft buiten het spel.

Zoo zegt art. 327 Wetb. van Kooph. de boekhouder verte-

genwoordigt de geheele reederij, en kan voor dezelve handelen, zoo in als buiten regten. Al wederom eene quaestie van vorm over de inrigting van het exploit, en het zoogenaamde hoofd der dingtalen, waarmede de regel alweder niets hoegenaamd te maken heeft; want of men in Frankrijk zeide: nul of chacun plaide par procureur, 't zal wel niets afdoen tot de vraag, of eerst de reederij en dan de boekhouder, of omgekeerd eerst de boekhouder en dan de reederij, in de acte moet worden genoemd.

Men gevoelt dat nog vele zulke soort van gevallen zouden kunnen aangehaald worden, en ik zou het als ontwifelbaar beschouwd hebben, dat men bij dezelve den regel kon en moesten laten rusten, indien die niet werkelijk aangehaald ware geworden.

Men zie o. a. het *Bijblad* 4de Deel, bladz. 795, waar men, in een vonnis van de arrondissements-regtbank te *Amsterdam*, leest, dat het daar gestelde bovendien bevestigd wordt door den bekenden regtsregel: « nul ne plaide par procureur; » een regtsregel, zoo als dáár gezegd wordt, die ook in de Nederlandsche Wetgeving aangenomen is, vermits van denzelfden slechts in enkele bij de wet expresselijk bepaalde gevallen wordt afgeweken, zoo als o. a. in art. 327 Wetb. van Kooph. of art. 133, *ibid.* Ik herhaal het, of de regel bestond, of niet bestond, het kon geen wezenlijken invloed hebben op die bepalingen, gelijk geen betoog behoeft, en ieder erkennen zal. De wet wijst in die gevallen de personen aan, die in regten kunnen verschijnen en handelen, en dit heeft niets hoegenaamd gemeen met het *plaider par procureur*.

Er is nog een geval, en daarmede hebben de auteurs zich bezig gehouden, hetwelk op de volgende wijze kan gesteld worden: Wanneer namelijk iemand, eene reis gaande ondernemen, eene algemeene notariële volmagt aan zijn' zaakwaarnemer geeft, onder anderen, inhoudende bepaalde magtiging om regtsgedingen te voeren, zoo eischende als verwerende en ook voor hem en in zijnen naam in regten op te treden. De

zaakwaarnemer dagvaardt uit kracht dezer volmagt, en in hoedanigheid als gemagtigde, en de gedaagde stelt eenen grond van niet-onvankelijkheid voor, omdat hij niet tegen zijne wederpartij zelve in het geding overstaat. Gij moogt geen geding voeren door tusschenkomst van een' gemagtigde, zal hij zeggen, maar hij zal dat beweren, naar mijn inzien, niet gronden op de omstandigheid, dat in lang vervlogen eeuwen de practijk in Frankrijk zich daartegen verzette; terwijl het hier te lande, en bijna overal elders gebruikelijk en geoorloofd was. Ook zonder dat oude fransche verbod zou het ongeoorloofd zijn, omdat de fransche Codes de bevoegdheid niet met zoo vele woorden geven. Men heeft gevraagd en onderzocht, of, het zij de Code de Procédure, het zij de Code Civil hier of daar den regel stilzwijgend huldigden, of uit het een of ander artikel kan worden afgeleid, dat de regel was in stand gehouden. Mijns inziens, deed men vruchteloos moeite. Er is in de Codes niets daarvan te vinden, en dit is zeer natuurlijk, omdat het sinds eeuwen niet lag in de gewoonte der fransche practijk om *per procuratorem* te ageren, gelijk dat in het Romeinsche regt bekend was, en elders werd geduld. Het was van oudsher een grondregel, eene spreuk, een axioma geweest, dat zulks niet mogt geschieden bij de geregten in Frankrijk, zoo dat het fransche Code daarvan niet behoefde, niet kon gewagen, ten zij de Wetgever als een nieuw regt de bevoegdheid had willen invoeren om door en ten name van een gemagtigde te procederen in gevallen gelijkstaande met zoo even gestelde; doch het zal steeds eene andere vraag zijn, of de niet onvankelijkheid de straf der onregelmatigheid in elk geval zal moeten zijn. Ik geloof dit niet.

Om nog een ander voorbeeld bij te brengen, wanneer de massa van crediteuren eens boedels van den schuldenaar volmagt bekomt, 't zij bij minnelijke schikking, 't zij bij accoord, na faillissement, om den boedel te liquideren, en deze crediteuren wederom een of meer liquidateurs aanstellen met bepaalde volmagt om in regten te ageren tegen de debiteuren des boedels.

In zoodanig geval komt in aanmerking het art. 1166 C. Nap., alwaar gezegd wordt: les créanciers peuvent exercer tous les droits et actions de leur débiteur, à l'exception de ceux qui sont exclusivement attachés à sa personne: bij art. 1402 van het Wetboek was die bepaling behouden, maar ze is opzettelijk weggelaten bij de herziening.

In het proces, waarvan het *Bijblad* t. a. pl. verslag geeft, is aangenomen, dat het art. de bevoegdheid tot uitoefening der regten slechts aande crediteuren, en niet aan de gemagtigden der crediteuren toekent; doch de vraag blijft dezelfde: kunnen die gemagtigden, krachtens hunne procuratie ageren? Ik zou zeggen neen, de namea der gemagtigden, wanneer deze de zaak vervolgen, mogen wel, ten allen overvloede, in het exploit worden vermeld, maar die crediteuren, die lastgevers, de eenige die persoonlijk belang hebben, moeten in lite zijn, ik zou zeggen neen, de enkele vermelding dat zij zijn procuratie-houders, liquidateurs is niet voldoende, omdat de gemagtigde niet is de crediteur, niet is de massa der crediteuren, maar een persoon, die aan mij, debiteur des boedels, geheel vreemd is, met wien ik niet verplicht ben geschilpunten te bepleiten en te doen beslissen, welke hem persoonlijk vreemd zijn. Hij heeft belang, ja, als gemagtigde, en dat belang legt hem de verplichting op om de zaak in handen van een' regtsgeleerde te stellen, indien hij zelf geen regtsgeleerde is, om een exploit van regtsingang te doen uitgaan, om een procureur te constitueren, alle mogelijke stukken en inlichtingen te geven voor en namens zijn' lastgever. Dit is zijn belang, als lasthebber; hij heeft belang in zijne qualiteit, en geen persoonlijk belang.

Op die wijze zou ik de zaak beschouwen. Wat de manier van procederen betreft, zou het zijn een *jus novum*, wanneer de *Code de Proc.* zulks had ingevoerd; en nu zou nog te onderzoeken overblijven, of welligt de lastgever, die *suo nomine* in qualiteit ageert, den vorm door hem gebezigd zou kunnen verdedigen uit de leer des regts betrekkelijk lastgeving.

Het *mandatum negotiorum judicialium* met al zijne eigen-

schappen en gevolgen van het romeinsche regt kan men, gelijk van zelve spreekt, niet te hulp roepen, doch het nieuwe fransche en nederlandsche regt baat hem even weinig. Hij kan daaruit de bevoegdheid niet afleiden. De aard der lastgeving is in beide wetgevingen dezelfde, en overeenkomstig het romeinsche regt; er kan, mijns inziens, niet uit geredeneerd worden, noch voor, noch tegen: het is eene overeenkomst, waarbij iemand aan eenen anderen de magt geeft, en deze aanneemt om eene zaak voor den lastgever, in diens naam, te verrigten.

Er kan, meen ik, noch voor, noch tegen uit die bepalingen worden geredeneerd; want ik zou niet gaarne met het in het *Bijblad* aangehaalde vonnis zeggen, *in deszelfs naam*, dat is; niet op naam van den lasthebber, maar op naam van den lastgever; want de lasthebber kan immers op zijn' eigen naam, in naam van zijn' lastgever verkoopen, verhuren, en alle mogelijke contracten aangaan, indien de partij bij de overeenkomst daarmede genoegen neemt; de redenering: *in deszelfs naam*, d. i., op naam van den lastgever, en op geene andere wijze, komt mij dus minder juist voor.

Evenzeer zou ik aarzelen de leer van BERRIAT-SAINT-PRIX, 1 D. Sect. 2, tit. 1, art. 1 n.º 9 over te nemen, zoo als die daar geschreven is. Deze leert wel zeer te regt, en dat komt mij voor hier de alles afdoende reden van beslissing te zijn, dat men belang, in een regtskundigen zin, hebben moet om eene actie in te stellen, en dat men niet in het belang van een ander kan ageren, maar dat er zijn moet een persoonlijk belang, inhaerent aan den persoon, die ageert. Eene leer natuurlijk geheel overeenkomende met hetgeen de andere auteurs, als PIGEAU, Liv. II. Sect. 2, blz. 62 van Deel I (Ed. van Brussel 1833) en CARRÉ I. 289 en 290 aannemen; doch de eerstgenoemde voegt er bij in eene noot: arg. ex. l. 73 § 4. D. de reg. jur. C. C. 1119; dit artikel wordt ook door PIGEAU aangehaald, doch het art. leert even als de aangehaalde wet uit de Pandecten eenvoudig, dat men in het algemeen zich niet kan verbinden in zijn eigen naam, dan voor zich zelve; maaals er is

uitdrukkelijke lastgeving om verbindtenissen aan te gaan, is immers die leer zonder eenige toepassing. BERRIAT-ST.-PRIX zegt verder: *de là vient la maxime vulgaire: en France nul, excepté le Prince, ne plaide par procureur*. Hoe die maxime uit die aangehaalde wet, en nog uit de l. 83 *de verb. sign.*, welke echter waarschijnlijk ten gevolge eener drukfout daar eene plaats gevonden heeft, kan afgeleid worden, is moeilijk te begrijpen.

PIGEAU t. a. pl. leert, dat, behalve in de gevallen van de art. 1167, 622, 788 Cod. Nap., men niet voor eenen derde kan optreden, zelfs niet, wanneer men gemagtigde is, en hij maakt ook, hoewel slechts in het voorbijgaan, gewag van den bewustten regel; BERRIAT-ST.-PRIX, met wien Mr. A. OUDEMAN, *het Ned. Wetb. v. Burg. regtsv.* pag. 7, instemt, meent dat men de zin en bedoeling van dien regel buiten zijn grens zou uitleggen, indien men met PIGEAU, en arresten, welke hij aanhaalt, daaruit wilde afleiden, dat het volstrekt noodzakelijk is, dat de actie moet worden ingesteld op naam van den meester, even als of eenige wet aan den lasthebber verbod om te handelen in zijne qualiteit als lasthebber, even als of in zoodanig geval niet inderdaad (*au fond*) de lastgever zelf in regten opkwam door tusschenkomst van zijn lasthebber. Hij staaft zijne meening door de aanhaling van een arrest bij MERLIN *V^e prescription, Quest. de D. §. 15* reeds boven aangehaald.

BERRIAT-ST.-PRIX heeft waarschijnlijk, hoewel hij dat niet vermeldt, tot het schrijven dezer noot aanleiding gevonden niet in het weinige, dat PIGEAU, die slechts zeer kort het punt behandelt en een algemeenen regel stellen wilde, maar in de bijzondere gevallen, welke bij sommige arresten beslist waren, en waarin, naar zijn inzien, ten onregte, eene niet-ontvanke-lijkheid was uitgesproken; gevallen, gelijk staande met zoodanige als bedoeld zijn bij een arrest door CARRÉ aangehaald, waarop van toepassing was de overweging: *que cette maxime dégènerait en pure argutie, s'il était nécessaire, pour la vali-*

dité d'un exploit, qu'il fut notifié à la requête du commettant, suites et diligences du procureur, et non pas seulement du procureur pour son commettant. »

Ik zou ook niet veel hechten aan het argument, dat het exploit de namen van den eischer vermelden moet; want als die niet vermeld worden, is het exploit zeer zeker nietig, doch als de lasthebber zijnen lastgever noemt, komen die namen behoorlijk in de acte voor. [Zie echter DE MARTINI ad art.]

Wanneer het verschil zich bepaalt tot den vorm van het exploit, dan kan men aan den eenen vorm boven den anderen de voorkeur geven, maar als daadwerkelijk de lastgever *in lite* is, dan kan het geene niet-ontvankelijkheid na zich slepen of de lastgever, dan wel de lasthebber, in de eerste plaats in het exploit is genoemd, mits slechts behoorlijk blijke van het werkelijk bestaan der lastgeving, tijdens het doen van het exploit; in zulke gevallen kan men de bijvoeging van den naam des lasthebbers beschouwen als iets geheel onnoodigs, en daarop toepassen: *superflua non nocent*. Het zou alleen dan eene niet-ontvankelijkheid opleveren, wanneer de gemagtigde voor zich, ten zijnen behoeve, de veroordeeling vroeg; wanneer hij wilde hebben, dat hij voorkwam als eischer, *re vera* als eischer, en niet zijn lastgever; wanneer hij, als een verhoor op vraagpunten werd gevraagd, wilde sustineren dat zijn lastgever geene partij was in het geding, de ontvankelijkheid eener eedsdelatie en dergelijke wilde betwisten.

Een gewijsde, waarin de voorgestelde niet-ontvankelijkheid is verworpen, en nog veel minder als die niet-ontvankelijkheid voor het eerst in cassatie wordt bijgebracht,—zoo als het geval bij het arrest bij MERLIN te vinden, *V^e prescription*, hetwelk men aldaar moet lezen, en niet in het *Rép. t. a. p.*, alwaar het slechts gedeeltelijk voorkomt, en aanleiding tot misverstand zou kunnen geven, — kan niet gecasseerd worden, omdat het uit de feiten en omstandigheden der zaak moet afgeleid worden, wie eigenlijk *in lite* is geweest, de lasthebber, met of zonder den lastgever.

Met dit een en ander hoop ik den regel « *nul ne plaide par procureur* » te hebben toegelicht uit de geschiedenis, uit de auteurs, en uit de jurisprudentie, en blijft mij niets over, dan den lezer, die mij tot hier toe gevolgd heeft, vaarwel, toe te roepen.

Tweede artikel over de Taal van het Burgerlijk Wetboek, gevolgd van eene beschouwing en beslissing eener daartoe betrekkelijke rechtsvraag, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, Advokaat te 's Gravenhage.

Sedert ik het vertoog over de taal, in het laatste nummer onzer *Themis* geplaatst, heb ontworpen, let ik meer dan vroeger het geval was, op de in de Wet gebezigde woorden en uitdrukkingen. Ik teeken aan hetgeen mij in dit opzigt verkeerd voorkomt, en gelijk mij is gebleken, dat het vorige stukje bij velen onzer lezers welkom is geweest, vertrouw ik, dat ook het tegenwoordige niet geheel ongevallig zijn zal. Ik wil door de openbaarmaking den schijn niet aannemen, als of ik mij als een taalkenner wilde voordoen, vooral omdat ik mijzelven bewust ben, dat ik mij in dat strijdperk niet zou kunnen wagen; maar ik voeg hierbij, dat, zoo men mij, in weerswil mijner stellige protestatie daartegen, er van verdenkt, men opzettelijk uit het oog verliest, dat de *PROPRIETAS verborum* het eenige is, waaraan den Regtsgeleerde, wat de taal betreft, moet gelegen liggen. Op de eigendommelijke beteekenis der woorden heeft hij te letten, en de wetgever behoorde in de eerste plaats die nauwgezet in het oog te houden. — Als ik dus op bladzijde 310 nota 2 het verkeerde aantoonde, dat in het toekennen van het mannelijk geslacht aan het woord *dienst* is gelegen, dan deed ik dat slechts in het voorbijgaan en

Themis, V Dl. 4 St. 1844.

daarom in eene noot en onder de stellige verklaring, dat een zoodanig onderzoek *niet* tot mijne taak behoort. Nu ik dat eenmaal gedaan heb, voeg ik nog drie andere plaatsen, waar die zelfde fout wordt gevonden, en die mij sedert zijn voorgekomen, mede in eene noot (1).

Als ik in het vorige stukje van het *overtollige* gewaagde, dan deed ik daarmee niet anders dan te waarschuwen tegen eene fout bij de steeds verwachte strafwetgeving. Het overtollige ontsiert minstens een Wetboek. Behalve de vroeger aangehaalde voorbeelden wijs ik op het slot van art. 261 (2), op dat van art. 1930 (3), op het woord *daarvoor* in art. 777, op de woorden *bij vonnis* in art. 152 om 140, op die *en is tot niets meer gehouden* in art. 1795 in fine.

Verkeerd heet ik wijders het begin van art. 303, alwaar ik lees: « de scheiding van tafel en bed gaat, van regtswege, te niet door de verzoening der echtgenooten *en doet alle de gevolgen van het huwelijk herleven*, enz. » NB. dat vermag wel de verzoening, maar niet de scheiding van tafel en bed.

Tot het *duistere* breng ik nog art. 1318 dat ik hier inlassche om er de bijzondere aandacht op te vestigen. « Geene verbindtenis, zegt het, wordt voorondersteld hoofdelijk te zijn, tenzij *zulks* uitdrukkelijk bepaald zij. — Deze regel lijdt alleenlijk uitzondering in de gevallen, waarin eene verbindtenis uit kracht eener wetsbepaling voor hoofdelijk gehouden wordt. » Het woord *zulks* in het eerste lid is zeker verkeerd: men bedoelt

(1) Vreemden krijgtsdienst a. 9, n.º 2; werkelijken land- of zeedienst a. 454, n.º 2; den krijgtsdienst ibidem n.º 8. — Het woord *partij* wordt in den regel mannelijk, soms echter ook vrouwelijk gevonden, bijv. in a. 81 en 82; *getuigenis* vrouwelijk en onzijdig; *eigendom* mannelijk en onzijdig.

(2) A. 261. Door de ontbinding des huwelijks wordt *geen inbreuk* gemaakt op de wettelijke *gevolgen* der scheiding van tafel en bed bij art. 501 opgegeven noch op de *voorwaarden*, welke, in geval van minnelijke scheiding, naar aanleiding van art. 292 door partijen zijn geregeld; **BLIJVENDE DEZE GEVOLGEN EN VOORWAARDEN IN HUNNE VOLLE KRACHT.**

(3) A. 1950. Een schenker kan *door geene akte van bevestiging de gebreken verhelpen* eener schenking die nietig in den vorm is; **DEZELVE SCHENKING MOET, OM GELDIG TE ZIJN, OP NIEUW IN DEN WETTIGEN VORM WORDEN GEBRAGT.**

toch niet de vooronderstelling der solidariteit, maar de solidariteit zelve, en dan is de zin, dat geene verbindtenis, hetzij die uit overeenkomst of uit de wet ontstaan is (art. 1269), voorondersteld wordt hoofdelijk te zijn. Men had waarlijk niet noodig gehad hier iets meer bij te voegen, vooral niet de woorden *tenzij zulks uitdrukkelijk bepaald zij*. Beter ware dan geweest: de solidariteit moet uitdrukkelijk *door de wet* of in de overeenkomst zijn bepaald.

Nu zegt de wetgever, dat geene verbindtenis (hetzij die uit overeenkomst of uit de wet ontstaan is), voorondersteld wordt hoofdelijk te zijn, *tenzij* in de overeenkomst of bij de wet uitdrukkelijk is bepaald, dat de verbindtenis voorondersteld wordt hoofdelijk te zijn! Hij voegt er bij dat deze regel alleenlijk uitzondering lijdt in de gevallen, waarin eene verbindtenis uit kracht eener wetsbepaling voor hoofdelijk gehouden wordt.

Men veroorlove mij te vragen, of *uit kracht eener wetsbepaling* verschilt van *bij de wet*, en zoo neen, gelijk wij meenen, of dan niet hetzelfde gezegd wordt als in het eerste lid, maar van de verbindtenis uit overeenkomst wordt gezwegen.

Waarom gebruikt men *voorondersteld* en *gehouden* in hetzelfde art.? Ik beschouw dit art. als eene bijzonder slechte vertaling van art. 1202 Code Nap. luidende: *La solidarité ne se présume point: il faut qu'elle soit expressément stipulée. Cette règle ne cesse que dans le cas, où la solidarité a lieu de plein droit en vertu d'une disposition de la loi.*

Uit het woord *elle* blijkt, dat hier van de solidariteit en niet van de presumpctie van solidariteit de rede is; en uit het woord *stipulée* volgt, dat het eerste lid uitsluitend op overeenkomsten ziet.

Men vulle de lijst der ongelukkige woorden of verkeerde uitdrukkingen aan met: *uitgeloofden* prijs in a. 1300; *dadelijk* in a. 41; *mede-echtgenoot* voor *echtgenoot* in art. 939; *gehoudenis* voor *gehoudenheid* 605, 762, 767, 425; *nieuwigheden* voor het fransche *innovations* 1676 n.º 4; *tegen wil en dank* 601; *kwijtschelding verschuldigd* 776; *komen te over-*

lijden 554, 1709; *komen te sterven* 997; *weggeschonken* 966; *te zoek maken* 1110; *medeërsgenamen* 1133; *tweestrijd* 427; *zinneloozen* 595; *vruchtgenot voor vruchtgebruik* 584; *elkander bestaan* 87, *houder* in 629 B. W. of *bezitter* in 721 W. B. R.

Promiscue worden wijders gebruikt de volgende woorden en uitdrukkingen: *wijze en manier* 756; *verkoop en verkoopning* 1528, 1508; *hypothekeren en verhypothekeren* 1223, 846; *registers van overlijden en sterfregisters* 13, 52; *schuld en inschuld* 1185 en 1195; *stichtingen en gestichten* 946, 947, 421; *bewindvoerders en regenten* 947, 1717, 421; *openbare dagvaarding en openbare oproeping* 524, 527; *erfdienstbaarheid en dienstbaarheid* 721 en passim, 730; *in verzuim gesteld en in gebreke gesteld* 1842, 1274; *onder zich houden en terughouden* 630, 1766, 1849; *verzekerde bewaring en vastzetting* 357; *merkelijk en aanmerkelijk* 394; *de officiële nieuwspapieren en het officiële dagblad* 64, 486 (1); *verdonkering en verduistering* 26, 959, 1077; *gift en schenking* 967 (2).

Bij hetgeen ik op bladz. 327 ten aanzien der vermoedens heb opgemerkt, wil ik nog gevoegd hebben, dat het woord *medebrengen* in den zin eener praesumptio juris et de jure voorkomt in art. 1853, *beschouwd* nog wordt gevonden in art. 969, *gerekend* in art. 524.

Men zal, bij het naslaan der aangehaalde artikelen, ontwaren, dat soms in een en hetzelfde artikel twee verschillende woorden zijn gebezigd dezelfde beteekenis moerende hebben. Zoo vindt men in art. 3 *aangemerkt* en *geacht*; in art. 74 *geacht*

(1) Bij de raadpleging in 1852 over het art. dat thans onder n.º 64 wordt gevonden, stelde de eerste afdeling der Staten-Generaal voor, om de woorden *officiële nieuwspapieren* te verwisselen met die van *Staats-Courant*. Dan van regeringswege werd het meer doelmatig geoordeeld, den aard van het blad te vermelden, dan wel om hetzelfde bij de Wet door eene bijzondere benaming te kenschetsen, welke aan verandering onderhevig is. Zie DE MARTINI ad d. a. 64.

(2) Ik zal mij niet wagen om hier *verleenen* en *vestigen* van hypotheek te voegen, zoo omdat ik daarin onderscheid zie, als omdat het verschil onderzocht is in Weekbl. n.º 557 en 541.

en *gehouden*; in art. 357 *verzekerde bewaring* en *vastzetting*; in art. 394 *merkelijk* en *aanmerkelijk*; in art. 567 *beschouwd* en *geacht*; in art. 707 *beschouwd* en *gerekend*; in art. 756 *wijze* en *manier*; in art. 967 *gift* en *schenking*; in art. 1318 *voondersteld* en *gehouden*; in art. 1622 *gehouden* en *geacht*.

Met de sanctie der wet, zeiden wij op bl. 315, wordt ieder woord gesanctionneerd en behoorde eene en dezelfde wettelijke beteekenis te hebben, hetgeen, helaas, in onze Wetboeken en meer bepaaldelijk in het Burgerlijk Wetboek het geval niet is.

Ten aanzien der verschillende woorden, die wij in het Burgerlijk Wetboek hebben ontmoet, en waardoor praesumptie wordt te kennen gegeven, merken wij op, dat, zoo wij ons niet bedriegen de woorden *beschouwen*, *achten*, *rekenen*, *aanmerken* (1) en *medebrengen* slechts voorkomen, waar het eene praesumptio juris et de jure geldt; maar dat, hoe vreemd dit ook moge klinken, alle overigen dan eens als praesumptio juris et de jure, dan weder als praesumptio juris tantum gebezigd worden. Ik heb mij voorgesteld deze stelling omtrent ieder der aangeduide woorden te bewijzen.

VERMOED. Art. 627 brengt mede, dat ieder eigendom *vermoed* wordt vrij te zijn, en legt (overeenkomstig art. 1902) derden die beweren daarop eenig regt te hebben, de verplichting op, om dat te bewijzen. Het artikel laat dus zeer zeker daarmede het bewijs toe, dat het goed niet vrij is, en stelt dus eene *praesumptio JURIS TANTUM* daar.

In art. 878 en 941 wordt bepaald, dat commorianten bij de aldaar opgegevene omstandigheden (door een en hetzelfde ongeval of op denzelfden dag omgekomen, zonder dat men weten kunne wie het eerst overleden zij) worden *vermoed* op hetzelfde oogenblik gestorven te zijn. In dat geval komt geen tegenbewijs te pas, en is niet mogelijk, want de praesumptie der wet is het gevolg daarvan *dat men niet weten kunne*, (gelijk

(1) Als het eene praesumptio juris tantum zal beteekenen, vindt men de woorden *bij voorraad* bij *aanmerken* gevoegd.

het heet), wie het eerst overleden zij. Hier ligt in het woord *vermoed eene praesumptio juris et de jure*.

GEHOUDEN. ART. 220 wil, dat bij de gemeenschap van winst en verlies en van vruchten en inkomsten de roerende goederen, aan ieder der echtgenooten bij het aangaan des huwelijks toebehoorende, uitdrukkelijk moeten worden opgegeven, hetzij in de huwelijksche voorwaarden zelve, of in eene aan de minute van dezen vastgehechte door den notaris en de partijen onderteekende beschrijving, en voegt daarbij: *zonder dit bewijs worden de roerende goederen voor winst gehouden*. De slotbepaling van dit artikel kan, mijns inziens, geene clause pénaale zijn, en de zin schijnt mij toe geene andere te wezen, dan dat, bij niet vermelding in de huwelijksche voorwaarden of de bedoelde beschrijving, die goederen a priori en dus tot aan het tegenbewijs voor winst staande huwelijk worden gehouden. Men denke aan op naam staande effecten en zie art. 205. — Ons art. bevat dus, naar ons oordeel, eene *praesumptio juris tantum*. Als de wetgever daarentegen in art. 239 bepaalt, wat voor eene gift aan tusschenbeidenkomende personen gedaan, zal worden *gehouden*, duldt die bepaling geen tegenbewijs hoegenaamd, en zij brengt alzoo eene *praesumptio juris et de jure* mede.

VOORONDERSTELD wordt in art. 164 de bewilliging des mans ten opzichte van handelingen of verbindtenissen door de vrouw aangegaan wegens alles wat de gewone en dagelijksche uitgaven der huishouding betreft. — De man is althans bevoegd de leveranciers voor de huishouding individueel te verbieden met zijne vrouw handelingen of verbindtenissen aan te gaan en hun later dit verbod tegen te werpen (1). Bij de behandeling van dit artikel is door sommige leden der Tweede Kamer voorgesteld, om daarbij te voegen: *mits de man geen tegenovergesteld gevoelen hebbe aan den dag gelegd*. Ons artikel stelt eene *praesumptio juris tantum* daar. Als de wet echter in art. 271, waar het geldt eene vordering tot echtscheiding,

(1) Zie SCHULLER ad art.

zegt, de verzoening te *vooronderstellen*, wanneer man en vrouw weder zamen wonen, nadat laatstgemelde de gemeenschappelijke woning, op verlof van den regter had verlaten, dan is het bewijs dier zamenwoning voldoende: de echtgenooten zijn dan in het oog der wet verzoend, zonder dat een bewijs van niet verzoening kan worden toegelaten. Hier is dus eene *praesumptio juris et de jure*. — Zoo ook in a. 644.

De uitdrukking *niet voorondersteld* in artt. 1364, 1451, 1474, 1861 baart geene moeilijkheid.

Zoo dan geloof ik te hebben aangetoond, dat de wetgever te weinig werk heeft gemaakt van de taal, en daardoor moeilijkheden heeft doen geboren worden, die hij zoo gemakkelijk had kunnen voorkomen. Ik meen genoeg gezegd te hebben, dat ik door de taal der wet ook en wel voornamelijk de juistheid der uitdrukkingen versta. Ik heb mij voorgesteld, naar aanleiding van eene door mij dezer dagen behandelde zaak, eene proeve te leveren van het ongerief, dat uit zorgeloosheid daaromtrent wordt geboren.

Zekere vrouw was in den nacht van 27 op 28 Augustus 1844 tusschen 12 en 1 ure bevallen van een kind van het vrouwelijke geslacht. Haar man was tijdens de bevalling afwezig; maar op den 31 dier maand teruggekomen vervoegde hij zich dienzelfden dag bij den ambtenaar van den burgerlijken stand tot het doen der aangifte, maar deze oordeelde, dat het te laat was, en weigerde de inschrijving op dien grond.

Te dier zake werd niet die man, maar de chirurgijn, die bij de verlossing had geassisteerd, vervolgd op grond van art. 346 Code Pénal in verband met artt. 29 en 30 Burg. Weth., en tegen denzelfden gevangenisstraf en geldboete gevorderd.

Deze zaak, die ik hoofdzakelijk tot staving van de door mij beweerde belangrijkheid van de taal der wet, hier vermeldde, is echter in meer dan een opzigt gewichtig te noemen.

De Arrondissements-Regtbank te *Rotterdam* heeft bij haar vonnis op den voorgrond gezet, dat ten processe was bewezen, dat de beklaagde geene aangifte had gedaan van de bevalling der

vrouw, die op den 27 of 28 Augustus had plaats gehad, en waarbij hij was tegenwoordig geweest; en daarop overwogen, dat « wat er zijn moge, of de beklagde daardoor verzuim en overtreding gepleegd hebbe al dan niet, bepaaldelijk door niet te voldoen aan de verpligting bij de Burgerlijke wet hem opgelegd, om bij ontstentenis van den vader, binnen drie dagen de aangifte te doen, — zoo veel zeker is, dat bij het Burgerlijk Wetboek geene strafbepaling tegen zoodanig verzuim is bedreigd, en dat de tegen den bekl. ingeroepene bepalingen van het Code Pénal ten deze niet toegepast kunnen worden, als bepaaldelijk betrekking hebbende op verzuimen en nalatigheid gepleegd tegen de daarbij uitdrukkelijk genoemde voorschriften van art. 55 en 56 van het afgeschafte Code Napoleon, en dat mitsdien in den tegenwoordigen stand der wetgeving het verzuim, waaraan de beklagde zich zou hebben schuldig gemaakt, geen strafbaar misdrijf daarstelt (1).» De Regtbank heeft op dien grond den bekl.

(1) De hier in aanmerking komende artikelen luiden :

A. 546 C. P. Toute personne qui, ayant assisté à un accouchement, n'aura pas fait la déclaration à elle prescrite par l'art. 56 du Code Civil et dans le délai fixé par l'art. 55 du même Code, sera punie d'un emprisonnement de six jours à six mois, et d'une amende de seize francs à trois cents francs.

A. 55 C. C. Les déclarations de naissance seront faites dans les trois jours de l'accouchement à l'officier de l'état civil du lieu: l'enfant lui sera présenté.

A. 56 C. C. La naissance de l'enfant sera déclarée par le père, ou, à défaut du père, par les docteurs en médecine ou en chirurgie, sage-femmes, officiers de santé ou autres personnes qui auront assisté à l'accouchement; et lorsque la mère sera accouchée hors de son domicile, par la personne, chez qui elle sera accouchée.

L'acte de naissance sera rédigé de suite en présence de deux témoins.

A. 29 B. W. De aangiften van geboorten zullen binnen drie dagen na de bevalling moeten worden gedaan aan den plaatselijken ambtenaar van den burgerlijken stand en in tegenwoordigheid van twee getuigen.

Die ambtenaar zal daarvan dadelijk eene akte opmaken.

Hij is bevoegd om te vorderen, dat het kind aan hem worde vertoond.

A. 50 B. W. De aangifte der geboorte van een kind zal door den vader moeten worden gedaan, of, bij gebreke van dien, door de geneesheeren, heelmeeesters, vroedmeesters, vroedvrouwen of andere personen, welke bij

bij vonnis van 1 October 1844 van alle regtsvervolging ontslagen.

Het openbaar Ministerie is van dit vonnis in hooger beroep gekomen, en heeft tot vernietiging van dat vonnis en veroordeeling van den beklaagde en geintimeerde geconcludeerd.

De behandeling dezer zaak was mij toevertrouwd, en ik heb in het door mij gevoerde systeem, blijkens het arrest van 9 November 1844, mogen zegevieren.

Die zaak staft de gegrondheid der klage over het achterwege blijven van een Nederlandsch Strafvetboek. Het Code Penal is, getuige de verklaring van den Souvereinen Vorst, voor ons Land *ongeschikt*: daarom werd het nog werkende provisionele besluit (1) vóór omtrent een en dertig jaren uitgevaardigd. — Dat ongeschikte Code Pénal is nog in vigueur bij het bestaan der nieuwe Wetgeving. Daardoor ontstaan bij de toepassing van het Code Pénal verschillende leemten en gapingen. Dit gaf Mr. M. H. GODEFROI, thans Substituut Officier bij de Regtbank te Amsterdam aanleiding om te schrijven 1°. de bepalingen van den Code Pénal betreffende het verlies van burgerlijke regten in verband beschouwd tot de Nederlandsche Wetgeving, en 2° over sommige bepalingen van den Code Pénal in verband beschouwd tot de Nederlandsche Wetgeving (2), in welk laatste stuk hij stil staat bij iedere bepaling, op welke de invoering der Nederlandsche Wetgeving, naar zijn oordeel, een' min of meer gewigtigen invloed heeft uitgeoefend. — Ik vind daarin art. 346 van het Code Pénal niet vermeld, en ik besluit daaruit, dat volgens dien kundigen schrijver, het Nieuwe Burgerlijk Wetboek daarop geen invloed uitoefent. — Die regtsvraag is echter zoo weinig boven alle

de bevalling zijn tegenwoordig geweest; en wanneer de moeder buiten hare woning bevallen is, zal de aangifte moeten geschieden door den persoon, ten wiens huize zij bevallen is.

(1) In art. 209 Wb. van Strafv. *Wet* genoemd.

(2) Nederlandsche Jaarboeken voor Regtsgeleerdheid en Wetgeving, door Mrs. DEN TEX EN VAN HALL. Deel I n.º 2. bl. 271 en volg. en n.º 5. bl. 594 en volg.

bedenking verheven, dat vreemde Criminalisten er over verbaasd zouden zijn, het niet zouden begrijpen, dat men eene Strafwet zou toepassèn op gevallen daarbij niet voorzien, immers niet verwijzende naar bepalingen, welker overtreding men zou straffen. — Zij zouden die extensie der Strafwet niet dulden. Dat bestaan van dat Code Penal na 1838 baart veel moeilijkheid. Letten wij bijv. op *enlèvement de mineurs* waarover in a. 354 C. P. wordt gehandeld, en vragen wij nu, quo jure zal de Regter hem straffen, die een meisje van twee en twintig jaren schaakt? Ik zeg vertrouwend nullo jure, want men zou art. 354 C. P. toepassen, en strafbaar maken het geen volgens dat art. niet strafbaar wordt gesteld. Die extensie in criminalibus druischt tegen de beginselen aan. Ik meen gerustelijk van Mr. GODEFROI hieromtrent en omtrent de toepassing van art. 406, als het iemand van meer dan 21 jaren geldt, te mogen verschillen, als hij l. c. § 11 p. 413 eene tegenovergestelde leer predikt. Het wordt hoog tijd, dat wij een nieuw Strafboek erlangen; men ziet het, de Rotterdamsche Regtbank weigert art. 346, dat voor art. 55 en 56 van het afgeschafte Code Civil of Napoleon is geschreven, zoo maar d'embrée, propria auctoritate op art. 29 en 30 Burg. Wetb., dat de fransche Wetgever nooit heeft gekend, toepasselijk te verklaren, omdat het daarvoor niet is geschreven.

Bij twee arresten op den 14 Junij 1844 geweest, had het Provinciaal Gerechtshof van Zuid-Holland de vonnissen der Rotterdamsche Regtbank, in gelijken geest als het bovenvermelde geweest, vernietigd (1), en ik mogt mij dus niet vleijen met een eenvoudig confirmatoir arrest, dat lijnregt in strijd zou zijn met de vroegere jurisprudentie van dat Hof. Het is zich dan ook op den 9 November 1844 op dit punt, zoowel in deze als in eene alstoen mede besliste zaak, volkomen gelijk gebleven.

(1) Zoo ook het Provinciaal Gerechtshof van Noord-Holland op den 1 April 1844. Zie het Regtsgeleerd Bijblad VI. p. 319 seq.

Maar ik had beweerd, dat, als het door de opgave van den bekl. en geint., en de verklaringen van den vader en den ambtenaar van den Burgerlijken stand voor bewezen kan worden aangenomen, dat het kind was geboren in den nacht van 27 op 28 Augustus 1844 tusschen 12 en 1 ure (1), de aangifte door den vader op den 31^e daaraanvolgende *tijdig* was gedaan. Dingsdag nacht na 12 ure was het Woensdag. Het uur is afgeloopen bij den eersten klokslag. De eerste slag doet ons hooren, dat het uur daar is, hetgeen wij op de klok kunnen zien. De eerste slag is het hoorbaar teeken van het bestaan van het uur.

Als algemeene leer zegt dus ZACHARIA (2): Eine Stunde ist für abgelaufen zu halten, wenn der erste Glockenschlag der Stunde geschehn ist. Het kind is dus geboren op Woensdag 28 Augustus 1844: de aangifte moest geschieden *binnen 3 dagen na de bevalling* gelijk de wet spreekt. Ik heb beweerd, dat de aangifte in casu binnen dien termijn heeft plaats gehad, vermits de vader zich tot dat einde bij den ambtenaar van den Burgerlijken Stand heeft vervoegd op *Zaterdag 31 dier maand.* (Het spreekt van zelve, dat de weigering van den Ambtenaar om het kind in te schrijven buiten invloed blijft).

De Heer Mr. VAILLANT heeft een handboek voor den Ambtenaar van den Burgerlijken Stand geschreven, de geheele materie daarin approfondisserende, en hij vindt in deze geene de minste quaestie. Zie 3^e afd. hoofdst. I § 1 n.º 5 pag. 126 en volgg. 2^e editie: «De aangiften van geboorte moeten geschieden binnen drie dagen na de bevalling. *De dag der bevalling zelf wordt niet medegerekend, zoodat eene geboorte,*

(1) Dit was bij mij zoo zeker niet: de chirurgijn was beklaagde; de vader, die bij de bevalling niet was tegenwoordig geweest en het tijdstip van anderen had vernomen, zoowel als de ambtenaar, bij wien die vader was gekomen om de aangifte te doen, waren testes de auditu, en daarom konde wel eens zijn begrepen, dat in facto het tijdstip niet consteerde.

(2) Handbuch des Französischen Civilrechts, Band I. Einleitung § 49. p. 110. MERLIN, rép. v. prescription, sect. 2. § 1. n.º 2. bij ZACHARIA aangehaald.

welke bijv. des ZATURDAGS heeft plaats gehad, uiterlijk op DINGSDAG daaraanvolgende moet worden ingeschreven.» De nauwkeurige recensent van dat werk, de Ambtenaar van den Burgerlijken stand te 's Gravenhage Mr. D. VAN DE WIJNPERSSE merkt daarop niets aan (1); evenmin Mr. G. DIEPHUIS, die in het afzonderlijk uitgegeven stuk van zijn werk (2) over de akten van den Burgerlijken Stand § 69 uit de woorden der Wet zelve en uit de gewone berekening der termijnen hetzelfde afleidt. Uit het voorbeeld van VAILLANT volgt, dat zoo de geboorte des Woensdags plaats heeft, de inschrijving uiterlijk op Zaterdag moet geschieden. Het moeten zijn drie volle, drie vrije dagen, dat is, men moet drie dagen vrij hebben even als tot het aanteekenen eener voorziening in cassatie volgens art. 390 Wetb. van Strafrecht. (3).

De ratio legis gebiedt ruimte omtrent den termijn tot geboorte-aangifte. Toullier, Droit Civil français, 1° deel, des actes de l'état civil, § 314, zich beroepende op Loqué en de motiven zegt: «La loi du 20 Septembre 1792 faisait de cette déclaration un devoir et punissait les contrevenans de la peine de l'emprisonnement: mais cette peine avait été supprimée par le Code dans la crainte d'éloigner de la mère au moment, où elle en a le plu grand besoin, le secours de l'amitié, de l'art et de la charité. Le défaut de déclaration n'était plus puni que dans le cas, où il dégénérât en suppression d'état. (4).

Il en était arrivé, que faute d'une peine qui punit leur coupable

(1) Zie de boven aangehaalde Jaarboeken.

(2) Het Nederlandsch Burgerlijk regt naar de volgorde van het Burgerlijk Wetboek.

(3) De Hooge Raad heeft bij arrest van den 7 Mei 1859 uitgemaakt, dat zoo de laatste dag van dien termijn op Zondag inviel, d. i. van een vonnis op Donderdag geweest, men daartoe nog des Maandags konde overgaan. Daar bestaat geene reden waarom dit niet evenzoer het geval zou zijn met de aangifte van een kind dat op Donderdag geboren werd.

(4) Ex argumentis, articulo 36 expositis satis apparet, parentes et alios qui neglexerunt infantis natiuitatem intra tres dies declarare, vulgariter non puniri. J. M. KEMPER, Diss. de actis status civilis. L. B. 1855 et loci ibi allati.

ble négligence, quelques personnes s'étaient abstenues de déclarer la naissance de leurs enfans dans l'espérance de les soustraire à la conscription (NB. in casu was het een meisje). Le Code Pénal du 12 Fevrier (1810) y a pourvu en ordonnant a 346 etc.» Men heeft dus, om wijze redenen geen' korteren tijd tot de aangifte willen stellen. De Wet, maar NB. de *Burgerlijke Wet* geeft ons drie dagen tot die aangifte. Dat moet, naar den geest, naar de aanleiding tot de Wetsbepaling worden opgenomen in den zin van drie vrije dagen, die der bevalling *niet* daaronder begrepen. — De Wetgever heeft, ofschoon het er zoo juist niet op aan kwam, alleen om mogelijk misbruik, uit vrees voor geheele nalating der aangifte en het compromitteren daardoor van den staat en de regten van het kind, zich genoodzaakt gezien, eenen termijn te stellen, maar kan, even daarom, niet gewild hebben, dien termijn zooveel mogelijk intekrimpen; (1) neen een termijn moest er zijn, maar gul, ruim, vol moeten Uwe drie dagen U worden gegeven.

Binnen drie dagen na de bevalling dat is taalkundig, uiterlijk den derden dag na de bevalling en dat weder na *dien* der bevalling, want *dagen* in verband tot *bevalling* kan niet anders zijn dan in verband tot *bevallingsdag*. Zoo behoort de uitdrukking te worden verstaan, en het kan verwondering baren, dat de Wetgever zich niet in art. 29 heeft bediend van de woorden *uiterlijk den derden dag na dien der bevalling, die dag zelve niet daaronder begrepen*. In a. 130 toch wordt, omtrent het daar behandeld geval, nagenoeg aldus gesproken.

Men lette er op, dat het is de Burgerlijke Wetgever die spreekt, en dat de Strafwetgever geheel naar het Burgerlijk Wetboek verwijst. — Wij behoeven daarom ook niet te onderzoeken, wat bijv. de woorden *dans les quarante jours* in a. 231 C. P. beteekenen. Daarom is hier de rede niet van den dag, den gevangenisdag zoo als die in a. 40 en 465 C. P. wordt

(1) De 5^e dag kan ook om de ratio en op medische gronden niet zijn bedoeld.

omschreven : (1) hier is geene quaestie van uren : ware dit toch het geval, de Wetgever zou van eenen termijn van drie maal $2\frac{1}{2}$ uren hebben gewaagd, gelijk hij deed in a. 33, 53, 54, 57, 60 en anderen. (2)

Ik beroep mij daarom gerustelijk op den bekenden regel van het Burgerlijk Regt: dies a quo non computatur in termino, sed dies ad quem termino est inclusus. Op dezen regel heeft zich dan ook het Hof aan *Noord-Holland* in het arrest van 1 April 1841 (Bijbl. VI. 319) boven aangehaald, beroepen. — Zie wijders a. 8, 339, 487, en het arrest van den Hoogen Raad van den 7 Mei 1839.

Als ik op 1 November aanneme te betalen binnen 10 dagen, dan telt die 1° November niet mede en ik heb den geheelen 11 November daartoe tijd. (3)

Wil ik mij op het Romeinsche Regt beroepen tot staving van mijn beweren, ik haal dan aan L. 101 Dig. de Reg. Jur. «*Ubi lex duorum mensium fecit mentionem, et qui sexagesimo primo die venerit audiendus.*» (4) — L. 1 D. si quis cautionibus: *Vicena millia passuum in singulos dies dinumerari Praetor jubet praeter eum diem quo cautum promittitur et in quem sistere in iudicium oportet.*»

Luide spreken voor ons systeem L. 13 D. de verb. obl. «*Qui ante calendas proximas stipulatur, similis est ei qui calendis*

(1) L'art. 40 ne reçoit d'application qu'à la durée de la peine. CARNOT ad a. 485 n.° 6 C. P.

(2) Wat toch zoo de bevalling had plaats gehad in het laatste uur van den Woensdag? Zou men dan voor dat uur een dag rekenen, en — tot Vrijdag ten een ure slechts tijd hebben, wanneer het bureau voor den civilen staat wordt gesloten!! Neen, ik zeg stellig neen.

(3) In der Regel ist bey der Berechnung einer Frist der Tag, mit welchem die Frist beginnt, nicht mitzurechnen. Ist jedoch eine Frist nach Stunden bestimmt, so ist sie von dem Augenblicke des Anfangs bis zum Augenblicke des Endes dieser Stunden zu rechnen. ZACHARIAE l. l. en de aldaar aangehaalde plaatsen van GRENIER, tr. des hyp. I. 108. TOULLIER VI. 682. MERLIN rép. v. *delaï*.

(4) Ex humanitate: nec omnes menses sunt tantum 50 dierum. SCHULTING ET SHALLENBURG.

stipulatur,» en L. 56 § 5 eod. «Qui ita stipulatur, ANTE calendas proximas dari spondes: nihil differt ab eo qui Calendis stipulatur.» Ante, vóór is nog sterker dan intra, binnen.

Dan genoeg over de beteekenis der woorden binnen drie dagen na de bevalling in art. 29 voorkomende.

In diezelfde zaak kwam het mij voor, dat de verplichting tot aangifte bij den vader was. Want art. 30 legt hem die in de eerste plaats op, en voegt er bij of (waarvoor ik al dadelijk liever zou lezen en) BIJ GEBREKE van dien zal de aangifte van de geboorte van een kind moeten worden gedaan, door de geneesheeren, heelmeeesters, vroedmeesters, vroedvrouwen of andere personen, welke bij de bevalling zijn tegenwoordig geweest. — Die woorden bij gebreke willen mij niet bevallen. Ik geloof dat men dat eigenlijk alleen van zaken zeggen kan (1).

Ik geloof ook dat bij gebreke door den Wetgever meestal slechts in den zin gebruikt wordt dat iemand is overleden, en daarom zou bij ontstentenis hier even weinig te verkiezen zijn, want ook dit zegt men uitsluitend van personen die niet meer bestaan (2) maar waarom niet gezegd, zoo als in art. 98: Indien de vader (of liever de echtgenoot der moeder, om art. 305 en volgg.) overleden of door andere omstandigheden buiten de mogelijkheid is, om de aangifte zelf te doen enz.? — Wat hiervan zij, bij gebreke doelt hier niet alleen op overlijden, maar ook op ziekte, afwezigheid enz., en doelt mede niet op het tijdstip der bevalling maar op den termijn tot de aangifte vergund. —

Eene andere vraag is, wie de aangifte dan doen moet? De Wetgever zegt de geneesheeren, heelmeeesters, vroedmeesters, vroedvrouwen of andere personen, welke bij de bevalling zijn tegenwoordig geweest. — Is het nu in de eerste plaats de geneesheer, en bij gebreke van dezen de heelmeeester enz. Zijn die andere personen er niet toe gerechtigd, wanneer er

(1) Evenzeer als ontbreken. Zie de Taal der Grondwet en eenige aantekeningen door Mr C. J. VAN ASSEN. Leiden 1844 bl. 50.

(2) Zie Prof. VAN ASSEN I. 1.

een geneesheer of heelmeeester, vroedmeester of vroedvrouw is bij geweest? — Moeten *allen* het doen? — Eerst de periti in arte gezamenlijk, en *bijgebreke* van dezen familie en vrienden? Moet de correctionnele actie tegen *allen* (d. i. tegen een der beide categorien) vervolgd worden, of tegen een' van die personen? Heeft het publiek ministerie de keuze? Moet hij de volgorde, als gold het een privilege, volgen? Quo jure zal hij tegen een' enkelen ageren, daar art. 346 C. P. zegt *toute personne qui ayant assisté* enz.

Art. 31 B. W. sluit daarenboven den vader van de aangifte uit in het daarbij voorziene geval der bevalling eener vrouw buiten hare woning, al is hij bij die bevalling tegenwoordig geweest!! —

De fransche artikelen 55 en 56 C. N. zijn te getrouw en daardoor ook met de fouten vertaald.

Dan laat mij eindigen: want ik heb stellig te veel gezegd bij hetgeen mij hoofdzakelijk moest bezig houden, de beteekenis namelijk der woorden *binnen drie dagen na de bevalling*.

Het Provinciaal Gerechtshof heeft mijne uitlegging van de beteekenis dier woorden, waarover ik bij geen schrijver iets heb gevonden (1), aangenomen, en ik beschouw dat arrest op goede regtskundige gronden geweest, als hoogst belangrijk op dit punt, en lasch het daarom gaarne in dit verhoog.

De zaak, waarover ik heb gehandeld, is nu geëindigd. Zal men nu den gedwaald hebbende Ambtenaar vervolgen? Art. 29 vordert het *dadelijk* opmaken der akte. Zie wijders het voorafgaande art. 27 en art. 359 W. B. R. — Zoo veel is zeker, dat de geboorte thans moet worden ingeschreven.

---

(1) De uitdrukking *dans les trois jours* in het Code Napoléon had tot dezelfde vraag moeten leiden. Is onze uitlegging zoo stellig, dat sedert Februarij 1810 en dus in een derde eener Eeuw geen ambtenaar van den burgerlijken stand in geheel *Frankrijk* of bij ons de zwarigheid had gevonden en zij voor 1844 was bewaard? —

ARREST VAN HET PROVINCIAAL GERECHTSHOF IN ZUID-HOLLAND
van den 9 November 1844.

Het provinciaal Gerechtshof in Zuid Holland, regtdoende in zaken van correctionnelle politie, tweede kamer, enz.

Overwegende, dat door de bekentenis van den beklagdenen geïntimeerden voor den regter afgelegd, in verband beschouwd met de beëdigde verklaringen van twee getuigen regtens is bewezen, dat CATARINA VAN DER GRIJP, huisvrouw van ARIE GOUDRIAAN in den nacht van den zeven en twintigsten op den acht en twintigsten Augustus achttienhonderd vier en veertig na twaalf ure, en alzoo op den achtentwintigsten Augustus achttienhonderd vierenveertig te Ouderkerk aan den IJssel is bevallen van een kind van het vrouwelijk geslacht, en wel met behulp en assistentie van den beklagde en geïntimeerden, als Vroedmeester, en bij afwezigheid van haren bovengenoemden man, die destijds op reis was, en dat de beklagde en geïntimeerden geenerlei aangifte van de geboorte van het kind bij den ambtenaar van den Burgerlijken Stand in voornoemde Gemeente heeft gedaan, doch dat die aangifte door den vader zelve van het gedacht kind dadelijk na zijne tehuiskomst en wel op den eenendertigsten Augustus achttienhonderd vierenveertig bij meergenoemden ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Ouderkerk aan den IJssel gedaan is, welke ambtenaar evenwel denzelve heeft afgewezen, omdat, naar diens oordeel, de termijn van drie dagen, daartoe bij de Wet verleend, toen reeds verstreken zoude geweest zijn.

Overwegende, dat de eerste Regter als bewezen aannemende de daadzaken, dat de beklagde bij de bevalling van de huisvrouw van ARIE GOUDRIAAN te Ouderkerk aan den IJssel op den zevenentwintigsten of achtentwintigsten Augustus laatsleden, in zijne vorgemelde betrekking van Vroedmeester is tegenwoordig geweest, en dat door hem geenerlei aangifte van de geboorte van het kind, waarvan voornoemde huisvrouw bevallen was, aan den ambtenaar van den Burgerlijken Stand in voornoemde gemeente is gedaan, heeft verklaard, dat dezelve geen misdrijf, wanbedrijf of politie-overtreding daarstellen, en wel op grond dat, wat er van zijn moge of de beklagde daardoor verzuim of overtreding gepleegd hebbe al dan niet, bepaaldelijk door niet te voldoen aan de verplichting bij de burgerlijke wet hem opgelegd, om, bij ontstentenis van den Vader binnen drie dagen de aangifte te doen, het zeker is, dat bij het Burgerlijk Wetboek geene Strafbepaling tegen zoodanig verzuim is bedreigd, en dat de tegen den beklagde ingeroepene bepalingen van het Strafwetboek ten deze niet kunnen worden toegepast, als bepaaldelijk betrekking hebbende op verzuimen en nalatigheid gepleegd tegen de daarbij uitdrukkelijk genoemde voorschriften van de artikelen 55 en 56 van het afgeschafte Wetboek Napoleon, en dat alzoo in den tegenwoordigen staat der Wetgeving het verzuim, waaraan zich de beklagde zoude hebben schuldig gemaakt, geen strafbaar misdrijf daarstelt,

Themis, V Dl. 4 St., 1844.

Overwegende, te dezen opzigte, dat hij het thans in werking zijnde Burgerlijk Wetboek in artikel 29 en 50 de aangifte binnen drie dagen na de geboorte van een kind te doen gebiedend is voorgeschreven en even zoo in artikel 546 van het nog vigerend Strafwetboek straffen worden bedreigd tegen de overtreding van die bepalingen van het Burgerlijk Wetboek welke in het in werking zijnde Wetboek, in artikel 29 en 50 letterlijk en in denzelfden zin zijn voorgeschreven, zoo als dezelve in het voormalig Burgerlijk Wetboek (bekend onder den naam van Code Napoleon) in de artikelen 55 en 56 voorkwamen.

Overwegende, dat de Wetgever, door de Strafbepaling van artikel 546 van het nog van kracht zijnde Strafwetboek te laten bestaan en te doen voortduren, geene andere bedoeling kan hebben gehad, dan straf te bedreigen tegen de overtredingen van de bepalingen zelve van het Burgerlijk Wetboek en geenszins kan geacht worden, alleen en uitsluitend het nummer van het artikel waarin die bepalingen voorkomen, op het oog te hebben gehad, wanneer dezelve in het vigerend Wetboek, ofschoon in artikelen onder een ander nummer worden gevonden.

Overwegende, dat mitsdien de toepassing van artikel 546 van het Strafwetboek op overtredingen van de bepalingen van de artikelen 29 en 50 van het Burgerlijk Wetboek geenszins extensief maar wel degelijk striet en bepaald is, en artikel 546 van het Wetboek van Strafrecht op den beklagde zoude moeten worden toegepast, indien het in het onderwerpelijk geval bewezen ware, dat hij zich aan verzuim en overtreding van de bepalingen van de artikelen 29 en 50 hadde schuldig gemaakt.

Overwegende, dat mitsdien de eerste regter ten onregte heeft verklaard dat dit feit, het welk ten laste van den beklagde is gebragt, geen misdaad, wanbedrijf of politie-overtreding daarstelt, en dat alzoo het vonnis des eersten regters, waarbij de beklagde alleen op deze gronden is ontslagen van alle regtsvervolging te dier zake, zal behooren te worden vernietigd.

Doet te niet het Appel, mitsgaders het vonnis door de Arrondissements Regtbank te Rotterdam den eersten October achttienhonderd vierenveertig in deze zaak gewezen, waarvan is geappelleerd, en op nieuw regtdoende :

Overwegende, dat het door wettige hiervoren vermelde bewijsmiddelen is gebleken, dat CATHARINA VAN DER GRIJP, huisvrouw van ARIE GOUDRIAAN te Ouderkerk aan den IJssel in den nacht van den zeventwintigsten op den achtentwintigsten Augustus na twaalf uren, en dus op den achten-twintigsten Augustus achttienhonderd vierenveertig van een kind van het vrouwelijk geslacht met behulp en assistentie van den beklagde, en wel bij afwezigheid van den Vader is bevallen, doch dat de Vader zelf op den derden dag na dien der bevalling zijner huisvrouw, en wel op den eenendertigsten Augustus achttienhonderd vierenveertig des namiddags ten zes ure, de geboorte van zijn voormeld kind bij den ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Ouderkerk aan den IJssel heeft aangegeven.

Overwegende , dat door den ambtenaar van den Burgerlijken stand te Ouderkerk aan den IJssel zeer ten onregte is begrepen , dat in het onderwerpelijk geval de bij de Wet verleende termijn tot aangifte reeds op den eenendertigsten Augustus achttienhonderd vierenveertig zoude zijn verstreken geweest, en dan ook ten onregte die aangifte, als te laat geschied, heeft afgewezen.

Overwegende toch , dat de Wetgever , zoo als kennelijk blijkt uit de vergelijking der bepalingen voorkomende in de artikelen 53, 54 en 57 in verband met de artikelen 29 en 50 van het Burgerlijk Wetboek , den termijn *bij uren* van dien *bij dagen* heeft onderscheiden , en de aangiften bij artikel 29 van het Burgerlijk Wetboek bedoeld , niet binnen drie maal vierentwintig uren , maar binnen drie dagen na de bevalling heeft gevorderd , zoo dat ingevolge den geest der Wet en den rechtsregel *dies termini non computatur in termino* , de dag der bevalling niet wordende medege-rekend , de dag van den eenendertigsten Augustus de *derde dag* na den achtentwintigsten Augustus is geweest , waarop mitsdien de aangifte van het kind wettelijk nog konde gedaan worden.

Overwegende alzoo , dat in het onderwerpelijk geval geen verzuim of overtreding van de bepalingen voorkomende in de artikelen 29 en 50 van het Burgerlijk Wetboek heeft plaats gegrepen , en de beklaagde mitsdien van alle rechtsvervolgung te dier zake zal behooren te worden ontslagen.

Gelet op artikel 210 van het Wetboek van Strafvordering.

Ontslaat den beklaagde en geïntimeerde GERRIT VAN DE ROTTE van alle rechtsvervolgung ter zake van de bovengemelde tegen hem ingebragte klagte; de kosten dezer procedure te betalen door den Staat.

BOEKBEOORDEELING EN VERSLAGEN.

Handleiding tot de Nederlandsche Wetgeving, door Mr. J. S. VERNEDE, Lid van het Hoog-Militair Gerechtshof; tweede aflevering, bevattende de Wet, houdende Algemeene Bepalingen der Wetgeving van het Koninkrijk en het Burgerlijk Wetboek. Utrecht bij J. G. VAN TERVEEN EN ZON. 1844. 8.º

Bij het lezen van bovenstaanden titel zal welligt iemand vragen, waarom van de tweede aflevering verslag gegeven wordt, terwijl de eerste met stilzwijgen schijnt voorbij gegaan te zijn. Het antwoord is gereed; bij de uitgave der Handleiding

heeft men gemeend een tweeden stap te kunnen zetten, alvorens de eerste nog gedaan was. De Schrijver, die in het voorloopig berigt mededeelt, dat na de vierde aflevering, de eerste volgen zal, heeft door het tegenwoordig verkeerd gebruik om van afleveringen als van deelen van een werk te spreken, waarschijnlijk zich laten verleiden om de daad van aflevering met in-deeling van zijn werk gelijk te achten. Een vierde deel kan het eerst gedrukt, het eerst afgeleverd worden, maar wat het eerst is uitgegeven, blijft altijd de eerste aflevering en kan nimmer de tweede worden,

Het is, bij het ontvangen van het eerste in het licht verschijnende gedeelte dezer Handleiding tot (1) de *Nederlandsche Wetgeving* eene aanstonds opkomende vraag, hoever zij ons voeren, en waar zij ons verlaten zal? Of bij deze leiding door de nederlandsche wetgeving en tot hare kennis, alle bestaande nederlandsche wetten aan het oog zullen voorbij gaan, of slechts een gedeelte zal worden beschouwd? Want blijkens o. a. de lange rij deelen van het Staatsblad is de nederlandsche wetgeving veel omvattend.

De Schrijver beantwoordt deze vraag ten deele, als hij in het voorloopig berigt zegt: « De derde aflevering, waarin de » *Wetboeken van Koophandel en van Burgerlijke Regtsvordering*, » wordt ter perse gelegd, en zal zoo spoedig mogelijk volgen. » Eene vierde aflevering zal behelzen het *Wetboek van Strafvordering* met de *Reglementen, de Tarieven*, en eenige bijzondere » *Wetten op het Zegel, de Jagt, het Notaris-ambt*, enz.; terwijl » de eerste aflevering, welke het laatst ter perse wordt gelegd, » zal inhouden, de *Grondwet, de Wetten op de invoering der » Nederlandsche Wetgeving, de Wetten op de Regterlijke Organisatie en het beleid der Justitie*, en op den overgang van de vroegere tot de nieuwe *Wetgeving*. — De uitgave van het *Wetboek*

(1) Is dit juist? Het geldt hier immers geene leiding in hetgeen te weten noodig is, voor dat men tot de nederlandsche wetgeving overgaat? De hier bedoelde leiding reikt niet tot die wetgeving; zij vangt integendeel terstond daarbij aan.

» van Strafrecht, hetwelk nog niet is aangenomen en in werking »gebragt, kan voorloopig niet worden bepaald.» Wanneer men hierbij voegt wat de tweede aflevering bevat, kan men dan weten, wat men bij deze Handleiding te wachten hebbe? Mij dunkt neen. Het deel van de nederlandsche wetgeving dat de Schrijver ter bewerking wil afscheiden, schijnt nog niet geheel bepaald. Immers het *enz.* achter de vermelding der *bijzondere wetten op het zegel, de jagt en het notaris-ambt*, laat nog ruimte over voor het volgen van een onbepaald aantal nog niet genoemde wetten. Een aantal, waarvan de grootte nog zelfs niet te gissen is. Immers het is niet duidelijk, welk denkbeeld heeft voorgezeten bij het trekken der grenzen waarin het werk bepaald zou worden.

Het plan ware te begrijpen geweest, wanneer alleen de uitgave der wetboeken ware aangekondigd; of zelfs, wanneer daarbij gevoegd waren de Grondwet, de wetten op de regterlijke organisatie, en op den overgang. Ook dan nog zou men kunnen meenen den zamenhang van het plan te zien, indien men de tarieven en de reglementen er bij zag opgenomen, ofschoon men anders ook al van oordeel zijn mogt, dat de wetenschap bij die opname niet veel winnen, en de praktijk bij het weglaten niet veel verliezen zoude. Maar nu een drietal van wetten als die op het zegel, de jagt en het notaris-ambt, ook wordt opgegeven in het werk plaats te zullen vinden, zoekt men vergeefs naar den grond van zamenvoeging der onderscheidene deelen, en rijst er twijfel over het bestaan van eenheid en juistheid in het plan, dat de Schrijver zich heeft voorgeschreven. Te meer nog daar het drietal zoo vreemd schijnt zamengevoegd en die wetten zoo weinig bijeen schijnen te behooren, dat men geneigd zou zijn te vragen, welk denkbeeld vereenigde hier de zegels met de lange honden, en het wild met de notarissen? En het vinden van grenzen voor het werk wordt onmogelijk door de opening, welke tot doorgang van ongenoemden nog gelaten is. Want wanneer de wet op het

zegel behande'ld wordt waarom, zullen die op de registratie achterwege worden gelaten? Indien men zich tot de bewerking van belasting-wetten begeeft, waarom zal dan slechts eene en niet meerderen worden toegelicht? Indien de wet op de jacht belangrijk genoeg is om eene plaats gegeven te worden, kan dan met evenveel grond zich niet daartoe de wet op de onteigening aanbieden? De schrijver zelf toch acht beiden beperkingen van den eigendom te bevatten. Zie aant. 4 en 7 op art. 625.

Ik wil hier niet mede zeggen dat behandeling der drie genoemde wetten niet nuttig zal kunnen zijn. Ik kom er alleen tegen op, omdat zij mij voorkomt of niet in dit werk te passen, of met die van *zeer velen* vermeerderd te moeten worden. In dit laatste geval echter zoude tusschen die wetten en het wetboek van strafvordering nog geen verband bestaan, maar zij, naar mij voorkomt, in eenen bundel vereenigd of in meerdere afzonderlijke bundels verzameld behooren te worden.

Deze aanmerkingen kunnen echter ongegrond zijn: want de Schrijver belooft «over den aard en strekking van zijn »werk, welke bij het gebruik reeds eenigermate zullen blijken,» bij eene algemeene *Inleiding* voor zijne *Handleiding* nader te handelen. Het past dus verder ten aanzien van aard en strekking te zwijgen, totdat ons de inleiding en het geheele werk zullen zijn onder de oogen gekomen. Want dan eerst zal kunnen gezien worden, wat gegeven is, wat weggelaten, en het plan kunnen worden overzien en beoordeeld, dat de Schrijver zich had afgeteekend.

De gemaakte aanmerkingen op den omtrek van het geheel, waarvan nog slechts een deel gegund werd te zien en een voorloopig berigt te hooren, mogten evenwel niet worden teruggehouden; welligt kunnen zij iets bijbrengen om de grenzen van het werk naauwkeuriger te doen bepalen, en er de eenheid alzoo van te helpen bevorderen.

Wat de bewerking van de tegenwoordige aflevering betreft, zoo komt mij voor dat daartegen eene zwaarwigtige bedenking

gemaakt zou kunnen worden. Is toch het doel van een werk als deze Handleiding het verzamelen van de vragen, aanmerkingen, verschillende meeningen, waartoe elke bepaling der wet reeds heeft aanleiding gegeven, met aanduiding waar dit een en ander te vinden is; het opgeven van tot de wetsartikelen betrekkelijke regterlijke beslissingen, en waar zij in de verschillende verzamelingen te vinden zijn; het aanwijzen der bronnen voor de verklaring en kennis der wet, en het verwijzen naar andere tot het behandelde punt in verband staande artikelen deszelfden of der andere wetboeken, of van andere wetten, besluiten enz.? Dit belet dan niet dat, zoo als hier soms gedaan is, de Schrijver hier of daar een eigene juiste aanmerking bijvoegt, zonder dat daaruit nog moet volgen, dat hij met al het andere volkomen instemt. Het sluit evenmin de opname uit van een of ander bijzonder of minder algemeen verkrijgbaar stuk, hetwelk verbindende bepalingen inhoudt. Maar dit veroorlooft niet om zooveel van andere wetten en stukken overtenemen, als waartoe hier ruimte gegeven is. Het werk behoort dan, om zoo te zeggen, een goede, beredeneerde klapper op de behandelde wet te blijven ten aanzien van hetgeen er over geschreven, beslist, of mede in verband staande is, maar het mag niet ontaarden in eene verzameling waar dat alles letterlijk overgenomen en bijeen gebragt wordt. Dit schijnt mij toe uit het oog verloren te zijn. Want veel is er geheel overgenomen, waarnaar eene enkele verwijzing voldoende zou zijn.

Is dit niet een groot gebrek in het werk? Wordt het daardoor niet lijviger dan noodig is; worden de aantekeningen niet uitvoeriger dan behoeft en zonder daardoor veel in waarde te winnen; wordt niet het geheel overladen met hetgeen elk gebruiker der Handleiding reeds elders zal hebben; wordt het eindelijk daardoor niet kostbaarder dan velen aangenaam of den uitgever voordeelig zal zijn?

Want welk nut kan het hebben, dat de aantekeningen op het Burgerlijk Wetboek, de vertaling bevatten van meer

dan honderd artikels uit den Code Pénal ? Zoude eene enkele verwijzing niet genoegzaam geweest zijn ? (1) Zal nog niet iedereen de vertaalde artikelen in de aantekeningen overslaan en den oorspronkelijken tekst raadplegen ?

Welk nut bovendien kan er in gelegen zijn in de aantekeningen eene menigte circulaires, besluiten en wetten geheel of voor een gedeelte, letterlijk overgedrukt, welke of in het Staatsblad te vinden zijn of even bereikbaar als de regterlijke beslissingen, waaromtrent de Schrijver zich met een bloote aanhaling vergenoegt ?

Waarom bijv. zijn in haar geheel opgenomen bij art. 2. B. W., de wet, betreffende den Slavenhandel, van 20 November 1818, *Staatsblad* N.º 39; bij art. 13 en volgende, eene menigte circulaires, besluiten, fransche verordeningen en wetten betreffende den burgerlijken stand; bij art. 74, de wet, betrekkelijk het domicilie van onderstand, van 28 November 1818, *Staatsblad* N.º 40; bij art. 391 de wet betreffende de consignatiekas, van 26 Mei 1841, *Staatsblad* N.º 14, en de instructie tot uitvoering dier wet, van 21 Junij 1841 *Bijv. t. h. Staatsblad* 1841, N.º 192; bij art. 421 de wet van 13 Pluiose, welke in de werken van RONDONNEAU, FORTUIN, en MARTINI reeds te vinden is; bij art. 467 het kon. besl. omtrent de vereffening der boedels, welke nog op de momboir- of weeskamers berusten, van 1 April 1835, *Staatsblad* N.º 5; bij art. 579, de wet houdende bepalingen over de militaire andsgronden en gebouwen, van 16 Nov. 1814, *Staatsblad* N.º 106; bij art. 626 het kon. besl. van 17 Februarij 1819, *Staatsblad* N.º 6, rakende de vergunningen tot verveening; bij art. 649, de wet betreffende den vrijdom te verleenen wegens landontginningen, van 6 Junij 1840, *Staatsblad* N.º 17; bij art. 1207 de 100 artikels der besluiten van 21 Augustus 1838, *Staatsblad* N.º 29 en van 31 October 1826 over het octrooi der Nederlandsche Bank, en over de banken van

(1) Art. 540. C. P. is zelfs tweemaal in de aantekeningen te vinden. Zie op art. 27 en 264.

leening;? enz. enz. Waartoe wordt bij art. 518 meer dan een vel druksgebezigd voor den afdruk van de wet op de gestichten voor krankzinnigen, van 29 Mei 1841, *Staatsblad* N.º 20, en van het daartoe betrekkelijke besluit van 5 October 1841, *Staatsblad* N.º 41? Het is waar de Schrijver heeft er aanmerkingen bijgevoegd; maar zouden deze toch niet gemaakt kunnen zijn zonder den geheelen tekst over te nemen, en bij enkele aanduiding der bepaling waarop zij betrekking hebben: te eerder nog welligt, daar dit zoo jonge deel onzer wetgeving nog zoo weinig vatbaar schijnt voor aanteekeningen, als waarvan hier sprake kan zijn, en vooreerst aan de Geschiedenis en verklaring van beginselen van den Heer VAN DEN HONERT genoeg schijnt te hebben. Is het niet een onnut bezwaar voor het werk, dat er in worden opgenomen de wetsbepalingen rakende de belasting, welke bij overgang van roerende en van onroerende goederen, bij het geven in beleening of ten pand, betaald moeten worden, zoo als bij de art. 667, 671 en 1197 geschied is? Strekt niet eveneens tot onnutten last de volledige opname van de wet op het successie-regt van 27 December 1817? Het is waar ook daarbij zijn aanteekeningen gevoegd, maar het boven gezegde, ten aanzien van het noodlooze der opname van den geheelen tekst der wet op de gestichten der krankzinnigen, is ook hier van toepassing. Te meer daar die aanteekeningen veelal zijn overgenomen uit het door den Schrijver aangehaald Handboek, voor die wet opzettelijk geschreven. Had in allen geval de herhaling niet moeten worden vermeden, welke nu plaats vindt, door bij art. 807 optenemen de art. 1. 5. 13. 17 en 20 der wet van 27 December 1817, welke later, bij art. 877, in haar geheel wordt gevonden? — Had niet even goed elke andere wet, welke in het *Staatsblad* of elders te vinden is, en waarnaar in de aanteekeningen verwezen wordt, kunnen worden opgenomen? Waarom bijv. het besluit van 18 December 1813, *Staatsblad* voor 1814 N.º 5, waarbij de oprigting van het *Staatsblad* bevolen wordt, niet bij art. 1 der Algem. bepal. opgenomen,

terwijl de vermelding van dat besluit daar zelfs geheel gemist wordt?

Geheel anders is het met de wet van 31 Mei 1843, *Staatsblad* N.º 22 gelegen. Daarbij werden bepalingen van het Wetboek afgeschaft en anderen er voer in de plaats gesteld. Zeer juist heeft de Schrijver gemeend en de oorspronkelijke en de latere tekst beide te moeten geven.

Men veronderstelle niet dat ik blind ben voor de wezenlijke verdiensten der Handleiding, maar ik heb gemeend te moeten wijzen op het nuttelooze van dat veelvuldig overdrukken en nadrukken van wetten en verordeningen, hetwelk thans veel pleegt te geschieden. Eene wijze van handelen, die de kostbaarheid der werken zoo zeer vermeerdert, en alleen den last geeft hetzelfde vele malen te bezitten en het telkens weder te vinden, ook waar men het noch verlangt, noch behoeft.

De werkelijke verdiensten eener Handleiding moeten zijn beknoptheid en volledigheid. Het gebruik zal omtrent deze moeten beslissen. Immers ik zal mij niet vermeten hierover uitspraak te doen. Naar het mij echter voorkomt schijnt zij daarop aanspraak te mogen maken, en mitsdien veel tot gemak te zullen bijdragen bij het gebruik van het behandelde wetboek.

Wat de volledigheid betreft, zoo heb ik bij het doorbladeren der Handleiding, hier en daar iets gemist, hetwelk welligt de opname waardig geweest zou zijn. Doch in een werk van dien aard, als het tegenwoordige, ontsnapt zoo ligt het een of ander, zelfs den naauwkeurigsten.

Zoo bijv. hadden, mijns inziens, bij art. 668, vermeld behooren te worden het arrété van 7 thermidor, X^e jaar, en het advys van den franschen staatsraad van 2 Eebruarij 1808, (FORTUIN II, 214, en III, 6) betreffende de onvervreemdbaarheid van tractementen en pensioenen, de ongeldigheid der daarvan gedane cessiën, en het niet erkennen derzelve door de schatkist. — Zoo had bij art. 982. al. 2 de vraag kunnen worden aangeteekend of er nog andere middelen tot herroeping van

het daar bedoelde stuk geldig zijn, als bijv. de verscheuring, doorschrapping, enz., omtrent welk punt, hoezeer nog onder vigueur van het fransche regt gegeven, eene belangrijke beslissing bestaat van het Hoog Geregishof te 's *Gravenhage* van 7 Februarij 1838, welke te vinden is in het Regt in Nederland I, 321. — Zoo had bij art. 9 A. B. aant. 3 nog naar de art. 20, 93, 388, 991, 1718 B. W. en art. 855 B. Rv., en bij art. 1239—1241 naar de art. 553—557 B. Rv. verwezen kunnen worden. — Zoo is mij duister wat op art. 719 de verwijzing naar art. 733 beteekent: in het eerste toch wordt van de buurwegen, in het laatste van erfdiensbaarheden gehandeld. Beter ware daarvoor verwezen naar l. 19. § 1, D. d. com. div., DE GROOT. Inleid. II, B. 35 D. § 9, en art. 1248 van het Ontw. v. B. W. van 1820. — Zoo is de opsomming van hetgeen over ons oud tiendregt geschreven is verre van volledig te zijn: doch de Schrijver heeft waarschijnlijk gemeend, en welligt te regt, dat de aanwijzing eeniger Schriften genoegzaam was in een werk als het tegenwoordige. — Zoo worden bij art. 581 nog verscheidene regterlijke uitspraken gemist, betrekkelijk de vrijheid der ingezetenen om op hunne binnen den rayon eener vesting gelegen gronden te bouwen; doch misschien zijn deze eerst na het afdrukken van dat blad openbaar geworden.

Het niet vinden van deze en dergelijken kan dan ook tegen den Schrijver niet getuigen, noch een afdoend bezwaar tegen zijnen arbeid zijn. Onvolledigheid toch is onafscheidelijk van een werk als het tegenwoordige, want gedurende het afdrukken wordt veel openbaar, dat niet meer kan worden opgenomen. Zou echter daar in niet eenigzins kunnen worden voorzien, door de uitgave bij kleinere gedeelten te doen plaats grijpen, en bij elk den tijd aangeven waarop men de aanteekening gestaakt heeft? Dan wist ieder waar hij zijne eigene nasporingen weder kon aanvangen, en er was gelegenheid voor den Schrijver om naderhand bij tijdvakken geregeld het bestaande te kunnen aanvullen en bijwerken.

De Schrijver heeft zelf ook reeds het onvermijdbare bezwaar van onvolledigheid, dat in zijnen arbeid gelegen moest zijn, gevoeld en voor één blad het middel gebezigd, dat voor allen wenschelijk schijnt. Immers hij zegt in de 3e aant. op art. 625 «ik bepaal mij tot het vermelden van eenige hoofdbeginsels » en van eenige gewijsden, welke sedert de invoering der » nieuwe Wetboeken dienaangaande zijn uitgesproken, ver- » schooning verzoekende voor de onvolledigheid, welke men » daarin mogt aantreffen, terwijl sommige gewijsden eerst na » het afdrukken van dat blad (Aug. 1843) zijnde openbaar » gemaakt, door mij niet konden worden vermeld.» Ofschoon het vreemd is vóór het drukken reeds te schrijven van hetgeen daarna eerst is openbaar geworden, zoo zal niemand voorzeker niet volgaarne erkennen dat waarlijk de Schrijver hier geene verschooning noodig heeft. Het gebrek ligt niet bij hem maar in den aard van het werk, waartoe moed behoorde om het te ondernemen, veel geduld om het te volbrengen, en zooveel juistheid en naauwkeurigheid om het zoo te doen als de Schrijver mij voorkomt het gedaan te hebben.

Ik eindig, want ik heb gezegd wat mij voorkwam over dit eerste gedeelte en den aanleg van het werk thans reeds te kunnen opgemerkt worden. Over het geheel nader, wanneer het werk voleindigd zal zijn en de Schrijver zelf in de beloofde inleiding zijn plan, en de aard en strekking van het werk zal hebben opengelegd.

Ten slotte veroorlove de Schrijver mij ten aanzien van den druk nog de vraag: of het de duidelijkheid en het gemak van het zoeken in zijne aantekeningen niet bevorderlijk zou wezen, indien hetgeen daarin uit andere wetten, besluiten; enz. woordelijk wordt overgenomen, cursif wierd gedrukt, en zijne aantekeningen met een ander cijfer wierden aangeduid, dan dat gevonden wordt voor de uit andere wetten, besluiten, enz. opgenomene artikelen?

G. M. v. D. LINDEN.

ACADISCHE LITERATUUR. — H. F. VAN ZUYLEN VAN NYEVELT, *Specimen juris publici inaugurale de hospitio militari. Traj. ad Rhen. 1844*, 124 pag. in 8.º

Indien er één onderwerp is, hetwelk eene wettelijke voorziening dringend behoeft, het is voorzeker het onderwerp der inkwartiering, hetwelk, niettegenstaande de, zoo het schijnt, tamelijk duidelijke en uitdrukkelijke bepaling der Grondwet, in deze laatste dagen zooveel aanleiding tot moeilijkheden en botsingen gegeven heeft.

En geen wonder; want hoe zekerder aan de ééne zijde de duidelijke letter der Grondwet, en hare wel nimmer twijfelachtige bedoeling verbiedt, de ingezetenen te noodzaken de militairen te voeden en te huisvesten tegen een karig loon, bij reglementen vastgesteld; hoe meer, van den anderen kant, de pogingen verdubbelen om heden onder dit, morgen onder dat voorwendsel gebruik te blijven maken van een middel, hetwelk men, zoo het schijnt, nog niet kan ontberen, omdat men niet heeft kunnen of niet heeft willen zorgen voor die inrigtingen, welke de orde van zaken, door de Grondwet van 1815 daargesteld, noodzakelijk maakte.

Eenigen tijd nog, lang nog misschien zal men zich met die huismiddeltjes, waardoor men de Grondwet, zonder haar te herzien, afschaft, kunnen behelpen; maar eenmaal zullen wel aan allen de oogen geopend worden. En inderdaad, men is nu reeds zoo verlegen met de zaak, dat men wel beweert dat regt van inkwartiering te hebben, dat men het wel *ungulbus et rostris* verdedigt, maar dat men toch ook moet erkennen zelf niet regt te weten waaraan men het eigenlijk ontleent; nu is het een decreet van het Keizerrijk, dan een besluit van Koning LODEWIJK, dan een marsch-reglement van den Souvereinen Vorst, dat de inkwartiering redden moet. Maar hoe lang zal dit alles duren, daar nu reeds iederen dag de menigte aangroeit, die zeer wel inziet, dat alle die versletene reglementen, die men *en désespoir de cause* met veel moeite oprakelt om

ze morgen weder weg te werpen, sedert lang zijn afgeschafft; en dat alle die gronden van convenientië, waaraan men zich nog tracht vast te houden, voor de duidelijke en onverbiddeijke letter der Grondwet moeten zwichten?

Is die inkwartiering inderdaad zoo noodzakelijk, waarom dan niet op eene wettige wijze de zaak geregeld? waarom dan niet Art. 210 der Grondwet, dat haar verbiedt, veranderd? waarom dan niet liever het regt in het algemeen bij de Grondwet erkend, en dus de zaak behouden? waarom dan niet bepaald hoe en wanneer men er zal gebruik van mogen maken, en mits dan bij een algemeen tarief regelende de *billijke* schadeloosstelling aan de ingezetenen voor deze lastigste aller lasten verschuldigd?

De inkwartiering is in de laatste jaren het onderwerp geweest van zoo veel geschrijf, en zoo veel regterlijke debatten en beslissingen, dat het onderwerp inderdaad mag worden gehouden voor uitgeput, en er bezwaarlijk wat nieuws over te zeggen valt.

Er was echter in dit alles ééne gaping, er was één oogpunt, waaruit het onderwerp nog niet beschouwd was, namelijk dat der geschiedenis; en het is deze gaping, welke wij in het aangekondigde proefschrift op eene hoogstgelukkige wijze aangevuld zien.

Men kent het hooge belang eener geschiedkundige uitlegging onzer Grondwet, omdat bijna ieder van hare bepalingen de strekking heeft om de ééne of andere onzer oud-vaderland-sche instellingen, het zij in het leven terug te roepen, het zij af te schaffen; die dus bij de verklaring der Grondwet niet steeds het oog op het voorledene gevestigd heeft, kan wel zeker zijn, dat hij altijd dwalen zal; en waarlijk wij vinden daar hier een nieuw bewijs van; eene vlugtige lezing slechts van deze verdienstelijke verhandeling is genoeg om te doen zien welk groot en nieuw licht de geschiedenis verspreiden kan over het vraagstuk der inkwartiering. Misschien immers als men, wat haar betreft eens terugkeerde tot de wetgeving der republiek en tot de aloude *service* en *logijs* gelden, die de Grondwet duidelijk

bij Art. 210 op het oog had, dat dan wel alle zwaarigheden en moeilijkheden gevonden waren. En inderdaad die wetgeving had veel dat zeer aanbevelenswaardig heeten mag; daar bestond immers geene gedwongene inkwartiering, zoo lang ieder ingezetene het regt had den soldaat, dien men hem ter huisvesting zond, weg te zenden met eene zekere bij de wet bepaalde som, die de soldaat *moest* aannemen, en waarmede hij zelf voor een eigen kwartier zorgen moest.

De inkwartiering zoo als die nu wordt toegepast, is, naar het oordeel van velen ten minste, met de Grondwet niet in overeenstemming; zij is niet alleen een drukkende en onaangename last voor de ingezetenen; maar de geschiedenis leert ons, dat zij bovendien antinationaal is voor Nederland.

En nu ten slotte nog een woord over den inhoud der aangekondigde verhandeling; een volledig verslag te geven van zulk een werk is wel niet mogelijk, zonder het geheel of bijna geheel te vertalen; die de menigte wetenswaardige bijzonderheden kennen wil, welke de schrijver ons mededeelt met aanhaling der oorspronkelijke wetten en der werken van de beste schrijvers, moet zijn werk lezen; en ik ben zeker, het zal hem niet rouwen; vooral ook daarom niet, omdat de schr. zich niet bepaalt tot de enkele inkwartiering, maar omdat hij daarbij behandelt alle die onderwerpen van het oudere kriegsregt, die daarmede in zoo naauw verband staan.

De twee eerste hoofdstukken kunnen beschouwd worden als eene soort van historische inleiding; daar wordt onderzocht, hoe de zaak was ingerigt bij de Grieken en Romeinen en wat regtens was omtrent de inkwartiering onder **KAREL DEN GROOTE** en de Frankische vorsten.

In de volgende hoofdstukken vinden wij de geschiedenis verhaald over dit onderwerp voor Nederland, onder de Graven, onder de Republiek, en eindelijk onder de verschillende regeringsvormen welke in het tijdvak van 1793 tot 1815 elkander zijn opgevolgd.

Eindelijk komt de Grondwet van 1815; de schr. teekent

op hoe sedert dien tijd de zaak in de praktijk is begrepen; hij deelt mede de voornaamste regterlijke beslissingen, daarover in de laatste jaren gevallen; en hij eindigt daarna met in korte woorden te ontwikkelen zijn gevoelen over de vraag onder het tegenwoordig staatsregt.

De schr. houdt de inkwartiering met de meesten, die in dezen laatsten tijd dit onderwerp behandelden, voor ongrondwettig en derhalve voor ongeoorloofd.

Ik meen ten slotte, dat deze verhandeling, welke uitmunt te gelijk door volledigheid, naauwkeurigheid en beknoptheid, mag worden gehouden voor eene verdienstelijke bijdrage tot de beoefening van het hedendaagsch staatsregt.

A. DE PINTO.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

— De daarstelling van vele ijzeren wegen in Frankrijk heeft den toestand der posterij aldaar geheel van gedaante doen veranderen, vele stations noodeloos gemaakt enz. De president van het comité der postmeesters, de Heer DAILLY, heeft dezer dagen een onderhoud met den Minister van Financien deswege gehad; de uitslag daarvan is geweest de stellige toezegging, dat in de ophanden zitting van de Kamers eene wet omtrent de posterij zal worden voorgedragen, tot het doen ophouden van alle onzekerheid hieromtrent. — Van onderscheidene zijden is in Nederland krachtig op eene verbetering in de posterij aangedrongen, waarvan de noodzakelijkheid zich al meer en meer doet gevoelen.

— In België is dezer dagen bij de Vertegenwoordigers eene voordragt behandeld, en gedeeltelijk doorgestaan, betreffende de verhooging der bezoldiging van de Leden der Regterlijke magt. Het voorgestelde wegens de militaire Regtbanken is verworpen, niet omdat de Kamer het tractement der Leden van die Regtbanken niet overeenkomstig het gewigt der stelling achtte; maar omdat zij door deze verwerping de verwezenlijking poogde te verhaasten van een voorschrift der Staatsregeling, dat de Regering eene definitive organieke Wet over de Militaire regtbanken zou aanbieden; iets hetgeen tot dusverre is achterwege gebleven.

— Men heeft sedert ruim een jaar in Hongarije veel strijd gevoerd over eene nieuwe Wetgeving; doch door het verschil deswege tusschen de twee tafelen is de Landdag uiteengegaan, zonder dat deze en andere gewigtige aangelegenheden tot een einde zijn gebracht.

ALGEMEEN REGISTER

OP DE

THEMIS

OVER DE JAREN

1839—1844.

I. REGISTER OP DE ZAKEN.

A.

- AANDEELEN AAN TOONDER. Zie *Commanditaire vennootschappen*. —
- AANWIJZINGEN: iets over het bewijs door — in strafzaken, door Mr. A. DE PINTO, IV, bl. 171.
- ADVOCATEN: salarissen van — voor de Kantongeregten, door Mr. G. EVERTS Pz., II, bl. 151.
- *Bedenkingen over het verschijnen van — voor den Kantonregter, zonder van eene volmagt te zijn voorzien, en over de bevoegdheid, om hun salaris aan de wederpartij in rekening te brengen*, door Mr. JOAN VAN DEN HONERT T. Hz., II, bl. 296.
- AFWEZIGE BESCHULDIGDEN: over de wijze van procederen tegen —, door Mr. A. DE PINTO, IV, bl. 57.
- AMBTENAREN. Zie *Visitatie*.
- ARREST ONDER DERDEN: wanneer moet, bij — de zekerheid aangeboden worden, zoo het stellen daarvan bevolen is? door Mr. S. W. TROMP, II, bl. 125.
- ARRESTEN van den Hoogen Raad, door JOAN VAN DEN HONERT T. Hz.; — door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 557.

B.

BELASTINGEN. *Zie Visitatie.*

BELEEDIGDE PARTIJ, door Mr. J. V., II, bl. 29.

— *Zie Betering van nadeel.*

— *over het rechtsgevolg der verklaring der — dat zij hare klagte intrekt, in de gevallen waarin, zonder die klagte, geene nasporing of vervolging kan geschieden*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, V, bl. 158.

BELGIE, *Geregelijke statistiek in — over 1856—59*, IV, bl. 95.

— *over de strafwetgeving in —*, IV, bl. 520.

— » » *naturalisatie in —*, IV, bl. 521.

— *prijsvragen aan de Universiteiten voor 1844 —*, V, bl. 577.

— *over het uitblijven van de militaire regterlijke organisatie in —*, V, bl. 490.

BEZITREGT: *Overzicht van de voornaamste meeningen aangaande den aard van het — in de laatste jaren in Duitschland gewit*, door Mr. N. OLIVIER, I, bl. 555.

— *Over de beteekenis van artt. 618 en 619 Burg. Wetb.*, door Mrs. J. E. GOUDSMIT en C. W. OPZOOMER, V, bl. 249.

BEROERTEN. (*Raad der*) *Zie Raad der —*

BESCHULDIGDEN. *Zie Verdedigden.*

BESLAG OP HET GOED. *Iets over art. 518 W. v. Kooph.*, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, V, bl. 297.

BETERING VAN NADEEL: *kent de wet aan hem, die gelasterd, gehond of beleedigd is, het regt toe om, tot —, in eer en goeden naam geleden, betaling in geld te eischen?* door Mr. J. W. TROMP, III, bl. 275.

BEWIJZEN voor den wettigen staat eens *Vreemdelings*. — *Zie Vreemdel.*

— Mr. H. J. JACOB, Specimen inaug. ad tit. XXII Cod. de ord. Judic.-Crimin. qui agit de probatione delictorum; — door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 225.

— *Iets over het bewijs door aanwijzingen in strafzaken*, door Mr. A. DE PINTO, IV, bl. 171.

BOEDELS. *Zie Scheiding van —.*

BRANDSTICHTING: *over — in eigene goederen in verband met het aangaand Nederl. Wetb. van Strafrecht*, door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 72.

BRITTANJE (GROOT): *getal registers en bedrag hunner bezoldiging in —*, V, bl. 578.

— *geregelijke statistiek van —*, V, bl. 578.

BURGH, (Mr. A. H. VAN DEN) *overl. IV*, bl. 215.

BURGERLIJKE REGTSVORDERING (*het Nederl. Wetb. van*) *naar deszelfs beginselen ontwikkeld, en door formulieren in praktijk gebragt, door Mr. A. OUDEMAN, met eene voorrede van den hoogleeraar Mr. H. NIEUWENHUIS*; — door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 572 en V, bl. 257.

— *uitgave van Mrs. S. P. LIPMAN en J. W. TYDENAN*, III, bl. 140; door Mr. G. FRANÇOIS, V, bl. 99.

- BURGERLIJK WETBOEK, *vergeleken met het Romeinsche en Fransche Regt*, door Mrs. S. P. LIPMAN en J. W. TYDEMAN; — door Mr. A. DE PINTO, I, bl. 254.
- BURGERLIJK REGT (*Het Nederl.*) *naar de volgorde van het Burg. Wetboek*, door Mr. G. DIEPHUIS; — door Mr. N. OLIVIER, V, bl. 555.
- *der vreemdelingen in de Nederlanden*, door Mr. N. OLIVIER, V, bl. 425.
- BURGERLIJKE STAND: iets over den —; eene bijdrage van A.° 1629, III, bl. 558.

C.

- CENSUUR: Proeven der letterkundige — aan onze Hoogeschoolen in vroegeren tijd, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, III, bl. 547.
- CIVIELE PARTIJ. *Zie Beledigde Partij.*
- COGNOSCEMENT. *Iets over art. 518 Wetb. v. Kooph.* door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, V, bl. 297.
- COMMANDITAIRE VENNOOTSCHAPPEN *met aandeelen aan toonder*, door Mr. A. DE PINTO, V, bl. 276.
- CONCORDAAT: *Eenige rechtsvragen over een —*, door Mr. N. OLIVIER, III, bl. 80.
- CONFLICTEN VAN ATTRIBUTIE. *Geschiedkundig overzicht van de Ned. Wetgeving over de —*, door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 198.
- in België, IV, bl. 520.
- CREDITEUR. *Zie Hypotheek.*
- CURATELE: over het hooren van getuigenis in het proces tot —, door S. W. TROMP, II, bl. 1.

D.

- DAGVAARDING: *over het vervroegen van den termijn van — medeged.* door Mr. C. J. FRANÇOIS, IV, bl. 54.
- DAHLMAN (de hoogl.) te Bonn beroepen, III, bl. 400.
- DEBITEUR. *Zie Hypotheek.*
- DEFENSIE ('S RIJKS). *Zie Vestingen.*
- DEFINITIEN. *Diss. jur. inaug. de definitionibus ex Codice Civili nostro obviis, defendit J. E. VALETON*, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, II, bl. 561.
- BELFT. *Zie Onderwijs.*
- DENEMARKEN: gevangenissen in — III, bl. 598.
- DERDEN (ARREST ONDER) *wanneer de zekerheid moet aangeboden worden, indien het stellen daarvan bevolen is?* door Mr. S. W. TROMP, II, bl. 125.

- DEURWAARDERS (*Handboek voor*), door J. BOTTENHEIM; — door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 111.
- DIEFSTAL: *Eenige opmerkingen omtrent hetgeen — daarstelt*, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, IV, bl. 256.
- DIENSTBODEN-REGT: over het — door Mr. A. DE PINTO, I, bl. 271.
- DOORHALING van *Hypothecaire inschrijving*. Zie *Hypothecaire inschrijving*.
- DRONKENSCHAP van het standpunt der *Geregtelijke Geneeskunde beschouwd*, door den Med. Dr. H. M. DUPARC, III, bl. 107.
- bevelschrift in Mecklenburg-Schwerin tegen de —, IV, bl. 215.
- DRUK- of ANDERE FEILEN in de officiële uitgave der Nederl. Wetboeken, II, bl. 371.
- DIJK- EN POLDERZAKEN: *Brief van den Hooggel. Heer Mr. J. R. THORBECKE, ter wederlegging van Z. H. Gel. Advies, betrekkelijk —*, door Mr. A. G. BROUWER; — door Mr. N. OLIVIER, IV, bl. 202.
- Bijdragen tot het onderzoek naar de rechtsbeginselen omtrent —, door Mr. A. G. BROUWER; — door Mr. N. OLIVIER, V, bl. 108.
- DUITSCHLAND: Hoogescholen enz. in —, II, bl. 250.
- verbod eener vereeniging van rechtsgeleerden in —, V, bl. 376.
- getal hoogescholen enz. in — Zie *Onderwijs*.
- DUVEYRIER. (de Baron), I, bl. 265.

E.

- ECHTGENOOTEN: *wettelijke gemeenschap van goederen tusschen —*, door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 552.
- ECHTSCHIEDING: *Over de manier van procederen in geval van —, uit hoofde van veroordeeling tot oenteerende straf van een der echtgenooten*, I, bl. 155.
- N. J. G. SMALENBURG, *Diss. jur. inaug. continens quaestiones quasdam juridicas de dissolutione matrimonii absentive alterutrius consensus casu*; — door Mr. A. DE PINTO, bl. 248.
- EEDSLEER (De) naar *Christelijke en Regtsgel. beginselen*, door Mr. J. J. L. VAN DER BRUGGHEN; — door Mr. C. J. FRANÇOIS, V, bl. 328.
- EENZAME OPSLUITING. Zie *Gevangenissen*.
- EIGENDOMS-OVERDRAGT: *Over de vraag, of bij scheiding en verdeling van onroerende goederen, de — alleen plaats vindt door de overschrijving der acte in de daartoe bestemde registers; dan wel of reeds vòòr die overschrijving de verkrijger ten volle eigenaar is, zoodanig dat hij reeds dån het hem toebedeelde kan vervreemden of bezwaren?* door Mr. A. M. DE ROUVILLE, IV, bl. 26.

ERFDEEL. (WETTELIJK) Over art. 1155 B. W., in verband met art. 845

C. N., door J. E. GOUDSMIT, II, bl. 17.

ENDOSSEMENT: Over onvolledig — Zie *Wisselbrief*.

ERFGENAMEN: welke is de ware zin van art. 950 B. W.? door

Mr. A. H. VAN DER BURGH, III, bl. 175.

— *zijn de — van hem, die voor eene aanstaande schuld van een ander heeft ingestaan, gehouden, zoo die schuld na het overlijden van hunnen erfster is geboren?* ONTKENNEND beantwoord, door Mr. DAV. H. LEVYSSON, IV, bl. 125.

— Over de beteekenis van art. 881 Burg. Weth., door Mrs. J. E. GOUDSMIT en C. W. OEPZOOMER, V, bl. 244.

— Zie *Onwaardigheid, Legaten*.

ERFOPVOLGING BIJ VERSTERF: de leer der — volgens het Nederl. regt toegelicht, door Mr. DAV. H. LEVYSSON, III, bl. 49 en 158.

ERFPACHT: over de aanspraak die de erfpachter heeft op den schat, op het in — bezeten goed gevonden, in de jur. inaug. diss. van Mr. H. VOLLENHOVEN; door Mr. A. DE PINTO, I, bl. 125.

EXCEPTIEN: *Jets over het afzonderlijk en vóór het antwoord der principale voorstellen — in art. 160 Weth. van Burg. Regtsb. niet met name genoemd*, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, IV, bl. 217.

F.

FRANKRIJK: veranderingen in het openbaar onderwijs, door den Heer COUSIN, ingevoerd, II, bl. 251.

— staat van het lager onderwijs in —, IV, bl. 90.

— geregeltijke statistiek over 1841 in — IV, bl. 88; over 1842, bl. 575.

— afschaffing van de possessoire actiën als onderdeel van het onderwijs aan de faculteiten, V, bl. 248.

— over voorgenomen veranderingen in de Posterij in —, V, blz. 490.

FORTUIN (Mr. C. J.) overl., IV, bl. 215.

G.

GANS (EDUARD), door Mr. A. DE PINTO, I, bl. 177.

GEREGTELIJKE GENEESKUNDE: *over den verachterden toestand der — in Nederland*, door den Med. Dr. G. H. MULDER, II, bl. 174 en 319.

— Pleitrede van Mr. VAN GOLTSTEIN, in verband tot de —, II, bl. 579.

— Dronkenschap van het standpunt der — beschouwd, door den Med. Dr. H. M. DUPARC, III, bl. 107.

GEREGTSHOVEN: *over de opkomst en de werking der — in het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden*, door Mr. K. BARON VAN GOLTSTEIN II, blz. 46.

GEVANGENISSEN: *De la réforme des prisons en France* enz., par Mr. M. L. M. MOREAU CHRISTOPHE; — *Sur la réforme des prisons*, par M. VICTOR FOUCHER, door W. W—s., I, bl. 212.

Voyage en Hollande et en Belgique sous le rapport de l'instruction primaire, des établissemens de bienfaisance, et des prisons dans les deux pays, par M. RAMON DE LA SAGRA, door W. W—s., I, bl. 115.

— in Pruisen, III, bl. 263.

— in Denemarken, III, bl. 398.

— *Gedachten over de eenzame opsluiting der Gevangenen* van W. M. SURINGAR, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, IV, bl. 74.

— wet over het gevangeniswezen in Frankrijk, IV, bl. 95.

— *Flugtige bedenkingen, aangaande het onlangs voorgedragen stelsel van eenzame opsluiting der gevangenen en de herziening der militaire wetgeving*, door Mr. TIEBOEL SIEGENBEEK, V, bl. 181.

GESLAGT. Zie *Visitatie*.

GETUIGEN: *in welken stand van het proces ten curatele moet het hooren van — (zoo noodig) bevolen worden?* Art. 494 in fine B. W., door Mr. S. W. TROMP, II, bl. 1.

— over het toestaan aan eenen verweerder van eenen termijn om, na een op de teregzitting gehouden — verhoor, nog nader te doen hooren, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, V, bl. 51.

GETUIGEN: *Eenige opmerkingen omtrent de bevoegdheid tot het geven van getuigenis der waarheid in fori criminali*, door Mr. DAV. H. LEVYSONN, V, bl. 40.

GEREGTELIJKE STATISTIEK. Zie *Statistiek*.

— in Frankrijk, over 1841, IV, bl. 88.

— in België, over 1856—59, IV, bl. 95.

GODSHUIZEN: *Iets over de Regenten van — voornamelijk met betrekking tot hunne verantwoordelijkheid*, door Mr. A. VAN DER HOEVEN, III, bl. 66.

— *Over de regten van liefdegestichten en — op de goederen der daarin ontvangen personen*, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, V, bl. 195.

GRATIE: over het regt van — in de diss. inaug. van Mr. H. VAN VOLLENHOVEN, door Mr. A. DE PINTO, I, bl. 127.

H.

HANDLEIDING TOT DE NEDERLANDSCHE WETGEVING, door Mr. J. S. VERNEDE, *tweede aflevering*; door Mr. G. M. VAN DER LINDEN, V, blz. 477.

HERHALING VAN MISDRIJF: *over de gevolgen van veroordeeling, overeenkomstig art. 209 W. v. Strafvord., bij —* door Mr. J. SCHRÖDER, I, bl. 164.

- HONGARIJE** : hervorming in de strafwetgeving in — , IV, bl. 321; wetgeving in — achter gebleven , V, blz. 490.
- HONORARIUM** : over de betaling van het — der advocaten der triumpherende partij, door de succumberende partij , I, bl. 265.
- HOOGHEIDS-REGT** : Dissert. over het — van Mr. E. J. H. BORRET ; — door Mr. H. A. HARTOGH , I, bl. 580.
- HOON** : Zie *Betering van Naudeel*.
- HUUR** : over de leer der praesferentie op de insecta et illata, door Mr. DAY. H. LEVYSSOHN , II, bl. 202; III, bl. 157.
- HYPOTHEKEN** : *Iets over de gevolgen van doorhaling van eene hyp. inschrijving en over de bevoegdheid van hyp.-bewaarders om eens gevorderde doorhaling te weigeren*, door Mr. G. M. VAN DER LINDEN , IV, bl. 1.
- door Mr. J. E. GOUDSMIT , IV, bl. 105.
- *De verplichting van de bewaarders der — om, vóór dat zij tegen overlegging eener acte van toestemming de doorhaling eener inschrijving doen, te onderzoeken, of de toestemming is gegeven door de bevoegde belanghebbende partijen. Pleitrede uitgesproken door Mr. A. F. JONGSTRA; — en Antwoord van Mr. A. F. JONGSTRA, op het geschrijf van eenen nameloozen recensent zijner Pleitrede voornoemd*, door Mr. A. DE PINTO , IV, bl. 189.
- *Betoog dat de uitlegging, door den Hoogen Raad, bij arrest van 14 April 1845, gegeven aan het hypotheekstelsel van het Burg. Wetb. in strijd is met de beginselen van dat stelsel*, door Mr. J. J. VAN STEENBERGEN , V, bl. 265.
- *Mag men in eene — stipuleren, dat de debiteur het verbonden goed niet zal mogen verkoopen, zonder consent van den crediteur*, door Mr. H. A. VAN DEN BURGH , I, bl. 15.
- *Wat moet in art. 774 Wetb. v. Kooph. verstaan worden onder pand en hypotheek, verleend binnen 40 dagen na den aanvang van het faillissement*, door Mr. A. DE PINTO , III, bl. 295.
- *Bedenkingen over art. 510 van het Wetb. van Burgerl. Regtsvorde- ring*, door Mr. P. A. DE LANGE , V, bl. 153.

I EN J.

- INKWARTIERING** : Pleitrede van Mr. PH. VAN DEN BROECKE, over de — , I, bl. 401.
- H. T. VAN ZUYLEN VAN NYVELD, *Specim. juris publ. inaugurale de hospitio militari*, door Mr. A. DE PINTO , V, blz. 486.
- INSTRUCTIE IN STRAFZAKEN** : *Iets over een punt betreffende de —* door Mr. W. F. KEUCHENIUS , I, bl. 266.

- INTERNATIONAAL REGT. *Traité du droit international privé ou du conflit des lois de différentes nations, en matière de droit privé, par Mr. FOELLIX*; — door Mr. A. DE PINTO, IV, bl. 271.
- INWONERS. *Iets over het Rijk en zijne — naar de Grondwet*, door Mr. L. METMAN, V, blz. 158 en 579.
- JAGTREGLEMENT (HET) *zoo als het konde zijn in het Koninkrijk der Nederlanden enz.*, door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 252.
- JAGTREGT: *de warande van Tilburg verdedigd, eene bijdrage tot het —* door Mr. J. S. LOTSJ, II, bl. 249.
- JERUZALEM: *Assises du Royaume de — par M. VICTOR FOUCHER*, door W. W—s., I, bl. 120.

K.

- KANALEN. *Zie Naamlooze Maatschappij.*
- KANTONREGTER. *Zie Visitatie.*
- *over kennismening door den — in het hoogste ressort van jagt-over-tredingen, welke volgens art. 7 en 14 der wet van 11 Julij 1814 met geldboete en verbeurdverklaring gestraft worden*, I, 401.
- *salarissen van Advokaten voor de Kantongeregten*, door Mr. G. EVERTS P. Pz., II, bl. 151.
- *idem, door JOAN VAN DEN HONERT T. Hz.*, II, blz. 296.
- *zamenstelling der kantongeregten in Limburg*, III, bl. 144.
- *Wenschen en verwachtingen van een — ten platte lande*, van den Heer J. VREDE, III, bl. 265.
- KOLONIEN: *Specimen politicum inaug. cont. Historiam legum ab ordinibus generalibus Foederati Belgii in coloniis latarum, quod def. J. TAK*, door Mr. N. OLIVIER, III, blz. 155.
- KONING: *de Magt van den — naar de Grondwet*, door Mr. A. DE PINTO, V, bl. 1.
- KOOPHANDEL (WETBOEK VAN) *vergelijkende uitgave van Mrs. S. P. LIPMAN en J. W. TYDEMAN*, II, bl. 249.
- *vertaling daarvan door Mr. W. WINTGENS, — door Mr. DAV. H. LEVYS-SOHN*, III, bl. 151.

L.

- LASTER. *Pleitrede van Mr. D. DONKER CURTIUS, in de zaak van C. A. THIEME*, I, bl. 270.
- *Zie Betering van nadeel.*
- LIEFDADIGE GESTICHTEN. *Zie Godshuizen.*

- LIMBURG: zamenstelling der Kantonger. in —, III, bl. 144.
- LEGATEN: *Over de verplichting van legatarissen om de erfgenamen tot uitkeering van —, mits binnen het jaar aan het sterfhuis collective te dagvaarden*, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, II, bl. 22.
- LEVERING en gemeenschappelijke eigendom: *Iets over —*, door Mr. G.M. VAN DER LINDE, IV, bl. 154.
- LUXEBURG: (GROOTH.) bepalingen nopens het beheer der justitie in het —, II, bl. 122.

M.

- MAKELAARDIJ: *Iets over de inrigting der —*, door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 152 en 509.
- MAN: *bijstand van den — aan de getrouwde vrouw, bij vervolging wegens eene politie-overtreding of een correct. misdrijf*. III, bl. 20. Zie *Vrouw*.
- MECKLENBURG-SCHWERIN: *bevelschrift in — tegen de dronkenschap*, IV, bl. 215.
- MEERDERJARIGEN. Zie *Minderjarigen*.
- MEIJER: (Mr. J. D.) *over de verdiensten van —*, door den Hoogl. Mr. J. F. DE GRUVE, I, 267.
- MERLIN, *als Regtsgeleerde*, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, I, bl. 69.
- MILITAIRE REGTER: *Is art. 209 Strafvord. voor den — verbonden?* door Mr. D. TIEBOEL SIEGENBEEK, I, bl. 291.
- *over de benoeming van de Militaire Wetgeving*, door Mr. D. TIEBOEL SIEGENBEEK, V, bl. 181.
- MINDERJARIGEN: *over den verkoop van roerende- en onroerende goederen aan — alleen, of met meerderjarigen te zamen, toebehoorende*, door Mr. A. S. VAN NIEROP, I, bl. 1.
- MISHANDELINGEN: *Herroeping van gedane schenking van goederen door de vrouw, wegens —*. Zie *scheiding van tafel en bed*.
- MOEDWILLIG MISBRUIK VAN VERTROUWEN. Zie *Schutterijen*.

N.

- NAAMLOOZE MAATSCHAPPIJ: *Over de wijze van daarstellen van kanalen en wegen of dergelijke ondernemingen of onder den vorm eener — of onder dien van een zoogenaamd zedelijk ligchaam, waarover handelt Titel X, Boek III van het Burg. Wetb.*, door Mr. N. VAN SONSBECK, I, bl. 148.
- Mr. J. DE LANGE, *Diss. juris mercatorii de societate anonyma*, door Mr. N. OLIVIER, V, bl. 574.

- NACHT: wat men in strafzaken onder — te verstaan hebbe, I, bl. 133.
- NATURALISATIE: Zie *Inwoners*. — in België, IV, bl. 321.
- NEDERLANDSCHE REGTSPRAAK, I, bl. 267.
- NOODADRESSEN: *Iets over de — bij wisselbrieven*, door Mr. H. H. TELS, III, bl. 505.
- NOODT (GER.) *Jurisconsultis et antecessoris scholae in Dig. libr. XXVIII* — *L*, ed. H. H. HUGUENIN, *j. u. d.*; — door Mr. N. OLIVIER, IV, bl. 506.
- NOTARISAMET: *Bedenkingen over het ontwerp van wet op het —*, door Mr. H. OBREEN, III, bl. 256.
- over het — in Pruissen, III, bl. 267.
- *Dijdrage tot verklaring der wet op het — of art. 50 dier wet toege-licht*, door Mr. G. A. FOKKER; door Mr. A. DE PINTO, IV, bl. 82.
- NOTARISSEN: *Handboek voor — naar de Nederl. Wetgeving door Mr. J. J. LOKE*; — door Mr. Dav. H. LEVYSSORN, IV, bl. 314.

O.

- ONDERWIJS: Verslag wegens het — in Nederland, door den Heer RAMON DE LA SAGRA; — door Mr. W—s, I, bl. 115.
- over het werkje: *de mutandae academicae disciplinae in patria nostra necessitate*, II, bl. 121.
- getal hoogeschoolen enz. in Duitschland, II, bl. 150; — V, bl. 577.
- veranderingen in het openb. onderwijs in Frankrijk, door den Heer COUSIN, ingezonden, II, bl. 251.
- afschaffing van de possessoire actiën, als onderdeel van het — aan de faculteiten in Frankrijk, V, bl. 248.
- examen van regts-doctoren aan de Akademie te Delft, in de Indische regten, V, bl. 575.
- ONTEERENDE STRAF van een der echtgenooten. Zie *Echtscheiding*.
- ONTEIGENING ten algemeenen nutte, door Mr. N. OLIVIER, I, bl. 179.
- over de toepasselijkheid der Fransche wet van 8 Maart 1810, in de inaug. diss. van Mr. H. VOLLENHOVEN, door Mr. A. DE PINTO, I, bl. 125.
- ONWAARDIGHEID: *Iets over art. 959 van het Burg. Wetb.*, en over — in het algemeen, door Mr. F. A. T. WEVE, V, bl. 400.
- OOSTENRIJK: nieuwe wetgeving aldaar bearheid, III, bl. 400.
- OVERTUIGINGSTUKKEN: *iets over de afgifte der — aan derzelver eigenaren of regthebbenden, na afloop der regtsgedingen in strafzaken*, door Mr. G. D. RIBBIUS, III, bl. 317.

P.

- PAND: Beteekenis van art. 774 W. v. Kooph. door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 295.

- PLAGIAAT door een Fransch schrijver van een werkje van den Heer
SIRUYT, V, bl. 112.
- PROCUREUR: *Over den regel: NUL NE PLAIDE PAR PROCUREUR*, door Mr.
C. J. FRANÇOIS, V, bl. 459.
- POLITIE, werk over de — te Parijs, V, bl. 576.
- PROUDHON, (De Hoogl.) I, bl. 125.
- PRUISSEN: het gevangeniswezen in —, III, bl. 265.
— overzigt van de herziening der wetgeving in — III, bl. 265.
— over het notariaat in —, III, bl. 276.
— het Wetboek van Strafrecht in —, V, bl. 61.
- PRIJSVRAGEN: Hollandsche Maats. der wetenschappen, voor 1850, I,
bl. 268; voor 1845, IV, bl. 520.
— regtsg. faculteit aan de hoogeschool te Utrecht voor 1850, I, bl. 269.
— antw. op de prijsvragen van 1858, III, bl. 596.
— Prov. Utr. genootschap, voor 1850, I, bl. 402.
— regtsg. faculteit aan de hoogeschool te Groningen, v. 1841, II, bl. 250.
— letterk. maatschappij te Leipzig voor 1850, I, bl. 169.
— *académ. des sciences morales et polit.*, II, bl. 579.
— akad. van wetensch. te Brussel, II, bl. 598.
— voor den Universitairèn wedstrijd in België voor 1844, V, bl. 577.

R.

- RAAD DER BEROERTEN: *verhandeling over den* — Een nagelaten ge-
schrift van wijlen Mr. A. H. VAN DER KEMP, IV, bl. 248.
- REGENTEN VAN GODSHUIZEN. Zie *Godshuizen*.
- REGISTER *der wetten en besluiten enz. van 1796—1859*, door G. LUT-
TENBERG, II, bl. 248.
- REGTER. *De officio judicis*, van Mr. J. J. L. VAN DER BRUGGHEN, door
den Hoogl. Mr. F. DE GREVE, I, bl. 566. (Zie ook I, bl. 266 en II,
bl. 117.)
— *Lettres sur la magistrature de l'ordre judiciaire par un magistrat de
cet ordre* (F. A. V. SÉREL DESFORGES), door Mr. A. DE PINTO, II, bl. 85.
— *Regterlijke Magt. Jaarboekje voor de* — voor 1844, IV, bl. 216.
- REGTERLIJKE ORGANISATIE: *bijdrage tot verklaring en toepassing
der wet op de* — door Mr. VAN GORCKUM; — door Mr. C. J. FRANÇOIS,
V, bl. 556.
- REI VINDICATIO: S. H. BEKKER, *Dissert. jurid. inaug. de quaestione
an commodanti, qua tali adversus commodatarium competat rei usus
datae vindicatio*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, V, bl. 561.
- RUSLAND: over de Keizerl. regtsschool te Petersburg, I, bl. 262.
- RIJK: *Iets over het* — en zijne inwoners naar de bepalingen der Grond-
wet, door Mr. L. METMAN, V, bl. 158 en 579.

RIJNPROVINCIEŒ : Geregt. statist. van de — V, bl. 112.
RIJNVAART : *Iets over de competentie der — regtbanken*, II, bl. 282.

S.

- SAKSEN : ontwerp van strafvord. in — III, bl. 599.
SALARISSEN VAN ADVOCATEN over de Kantongeregt. Zie *Kanton-regter*.
SCHEEPVAART : verzameling van wetten en besluiten nopens de — door Mr. F. C. VAN HASSELT, III, bl. 592.
SCHEIDING : *Iets over de acte tot — van boedels, vermeld in art. 1155 sqq. Burg. Wetb.*, IV, bl. 157.
— VAN ONROERENDE GOEDEREN. Zie *Eigendomsverdragt*.
— VAN TAFEL EN BED. *Kan de vrouw, op wier verzoek is uitgesproken de —, op grond van mishandelingen, vallende in de termen van art. 264, n.º 4, Burg. Wetb., de aan haren man bij huwelijksche voorwaarden gedane schenking van tegenwoordige en bepaalde goederen herroepen?* door Mr. M. ELJSSEL, V, bl. 418.
SCHULD : *Eene vraag over de condictio indebiti*, door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 1.
— over die vraag, door Mr. A. H. VAN DER KEMP, III, bl. 145.
— zijn de erfgenamen van hem, die voor eene aanstaande schuld van een ander heeft ingestaan, gehouden, zoo die schuld na het overlijden hunner erfster is gehouden? door Mr. DAV. H. LEVYSSON, IV, bl. 125.
SCHUTTERIJEN : *wat bedoelt : MOEDWILLIG MISERIEK VAN VERTROUWEN, in art. 56 der wet van 11 April 1827, Stb. n.º 17: houdende oprigting van de — ?* door Mr. DAV. H. LEVYSSON, V, bl. 174.
STATISTIEK (GEREGTELIJKE) : Staat aanwijzende de bevolking der gevangenen in Nederland van 1856—1841, III, bl. 595.
— id. wegens de gezondheid van die bevolking, III, bl. 594.
— id. wegens het standpunt der beschaving van de strafgevangenen, III, bl. 595.
— id. van het getal veroordeelingen door de hoven, regtbanken en krijgsraden tegen de gevangenen uitgesproken, die zich in de jaren 1858—41 in de strafgevangenen bevonden, IV, bl. 105.
— overzicht van den duur der criminele veroordeelingen, uitgesproken tegen de personen over de jaren 1856—41, de bevolking uitgemaakt hebbende van 's Rijks strafgevangenen, zoo mede van het getal veroordeelden ter dood wier straf in confinement is veranderd en wegens herhaling van misdaad, IV, bl. 104.
— overzicht van den duur der correctionele veroordeelingen, tegen de personen die van 1856—41 de bevolking der strafgev. hebben uitgemaakt, IV, bl. 522.

- STATISTIEK (GEREGTELIJKE): id. id. der militaire veroordeelen, in de milit. gevang. te Leiden, IV, bl. 525.
- overzicht van den aard der misdaden en wanbedrijven van de veroordeelden die zich in de strafgev. bevonden van 1857—41, IV, bl. 524.
- id. van de beroepen der veroordeelden vóór hunne opneming, IV, bl. 526.
- id. van den ouderdom der veroordeelden tijdens hunne opneming, IV, bl. 528.
- in Frankrijk, over 1841, IV, bl. 88; over 1842, V, bl. 575.
- in België, over 1856—59, IV, bl. 95.
- in Groot-Brittanje, V, bl. 578.
- in de Rijnprovinciën, V, bl. 112.
- STAAT eens vreemdelings. Zie *Vreemdeling*.
- STAATHUSHOUDKUNDE (*Grondbeginselen der*) uit lessen van Prof. N. W. SENIOR te Oxford, opgesteld door den graaf ARBIVABENE; uit het Fransch; met eene voorrede en aanmerkingen van Prof. H. W. TYDEMAN; — door Mr. N. OLIVIER, II, bl. 97.
- STRAFFEN (ONBEPAALENDE): *over de te volgen beginselen bij de toepassing der —, gegrond op de leer van het doel der straffen*, door Mr. G. D. RIBBIUS, I, bl. 514.
- STRAFVORDERING in Saksen, III, bl. 509.
- STRAFVORDERING (WETBOEK VAN) vergel. uitgave van Mrs. S. P. LIPMAN en J. W. TYDEMAN; — door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, III, bl. 245.
- STRAFWETBOEK. Over het *Eerste Boek* van het Wetb. v. Strafrecht. voor Nederland, I, 405; II, bl. 124; III, bl. 140.
- over het — in België; werkje deswege, IV, bl. 520.
- hervormingen in het — in Hongarije, IV, bl. 521.
- in Pruissen, door Mr. W. WINTGENS, V, bl. 61.
- STRAFWETBOEK (MILITAIR): over het — in Nederland, III, bl. 41.
- vermelding van een werk deswege van Mr. N. REIGER, III, bl. 141.
- STRAFWETBOEK: inlassing van den oorspronkelijken Franschen tekst van den Code Pénal en arresten van den Hoogen Raad, III, bl. 144.
- STRAFWET VOOR ZEEVARENDEN TER KOOPVAARDIJ: *proeve eener— door wijlen Mr. J. VAN DE POLL*; — door Mr. N. OLIVIER, III, bl. 586.

T.

- TAAL: *Iets over de — van het Burgerlijk Wetboek*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, V, bl. 508 en 459.
- TERMIJN VAN DAGVAARDING: *over vervolging daarvan*, door Mr. C. J. FRANÇOIS medegedeeld, IV, bl. 54.

TRIBAUT : (A. F. J.) *Iets over* — door Mr. N. OLIVIER , II, bl. 215 ; III, bl. 140.

TILBURG : *de Warande van* — Zie *Jagtrecht*.

TWEEGEVECHT : *werkje over het* — IV, bl. 88.

U.

UITERSTEN WIL : *spec. jur. inaug. de origine et progressu testamenti factionis, jure Romano, quod defendit* F. A. T. WEVE; — door Mr. DAV. H. LEVYSSON , V, bl. 569.

V.

VALSCHHEID in de handteekening van den trekker op een wisselbrief. Zie *Wisselbrief*.

VERDEDIGING : *over de — van beschuldigten*, door Mr. A. DE PINTO , bl. 19.

VERDEELING van onroerende goederen. Zie *Eigendoms-overdragt*.

VENNOOTSCHAPPEN (COMMANDITAIRE) met aandeelen aan toonder , door Mr. A. DE PINTO , V, bl. 276.

VERKOOP van roerende en onroerende goederen. Zie *Minderjarigen*. — *van het voorhanden goed*. Zie *Hypotheek*.

VERTROUWEN (*Moedwillig misbruik van —*). Zie *Schutterijen*.

VESTINGEN : *over het verbindende voor verscheidene plaatsen en — van het besluit van 24 Aug. en de wet van 14 Nov. 1814*, V, bl. 112.

VEROORDEELING : *over de gevolgen van — volgens art. 209 Strafvord*. Zie *Herhaling van Misdrijf*.

VERZAMELING VAN WETTEN enz. van *Franschen oorsprong*, in *Nederland nog toepasselijk*, door Mr. J. C. FORTUIN , I, bl. 402; II, bl. 91, bl. 249; III, bl. 140.

VERZAMELING van *Nederlandsche wetten en besluiten uitgevaardigd sedert 12 Januarij 1798 tot 10 Julij 1810*, door Mr. J. VAN DE POLL , II, bl. 249; III, bl. 128.

VISITATIEN IN DE WONINGEN VAN PARTICULIEREN : *de bevoegdheid van de ambtenaren der belastingen om, ter zake van het geslagt, zonder autorisatie en adsistentie aan den kanton-regter of eenig ambtenaar te doen —, aan de bestaande wetten getoetst*, I, bl. 505.

VOLKENREGT : *Beiträge zur Völkerrechts-Geschichte und Wissenschaft*, von Dr. K. Th. PÜTTER —, door den Hoogl. Mr. G. W. VREDEE , V, bl. 91.

VOORT (Mr. W. H. VAN DER) , I, bl. 154.

VOORTVLUGTIGE BESCHULDIGDEN : *over de wijze van procederen tegen —*, door Mr. A. DE PINTO , IV, bl. 57.

- VREEMDELING**: *Beoordeeling der waarde van de bewijzen door eenen — voor zijnen wettigen staat hier te lande aangevoerd*, door Mr. Dav. H. LEVYSSOHN, I, bl. 555.
- *over het regtsgenot van — in dit Koninkrijk en de gelijkheid tusschen vreemdelingen en Nederlanders*, door Mr. A. M. DE ROUVILLE, II, bl. 255.
- *het burgerlijk regt der vreemdelingen in de Nederlanden*, door Mr. N. OLIVIER, V, bl. 425.
- *Zie Inwoners, Naturalisatie.*
- VRAAGPUNTEN**: *over het hooren der partijen op —* door Mr. N. OLIVIER, II, bl. 142.
- VRIESCHE WETTEN**: *besluit van het Prov. Friesch Genootschap tot verzameling van oude —*, V, bl. 575.
- VROUW**: *behoeft de getrouwde —, die wegens eene politie-overtreding of een correctioneel misdrijf, door haar begaan, in een strafgeding wordt vervolgd, den bijstand van haren man, ten aanzien der burgerlijke regtsvordering tot vergoeding, in geval de door haar beleedigde zich, tot het bekomen van vergoeding, voegt in het geding over de strafzaak?* door Mr. B. A. VAN HOUTEN, III, bl. 20.

W.

- WELDADIGHEID**: *instellingen van — in Nederland, rapport deswege, van den Heer RAMÓN DE LA SAGRA; door W. W—s., I, bl. 115.*
- WEGEN**. *Zie Naamlooze Maatschappij.*
- WETGEVING**. *Zie Handleiding tot de Nederlandsche.*
- WETTELIJK ERFDEEL**. *Zie Erfdeel.*
- WETTELIJKE GEMEENSCHAP** *van goederen tusschen echtgenooten: over —, door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 552.*
- WETTEN** en besluiten nopens de scheepvaart. *Zie Scheepvaart.*
- WETTEN (VADERL.) EN BESLUITEN** van 1798—1810. *Zie Verzameling van —*
- WETTEN VAN FRANSCHEN OORSPRONG**. *Zie Verzameling van —*
- WETTEN EN BESLUITEN**, *betrekkelijk het openbaar bestuur in de Nederlanden, van 1796—1859. Zie Register.*
- WISSELBRIEF**: *over den invloed eener valscheid in de handteekening van den trekker op een —, of de verplichting tot betaling van den acceptant, jegens den wettigen houder, door Mr. A. DE PINTO, III, bl. 181.*
- *iets over de noodadressen bij —, door Mr. H. H. TELS, III, bl. 505.*
- *Het regtsgevolg van een onvolledig endossement door den trekker gesteld van eenen wissel aan eigen order, door Mr. A. DE PINTO, IV, bl. 49.*

II. REGISTER OP DE ARTIKELEN.

A. GRONDWET.

Van 1806: Art. 1, I, bl. 127; Art. 6, III, bl. 92; Art. 38; V, 28.

— 1814: Art. 32, V, bl. 3; Art. 37, V, bl. 10; Art. 49, I, bl. 127; Art. 100, V, bl. 309.

Van 1815:

Art.
2, III, bl. 74.
6, V, bl. 388.
7, V, bl. 388.
53, II, bl. 291.
56, V, bl. 21.
60, V, bl. 18, 21.
61, V, bl. 21.
73, III, bl. 221, 222.

Art.
163, V, bl. 309.
166, III, bl. 211, 215.
170, I, bl. 306, 307, 314.
183, III, bl. 211.
188, I, bl. 302.
212, I, bl. 401.
213, V, bl. 178.
222, III, bl. 214.

Van 1840:

Art.
1, V, bl. 14, 119, 120, 121, 122, 131, 132, 317, 318, 319, 323.
2, V, bl. 119, 120, 121, 122, 134, 135, 136, 319.
2, (add. art.) I, 179.
3, V, bl. 119, 134, 135, 136, 137, 138.
4, II, bl. 255, 265, 279, 280.

Art.
4, IV, bl. 305.
4, V, bl. 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 427.
4-10, V, bl. 379.
5, V, bl. 387.
6, V, bl. 388, 389, 390, 391, 392, 393.
6-10, V, bl. 387.
7, V, bl. 396.
7-10, V, bl. 395, 398.

Art.
8, V, bl. 395, 396, 397,
398.
9, V, bl. 398.
10, V, bl. 398.
11, V, bl. 2.
28, V, bl. 132.
52, V, bl. 16.
55, V, bl. 8, 9, 20.
55-69, V, bl. 1.
56, V, bl. 8, 10.
57, III, bl. 92;
V, bl. 8, 11, 12, 14,
16, 121, 128, 137.
58, II, bl. 284, 295;
V, bl. 8, 17, 20.
59, V, bl. 8, 18, 19, 20,
21, 22, 323.
60, III, bl. 135, 136.
60, V, bl. 8, 9, 18, 20, 23.
61, V, bl. 8, 24.
62, V, bl. 8, 24, 25.
63, V, bl. 26.
63-65, V, bl. 8.
64, V, bl. 26.
65, V, bl. 25, 26.
66, V, bl. 8, 27.
67, I, bl. 130;
V, bl. 9, 28.
68, I, bl. 130;
V, bl. 9, 30.
72, III, bl. 221, 222;
V, bl. 12, 20.
75, V, bl. 6.
76, V, bl. 6.
77, V, bl. 6.
79, V, bl. 19, 21.
81, V, bl. 22, 120, 136.
106, III, bl. 235;
V, bl. 19, 21.
114, V, bl. 26.
123, V, bl. 323.
127, V, bl. 391.

Art.
128, III, bl. 136;
V, bl. 18, 391.
129, V, bl. 25, 391.
130, V, bl. 391, 392.
131, V, bl. 389, 390.
132, V, bl. 389, 390.
133, V, bl. 390, 392.
142, V, bl. 22.
144, IV, bl. 211.
147, IV, bl. 212.
149, IV, bl. 212.
153, III, bl. 171;
IV, bl. 211.
156, II, bl. 170.
159, V, bl. 117.
161, V, bl. 309.
163, III, bl. 230, 233.
164, I, bl. 179, 180;
III, bl. 211, 215, 217,
233.
165, III, bl. 222.
166, V, bl. 383.
167, II, bl. 283, 285;
V, bl. 382, 383.
168, V, bl. 382, 383.
178, III, bl. 233.
181, III, bl. 211.
186, V, bl. 194.
189, III, bl. 84, 85.
190, V, bl. 398.
191, III, bl. 92, 103, 104.
194, III, bl. 103.
195, V, bl. 322.
198, V, bl. 24.
199, V, bl. 24.
201, V, bl. 382.
202, V, bl. 382, 398.
205, V, bl. 382.
211, V, bl. 178.
220, III, bl. 214;
IV, bl. 210, 211, 212.
227, V, bl. 121.

B. REGTERLIJKE ORGANISATIE ENZ. (WET OP DE)

Art.	Art.
4, III, bl. 40, 321.	55, II, bl. 30.
16, II, bl. 114.	56, III, bl. 23, 24, 25, 319.
19, II, bl. 138.	65, III, bl. 25 ;
20, III, bl. 35.	V, bl. 238.
33, II, bl. 114.	65-69, V, bl. 336.
38, III, bl. 42.	66, V, bl. 238.
38-54, V, bl. 336.	92, III, bl. 25.
39, I, bl. 278.	95, III, bl. 228.
40, III, bl. 23, 42, 93,	99, III, bl. 228, 382 ;
276, 290, 291, 292.	IV, bl. 87.
44, I, bl. 401,	99, V, bl. 438.
III, bl. 23, 24, 319.	100, III, bl. 35.
53, V, bl. 298.	103, V, bl. 274.
53-59, V, bl. 336.	105, V, bl. 173.
54, II, bl. 30, 38 ;	231, III, bl. 23.
III, bl. 42.	

C. OVERGANG. (WET OP DEN)

Art.	Art.
5, V, bl. 360.	53, I, bl. 61, 266.
12, I, bl. 62.	54, I, bl. 56, 266.

D. ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art.	Art.
2, V, bl. 319, 323.	271, 274, 275, 278,
5, II, bl. 298.	279 ;
6, IV, bl. 276 ;	9, IV, bl. 276, 277, 288 ;
V, bl. 319, 320, 430,	V, bl. 359, 360, 427,
431.	428, 430, 431, 434,
7, V, bl. 319, 432.	435, 436.
8, V, bl. 323, 431.	10, V, bl. 319, 432.
9, II, bl. 257, 258, 260,	13, V, bl. 290.
261, 263, 264, 267,	14, I, bl. 160, 273.

E. BURGERLIJK WETBOEK.

Art.	Art.
1, II, bl. 264.	5, V, bl. 318, 320, 321,
2, I, bl. 273 ;	323.
V, bl. 317, 323.	6, III, bl. 371.
3, II, bl. 183.	7, II, bl. 258.
5, II, bl. 258.	8, II, bl. 263, 265, 273.

Art.		Art.	
9,	V, bl. 321, 324.	177,	III, bl. 28.
11,	III, bl. 371.	181,	V, bl. 313.
20,	II, 265, 266; III, 66	183,	IV, bl. 145, 155, 156.
21,	V, bl. 316, 360, 432.	194,	III, bl. 358.
21,	II, bl. 10.	198,	V, bl. 323.
22,	III, bl. 340.	199,	V, bl. 313.
24,	V, bl. 359.	202,	III, bl. 358.
26,	III, bl. 35.	203,	III, bl. 358.
30,	II, bl. 183.	204,	III, bl. 358.
35,	V, bl. 359.	207,	IV, bl. 155;
36,	V, bl. 319.		V, bl. 320.
55,	II, bl. 180, 183, 184.	208,	IV, bl. 155.
56,	II, bl. 180, 183, 184.	212,	II, 364.
59,	V, bl. 325.	218,	III, bl. 28.
61,	V, bl. 322, 323, 324.	227,	V, bl. 421, 422.
72,	III, bl. 171;	234,	V, bl. 421.
	V, bl. 325.	235,	IV, bl. 155.
74,	V, bl. 433.	239,	V, bl. 416.
78,	III, bl. 371.	242,	IV, bl. 156.
80,	II, bl. 28.	244,	IV, bl. 156;
81,	II, bl. 149.		V, bl. 314.
82,	II, bl. 149.	246,	IV, bl. 156.
86,	V, bl. 29.	252,	IV, bl. 156.
92,	V, bl. 313.	253,	IV, bl. 156.
95,	V, bl. 319, 323, 432.	257,	IV, bl. 156.
100,	III, bl. 27.	258,	II, bl. 10.
111,	V, bl. 29.	264,	I, 147;
114,	V, bl. 313.		II, bl. 183.
123,	V, bl. 313.		V, bl. 314, 418.
131,	V, bl. 316.	265,	I, bl. 136, 137, 138,
136,	V, bl. 310.		139, 141, 142, 143,
138,	V, bl. 319, 320.		147;
139,	V, bl. 320, 323.		II, bl. 10.
146,	V, bl. 319.	267,	II, bl. 18.
150,	V, bl. 421.	271,	I, bl. 137, 140, 147.
156,	II, bl. 18.	273,	I, bl. 147.
159,	V, bl. 312.	274,	I, bl. 137, 140, 145,
165,	III, bl. 22.		147;
166,	III, bl. 22, 26, 34, 35.		V, bl. 424.
167,	III, bl. 22, 33.	275,	I, bl. 145, 147.
169,	III, bl. 22.	276,	I, bl. 145.
171,	III, bl. 23.	278,	V, bl. 418, 420, 423.
174,	III, bl. 358, 363;	282,	V, bl. 313.
	IV, bl. 155.	288,	II, bl. 183.
175,	III, bl. 363.	288,	V, bl. 422.

Art.
292, IV, bl. 157.
297, V, bl. 419.
298, IV, bl. 157;
V, bl. 419.
299, V, bl. 419.
300, IV, bl. 157.
302, IV, bl. 157.
303, IV, bl. 157;
V, bl. 419.
304, IV, bl. 157.
305, I, bl. 335;
V, bl. 328, 419.
306, V, bl. 328.
311, V, bl. 314.
314, V, bl. 319.
316, I, bl. 336.
328, III, bl. 160, 165.
332, III, bl. 171.
335, III, bl. 159, 160.
338, III, bl. 165.
345, III, bl. 63, 64.
346, II, bl. 365.
352, II, bl. 365;
V, bl. 245, 247.
353, V, bl. 312.
357, II, bl. 10.
376, III, bl. 167.
377, II, bl. 365;
V, bl. 245, 246, 247,
248.
378, III, bl. 167.
379, III, bl. 168.
385, II, bl. 365;
V, bl. 359.
388, V, bl. 247, 432.
390, II, bl. 7.
391, II, bl. 7.
393, II, bl. 7.
395, II, bl. 7.
412, II, bl. 7.
415, II, bl. 7.
418, V, bl. 319.
428, I, bl. 258.
429, V, bl. 310.
434, II, bl. 183.

Art.
434, V, bl. 320, 321, 322.
437, V, bl. 314.
438, V, bl. 314.
439, V, bl. 314.
442, II, bl. 7.
447, I, bl. 2, 3.
451, I, bl. 4, 5, 8, 12, 13,
14.
455, I, bl. 4, 5, 10, 13, 14.
468, V, bl. 313, 314.
470, V, bl. 314.
471, V, bl. 314.
472, V, bl. 314.
473, II, bl. 364.
482, V, bl. 313.
486, V, bl. 314.
487, II, bl. 183.
488, III, bl. 23.
490, I, bl. 142;
II, bl. 1, 9.
490-496, II, bl. 3.
491, II, bl. 1, 326.
492, II, bl. 1.
493, II, bl. 1, 4, 7, 11.
424, II, bl. 1.
495, II, bl. 2.
496, II, bl. 2, 7, 8, 9, 11.
498, II, bl. 8.
498, V, bl. 314.
499, I, bl. 142.
503, I, bl. 142.
505, I, bl. 142.
509, I, bl. 142.
513, I, bl. 142.
517, I, bl. 142.
518, I, bl. 142.
518, II, bl. 12.
523, V, bl. 244.
525, V, bl. 244, 245.
528, V, bl. 313.
535, V, bl. 314.
546, V, bl. 314.
549, V, bl. 245, 246.
549-551, V, bl. 244.
550, V, bl. 245.

Art.	Art.
551, V, bl. 244.	812, V, bl. 177.
567, V, bl. 323.	821, I, bl. 124.
568, V, bl. 313.	834, V, bl. 177.
569-574, II, bl. 364.	852, V, bl. 314.
578, II, bl. 364.	857, III, bl. 78.
579, V, bl. 310.	877, III, bl. 53.
585, V, bl. 364.	879, III, bl. 64, 159, 163, 167, 168, 169, 172.
589, V, bl. 311.	880, IV, bl. 29; V, bl. 311, 312.
593, III, bl. 333.	881, IV, bl. 29; V, bl. 249.
604, III, bl. 326.	883, V, bl. 313.
605, III, bl. 326.	884, I, bl. 258; II, bl. 266, 267, 269, 270; V, bl. 319, 324, 436, 437.
612, V, bl. 365.	885, III, bl. 55; V, bl. 400, 403, 406, 407, 408, 409, 410, 413, 414.
618, V, bl. 261.	886, V, bl. 313.
619, V, bl. 249.	887, V, bl. 313, 414.
620, V, bl. 258.	888, II, bl. 366; III, bl. 62, 63.
625, I, bl. 126; II, bl. 76.	889, III, bl. 54.
628, IV, bl. 145.	890, III, bl. 57.
629, V, bl. 361, 362, 363, 364, 365.	891, III, bl. 162.
630, V, bl. 365.	892, II, bl. 10; III, bl. 57, 62.
637, III, bl. 328, 329.	893, III, bl. 54.
639, IV, bl. 26, 28, 29, 134, 140, 146, 152.	893-895, V, bl. 313.
641, II, bl. 235, 236, 237, 238.	894, III, bl. 55.
642, I, bl. 124, 125.	897, III, bl. 57, 58, 61, 63; V, bl. 312.
643, V, bl. 313.	899, III, bl. 53, 163.
652, V, bl. 310.	899-921, III, bl. 53.
666, V, bl. 313.	900, III, bl. 55, 56, 60, 61, 62, 63.
671, IV, bl. 26, 31, 32.	901, II, bl. 365; III, bl. 56, 57.
702, I, bl. 258.	902, III, bl. 58, 59.
714, V, bl. 310.	903, II, bl. 270; III, bl. 58, 59, 61.
727, II, bl. 364.	
729, II, bl. 364.	
730, II, bl. 364.	
733, II, bl. 364.	
734, II, bl. 364.	
738, V, bl. 310.	
767, I, bl. 123, 124.	
768, I, bl. 124.	
784, I, bl. 256.	
789, I, bl. 256.	
796, I, bl. 256.	
799, I, bl. 256.	
801, I, bl. 256.	

Art.

- 904, II, bl. 270, 271;
III, bl. 59, 61.
905, III, bl. 56, 57, 61, 62.
906, III, bl. 56, 57, 61, 62.
907, II, bl. 364;
III, bl. 58, 59, 63.
908, III, bl. 57, 61, 62, 63;
V, bl. 312.
909, III, bl. 64, 160, 167;
V, bl. 313.
910, III, bl. 55, 160, 163,
165, 167, 169.
911, III, bl. 163;
V, bl. 314.
912, III, bl. 64, 163, 165,
172.
913, III, bl. 163, 168.
914, III, bl. 165, 166, 168,
915, III, bl. 168.
916, III, bl. 166, 168.
917, III, bl. 159, 168, 169,
173.
918, III, bl. 169.
919, III, bl. 170.
920, III, bl. 172;
V, bl. 314.
921, III, bl. 53, 55.
922, II, bl. 365.
924, II, bl. 364.
925, II, bl. 364.
942, II, bl. 183.
947, III, bl. 78.
950, III, bl. 173;
V, bl. 313.
951, V, bl. 314.
954, III, bl. 247.
955, III, bl. 166, 173.
956, III, bl. 166.
957, II, bl. 266, 267;
V, bl. 312, 319, 324,
437.
958, V, bl. 416.
959, V, bl. 400.
960, II, bl. 19;
V, bl. 314.

Art.

- 961, II, bl. 19, 364;
III, bl. 53, 54, 55, 56,
63, 161.
962, II, bl. 365;
III, bl. 59.
963, III, bl. 56, 161, 164,
167.
964, III, bl. 59.
967, III, bl. 55.
971, V, bl. 313.
976, IV, bl. 29.
991, II, bl. 265;
V, bl. 316, 360, 432.
992, V, bl. 319.
1002, IV, bl. 29;
V, bl. 311.
1003, V, bl. 312.
1004, II, bl. 27.
1006, II, bl. 22, 27.
1039, IV, bl. 142;
V, 413.
1039-1043, V, 410.
1066, V, bl. 314.
1073, I, bl. 3.
1082, IV, bl. 170;
V, bl. 313.
1092, III, bl. 78.
1093, IV, bl. 31.
1104, II, bl. 20, 21.
1105, V, bl. 314.
1117, I, bl. 3.
1119, I, bl. 6, 12;
V, bl. 313.
1119-1124, I, bl. 4.
1120, I, bl. 6, 12.
1121, I, bl. 6, 12.
1122, I, bl. 6, 11, 13;
IV, bl. 30, 31, 146,
150, 152.
1123, IV, bl. 142.
1124, I, bl. 6, 7.
1128, IV, bl. 30, 146, 147,
148, 149, 150, 151,
152, 154, 155, 156.
1133, II, bl. 17;

Art.
 1133, IV, bl. 140, 142.
 1138, V, bl. 314.
 1139, V, bl. 314.
 1141, V, bl. 314.
 1150, V, bl. 314.
 1152, II, bl. 28.
 1153, IV, bl. 157;
     V, bl. 250.
 1154, II, bl. 28;
     IV, bl. 166, 169.
 1155, IV, bl. 162.
 1163, IV, bl. 139, 150.
 1171, V, bl. 313.
 1179, V, bl. 313.
 1183, IV, bl. 207;
     V, bl. 322.
 1185, II, bl. 210;
     V, bl. 314.
 1186, II, bl. 206, 208, 210,
     213;
     III, bl. 137, 138, 139.
 1192, III, bl. 137.
 1195, V, bl. 147.
 1203, IV, bl. 10.
 1212, IV, bl. 138.
 1214, IV, bl. 26, 33, 106,
     138, 153.
 1217, III, bl. 23, 296;
     IV, bl. 106.
 1218, V, bl. 319.
 1219, III, bl. 297.
 1220, III, bl. 297.
 1221, III, bl. 297.
 1223, I, bl. 17;
     III, bl. 297;
     V, bl. 139, 142.
 1224, III, bl. 298, 305;
     IV, bl. 4, 106;
     V, bl. 264, 265.
 1225, III, bl. 299;
     IV, bl. 10, 118.
 1228, III, bl. 296;
     IV, bl. 26, 32, 33,
     143, 145, 153.
 1230, I, bl. 17.

Art.
 1231, I, bl. 17.
 1231, IV, bl. 120.
 1233, II, bl. 28.
 1336, IV, bl. 4, 106.
 1239, IV, bl. 9, 13, 23, 24,
     107, 108, 110, 120,
     123, 192, 197, 198,
     199;
     V, bl. 264, 268, 269,
     270, 271, 274.
 1240, IV, bl. 13, 22, 23, 24,
     108, 119, 120, 123,
     192, 197, 198, 199;
     V, bl. 263, 266, 268,
     269, 270, 274, 275,
     276.
 1241, IV, bl. 123.
 1242, IV, bl. 4, 106.
 1250, IV, bl. 22.
 1253, IV, bl. 4, 106, 195;
     V, bl. 141, 144, 264.
 1254, I, bl. 17, 18.
 1255, IV, bl. 4, 114, 115.
 1257, I, bl. 17.
 1259, V, bl. 141, 142, 145,
     146, 148.
 1261, V, bl. 313.
 1265, IV, bl. 2, 3, 8, 9,
     12, 13, 114, 18, 19,
     21, 22, 109, 113, 115,
     120, 193, 195, 199,
     200;
     V, bl. 263, 272, 275.
 1266, IV, bl. 8, 13, 119, 199;
     V, bl. 263, 266, 267,
     269, 274, 276.
 1267, IV, bl. 8, 112.
 1268, IV, bl. 17, 122, 199.
 1275, I, bl. 15, 285.
 1276, I, bl. 16.
 1278, I, bl. 258.
 1281, I, bl. 281.
 1282, III, bl. 287.
 1290, I, bl. 15.
 1297, III, bl. 368.

Art.
1297, V, bl. 314.
1318, III, bl. 79.
1351, II, bl. 303.
1354, IV, bl. 133;
V, bl. 233.
1355, V, bl. 313.
1356, III, bl. 195;
V, bl. 290.
1357, III, bl. 195.
1358, III, bl. 3, 195, 196.
1360, II, bl. 364.
1364, III, bl. 3, 195, 197.
1368, V, bl. 292.
1371, II, bl. 170;
V, bl. 290.
1373, V, bl. 290.
1374, I, bl. 15, 284.
1376, I, bl. 17;
II, bl. 303.
1380, I, bl. 274.
1382, I, bl. 274.
1383, I, bl. 280.
1391, V, bl. 313.
1395, III, bl. 2, 3, 8.
1397, III, bl. 8.
1398, IV, bl. 10, 11.
1399, IV, bl. 10.
1401, II, bl. 32;
III, bl. 278, 279, 281,
284, 285, 288;
IV, bl. 10.
1404, I, bl. 258.
1406, III, bl. 281, 282, 285;
V, bl. 314.
1406-1415, III, bl. 278.
1406-1416, III, bl. 282.
1407, III, bl. 281, 285.
1408, III, bl. 277, 279, 280,
281, 283, 284, 285,
286, 287, 288, 291,
293;
V, bl. 313.
1409, III, bl. 276, 280, 281,
282, 285, 286, 287,
288, 289, 290, 292.

Art.
1410, III, bl. 276, 288, 289.
1412, III, bl. 279.
1413, III, bl. 279.
1414, V, bl. 313.
1415, III, bl. 284.
1416, III, bl. 279.
1418, III, bl. 310.
1430, V, bl. 327.
1454, V, bl. 314.
1474, I, bl. 253.
1482-1492, V, bl. 291.
1491, V, bl. 314.
1494, IV, bl. 29.
1495, IV, bl. 26, 29.
1507, IV, bl. 193.
1528, V, bl. 314.
1531, V, bl. 314.
1538, V, bl. 314.
1552, V, bl. 314.
1570, IV, bl. 137;
V, bl. 314.
1576, V, bl. 314.
1591, V, bl. 314.
1592, V, bl. 261.
1616, V, bl. 314.
1617, II, bl. 210.
1622, I, bl. 280.
1625, II, bl. 210.
1626, II, bl. 210.
1637, I, bl. 273, 274.
1638, I, bl. 275, 276, 278,
279, 284, 290.
1639, I, bl. 281, 283, 284,
286, 290, 291;
V, bl. 310.
1653, V, bl. 313.
1655, I, 157;
V, bl. 283.
1660, I, 157.
1678, V, bl. 280.
1635, V, bl. 283.
1688, V, bl. 283.
1689, IV, bl. 145, 154.
1690, I, bl. 150, 156, 158,
159, 160, 260, 261.

Art.	Art.
1690, V, bl. 111.	1907, I, bl. 275.
1691, I, bl. 159, 261.	1910, II, bl. 363.
1692, I, bl. 261.	1912, I, bl. 275.
1696, I, bl. 262.	1933, I, bl. 277.
1698, I, bl. 261.	1939, II, bl. 364.
1702, I, bl. 163.	1940, I, bl. 277.
1717, III, bl. 78.	1941, V, bl. 313.
1718, II, bl. 266, 267;	1946, V, bl. 247.
III, bl. 247;	1947, I, bl. 288;
V, bl. 437.	V, bl. 247.
1722, V, bl. 424.	1950, I, bl. 288;
1723, IV, bl. 26, 29, 142.	V, bl. 247.
1725, V, bl. 418, 421, 422,	1952, III, bl. 3;
425.	IV, bl. 177
1729, V, bl. 418, 423, 425.	V, bl. 327.
1730, V, bl. 421.	1954, III, bl. 13.
1733, IV, bl. 292.	1955, III, bl. 35.
1737, I, bl. 277.	1956, III, bl. 35.
1778, V, bl. 366.	1961, II, bl. 245.
1830, II, bl. 300.	1966, I, bl. 276.
1831, II, bl. 172, 302.	1967, I, bl. 276.
1838, III, bl. 79.	1969, I, bl. 276.
1839, IV, bl. 246.	1977, I, bl. 275.
1841, III, bl. 79.	1978, I, bl. 275.
1842, IV, bl. 246.	1983, V, bl. 424.
1850, IV, bl. 133.	2002, V, bl. 311.
1858, V, bl. 310.	2004, II, bl. 18.
1863, IV, bl. 133.	2014, III, bl. 326, 328;
1890, III, bl. 42.	V, bl. 255.
1902, III, bl. 3.	2025, V, bl. 423, 424.
1903, I, bl. 276.	

F. KOOPHANDEL. (WETBOEK VAN)

Art.	Art.
3, I, bl. 152.	37, V, bl. 286, 290.
4, I, bl. 152.	38, V, bl. 290.
14, I, bl. 152;	38-55, V, bl. 279.
III, bl. 134.	39, I, bl. 161, 162.
15, III, bl. 133.	39-55, V, bl. 290.
17, III, bl. 133, 134.	40, V, bl. 284.
18, III, bl. 133.	41, V, bl. 286.
19, V, bl. 284.	43, I, bl. 161.
21, III, bl. 134.	45, I, bl. 162;
32, III, bl. 134.	III, bl. 134;
36, I, bl. 152, 158, 160,	V, bl. 286.
163.	46, I, bl. 161.

- Art.
47, I, bl. 161;
V, bl. 286.
49, I, bl. 161.
50, I, bl. 161;
V, bl. 286.
51, V, bl. 286.
54, I, bl. 161.
55, I, bl. 161.
58, III, bl. 134.
62, II, bl. 157, 167, 169,
316.
63, II, bl. 316, 317.
64, II, bl. 108.
65, II, bl. 163, 317.
71, II, bl. 169, 317.
100, III, bl. 190, 193;
IV, bl. 50, 54.
101, IV, bl. 52, 53, 54.
110, III, bl. 192.
119, III, bl. 183, 189, 190,
192, 193, 196, 197.
121-129, III, bl. 307.
129, III, bl. 313.
134, IV, bl. 54.
135, IV, bl. 49, 55, 56, 57;
V, bl. 452, 453.
137, III, bl. 194.
140, III, bl. 189, 190, 194;
140, IV, bl. 50, 53.
144, III, bl. 189, 190, 191,
193;
IV, bl. 51.
145, III, bl. 187.
146, III, bl. 189, 190.
147, III, bl. 307, 313, 314.

G. REGTSVORDERING. (WETB. VAN BURGERLIJKE)

- Art.
1, II, bl. 145, 147;
III, bl. 41, 376.
4, II, bl. 22, 23, 114,
262;
III, bl. 49, 379;
IV, bl. 169, 170;
V, bl. 440.

- Art.
148, III, bl. 190, 191, 194;
IV, bl. 51, 53, 54.
164, III, bl. 187.
170-173, III, bl. 307.
181, III, bl. 307, 308, 309.
183, III, bl. 250.
184, III, bl. 312, 315.
186, III, bl. 309.
207, III, bl. 315.
327, V, bl. 452, 453.
356, III, bl. 392.
358, III, bl. 388.
359, III, bl. 388.
367, III, bl. 388.
375, III, bl. 388.
376, III, bl. 388.
379, III, bl. 388.
397, III, bl. 388.
406, III, bl. 388.
407, III, bl. 388.
416, III, bl. 133.
456, V, bl. 300.
511, V, bl. 298.
518, V, bl. 297.
534, II, bl. 290.
535, II, bl. 290.
536, II, bl. 290.
581-585, III, bl. 190.
767, IV, bl. 170.
773, III, bl. 300.
774, III, bl. 293.
775, III, bl. 300.
777, III, bl. 294, 300.
817, IV, bl. 170.
829, IV, bl. 170.

- Art.
5, III, bl. 378.
6, V, bl. 440, 442, 443.
7, II, bl. 259.
9, IV, bl. 169.
10, II, bl. 262.
11, IV, bl. 41.
14, II, bl. 113.

Art.
16, II, bl. 114.
19, III, bl. 376, 377.
20, II, bl. 307.
21, II, bl. 304, 306, 307.
22, II, bl. 307.
48, III, bl. 11.
56, I, bl. 291;
II, bl. 173, 281;
III, bl. 380;
IV, bl. 227, 228, 230,
231, 233.
57, I, bl. 266;
II, bl. 133, 134, 135,
136, 137, 138, 139,
140, 173, 303, 304,
305, 306, 307, 309.
59, I, bl. 58.
62, I, bl. 57, 64, 67.
63, I, bl. 57.
75, IV, bl. 43, 44.
76, I, bl. 379;
V, bl. 341.
79, IV, bl. 46, 47.
90, I, bl. 30.
92, II, bl. 23;
V, bl. 47.
94, II, bl. 23.
99, II, bl. 136, 138, 197,
299, 300, 301, 302,
307.
III, bl. 382;
103, V, bl. 32, 35, 37, 38.
104, V, bl. 36.
114, V, bl. 40.
126, II, bl. 28;
III, bl. 23.
IV, bl. 169.
V, bl. 434.
127, II, bl. 261, 262, 271, 280;
IV, bl. 289.
V, bl. 434.
129, III, bl. 23;
IV, bl. 30.
133, II, bl. 148, 149.
135, III, bl. 383.

Art.
138, IV, bl. 37.
140, V, bl. 106.
152, II, bl. 272, 273, 274;
IV, bl. 218;
V, bl. 434, 435.
153, II, bl. 275;
IV, bl. 218.
154, II, bl. 281;
IV, bl. 218;
V, bl. 338, 339.
155, II, bl. 281.
156, III, bl. 220;
V, bl. 338, 339, 341.
158, IV, bl. 218.
160, IV, bl. 217.
161, IV, bl. 224, 225, 226.
167, III, bl. 40.
169, III, bl. 40.
174, III, bl. 40.
176-198, I, bl. 46.
199, V, bl. 32, 34, 35, 37,
38.
200, V, bl. 31, 34.
202, II, bl. 146, 148.
204, V, bl. 31.
206, V, bl. 31, 34.
207, V, bl. 31.
210, II, bl. 146.
216, V, bl. 32, 34, 37, 38,
40.
237, II, bl. 142, 144, 145,
146.
238, II, bl. 143, 144, 145,
150.
241, II, bl. 147.
247, II, bl. 144, 145, 146,
148, 149.
254, II, bl. 185.
277, II, bl. 33.
282, II, bl. 148.
289, II, bl. 113.
302, II, bl. 259.
324, III, bl. 40.
334, III, bl. 384;
IV, bl. 222.

Art.
336, III, bl. 384.
337, III, bl. 384.
338, IV, bl. 222.
339, III, bl. 384.
344, IV, bl. 34, 35, 36, 38,
39, 40, 42, 47.
346, IV, bl. 37.
353, IV, bl. 222.
368, V, bl. 238.
382, III, bl. 17, 152, 153;
V, bl. 240.
398, II, bl. 96.
430, V, bl. 241.
431, V, bl. 241.
432, V, bl. 268.
436, III, bl. 10.
454, V, bl. 300.
457, V, bl. 301.
462, V, bl. 301.
463, V, bl. 301.
465, V, bl. 301.
475, III, bl. 331.
492, IV, bl. 138.
508, V, bl. 139.
509, V, bl. 140.
510, V, bl. 138.
516, IV, bl. 7, 115.
529, II, bl. 114.
551, V, bl. 141.
553, IV, bl. 5, 114.
554, IV, bl. 6.
555, IV, bl. 6.
556, IV, bl. 6.
557, IV, bl. 6;
V, bl. 145.
561, IV, bl. 18.
565, V, bl. 304.
585, II, bl. 115, 275, 276,
278, 280;
V, bl. 432.
586, II, bl. 115, 276.
589, II, bl. 115.
613, V, bl. 242.
614, V, bl. 242.
685, I, bl. 3.

Art.
686, I, bl. 3.
689, I, bl. 13.
689-694, I, bl. 5.
690, I, bl. 5, 13.
691, I, bl. 13.
692, I, bl. 4, 10, 13, 14.
698, I, bl. 4.
709, II, bl. 279.
710, II, bl. 278;
V, bl. 433.
721, V, bl. 361.
722, V, bl. 301.
723, II, bl. 113.
724, V, bl. 301.
726, V, bl. 301.
727, V, bl. 302.
729, II, bl. 125, 126, 127,
129;
V, bl. 302.
731, V, bl. 302.
732, II, bl. 127.
734, V, bl. 302.
735, II, bl. 125;
V, bl. 302.
738, II, bl. 130;
V, bl. 302.
739, II, bl. 127.
740, II, bl. 126.
741, II, bl. 126;
V, bl. 303.
742, II, bl. 126.
744, II, bl. 126.
745, II, bl. 126.
757, II, bl. 115.
761, V, bl. 303.
764, II, bl. 277;
V, bl. 433.
764-770, IV, bl. 293.
765, V, bl. 303.
767, V, bl. 303.
768, II, bl. 115, 276, 278,
280;
V, bl. 304, 433.
769, II, bl. 277.
784, V, bl. 313.

Art.
798, III, bl. 40.
816, I, bl. 136.
816-828, I, bl. 141.
822, I, bl. 142.
823, V, bl. 31.

Art.
839, II, bl. 25.
855, V, bl. 435.
862, III, bl. 140;
V, bl. 435.
899, II, bl. 264.

H. STRAFVORDERING. (WETBOEK VAN)

Art.
1, II, bl. 318;
III, bl. 331;
V, bl. 68.
2, III, bl. 280;
V, bl. 163, 172.
3, II, bl. 29;
III, bl. 23, 36, 319.
4, III, bl. 23.
5, III, bl. 42;
V, bl. 161, 167, 173.
11, II, bl. 37.
22, II, bl. 32;
V, bl. 148, 159, 161,
163, 165, 166, 167,
169, 171, 173.
37, III, bl. 321.
44, III, bl. 320.
45, III, bl. 320.
47, II, bl. 327.
49, II, bl. 180, 321.
50, II, bl. 184, 321, 325,
337.
51, II, bl. 184.
55, III, bl. 35.
62, V, bl. 42.
65, V, bl. 45.
79, III, bl. 35.
98, II, bl. 184.
114, III, bl. 40.
124, II, bl. 41;
III, bl. 40.
129, IV, bl. 68.
132, III, bl. 321.
135, I, bl. 28.
144, III, bl. 40.
146, III, bl. 321.
148, I, bl. 21, 29.

Art.
149, I, bl. 21, 29.
159, I, bl. 34.
160, I, bl. 31;
V, bl. 42.
161, I, bl. 34, 266.
162, I, bl. 36, 266;
II, bl. 41.
163, I, bl. 38;
II, bl. 41.
184, I, bl. 46.
185, I, bl. 47, 50, 51, 52;
II, bl. 43.
187, I, bl. 39.
188, II, bl. 244, 245;
III, bl. 259;
V, bl. 43, 45, 48, 247.
189, III, bl. 259.
190, III, bl. 259;
V, bl. 44, 45, 47, 48,
49.
202, I, bl. 53;
III, bl. 40.
206, III, bl. 317.
207, I, bl. 296.
209, I, bl. 164, 291;
V, bl. 194.
210, III, bl. 37.
216, III, bl. 318, 319, 320,
323, 325, 326, 327,
329.
217, I, bl. 45.
222, II, bl. 37;
III, bl. 322;
V, bl. 162.
226, II, bl. 298, 299, 301.
227, II, bl. 43.
230, V, bl. 162, 163.

Art.
231, II, bl. 29, 30, 37, 40;
III, bl. 25, 29, 35, 36,
44.
233, III, bl. 26, 29.
242, II, bl. 37.
246, II, bl. 30, 37;
III, bl. 25, 29, 41, 43.
253, II, bl. 29, 299, 300,
301, 302;
III, bl. 26.
257, III, bl. 35.
262, III, bl. 35.
270-273, IV, bl. 60.
274, IV, bl. 60.
282, IV, bl. 67.
283, III, bl. 317, 327.
289, III, bl. 35.
292, III, bl. 320.
293, III, bl. 320.
295, II, bl. 325.
302, III, bl. 317, 327.
305, I, bl. 43.
315, III, bl. 35.
337, I, bl. 144;
III, bl. 35.
339, I, bl. 144.
358, III, bl. 35.
365-369, III, bl. 336.
367-371, I, bl. 130.
372, III, bl. 322.
373, III, bl. 322.
375, III, bl. 26, 29, 322.
380, I, bl. 29, 30, 38.

Art.
387, III, bl. 35.
392, III, bl. 35.
420, I, bl. 35.
427, II, bl. 244;
IV, bl. 178, 242, 247.
427-431, II, bl. 243.
427-445, I, bl. 387.
428, II, bl. 244.
432, III, bl. 35, 258;
V, bl. 43, 45.
432-436, II, bl. 244.
434, V, bl. 45.
435, V, bl. 44, 47.
436-439, II, bl. 245.
438, II, bl. 330.
439-442, II, bl. 245.
441, III, bl. 259.
442, I, bl. 387;
III, bl. 260, 261.
IV, bl. 176.
442-445, II, bl. 246.
443, III, bl. 258, 261.
444, III, bl. 260, 261;
IV, bl. 178, 179, 181.
445, II, bl. 246;
III, bl. 258, 262.
V, bl. 44.
450, III, bl. 35.
452, II, bl. 185.
456, II, bl. 185.
461, V, bl. 406.
466, III, bl. 40.

I. STRAFREGT. (WETBOEK VAN)

Art.
1, III, bl. 134.
2, I, bl. 326.
4, II, bl. 318.
8, I, bl. 174.
11, I, bl. 401.
15, I, bl. 217.
16, I, bl. 217, 224.
20, I, bl. 224.
22, I, bl. 174.

Art.
27, II, bl. 185.
29-31, V, bl. 69.
40, I, bl. 217.
56, I, bl. 165, 169, 170,
171, 172, 173.
58, I, bl. 171.
59, I, bl. 326.
60, I, bl. 101.
64, II, bl. 185.

Art.	Art.
64, III, bl. 112, 120, 123; V, bl. 407.	324, V, bl. 407.
66, I, 101, 108; V, bl. 407.	327, V, bl. 407.
69, II, bl. 84.	328, V, bl. 407.
103-106, I, bl. 327.	336, V, bl. 156, 157.
127, III, bl. 209, 221.	339, V, bl. 156.
128, III, bl. 209, 221.	357, V, bl. 156.
169, IV, bl. 245.	379, I, bl. 327; IV, bl. 243, 247.
170, III, bl. 220.	381, I, bl. 329.
173, IV, bl. 245.	382, I, bl. 329.
231, II, bl. 185.	386, I, bl. 174; IV, bl. 245.
233, II, bl. 185.	401, IV, bl. 243, 245, 247.
254, IV, bl. 245.	433, V, bl. 156.
255, IV, bl. 245.	434, II, bl. 75, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 84.
269, I, bl. 101.	436, II, bl. 75.
270, I, bl. 101.	437, II, bl. 75.
277, I, bl. 101.	442, II, bl. 75.
295, I, bl. 327; II, bl. 325, 336.	444, II, bl. 75.
295-360, II, bl. 185.	445, II, bl. 75.
312, I, bl. 327.	454, II, bl. 75.
319, II, bl. 339.	458, II, bl. 75.
321, V, bl. 407.	463, I, bl. 172, 295, 299; II, bl. 84.
322, V, bl. 407.	

J. CRIMINEEL WETBOEK VOOR HET KRIJGSVOLK
TE LANDE.

Art.	Art.
11, II, bl. 95.	17, III, bl. 120.
13, I, bl. 297.	19, I, bl. 297.
17, II, bl. 95.	

K. NAPOLEON. (CODE)

Art.	Art.
3, IV, bl. 276; V, bl. 426, 430.	16, IV, bl. 288.
6, I, bl. 347.	17, V, bl. 321.
8, V, bl. 426.	19, III, bl. 371.
9, I, bl. 349.	108, III, bl. 371.
11, II, bl. 253, 254, 255, 256; V, bl. 426, 436.	215, III, bl. 33.
12, III, bl. 371.	216, III, bl. 33, 35.
16, II, bl. 254, 273, 274.	261, I, bl. 136, 139, 141.
	264, I, bl. 145.
	298, I, bl. 144.
	299, V, bl. 420.

Art.
312, I, bl. 335, 342;
V, bl. 328.
313, I, bl. 342.
428, V, bl. 321.
451, I, bl. 258.
452, I, bl. 2.
457, I, bl. 8, 9, 14.
458, I, bl. 8.
460, I, bl. 7, 8, 14.
484, III, bl. 389.
492-498, II, bl. 3.
496, II, bl. 4, 12.
497, II, bl. 4.
498, II, bl. 4.
545, I, bl. 126, 187, 204.
589, V, bl. 177.
603, V, bl. 177.
622, V, bl. 457.
725, V, bl. 404.
726, I, bl. 258;
II, bl. 254;
V, bl. 404, 406, 436.
727, V, bl. 403, 404, 405,
407.
728, V, bl. 408.
747, III, bl. 170.
752, III, bl. 60.
756, III, bl. 159, 164, 170.
757, III, bl. 160.
765, III, bl. 169.
766, III, bl. 169, 170.
788, V, bl. 457.
796, I, bl. 3.
826, I, bl. 3.
832, I, bl. 62.
845, II, bl. 17.
878, IV, bl. 158, 163, 164,
171.
906, V, bl. 404.
912, II, bl. 254;
V, bl. 404.
913, II, bl. 19.
914, II, bl. 19.
959, V, bl. 420.
1119, V, bl. 456.

Art.
1122, IV, bl. 133.
1166, III, bl. 311;
V, bl. 455.
1167, V, bl. 457.
1179, III, bl. 368.
1185, III, bl. 368.
1186, III, bl. 368.
1202, III, bl. 73.
1283, I, bl. 258.
1315, I, bl. 258.
1386, I, bl. 258.
1387, III, bl. 358.
1393, III, bl. 358.
1394, III, bl. 358.
1395, III, bl. 358.
1396, III, bl. 358.
1399, III, bl. 358.
1400, III, bl. 358.
1401, III, bl. 363.
1404, III, bl. 363.
1423, III, bl. 179, 180.
1505, III, bl. 371.
1509, III, bl. 371.
1545, I, bl. 256.
1546, I, bl. 256.
1583, II, bl. 366;
IV, bl. 29, 33.
1781, I, bl. 276, 278, 279, 284.
1834, I, bl. 257.
1864, I, bl. 257.
1986, II, bl. 172.
2003, IV, bl. 133.
2017, IV, bl. 133.
2102, II, bl. 208.
2121, III, bl. 73.
2134, IV, bl. 109.
2146, III, bl. 301.
2148, IV, bl. 120.
2157, IV, bl. 9, 108, 123.
2158, IV, bl. 123.
2159, IV, bl. 123.
2180, IV, bl. 4.
2183, I, bl. 62.
2186, IV, bl. 109.
2198, IV, bl. 112.

L. COMMERCE. (CODE DE)

- Art.
19, I, bl. 152, 153.
30, I, bl. 152, 153.
38, V, bl. 281, 282, 285,
293.
74, II, bl. 168.
75, II, bl. 158, 159, 310.
76, II, bl. 168, 311.
77, II, bl. 168.

- Art.
78, II, bl. 311.
81, II, bl. 168.
82, II, bl. 168, 311.
85, II, bl. 168.
138, IV, bl. 49.
443, III, bl. 300.
632, I, bl. 152, 153.
633, I, bl. 152, 153.

M. PROCEDURE CIVILE. (CODE DE)

- Art.
23-27, V, bl. 248.
69, V, bl. 443.
80, IV, bl. 39, 40.
142, I, bl. 60, 66.
143, I, bl. 60, 66.
144, II, bl. 60.
145, I, bl. 63.
166, II, bl. 273;
IV, bl. 288;
V, bl. 435.

- Art.
167, II, bl. 274.
324, II, bl. 142, 145.
834, IV, bl. 4.
881, I, bl. 141.
890 893, II, bl. 3.
891, II, bl. 3.
893, II, bl. 4, 5, 9, 11, 12, 14.
945, I, bl. 3.
954, I, bl. 4, 7, 10, 14.
970, I, bl. 4.

N. INSTRUCTION CRIMINELLE. (CODE D')

- Art.
1, II, bl. 29.
3, II, bl. 29;
III, bl. 47.
7, V, bl. 157.
8, IV, bl. 305.
22, V, bl. 156.
66, II, bl. 31.
67, II, bl. 39.
183, II, bl. 31.
191, III, bl. 37.
194, II, bl. 31.
202, II, bl. 37.
211, II, bl. 31.
294, I, bl. 21, 29.
295, I, bl. 31, 44.
302, I, bl. 34, 36.
305, I, bl. 37, 38.
311, I, bl. 43, 44.
319, I, bl. 47, 52.

- Art.
321, I, bl. 40;
II, bl. 200.
322, V, bl. 46.
341, I, bl. 97.
342, I, bl. 387;
III, bl. 257.
366, III, bl. 317, 327.
368, II, bl. 31.
372, I, bl. 45.
408, I, bl. 30.
465, IV, bl. 59.
468, IV, bl. 72.
472, IV, bl. 73.
476, IV, bl. 73.
603, I, bl. 217.
604, I, bl. 217.
613, I, bl. 35.
619, II, bl. 124.

O. LODEWIJK NAPOLEON. (WETBOEK)

- Art.
370, III, bl. 261.
371, III, bl. 261.
372, III, bl. 261.

- Art.
373, III, bl. 259.
440, I, bl. 187, 204.

